SOHBETLER

KEN'AN RIFAI

KUBBEALTI NEŞRİYATI - 75

I. Baskı: 1992

II. Baskı: 2000

İsteme Adresi

Kubbealtı İktisadî işletmesi

Peykhâne Sk. No:3 34400 Çemberlitaş / İstanbul

Tel: (0212) 516 23 56 Faks: (0212) 638 02 72

Posta Çek No: 337056

Dizgi

Kubbealtı Dizgi Merkezi

Tel: (0212) 516 23 56

Baskı

Seçil Ofset

Tel: (0212) 629 06 15

İstanbul - Eylül 2000

ISBN 975 - 7663 - 63 - 8

KEN'AN RÎFAI

II. BASKI

KEN'AN RIFAI

1867'de Selanik'te dünyâya gelen Ken'an Rifâî, Filibe hanedanından Hacı Hasan Bey 'in oğlu Abdülhalim Bey'le Hatice Cenan Hanım' in çocuklarıdır. Oğluna mânevi dünyânın, Allah yolunun kapılarını açan annesi Hatice Cenan Hanım daha sonra, onu kendi mürşidi Şeyh Ethem Efendi'ye teslim etmiş, bu suretle Ken'an Rifâl'nin mânevi şahsiyeti bu müstesna kaynaklardan beslenerek kıvamını bulma yoluna girmiştir.

istanbul'da Galatasaray Sultanisi' ne devam edip bu mektebi bitirdikten sonra Babıâli Hâriciye Kaleminde vazife almış, Acem Mektebi' nde verilen tabiat muallimliğini yaparken Posta-Telgraf Nezâreti' nde Alman Müşavir Groll'un muavinliğine getirilmiş, bu arada da Hukuk Fakültesine devam etmiştir.

iç ve dış irfanı et-tırnak bilen Ken'an Rifâî, günün birinde kendini Maarif çatısı altında bularak sırasıyle Balıkesir idadisi, Adana, Manastır, Usküp, Trabzon Maarif Müdürlükleri, daha sonra Numüne-i Terakki ve Medlne-i Münevvere Idâdl-i Hamidl Müdürlükleri yapmış, bu vazifeler esnasında Medine'de Şeyhü'l-Meşâyih Hamza Rifâl'den icâ-zet almıştır. Tekrar istanbul'a döndükten sonra Erkek Muallim Mektebi Fransızca hocalığı, Tedklkât-ı İlmiye Encümen Azâlığı,

Dârüşşafaka Lisesi Müdürlüğü ve Meclis-i Maarif Azâlığı vazifelerinde bulunmuş, emekliliğinden sonra da on üç sene Fener Rum Lisesi Türkçe hocalığı yapmış, 1950 senesinde dünyâ hayâtına veda etmiştir.

Eserleri: Muktezâ-yı Hayat, Camille Flammarion' dan tercüme Dünyânın İnkılâbı, Rehber-i Sâlikin, Tuhfe-i Kenan, Ahmede'r-Rifâî, İlâhiyât-ı Kenan ve I cilt Şerhli Mesnevî-i Şerif.

Fakat Kenan Rifai'nin asıl eseri insanlardır. Bütün ömrünce ve bütün samimiyeti ile acz ve yokluk babında kalmış, faili, mevcudu Hak bilip etrâfındakileri de bu tevhid cennetinin birlik ve huzuruna davet etmiştir.

Nitekim ululuğun, rehberliğin sânı insanoğluna hakikati göstermek, doğruyu söylemek, birliğe ve gerçeklere çağırmak değil midir?

Esâsan, bu ulular olmasaydı beşeriyet, bütün varlık ve ihtişamına rağmen ne kadar yoksul ve fakir kalacaktı, insanlık, ancak onların, hayâtın içine karışıp yayılmış rahmeti ile şifâlandığı nisbette îman, aşk ve selâmete ererek hayâtın şuuruna doğru yol alabilecektir.

ÖNSÖZ

"Sohbetler" adı altında neşredilmiş bulunan bu eser, Hocamız Kenan Rifâî'nin takrir ve sohbetlerinden zaptedilmek suretiyle meydana gelmiş bulunuyor.

"Selâmlık Sohbetleri" kısmı, Prof. Dr. Ziya Cemal Bey tarafından, geri kalan kısımlar ise, mümtaz, faziletli ve büyük kadın, merhum Semîha Cemal Hanım ile bu satırları yazan pirdaşı tarafından kayıt ve tespit olunmuştur.

Ne çâre ki "Sohbetler" kitabı, Hocamızın hayâtı içinden ancak yirmi sene gibi sınırlı bir devrin irfan ve hikmet cevherlerini ihtiva etmektedir. Buna esef etmemek kabil olmamakla beraber, Hz. Rifâî'nin: "Her zerrede bir nur, her katrede bir zuhur vardır" beşareti ile teselli bulmaktayız. Öyle ki, "Sohbetler", gerek hak ve susamış olanlar, gerek gaflet ve beşeriyet engelleri ile yollarını bulamamış kütleler için bir katre değil, bir umman sonsuzluğundadır. Yeter ki bu deryanın kıyısında kalmayıp, yüzücülerinden olmak nasibini almış bulunalım.

Önsözlerin kısa tutulmasına yatkın bir anlayış, tercihimdir. Ancak işbu "Sohbetler" adı altındaki kitabın ihtiva ettiği hikmet ve hakikatleri cemiyete hediye eden Hocamızın gerçeklere olan itibârı, eserinin önsözüne bir küçük ilâve yapılmasını icap ettirdi.

Şöyle ki, yarım asırdan bu yana, Türk diline reva görülen kıyım, Türkçe'yi içine soktuğu çıkmaz yüzünden, bir çaresizlik kayasına toslatarak paramparça etmiş bulunuyor. Bu yüzden de enkaz altında kalmış ve asırlar boyu Türk diline hizmet etmiş nice kelimenin ölümü, ortaya bir soysuz uydurmalar kafilesi çıkarmış, böylece de, gafil ya da kasıtlı ağızların "Arı Türkçe" dedikleri bu nesebi belirsiz kafile, asil ve köklü terim ve kelimeleri yerlerinden söküp Türk dilinin elinden almış, ilim ve ihtisasa ise kelâm hakkı tanımamıştır.

İşte bu yüzdendir ki, anlamadığı için gün-be-gün okumak alışkanlığını kaybeder olan nesillere, az da olsa, yardımcı olabilmek için, hançerlenip yok edilen o kültür mirasının yerlerine mâkul ve mutedil karşılıklar bulmaya çalışarak, bir dereceye kadar zararı asgarîye indirmek zarureti hâsıl oldu. Az evvel de söylediğimiz gibi, gerçekler ve zaruretler karşısında gerekeni yapmakta tereddüt etmeyen Hocamızın müsâadesi ile işe başladık.

İşbu çalışmada, bir edebiyatçı olarak esaslı ve candan yardım ve gayretini seferber ederken, emeğini ibâdet zevki ile yapan İlhan Ayverdi Hanımı bilhassa zikretmek isterim. Böyle bir çalışmada kendisine teşekkür etmek yerinde olur gibi görünse de, bu müstesna ve mümtaz insan, Cenâb-ı Hakk'ın böyle kudsî bir işte kendisine vazife vermiş olması yüzünden, asıl kendisinin Allah'a şükretmesi gerektiğini söyleyecek bir dervişane ruh asaleti ile herhangi teşekkürü kabulden müstağni bulunmaktadır.

Dilerim, emek ve gayretinin karşılığını Allah ödesin ve her iki âlemde de aziz olsun. Niyazım budur vesselam.

Bu ara, Aysel Yüksel Hanım'ın büyük bir titizlik ile müsveddelerin makineye geçirilmesi yolunda ve eserin bütünü üstünde gösterdiği aynı heyecanlı dikkat ve alâka, bir yanlışlık yapılmaması hususundaki gayreti teşekküre şayandır.

Metin üstünde aylar ve yıllarım geçiren Aysel Hanımın bu feyz deryasından nasîbedar olması niyazı ile kendisine tekrar be tekrar şükranlarımı bildirmek isterim.

Eseri, müsveddelerini büyük bir hayranlıkla okurken metinde geçen Kurân-ı Kerim sûreleri ile âyet-i kerîmelerin sahife ve numaralarını tespit etmek gibi işleri büyük bir şevk ve zevk ile yapmış bulunan

Doç. Dr. Mustafa Tahralıya da Allah'dan hayırlar niyaz eyleriz.

SÂMİHAAYVERDİ

1991

Not: Sohbetlerin, bu esere girmemiş olan küçük bir kısmı 1951'de neşredilen Kenan

Rifâî ve Yirminci Asrın Işığında Müslümanlık adlı eserde yer almıştır.

SOHBETLER

- "Dün dedim ki: Haydi çocuklar bir sandala binelim de Göksu'ya gidelim!" Herkes hayretle, aman Efendim, celâli cemalle bir bilenler için gü2el ama, bizim tahammülümüz zayıf... bu soğukta nasıl olur, dediler.

Öyle demeyiniz, dedim. Kış, yâni celâl dediğimiz bu mevsim, bir sınıf halk için yâni servet ve kudret sahibi zümre için bir nevi eğlence

ve zevk zamanıdır. Zîra evlerinden, kürklerinden otomobillerine kadar her şeyleri hazır ve her tarafları sıcaktır. Onlar bu mevsimde de zevk ve eğlencelerine devam ederler.

Halbuki zenginlere zevk ve sefa olan kış, fakirler için sefalet, yokluk ve ölüm mevsimidir. Neden? Çünkü bunların o celâle karşı korunacak iktidarları yoktur. Yâni mücehhez değillerdir.

İşte servet-i aşkı olan kimseler için de celâl, aynen böyledir. Celâl onlara bir nevi zevk-i diğer olur. Aşktan yoksul fakir halliler için ise ölüm ve helak olur, dehşet ve ıztırap olur.

Halbuki aşk ganîsine celâlden korku yoktur. Nasıl ki Bâyezîd-i Bistâmî: "Allah'ım benimle olunca, cehennemde de olsam, cennet zevkini duyarım! buyurur."

Bu konuşmadan bir gün sonra bizi çağırıp yaz ve kış yapraklarını muhafaza eden bir defne ağacını göstererek:

- "İşte kahır ve lutfun ikisine de aynı zamanda mazhar olan bir numune... Yâni kışta da yazda da aynı taraveti muhafaza eden bir güzellik!" dedi.

- Her şeyin sonu başlangıca dönüştür, dendiğine göre nihayet nedir?

- "Nihayet, iptidaya yâni başlangıca rücûdur. Görmez misin, bir dâire çizdiğimiz zaman dönüp tekrar başladığımız noktaya varırız. Demek oluyor ki âyân-ı sabite âleminde hangi noktadan zuhur etmişsek, yine o noktaya dönmek, nihayete ve kemâle erişmemiz demektir.

Şayet oraya varmadan evvel yolda kalacak olursak, aslımıza dönmekten geri kalmış oluruz."

- "Edep ve haya iki kanattır. Bunlarsız insan, insan olamaz. İnsan da bu iki kanadın arasındadır. Edep, her şeyi Hak'tan bilmek, fiili, faili, mevcudu hep Hak görmektir."

- "Nasıl küçük bir edep Hakk'a hoş gelirse, küçük bir edepsizlik de bütün iyilikleri yıkıp alt üst etmek için kâfidir.

Burada edepsizlikten maksat, vefa ve sadâkati zedeleyen, yâni esâsa dokunan harekettir."

Münîre Hanımefendi:

- Efendim, dikkat ediyorum her akşam Azîz Efendinin ellerinden, damlayacak kadar ter sızıyor.

- "O ki, efendiliği tasdik edilmiş, eline diploması verilmiş ve: Hürsün! denilmiş bir kimse iken kemâliyle edebini muhafaza eder; o kadar ki, yüzünün terini sileceği vakit başını hırkasının içine saklar.

Benimle Medine'ye giderken, herkes trende sıcaktan ıslak yerlere yatardı. O ise, bir şeye ihtiyaç olup kendisini çağıracağımı düşünerek edeple beklerdi. Şam'dan geçerken, haydi dedim, git meyhaneden iki şişe konyak al, yol hâli bu, belki lâzım olur.

Bir kere, başında sarık ve cübbesiyle Azîz Efendiyi düşünün ve sonra onun yabancı bir yerde meyhane arayıp elinde konyak şişeleriyle gelişini tasavvur edin! Hem de gizli kapaklı değil, elinde sallaya sallaya... Kendisine, bize lâzım olan konyak değil senin teslimiyetin idi, di-

yerek şişeleri elinden aldım ve trenin penceresinden dışarı fırlattım.

Edep ve teslimiyetten kimse fenalık görmemiştir. Zâtın biri: Edep,

Şeyhülvüzerâ Nâmık Paşanın torunu, Tâhir Paşanın kızı ve Dr. Server Hilmi

Bey'in kayınvalidesi olan bu asil ve dirayetli kadın, Ümmü Kenan Dergâhının bacı-

sı sıfatı ile kapısına hizmette bir an kusur etmemiştir. Sadâkati, dirayeti, görgüsü,

aklı, ince ve üstün zekâsı ile etrafına edep, erkân, feragat ve hizmet anlayışının can-

lı örneklerini veren vefalı bir derviş olmuş, kapısının her türlü işine kendini adamış,

böylece de çevresinin sevgi ve dostluk halkasının içinde hayâtını tamamlamış 1934

senesinin temmuzunda kısa bir hastalığı müteakip vefat etmiştir. Vefatından birkaç

saat evvel de mürşidiyle vedâlaşmış ve: "Benden hoşnut musun Efendim? Yarın

âhirette şefaatçim olacak mısın?" diyip söz aldıktan sonra da kalp huzûruyle

dünyâsını değiştirmiştir.

ilâhî bir taçtır, onu başına koyduktan sonra istediğin yere git, sana açıktır, buyurur. Hazret-i Pîr de: Allah'tan edebi bize yoldaş etmesini isteyelim. Çünkü edebi olmayan iki âlemde de mahrumdur, diyor. Hâsılı, iki âlemde de selâmet yolu edeptir."

Evde çalışan kızlardan Suna hastalanmış ve her zaman takip et- tiği Radyo Çocuk Saati 'ni dinleyememişti. O dinlemediği için Hocamız ailenin çocuklarını da bu eğlenceden istifâde ettirmedi ve Suna iyile- şinceye kadar evin küçükleri bu programı takip edemediler.

Evde hizmet eden genç kızların istirâhatleri ve bilhassa erken yat- maları hususunda dâima çok hassas ve titiz davrandığı bilinen Kenan Rifâî, ailenin yaşlılarından bir hanımın hizmetine bakan kızın da, uy- ku saatinin geciktirilmeme sine işaret etti ve:

- "Bu gençleri vaktinde yatırınız, çocukturlar tahammül edemezler..." dedi.

Kızın, kendisinden evvel yatmasiyle işlerinin aksayacağını ve yardıma muhtaç olduğunu nezâketle imâ eden yaşlı hanımın:

- Evet Efendim, ama işte Allah muhtaç etmesin... demesi üzerine:

- "Daha fazla muhtaç etmesin, diye söylüyorum. Allah'ın gayretine dokunur diye söylüyorum ve görüyorsun ki ne kadar üzülerek söylüyorum."

Tekrar:

- Aman Efendim onlar kendileri yatmak istemiyorlar! diye cevap vermek isteyince:

- "Tekke bacısı olacaksın, bu söz altında titreyeceğine kendince işi hafifletmeye çalışıyorsun. Benim gayretime dokunanın Allah'ın haydi haydi gayretine dokunacağını bilmiyor musun? Biliyorsan niçin ona göre hareket etmiyorsun?"

-Hal diline âşinâ bir kimse onu her vakit işitebilir mi?

- "Hal lisânına ehliyet kesbetmiş olmak, onu her dâim duyabilmek demek değildir. Zîra beşeriyet engellerinden kurtulmadıkça bu gönül sesini devamlı duymak mümkün olamaz. Halin hâkim olması için kâl'in yâni sözün susması lâzımdır. Fizikte de aynı kânun carî değil midir? Bir odanın sıcak havası boşalmadan oraya soğuk hava dolamaz.

Namazın Hakk'a yöneliş olduğundan, huzur ve gönül zevki ile kılınması gerektiğinden konuşulurken Hocamız şu vak'ayı anlattı:

- "Bir gün Harem-i Şerifte namaz kılıyorduk. Yanımda, Ali Efendi isminde ulemâdan bir zat vardı. Onun yanında da gayet acayip hareketler yaparak rükûa ve secdeye varan bir kimse namaz kılıyordu. Selâmdan sonra Ali Efendi, bu ne biçim adam, namazım fâsid oldu, dedi. Kendisine, onun hareketlerinden sana ne? Namaz kılarken etrafımızı görmeyecek kadar huzur içinde olmamız lâzım değil mi? dedim."

1914 Harbi senelerinde idi. İhvandan bir zat, rüyasında Hızır Aleyhisselâm'ı görmüş. Fâtih Câmiinin avlusunda bir kenara büzülmüş oturuyor, etrafını çevreleyen kalabalık ve hürmetkar ahâli: Aman yâ Hızır, bize şu müşkülümüzün halli hakkında yardım et, diye yalvarıyorlarmış.

Hızır kendisinden istimdat edenlere hayretle biraz da öfkeli bir nazarla bakarak: Mürşidinize gidip yalvar sanıza... ben de ondan emir bekliyorum, cevâbını vermiş.

Hızır'dan söz açıldığı bir gün Hocamız, şu hikâyeyi anlattı:

- "Şeyh Kettânî Hazretleri, bir gün Harem-i Şerifin oluğu altında oturmakta iken, yanına bir zat sokulup: Burada ne oturup duruyorsun? İçeride, Abdürrezzak isminde bir zat, hem hadis tefsir ediyor hem de esânîd tahlil ediyor, kalk dinle, demiş.

Şeyh Hazretleri ise kendisine bu ihtarı yapan zâta tasasızca bakarak: Esânîd uzun sürer, ben ise şuracıkta, Abdürrezzak'tan değil, doğrudan doğruya Rezzak'tan kalbime gelen hadisleri dinliyorum, cevâbını vermiş. Teklif sahibi: İyi ama bu sözüne delilin nedir? diye sorunca,

Şeyh Hazretleri: Senin Hızır olduğunu bilmekliğimdir, diyivermiş.

Bu cevap karşısında Hızır: Öyleyse arkadaş olalım, diye teklif edince, Hazret: Hayır, meşreplerimiz uymaz. Zîra sen ölmemek için Ab-ı Hızr'ı içmişsin. Ben ise her an ölmemi bekliyorum. İşte bunun için olamaz... diye Hızır'ın yoldaşlığını reddetmiş ve Hızır da, Allah'ın kendisinden gizli nice sevgilileri olduğunu bir kere daha öğrenmiş."

SOHBETLER

Meclisten birisi, herhangi bir kalbin çekirdeği aşk ola, nebatı celâl ve cemaldir, buyruluyor. Burada celâlin mânâsı nedir? diye sordu:

- "Celâl, Hakkın kahrı, bütün şekillerin, varlıkların ve vücûdun manen eriyip, Allah'ın tecellî ve zuhuru yâni kendi yüce varlığının bekası demektir."

- Efendim, insanın bazen gönlünden iki türlü ses geliyor. Biri,

yalnız sevmekle iktifa et... yeter, diyor. Diğeri de yalnız sevmek kâfi midir, sevilmek de lâzım! diye sesleniyor. Acaba ikinci ses, nefsin sesi midir?

- "Nefisle ruh arasında bir perdenin, yâni ruhtan ziyâde nefse yakışan bir mânânın sesidir."

-Şu halde bu ikinci sedaya verilecek cevap nedir Efendim?

- "Çok!.. Bir kere: Sen sevdiğinden gayrı mısın ki ayrıca sevilmeye talip oluyorsun? dersin. Bana şirkten bahsetme, sus! dersin. Sevmeyi, yâni aşkı sana veren kim, a budala? dersin, dersin, dersin!"

Deniliyor ki: Âlem bir aynadır. Mânevi arzular orada görünür.
Sen de kendi arzularını o âlem aynasında seyret ve vuslat şarabını şu görünen dudaklarınla değil, his dudaklarınla içmeye alış! Burada ayna ve his dudaklarından maksat nedir?

-"Kesreti, yâni çokluğu vahdette gördüğün gibi, vahdeti, yâni birliği de kesrette gör. Hiç bu iki tecellî birbirinden ayrılır mı?

His dudaklarından maksat da tecellîyi sırf mürşidinin varlığında

değil, bütün cihanda seyret, demektir."

- Geçen gün bir hıristiyanla görüşüyordum. Bana: Siz de bize benzediniz, dedi. Müslümanlık nâmına müteessir oldum.

- "Niçin müteessir oluyorsun? Hıristiyan nedir? Sen onu gayrı mı görüyorsun? Cenâb-ı Hak yalnız müslümanların Rabbi değil, cümle âlemin Allâhı'dır. Sen isa'ya da inanıyorsun, Musa'ya da. Onlara îman etmeyecek olursan müslüman olamazsın. Onları tasdik etmiş, fakat

fevklerine yükselmişsin. Onlardaki sende var, fakat sendeki onlarda yok!

İşte irfan sofrasına dâhil olan böyle şey söylemez. Gördün mü âlem aynasında temâşâmn nasıl olduğunu? Hiçbir şeyi Hak'tan gayrı görmeyeceksin. Vahdette kesret, kesrette vahdet sırrı işte budur!"

- Dünyâya tapanların, kendini dünyâya kaptıranların yalnız
onun kaydına esir olanların hâlini bir misal ile izah edebilir miyiz? Meselâ önce basit, seviyesiz ve süfli bir kimse ile dostluk kurup da sonra bir sultana gönül veren, tekrar bu kirli ve bayağı kimseye dönmek ister mi? Dünya ehli de, rühânı âlemin lezzet ve saltanatından haberdar olmadıkları için dünyâya iltifat etmiyorlar mı? Bu zevki tatmış olsalar, o bayağılıklara iltifat ederler mi?

- "Sen ona yalnız bayağı, basit, seviyesiz ve süflî deme... kör, topal, baştan ayağa yaralar içinde, de..."

- "Allah diyor ki, resuller arasında nur cihetiyle fark yoktur. Fark, sâdece fazilet ve meziyet bakımlarındandır.

Âşıklar da hep âşıktır, birdir. Yalnız aralarında fazilet ve meziyet itibariyle fark bulunur. Meselâ, kiminin sözü, kiminin kalemi, kiminin sazı vardır. Ama esas itibariyle hepsi de aynı nurdandır ve sevdikleri aynı maşukun güzelliğidir."

-Hazret-i Musa'ya tecellî-i tâm olmuş mudur?

- "Tecellî-i tâm Resûlullâh'a oldu. Güneşe bak... öğle vaktindeki tecellîsi başka hallerinde var mı?"

Gece, Kandilli dağlarının arkasından ay doğuyordu.

- "Baksanıza çocuklar, ay doğuyor. İşte, şu ilk görünen parçacık, Âdem. Biraz daha yükselince Nûh, İbrahim, Mûsâ, îsâ, nihayet bedir hâli, zuhûr-ı Muhammed gibidir.

Şimdi bunların nur cihetiyle, yâni ay olmaları itibariyle asılları hep birdir. Aralarında fark yoktur. Lâkin ayın henüz doğarken neşret-

tiği hafif ve zayıf ziya ile bedir hâlindeki şavkı bir midir?'

- "Bâzı kimseler Hazret-i Vefâ'ya gelip dediler ki: Muhiddîn-i Arabî Hazretleri, Firavun için: Mümin olarak can verdi, buyuruyor. Halbuki Firavunun yapmadığı kötülük kalmamıştı. Onun için de biz onu kâfir olarak öldü biliriz.

Hazret ise bu endîşe sahiplerine şu latif ve ümitli cevâbı verdi: "Keşke o büyük insan şu zamanda da olsaydı da benim hakkımda da böyle bir şahadette bulunsaydı.."

İçinde çeşitli mânâlar gizli olan bu cevapta, Firavun huylu nice kimselerin îmâna teşnelikleri ve halka karşı kendilerini dinsiz ve münkir gösterirken, kendi kendileriyle kaldıkları vakit, bir mümin yalvarışı ile Hakka sığınışları ve bu sığınış yüzünden de affa mazhar oluşları îmâsı vardır."

Ehl-i Beyt sevgisinden konuşulurken, Hocamız, o saâdetli devrin şu vak 'asını anlattı:

- "Bir gün Hazret-i Hüseyin evlâtlariyle yemek yerken, köle elin-

deki sıcak çorbayı Hazret'in üstüne döktü. Kaynar çorbadan vücûdu müteessir olmuştu. Köleye bir şey söylemedi; fakat yüzüne sertçe baktı. Köle suçlu ise de hem arif, hem de lütuf ile muamele görmeye alışık olduğundan hemen: Allah öfkesini yenenleri sever 1 , âyetini okudu. Hazret-i Hüseyin derhal: "Gayzımı yendim" buyurdu. Bundan cesaret alan köle, bu defa da: Allah affedenleri sever 2 âyeti ile sözüne devam edince, Hazret-i Hüseyin yine tereddütsüz: "Seni affettim," cevâbını verdi. Köle iyice yüz bulmuştu: Allah ihsan edenleri sever 3 âyetini de okuyunca Hazret-i Hüseyin büyük bir cömertlik ve anlayışla: "Seni azat ettim yâ köle!" buyurdu.

İşte Ehl-i Beyt'i sevmek, onların yoluna gitmek demektir. Yoksa kuru kuruya muhabbet iddiasında bulunmanın hiçbir faydası olmaz. Düşünün ki kölelik müessesesinin hüküm sürdüğü bir devirde, hizmetkârına karşı geniş haklara sahip olan bir efendi, karşısında o hizmetkâr, sevabı dolayısiyle değil, günâhı sebebiyle hem affa mazhar oluyor, hem de hürriyetine kavuşuyor.

1, 2, 3- Âl-i İmrân sûresi, 134. âyet: "Onlar ki, bollukta ve darlıkta Allah için harcarlar,
öfke(lerin)i yutkunurlar, insanları affederler. Allah iyilik edenleri sever."

Bir de bizi düşünün. Çoluğumuzun çocuğumuzun yanında buna benzer bir iş başımızdan geçecek olsa ne yaparız, neler düşünür, neler söyleriz bir hesap edin!"

Hocamız, damadı Doktor Ziya Cemâl Bey'e hitapla:

- "Ziya, Mesneviyi al, oku bakalım." dedi.

Ziya Bey; neresinden okuyayım efendim ? diye sordu.

- "Ortasından oku, başından oku, nihayetinden, neresinden ister-sen oku! Çünkü hepsi aym noktadır!"

Hocamız, elinde tuttuğu başı topuzlu bastonu, ufkî olarak parma-ğının üstüne yatırmıştı. Topuz ağır çektiğinden, bastonun bir tarafı kı-sa, diğer tarafı uzun kalmıştı ve ancak bu suretle denge sağlanmıştı:

- "Bakın, bastonun şu tarafındaki parça, öteki tarafındakinin iki misli... neden?" diye sordu.

- Çünkü o tarafta akıl var.

- "Evet, doğru akıl var."

Hocamız sahilde yanan kırmızı feneri göstererek:

-"Şu fenerin kırmızılığı nereden geliyor?" dedi ve devam etti:

-"Şüphesiz ışıkta renk yok... kâh yeşil zarf içinde yeşil ışık kâh kırmızı zarf içinde kırmızı ışık veriyor. Kabahati kime bulalım? Zarfa değil mi? Peki ama onu da böyle boyamışlar..."

İspanya târihinden bir parça okunuyordu, ispanya'da bir kilit varmış. Kraliyet ananesinde ötedenberi bunun açılmaması adetmiş.

Bu kilit açıldığı takdirde İspanya'nın zevale ereceği kanâati mevcutmuş.

- "Umûmun kanâati hâline gelmiş sözlere ehemmiyet vermelidir. Her şeyin sebebi böyle basittir. Meselâ insan da öyle değil mi? Onun da vücûdunun sebebi ne kadar basittir...

Koca Cihan Harbinin ilk noktası, bir Arnavut mebusuna, Mebûsan Meclisinde bir tokat vurulması olmuştu. Çünkü Arnavutluk, Avrupa'nın bize karşı çivisi idi. O çivi sökülünce her şey alt üst oldu.

SOHBETLER 13

Lehlilerde de bir kanâat vardı. Türk askeri Vistül Nehrinde atlarını sulayınca Lehistan istiklâline kavuşacak! derlerdi. Filhakika Cihan Harbinde Türkler Galiçya'dan geçtiler ve Vistül'den atlarını suladılar, Lehistan da istiklâline kavuştu.

Sonra Yunan Kralı Alexandre bir gün maiyetinden iki kişi ile arabada giderlerken, üçü aynı kibritten sigaralarını yaktılar. Bunun üzerine kral; üçümüzden birimiz öleceğiz, çünkü aynı kibritten sigara yaktık, dedi. Gerçekten de bir iki gün sonra kralı maymun ısırdı ve öldü.

İşte bu gibi sözler bir çoklarına mânâsız gelse de, umûma mâl olmuş ve benimsenmiş olması bile üstlerinde durulmasını gerektiren bir sebeptir."

- Kadınlık eski ihtişam ve kudretini kaybetmedi mi Efendim?

- Kadınlık, deme... kadınlar... de! Asıl kadınlık, bütün ihtişam ve kudretiyle hep o, hep ayakta!

Kadınlık ne büyük bir mazhariyete nail olmuştur. Kadınlık, aşka mazhar olmuştur. Erkek ona niçin meclûb oluyor? Çünkü mazhar-ı aşktır.

Kadın dünya gibidir. Nasıl ki dünyâda bir cihet gündüz olduğu vakit bir cihet mutlak gecedir. Kadınlığın da bir tarafı nur, bir tarafı zulmettir."

Eskiden inkâr edenlerin daha az olduğu fikri üstünde konuşuluyordu:

- "Canım bilmiyor musun? Eşya, gece karanlığı çöktüğü vakit gö-
rünmez olur. Zulmet her şeyi örter, göstermez. Mevcut olan bu eşyanın
görünmemesi ile yok olması mı lâzım gelir? Ancak güneşin aydınlığı
zuhur edince bu gözden silinmiş varlıklar aşikâr olur.

Bunun gibi, şimdi de gecenin örttüğü şeyler meydana çıktı
vesselam!"

- "İrfanı olan kimsenin yaşlandıkça kıymeti azalmaz, bilâkis ar-
tar. Meselâ bir kıymetli eşya bir bahâ biçilmez halı gibi ki bunların es-
kiliği kıymetlerini arttırır.

Ama irfanı olmayanların ömürlerinden geçen seneler, onların eski
kıymetlerini de alır götürür."

Hocamızın, kendisine selâm gönderdiği bir kimsenin bu selâmı nezâketle kabul etmeyi bilemediğinden bahis edilirken, herkesin canı sıkıldı ve bu adamın esasen çok kaba bir kimse olduğu söylendi.

Ken'an Rifâî, bütün bu konuşulanları, canının sıkıldığını ihsas eden bir sükûtla dinledikten sonra:

- "Niçin o adamı ayıplıyor, kabalığını söylüyorsunuz? Bunu yapmakla asıl siz kendiniz kaba oluyorsunuz," dedi ve etrâfındakileri protesto edici tutumu ertesi güne kadar devam etti ve aile tekrar aynı saatte toplandığı zaman Mesnevi defterini isteyerek şu kıssayı okudu:

- "Resûlullah (s. a.) Hazret-i Ebû Bekir ile bulunduğu bir sırada içeriye bir adam girdi ve Ebû Bekir Hazretlerine ağır sözler söyledi. Resûlullah Efendimiz Hazret-i Ebû Bekir'in ses çıkarmadığını görünce tebessüm buyurdular. Fakat adam işi azıtıp daha kötü konuşmaya başlayınca Hazret-i Ebû Bekir de cevap vermeye başladı. Resûlullah Efendimiz ise iş münâkaşaya dökülünce meclisi terk etmek üzere yerinden kalktı. Vaziyetin ciddiyetini anlayan Ebû Bekir: "Aman Yâ Resûlullah, beni niçin huzurundan mahrum ediyorsun, diye yalvarmaya başlayınca: Yâ Ebû Bekir, önce sükût ettin, bir melek geldi. Sonra söylemeye başladın, bir şeytan geldi. Şeytanın bulunduğu yerde enbiyâ bulunmaz! buyurdular."

insandaki kudret ve kabiliyet konuşuluyordu:

- "Aşikâr ki insan, büyük işlerin, büyük kudretlerin sahibi... vahşî hayvanlardan tutun da tabiatın en zorlu kuvvetlerini emrine râm etmiş, emrinde, hizmetinde, keyfinde kullanıyor. Yeryüzü gibi gökyüzü de elinin altında ve buyruğuna tâbi...

Allah insana bütün hârikalı icatlarını meydana getirebilmek için ne büyük bir kudret ve kuvvet ihsan etmiş. Fakat bu kudret ve kuvvetin gerçekten kimin olduğunu görmek isterseniz, mezarlara bir bakın... o gururlarından dünyâlara sığamayan azamet sahiplerinin kudret ve kuvvetleri geldiği yere dönmüş, Hakk'a rücû etmiştir.

İşte, zahir de benim, bâtın da benim, kahhar da benim, cebbar da benim. Öldüren de dirilten de gene benim, diyor Allah.."

SOHBETLER 15

Dünya ehlinin vefasızlığından bahsediliyordu:

- "Elbet Allah'tan başka kimsede vefa yoktur. Bir de Allah yolunun yolcularından başka.. Dünya ehlinin dostluğu, büyük bir balona benzer. Küçük bir iğne batırılınca hemen sönüp gider. Onun için bu dünyâda cefâ görmek istemeyenler, dünyâdan ve dünya ehlinden vefa beklememelidirler."

Mecliste, evliyadan bir kimsenin denizi posteki üstünde geçtiğinden bahseden bir yazı okunmuş olduğu ve bunun mümkün olup olmayacağı konuşuldu:

- "Ehlullâhm bu gibi hârikalarından bahsetmek abes, hattâ ayıptır. Çünkü onlar: Ve hüve alâ küllü şey'in kadîr 1 sırrına mazhar olmuşlardır. Binâenaleyh isterlerse her şeyi yapabilirler. O her şeyden bir zerreyi ayırmak, kudretlerine noksan düşürmek demektir.

Fakat sırf bu çeşit sözlerden hoşlanıp irfana âit şeylerden hazzetmeyenlerin dillerine mucizeler, kerametler dolanmıştır. Çünkü seviyeleri bu basit sözleri söyleyip dinlemekten ileri geçememiştir. Şayet irfana ve hikmete dâir bir söz söylense anlamazlar, hattâ uyuklamaya başlarlar.

Mucizenin en büyüğü, kalpleri teshir etmek, onlara hâkim olmak-

tır. Bu da ancak kâmil kişi harcıdır. Yoksa havada uçmak mucize olsa, kargalar da uçuyor. Denizde yüzmek mucize olsa, balıklar da yüzüyor. Hint fakirlerini görmüyor musunuz? Neler, ne acayip ne garip fevkalâdelikler meydana getiriyorlar. Fakat hangisi bir kalbe hâkim olabiliyor, onu beşeri ve nefsânî kirlerinden temizleyip arıtabiliyor? Halbuki dâva kalplere hükmedebilmekte... Ama sen bu sözleri, o keramet düşkünlerine istediğin kadar söyle, anlamazlar. Zîra fikir ve duygu seviyeleri anlamalarına elverişli değildir.

Ne yazık ki çok kimseler, ruhlarının ve nefislerinin tasfiyesini bir tarafa bırakıp ehlullâhın kerametlerini sayıp sıralamakla vakit ziyan edip dururlar. Nitekim yine aynı insanoğlu, sinesinde kurulup oturmuş Yezid'i bırakır da, Muâviye'nin oğlu Yezide lanetle vakit geçirir, vah o zavallılara!"

- "Dün Münîre Hanım sormuştu: Dervişlerin sağı solu olmaz, derler. Bu ne demektir? diye.

1- Mâide sûresi, 120. âyet; Hûd sûresi, 4. âyet! "O (Allah) her şeye kadirdir.

Ben de dedim ki Allâhu nûru's-semâvâti ve'l-ard.. âyetinde buyurulan zarf, kandil vücuttur. Yağ, ruhtur. Fitil kalptir. Şavk ise şarkı garbı olmayan nurdur. Bir kimsenin kalbinde bu nur uyandı mı, ona sağ ve sol olmaz. Fakat bunu da değme kimse idrak edip bu mânâya arif olamaz. Ne kadar açık ne kadar berrak olarak anlatsam yine de ifadesiz kalır. Halbuki irfan sahibi bir derviş için bu ve emsali hakikatlerin anlaşılmaz bir tarafı yoktur."

- "Server 2 söylüyordu. Geçende bir kızı bir zabite nişanlamışlar. Fakat sonradan bu adamın katil olduğu, bir neferi öldürmüş bulunduğu meydana çıktığından nisam bozmuşlar.

Halbuki aynı adam, muharebe meydanında bir prensip uğruna, memleketin ve kânunların emriyle yüzlerce kişi öldürmüş olsa da onu kimse mes ul etmez. Hattâ bu zabit, bir neferi, muharebe meydanından

kaçarken görüp de vurmuş olsa yine de mesul ve mahkûm olmaz. Fakat şahsî bir sebep yüzünden öldürünce katil olur.

İşte bu anlayış noktasından cüz'î irâde meselesi çıkıyor. Allah, herkese bir vazife vermiştir, ki bu vazife, o kimsenin sırât-ı müstakimidir. Eğer bu vazifeden sapıtacak olursa, o sırattan yuvarlanıverir. Meselâ o zabitin salâhiyeti kendisine bildirilmiş, şunu yapabilirsin bunu yapmazsın, denilmiş olduğu halde, bu salâhiyet hududunu kırıp hârice çıkması, cüz'i irâdesini başı boş bırakmış olması demektir.

Bunun gibi Allah da sana her bir hakikati söyleyip göstermiş olduğundan neden ona göre hareket etmiyorsun?

1- Nûr sûresi, 35. âyet: Allah, göklerin ve yerin nurudur. Onun nurunun sıfatı, sanki

içinde bir çerağ bulunan bir hücredir. O çerağ bir sırça (kandil) içindedir. O sırça

(kandil) de sanki bir inci (gibi parıldayan) bir yıldızdır ki güneşin doğduğu yere de,

battığı yere de nisbeti olmayan mübarek bir ağaçtan, zeytinden tutuşturulup yakı-

lır. Onun yağı, kendisine bir ateş dokunmasa da, hemen hemen ışık verir. (Bu ışık

da) nûr üstüne nurdur. Allah kimi dilerse onu nuruna kavuşturur. Allah insanlara

meseller irad eder. O her şeyi hakkıyle bilendir."

2- Ken'an Rifâî Hazretleri nin Galatasaray Sultânîsi'nde, on sene aynı sınıfta arkadaş-

lık ettiği Farmakoloji Profesörü Doktor Server Hilmi Bey, her türlü çocukluk yara-

mazlıklarını ve yıllar süren mektep hayâtını müştereken geçirdikten sonra, her ikisi

de gençlik çağına geldiklerinde, genç doktor, karşısında Hak kitabının bir canlı ve

yaşayan tefsiri olan bir ilâhî âbide görmek nasibine erince, geçmiş çocukluk devrinin

hâtıralarını bir kalemde silerek, bu iki arkadaştan biri mürşit, diğeri de mürit ola-

rak, ilâhî ve kudsî bir sevgi ile sonuna kadar biribirlerine bağlı olarak yaşamış ve

Doktor Server Hilmi Bey'in ahlâkî kemâli, mürşidinin fazilet ve cemâli içinde olgun-

laşarak çevresine örnek insan tipini vermiştir. Böylece de bir üst seviye insanı olan

Doktor Server Hilmi Bey'in, son vazifesi olan Eczâcı-Dişçi Yüksek Okulu Müdürü

iken, mürşit-mürit sevgi ve bağlılığı ebediyette devam etmek üzere ölümle sona er-

miştir.

Şeytan, âhirette ateşten bir kürsü üzerinde oturacak. Kendisine tâbi olmuş bulunanlar da onu başlarına gelen felâketlerin mesulü görerek, gidip ağızlarına geleni söyleyecekler. Şeytan ise kendisini suçlayanlara; sizi zorla fenalıklara sürüklemedim, sâdece teşvik ettim. Benim sözlerim size tatlı geldi, hoş geldi. Halbuki karşınızda Kuran da vardı. Neden onu dinlemediniz de beni dinlediniz? Saklamayın, itiraf edin. Çünkü benim sözlerim nefsinizi okşadı, şu halde beni levm edeceğinize kendinizi levm edin ve başımdan çekilip gidin, diyecek.

İşte levh-i muallak denen, değişen kader, insanoğlunun cüz'î irâdesini kullanma tarzına ısmarlanmıştır. Böylece de bir şeyin husulü bir fiile bağlı kılınmıştır.

Hani Hazret-i Ali camiye girerken atını bir adama emânet etmiş de, adam da Hazret'in geciktiğini görünce atın yularını satıp bekleme hakkını almıştı. Halbuki Hazret-i Ali adamı fazla beklettiğini düşünerek o yular parası kadar bir para ile camiden çıktığı zaman yuların satıldığını görmüş.

İşte o adamın rızkını Allah evvelinden ihsan etmiş, fakat bunun

helâlden veya haramdan olmasını kendi cüz'î irâdesine bırakmıştır. Bunu bilerek sana düşen de, irâden dümeninin başında uyanık bulunmandır."

- Cenâb-ı Hakk'ın iki âşıktan birine zâtıyla, diğerine ise sıfatiyle tecellî etmesinin sebebi nedir?

- "Tecellî, herkesin istidat ve kabiliyetine, yâni kabına göredir. Bu kaplardan meselâ bir fincanın, bir bardağın üstünden deryayı da geçirsen, istiabı kadar alır ve dolunca da, hal diliyle; doldum, diyerek geri kalan akıp gider. Keza bir kazan, bir havuz ve ilh... için de aym kânun hâkimdir. Tâ deryaya varıncaya kadar...

Gerçi her kabın dolunca, doldum, demesi tabiîdir. Fakat bir fincanın bir kazana nisbetle doldum diyip övünmesi ne kadar gülünçtür.

İşte, bu alış ve istidat sebebiyle, herkese kabiliyetine göre tecellî vâki' olur. Fakat azamet-i ilâhiyyeye nihayet yoktur. Öyle olmamış olsa, Hazret-i Resûl-i Ekrem: Yâ Rabbî senin marifetini hakkıyle bilemedik buyurur muydu?''

- "Tarîk nedir ve nereden alınmıştır dersek, tarîk, sâliki maksû-duna, müridi muradına cüz'ü küllüne kavuşturan yola derler ki, Resul-

i Kibriya (s. a.) Efendimiz Hazretleri tarafından gösterilmiştir. İşte de-ğişik ve çeşitli suretlerde görülür olan ve fakat hakikat cihetiyle birbi-rinden asla farkı bulunmayan yollar birdir ve hepsine birden Tarîkat-i Muhammediyye denilir. Şeriat kavlim, tarikat hâlim, hakikat re'sü'l-mâlimdir, sözlerini Resûlullah Efendimiz buyurmuşlardır.

Beytullah'a gitmek için yollar bir midir? Şüphesiz ki hayır. Zira dünyânın her tarafından Kabe'ye giden bir çok yollar vardır. Afri-ka'dan, Asya'dan, Avrupa'dan, Amerika'dan gidecek hacıların yolları hep ayrı istikâmetlerden geçer. Fakat bütün bu yolların toplandığı merkez ve maksut birdir ki, o da Beyt-i Muazzamdır.

Bu yollar hacca niyet eden kimsenin bulunduğu yere göre nasıl uzun kısa, güçlüklü veya kolaylıklı oluyorsa, tarîkler de böyledir ki

sâliklerin ezelî istidatlarının genişlik veya darlığı, güçlüğü veya kolaylığı derecesiyle mütenâsiptir.

Tarîk, esas cihetiyle bir olunca, şüphesiz bu yollarda rehber ve delil olacak zatlar da, aynı ruhu, aynı irfan ve bilgiyi hâiz olmak hasebiyle yine birdirler ki bunlar da, yukarıda söylediğimiz veçhile büyük öğreticinin tâlim ve terbiyesini gören ve onun kemâline ve kemâle eriştiriciliğine vâris olan kâmil insanlardır. Yoksa insan taslakları değil. İşte bu zatların çokluğu hakikatteki birliklerine mâni değildir ve aralarında da fark yoktur. Öyle ki ayrı ayrı cisimlerde tek ruhturlar. Onun için Cenâb-ı Hak, peygamberleri hakkında: Resuller arasında fark yoktur, 1 buyurur.

Bütün bu söylediklerimizden çıkan netîce şudur ki insanın dünyâya gelmesinden maksadı, bu yetiştirici ve tamamlayıcı kâmil kişiyi bulup terbiyesine girmektir. İş, Kadirîlik, Rifâîlik, Mevlevîlik'te değil, insan bulmaktadır. O insan bulundu mu, her şey bulundu demektir. Yeter ki onu kendimize rehber, pîşvâ ve imam bilelim. Bakî Allah'ın rızâsıdır."

Kalp krizi geçiren bir hanımın hayâtından ümit kesilmiş olduğu konuşuluyordu:

- "Bu, Allah'ın bileceği bir iş... ister yaşatır, ister yaşatmaz..." de-
dikten sonra, hocamız şahidi olduğu şu vak'ayı anlattı:

- "Manastır Maarif Müdürü bulunduğum sıralarda, îdâdî talebele-
rinden bir çocuk, arkadaşını tabanca ile başından vurmuştu. Vakanın

1- Bakara sûresi, 285. âyet: "Lâ nüferruku beyne ahadin min rüsülihi".

ciddiyeti karşısında mektebin müdürü bana sığınarak asayişi temin
edemiyorum bana yardım ediniz, diye haber gönderdi. Gidip çocuğu
gördüm, talebeyi yatıştırdım. Vurulan çocuk kanlar içinde yatıyordu.
Kafatasından parçalar elimize geliyordu. Fakat henüz ölmemişti. Dok-
torlar, artık yaralıdan hayır olmadığını, ölmesinin bir an meselesi bu-
lunduğunu söylediler. Her şeye rağmen çocuğu hastahâneye kaldırttım.
Koma hâlinde birkaç gün yaşadı. Üstelik bu arada yılancık olup yüzü
de şişmedi mi? Bütün bu öldürücü arızalara rağmen, herkesin hayreti
karşısında çocuk, günler geçtikçe iyiliğe doğru gidiyordu. Nihayet bir

zaman oldu hemen tamâmiyle iyileşti. Yalnız konuşma melekesini kaybetmişti, dili söylemiyordu. Bunun için de harflerden mürekkep bir levha yaptım. Böylece de çocuk, arzularını harfleri göstererek ifâde ediyordu. Bir gün yine hastahâneye gitmiştim. Levhadaki harfleri gösterirken üzülüyor, konuşmak istiyor, muvaffak olamıyordu.

Söyle oğlum, söyle, dedim. Allah'ın izniyle birden dili çözülüverdi ve konuşmaya başladı.

Bilmelisiniz ki Allah ne dilerse o olur. Onun öldürmek istemediğine kimse bir şey yapamaz."

Anî kalp krizi geçirerek hastalanmış olan bir hanıma, bir arkadaşının hizmet ve fedâkârlığından bahsedildi. Doktor Server Bey:

- Ne iyi, ne hayır sahibi kadın!

- "Yalnız iyi sıfatıyle tavsif edilemez., sultan... Şunu bil ki her dervişin mutlak bir meziyeti vardır. Ama şu, ama bu... dervişlerin, diğer bir söyleyişle irfan yolu yolcularının bu iyilikler, güzellikler yoldaşıdır."

Doktor Server Bey:

- Dervişim diyene gülesim gelir, sözü bu gibiler hakkında olmasa
gerek..

- "Onlar, o gibiler, derviş değil çerviştir. Bu yola her girenin derviş olması lâzım gelmez. Her mektebe devam eden talebenin mezun olamadığı gibi... Meselâ, bir talebe, herhangi bir sebeple mektebi terke mecbur olur veya kovulur. Ya da kabiliyetsiz veya ahlâksız, yahut da hastadır.

Hattâ mektebi ikmâle muktedir olanlar bile derece derecedir. Kimi pekiyi kimi orta kimi zayıf olarak mezun olur. Fakat her ne kadar düşük derece de almış olsa yine de mezun denir, bu suretle de istenen elde edilmiş olur."

Doktor Server Bey:

- iş, o kâmil hocayı bulmakta ve onun da talebesini sevmesinde..

- "Hayır, kâmil hocayı bulursun da yine olamayabilirsin. Eğer ona küllî bir teslim ile teslim olmazsan ve bu istidat ve kabiliyet sende bulunmazsa nafiledir.

Meselâ hoca talebesine, mektebe tam sekizde gel ve filân kitapları da al! deyip de talebe kendi aklınca: Beni sekizde çağırdı ama, sekiz erkendir, dokuzda gideyim, diyerek, üstelik de kendi bildiği kitapları alarak mektebe gidip hocanın anlattıklarına ve öğrettiklerine dikkat etmezse buna üstat ne yapsın?"

Server Bey:

- O isterse taşı da altın eder.

- "Evet ama o taşta da altın damarı olmalı... bir de ihsan olarak, yâni geçici bir zaman için bir imkân verilmiş olsa da, aslına rücû edip gider.

İşte, her mektebe girenin orayı ikmâle muvaffak olacağına dâir eline hüccet verilmediği gibi, her sülük eden kimse de dervişlik şahadetnamesi alamaz. Fakat gerçekten derviş olan kimsede de demin zikrettiğimiz meziyetlerin bulunması pek tabiîdir."

- "İşte çocuklar, vücut, âlemin bir eşidir ve insan, kâinatın mânâsıdır. Fakat onun bâtınını anlamaya imkân yoktur. Denizler mürekkep, ağaçlar kalem olsa onu beyânda yine tükenir ve kâmil insan'ın hakikatini asla îzah edemez. Onun zahirini bile anlamak ne kadar müşkül... dağlar, dereler çeşit çeşit mâdenler hep onda mevcuttur. Midenin bağırsakların bir laboratuvar olan karaciğerin o kan deveranının ne hayrete şayan vazifeleri var.

Vücûdun fizyolojik hârikalarını herkesten iyi bilen kimseler hekimler, bu azamet karşısında: Aman yâ Rabbî ne büyüklük! diyecekleri yerde bir çokları biz doktoruz, Allah'a inanmak, inşallah diyerek kudret ve kuvveti Hak'tan görmek bize yakışır mı? diyorlar. İşte bu da Allah'ın bir azameti! Güneşi gördüğü halde güneş yoktur, diyor. Fakat gerçekten güneşi görüp ona inananlar, bu gururları içine hapsolmuş kimselere acıyarak gülüyorlar. Her şey zıddıyla bilinir, mefhumunca, bunların inkârları da bir çoklarının îmanlarını takviye ediyor."

Elindeki gözlük kutusunu göstererek:

- "Şu belli bir iş için yapılmıştır. Bunun içine şeker koyamazsın.
Şu basit eşyayı bile düşünüp tasarlayan bir akıldır. Ya bütün kâinatı,

her şeyi denizleri, dereleri, dağları, tepeleri, mâdenleri, nebatları ihtiva eden insanı nasıl olur da bir akıl îcat etmemiş olur? İşte onun mucidi de akl-ı küldür, yâni Allah'tır."

Meclisten birinin bir kimsenin dinsizliğinde?! bahsetmesi üzerine:

- "Merak etme oğlum, Allah'ın nuru hiçbir vakit örtülmez. Görmüyor musun yağmur, kar yirminci asırda da yağıyor. Hiç bu asırda böyle şey olur mu, diyebiliyor musun?"

- "Mustafa Bey 'e 1 dedim ki: Görmüyor musun bir baba iki yaşındaki çocuğuna nasıl muamele ediyor? Kucağına alıyor, okşuyor hattâ sırtına bindirip gezdiriyor. Fakat büyümeye başladığı vakit aynı müsamahayı gösteriyor mu? Büyümüş bir çocuğa bebekliğinde gösterilen alâkanın devamı, yaşının gerektirdiği terbiye, disiplin ve tahsilden hayır bırakmaz."

- Söylediğiniz misal çok hoş... fakat bana öyle geliyor ki o terbiyeci çocuğu üzmekten, onun enîninden ve göz yaşından da hoşlanıyor. Bili-

yor ki bu ağlamalar, onun kemâline vesile oluyor.

Amma bâzı çocuklar da vardır ki her iltifata mütehammil...

- "Fakat onlar pek nâdirdir. Biz umûmî kaideden bahsediyoruz."

- "Tarikat, asker ocağı gibidir, bilmiyor musunuz semahanelerde sancaklar, mıtripler vardı. Askeri yüreklendirmek için nasıl mehter-hane veya mızıka çalınırsa, burada da kudümler, mazharlar çalınır, neyler üflenirdi.

Sonra, asker ocağındaki onbaşılara, çavuşlara, zabit ve kuman-danlara karşı dergâhlarda mertebe silsilesine göre, nukabâ, nücebâ, halîfe ve nihayet mürşit gelirdi. Ve bir asker bir nefer nasıl doğrudan doğruya kumandanlarla temas edip laubali olamazsa ve onun emrinde olan bir takını rütbe sahiplerinin terbiye ve idaresinde bulunursa, yeni tarîkate girmiş bir sâlik de aynen böyle idi. O da, kumandanı ile doğru-dan doğruya temas edemeyen bir asker gibi, laubali olup seyrine engel olmaması için, doğrudan doğruya mürşidi ile temas edemezdi."

1- Mustafa Şerif Bey, Kenan Rifâî'nin manevî evlâtlarından bir deniz albayıdır.

- "Bugün Avukat Mustafa Rızâ Efendi 1 geldi. Söz arasında bir arkadaşının, kelâm ilmine göre Cenâb-ı Hakk'ın ancak sıfatını bilebileceğimizi zâtını ise bilemeyeceğimizi söylediğinden bahsetti. Kendisinin ise bu arkadaşa; Cenâb-ı Hakkin sıfatını dahi bilemediğimiz, cevâbını verdiğini ilâve etti ve meselâ şu asırda Hakkin sıfatından olan sabır kemâliyle tecellî ettiği halde aklımız bunu bile kavrayamıyor. Allah'ın halîfesi olan ehlullah kendilerine reva görülen her türlü muameleye sabrediyor. Amma benim havsalam bu işi almıyor, dedi.

Rıza Efendiye cevap verdim, dedim ki: Allah'ın sıfatları ile bu oluş, bu dünya alemindeki sıfat bir değildir. Kendisine, halı üzerindeki güneşi gösterdim ve: Bu nedir, güneşin kendisi mi? Hayır şuâı. Fakat buna rağmen yine de güneş diyoruz. Halbuki güneşin aslına gözün bile tahammül etmez. Şuamın içinde ise yüzüyorsun. İşte hakikat ve oluş. İşte Allah'ın sıfatı ile ondan bir şule olan insandaki sıfat arasındaki

fark!

Rivayet olunur ki Muhiddîn-i Arabî Hazretleri zindanda iken hayranlarından biri sürüne sürüne gelerek hazrete, tevekkül, kanâat, sabır ve affın hakikatlerini sorar.

Hazret-i Muhiddîn: Yarın gel de birincisine cevap vereyim! buyurur ve o zat, birinci müşkülüne cevap almak üzere zindana geldiği zaman Muhiddîn Hazretlerinin bir kuru ekmeği yemekte olduğunu görür. Çok üzülerek bu derece sabrının sebebini sorar. İşte o esnada hazretin bir işaretiyle bir âlem açılır ve mükellef sofraların kendisi için hazırlanmış olduğunu görür. O zaman hazret; o zâta hitap ederek: Elimizin altında neler olduğunu gördün mü? Amma bizi buraya gönderen Hak'tır. Zindanda da yenen gıda ise bu kuru ekmektir. Onun için hâlimizin ve mevkîmizin icapları hilâfına hareket etmeyiz. Hak'tan gelene tevekkül eder ve sabreyleriz, buyurur.

İkinci gün o zat yine zindana gelir. Bu defa da hazreti zincirler içinde görür ve teessür ile düşünürken Muhiddîn Hazretlerinin zincirlerini silkeleyip parçaladığını ve önlerinde güzel bir sahil belirdiğini bir kayığın ise kendisini kaçırmak üzere hazır beklediğini görür. Hazret bu teklifi de reddeder.

Üçüncü gün o zat tekrar zindana geldiğinde Hazret-i Muhiddînin

vefat etmiş olduğu haberini alarak ağlaya ağlaya evine döner.

O gece rüyasında, âlem-i hasrı görür. Hazret-i Muhiddîni zindana koymaya sebep olan kimselerin zincirlerle bağlı olarak cehenneme sev-kedildikleri hazretin ise bunların arkasından koşarak: Yâ Rabbî, bun-

1- Mustafa Rızâ Efendi, eski İstanbul kadılarından bir zat.

lar benden evvel cennete girmedikçe, ben senin cennetine giremem!

diye yalvararak onları şefaat ve affına mazhar ettiğini görür. İşte o za-man kendisini zindanda ziyaret edip sual sormuş olan zâta dönerek: Gördün mü oğlum, bu da affın hakikatidir! der."

- "Beşer, ne eski filozofların dediği gibi Allah'tır, ne de yenilerin dediği gibi sur homme yâni insan üstüdür. Beşer Allah olamaz. Bak ne

diyoruz.

Ey mazhar-ı mürşitte tecellî eden Allah!

Fakat o kimsenin vücûdunu ilâhî tecelliyat yakmış, yâni kalıbını, cismini, benliğini kendinde fânî etmişse, o vakit beşer Hak'la bakî olmuş, ondan Hak tecellî etmiştir. Güneşin zuhurunda idare kandili hükümsüz kalır."

- Peki efendim, bu daimî tecellî o zâtın cismine zarar vermez mi? Yâni bu tecellî ile yanıp harap olmaz mı?

- "O kimse bu tecellîden esasen yanmıştır da ondan sonra o hâle mazhar olmuştur. Artık onun yanacak yeri olur mu? Gerçi o zâtın orta-da bir bedeni vardır, fakat varlığından eser kalmamıştır."

- Buyuruluyor ki: Ruh gülerse nefis ağlar; nefis gülerse ruh ağlar. Bu, ikilik hengâmındaki bir hal.. Halbuki birlik âleminde kim güler, kim ağlar?"

- "Vahdet âleminde ne gülmek vardır ne ağlamak. Uzlete çekilmiş bir kimse, dışarıda davullar ile asker çağrıldığını işitmiş. Nefsi ona:

Kalk, ne duruyorsun? Din uğrunda harbe git... ya gazi olursun ya şehit! demiş.

Nefsinin bu teşvikine karşı bu zat: Ey nefsim, hayır için beni teşvik etmezsin. Bu işten maksadın nedir? diye sorunca, nefsi: Eğer muharebede ölürsen, ölüm bir keredir, kurtulurum. Çünkü sen beni her an yerden yere vurmakla durmadan öldürüyorsun! demiş.

İşte nefis ve ruh ayrı ayrı âlemlerde iken bu çekişmeler eksik olmaz. Halbuki birlik âleminde bunların hiçbiri yoktur."

Ölüm ve ölüm ötesinden konuşulurken:

- "Ölüm, insanın ilmî kazançlarının imtihan yeridir. Herkes oraya imtihan edilmek üzere gider, tâ ki burada tahsil edilmesi icap eden ilimden cevap versin, diye...

Eğer kendisine tevcih olunan suallere gereken cevâbı verebilirse daha âlâ mevkilere, yükselir. Yok eğer cevaptan âciz kalır da dönerse cehenneme gider. Yâni cehennem gibi olan hicran ve firaka atılır.

İmtihana çekilenler de üç kısımdır. Tıpkı talebenin çalışkan, orta ve tembelleri olduğu gibi... çalışkan talebe, sorulan suallere kolaylıkla cevap verir: Sâdıklar ve âşıklar gibi. Ortalar, müminlerdir. Tembeller ise kâfirler."

- Filozoflar: Felsefe, ölüme hazırlanmaktır, diyorlar.

- "Doğru, fakat çok defa ilmen bilip de tatbik edemedikleri bir söz... gerçi bu düşünen kimselerin, bu tefekkür erbabının içlerinde bir kaynama, hakikati bilmek için bir merak ve hareket olduğu muhakkak. Fakat bu kıpırdanış, ilmi ile âmil olmak ilminin gerektirdiğini işlemek demek değildir. Onun için sırasında filozofun bilgisi, değil başkalarını, kendini dahi tatmin edip huzura kavuşturamaz.

Meselâ insanlar eski zamanlarda yaprakla, deri ile setr-i avret ederler ve barınmak için de ağaç kovuklarına mağaralara girerlerdi. Ne için? Hep kendilerine uygun yaşama şartlarının temini için değil mi? Fakat ne ibtidâî ne basit vâsıtalar ile... Bugün ise sıcakta ve soğukta giymek üzere ne kadar çeşitli kumaşlar ve bu kumaşlardan yapılmış

türlü türlü ne elbiseler var. Keza bugünün köşklerinde, konaklarında, saraylarındaki rahat ve düzen ile ağaç kovuğundaki emniyetsiz ve huzursuz barınış bir midir?

İşte filozofun külli akla yol bulamamış cüz'î aklı ile, ehlullâhın külli aklın azameti içinde fâni olmuş aklı arasındaki fark! En fazla bildiğim, aczimi bilmekliğimdir demiş olan filozoflara zamanlarının enbiyâ ve evliyası demek yerinde olur."

Bir kimsenin Hakk'ı unuturcasına kendine güveninden bahsediliyordu:

- "İnsanda güvenecek ne vardır? Öyle ki içindeki âzâya bile hâkim değilsin. Uzviyetinde bir intizamsızlık olsa ona bile mâni olacak kudrete sahip değilsin. Hattâ ve hattâ kendini bile görmekten âcizsin. Şâirin dediği gibi:

Münferit vâsıta-i rü'yet iken
Göremez kendisini dîde bile

O halde nasıl olur da, Hakkın irâdesine kafa tutabilirsin? Yapan Allah'tır. O murat etmedikçe kimsenin bir şey yapmaya iktidarı yoktur. Ahvâl-i âlemi dalga gibi bil... kâh o tarafa kâh bu tarafa çarpan bir dalga gibi... evet kâh sana meyleder kâh ona. Halbuki ne sende bir şey vardır ne de onda... Binâenaleyh büyük söz söylememeli ve yapmak istediğin bir şeyi Allah isterse yapacağını bilmelisin."

-Her âşıkta irfan olur mu efendim?

- "Âşıkm irfanı olmamak kabil midir? Fakat bunlar birbirlerinden bâzı meziyetlerle seçilirler. Meselâ, bâzısında ifâde kudreti fazla olur, bâzısı ise hiçbir hissini ifâde edemez. Lâkin onun da hâli her şeyi ifâde eder.

Evet her âşıkta irfan olur mu, diyorsunuz. Tabiî olur, zîra aşk her güzelliği kendinde toplamıştır. Aşk demek, âşıkın maşukunda yokluğu demektir. Zâten yok olmayan da âşık olamaz."

- Efendim, hadîs-i kudsîde buyruluyor ki: Ben âşıkların canlarını tenlerine sımsıkı bağlarım. Eğer bağlamamış olsam, şevklerinden bir

dakika dünyâda duramayıp bana doğru atılırlar.

- "Sözün tefsire göre mânâsı vardır. Evet doğrudur. Âşık, dâima aslî vatanını özler.

Her şeyde olduğu gibi âşıklar arasında da derece farkı vardır. Bir gün Resulullah Efendimiz (s.a.)e sormuşlar: Yâ Resulallah kaç günde bir ziyaretinize gelelim? diye. Haftada bir geliniz. Sizin de beni, benim de sizi göreceğimiz gelsin! buyurmuşlar.

Âşıkların biri de aynı suâli sormuş. Ona: Sana zaman yoktur, ne vakit istersen! buyurmuşlar.

Âşık huzura her zaman lâyıktır. Çünkü huzura lâzım olan edeptir. Gerçi âşıkta edep yoktur. Fakat aşkı edeptir.

Halbuki herhangi bir sâlik mürşit huzurunda bir kötü zanda bulunsa, şeriatça kâfir olmasa da, tarikat kâfiri olur. Âşıktan ise bu gibi ters ve kötü vehimler ve zanlar sâdır olmaz. Çünkü o vücûdunu silmiş, silip lâ "yok" olduğu için âşık mertebesini bulmuştur.

Âşık, canandan her türlü cilve ve oyunu görmüş, her çeşit muamele ve imtihana mâruz kalmış olduğundan, mürşidin bir beşerî tarafı olmasını tabiî bulur.

Fakat henüz hamlık devresini geçirmemiş bir sâlik için mürşit, hayâlinde yarattığı insandan gayri bir varlıktır. Onda beşer olarak yaratılmış olmanın gerektirdiği tabiî bir hâli görünce yadırgar. İşte al-

dandiği nokta budur.

Resulullah (s. a.), Hazret-i Ayşe ile spor yaparlardı. Meselâ çok defa ata binip yarış ederlerdi, kâh Efendimiz geçer, kâh Hazret-i Ayşe yarışı kazanırdı. İşte bir çok kimseler vardır ki büyüklerin bu gibi dünya muamele ve icaplarını kaldıramaz, tenkit eder, kötü zanlara kapılır ve yollarından olurlar. Binâenaleyh bu kademedekileri mesafeli tutmak yine kendi menfaatleri icâbıdır.

- Bast hâli yâni insanın, Hak yolunda, Allah'ın lutfunu gönlünde hissetmekten duyduğu ferahlık ruhun sürürü demek değil midir 1 ?

- "Evet ama bast ve kabz yâni Allah'ın lutfuna mazhar olamamaktan gelen sıkıntı, gerilme, korku pek geniş bir mânâyı ihtiva eder ve derece derecedir. Fakat umumiyetle hayrın vukuundan bast, hatânın sudûrundan kabz husule gelir.

Bir kısmın kabz ve bastı, günah veya sâlih amellerindendir. Bir başka kısmın ise ne günah ne de sevaptandır. Bir kısmın kabz ve bastına gelince, bunların ferahlık veya sıkıntı hissetmeleri, âlemin darlık veya sürûrundandır. Veyahut bunların kabz u bastı, âlemin darlık vej r a sürürünü mucip olur.

Bizlere düşen ise, bir kabz geldiği vakit günahlarımızdan bilip istiğfar ve Allah'ın rahmetine iltica eylemektir.

Şu da var ki temiz ve samîmi sâlikler, gönülleriyle merkeze bağlı olduklarından kardeşlerinin sevinç veya sıkıntıları onlara da akseder. Çünkü kalp rabıtaları açıktır. Telefon telleri gibi merkeze merbuttur."

Server Beyefendi:

-iş, o merkeze telini bağlayabilmekte...

- "Bir sâliki mürşidin huzurunda anarlarsa -veyahut, her yer hu-

zurdur- âşık, kendi huzurunda onu anarsa, o yâd edilen kimse, ruhunda bir ferahlık yâni bu yâd edilişe göre bast veya kabz duyar."

- Kendisine vâki olan tecellînin çokluğundan bahseden bir sâlike şeyhi bir bostandan bir şey çaldırmış, bu suretle de tecellînin arkası kesilmiş.

- "Tabiî değil mi ya... berrak bir bardak suyun içine bir damla boya damlatsalar o su ne olur?"

SOHBETLER 27

- Kezâlik ruh da manevî sirkatten kurtulup, tam temizliğe ermedikçe tecellînin kesilmesi beklenecek demektir.

- "Tam temizlik, yâni ıstıfâ-yı tam herkese müyesser değildir. Meğer ki o kimse safvet ve samimiyet mertebesini bulmuş olsun.

Meselâ şimdi Cemil'i 1 anası babası idare ediyor. Niçin? Çünkü aklı ermez, çocuktur. İşte Hakka vâsıl olup çocuk safiyetini kazanmış

kimselerin de o vakit aklı ve idarecisi Allah olur. Cenâb-ı Hak: Kim ki benim içindir, ben de onun içinim. Ve: Bana eren akılsızın aklı benim! 2 buyuruyor. Onun için aklı terketmek lâzımdır."

- Efendim, akıl nasıl terkedilir? Demek ki bütün fenalıklar akıldan ileri geliyor. . .

- "Hayır... ben aklı pek severim. Aklın hayranıyım. Fakat akıl ikidir. (Şahadet ve orta parmaklarını açarak) Bir kök iki çatal! Biri maaş aklı diğeri maâd aklı!

Maaş aklı, yalnız maişete ve dünya işlerine erer. Maâd aklı ise, geri döneceğimiz yere, yâni Allah'a erer. Bu akıllardan sırf biri işlerse, diğeri körlenir."

- İkisi birden işlemez mi? Muhakkak birinden bilini terketmek mi lâzım?

- "Hayır, eğer maâd aklı hâkim ve galip olursa, maaş aklı onun yanı sıra vazifesini görebilir. Fakat hüküm ve galebe maaş aklının olursa, maâd aklına yol ve meydan vermez.

Maaş aklının kontrol ve baskıda tutulmasından maksat, dünya muhabbetine esir olmamak, onu gönülden çıkarmaktır. Yoksa dünyâ-

dan el-etek çekmek değildir. İşte dervişlik budur; yoksa yanlış tevil edildiği gibi, bir köşeye çekilip teşbih çekmek ve dünyâdan maddeten uzaklaşmak demek değildir."

- Ama dünyâdan büsbütün, yâni maddeten de geçen, maaş aklını büsbütün terkeden zevat da var. İbrahim Ethem Hazretleri gibi...

- "Tabiî var. Ama ayrı bir yol, ayrı bir tutumdur. Biz umûmî emirden bahsediyoruz. Sen de İbrahim Ethem gibi yap, fakat kalben olsun. Gerçi o, maaş aklını tamamen gönülden silmişti. Fakat bütün akıllar ona baş eğmiş ve emrine râm olmuştu.

Dünya muhabbeti mevzuunda bir hikâye vardır: Dervişin biri Cezayir'e gitmek üzere şeyhine veda ederken, bir emri olup olmadığını sormuş. Aldığı cevapta, filân sahilde bir kulübe olduğunu orada yaşayan fakire kendisinden selâm götürmesini ve bu mey anda da dünya

1- Bu konuşmaların yazıldığı sırada Hocamızın henüz dört yaşında bulunan torunu.

2- Hadîs-i kudsî.

muhabbetini kalbinden çıkarmasını istemiş. Cezayir'e vardığında ise filân namdaki zâtı bulup, selâmını ve niyazlarını götürerek kendisinden duâ talep ettiğini söylemesini istemiş.

Derviş yola çıkıp bir hayli gittikten sonra kulübeyi de fakiri de bulup şeyhinin selâmı ile beraber gönderdiği haberi de kendisine bildirmiş. Fakir bu ihtar karşısında pek üzülerek: Ah demiş, otuz senedir şurada bu iş için nefsime eziyet ediyorum. Ama fakrime rağmen dünya muhabbetini kalbimden silemedim. Duâ buyursunlar da Allah benden bu iptilâyı alsın! diye haber göndermiş.

Derviş, fakirin hâline hayret ederek nihayet Cezayir'e vâsıl olmuş ve şeyhinin kendisinden duâ istediği zâtı aramaya başlamış. Kime sorsa filân sarayda olduğunu söylediklerinden, böyle debdebe ve ihtişam içinde yaşayan bir kimsenin mübarek bir zat olmasına ihtimal vermeyerek, yanlış bir kapı çalmaktan korkup aramasına devam etmiş ise de selâm getirdiği zâtın o sarayın sahibi olduğuna kanâat getirerek huzuruna girmiş. Daha kapıdan adımını atarken o zat: Gel bakalım., bize ne getirdin, şeyhin nasıl, ne yapıyor? diye hatırını sorduktan sonra: Şeyhine söyle bizim için duâ etsin! diye ilâve etmiş.

Derviş memleketine döndüğü zaman gördüklerini şeyhine naklet-
miş. Şeyhi: O kulübedeki fakir, bütün zahirî yokluğuna rağmen dünyâ-
yı kalbinden sürüp çıkaramamıştır. Öteki ise o gördüğün saltanatı ve
riyaseti, Hakkın kullarının menfaati ve hizmeti için uhdesinde tutu-
yor, öyle ki Allah'ın bir işaretiyle bunların hepsini terke hazır bulunu-
yor! cevâbını vermiş. İşte bir tanesi vazife icâbı saraylar içinde, debde-
beli ve saltanatlı bir hayâta rağmen fakrı yâni yokluğu bulmuş. Beriki
ise darlık ve zaruret içinde bile, fakrı bulamamış.

O yokluk ve tokluk mertebesini bulduktan sonra yapılan işler
Hakk'ın arzusuna aykırı olmak şöyle dursun, doğrudan Hakkın emliy-
ledir. Ve maaş aklının bu işte bir hile ve oyunu düşünülemez.

Hazret-i İbrahim için melekler: Allah, buna Halil'im, dostum, di-
yor. Ama bunca servet ve saman içinde olan bir adam nasıl Halilullah
olur? dediler. Kendisine her şey malûm olan Cenâb-ı Hak, Cebrail'e:
Git, İbrahim'i istediğin gibi imtihan et ki cümleye itminan hâsıl olsun,
buyurdu.

O sırada Hazret-i İbrahim, bir ağaç altında yatıyordu. Cebrail,
meleklerin teşbihi olan: Sübbûhun Kuddûsün rabbünâ ve rabbü'l-
melâiketi ve'r-rûh 1 teşbihini söyleyerek gelince, Hazret-i İbrahim: Öy-

1- "Cok cok teşbih edilen, pek cok mukaddes olan Rabbimiz, meleklerin ve Rûh'un rab-
bü..."

ledir; Sübbûhun Kuddûsün rabbünâ ve rabbü'l-melâiketi ve'r-rûh, öy-
ledir, ama Allah'ımın bu türlü vasfedilişini işitmemiştim yâ Cebrail,
malımın yansını feda ettim. Bir daha söyle de öteki yarısını da vere-
yim! dedi.

Cebrail, işin ciddiye bindiğini görünce: Ben bir meleğim, malı ne
yapayım, diyerek İbrahim'in kendisine bağışladığı varlığı reddettiyse
de, İbrahim: Biz Hak nâmına verdiğimiz bir şeyi geri almayız, diye sö-
zünde ısrar eyledi. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak, Cebrail'e malların satı-
lıp bedelinin beytülmâle yatırılmasını emretti.

İşte bu sultanlar için mal ve mülk eğreti elbise gibidir. Onu Hak
nâmına giyer, Hak nâmına çıkarır. Hazret-i Ali: Ömrüm boyunca dün-
yânın varlığını yokluğunu tecrübe ettim, denedim, dinden sonra zen-

ginlik kadar hayırlı bir şey, küfürden sonra da fakirlikten kötü bir şey görmedim, buyurmuştur. Hazret-i Mevlânâ'nın da işaret buyurduğu gibi: Küpün ağzını sıkıca bağlayarak denize at... içine su girmedikten sonra ne zarar? Yüzer durur. Fakat küçük bir delik olup da içine dünya muhabbeti mesabesinde olan o deniz suyu doldu mu, küp derhal batar."

- "İnsan pek büyük şeydir, kâinatın tuğrâ-yı garrâsı yâni parlak mührüdür. İnsanın yüzünde bütün hakikatler yazılıdır."

Gazetelerde yine elbise modasının değiştiği okundu:
- "Bakın şu hâle! Moda icatçısı ile ona tâbi olan birkaç kişi çıkıyor, istedikleri değişikliği yapıyorlar ve bunların verdikleri garip kararlara bütün dünya uyuyor. Bu ne kudrettir? Meselâ kâh etekler uzasın, kâh kısalsın! diyorlar. Bütün dünya da onların emrini bekliyor ve tatbik ediyor.

İşte dünya ehlini arkasından sürükleyen kuvveti görün. Bu zavallıların hâli esaret değil de nedir?"

Bu dünyâda herkesin bir işle meşgul ve bir işe memur olduğu konuşuluyordu:

- "Hazret-i Pîr buyuruyor ki: Ben aslında şakı olan kimseden şekavetten başka bir şey görmedim. Eğer sen gördünse var benden selâm söyle!

Herkes ne için yaratılmışsa, ona o şey kolay ve iyi gelir 1 . Meselâ kötü bir kimseye iyilik yapmanın, bir iyi kimseye de kötülük yapmanın güç geldiği gibi : Güzel şeyler güzel kimseler içindir, güzel kimseler de güzel şeyler içindir 2 . Kezâlik: Fena şeyler fena kimseler içindir. Fena kimseler de fena şeyler içindir 3 .

Bir fenadan, fenalıktan başka bir şey bekleme... iyiden de iyilikten başka bir şey bekleme. Zîra bir kimse her ne için halk olunduysa ancak onu yapabilir. Cibilleti 4 ne ise onu icra eder.

İşte o şey de onun sırât-ı müstakimidir. Firavun Musa'ya sordu: Sizin Rabbiniz kimdir yâ Mûsâ? Hazret-i Mûsâ da: Bizim Rabbimiz, herkese hilkatinin, fıtratının icâbı ne ise onu verdi ve onu o şeye, arkasından sürdü 6 , dedi.

Demin bir kalaycı geçiyordu. Halsiz, dermansız yürüyordu. Arkasında büyük bir küfe vardı ve sesi de güçlükle çıkıyordu. Ona bakarak dedim ki: Neden bu adam bu işten, kalaycılıktan başka bir sanat tutmuyor? Daha kolay daha temiz bir iş? İşte, Allah'ın rahmeti gazabını örtmüştür 7 hikmetinin sırrı.. 1 '

- Hemen herkeste mesleğine karşı bir sevgi, hiç değilse bir bağlılık ve alâka görülüyor.

- "Bu da Allah'ın azametine bir işaret, Meselâ bir lâğımcı, akşam olup da işini bitirdiği zaman: Bugün üç araba pislik attım. İş olsaydı daha şu kadar da atabilirdim! diye iftihar eder. Kezâlik vapur ateşçileri, kuyucular, mâden amelesi işlerini benimsemiş olarak kolaylıkla yaparlar. Fakat bir kuyumcuya lâğımcılık teklif etsen, keza bir lâğımcıya da hocalık vermek istesen, hem ağır ve zor gelir, hem de belki dehşete düşüp kaçarlar.

İşte Cenâb-ı Hak, diğer bir deyişle o mutlak hâkim, bu dünya âleminde zuhur edip varlığı hazînesini açığa vurmayı murat ettiğinden 8

beri, herkesi bir işe memur etmiştir. Gerçekte yapan, yaptıran Al-

1- Küllün müyesserün limâ hulika leh.

2- Nûr sûresi, 26. âyet: -"Ve t-tayyibâtü li't-tayyibîne ve't-tayyibûne lit-tayyibâti"

"...Temiz kadınlar (ve temiz kelimeler) ise temiz erkeklere, temiz erkekler de temiz

kadınlara (ve temiz kelimelere yakışır.)..."

3- Nûr sûresi, 26. âyet: "El-habîsâtü li'1-habîsîne ve'1-habîsûne li'1-habîsâti..." "Kötü ka-

dınlar (ve kötü sözler) kötü erkeklere, kötü erkekler kötü kadınlara (ve sözlere)..."

4- Kelime bugün dilimizde cibilliyet şeklinde kullanılmaktadır.

5- Tâhâ sûresi, 49. âyet: "Kale femen rabbükümâ yâ Mûsâ?"

6- Tâhâ sûresi, 50. âyet: "Kale rabbüne'llezî a'tâ külle şey'in halkahu sümme hedâ"

7- "Sebekat rahmeti alâ gazabı." (Hadîs-i kudsi)

8- "Küntü kenzen mahfiyyen fe ahbebtü en u'refe...: "Ben gizli bir hazîne idim. Bilin-

memi sevdim (istedim) ve mahlûkâtı beni bilsinler diye yarattım." (Hadîs-i kudsî)

lah'tır. İnsanlar da, sevkolundukları cihete yüz döndürür ve meyil ederler."

- Ummanda damlalar var. Bu damlalara, teker teker iken damla deniyor. Halbuki deryaya karışınca deniz diyorlar. Şu halde deniz damla mıdır?

- "Derya damladır, damla da denizdir. Yâni deniz damlalardan husule gelmiştir. Damla denizde gizli olduğu gibi, deniz de damlada gizlidir.

Muhiddîn-i Arabî Hazretlerinin dediği gibi: Biz yüce harfler idik. Yâni biz bizdik. Birbirimizden kopup ayrıldık. Sonra tekrar birleştik. Şimdi de kemâkân, biz biziz.

Düşen kar, yağmur, dolu veya çay, dere, nehir hep deryaya karışır. Amma bazen de karışamaz. Deryaya varmadan buhar olur, sonra tekrar damlalaşarak yağmur olup düşer. Yâni nüzul (iniş) kavsinden sonra uruc (çıkış) kavsini tamamlamaya muvaffak olamaz. Eğer deryaya kavuşursa o zaman ne çaylığı kalır, ne dereliği, ne de buzluğu... ve

Bir zamanlar âh ü efgan eyleyip inlerdi dil
Bilmezem n'oldu kesildi âh u efgân kalmadı

sırrı hâsıl olur. Yâni bu kesreti andıran şekiller, isimler kalmaz, vahdet denizi nâmı altında gizlenip gider.

Bir noktadan Kur an-ı Kerim düzüldüğü gibi, bir damladan da deniz düzülmüştür. O damla, deryanın her yerinde varlığını gösterir.

Keza, bir damladan deniz meydana gelmişse, bir noktadan da, aklı, idrâki, temyiz kudreti ve irâde gücü ile insan vücûda gelmiştir. Allah bu vücûdu zıtlardan meydana getirmiştir. Fakat ne büyük maharet, ne san'at, ne kudret! Bu zıtlardan bir tanesi fazla veya noksan oldu mu, koca vücut ihtilâle uğrar. Halbuki Cenâb-ı Hak nice düşmanları, ateş, su, toprak gibi birbirine tamâmiyle aykırı olan maddeleri birleştirip, onlardan bir zıtlar âbidesi vücûda getirmiş. Üstelik de bu vücûdu, yüz bin âlemin mümessili yapmıştır.

Şu da ne ibretli bir hal ve yine o büyüklüğün bir tecellîsi ki, bu yaradılış âlemi başlı başına bir kâfiri miislüman etmeye yetecek hikmet ve azamet ile dopdolu olduğu halde, onu istemediğine göstermiyor, gizliyor ve hattâ inkâr ettiriyor.

Olsa istîdâd-ı arif kâbil-i idrâk-i vahy
Emr-i Hak îsâline her zerredir bir Cebrail"

- "Dün Mehmet Bey'e bir sümbül gösterdim. İşte bu da bir noktadan vücûda geliyor; yâni soğan şeklinde olan, yahut da nokta şeklinde olan bir soğandan! dedim. Evvelâ yapraklar, yeşillikler, yâni esma ve sıfat; sonra da çiçek ve koku, yâni hakikat ve zat zuhura geliyor.

Yine dedim ki: Muselâ senin oğlun Muzaffer bu sözleri anlayabilir mi? Çünkü o henüz yeşillik halindedir de onun için anlayamaz. Ondan daha sümbül zuhur edecek, sonra da koku hâsıl olacak.

İşte Kuranda da nokta her kelimede vardır, vahdet noktasının şu mevcudat kur anında kendini göstermesi gibi..."

Münîre Hanımefendi:

- Efendim, bir hoca vaaz ederken demiş ki: Eğer bir kimse sabah namazına kalkmak üzere yatar da sonra bu niyet ile uyuya kalırsa Cenâb-ı Hak o namazı kılınmış gibi kabul eder.

- "Eder elbet, zira iş niyettedir. Amel, niyet içinde gizlidir, buyurur Resûlullah. Meselâ sen bana bir hediye vermek istiyorsun. Amma getirirken bu hediyeyi düşürüp kırıyorsun. Mühim olan, senin niyetindir. Onun için de ben o hediyeyi getirilmiş gibi kabul eder ve memnun olurum. Biz kul iken böyle kabul ediyoruz da, Allah niçin kabul etmesin?

İş hulûsta samimiyettedir. O olmadıktan sonra zâten işlediğin amelin kıymeti olmaz. Beni evlâdım menfaati için severse memnun olur muyum hiç?"

Hocamız, izmir'e gidip dönen birisine, bu yolculuğunun nasıl geç-

tiğini sordu. Yolcu da, hem giderken hem gelirken çok sakin bir hava-

da ve dalgasız, fırtınasız bir denizde seyahat etmiş olduğunu anlattık-

tan sonra:

-Dümdüz bir deniz insana teslimiyeti hatırlatıyor! dedi.

- "Hakka teslim olmak, âsûdelik, rahatlık ve saadet zamanların-

da belli olmaz. Asıl teslimiyet, fırtına ve felâketlerde olur!"

1- "înneme'l-a'ınâlü bi'n-niyâti...: Ameller niyetlere göredir..." (Hadîs-i şerif.)

SOHBETLER 33

Allah korkusundan konuşuluyordu:

- "Eskiden yazmış olduğum eserlerin birinde bir kahır ve celâl

sahnesi tasvir etmiştim. Adamın biri bir ormanda dolaşırken, birden

şimşekler çakmaya, yağmurlar, dolular yağmaya başlıyor. Can kaygısı-

na düşen adam da korku ve dehşetle kendini bir mağaranın içine atıyor ve hava sükûnet bulup, fırtınalar, şimşekler geçinceye kadar birkaç saat mağaranın içinde bekliyor.

Fakat tam ortalığın yatıştığını farkettiği sırada, ayaklarının altında kaygan bir cismin de mevcudiyetini farkederek dikkat ediyor ve bir yılanın üstüne basmakta olduğunu dehşetle görüyor. Adam biraz daha kendine gelip etrafına bakınınca, mağaranın arslanlar, kaplanlar, kuzular, geyikler gibi birbirinin düşmanı olan hayvanlar ile dolu olduğunu görerek korkudan titremeye başlıyor.

Halbuki aynı adam, can korkusuyla birkaç saat evvel mağaradan içeri daldığı zaman kahır ve celâlin tesiriyle bunların birini görmediği gibi, yekdiğerinin zıddı ve düşmanı olan o hayvanların da birbirlerine sataşmak hatırlarına gelmiyordu.

Çünkü varlık, ayrılık ve gayrılık ortadan kalkmış, hepsi tek can hâline gelmiş, vahdet zuhur etmişti. Yâni sırf Hak korkusu zahir olmuş, her birini, Allah'ın kahn istilâ etmişti. Onun için zıddiyet ve düşmanlık, ancak yaratılışın icaplarına avdet edildiği zaman meydana çıkar ve dünyânın hükmü kendini gösterir."

- Kimi Cenâb-ı Hakk'ın zâtına, şundan bundan yol arıyor, kimi ise teferruat ile tatmin olmayıp zâtı zât nûruyle görmek yolunu seçiyor.

- "Evet, biri karışık, diğeri ise kestirme bir gidiştir. Teferruattan yol arayanlar, eserden müessire intikâl etmek isteyenlerdir ki bu yol çok dolaşık ve tehlikelidir. Halbuki müessirden esere, yâni yaradandan yaratılmışa nazar edenlerin yolu ulular yoludur, rahat ve emîn bir yoldur. Öyle ki dünya yansa içinde hasırları yokmuşçasına hiçbir şeyden gam ve eleme düşmezler. Zîra faili de mevcudu da Hak görürler. İşte bu dereceyi bulmuş olan kimselere her şey itaat ve hizmet üzeredir. Cenâb-ı Hak bunun için Habîbine: Ben seni kendim için, dünyâyı da senin için halk ettim, buyuruyor.

Hiçbir şey yoktur ki hakikati Allah olmasın? Hiçbir şey yoktur ki batım Hakîkat-i Muhammediyye olmasın. Fakat bütün bu varlığın Hak

1- Hadîs-i kudsî.

olması, Hakk'ın bir veya iki ismine mazhar olmaları itibariyledir. Nüs-
ha-i kübrâ 1 ise kâmil insandır. İşte o, Hakk'ın bütün isimlerine birden
mazhardır. O, Hakkın göz bebeğidir.

İşte onun için, eserden müessire yâni yaratılmıştan yaratana inti-
kâl etmek, o bir veya iki isimde kalmak demek olduğu için hakikate gi-
den yolların tehlikelisi ve müşkülüdür, diyoruz. Kabiliyet ve
istidatların ayrılığı da görüş ve gidişlerin ayrılığım icap ettirir.

Bir gün dervişin biri şeyhinden, şeriat, tarikat, hakikat ve marife-
ti izah etmesini rica etmiş. Şeyhi de: Git, filân yerde bir zat vaaz eder.
Kendisini dinleyenler, etrafında bir halka teşkil etmişlerdir. Evvelâ o
halkanın sağında oturana, sonra sol tarafında oturana, daha sonra da
ikincilere birer tokat vur ve sana ne muamelede bulunurlarsa gel bana
söyle! demiş.

Derviş, şeyhinin emri gereğince birinciye tokatı vurunca dayağı yi-
yen hemen yerinden kalkarak tokatı iade etmiş.

İkinci ise tokatı yiyince yalnız başını çevirip kendisine kimin vur-
duğuna bakmış.

Üçüncü, bunu da yapmamış. Sıra dördüncüye gelip o da tokatı yiyince hemen kalkmış ve kendisine vuran dervişin ellerine sarılarak öpmüş. Bu eller benim için zahmete girdi, diye bir de özür dilemiş.

Derviş, hâdiseyi şeyhine nakledince, şeyh hazretleri: İlk tokatı yiyip iade eden, şeriatı temsil ediyor ki kısasa kısas yapmıştır. İkincisi tarikattır ki, kendisine vâki olan fiilin Hak'tan geldiğini bildiği için ses çıkarmıyor, yalnız bu işe kimin vâsıta olduğunu bilmek istiyor.

Üçüncü ise hakikattir. O, yalnız Hakkı görüyor vâsıta artık onu alâkadar etmiyor. Dördüncüye gelince, o marifettir. Hakkın lutfuna olduğu kadar kahrına da şükredip vâsıta olanın ellerini öpüyor, buyurmuş.

Resûlullah (s. a.) da: Vâsıtaya şükrünü bilmeyen Allah'a da şükür etmiş olmaz, buyuruyor. Allah isterse, o vâsıta, mazhar olduğu ismin icâbını yerine getirebilir. Yoksa vâsıtanın elinde ne vardır? Meselâ, suyun hassası susuzluğu gidermektir. Ateşinki, rutubeti defetmek ve ısıtmaktır. Fakat Allah'ın istemesi şartiyle... Meselâ, insana bir şeker hastalığı gelir, o hararet teskin edici sudan beklenen hassa zuhur etmez. Bir üşüme nöbeti gelir, hiçbir şeyle ısınamaz.

İşte doğrudan doğruya müessiri görenler, su, ateş ve ilh... bütün vâsıtalara baş çevirenler Hakkı görenlerdir. Onlar her şeyi Hak'tan bi-

lirler ve Hak'tan alırlar. Su benim hararetimi sakin kılmaz, illâ Allah

1- Hakk'ın bütün isimlerinin tecellî ettiği en büyük nüsha yâni kâmil insan.

kılar demek suretiyle suyun hakikatine nazar ederler. Mevlânâ Hazret-leri'nin Mesnevisinde Şems-i Tebrîzî Hazretlerine hitap ederken, yara-tılmıştan yaratana geçerek mürşitte tecellî eden Allah'a nazar etmeleri gibi.."

- "Bütün bu görünen kesret, hakikatte vahdettir. Harem-i Şerifte binlerce insan bulunur, kimi namaz kılar, kimi zikreder, kimi Kuran okur, kimi salât ü selâm getirir, kimi yâ Resûlallah! diye nida eder. Fa-kat bu seslerin bir araya gelmesinden hâsıl olan sadâ, bir Hû sesidir.

Hep Hû duyulan cümlesi bir hoşça şadadır.
Amma ne nevadır.

Bütün renklerin birleşmesinden beyaz renk zuhur ettiği gibi, bütün seslerin birleşmesinden hâsıl olan sadâ da Hû sesidir!"

- Şeyh Yûnus Efendi' nin Medine'ye olan teşneliğinden bahsediliyordu:

- "Medine'ye gidip cemâl-i Resûlullâh'ı görmedikten sonra neye yarar? Medine'de Arif Hoca isminde bir mücavir vardı. Vaktiyle gelmiş bir de medrese açmıştı. Kendisi de müderrislerdendi. Bir gün bana geldi: Aman yâ efendi, ben bu gün rezil oldum, dedi. Dün Hindistan'dan bir yolcu geldi, bana misafir oldu. Karşıma diz çöküp oturdu ve kaç senedir Medine'de bulunduğumu sordu. On sekiz seneden beri mücavir olduğumu söyleyince hürmeti daha ziyâde arttı. Ah efendim ne mutlu size... Resûlullâh'ı kaç kere gördünüz? Müştakım., hiç olmazsa ağzınızdan işiteyim! dedi.

Yalan söylemek olmazdı. Hiç görmedim! dedim. Adam hayret etti.
Yâ öyle mi efendim? diye şaştı kaldı. Sonra kendine gelince: Öyle ise ev

sahibi sizi istiskal etmiş ki cemâlini göstermemiş. O halde burada ne duruyorsunuz? Piliyi pırtıyı toplayıp gitseniz daha iyi olmaz mı? diyerek beni rezil etti, dedi. Adamcağızın pek üzgün olduğunu görerek teselli verici sözler ile kendisini yatıştırmaya çalıştım."

Bir millî bayram günü idi. Toplar atılıyor ve gemilerden düdük sesleri geliyordu:

- "Bakınız top seslerinden ne kadar sarih bir Allah sadâsı geliyor. Düdükler ise, Hû... diye nida ediyor.

Şu âlemde ne var ki Allah'ı zikr ve teşbih etmesin? Her şey onu söyler, onu çağırır.

Bir gün Hazret-i Ali bir kilisenin önünden geçerken çan seslerinden mest olmuş dinliyorken birisi: Aman yâ Ali, burası kilisedir, ne ya-

pıyorsun? demiş. Hazret-i Ali de cevap olarak: Bu çan sesleri de Allah'ımın ismini zikrediyor, onu dinliyorum, buyurmuş. Tevekkeli Koca Niyâzî:

Kabe'de puthânede
Hanede viranede
Çağırırım dost, dost!
demiyor."

- Her ihtiyâcın üstünde olan aşk ihtiyâcına neden herkes aynı öl- çüde arzulu ve istekli olmuyor'?

- "İlâhî saltanatın zuhuru zıtlar iledir de onun için. Her ihtiyaç da istidat ve kabiliyete göredir. Meselâ İstanbul vilâyetini aşk farzedelim. Bu vilâyetin valisinden en küçük memuruna kadar her kademede bir çok hizmet erbabı mevcut. Defterdarı, muhasebecisi, husûsî kalem mü- dürü olduğu gibi, belediye memuru, polisi, jandarması hattâ süprüntü- cüsü de var. Kendilerine göre birer mevkie ve isme sahip olan bütün bu kadro, hep aynı vilâyetin lüzumlu elemanları. Fakat bunların hepsi birden, valinin muavini olmak isteseler, bütün kalabalığın vilâyet mer- kezinde toplanması ve aynı işi yapması lâzım geleceğinden, teşkilât ve nizam derhal alt üst olmaz mı?

Halbuki bunların hepsi de aynı vilâyetin yukarı veya aşağı kademeden vazifelileri, memurları. Yâni o merkez etrafında hisselerine ve liyâkatlarma düşen tecellîye sahip âşıklar... fakat o merkezin, kendi ihata ve kudretine göre uhdesine vermiş olduğu derecede kalmaya mecbur. Tâ ki çark dönsün, nizam bozulmasın.

Bunun gibi herkes de ilâhî mâşûka nedîm olmayı istese dünyâdan maksut hâsıl olmaz ve Hakk'ın saltanatı zuhura gelmezdi."

Ehl-i Beyt'i sevmekten bahsediliyordu:

- "Ehl-i Beyte muhabbet, onların yoluna gitmekle olur. Yoksa,

îmânım Ali, medet yâ Hüseyin demekle değil... onların isrine, yoluna gitmek de onlara muhabbetle olur. O muhabbet de manevî yakınlık ile olur, mucize ile kerametle olmaz. Onların mübarek yüzleri her mucizenin her kerametin üstündedir. Onlara Beytullah bile secde eder. (Tabiî

Beytullâhın bâtını secde eder, taşı toprağı değil. Çünkü madde âleminde, Hakkın âdeti olmayan, tabiat üstü fevkalâdelikler yapılmaz. Bu ancak manevî âlemde mümkündür.)

Ehl-i Beyt sevgisi mevzuunda simitçinin hikâyesini bilirsiniz. Bir Muharrem içinde Edirnekapısı'ndaki bir dergâhta Kerbelâ şehitleri için mersiye okunuyormuş. Adamın biri dergâhtan çıkıp da kapı önünde sıradan bir simitçinin durduğunu görünce: İçeri gelsene arkadaş! Burada her sene Hazret-i Hüseyin için mersiye okunur, beyhude yere orada durma, biz dinliyoruz gel sen de dinle! demiş. Bu davet karşısında simitçi: Yâ!.. Hazret-i Hüseyin için mersiye okunuyor da siz duruyor, dinliyorsunuz öyle mi? demiş ve Aman yâ Hüseyin! diye bir sayha vurup düşüp ölmüş.

İşte Eh-i Beyt muhabbeti... sana, Hazret-i Hüseyin için değil ölüm teklif etmek, bir sigaranı bırak, hattâ içtiğini yarıya indir! desem yine yapamazsın. Bir dumana esaretten kurtulamıyorsun, ötesini var kıyas et!"

Meclisten birinin, akıl ve ayna, insana doğruyu söylemezmiş, diye bir söz işittim demesi üzerine:

- "Ayna hakikatin tâ kendisidir. Yalnız doğruyu söyler. Akıl da öyledir. Fakat aklın nefsânî kısmı değil. Akıl da ayna da hakikati ayniyle gösterirler. Sen şimdi başına bir çıngırak taksan da aynaya öyle baksan, seni, filân olduğun için başka türlü mü gösterir?

Ayna ve cilâlı olan hiçbir şey yalan söylemez. İster taş, ister demir olsun, parlak ve cilâlı bir cisim, dâima hakikati göstericidir. Senin şu iftira ettiğin masum, bîçâre aynayı yere atıp yüz parça etsen, yüz parçasından da hiç şüphesiz kendini görürsün. Bundan daha büyük doğruluk mu istersin?

Derya olunca nefes

Paralanınca kafes

Tâ kesilince bu ses

Çağırırım dost, dost!"

Rumların maskara yâni karnaval âdetleri hakkında konuşuluyordu:

- "Fener Rum Mektebinde, çocuklar karnavalın fâidelerinden bahsediyorlardı. Kimi, apukurya zamanında herkesin, istediği özendiği meslek forması giyebildiği için arzularını tatmin ettiğini; kimi herkesin istediği gibi eğlenip gezebildiğim ve daha türlü türlü üstünde düşünülmeye bile değmez sebepleri sayıp sıralıyorlardı.

Maskaralığın irfânî mânâsı, nefsi levm etmektir. Fakat tekâmül etmemiş, ibtidâî bir şekil... halbuki asıl nefse melâmet nefsi horlamak İslâmiyet'tedir, kemâlini orada bulmuştur.

Üsküp'de Galip Bey isminde bir zat vardı. Memleketinin eşrafından milyoner bir zengindi. Servetinden, çocuklarına bırakacağı kadarını bırakmış, geri kalan kısmını da muhtaçlara dağıtmıştı. Kendi konağının iki odasını işgal eder ve basit bir hayat sürerdi. Bir kere babamla ziyaretine gitmiştik. Bize kendi eliyle kahve pişirmişti. İşte nefse melâmet böyle olur. Yoksa sokak sokak türlü kıyafetle ve rezîlâne bir şekilde gezmekten ne çıkar?"

Suret ve mânâ hakkında konuşulurken:

- "Kırk sene dervişlik etmiş bir kimseye: Bir müşkülünüz varsa buyurun sorun! demiştim. O da sual olarak, teşbihi çekerken nasıl tutmak lâzım geldiğini, düz tutulursa Sıratın kolay geçileceğini ve daha buna benzer çeşit çeşit sualler sordu.

Teşbihle Sıratın alâkası ne? İster yukarı tut, ister aşağı... hiçbirinin fâidesi de yok zararı da.

Sen kendine bak, kendini doğru tut. Bu kâfidir.

Sırat, teşbihin suretiyle değil, mânâsıyle alâkalıdır. Teşbih demek, Allah'ı tenzih etmek, birlemek demektir; bunu yapabiliyor musun?"

- "Hüsniye 1 ! Sen Medine'de iken Arapça şarkı öğrenmedin mi?"
Hüsniye Hanım:

1- Hicaz ve havalisi Türkiye hudutları içinde iken, subay olarak uzun seneler Ye-

mende kalan bir Türk askerinin kızı olan Hüsniye Hanım, Harem-i Şerif Müdürü

Dağıstanlı Nizâmeddin Beyin oğlu Mühendis Arif Bey'le evlenmiş, çok temiz ve

mübarek bir kadındı.

İki oğlundan biri olan Mühendis Cemâl Uluand da bu temiz anneye lâyık bir evlât

olmuştur.

- Hayır Efendim, hemen hiçbir yere çıkmazdık. Hem Medine'de

şarkı bilinmez ki...

-"Evet, tuhaftır. Medine'nin hoş bir edebi ve terbiyesi vardır. Ora-

da Nât-ı Nebeviden başka bir şey söylenmez. Halbuki Mekke'de sazı

da, şarkısı, raksı da hep tamamdır.

Medine'nin edebi, zâta mazhariyetinden dolayıdır. Mekke ise

esma ve sıfata mazhardır."

- iki defa doğmayan melekût ve semâuattan ileri geçmez, deniyor, ikinci doğuştan maksat, ihtiyarî ölüm değil midir?

- "Birinci doğuş, cümlenin malûmudur: Anadan doğmak. İkinci doğuş ise ihtiyarî ölümdür. Yoksa tabiî ölümle ölen kimse, tabiat anasından ikinci defa doğmuş olmaz. Tabiî ölümle ölenler ekseriya anâsırda kalır, ileri geçemezler.

Hadîs-i şerif de de: İrâdenle öl, saadetle hayat bul! buyuruluyor."

Nazlı Hanımefendi elindeki kitabı okurken:

- Hazret-i Fâtih, Ak Şemseddin Hazretlerinden riyâzat isteyince, sizin mâlik olmanız sâlik olmanızdan hayırlıdır diyor, dedi.

- "Hazret-i Fâtih'in dünya saltanatına mâlik olması, milletinin refah ve hakkını muhafaza ile vazifelendirilmesinden ötürüdür de onun için Ak Şemseddin Hazretleri böyle buyurmuş."

Sabîha Hanımefendi :

- iki karpuz bir koltuğa sığmaz, derler ama, işte ehlullah iste?~se

pekâlâ da sığdırabiliyor. Onlar isterlerse hem dünyâyı hem de ahreti

bir arada idare edebiliyorlar.

- "Allah için güçlük yoktur ki... işte buna, Süleymanlar, Dâvudlar

Yusuflar birer örnektir."

Sabîha Hanımefendi:

- Meselâ ibrahim Edhem Hazretleri' ne dünya sultanlığından çe-

1- Nazlı Hanımefendi denen bu müstesna insan, irfanı, aşkı, edebi ve sahip olduğu çe-

şitli fazilet ve meziyetlerle zenginleşmiş dervişane bir şahsiyetin sahibi idi.

Evrenos Hanedanının bu müstesna kadını, Semîha Cemâl Hanım ile Prof. Ziya

Cemâl Beyin ve Behire Emre'nin annesi olarak da üç değerli evlât yetiştirmiştir.

2- Münîre Hanımefendinin kızı ve Server Beyefendinin zevcesi olan Sabîha Hanıme-

fendi, parlak bir zekâ ve çok güzel bir sese mâlik, akıllı, gün görmüş, zarîf bir İstan-

bul hanımefendisivdi.

kümesi işaret olunmuştur.

- "Evet, kendini uyandırmaya memur olan zâtın, İbrahim Ed-

hem'e senin şu kaba döşekte ve debdebe dârat içinde Allah'ı bulmaya

çalışman, benim, senin sarayının damı üstünde devemi aramama ben-

zer, demiş olması, ona taç ve tahtını terkettirmiştir.

Ama ehlullahtan bir zat da diyor ki: Eğer İbrahim Edhem benim

zamanımda olsaydı, ona tacını tahtını terkettirmeden de Allah'ını bul-

dururdum!"

*

Güzide Hanımefendi:

- Efendim, hamdolsun biz, bir suâlimize yüz cevap almaya alışmışız. Halbuki mürşidi yalnız sükût ile anlayıp bu suretle feyz alanlar da varmış. Ben bu hâli pek kabul edemiyorum.

- "Niçin kabul etmiyorsun. Bak: Ey yüzü her sualin cevâbı olan! diyoruz.

Evet, gerçi başlangıçta konuşmak söyleşmek lâzımdır. Bir çocuğun yanında hiç konuşulmazsa elbette o çocuk lakırdı öğrenmez. Fakat âşıkın bütün müşküllerine ve suallerine cevap, yârin yüzüdür, cemâlidir. Elbette o sükût pek büyük bir şeydir.

Gül temennasında derler bülbülün gavgâların
Çün gülü gördükte gülmez bilmezem gavgâ nedir

Gerçi canandan dil-i şeydâ için kâm isterem
Sorsa cânân bilmezem kâm-ı dil-i şeydâ nedir

diyor âşık... ve cananından kâm da istiyor ama ona cânân: Talebin nedir? dediği vakit, istediğini de bilmiyor, susuyor. Eğer bu âşıka âşinâlarından biri hâlini soracak olsa:

Lâl olursun söylesem bir fıkra tâb-ı sineden

Bir sahîfe açsam ağlarsın kitâb-ı sineden

demekten başka ne cevap verebilir?"

Bir akraba taşradan bir paket göndermişti. Postahâneden ihbar-

name geldiği zaman:

İbrahim Edhem Hazretleri bir gece sarayında istirahat etmekte iken damda bir gü-

rültü duyar ve merak edip seslenir. Gelen cevap pek acâiptir. Damdaki zat: Devemi

kaybetmiştim de onu arryorum, der. Bu karşılığa şaşıran ve biraz da kızan hüküm-

dar, damda deve aranır mı be adam! deyince, bu defa da şu cevâbı alır: Senin kaba

döşekte Allah'ı araman gibi...

- "Bu emâneti almak için postahâneye kimi gönderirsem göndereyim, Nazlı'yı, Ağabeyim'i, İfâkat'ı veya bir başkasını, paketi hiçbirisine vermezler. İllâ beni veya mührümü isterler. Emânet benim nâmımadır, onun için gönderdiğim kimse hatırlı ve mevkîli birisi de olmuş olsa yine fâide vermez.

Fakat Şefik, postahânede küçük bir memurdur. Eğer emâneti o isteyecek olsa verirler. Çünkü aynı idarenin adamı olduğu için emniyetleri vardır. Hattâ postahânenin bir hademesi bile bu emâneti alabilir.

Şimdi bu misâli enfüse tatbik edelim: Âhiret günü gelince, cennete girmek için melekler de senden kalb-i selîm mührünü isterler. Ne kadar büyük adam olursan ol, elinde o mühür bulunmadıkça geri döner, giremezsin. Halbuki o kapıya tabî olanların ve hattâ en ufak bir münâsebeti bulunanların bile sözleri ve şefaatleri makbuldür. Eğer içeride olanlardan biri şefaat eder de, geçsin, derse geçebilirsin.

Hazret-i Mevlânânın dediği gibi: Hakk'ın ve has kulların inayeti olmayınca, melek de olsan faydası yoktur, yine yaprağın siyahtır!"

Meclisten biri, bir hanıma, zevcinden fena muamele gördüğü için acıyordu. Bu esnada da Gece Sohbetleri 'nin tashihi yapılıyordu. Okunan parçada, dünyânın bir Karagöz perdesi ve insanların da deriden yapılmış kuklalara benzedikleri, oynatanın yâni oyunu tertip edenin ise Cenâb-ı Hak olduğu yazılı idi:

- "Olan olmuş, yazılan yazılmıştır. Hiçbir şey sebepsiz değildir, her şey hikmet tahtındadır. Onun için bize itiraz yakışmaz. En büyük tevhîd sükûttur.

Dergâhlar örtülmeden birçok sene evvel Sabri Efendiye: Bundan sonra zikri kalbi yapacağız! demiştim.

Bundan da anlaşılıyor ki, bu âlemdeki bütün hâdiseler, ezelî takdirin icaplarıdır."

Ramazan Sohbetleri' nin tashihi yapılıyordu. Meclisten biri:

- Ne yazık... Bir hikmet ve irfan şelâlesi olan bütün bu sözleri alelade konuşmalarmış gibi dinliyoruz, dedi.

- "Evet, ben de şimdi onu düşünüyordum, benden sana aksetti.

Dergâh-ı Şerifte Mesnevi takrir ederken de böyle değil mi idi? Kimi esner, kimi uyur, kimi de lütfen dinlerdi. Dinliyoruz zannedenlerin de bâzısı bir şey anlamazdı."

- Imâm-ı Cafer Hazretleri' nin: Allah, kelâmından tecellî etmiştir fakat görmüyorlar, buyurduğu gibi...

- "Evet, bu istiğnaya rağmen hocanız, öğretmek için ne kadar haristir. Kâh vaaz, kâh hikâye, kâh latife tarzında ve her fırsattan faydalanarak, doğru bildiğini anlatmaya çalışır işte."

Gece olmuştu. Tekrar aynı sohbet defterini okuyorduk:

- "Her zaman dediğim gibi, şunları içinizden hiç kimse anlamasa okutmam. Fakat tek kişi de anlasa, o bir kişi için okuturum. Amma hiç kimse anlamasa, o zaman kendim okur, zevk duyarım. Bu takdirde yine bir kişi olmuş olur.

Sümbül Efendi Hazretlerinin vaazında cemâate: Bunu ne siz anladınız ne de o anladı, yalnız ben anladım! buyurduğu gibi hoca, bir kişi için de söyler. Hattâ sırasında, söylediğini sâdece kendi de anlasa kâfi gelir."

"Hüsniye, dün Kâmil Paşa 1 gelmişti. Ne temiz ne hoş bir insan.."
Hüsniye Hanım:

- Evet efendim, pek muhterem ve mübarek bir zattır. Konuşurken ekseriya sözlerini bir âyet veya hadis ile izah eder.

Meclisten biri:

- Gerçi çok temiz bir insan, fakat incelik ve irfanı pek yok...

- "İrfan mı dedin? Onu kolay mı zannediyorsun? O irfanın aslını görüp, mektebinde okumadıkça, kabukta kalmak pek tabiîdir. Evet âyet okur, hadis söyler, fakat mânâsından habersizdir. Yalnız dış yüzüne takılıp kalır."

- Bu mertebe mümin mertebesi değil midir Efendim?

- "Evet, mümin mertebesi... Esasen bu gibilerin talepleri de daha ileri gitmez. Vaad olunan cennet onlara yeter. Meselâ geçenlerde vefat eden Doktor Emin Efendi için Kâmil Paşa, ne mutlu Emin Efendiye ki evlâdiyle gömüldü. Yâni şefaatçisini birlikte götürdü, demişti. Halbuki bu bembeyaz sakaldan daha fazla bir irfan bekleniyor. Fakat ne yapsın, derecesine göre konuşabilir, başka türlü düşünemez ki...

Faraza siz, karşılaştığınız ve konuştuğunuz bir kimsenin ahlâk ve tutumunu sözlerinden anlayabilirsiniz. Meselâ bilirsiniz ki, o kimse

1- Kâmil Paşa, Şeyh Şâmilin en küçük oğlu.

gıybet ediyor, fassalhk eyliyorsa ahlâk sahibi olamamıştır.

Bir irfan ocağında yetişen, irfan deryasında yüzen kimselere ibtidâî ve basit anlayışların zayıf gelmesi pek tabiîdir.

Hani bize gelen bir Hasan Baba vardı. Düşer kaskatı kesilirdi. İşte o, bir gün dedi ki: Efendim, benim şeyhim çok büyüktü, çok büyük! Tabiî dedim, insanın şeyhi elbet büyüktür. İşte, dedi bir gün dergâhımızda bir köşeye büzülmüş uyuyordum. Şeyhim beni uyandırdı. Asma saatin yanına getirdi: Bak Hasan, bu saat ne diyor, Allah diyor, Allah!, dedi. Ne büyük söz değil mi?

İşte bu adamcağız, ömründe bu veya bunun gibi bir iki arifane söz için canını da ruhunu da feda etmiş. Halbuki bu hakikati bir irfan ocağının çocukları da bilir. Bir saatin veya herhangi bir âletin Hakkı zikretmesinden tabiî ne olur?

Hikmet ve irfan seviyesine ulaşabilmek için insanlar neler ve neler çekmişlerdir. Meselâ Hazret-i Niyazi'yi alalım. Kemâle erişinceye kadar ne devirler geçirmiş neler çekmiştir. Keza, İbrahim Edhem Hazretleri de dünya saltanatını terkettikten sonra tam on sene, iki saatlik bir ormandan dergâhına her gün sırtında odun taşımıştır. Bir gün kendi kendine: On senedir odun taşıyorum da neden keşfim açılmıyor, diye bir düşünce gelmekle, şeyhinin gönlüne akseden bu istifham, ona nelere mâl olmuştur. Şöyle ki: Şeyhi, dervişlerinden birini çağırarak: İbrahim Edhem ormana odun kesmeye giderken arkasını takip et ve kuvvetlice bir sopa vur! demiş ve bu emir yerine getirildiği zaman İbrahim Edhem Hazretleri dönüp arkasına bile bakmamıştır.

Böylece aradan birkaç sene daha geçmiş, bu defa hazretin kalbine bundan daha basit bir düşünce gelmiş. Şeyhi bu defa çağırdığı dervişine: Bacağını kıracak derecede kuvvetli bir darbe vur! diye emretmiş. Hatâsını anlayan İbrahim Edhem Hazretleri: Bu bana şeyhimdendir, demiş ve nihayet kemâlini bulmuş, keşfi de açılmıştır.

İşte olgunluğa erinceye kadar tabî olduğu o çileler ve geçirdiği o çetin devreler, istidat ve kabiliyetini kemâle erdirmek içindi. İstidat ve kabiliyetin kemâle ermesi de zamana ve sabra muhtaçtır.

Yine bir adamcağız varmış. Bir şeyhe intisap etmek için müracaat etmiş. Şeyhi de: Filân dağ başında kendine bir kulübe yap ve orada bir sene oturduktan sonra bana gel! demiş. Adamcağız bir sene sonra tam avdet edeceği gün dereden abdest almaya birisi gelmiş ve abdest alırken de başına mesh vermeyi unutmuş. Adamcağız, o zâta noksanını hatırlatmış ve sonra da kalkıp şeyhinin nezdine gelmiş. Şeyh hazretleri dağda bir şey görüp görmediğini sorunca, adamcağız o günkü vakayı

naklederek, bir adamın hatâsını düzelttiğini söylemiş. Şeyh hazretleri: Şu halde, git bir sene daha otur da öyle gel! demiş. Böylece de yine bir sene geçtikten sonra, tam geleceği gün bu defa bir başkası gelip namaza durmuş. Fakat namazı, erkânı noksan olarak kılmış. Derviş namzedi yine o kimsenin de noksanını ihtar ettikten sonra gelip macerayı şeyh hazretlerine anlatmış. Bunun üzerine kendisine bir sene daha uzlet verilmiş. Bu müddet de tamam olup avdet edeceği zaman yine birisi gelip namaza durmuş. Fakat adamcağız bu defa başını dahi çevirip bakmamış. Sonunda sülûke kabul olunmuş."

- Bir kabul imtihanında bu kadar incelik arandıktan sonra, suluktan sonraki imtihanlar için ne mertebe irfan lâzım geliyor...

- "Evet, o gayeye erişmek için insanlar neler ve neler çekmişler fakat sonunda da nasıl bir ruh temizliğine yetmişlerdir.

İnsanlıktan maksat, her şeyi birlemektir. Meselâ fail ve mevcut Allah'tır, diyorsunuz. Onun için de kudret ve kuvvetin Allah'a mahsus olduğunu herkesten iyi bilmeniz icap eder. Meselâ görüyorsunuz ki bir Rifâî dervişini topuz ve ateş farkediyor, yakmryor ve kesmiyor. İşte lâ ilahe illallâh'ın mânâsı, bütün mevcudatın Allah'ın emrine zebun ve mağlûp olduğunu görmektir. Bütün mevcudat, mâhiyetlerini ancak Hakkın emriyle izhar eder. İşte bu suretle de havi ve kuvvetin yalnız Cenâb-ı Mevlâ'ya âit bulunduğu ortaya çıkıyor. Akıl sahibi olmayan ve

hayâta mâlik olduğu zannedilemeyen cansız varlıklar, bu emre itaat eder ve boyun eğerken, akıl ve hayat sahibi olanların Hakkın fermanına mahkûm olması haydi haydi beklenmez mi?

Adamcağızın biri ormandan geçerken bir aslana tesadüf etmiş ve fevkalâde korkarak: Aman ya aslan, ben Resûlullâh'ın kölesiyim! demiş. Bunun üzerine aslan, adamcağızın yanından süzülerek çekilip gitmiş. İşte bu mensubiyeti bir hayvan anladığı gibi, camit olan taş, ateş ve topuz da anlıyor.

Hâsılı insanlıktan maksat, bütün mevcudun Hak olduğunu bilmektir. Fakat bu mânânın hâsıl olması için de bir sâlikin bir çok devreler ve dereceler geçirmesi lâzım geliyor. Onun için irfan denen o tevhit anlayışı kolay elde edilmiyor ve pek tabiî ki herkeste de bulunmuyor."

Hocamız pencereden sokağa bakıyordu. Odada bulunan aileden birini çağırarak:

- "Gel bak, şu adam kimdir?" diye sordu.
-Ali Ağa efendim...

- "Üstünde ne elbisesi var?"

- Hademe üniforması!

- "Şimdi bu adama, hademelik forma ve işaretlerini muhafaza etmek suretiyle çok pahalı ve çok iyi cins bir kumaştan elbise yaptırıp giydirsen, görünce ne dersin?"

- Tabiî gene hademe derim.

- "Şu halde câmenin yâni elbisenin kıymeti, diğer bir söyleyişle zahir tâatlar, ibâdetler ve amellerin değeri, aslındaki ismi değiştirmiyor. Bir hademe, pahalı bir elbise giymekle, efendi, bey olamıyor. Ve hattâ hattâ mevkiinden üst kademedekilere benzemeye çalışmasiyle, gülünç oluyor ve herkes tarafından alaya alınıyor.

Bazen üniformalarını zabit elbiselerinin kumaşından yaptırmış neferler görürüm. Fakat hiç kimse onlara, yirmi liralık yerine yüz liralık elbise giymiş oldukları için selâm vermez. Halbuki bir mülâzım ne kadar eski ve alelade bir elbisede giymiş olsa, ona bütün erler selâm durur. Hattâ bu mülâzım, yabancı bir memlekete, Fransa'ya, Alman-

ya'ya, Çin'e de gitmiş olsa, ona yine bütün bu yabancı askerlerin de selâm vermeleri usûldendir. Çünkü rütbe sahibidir, zabittir.

İşte, derecesini bulmuş ruh askeri de mânevi makamlarda ilerle-
yip mertebesi yükselince, ona bütün rûhânî ve nefsânî kuvvetler boyun eğer ve zerrece emri hilâfına hareket edemezler."

Sâmiha Hanım:

-En güç sabır, sabr-ı anillah mıdır?

- "Söyle bakayım, sülûk'un kaç derecesi vardır?"

- Meezûb-ı sâlik, sâlik-i meczup, sâlik-i gayr-ı meczup, meczûb-ı gayr-ı sâlik.

- "Evet... meczûb-ı sâlik ne demektir?"

- Önce cezbeyi bulan sonra sülûke giren kısım değil mi?

- "Evet... peşin aşkı bulup sonra sülûkunu yapanlara meczûb-ı sâlik denir.

Peki, sabr-ı anillah hakkında ne biliyorsun?"

- En güç sabır, diye biliyorum.

- "Doğru... en güç sabırdır. Meselâ eski devirlerde bir hükümdar, beğendiği, liyâkat ve kabiliyet gördüğü bir kimseyi karşısına alıp, beş dakika içinde, seni onbaşı yaptım, yüzbaşı yaptım, binbaşı yaptım, nihayet müşir yaptım! diyerek bütün bu derece ve makamları bir anda geçirttikten sonra, yâni üstün bir ihsan olan müşirlik mertebesinin

tevcihinden sonra, onu kesrete sevk ve reddederek: Haydi şimdi yürü kıtalarının başına geç. bilgi ve tecrübe sahibi ol! derdi. Yâni bir anda aşk payesine erdirdikten sonra, sülûkun cilve ve çileleri içine salarak: Haydi bakalım benim nelerim olduğunu gör, hicranımı tat! diyerek beşeriyetin külfet ve zahmetleri içine sürerdi. İşte o cezbeyi tattıktan sonra bu yangını gönlünde uyandıran maşuktan uzak düşmeye, onun likasına olan sabra, sabr-ı anillah derler.

Fakat cezbeden sonra tâbi olunan bu temrin, bu ders tatbikatı kısa ve muhtasardır. Şayet sülûkün icaplarını ve mertebelerin ahvâlini bu kadarcık olsun görmemiş olsa, hicran çekip sülük yollarının acemisi bulunsa, bâzı noktalarda aksaklık göstereceği tabiîdir.

Gerçi bu zümre, daha ezel âleminde iken terbiye görüp de dünyâya gelmiş onun için de doğrudan doğruya büyük sınıfa kabul edilmişlerdir. Ama yine de, mânevi liyâkatleri bir zahirî tecrübe ve tatbikatla birleşmeye mecburdur.

Gelelim şimdi sâlik-i meczuba: Bu kısım, sülükten yâni senelerce uğraşıp zahmet ve meşakkatler çektikten sonra aşkı bulurlar. Her bir mertebeyi zamanla geçerler. Gerçi onlar da neferden bunlar da neferden başlayarak yüksele yüksele müşir olurlar ama meczûb-ı sâlikler gibi bir anda değildir.

Üçüncü kısım, sâlik-i gayr-i meczup'tur ki, bunlar sülük ederler fakat aşkı bilmezler ve bunlardan halk istifâde edemez. Bunlar, kendilerini kurtaramamış olan kısımdır.

Dördüncüler, meczûb-ı gayr-ı sâliktir ki, bunlara gayr-ı sâlik âşık da denir. Bu mertebenin ehlinden kahır ve celâl zuhur eder. Halk bunlardan da istifâde edemez. Fakat bunlar kendilerini kurtarmışlardır."

- Meczupların iki kısım olduğunu ve bunların söz söyleyenlerin-
den, istidatlı bir kimsenin istifâde edebileceğini söylemiştiniz.

- "Evet, bazen istifâde olunabilir. Fakat irşada memur değillerdir ve sözleri hikmetli de olsa. ortadan ve kendi seviyelerinden söyledikleri için herkes anlamaz. Bunların sözlerinden mânâ kapmak onun için herkese göre değildir".

-Meczuplar, neden zâtın beşeriyetinden müstağnidirler?

- "Onlar zatta müstağraktırlar da onun için. Kendilerinde vücut ve varlık kalmamış olduğu için cisimden ve cisme âit hallerden bigâne-dirler. Bu yüzden de taayyün alış verişleri hemen de yoktur. İşte onun için kendilerinden istifâde edilemez. Zira ne ruhsuz cisimden ne de ci-simsiz ruhtan istifâde olunur. Onların ise değil taayyün ahvâlinden, kendilerinden bile haberleri yoktur."

SOHBETLER 47

ismet Hanımefendi: 1

-Efendim, Girit'te bir meczup vardı. Bir gün kendisine birisi sataşmış. O da öfke ile elindeki çalıları yere fırlatınca dağlar tutuşmuş ve Girit'in yansı bu suretle yanmıştı. Esasen o öldükten sonra Girit Türkler' den gitti.

- "Meczuplar, bulundukları memleketin manevî valileri ve memurlarıdır. Cenâb-ı Hak o memleketin kalmasını murat ederse, o gidenin yerine bir diğerini koyar. Yok eğer Hakkın muradı bunun zıddı ise, o meczubu ya başka bir tarafa veya âhirete nakleder."

-Maşuk âşıkından müstağni olur mu?

- "Maşuk âşıkından zevk alır. Bir cüz un kendi sıfatlariyle muttasıf, kendi boyasiyle boyanmış olduğunu görmek elbette ona zevk verir. Esasen onun zevki kendini görmektir. Cenâb-ı Hak, hadîs-i kudsîde: Ben gizli bir hazîneydim istedim ki bilineyim; İnsan benim sırrımdır ben de onun sırrıyım; Ben insanı kendim için, dünyâyı da onun için halk ettim, buyuruyor.'

- Bir defa: Benim için hep ile birin arasında zevk itibariyle fark yoktur diye buyurmuştunuz.

- "Evet, dâima söylediğimiz gibi, on bin kişinin içinde beni anla-
yan bir tek kimse de olsa onun için konuşur ve zevk duyarım. Anlama-
yanlar ise eşya hükmündedir.

Esasen hep bir içindir. Bir de hep içindir. Hep, bir, bir de hep'tir.

Cemiyet hayâtında, taayyün âleminde de bu böyle değil mi? Bütün halk, bir kimse için; o bir kimse de bütün halk için çalışır. İmam, cami-de namaz kıldırırken, arkasındaki cemâat saf teşkil ediyor. Bu suretle kalpler bir hizaya geliyor ve bunların hepsi imama, yâni kesret vahdete tabî oluyor, imam namazın edasından sonra yüzünü cemâate dönüyor. Yâni vahdet kesrete, kesret vahdete nazar ediyor."

- O cüz, maşukun sıfatlariyle sıfatlanıp ahlâkiyle ahlâk-
landıktan sonra kendisinde cüz'lükten eser kalır mı artık? Replikten, yâni gayrılıktan çıkar, ona da bir denir, değil mi?

- "Öyle ya... âşık maşukun boyasiyle boyanıp kendi vücûdu katre-
sini, maşukun deryasına saldıktan sonra ve mevhum olan vücûdu (lâ) sim ifna ederek İllâllah'ı bulduktan sonra elbet o da mâsuk olur.

1- Müşîr Şakir Paşanın zevcesi. Fazileti, îman ve ahlâkının üstünlüğü ile temâvüz et-

miş bir derviş.

Maşuk, kesreti kendini görmek için îcat eylemiştir. Sorarım sana, şu camda kendini görebilir misin? Muhakkak arkasına sır vurmak lâzımdır ki yüzünü görebilesin. O sır da işte vücuttur, beşeriyettir, taayyündür."

- Sâlikler arasında, darlık ve ferahlık gibi bir çok haller, birbirlerinden uzak ve ayrı olsalar da, yine birbirlerine aksediyor.

- "Evet, şurada beş yüz, yahut bin kişi elele tutuşup, bir halka teşkil etmiş olsalar, bunlardan yalnız birinin eline, dolu bir elektrik leyden şişesiyle dokunsam, o cereyan, o sarsıntı, hepsinde birden hissedilir. Bu hâli gerektiren, o kimselerin birbirine merbut olmaları ve aynı

merkezden ceryan almaları değil midir? Gerçi bu birleşik halkanın her bir parçası başlı başına birer vücûda sahiptir. Fakat aralarındaki bağlılık noktası, birinin hissettiğini hepsine birden sirayet ettirir.

Siz de, aynı membadan su içen arkadaşlarsınız. Elbet birinize vâkî olan bir hicran, keder, sevinç, bast veya kabzdan, bilerek bilmeyerek o teessürü birden duyar, güler veya ağlarsınız. Bu hal zahiren olmasa da kalben olur.

Gerçi aynı halkanın birbirine bağlı cüzlerisiniz. Fakat her şeyde olduğu gibi, aşkta ve anlayışta dahi derece vardır. Yalnız nur ve birlik hususunda yoktur. Cenâb-ı Hakkın: Resuller arasında ayrılık yoktur, buyurduğu gibi..."

Hakk'a olan yakınlık ve korkudan bahsedilirken:

- "Bir gün camide bir hoca efendi vaaz ederken: Âlimler peygamberlerin vârisleridir, diyor ve sanki: Biz de işte vârisleriz, der gibi hem tebessüm ediyor hem de başını sallıyordu. Halbuki sen nerede, onlara vâris olmak nerede? Resûlullah buyuruyor ki: Hepinizden ziyâde Allah'ı ben bilirim ve hepinizden ziyâde ben korkarım, işte korku, ilim nisbetinde artar, Allah'ı bildikçe ziyâdeleşir.

Fakat âlimlerin korkusu, cehennem korkusu veya cennetten uzak kalmak endîşesi yüzünden değildir. Bu, bambaşka bir korku, bir nevî haşyet ve heybetin tezahürüdür."

- Dün annem, naz mertebesine çıkanlar en az naz edenlerdir, diyordu.

- "Evet çok doğru... Allah'ı en çok bilen ondan en çok korkan ve elindeki imkânı kötüye kullanmayandır, demek istemiş."

SOHBETLER 49

Ebü'l-Kasım isminde bir adam, geçenlerde bir gazetede "Hazret-i Muhammed'e Açık Mektup" başlıklı bir hezeyannâme neşretmişti. Birkaç gün evvel bu adamı, deniz kuvvetlerindeki bir sûistimâlin failleri arasında mahkemeye sevkederek beş sene hapse mahkûm ettiler.

Kendisiyle tevkifhanede konuşan gazetecilere: Beni yazılarımdan dolayı değil, başka bir suçtan mahkûm ettiler. Fakat aslında beni Haz-

ret-i Muhammed çarptı. Kurtulunca Hicaz'a gideceğim ve yüzümü gözümü Ravza-i Mutahhara'ya süreceğim, elemiş. Bu beyanat gazetelerde okunduğu zaman Hocamız:

- "Mektubunun cevâbı çabuk geldi! karşılığını verdiler.

Münîre Hanımefendi:

- Efendim, dün Dede Mehmed Efendinin hanımı bir türbede dua etmiş. Yarın havaya bir fırtına ver, ondan sonra da günlük güneşlik et, bizim çamaşırlar kurusun... demiş. Hakîkaten dün evvelâ ortalık alt üst oldu, sonra da hava açtı...

- "Bâzı kimseler ehlullâhın büyüklüğünü bu gibi şeyler ile ölçerler, onların asıl mucize olan varlıklarından bihaber olurlar. Hani adamın biri, benim Allah'ımın varlığına bin bir yerde delilim vardır, demiş de, şu halde Allah'ın büyüklüğüne bin bir yerde şüphen varmış, cevâbını almış.

Bir kimsenin bu gibi ahvâli keramet sayması, kendi cahilliğini meydana vurması demektir. Eğer o kimse onların her bir hallerinin mucize olduğunu bilse bu gibi şeyleri yadırgamaz. Bu gibi haller,

ehlullâhın cilve ve latifesi diye nakil ve beyan olunabilir. Yoksa keramet diye bunda hayret edilecek bir şey yoktur."

- Bir sâlik ilk hallerinde daha ziyâde ibâdetle meşgul olduğu halde kemâle yaklaştıkça daha çok kalbi teşbihe meylediyor.

- "Eshâb-ı kiram, ihtidaları günde bir veya iki hatim indirirlerdi, sonraları ise bir âyet-i kerîmenin üstünde aylarca durmaya başladılar. Eski halleriyle bu hallerinin arasındaki farkın sebebini soranlara: Ev-

1- Sadâkati ile temeyyüz etmiş bir derviş kişi.

velce okur geçerdik, şimdi ise okuduklarımızı hal etmeye çalışıyoruz!

diye cevap verirlerdi.

Bütün tâat ve ibâdetlerden maksat, hep huzuru bulmaktır. Zira huzur ile kılınan iki rekât namaz huzursuz bin rekât namazdan daha üstün ve daha makbuldür. Resûlullah Efendimiz de; Huzursuz namaz, namaz değildir, buyurur.

İki rekât namazı huzur ile kılmak, bin rekât namazı şuhutsuz kılmaktan âlâdır. Hiç olmazsa, sen Hakk'ı görmezsen de, onun seni gördüğünü bilerek kılmalısın. Yoksa huzursuz namaz, yatıp kalkmaktan; huzursuz hac, sefer meşakkatinden; huzursuz oruç, dilin damağına yapışmasından ibarettir.

İşte az evvel dediğimiz gibi, tâat ve ibâdetten maksat huzurdur. Huzurdan maksat da edeptir. Edebi olan huzurdadır. Bu edep, velev ki zat şuhûdu mertebesinde olmasa bile, evliyâullah gibi esma ve sıfat mertebesinin huzurunu bulmalıdır.

Evliyâullah demek, ehlullah demek değildir. Ehluliah Hakk'ın şuhûduna mazhar olanlar; evliya ise, Hakk'ın esma ve sıfatına mazhar olanlardır. Ehlullah şuhut mertebesinde, evliya ise dost ve sevgili mertebesindedir."

Meliha Hanımefendi:

- Evliyâullah, elbette mertebelerinin icâbı olarak ehlullâhın dere-
celerinin kendi derecelerinden daha yüksek olduğunu bilirler. Fakat ni-
çin ehlullâhın mertebesine yükselmeye teşne olamazlar.

- "Her bir mertebenin bir adamı bir ehli vardır. Onların mertebesi
küçük bir mertebe değildir ki... onlar da kendi derecelerinin sultanları-
dır."

- Evet meselâ Cebrail Aleyhisselâm Sidre'de Resûlullah' a; bir
adım daha ileri gidersem yanarım, demişti.

- "Evet, çünkü Cebrail'in mertebesi akıl mertebesidir. Akılla aşkın
alâkası yoktur. Fakat akıl mertebesi de büyük mertebedir. Çünkü
Cenâb-ı Hak teklifi akla ediyor."

- "Demin Güzide Valde'niz, şer'î usûle uygun olarak kesilen hay-
vanların insana karıştığını ve insan olduğunu, şer'î usûle aykırı olarak
kesilenlerin ise yine hayvan kaldıklarını söylüyordu.

Her sözde hem zahir hem bâtın mânâ aramalıdır. Esasen zahir ve

1- Doktor Server Hilmi Bey'in kız kardeşi, Ekrem Hakkı Ayverdi ve Sâmiha Ay ver-

dinin annesi olan Meliha Hanımefendi, ne tûl-ı emel sahibi idi. ne de dünyalıkta gö-

zü olan kimse idi. Ruh asaletine sahip, merhametli, hayırsever, kibar insandı.

bâtın yekdiğerinden ayrılmaz ki... kılıcın iki tarafı gibi... Gerçi kılıcın

iki yüzü birbirinden ayrıdır. Fakat aralarında öyle bir ittihat öyle bir

birleşme vâki olmuştur ki, ancak bu birleşmeden dolayı kesmek fiili

sâdır olabiliyor. İşte zahir ile bâtın da bunun gibidir.

Evet Allah rızâsı dâhilinde katledilen nefsânî şehvetler bakımın-

dan öldürülen nefis de, hakîkat-ı insâniyyeye karışır.

Hayvani arzuları galip kalan nefis ise rızâdan ve cemalden mah-

rum kalır. Hak rızâsı dâiresinde katledilen nefis sahibinde ruh, akıl,

kalp nefis tek bir şey olur ve aralarında ayrılık gayrılık kalmaz."

-Hazret-i Yûsuf un gömleğinin kokusunu, yanında olanların duymayıp tâ uzaktan Yâkup Aleyhisselâm'ın duyması nedendir?

'Pîş-i menî der Yemeni
Der Yemeni pîş-i menî

Yâni yanımdadır Yemen'dedir. Yemen'dedir yanımdadır dendiğini bilmiyor musun? Resûlullâh'ı niçin Ebû Cehiller tasdik edemedi de, tâ uzaklardan bir çok kimseler o müslümanlık kokusunu aldılar.

Bir ehlullâhı da, meselâ yanında bulunanlar bilip anlayamaz da, tâ Bağdat'tan biri gelir, görüp anlar ve bilir.

Kezâlik müslüman muhitinde doğduğu halde İslâmiyet'e dudak bükenler olduğu gibi, hıristiyan olarak doğmuş bir çok kimseler de kendi istek ve talepleriyle İslâmiyet'i kabul ederler.

İşte müslüman suretinde bulunan bir çok kimselerin kâfir olarak Allah'ı, Peygamberi inkâr etmeleri, o mânevi kokudan nasip alamamalarındandır. Hakkın ihsanı olan bu nasibin, nice ayrı ve uzak muhitlerin, ayrı din ve terbiye içinde yetişmiş kimselerin canlarına erişerek onları uyandırdığı, her gün bir misal ile kendini göstermekte değil mi-

dir?"

İslâmiyet'te olan kolaylıklardan bahsedilirken:

- "Dînimizde güçlük yoktur, zorlama yoktur. Resûlullah Efendimiz yumuşaklık ve müsâmahat üzre gelmiştir. Cenâb-ı Hak, Kur an-ı Kerîm de; Biz sana Kur'ân'ı eziyet olsun için değil, Allah'tan korkanlara vaaz ve nasihat için gönderdik 1 buyuruyor. Meselâ, namazların bâzı

1- Tâhâ sûresi, 2-3. âyet.

sünnetleri müekkeddir, bâzıları ise gayr-ı müekkeddir. Yâni terkolunabilir. Hattâ meselâ sabah namazını yetiştirmek için eğer vakit pek dar ise, yalnız farz bile kılınır. Allah onu da kabul eder. Dediğimiz gibi

dînimizde güçlük yoktur."

Mesnevî-i Şerîfdeki tomarlardan bahsolunurken:

- "Her bir iş bir istidada tahsis edilmiştir. Kimine, sen tâat ve ibâdette bulun... ancak seni o kurtarır. Kimine: Tâat ve ibâdet de hicaptır. Kimine: Dünyâya muhabbetten geç... Kimine ise: Dünyâya olan nazarını vakitsiz söndürme yarı yolda kalırsın ve ilh... gibi muhalif emirler verilmiştir.

Bunların hepsi de doğru, hepsi de hakikattir. Fakat adamına göre. Yâni sahibinin vüs'at ve kabiliyetine göre. Hadîs-i şerifte de bâzı kimseye dünyâyı ehline bırak! Bâzısına da: Dünyâdan el çekmeyin! buyrulması, herkese, istidadı olan yolu tavsiyedir.

Ehlullâhm biri, henüz kemâlini bulmadan, riyâzatlar ve mücâhedeler ile çok meşgul olur ve kendine türlü eziyetler edermiş. Bunu da bilen bir ahbabı varmış. Fakat nedense iki dost birbirleriyle on beş yirmi sene kadar görüşmemişler. Lâkin bir gün karşılaşmışlar ve zamanını ibâdetle geçiren zâtı, eski arkadaşı pek değişmiş bulmuş. Öyle ki, cennet gibi bir bahçenin içinde, süslü bir sedire uzanmış ve yârânı ile çevrili olarak oturduğunu hayretle görmüş. Eski dostunun

hayretini farkeden zat: Şaştın değil mi? diye sorunca, misafir: Evet, demiş, sizi hiç böyle bir halde görmemiştim. Vaktiyle kendinize etmediğiniz eziyet kalmazdı. Bu cevap karşısında o zat gülümseyerek: Evet, o zaman muhip idik, şimdi mahbup olduk! demiş.

Ehlullah için dünya rif at ve saltanatının asla ehemmiyeti yoktur. Belki kemâli bulduktan sonra o derecenin icaplarını kabul etmemek, derecelerinden düşmelerine sebep olur.

Şu da var ki, eğer Hak tarafından o saltanatın terkedilmesi hakkında bir işaret vâki olacak olursa, derhal bütün varlıklarından soyunuverirler. Çünkü onlar debdebe ve ihtişam ile kayıtlı değillerdir. Belki bu varlığı da yine Hakk'm emriyle kabul etmişlerdir.

Hazret-i İbrahim bir Sübbûhun Kuddûsün sözüne bütün varlığını feda etti, bir daha da geri almadı. Çünkü bunlar Hak nâmına bezlettiklerini bir daha geri istemezler.

Onlardan ne sudur ederse hikmetin tâ kendisidir, itiraz etmekle

1- Bk. Kenan Rifâî; Şerhli Mesnevî-i Şerif, sh. 85-94, Hülbe Yayınları, istanbul 1973.

sen kendini yakmış oluyorsun. Onların bir küfrü, bütün cihanın îmânını satın alır.

Netice olarak şunu bilelim ki, herkese verilmiş olan hal ve vazife kendi istidadı derecesiyle mütenâsiptir."

İngiltere'de Nicholson isminde bir ilim adamının dokuz senede üç cilt Mesnevî-i Şerif tefsir etmiş olduğundan, tamamlaması için de daha pek çok yıllara ihtiyaç duyulduğundan bahsedildi.

- "Bu zat, en aşağı yirmi sene araştırma ve incelemeden sonra ancak tefsire başlamış demektir. Sonra da bir o kadar daha bu işle meşgul olup uğraşacağına göre kendini, tamamen meslek edindiği bu işe vermiş oluyor. Eğer bir manevî zevk duymamış olsa, bunca intihap edilecek meslekler arasından böyle bir iş seçip onunla meşgul olur muydu? Cins cinsine meyleder, hükmü, hisler ve zevkler hakkında da geçer. Şimdi bu zâta nasıl olur da müslüman değildir deriz? Bu bir müslü-

mandır hem de gerçek bir müslüman."

- Bu zat, bütün ömrünü tetkik ve tefsire hasr edeceğine, o ilmi bir kâmil insandan bir mânevi tefsirciden öğrenseydi belki daha kestirmeden gitmiş olurdu.

- "Niçin her şeyin hakkını vermiyorsun? Bu adama da tecellî oradan olmuş. Hem, herkesin derecesi de bir olamaz. Öyle yükseklere sıçramayın!

Esasen bu zâtın böyle bir işe sarılmış olması, kendi derecesinin hakikatini araştırması demektir. Hadîs-i şerifte: Kim ki arar ve aramasında ısrar ederse bulur! buyrulduğuna göre, bu adamın emekleri de aramak demektir. Elbet Allah mahrum etmez.

Bir gün Resûlullah (s. a.) mescitte otururlarken bir kırlangıç kuşu, ağzında bir çamur parçasiyle içeri düşmüş ve bir sayha koparmış. Efendimiz, yanında bulunanlara: Biliyor musunuz kuş ne diyor? demişler. Buyurun yâ Resûlallah! deyince Efendimiz: Bu kuş: Ben Kızıldeniz'i bu çamur ile örtmek istiyorum, olabilir mi? diyor. Tabiî olamaz. İşte insanların, yahut bütün âlimlerin kusur ve taksiratı da, Cenâb-ı Hakk'm rahmeti deryasına nisbetle bu çamur kadardır. O rahmet deryası her şeyi kaplamıştır, diyor, buyurmuşlar ve banları söyledikten sonra da gözlerinden yaşlar dökülmüştür.

Bunun gibi, kul da Hakk'm rahmet deryasından ümidini kesme-
melidir. Şahların kapısından me'yus olma! Kerîmler ile beraber olanlar
için işler kolaydır.

54

Ârâbînin biri Resûlullâh a gelmiş: Esselâmü aleyküm yâ Resûlal-
lah! Cenâb-ı Hak kullarını ceza gününde hesaba çekecek mi? demiş.
Evet, buyurmuşlar. Kendini de çekecek mi? demiş. Yine: Evet! buyur-
muşlar.

Bunun üzerine Arâbî gülmüş, Resûlullâh da gülmüş.

Sözün irfan noktası, Hak'tan başka mevcut olmadığından kimin
kimi hesaba çekeceği keyfiyetidir."

Behîce Hanımefendi, 1 Güzide Hanımefendi ile olan bir konuşma-

sını şöyle anlatıyordu:

- Geçen gün Güzide Hanım'a diyordum ki: Şu köşede bir taht olsa ve her tarafı da kuş tüyleri, kadifeler, yaldızlar ve sedefler ile süslü bulunsa, etrafında da boy boy şamdanlar olsa..

Hocamız Behîce Hanımefendi' nin sözünü elinin bir hareketiyle kesip oturduğu kanepeyi işaret ederek:

- "Bundan daha fazla rahat etmiş olamam ki!"

"Nem vâr ki lâf edem özümden
Mahv eyle beni benim gözümden

Mahv eyle beni benim gözümden, ne demektir?"

- Yâni kendi varımı görmeyeyim, demek değil mi Efendim?

- "Evet, gözüm senden başka bir şey görmesin, varlığımı benliğimi, hiçbir şeyi görmeyeyim... benim senden başka neyim var ki? demek...

Ömrlerdir eyledim ahvâl-i dünya imtihan

Nakd-i ömr ü hâsıl-ı dünya hemen bir bâr imiş

Zevk-i dîdârıyle dildârın yok ettim varımı

Devlet-i bakî ki derler ol hemen dildâr imiş

-Efendim, nakd-i ömür, hâsıl-ı dünya neden bâr oluyor?

- "Yâni dildârı görmeden geçirdiğim zamanlar, ömür de dünya da anladım ki bir yük imiş, demektir. Yâni insan aslına kavuşunca, ona kavuşmadan evvelki hayâtın bir yük olduğu anlaşılıyor ve asıl hayâtın da ona kavuştuktan sonra başladığı meydana çıkıyor."

1- Kenan Rifâî Hazretlerinin zevcesi, sabırlı, kanaatkar, saf ve uyanık bir dergâh ba-
cısı.

Kalbin salâhı ve netice itibariyle mânevi terakkiden konuşuluyordu:

- "Faraza, saatin ileri gidiyor veya geri kalıyorsa alıp tamirciye götürüyor ve diyorsun ki: Saatçibaşı, benim saatim ileri gidiyor... o da sana diyor ki: Ver baba şunu... burada, nezâretim altında birkaç gün dursun, muayene ve tamir edeyim, sonra gel al...

İşte bunun gibi sen de kalbin saatini bir kâmil erin eline teslim et de o seni ıslâh etsin. Ondan sonra saatin kendi kendine yürür.

Şu da var ki, saatin her tik takı nasıl onun bir saniye ileri gitmesine sebep oluyorsa, senin de her nefesin bir adım ileri gitmeni mucip olmalıdır. Böyle olmazsa yazık sana! Resûlullah Efendimiz buyuruyor ki: Bir gününü diğer günüyle müsâvî geçiren kimseye yazıktır. Elinde fırsat varken ikinci günü daha ziyâde kâr ile geçiremediği için... hele bir günü evvelki günden daha faydasız surette geçiren kimseye yazıklar olsun.

Bulunduğun yerde kalma... ileri geç... geç de ne kadar geçersen geç... yoksa, ömrünün geçmesi, mezara yaklaşman olmasın.."

- O yaklaşmak, nasıl olsa kendi kendine de oluyor.

- "Yürü, dâima yürü! Eğer ölüm seni yolda iken yakalarsa, onu Allah bilir. Yeter ki dururken olmasın."

Bayramın irfâni mânâsı sorulması üzerine:

- "Mücâhede ve riyâzat günlerinin neticesi visal bayramıdır." dedikten sonra Hocamız şu fıkrayı anlattı:

- "Bir Bektaşî babası, dervişleriyle beraber bir köye giderlerken yolda top sesleri işitmişler. Baba: Bu nedir? diye sormuş. Ramazan topu! demişler. Hemen dervişlerinden birine dönerek: Öyle ise demiş, al şu merkebi hana götür, biz de Ramazan bitinceye kadar bir yerde vakit geçirelim.

Zevk ve safa ile geçen bir hayli zamandan sonra baba, merkebi hatırlayarak aynı dervişe: Git bakalım, merkep ne oldu? demiş. Derviş gitmiş fakat hanın yandığını, merkebin ise kaybolduğunu ve Ramazanın da çoktan bitmiş bulunduğunu görerek dönüp gelmiş ve:

Han harâbest
Merkep türâbest

Ramazan cicos
Bayram mübârekest

diye cevap vermiş.

Her sözde hakikat aradığımız için bu tuhaf hikâyeden de şu hakikat mânâsım çıkarıyoruz. Vücut hanı harap olup, nefis merkebi de türap olunca hicran biterek visal bayramı mübarek ola."

Ramazan münâsebetiyle:

- "Bazen Ramazanda, sokakta sigara içenleri görürüm de hal dili ile derim ki: A adamcağız, sende olan bende de var. Ama bende olan sende yok. Yâni, ben de senin gibi sigara içerim, onun lezzetini de bilirim. Fakat sen, içmemenin zevkini bilemezsin. Halbuki ben, bu zevkin

de yabancısı değilim."

Öğle vakti elektrik düğmesini çevirerek:

- "Bakınız, şimdi şu lâmbanın bir fâidesi oluyor mu? Çünkü güneş onu fânî etmiş. Fakat aynı zamanda bu lâmbanın şavkı, bu şavkın mevcudiyeti de inkâr olunabilir mi? Mevcut, lâkin güneşin zuhuru, varlığını kaplayıp yok eylemiş!"

Sahile yakın geçen bir motoru göstererek:

- "Bakın şu motora... ne kadar gürültü ve yaygara koparıyor. Gürültüsüne nazaran aldığı yol ise ne kadar az... Halbuki bir diritnotun sürati, bunun süratinin kaç misli olduğu halde, çıkardığı ses bununkinin yanında yok gibidir. Onun zikrini, ancak deryanın derinlikleri işitir. Çünkü tesbîhi kalbidir. Halbuki bir düşman memleketine gidecek olsa, heybet ve azameti ile, topları, bombaları ile âlemi korkular içinde bırakır. Zîra kahır ve celâl ismine mazhardır. Fakat muazzam bir kuvveti taşıdığı halde şu küçücük motor gibi ne yaygara yapar ne de onun gibi, yürüdüğü halde yerinde sayar.

İşte ikisinin arasındaki bu fark, yalnız zahirî zikir ile meşgul olup da hakikat yolundan geri kalanlar ile kalbi zikir ile maksut ve mânâyı çabuk elde edenler arasındaki fark gibidir."

SOHBETLER 57

Bebek'teki komşuların gürültülü eğlencelerden hoşlandıklarından mecliste şikâyetle bahsedilmişti. Bunun üzerine buyurdular ki:

- "Niçin âlemin eğlencesine hürmet etmiyorsunuz? Onların zevki ile benimki arasında ne fark var? Âlemin zevki bizim de zevkimizdir. Benim zevkim onları da zevkyâb görmektir.

Allah herkese kendi istidadına göre bir vazife vermiş. Ben onların yoluna gitmiyorum. Hiç olmazsa fikirlerine de mi hürmet etmeyeyim? Kul yâ eyyühe'l-kâfirûn sûresi bu meseleyi ne güzel hal ve îzah ediyor:

De yâ Habîbim, ey kâfirler, sizin taptığınıza ben tapmam, siz de benim taptığıma tapmıyorsunuz. Sizin dîniniz size, benim dînim bana.

İşte hakîkî demokrasi bizim dînimizdedir."

Senelerden beri beklenen Edirnekapısı tramvaylarının işlemeye açılması münâsebetiyle Güzide Hanımefendi:

- Tramvayların işlemesi ilk gün ne kadar merak edilmiş ve beklenmişti. Fakat aradan birkaç gün geçtikten sonra o meraktan eser kalmadı, iş tabiîleşiverdi.

- "Dünya işlerinin ve zevklerinin hepsi öyledir. Bir kere elde edilmeye görsün, arkadan gına gelmeye başlar.

Ölümden niçin korkuluyor... bir defa geldiği için değil mi? İki üç defa tekrarlanmış olsaydı, ona da alışılırdı.

Fakat bir çok defalar manevî ölümle ölenler için korkulacak bir şey yoktur."

- "Cenâb-ı Hak diyor ki: Ey nefs-i mutmainne! Bana, benim has cennetime benden razı olduğun halde ve ben de senden razı olduğum halde gel! 1

Kulun Allah'tan razı olması ne demektir? Allah'tan her ne gelirse ona razı olmak demektir. Yâni gerek celâl ve gerek cemal, her ne gelirse iyi karşılayıp rızâ göstermek demektir. İşte o vakit Allah da kulundan razı olup cemâli cennetine davet ediyor.

Eğer benden dâima iltifat ve hoşluk görerek bu yüzden muhabbet etsen ve sana bu iltifatı göstermediğim zaman ise benden kaçsan, o vakit muhabbetin bana değil, o iltifata olmuş olur ve beni sevmiyor, iltifatlarımı seviyorsun demektir.

1- Fecr sûresi, 27-28. âyet.

Cemal ehlinin ise istediği yalnız cemaldir. Yoksa o, iltifat ve zevk u safa ile oyalanıp tatmin olmaz, illâ cemâli arar.

Halbuki cennet ehlinin istediği huriler, gılmanlar, nehirler, köşk-
ler ve emsali nimetlerdir. Cenâb-ı Hak bunları isteyenleri de mahrum
etmez, istediklerini ihsan eyler.

Ama, güneşte yetişen bir çiçekle gölge isteyen çiçek nasıl bir olur?
Gün ne tarafta ise yüzünü o yana çeviren ayçiçeği ile, ışık ve hararet-
ten müteessir olan ser çiçeklerinin talepleri bir olur mu?

Cemâle istidadı olmayanların da gölge arayacakları pek tabiîdir.
Onlar cennetin zevk ve safâları ile şâd olmakta elbette mazurdurlar.

Cennet için men'eden âşıkları dîdârdan
Bilmemiş kim cenneti âşıkların dîdâr olur
Zâhid-i bî-hûd ne bilsin zevkini aşk ehlinin
Bir aceb meydir muhabbet kim içen huşyâr olur."

Mesnevî-i Şerif okunurken nokta eksikliğinden dolayı bir kelime
yanlış telaffuz edildi.

Sabîha Hanımefendi:

- Bir nokta, mânâyı ne kadar değiştiriyor, dedi.

- "Nokta deyip de geçmemeli. İlim de bir noktadır, onu câhiller çoğaltmışlardır, buyuruyor Hazret-i Ali. Bu gördüğümüz âlem, bu varlıklar, hep bir noktanın zuhurundan ibarettir. Ancak, o noktayı halka anlatabilmek için de behemahal teksir etmek, çoğaltmak îcap eder. Herkes o noktadan anlar mı? Meselâ benim zihnimde bir hikâye var. Onu gazetede neşretmek istiyorum. Fakat hikâyeyi yazacağım yerde, kâğıda bir nokta koyup gönderiyorum. Gerçi bu nokta ile hikâyemi, kendime göre ifâde etmiş oldum. Fakat herkes tarafından anlaşılması için mutlaka o noktanın tafsil edilmesi yâni hikâyenin yazılması lâzımdır."

Server Beyefendi:

- Dün Eczacı Mektebi' ne benimle görüşmek üzere Avukat Rızâ Efendi geldi. Perişan bir haldeydi. Bu dünyâda mürşitsiz kimse tam olamıyor, diye kendi hâlinden teessüflerle bahsetti durdu. Ben de dedim ki: Dediğiniz doğrudur. Eğer mürşitsiz kemâli ve huzuru bulmak mümkün olsaydı, Imâm-ı Âzam gibi bir büyük zat imam Cafer Hz.nin terbiye halkasına girdikten sonra: Levle 's-senetan le heleke Nûman:

Daha iki yıl geç kalsaydı, Nûman helak olurdu, demezdi. Onun için bir kâmil mürşide tabî ol ki cenneti de, cehennemi de, sıratı da, mizanı da burada gör..

- Hocamız:

- "Ki olmayasm kör!." diyerek Server Beyefendinin sözlerini doğrulayıp tamamladı.

Meclisten bir kimse, kabahat yapmaktan korktuğunu söyledi.
- "Kul kusursuz olur mu? Yeter ki benlik gibi esâsa dokunan hatâ olmasın."

Hocamızın mektep arkadaşlarından Borsa Komiseri Kemâleddin Bey' in Avrupa'da vefatı münâsebetiyle Meliha Hanımefendi:

- Zavallı Kemal Bey de vefat etmiş, dedi.

- "Nasıl olsa gidilecek değil mi? Bir hoşça sadâ ile gittiyse ne mut-
lu! Kâzıma çok iyilik etti. Ne mutlu ona ki müddet-i hayâtında böyle
bir hayır işleyebildi. Herkes ne yaparsa kendine yapar.

Bakî kalan bu kubbede bir hoş sadâ imiş."

Mısır'dan misafir olarak gelen Hattat Azız Efendi'ye 1 sürahideki
suyu işaret ederek:

- "Bak Azîz'im, Allah işte bunu bîrenk yaratmış. Eğer rengi olsay-
dı bıkılabilirdi. Halbuki renk ve tad vermeden halketmiş, onun için hiç
bıkılmıyor, hiç kanılmıyor."

Meclisten biri bir şey söylemek istediğini hissettirdi:
- "Söyle, söyle.. Çünkü söz, kalb-i âdem'e candır.
Hadîs-i şerifte de insanın kıymeti sözünün altındadır. Yine bir
başka hadîs-i şerifte de, insanın kıymeti, vücûda getirdiği himmetidir,

1- Mısır Kralı Fuâdın daveti üzerine 1925'te hat hocası olarak Mısır'a gitmiş ve kralın

teveccüh ve ikramına mazhar olmasına rağmen son derece mütevazı hayâtını orada

da devam ettirerek pek çok talebe yetiştirmiştir.

Yirminci asrın bu en kudretli hattatının fazilet, feragat, meziyet dolu hayâtı, başlı

başına ele alınmaya değer bir mevzudur. On iki senelik bir çalışmadan sonra rahat-

sızlanarak memleketine dönmüş ve 1935 de İstanbul'da vefat etmiştir.

eseridir, buyurulur.

Öyle ya... bu âlem bir sözle ademden yâni yokluktan, zuhura çık-

madı mı? Cenâb-ı Hakkın (01!) demesi, bu zuhurun sebebi değil midir?

Kezâlik koca muharebeler bir söz ile açılıyor, yine bir söz ile sulh ve

sükûn avdet ediyor. Onun için söz deyip de geçmemeli, iki dudağın kı-

mıldaması nice cenklerin nice sulhların sebebidir."

Altır. kum Gazinosu' nda idik. Azız Efendi, örümcek ağına yaka-
lanmış bir sineği kurtarmak istemiş. Hocamız Ken'an Rifâî mâni ol-
muştu. Eı e döndüğümüzde aynı meseleye avdet ederek:

-"Azîz Efendinin sineği kurtarmasına mâni oldum ve dedim ki:
Onu niçin kurtarmak istiyorsun? Eğer örümcek senden dâva edip de:
Neden Allah'ımın bana gönderdiği rızkı elimden aldın, ben gıdayı nere-
den bulayım? Ağımı onun için kurdum! derse ne cevap verirsin?

Biz, ağa tutulmuş bir şikârı, bir böceği kurtarmak istemediğimiz
gibi, onu kendi elimizle tutup ağın içine atmayız. Yâni şerre vesile ol-
mak istemeyiz. Fakat hayrın ve şerrin Allah'tan olduğunu da biliriz.
Yâni her şeyi Hak'tan bilerek ona el ve dil uzatmayız. Yalnız temâşâ
ederiz."

Sâmiha Hanım:

- Bir şeyi, meselâ lâ faile illallah düstûrunu yalnız bir misâle
bağlı olarak öğrenmek kifayet etmiyor. Bir şeyi öğrenmek için onu hal
etmek îcap ediyor.

- "Elbette bu tâlim ettiğim bir misalden ibarettir. Şimdi sana bir riyaziye (matematik) meselesi versem: Dört okka kömür beş kuruştan ne eder? desem, hesap eder bulursun. Fakat aynı meseleyi bir başka misal ile söylesem, Sâmiha ve Semîha çarşıya gittiler, yüz kuruştan on sekiz arşın kumaş aldılar, bunu hesap et! desem. A, ben kömürü hesap etmeyi öğrenmiştim, bunu bilmem, diyebilir misin? Eğer kaideyi öğrenmişsen, onu bütün meselelere tatbik etmekte güçlük çekmezsin.

Bir mânâda, evliyanın kerametleri de böyledir. Velî bir keramet izhar ediyor. Sen ona saplanıp kalmamalısın. Çünkü bu Hak sevgilisinin kendisi baştan ayağa keramettir. Onun kerameti ile meşgul olup kalacağına, kendisini temaşaya çalış!"

Vaktiyle tarikata girmek isteyen bir hanımın mürşidi tarafından

izzet-i nefsine dokunulmamasını şart koştuğundan bahsediliyordu:

-"Ey Fuzûlî acz ü zillet izz ü câhımdır benim

Nefsinin büyüklüklerini sözüm ona izzetini terketmeyen bu yola gelmesin.

Ney hadîs-i râh-ı pür-hûn mîküned

Ney, kanlı yolun sözlerini söyler. Bu yol kanlı yoldur. Orada can vermek, her kişinin harcı değildir.

Kim ki candan geçmez ise deyin bize yâr olmasın
Âr u ırzıyla gelip âşıklara bâr olmasın.

Dün Aziz Efendi anlatıyordu: Mısır'da bir neyzen, elinde neyi ile sokaktan geçerken, çocuklar: Dede efendi bize bir ney üfle de dinleyelim, demişler. Neyzen hiç aldırmadan geçip gitmiş. Fakat kendisine öyle bir hal gelmiş ki, uzun müddet ney üfleyebilmekten mahrum kalmış.

Çünkü çocukların bu teklifleri karşısında nefsini alçaltıp dediklerini yapmadı ve onlardan söyleyenin de Hak olduğunu görmedi. Bunun için Allah, ney üfleyebilmek kabiliyetini bir zaman için olsun onun elinden aldı.

Olsa istîdâd-ı arif kâbil-i idrâk-i vahy
Emr-i Hak îsâline her zerredir bir Cebrail."

Semîha Hanım:

- Efendim, âşıklar neden durmadan nâle ve efgân eyler, ağlar?

Her halde şikâyetten değil?

"Gerçi canandan dil-i şeydâ için kâm isterem

Sorsa cânân bilmezem kâm-ı dil-i şeydâ nedir?

Evet kendileri de bilmezler ki...

Gül temennasında derler bülbülün gavgâların

Çün gülü gördükte gülmez bilmezem gavgâ nedir?"

1- Ezel âleminin mücerret rûhlan içinde bir ebedî olan Semîha Cemâl Hanım, âteşin

ve parlak bir ruhun sahibi idi.

Ancak, dünya demek, bir dış görünüş mahalli olduğuna göre, bu çıplak, yanıcı ve ya-

kıcı ruha da dünya âleminde bir vücut lâzım olduğundan, güzeller güzeli denmeye

seza bir beden kisvesi ile dünyâya aşk ve insanlık âbidesi olarak geldi. İşte bu

müstesna insan, kitaplar yazdı, tercümeler yaptı, hocalık edip talebeler yetiştirmek

suretiyle fazlası ile dünyâya borcunu ödedi. Ve nihayet, ezel ile ebed arasında bir

şimşek gibi çakarak, genç yaşta Hak katına uçup gitti.

Semîha Hanım:

- Maşuk da bilmez mi?

- "O bilir. Sırf hoşuna gittiği için ağlatır. Halbuki çirkin sesli, çir-

kin yüzlü bir feryat edicinin yalvarışlarından zevk alır mı? Hemen iste-

diğini verir ki sussun, diye..."

Mesnevî-i Şeriften şu parça okundu. Hilkatten gaye Âdem idi, fakat Cenâb-ı Hak önce alemi yarattı ve bu âlem binası kemâlini bulduktan sonradır ki Adem'i zuhur ettirdi. Demek ki bâtında murat olan şey, amelden sonra zuhura geliyor. Meselâ amel kıldın, ağaç diktin, ama meyveyi yemek fikri evvel oldu. Çünkü ağaçtan maksut, meyvedir, işte bundan da anlaşılıyor ki cümle âlem hemen insandan ibarettir.

- "Evet, gerçi bu âlem, Resûlullah (s. a.) dan evvel zuhur etti. Fakat kâinattan maksut ve mânâ odur. İşte: Ben idim ferzende-i âlem ama babamdan evvel oldum ben! sözünün mânâsı budur. Rûh-ı Muhammedi, bu hilkatten evvel mevcut idi. Kâinat ise ona hazırlıktan ibarettir. Evet, ağacın dikilmesi, dalı budağı, yaprağı, çiçeği meyveye takaddüm eder. Fakat o dal budaktan maksat meyvedir. İşte Resûlullah tan evvel zuhura gelmiş şu mevcudattan da murat Rûh-ı Muhammedi'dir."

Hocamız bir gün evvel Hırka-i Şerif Camiinde geçen bir hâdiseden bahsediyordu:

- "Dün camide dolaşıyordum. Üç dört kadın gelerek Harem-i Şerif maketinin önünde 1 durdular ve bana dönerek: Beyefendi bu nedir? de-

diler. Hücre-ı Saadettir, Resûlullah Efendimiz'in kabirleridir, dedim. Kadınlar hayret ettiler, şevk ve tehalükle tavaf ve ziyaret ettiler. Düşündüm ve kendi kendime: Allah isterse onların bu ziyaretlerini Hicaz'a kadar gitmiş gibi de kabul eder, dedim. Çünkü amel, niyetin içinde gizlidir."

Hazret-i Ebû Bekir'in bendelikte bulduğu zevk ve şâdilikten bahsediyorduk:

1- Hırka-i Şerif Câmiinin üst sofasının tam ortasında etrafı câmekânla çevrili büyük ve bütün teferruâtiyle tesbit edilmiş bir Harem-i Şerif maketi vardır. İsteyenler bu mücessem ziyâretgâhı yedi defa tavaf etmek suretiyle kendilerini bir nevi ziyarette bulunmuş addederler.

- "Hazret-i Ebû Bekir, Efendimiz'in arkasından giderken dâima, her bende, her kul, azat olduğu vakit sevinir, ama yâ Resûlallah ben

sana bende kalmakla şadım ve sevinçliyim! derdi.

Bir gün de: Yâ Resûlallah, ben sana intisap etmeden evvel bir rüya görmüştüm. Güneş bana selâm vermişti. Şimdi anlıyorum ki bu, bana seninle buluşmak devletini tebşir etmekmiş demişti.

Ebû Bekir Hazretleri, kabilesinin ulusu, zengini ve âlimi idi. Efendimiz ise ümmî bir çocuktu ve deve çobanlığı ederdi. Böyle iken bir gün Efendimiz: Yâ Ebû Bekir, bana bir melek geldi ve risâletimi haber verdi! deyince, Ebû Bekir hiç tereddüt etmeden: Senin, Hakk'ın Resulü olduğunu tasdik ederim! diyerek Resûlullâh'ın ayaklarına kapandı. Bunun üzerine Resûlullah: Peki amma tek sözümle bana nasıl inandın? deyince Hz. Ebû Bekir'in cevâbı şöyle oldu: Bu yüz yalan söylemez. Sen Allah'ın Resulüsün. Düşünmeli ki, Ebû Bekir gibi gerek yaşça gerek içtimâi mevkîce büyük olan bir kimsenin tek söz ile Resûlullâh'ı tasdik edivermesi kolay işlerden değildir."

Epiktetos'dan şöyle bir cümle okuduk: "Eğer bir kimse, bir başkasının senin hakkında fena sözler söylediğini anlatırsa, anlaşılan, daha benim hakkımda söylenecek kötü şeylerden bu kimsenin malûmatı yok. Şayet olsaydı bu kadarla kalmazdı! de.

- "Biz de diyoruz ki, eğer biri senin hakkında fena şeyler söylerse şayet bu fenalık bende olmasaydı söylemezdi. Bende daha neler, ne kötülükler var, de.

işte iki bin bu kadar sene evvel söylenmiş olan o sözler ile bu gün bizim söylediklerimiz arasında hiçbir ayrılık yok. Çünkü onlar da Nûr-ı Muhammed'den ışık alarak hakikati görüp söylemişlerdir. Güya ki o sözleri Mesnevî-i Şerif okunuyormuş gibi dinliyoruz. Çünkü bilcümle hakikat kelâmının kaynağı Nûr-ı Muhammed'dir. Zuhur ettiği yere itibar yoktur. Kimden zuhur ederse etsin hakikat hakikattir."

- "Sabahleyin Güzide Valdeniz ile konuşuyorduk da diyorduk ki insanda hem her şey var, hem hiçbir şey yok.

Her şey var, ilâhî tecellîye mazhar olması itibariyle. Hiç bir şey yok beşeriyeti dolayısiyle. Yâni Hazret-i Âdem'in cennetteki hâli ile oradan çıkarıldıktan sonraki hâli gibi...

Âdem cennetten çıkarıldıktan sonra Cebrail'e şöyle der: Ey Cebrail! siz daha dün bana secdeler, tazimler ediyordunuz. Şimdi neden baş çektiniz? Neden beni cennetten kovuyorsunuz? Bu hal ne, o hal ne? Cebrail de der ki: O secde ve tazim, senden zuhur eden ilâhî tecellîye idi. Bu da senin kendi beşeriyetinin îcap ettirdiği şeydir.

Genç ve güzel bir kızın etrafında nice dolaşıp sevenler ve nice îlân-ı aşk edenler bulunur. Fakat aradan yirmi otuz sene geçip de o kız bir fertût-ı sad-sâle yâni kocakarı hâline gelince, bu âşıkların hepsi ondan kaçarlar. Kimse dönüp yüzüne bakmaz. İşte o da, Adem'in Cebrail'e hitabı gibi onlara sorar: Bir zamanlar bana secde eder, etrafımda pervaneler gibi dönerdiniz. Şimdi ne oldu, neden benden kaçıyorsunuz? der. Bunlar da ona cevap verir: O vakit sana gösterdiğimiz muhabbet ve secde sende gördüğümüz ilâhî pertevin nuruna ve aksine idi. Bu da senin senliğine, beşeriyetine, derler.

İşte, insan hem pek büyüktür hem pek küçüktür. Onda hem her şey vardır, hem hiçbir şey yoktur... Her şey vardır, Allah'ın ihsâniyle... o zaman bütün âlem ona baş eğip hizmet eder ve tâbi olur.

Hiçbir şey yoktur. Çünkü ondaki bütün kudret ve kuvvet Hakk'a dönücü O'na rücû' edicidir. Bakın şu mezarlara... hani o, benim! diyen-

ler nerede?

Meşhur Darülfünun Emîni Salih Zeki Bey vardı. Riyaziyatta bir otorite idi. Fakat başında bir damar çatlamakla genç yaşında ateh getirdi ve bütün o bilgilerini bir anda kaybetti. Bir gün Maârifte arkadaşlar ile beraber oturuyorduk. İçeriye, kendisine yardım eden bir adamla girdi. Bir vakitler o mecliste bulunanlar kendisine hürmet gösterip saygı ile selâmlarlarken, bu defa kapının yanında bir yeri işaret ederek: Otur, oraya otur! dediler.

İşte bir damarın kopmasiyle ilmini, insanlığını kaybetmenin canlı örneği...

Burada bir sual hatıra gelebilir: Mademki insanda hem her şey var, hem hiçbir şey yok ve insan, ne yaparsa kendine yapar, diyorsunuz bu sözünüzden tezat hâsıl oluyor, diyebilirsiniz.

Fakat unutmamalı ki insanda cüz'î irâde vardır. İşte bu cüz'î irâdeden dolayı insan yaptığını bulur. Meselâ sen bir kabahat işledin, hemen nedamet hissetmez, mahcup olup utanmaz mısın? İşte bu utanış, sende cüzî irâde olduğunu gösterir. Meselâ şuradan geçerken masanın üstündeki vazoyu devirip kırdın. Bu hareketinden dolayı yüzün kızarıp mahcup olursun. Halbuki a}^nı suçu bir hayvan işlemiş olsa utanmak nedir bilir mi? Çünkü onda, fark ve temyiz edici akıl ve cüz'î irâde yok-

tur. Hattâ bir hayvan herkesin gözü önünde, en gizlenmesi lâzım olan

hareketleri yapar da yine hiçbir hicap duymaz.

Halbuki sen meselâ sokağa çırılçıplak çıkabilir misin? Eğer çıkabilirsen sende cüz'î irâde yok demektir. Değil çırılçıplak çıkmak, yüzünde bir kara leke bile olsa, silmeden kimseye görünmek istemezsin.

Bir misal daha vereyim: Karnının doyması mukadderdi. Fakat sen o gıdayı evvelâ aldın sonra pişirdin ve nihayet ağzına koyup çiğnedikten sonra karnın doydu. İşte cüz'î irâde.

Fakat şu da var ki, Allah isterse senin o cüz'î irâdeni de alt üst eder, bu da başka bir mesele!"

- "Dün camide idim. Hoca vaaz ediyordu ve: Gördün mü o kimseyi ki arzusunu ilâh ittihaz etmiştir. Sen o kimseyi o arzusundan geri çeker ve men eder misin? Elbet hayır, belki sana lâzım olan, iblâğ ve inzardır 1 mealindeki âyet-i kerîmeyi okudu.

Elbette nefsinin arzularına hizmet eden, Allah'ın men ettiklerinden kaçmayan kendi nefsine tapıyor demektir. Seni seviyorum, diyorsun. Halbuki ben sana, gıybet etme, haset etme! diyorum. Sen bu dediklerimi tutmaz arzularımı yerine getirmezsen beni sevdiğin nerede kalır? Senin istek ve arzularına göre ihsanda bulunduğum zaman memnun oluyorsun. Azıcık keyfine aykırı hareket eder etmez vaziyetin değişiyor. O halde sen kendi arzularım, kendi nefsini ilâh ittihaz etmiş oluyorsun.

Em tahsebü enne ekserehüm.. 2 yâni sen zanneder misin ki onların ekserisi senin kavlini, sözünü dinleyip anlasınlar ve gösterdiğin tevhîd delillerini idrak etsinler. Onlar ancak hayvanlar gibi, belki hayvanlardan da ziyâde dalâlettedirler. Zîra hayvanlar, kendilerine fayda verecek şeyleri yapar, zarar gelecek olanlardan kaçınırlar.

Vaiz bir Fârisî beyit de okudu: Çocukluğunu oyunla, gençliğini

gafletle, ihtiyarlığını da zafiyet ve dermansızlıklarla geçirdin. Sorarım sana, Allah'a ne vakit ibâdet ettin?"

Mesnevî-i Şerîfde kul ne vakit yâ Rabbî, derse Cenâb-ı Hakk'ın, Lebbeyk yâ kulum! iste vereyim... diye cevap verir dendiği okunuyordu.

- "Eğer o lebbeyk'i ben duymuyorum! dersen, yâ Rab! dediğin va-

1- Furkân sûresi 43. âyet "Eraeyte men ittehaze ilâhehû hevâhu..."

2- Furkân sûresi, 44. âvet.

kitte duyduğun o zevk ve ferah, Cenâb-ı Hakk'm sana lebbeyk... diye cevâbıdır."

Gününü zevk ve safa ile geçirdikten sonra, gece de uyumayarak sabah ezanına intizar eden bir kimseden bahsediliyordu.

- "Uyanıklık büyük şeydir. Bahusus bu zevk ve safa içinde sabah ezanına intizar etmesi, o kimse hakkında güzel bir işarettir.

Abdülkâdir Geylânî Hazretleri bir gece mecliste oturmuşlar, münhal olan kutup mevkiine yeni bir kutup tâyinini müzâkere ediyorlarmış. Erkenden eve girip dolaba saklanan bir hırsız da, ortalıktan el etek çekilip herkesin yatmasını bekliyormuş. Fakat müzâkere uzadığından seher vaktine kadar beklemiş. Ve boş olan mevkie münâsip bir kimse bulunamadan meclis dağıtılacağı sırada, nihayet Abdülkâdir Hazretleri: Canım, demiş şu dolapta bizimle beraber sabahlayanı tâyin edi verelim!

Tabiî, vakit saat de gelmiş olduğundan, hırsızlık maksadiyle gelmiş olan o kimse, o anda her türlü suçtan kirden silkinip bir anda kutup mevkiini bulmuş."

Hakk'ın kuvvet ve kudretinden konuşuluyordu:

- "Bir gün Enes (r.a.); Yâ Resûlallah! Biz senin getirdiğin Kur an'a

îman ettik, sana îman ettik. Sen de Allah'tan korkuyor musun? dedi. Resûlullah Efendimiz; Evet ben de korkarım! buyurdular. Enes; Niçin yâ Resûlallah? diye sordu. Çünkü kalpler, Allah'ın iki kudret parmağı arasındadır. Onları istediği gibi evirir çevirir ve istediğini sırât-ı müstakime hidâyet eder de onun için... buyurdular.

İşte bu sebeple Efendimiz dâima: Yâ Rabbî, kalbimi sırât-ı müstakimin üzre tesbit et 1 ! Ve yine: Ey kalpleri ve gözleri istediği cihete döndüren Allah'ım, kalbimi sırât-ı müstakim üzere karar kıldır, tesbit et 2 ! buyururlardı."

Denize bakarak:

- "Bakın, şu denizin suları kâh bu cihete kâh öteye doğru akıyor. Cemal ve celâl tecelliyâtı rüzgârlarına tâbi olmaktan bir an hâli değil...

1- Allahümme sebbit kalbî alâ dînek.

2- Allahümme yâ mukallibe'l-kulûbi ve'1-ebsâri sebbit kalbî alâ sırâtı'l-müstâkîm..

bunun gibi, insanın kalbi de Allah'ın iki kudret parmağı arasındadır. Cenâb-ı Hak onu, istediği gibi evirir çevirir. O parmaklardan biri celâl diğeri de cemaldir."

Şuur ve adem-i şuurdan bahsedilirken:

- "Gözün nuru olmasa, göz baksa da görmez. Gözün süvarisi nurdur.

Bir at da ne kadar müstesna ve güzel olursa olsun ona bir kimse binmedikçe gideceği yeri bilemez."

Hayâtından şikâyet eden ve içinde bulunduğu hareketli ve eğlen-

celi hayâta rağmen yaşamanın zevki olmadığını söyleyen bir kimseden konuşuluyordu:

- "Dünyânın hiçbir eğlencesini, bıkmadan devam ettirmek mümkün değildir. Bir gün mutlak hepsinden usanırsın. Faraza geçen gün zevkle seyrettiğimiz sünnet düğünü eğlenceleri, dört beş gece üst üste tekrar edilse, aynı hazzı duyabilir miyiz? Birinci gece, hoşlanarak seyrettik. İkinci gece yarı uyku ile geçer. Üçüncüde ise iç sıkıntısı olur.

Dünyânın bütün zevk ve eğlencelerini buna göre kıyasla. Hattâ bir kadınla erkek arasındaki muhabbette bile devam ve istikrar yoktur. Eğer vuslat da devamlı olsa, zevkten eser kalmaz. Mecaz aşkında sevgiliye bir ufak arıza gelse, âşıkı ondan soğur, hattâ nefret eder. Meselâ sevdiğin güzel kız bir çiçek çıkarıyor, yahut aradan yirmi beş otuz sene geçiyor ve bu suretle artık yüzüne bakamaz oluyorsun.

Bütün zahir güzellikleri, güneşin duvara aksetmiş ziyası gibi fânî ve aslına dönücüdür. Akşam olup güneşin aydınlığı yine güneşe rücu edince, ya da güneşin yüzünü bir bulut kaplayınca, sen de o duvardaki akislere âşık olmuş bulunmakla, onlar yok olunca ağzın açık bakakalırsın.

İşte: Küllü şey'in hâlikün illâ vecheh 1 : Her şey yok olur Hakkın vechinden gayrı... sırrı budur. Evet, Hakk'ın aşkından, cemâlinden

gayrı her şey fânidir, ancak ona zeval ve nihayet yoktur. Bütün güzellikler ondan bir parçadır, bir cüz'dür, ama kül değildir. Bu yüzden de, herhangi bir tebeddüle, bir değişmeye mâruz kalınca, o cüz'ler aslına gider ve sen de değişmeye uğrayan o cüz'ü kaybedersin. O külde, o asıl-

1- Kasas sûresi, 88. âyet.

da ise bütün cüz'ler mevcuttur.

Hz. İbrahim, gökyüzünde ayı gördü; Bu benim Allâhımdır! dedi. Fakat ay batınca; Hayır bu değilmiş! dedi. Güneşi gördü, o da ufûl edince: Ben âfil olanları sevmem 1 dedi. "

Dâima iyi kimseler ile düşüp kalkmanın faydalarından bahsolu-

nuyordu:

- "Sohbet müessirdir, sohbet ve ülfet, insanoğlunun iç bünyesine, karakter yapısına siner, tesir eyler; debbağhâneye gittiğin vakit üstüne pis koku, gülhâneye gittiğin vakit ise gül kokusu sindiği gibi...

Dünya ehlinin dedikodudan ibaret meclislerinde bulunmak yahut mânevi ve rûhânî meclislerin ^yükseltici, olgunlaştırıcı havası içinde sohbet eylemek de insan üzerinde aynı müsbet veya menfî tesiri yapar."

Mesnevî-i Şeriften şu parça okundu: Altın veya demir, ateşe girip kızşalar, hal diliyle: Ben oyum, yâni ateşim! derler.

-"Evet, bir demiri ateşin içine sokup kızdırdığın vakit onun ateş olduğundan şüphen varsa, koy elini üstüne, bak ateş midir, yoksa demir mi? Kezâlik, Allah'la bakî olmak mertebesindeki kimselerden de (Enel-hak) gibi sözler sudur ettiği vakit o sözü söyleyen kendileri değil, Hak'tır. Bu sözleri söyleyenin kendileri olmadığını ve onlarda Hakk'ın istilâsını görmek istiyorsan ateşten kızarmış demire bak ki, onda da mevhum bir vücut yâni demirlik olduğu halde, yakmakta, ateşten hiç farkı var mıdır? Onun kendisi, ben ateşim, demiyor, ateş kendini o vü-

cuttan ilân ediyor.

Birgün Bâyezid: Leyse fî cübbetî sivallah, yâni bu cübbemin altın-
da Allah'tan gayrı kimse yok! dedi. Fakat bu söze itiraz edenler olunca,
Bâyezid: Hatâ etmişim, bir daha benden böyle bir kelâm zuhur edecek
olursa, beni vurun! dedi.

Bir müddet sonra yine bir mestlik âleminde: Cübbemin altında...
deyince, ham kimseler, kılıçları çektiler; fakat Bâyezid'i neresinden
vurmak istedilerse oralarından yaralandılar.

Ama ehlullâhı vurmak yalnız kılıçla olmaz. Onların ahvâline iti-
raz etmek de kılıç çekmek demektir ve o kimseler bu itirazları kılıcı ile

]- En'âm sûresi, 76-77. âvet.

mutlaka kendi kendilerini yaralarlar. Bu kılıcı, kimi îmânına kimi cismine yer. Yalnız cismine yemekle kalsa, bu da bir nimettir.

Hazret-i Mevlânâ: Ben kendi Mûsâ-i hakîkîmin elinde bir asayım. Ben meydandayım, Mûsâm gizlidir. Kim ki o asaya ihanet ederse onadır, kim ki riâyet ederse, yine onadır, buyurur.

Burada Musa'dan murat, Cenâb-ı Hak; asadan murat kâmil insanin vücûdudur. Ona dokunanın vay hâline!"

Hak yoluna davet olunduğu halde, yine de alışageldiği gafletti ve dedikodulu hayatta devam eden bir kimseden bahsolundu:

- "Gelmek onun elinde midir? Kur an-ı Kerîm'de buyrulduğu üzre: iki deniz birbirine çarpar, fakat aralarındaki perde onları yekdiğerinden ayırır, birleşmelerine mâni olur 1 .

Allah, bir taraftan çağırır, bir taraftan iter. Sen, beni davet ettin,

ama bir taraftan da ittin! dersen; çağırdım, çünkü bütün âlemlere rahmetim. Fakat ezelin hükmü zuhur edince: Olmaz, olmaz, der ve seni bana yaklaşmaktan men eder. Mûsâ ile Firavun gibi...

Eğer biz seni ezelde kendimize çağırmış olsaydık, koşa koşa, hattâ zıplaya zıplaya gelirdin. Ama acı ve tatlı olan iki deniz yeryüzünde birbirine karışmıyor. Bunun gibi, ezelî istîdâdı başka başka olan bir çok kimseler de birbirleriyle ne kadar ülfet etseler, yine de ezelî istidatları ne ise o zahir oluyor. Gerçi sohbet müessirdir. Lâkin bu tesir arızîdir. Şakî, saîdlerin meclisinde bulundukça onlara benzer gibi olur. Saîd de şakilerin sohbetinde bulundukça onların kesafetinden üzerine siner. Fakat bu hal de arızîdir. Kendi hallerine kaldıkları vakit ikisi de asıllarına avdet ederler. Eğer bu hal tedavi edilemezse, o kimsenin bu yüzden çok zarar görmesine de sebep olabilir. Meselâ bir nebata kurtlar üşerse, bu kurtlar ayıklanmadığı takdirde onun gelişip serpilmesine mâni olmaz mı? Kezâlik, bir hastalık hâlinde de, perhiz lâzım iken, aldırış etmeyip pisboğazlık edersen, hastalık uzadıktan başka, ihtilâflara da yol açabilir.

Evet, sohbet müessirdir. Fakat asla esâsa değil. Bir ada, denizin ortasında tuzlu su içinde olduğu halde onun ortasından tatlı su çıkıyor. Zahirde de suret ehli ile mânâ ehli birbirine karışıyor, kaynaşıyor, müşterek bir hayat yaşıyor, hattâ icâbında aynı yatakta yatıyorlar. Fakat esas itibariyle ikisi birbirine tesir edemiyor. Birinin kesafeti, diğe-

1- Rahman sûresi, 19-20 âvet.

rinin nûrâniyetine halel vermiyor. Zeytinyağı ile suyu ne kadar karıştırırsan imtizaç ederler mi? Hem de zeytinyağı sulu bir madde olduğu halde yine de karışmıyor, fırsat bulunca birbirinden ayrılıyorlar."

Semîha Hanım:

- Hazret-i Ali: Bana dünyâdan bâzı şeyler haram edildi. Fakat
ben helâl olanları da bıraktım. Dünya bana sağ elini uzattı, ben solunu da çevirdim ve muhtaç gördüğüm için hepsini kendisine bıraktım, buyuruyor.

- "Öyle ya., dilencinin çanağından niçin alayım, buyurmak istemişler."

Semîha Hanım:

- Yine Hazret-i Ali buyuruyor ki: Üstünlük göstermek için ilim sahibi olma! Bâzı ilim vardır ki neticesi cehildir. Bâzı cehil va?~dır ki neticesi ilimdir.

- "O ilim ki insanın kendisiyle, benliğiyledir ve o kimse bu ilmi var zannetmiştir, tabiî ki o ilim cehille beraberdir. Çünkü asıl ilim, yokluk ilmi, Allah ilmidir. Zîra bu bilgi, bilcümle ilimleri kucaklamıştır.

Senin bahsettiğin cehilden maksat, hiçbir şey bilmemek, okuyup yazmamak, yâni kara cahillik demek değildir. Çünkü bu zahir bilgisizlik asla hoş görülmemiştir.

Sokrat: Bildiğim bir şey varsa, hiçbir şey bilmediğimdir, diyor. Fakat bu cehilden maksat, Hakka karşı acz ve yokluğa ermiş kimsenin cehlidir.

Allah'ın kudret ve kuvvetine karşı ümmî de olsan âlim de olsan müsavidir. Fakat elbette ki bir kâmil kişinin zahir bilgilere de sahip olması lâzımdır. Zîra irşat hususunda bir ümmî şeyhle, dünya ilimlerine de âşinâ olan bir şeyh, aynı liyâkat ve kudreti hâiz değildir. Mürşit, kütleleri zamanın seviyesine göre uyandırma yollarını bilmelidir.

Maamâfıh ümmî şeyhler de olabilir. Fakat bunlar, geniş kütlelere değil, kendi tarzında olan zümrelere hitap edebilir, onları yine kendi tarzlarına göre uyandırabilirler.

Şuna da işaret etmek yerinde olur ki, Allah'ın kudret ve kuvvetine karşı ümmî de olsan, âlim de olsan birdir. Zahir bilgileri kazanmak da yine Allah'ın bir ihsanıdır. Eğer Cenâb-ı Hak isterse, Hüsâmeddin Çe-lebi'nin muhterem ceddine vâki olduğu gibi, bir anda da o zahir ilmine

âşinâ ediverir. Çünkü: Ve hüve alâ külli şey'in kaclîr 1 bir gerçektir. Al-lah her şeye kadirdir.

Hüsâmeddin Çelebinin cedd-i âlâsı ümmî idi. Okumuş yazmış kimseler buna îtiraz ettiler. Fakat ertesi gün mûtat zamanda kürsüye çıkan hazret: Kürt olarak geceledim, Arap olarak sabahladım, diyerek Arapça derse başladı.

Imâm-ı Şâfiî Hazretlerine de bâzı kimseler takılır ve bizi şeyhine götür de görelim, derlermiş. Şeyh hazretleri ümmî olduğundan güya kendisini Şafiî'nin yanında mahcup etmeye hazırlanırlarmış. Bir gün

bu îtiraz erbabının dileklerini yerine getirerek onları şeyhinin huzuruna götürmüş. Ve her biri gayet ağır olarak hazırladıkları sualleri, Arapça bilmeyen şeyh hazretlerine sormaya başlamışlar. Fakat yine bir tecellî oynamış ve sual sahipleri aldıkları cevaplar ile şaşkına dönerek çekilip gittikten sonra, şeyhinin dizlerine kapanan İmâm-ı Şâfiî: Aman Efendim sizi rahatsız ettiler, diyerek özür dilemek istediğinde: Üzülme evlâdım üzülme, senin levhinden okudum okudum söyledim, buyurmuş.

Fâtih türbedarlarından yaşlı bir zat vardı. Melâmî şeyhlerinden idi. Bâzı defalar şeyhinden bahsederdi. Bir gün dedi ki; Şeyhimden mubayaanın hakikatini sordum. Beni Atpazarı'na götürdü. Bir merkep satılıyordu. Merkep, satanın arkasında duruyordu. Satan alana: Ben satıyorum, sen alıyor musun? dedi. Alan da: Evet! diyerek kabul etti. El ele tutuştular. Satan, alana: Var hayrını gör! dedi. İşte şeyhim mubayaanın hakikati olarak bu alım satımı gösterdi.

Evet, bu zâtın tasvîri, hakikat ve mânâ cihetiyle doğru olabilir. Fakat her seviyenin adamını bu temsilî tablo tatmin edebilir mi? Bu zat, o alış verişte, merkebi nefse, satanı sâlike; alanı da mürşide teşbih etmiş.

Aynı zat, bir gün de sabrın hakikatini sormuş. Bu suâle karşı da şeyhi kendisini Sulukule'ye götürmüş ve orada çingeneleri göstererek:

Bak, bunlar açtırlar, fakat yine de nasıl neşe ile oynuyorlar, diyerek sabrın hakîkatine işaret etmiş.

Herkese kendi aklının yettiği mertebeden söyle, senin aklının yettiği mertebeden değil... buyuruyor Efendimiz. Evet bir mürşidin Süleyman (a.s.) gibi, bütün kuşların lisânına âşinâ olması lâzımdır.

Meselâ dün Münîre Hanım duymuş olduğu bir menkıbeyi anlattı. Güya Gülşenî Hazretleri keramet izhârı zımnında bir küpü denize atın-

1- Mülk sûresi, 1. âyet.

ca, küp, geminin arkasından İskenderiye'ye kadar gitmiş.

Bu fıkra, irfan sahipleri nezdinde hiçbir kıymeti hâiz değildir. Fakat görüşleri dar kimselerin ne kadar zevkini okşar. Çünkü onlar,

ehlullâhm büyüklüğünü bu gibi vakalar ve kerametler ile ölçerler. Halbuki ehlullâhın vücûdu baştan ayağı keramettir. Onlar için keramet ne demektir?"

Semîha Hanım:

- Bir zât-ı şerifin, âdetullah öyle gerektir şeydi nafakamız gökten de inerdi dediği gibi, bu gibi şeyler hep maddiyattan ibaret. Halbuki gönülleri teshir ettikten sonra, bütün bunların bir ehemmiyeti olabilir mi?

- "Elbet hiçbir ehemmiyeti yoktur. Hem ehlullah, kerametten fevkalâde korkar. Çaresiz kalmadıkça da keramet göstermezler.

Ahmed İzzeddîn-i Sayyad Hazretlerine Bağdat Halîfesi tarafından devamlı davet vâki olur, kendisini ihsanına garketmek için saraya davet eder; fakat hazret, bu davetlere asla icabet etmezmiş. Bir gün Halîfe bizzat Ahmed İzzeddîn Hazretlerine gelip: Benim bâb-ı hümâyûnumdan herkes nimetler isterken bunca davetime rağmen neden gelmezsin? diye sormuş. Hazret de mazeret olarak: Ben sanatkârım avcıyım, onun için avladıklarımla geçinirim. Hazîne-i şahanenize müracaat edenler ise muhtaç kimselerdir, buyurmuş. Halîfe hayretle: Şimdiye kadar bir sanatınız olduğunu duymamıştık deyince İzzeddîn-i Sayyad Hazretleri, çaresiz kalarak keramet göstermeye mecbur olmuş ve elini

cübbesinin içine sokup iki aslan yavrusu çıkarmış: İşte, yeni avladım! diyerek ortaya atmış. Fakat bu vakadan sonra da şöhret bulmak korkusuyla yerinde kalamamış ve başını alıp diyar diyar dolaşmış.

Maamâfih bir çok kimseler, ehlullahtan keramet bekler ve ancak bunlar ile zevklenirler. Meselâ mûsikîden nasîbi olmayan bir kimseye, bir tanbur, bir ney taksimi yap, klasik eserler çal, ne anlar ne zevklenir. Ama arpa ektim darı çıktı... vezninde bir şey çaldın mı, derhal âşinâ çıkar, gaşyolup coşar.

Geçen gün Şehzade Camiinde dinlediğimiz mevlitte ilâhîler okunuyordu; pek zevkli şeyler değildi. Maksat Allah'ın ve Resûlullâh'ın aşkını uyandırmakta, bunu temin et de ister ilâhî söyle, ister ney üfle, ister kânun çal, ama bir zevk ver. Herkesin talebi, seviye ve mertebesi değişiktir. İşte Hakkın bütün isimlerine mazhar olan kâmil ve kemâle erdirici mürebbî, herkese kendi dilinden kendi istidadı sözünü söyler ve her birini kendi seviye ve irfan derecesine göre yetiştirir.

Cümlenin bilgi ve ilimleri o ilâhî ilmin deryası içinde, damla denize karıştığı gibi fânidir. Binâenaleyh kendi ilmini Hakk'ın ilmi derya-

sına karıştırıp câhil olan kimsenin cehli, hakîkî ilimle beraberdir

Gazetede bir fıkra okundu. Bu yazıya göre, bir kadının akılsızca sadâkatinden, fayda yerine zarar hâsıl olduğu neticesi çıkıyordu.

- "Demek ki her şey şuur ve irfan ölçülerine göre olmalı. Sadâkat de şuurlu olmazsa, tam ve matlup olan sadâkat sayılmaz. Çünkü şuursuz sadâkat bir köpekte de vardır. Verdiğin bir lokma ekmek karşılığı sana hayâtını feda edinceye kadar sadâkat gösterir. Ancak, hayvandaki sadâkat, sadâkatin kışrıdır, kabuğudur, cevheri değildir. İrfan ve cevheri ise, ancak insanda olmak lâzım gelir, aksi halde o kimsenin sadâkati, köpeğin sadâkatinden farklı sayılmaz.

Derler ki: Filân kimse, efendisinin uğrunda canını veriyor. Ne yapayım bu sadâkati ki, o, hayvanda da vardır. Faraza sen, sabahlara kadar müsemmâdan gafil olarak zikredip ibâdette bulunmuşsun. Ne ehemmiyeti var? Bunu, bir gramofon plağı, bir vapur makinası, senden bin kere âlâ yapar. Ne olsa bir makina ile yanşamaz, birkaç kere zikredip, Allah, Allah! deyince yorulursun. Nefesin kesilir. Fakat o yorulmaz

ve senden çok daha mükemmel olarak zikreder. Demek ki kışra âit olan tâat, ibâdet ve zikirleri, makinalar insanlardan daha devamlı vr e daha mükemmel yapıyor. Keza bir köpek de bir insanın başaramayacağı sadâkati gösteriyor. Halbuki insandan beklenen şuursuz bilgi ve amel değil irfan ve cevherdir."

Nazlı Hanımefendi, elindeki sohbet defterini okurken: Efendim, dedi Rebîa Hanım 1 çarşamba meclislerinde şu şekilde bir sual sormuş: Resûlullah Efendimiz, bana murahhas göndereceğiniz zaman güzel yüzlüleri intihap ediniz, buyuruyor, çirkinler hicranda mı kalsın, demiş.

- "İnsanın yüzü kitaptır, yazıdır. Şimdi meselâ Azîz Efendinin yazısiyle yazılmış bir lâ ilahe illallah ile Muzafferin 2 yahut Cemalin 3 yazısiyle yazılmış bir kelime-i tevhîd bir midir? Sen elbet bunlardan güzel yazılmış olanını tercih edersin ve şüphesiz güzel şeyler güzel mahfazalara konur. Bir pırlantayı kahve kutusuna yahut kibrit kutusuna ko-

1- İzmir Kız Lisesi, Edirne Kız Öğretmen Okulu ve Erenköy Kız Lisesi Müdüresi.

2- Sonradan diş tabibi olan Muzaffer Emre.

3- Sonradan elektrik mühendisi olan Cemal L'luant.

yarlar mı? Elbette güzel kadife bir mahfazaya koyarlar. Bak ne buyruluyor: Innallâhe cemîlün yuhibbü'l-cemal: Allah güzeldir, güzelliği sever.

Maamâfıh, bu âlemde güzel olmayan bir şey yoktur. Bütün mevcudat, Hakk'ın pertevine mazhar olmak itibariyle, her şeyde bir güzellik mevcuttur. Ef âlde, esmada, sıfatta, zatta güzellik var. Fakat zatta olan güzellik hepsini camidir. Faraza bir kimse ehlullahtan birinin tutumunu, tavır ve hareketlerini görerek meftun olup ona âşık oluyor. Bir başkası sözlerini işitiyor, okuyor, ona hayran oluyor. Kimi ise sâdece, ismine âşık oluyor. Ama bir diğeri, doğrudan doğruya o ulunun kendisine, zâtına âşık oluyor, ki bunun içinde tavır, harekât, söz, ses, isim hepsi dâhil... yâni hem esma, hem sıfat, hem ef âl hepsi mevcut... çünkü

zattaki güzellik bütün güzellikleri camidir."

Hocamız, Kandilli sahillerindeki fenerleri işaret etti. ikisi fersiz, biri parlaktı:

- "Bakın, nûrâniyet cihetiyle üçü de aynı. Yâni üçü de aşka mazhar. Fakat birinde olan fazilet, parlaklık ve canlılık ötekilerde yok. İşte bunun gibi aşk ehli olanlar da aynı nura mazhar oldukları halde, aralarında meziyet ve nur bakımından fark vardır."

Hâdiselere ve eşyaya iyi gözle bakmak mevzuu konuşuluyordu.

- "Resûlullah Efendimiz birgün eshâbiyle bir yerden geçerken, hendek içinde bir leş görmüşler. Ebû Bekir Hazretleri: Ne kadar fena kokuyor! diyince, Efendimiz: Ne kadar beyaz dişleri var! buyurmuş.

Dâima her şeyde iyilik görmeli, iyi tarafına nazar etmeli. Meselâ sarımsak için ne fena kokuyor, diyorsun. Halbuki onun ne faydaları ne iyilikleri var... işte bunun için dâima güzeli ve iyiyi görmeye çalışmalı... birbirinizi yemeye değil..."

Meclisten biri, merkep hakkında küçültücü ve alaylı bir söz söyle-
di.

- "Zavallı eşeği neden hor görüyorsun? Onda da Hakk'ın nurunu seyretmelisin. Zira o da Allah'ın mahlûku. Hem eşek dediğin hayvan cennete girdi. Üzeyr Aleyhisselâm'ın merkebi gibi.

Biz kendimizi düşünelim. O dereceyi bulabilmek de bir mazhari-
yettir."

Server Beyefendi:

- Baba! Bir şey rica edeceğim. Şimdi doktor gelecek. Ben de sizinle beraber cemâatle namaz kılmaktan mahrum olmayayım... müsâade buyurursanız hemen şimdi kılalım... yalnız bu geceye mahsus olmak üzere...

- "Nasıl olur ağabeyciğim? O vakit namazı bir işe mukayyet etmiş olmaz mıyız? Halbuki namaz bir işe tâbi kılınamaz. Çünkü bu takdir- de, aradan çıkıversin, diye kılınmış olur."

Ailece Altınkum Gazinosuna gidilmişti. Aziz Efendi, Mısır'da bir neyzenin Protestanlığı kabul etmiş olduğundan bahsederken Arif Bey 1 hayretle dinliyordu. Bu konuşmayı uzaktan takip eden Hocamız Kenan Rifâî konuşanların yanlarına gelerek:

- "Niçin şaşıyor, bu nasıl olurmuş diye hayret ediyorsun?" dedik- ten sonra şöyle devam etti:

- "Resûlullah'ın vahiy kâtipliği derecesini bulmuş bir kimse bile kâfir oldu ve tövbe nasip olmadan ölüp gitti.

Elli sene müslüman yaşamış olan bir Beşiktaş imamı papaz olup Kıbrıs'a gitmişti.

Yine bir papaz, senelerce hıristiyan dînine hizmet eylemiş iken kalkıp müslüman olmuştu.

Medine'de bir Fransız zabiti vardı. Medine'ye aşk ile gelmiş yerleşmişti. Taşlarda, sokaklarda yatıp kalkardı. Kendisine mektepte vazife teklif ettim. Özür dileyerek kabul etmedi ve buraya Resûlullâh'a kayıtsız şartsız geldim. Beni bir işle bağlamayın, diye yalvardı.

işte şakî saîd olur, saîd şakî olur hadîs-i şerifinin canlı îzâhı budur. Ama bir de saîd saîddir anasının karnında, şakî şakidir anasının karnında hadîs-i şerîfî de vardır ki, bu da ezelî istidada işarettir. Meselâ ezelde tohumu kâfir olan bir ruh, müslüman muhitinde doğup büyüdüğü için arızî ve zarurî olarak müslüman oluyor. Fakat bir fırsat bulunca yine aslına dönüyor. Demin söylediğimiz imam gibi. Onun için Hazret-i Ali: Herkes sonundan korkar, ben ise evvelimden korkarım!

1- Mîmar Arif Uluant.

buyurur. Çünkü balık baştan kokar. Âhir, evvelin; evvel ise âhirin ay-
nıdır, aradaki mesafe itibarîdir.

Kezâlik hıristiyan ana babadan doğan ve fakat ezelî istîdâdı pâk
ve mümin olan bir ruh da, yine bir fırsat bulunca, aslı olan paklığa,
müslümanlığa kavuşur. Müslüman olan papaz gibi.."

I fakat Hanım:

- Hak talibi olan bir kimse, mübtediliği zamanında herkesin meş-
rebine uymaya mecbur mudur?

- "Tabiî değildir. Çünkü herkesin meşrebi de zevki de başka baş-
kadır. Kimseninki kimseye uymaz. İş, kalben ve ahlaken edebi muhafa-
za etmektedir. Allah, amele değil, kalbe bakar. Meselâ Sabîha Hanım
pırasadan hoşlanıyor diye sen de hoşlanmaya mecbur değilsin. Mecbur
olduğun, kimseyi incitmemeye çalışmaktır. Fakat meselâ sokakta bir
kimse: Hanım, elbiseni çıkar da şu çöplüğe otur! diyecek olsa. elbet bu

teklîfı kabul etmezsin. Çünkü Allah sana akıl ve temyiz kudreti vermiştir.

Evet, kimseyi incitmemeye çalış... mühim olan budur işte... eğer bunu yapamıyorsan sükût et. Onu da yapamıyorsan uzlet et. Ama sana, bir şey bilmiyor, söz bilmiyor, aptal demişler, varsın desinler. Sen, Allah de ve istikâmet eyle!"

- "Cenâb-ı Hak, Habîb-i Ekrem'ine: Sünnet-i İbrahim üzre git... 1

diyor. Niçin söylüyor, sünnet-i İbrahim'den maksat nedir?"
Meclisten kimse cevap vermedi.

- "Resûlullah Efendimize, Ebû Cehiller, Ebû Süfyanlar filân çok eziyet etmişler, kendisini çok üzmüşlerdi. Bunun üzerine Efendimize Cenâb-ı Hak, Hazret-i İbrahim'in meşrebini işaret ve tavsiye buyurmuştur.

Nemrut, Hazret-i İbrahim'i ateşe attığı zaman, İbrahim'e o ateş gülzar olmuştu. Niçin olmuştu? Rızâ ve teslimiyetin kuvvetinden dolayı olmuştu. Hattâ Hazret-i İbrahim'e Cebrail gelip: Benden ne yardım istersin dediği vakit Hazret-i İbrahim: Benim senden bir istediğim yok!

diye cevap vermiş. Bunun üzerine Cebrail yine: Niyazını söyle de

1- Nahl sûresi, 123. âyet: "Sonra sana: "Hakka tapar İbrahim'in yoluna uy, o ortak ko-
şanlardan değildi," diye vahy ettik."

Cenâb-ı Hakk'a ileteyim! diyince Hazret-i İbrahim: Benim hâlimi Allah'ım bilmiyor mu? diye Cebrail'in aracılığını da reddetmişti.

Ebû Bekir Hazretleri bir gün hastalanmıştı. Dostları: Bir tabip getirelim! dediler. Ebû Bekir Hazretleri: Beni tabibim hasta etti. Ne yaptı da hasta etti? dediler. Ben, fa'âlün limâ yürîdim 1 . Yâni ben iste- diğimi yaparım! dedi buyurdu.

İşte bu, hal tevhididir.

Malûm olduğu üzre tevhîd de birkaç türlüdür: Avamın tevhidi, hâdiseleri yâni olup bitenleri Allah'tan bilerek, faili Hak görmektir.

Havassın, yâni bir üst derecenin tevhidi, sivâ görmeyip her yerde yalnız Hakkı müşahede etmektir. Zira onların indinde hâdise diye bir şey yoktur. Bütün bu görünen âlem Hakkin türlü türlü suretlerde tecellîsinden ibarettir.

Ahassüi-havâssm, yâni en üstün mertebenin tevhidine gelince, işte bunların Hakki birlemeleri keyfiyetine söz yoktur, çünkü akıl ermez. Kân' Allahü ve lem yekûn maahû şey'ün 2 . İşte, Cenâb-ı Hakkin, Resûlullah Efendimize sünnet-i İbrahim'i işaret buyurmasından maksat, hal tevhidine işarettir."

- "Dün camide hatip, îmânın efdali, kendine olan iyiliği başkalarına da istemektir, kendine yapılmasını istemediğin şeyi de başkalarına istememektir, mânâsına gelen bir hadîs-i şerifi okudu.

Hazret-i îsâ, Antakya ahâlisini dîne davet etmek üzere iki resul gönderdi. Bu resuller, yolda Habib Neccar isminde birisine tesadüf ettiler ve: Biz resulüz dediler. O: Risâletiniz ne ile sabit? deyince, resuller: Biz körleri, uyuzları, miskinleri iyi ederiz, dediler. Habib Neccar: Benim miskin illetine müptelâ bir çocuğum var, iyi ediniz, diyerek çocuğu getirdi. Onlar da iyi ettiler. Habib Neccar bunun üzerine îman etti.

Sonra Antakya'ya geldiler. Fakat boyun eğmedikleri için hükümdar bunları zindana attırdı.

Hazret-i îsâ bunların arkasından Şemun'u gönderdi. Şemun, ev-
velâ kendini onlardan gibi gösterdi. İbadethanelerine gidip putlara tap-
tı ve bu arada da hastaları iyi etmeye başradı. Nihayet hükümdar, Şe-
mun'u kendine vezir seçti ve: İşte sen de hastaları iyi ediyorsun. Halbu-
ki başka dinde buraya iki kişi gelmişti, onlar da aynı dâvada idiler, de-
di. Şemun, onları hükümdarın huzuruna çağırmalarını rica etti. Resûl-

1- Hûd sûresi. 107. âyet.

2- "Allah vardı ve O'nuıla beraber bir şey yoktu."

leri getirdiler. Şemun onlara: Siz, körleri iyi eder misiniz? diye sordu.
Evet, diye cevap verdiler. Şemun: Ben de iyi ederim, dedi ve daha bir

çok sualler sorarak hepsine müsbet cevap aldı. Nihayet: Ölüleri diriltir misiniz? diye sordu. Yine: Evet, diye cevap alınca Şemun: Aman hükümdarım, bunda bir iş var! dedi ve hükümdar, yedi gün evvel ölen akrabasından birisinin getirilmesini emretti. Ölüyü getirdiler, resuller bunu diriltti ve ahrette ne gördüğünü sordular. Ölü, yedi gün pek çok azap çektiğini, nihayet yedinci gün göğe bak... dediklerini ve bakınca da bu iki resulü gördüğünü söyledi. O zaman Şemun hükümdara: Aman hükümdarım, bari biz de putlarımıza söyleyelim de onlar da ölüleri diriltsinler! deyince hükümdar: Sen bizim putlarımızın görüp işitmediklerini bilmiyor musun? dedi. Şemun: Öyle ise ben bunlara îman ediyorum, dedi. Bunun üzerine hükümdar da îman etti.

Bu sırada Habib Neccar geldi; Ey kavim, bu resullere tâbi olun! dedi. Fakat ahâli bunu işitince galeyan etti. Habib Neccar'ı öldürmek için üstüne hücum ettiler. Habib Neccar, kendisine hazırlanan cennetleri gördü ve: Yâ Rabbî, onlar da bu nimetleri görseler ve îman etseler... diye kendisine olan iyiliği, kendisine fenalık edenlere temenni etti.

İşte, îmânın efdali... hadîs-i şerifinin mânâsı... Habib Neccar'a vâki olan bu tecellî nedir?"

Semîha Hanım:

- Vahdet..

- "Evet, vahdet tecellîsidir. Yâni ne kimse senden incinsin, ne sen kimseden incin. Kendine olmasını istediğin bir iyiliği başkalarına da iste!"

Münîre Hanımefendi:

- Efendim, hep dua ederken, yâ Rabbî, beni de cümleyi de rızandan ayırma! derim.

- "Sâde rızâ temennisiyle olmaz. O, kavilde kalır. Fiiliyata, tatbikata geçmeli. Kendi zevkini başkasına da fiilen temenni etmelisin. İste ümmetîlik budur."

- "Şeyh Nuri Efendi isminde biri vaaz ediyormuş. İşte, diyormuş, insana öldüğü vakit şöyle sual sorarlar, bö\ r le sual sorarlar. İlmini nasıl kullandın, paranı nasıl kullandın, ibâdet ettin mi, hayır hasenat yaptın mı ve ilh...

Şeyh Şiblî de oradan geçiyormuş. Dayanmış vaazı dinlemiş ve sonunda da: Şeyh efendi, demiş, Allah kullarına o kadar çok sual sormaz.

İki şey sorar: Ben seninle idim, ya sen kiminle idin? der.
Şeyh efendi bu sözü işitince düşüp bayılmış."
Sabîha Hanımefendi:

- O Allah'la olursa, Allah'ın da onunla olmamasına imkân var mıdır?

- "Hakk'ın herkesle olduğunda şüphe yoktur. Ve hüve maaküm eynemâ kuntum [1] : O, nerede olsanız sizinle beraberdir, buyuruyor Cenâb-ı Hak. Meselâ bîatta da mürşit seni kendine rabtediyor. Artık onun seninle olduğunda tereddüt edebilir misin? Fakat sen araya bir çok zulmetler, perdeler koydun dağlar tepeler yığdın. Bu suretle o seninle olduğu halde, sen onunla olmamış olmaz mısın? Yahut, hesap gününde Cenâb-ı Hak: Beni sana unutturan neydi? İlmin mi, paran mı, çocuğun mu, hattâ ibâdetin mi? Seni benden alıkoyacak benden gâfıl kılacak kadar meşgul eden, benden üstün gelen neydi? diyecek. Halbuki senin bir görmen, bir duyman, bir söylemen lâzımdır. Eğer bir göreydin haset edemez, gıybet edemez, yalan söyleyemezdin."

Sabîha Hanımefendi:

- Bizi Hak'tan alıkoyan şüphesiz ki nefsimiz!

Münîre Hanımefendi:

- Evet zâlim nefsim! Allah'ım sana sığındık. Efendiciğim, inşallah gitmeden evvel, bizleri güzel ahlâklar ile ahlâklandırır siniz.

- "Gitmek nedir? Gitmek gelmek var mıdır? Bunlar arızî şeylerdir. İş, seninle olanla senin de beraber olmandadır. Fakat bu da lâfla mümkün değil."

Bâzı kimselerin eski devirlerin adamlariyle alay ettikleri söylendi:

- "Bu istihfaf kime ve ne için? Bunlar onlar değil mi?"

Bir kitapta, halka kerametler gösteren bir zâtın, ölürken imansız gittiğinin okunması üzerine, meclisten biri, keramet mertebesine yükselmiş bir kimsenin mevkiinden düşüp îmandan mahrum kalmasının mümkün olup olamadığını sordu.

- "Elbette olabilir. Keşf ve keramet mertebesi o kadar büyük bir

derece değildir ki... bu, nûrânî derecelerin birinci, nihayet ikinci derecesidir. Esasen ehlullah, keramet izhârından müstağnidir. Hattâ onlar

1- Hadîd sûresi, 4. âyet.

için duâ etmek bile ayıptır.

Hint fakirleri ehlullah mıdır ki bunca garip şeyler gösterirler? Daha bunun gibi, türlü çalışma ve riyâzatlar ile gâibden haber veren kimseler vardır.

Bir gün Hazret-i Pîr Seyyid Ahmeder-Rifâî, hücresinde yalnız oturdukları bir sırada, biraderleri, kendilerinin içeride birisiyle konuştuklarını işiterek odaya girmiş. Fakat yanlarında kimseyi göremeyince, kiminle konuştuklarını sormuş. Cevaben: Yağmurların müvekkili olan zatla konuşuyordum. Beni müteessir etti. Çünkü dün kendisi mevkiinden düştü. Fakat haberi yok. Ben de edep edip kendisine bir şey söyleyemedim, buyurmuş. Bunun üzerine biraderi: Gideyim, o zâtı ziyaret

edeyim ve keyfiyetten kendisini haberdar edeyim, diye Hazret-i Pîr'den ricada bulunmuş ve müsâade alarak, o zâtın bulunduğu adaya gitmiş. Ada, ıssız ve kayalık olduğu halde, dâima bol rahmet yağarmış. Halbuki etrafındaki münbit tarlalara yağmazmış. Yağmurların müvekkili olan zat, bu tarlaların daha ziyâde yağmura muhtaç olduğunu düşünerek, oralara da yağması için Cenâb-ı Hak'tan rica etmiş. İşte bu münâcâtı sebebiyle de mevkiinden düşmüş.

Hazret-i Pirin biraderleri, o zâta hatâsını ihtar edip. bu yüzden mevkiini kaybettiğini söyleyince, o zat: Beni şu iple bağla ve haddini bilmeyenin hâli budur! diye sokaklarda sürükle, demiş. Bu suretle de işte Cenâb-ı Hak kendisini affetmiş.

Bunun gibi, ehlullah için keramet izhârı da ayıp sayılır. Hazret-i Rifâî: Kadınlar hayızlarını nasıl saklarlarsa, ehlullah da kerametini göstermekten öylece ürker, buyurur.

Biliyorsunuz, Ahmed İzzeddîn-i Sayyad, hükümdarın huzurunda çaresiz kalmadan keramet izhar etmedi ve kerametini gösterdikten sonra da, o memlekette şöhret bulmak endişesiyle kalamadı.

Resûlullah Efendimiz, vakt-i saadette bu kadar müşkülâta uğradıkları halde, bir parmağını kaldırmakla bütün düşmanlarını helak edebilecek iken, hiç böyle bir şey yaptı mı? Âdetullah ne yolda hüküm

süregelmişse, ona aykırı hareket etti mi? Bu kadar zahmetlere mâruz kaldı, hattâ mübarek yüzünden bile yaralandı. Böyle iken, o mucize menbaı Sultan, mucize izhârından dâima müstağni kaldı.

Hazret-i Hüseyin, Kerbelâ'da neler çekti. Kurtulmak için bir keramet gösteremez miydi?

Keramet, kerâmetsizliktir. İlim, ilimsizliktir ve bir şeyi bilmediğini bilmektir. Ehlullâhın vücûdu serâpâ kerامettir. Onların her hareketleri, her sözleri kerامettir. İş ki sende bunları görecek göz olsun."

SOHBETLER 81

Sâmiha Hanım:

-Azız Efendi Hazretlerinin Mısır'a giderken duyduğu teessürden, anî bir teessür değildi, diye bahsetmiştiniz. Bu suretle, duygu gücünün devam eden veya çabuk sönen tarafına temas edilmiş oldu.

- "Evet, Azız Efendinin teessürü, o ayrılış ânının tesiriyle duyu-

lan geçici bir teessür değil, hal idi.

Bir yolcunun, gece çöllerde dağlarda gidişi ile gündüz her taraf aydınlık ve güneşli iken ve hiçbir çerağa ihtiyaç olmadan gidişi bir midir? Keza, gece bir şimşek çakışının verdiği aydınlık ile, güneşin verdiği aydınlık bir olur mu? Yolcu, bir rahat adım atabilmek için o şimşeği beklerse de, bir an sonra yine etrafı zulmet istilâ eder. Halbuki gündüz, hava bulutlu ve loş olsa, güneşin yüzünü bulutlar kapasa bile ortalık yine aydınlıktır.

Azız Efendinin teessürü de şimşek çakmasının muvakkat ışığı gibi değil, gündüzün nuru gibi devamlı ve haldir."

Semîha Hanım:

- Ne güzel bir teşbih yapılmış: Kuş kanatlanınca kendiliğinden uçar, buyrulmuş. Meselâ bir zahide, dünyânın, hattâ şekilden ve suretten ibaret kalmış ibâdetin değersizliğini anlatmak ne kadar müşkül oluyor. Çünkü o, aşkın zevkini anlayamıyor. Halbuki bu zevk, bu şevk içinden doğacak olsa, eski hâlinin idraksizliği kendi kendine kaybolmuş olacak.

- "işte bu yüzden değil midir ki, zahidin cenneti de arzusu da kendine göre oluyor.

Yaşlı bir hoca tanırdım. Bütün ömrünü ibâdet ve tâat ile geçirmiş bir adamcağızdı. Kendisini bir gün kız mektebine mümeyyizliğe çağırıyorlar. Karşısına güzel bir kız çıkıyor ve sorduğu bir suâle edalı bir cevap veriyor. Bu tatlı ses, nazlı tavır, hocanın öylesine hoşuna gidiyor ki, içinden: İlâhî yâ Rabbî, bu yaşa geldim... artık dünyâda bana bunu vermezler, bari âhirette nasip et! diye duâ ediyor.

İşte onun cennette aradığı zevk de bu... halbuki sen orada buna mı muhtaç olmalısın?"

Semîha Hanım:

- Ama, kendini zorla dünya arzularından men etmek de güç bir şey değil mi?

- "Elbet... hattâ bu, züht erbabı için ya mümkün olur, yahut olmaz. Tâatler ve ibâdetlerle seneler geçirir de maksûduna ya vâsıl olur, ya olamaz veyahut yarı yolda kalır.

Kendinde, o aşk zevki olmayanların da âşıkların hâlinden sânından habersiz olmaları tabiîdir. Âşık, o muhabbeti, o gönül yanığını ezelde öğrenip de gelmiştir. Cenâb-ı Hak bunlar hakkında Ve's-sâbikûne's-sâbikün ülâike'l-mukarrebûn 1 buyuruyor. İşte bu ezel yakınları, ezelden kazanmış olarak gelen bu sabıklar, tâlim edilmiş olarak geldiklerinden, dünyânın geçici ve basit zevkleriyle oyalanıp, dünyâya gelmiş olmak ihsanını ucuza harcamazlar.

Resûlullah Efendimize Cebrail gelip âyetleri söylemeden evvel, Efendimiz okurlardı. Çünkü Kuran, Rûh-ı Muhammedi'ye, ezelden tâlim edilmişti. Fakat Cenâb-ı Hak: Yâ Habîbim, acele etme, Cebrail'in söylemesini bekle... o söylemeden söyleme... 2 buyurmuştur.

Aşıklar da Rûh-ı Muhammedi'den bir parça olmak dolayısıyle, dünyâya, ezelden kazanmış olarak geldiklerinden, buradaki hayatlarında kendini gösteren de işte o zevk, o yakınlık olması tabiîdir."

Sâmiha Hanım:

- Mesnevî-i Şerif de şöyle bir beyit okudum: Beytullah, Beytullah olalı Allah gidip orada oturmadı. Benim gönlüm hanesinde ise Hay 'dan gayrı bir şey yoktur.

- "Evet,

Kabe bünyâd-ı Halîl-i Âzerest
Dil be-bünyâd-ı Celîl-i ekberest

Kabe Azer'in oğlu Halil'in binâsıdır. Gönül ise Allah'ın halvethânesidir. Zâten maddiyatta olan her şeyin maneviyatta da aynı vardır. Her maddî varlık, maneviyâtı işaret için vücut bulmuştur. Ve sonra, mevcudatta her ne varsa, hepsi insanda mevcuttur. Meselâ, Mûsâ ile Firavun vakası nedir? Ruh ile nefis mücâdelesi değil mi? Sonra Mûsâ ile Firavun bugün de mücâdelede değil midirler? Evet mücâdeledediler ve bu mücâdele kıyamete kadar da devam edecektir.

Afaktaki âyetler ve eserler, insanın içinde olanları bilmek ve göstermek içindir. Alemde Cenâb-ı Hakk'ın ne kadar tecellî etmiş âyet ve

1- Vakıa sûresi, 10-11. âyet: "Ve yarışlarında tâ öne geçip kazananlar, onlar öncülerdir.
İşte onlar (Allah'a) en çok yaklaştırılmış olanlardır."

2- Tâhâ sûresi, 114. âyet.

eseri varsa bunların cümlesi insanın nefsinde toplanmıştır. Ve fî enfüsiküm efelâ tübsirûn 1 : Her şey nefsinizdedir kendinizdedir. (Bunları) hiç de görmüyor musunuz?

Ankaravı Hazretleri' nin Nakş-ı Füsûs şerhinden bâzı parçalar okunmuştu. Hakk'ın zâtı bir saf ayna gibidir, ona bakan istidadı miktarınca kendi suretini görür sözünü Hocamız şöyle anlattı:

- "Mânâ âleminde ruh, kendi istidadı her ne ise onu görür, kendi istidadı çehresini seyreder. Meselâ, mânâda bir ayağını topal görmesi, kendi ruhunun aksini görmesidir. Kezâlik mürşidinin bir ayağını bu şekilde müşahede etmesi de, yine onun aynasında kendini seyretmesidir. Nasıl İd bir aynaya baktığın vakitte kendi hayâlini aynen görürsün.

Resûlullah Efendimiz bir gün yolda giderken bir kimse kendisine:
Ne kadar çirkinsin! dedi. Cevaben: Doğrusun! buyurdular. Az sonra, bir başkasına rastgeldiler: Aman yâ Resûlallah ne kadar güzelsin! Senin

nurun dünyâyı da ahreti de dolduruyor! dedi. Efendimiz ona da: Doğrusun! buyurunca, refâkatindekiler bu iki ayrı görüşe aynı cevâbı vermelerinin sebebini sordular. O zaman: Biz aynayız, her bakan kendini görür, buyurdular.

Gülerek aynaya baksan, seni ağlar gösterir mi? Kezâlik ağlayarak baksan güler gösterir mi? Hattâ aynayı yere atıp yüz parça etsen, yine her bir parçasından suretin görünür."

Semîha Hanım: Niyâzî-i Mısrî

Halk içre bir âyîneyim herkes bakar bir an görür
Her ne görür kendi yüzün ger yahşî ger yaman görür

diyor.

- "Evet öyledir. İnsanlar ölürken, Azrail'i de kendi suretlerinde,
yâni kendi istidatları çehresinde görürler.

Cenâb-ı Hak feyz-i akdesten ruhlar üzerine durmadan ve ayrı seci yapmadan tecellî eder. Fakat bu tecellîden her ruh kendi kabiliyeti mıktârınca alır. Meselâ sen şu kitabı okuyor fakat anlamıyorsun, izah edersem biraz anlıyorsun. Fakat îzâhıma rağmen senden daha az anlayanlar da var. Yahut hiç anlamayan, hiç kavramayanlar da var.

Meselâ bir şarkı okuyor, bir taksim yapıyor bir gazel söylüyor ve-
ya bir göbek havası çalıyorum. Dinleyenlerden, kimi gazelden hoşlanı-
yor, kimi şarkıyı beğeniyor, kimi de göbek havasından zevk alıyor."

Semîha Hanım:

1- Zâriyât sûresi, 21. âyet.

- Mesnevî-i Şerif de de dişlen çıkmamış bir çocuğa ekmek yahut et
yedirebilir misin? Ama dişleri çıkınca o bunları kendiliğinden ister, bu-
yuruluyor.

- "Öyle ya... bir süt çocuğuna vakitsiz ekmek vermek hazımsızlığı-
na belki de ölümüne bile sebebiyet verir. Yâni, bir kimseye, kaldırama-
yacağı sözleri söylersen îmânını kaybetmek tehlikesine düşer. İşte bu-

nun için Resûlullah Efendimiz: Halka, akıllarının yettiği dereceden söyleyiniz, kendi aklınızın yettiği mertebeden değil... buyuruyor. Çünkü herkes aynı istidat ve kabiliyeti hâiz değildir."

Füsûsu'l-Hikem'den: Cenâb-ı Hak her şeyi halk eder ve o şeye kendi istidadı üzre hidâyet eyler âyet-i kerîmesi 1 okundu:

- "İşte o kabiliyet, o istidat, bu kimsenin sırât-ı müstakimidir. Ezelde herkese verilen rol ne ise ondan o beklenir."

Semîha Hanım:

- Böylece de o kimse, kendi kavsini tamamlamakla urûcunu yapmış oluyor değil mi?

- "Evet, esasen ondan istenilen de budur. Meselâ Cemil'in oyuncak otomobilinden beklenen, kurulduğu vakit mahdut bir yere kadar gitmesidir. Hakîkî bir otomobilden beklenen ise, uzun mesafeler aşması dır.

Meselâ bir bıçak alıyorsun, tecrübe ediyorsun. Kesmiyor, aman ne kör bıçak! diye atıyorsun. Çünkü bıçaktan beklenen kesmek fiilini hak-

kıyle yerine getirmesidir. Keza, ne fena ateş, kararıyor! diyorsun. Ateş-
ten beklenen de nedir, yanmak değil mi?

Sahnede de her aktörün rolü kendine mahsustur. Birinin diğerine tecâvüz ettiğini görüyor musun? Muselâ zulüm ve kötülük rollerine istidatlı bir aktörün komiklik yapması hoşa gitmiyor. Çünkü istidadı, o rolü yapmaya elverişli değildir. Nasıl ki bir komik de, ciddî rollerde muvaffakiyet gösteremezse.."

Semîha Hanım:

- Mesnevî-i Şerifte: Ruhlar, ezelî istidatlarına göre dünyâda be-
denlerine girip asıllarına doğru gidiyor, atılıyorlar. Bu atılmakta ruh, cüz'î irâdeden evvel davranıyor değil mi?

- "Her ruh, aslına, istidadına gider. Onun için Resûlullah: Orada anlaşmış ve yaklaşmış olanlar burada da birbirleriyle anlaşırlar. Ama

1- Furkân sûresi, 2. âyet.

orada cenkte, ihtilâf ve anlaşmazlıkta olanlar, burada da ihtilâf ve ayrılık üzre olurlar buyurmuştur."

Eczacı Enver Bey'in şahsî teşebbüs kabiliyetinden ve müstahzaratından bahsediliyordu:

- "Hadîs-i şerifte; Çalışanlar, Allah'ın sevgilisidir, buyrulmuştur. Ticâret fikri makbul bir şeydir. Kazanan kimse Allah'ın sevgilisidir.

Her hadîs-i şerif gibi bunun da hem zahir hem bâtın mânâsı vardır. Zahirî kazanç, tabiî ki bâzı şartlara bağlıdır. Kazancını insaf dâiresinde temin ve insanlara yardım eden mü'min kimse, Allah'ın sevgilisidir. Yoksa Bohoraçi ticâret yapıyor diye Allah'ın sevgilisi olması lâzım gelmez.

İslâmiyet her güzelliği kendinde toplamıştır. Ne istersen onda bulabilirsin. Dînimiz her imkâna elverişlidir. Ama bâzı kimseler bunlardan işlerine geleni alırlar. Meselâ müslüman dîninin, kadınların ticâretine müsait olmadığını iddia edenler vardır. Neden olmasın Mekke'de Anadolu'da, Arnavutluk'ta kadınlar ticâret yapmıyorlar mı? Tarla sü-

rüyorlar, halı dokuyor, bez çözüyor, ekin ekmiyorlar mı?

Beşeriyetin ve bir milletin iktisadî refah ve kıvamını muhafaza için elbet ki ticâret şarttır ve methe değer. Çünkü bir millet, iktisadî faaliyeti ve ticâret hayâtının ölçüsü nisbetinde ilerler.

İlerlemiş bir millet ise, îmânını ve varlığını kuvvet ve kudretle muhafaza eyler. Zayıf, cerbezesiz ve cılız kalmış kütleler ise dâima boyun eğmeye, başka topluluklar tarafından ezilip, yok edilmeye mahkûmdur. Bilin ki Allah tembelleri sevmez.

Ticâretin manevî kısmına gelince, o da, bu dünya ticarethanesinde âhiret için alış veriş etmektir."

Ankarauî Hazretleri' nin Nakşu'l-Füsûs şerhinden şu parça okundu: Bâzı ata, yâni insanoğlunun nasibi, gerek zat gerek esma bakımından, atayı talep edenin hal dili ile suâlinden hâsıl olur.

- "Buradaki sualden maksat nedir?"
S e mî ha Hanım:

- istidat değil mi?

1- Enver Batur Bey, Medine'de bir zamanlar çalışmış olan zattır. İstanbul'a dönüşte

de, dâmâdı Servet Batur la bir ilâç laboratuvarı açmıştır.

- "Evet, meselâ bir kimsenin, başka bir kimseyi ayıplayıp hor gör-

mesi ve bunu da âleme fâş etmesi, hal cihetiyle: Yâ Rabbî, benim ayıbı-

mı da sen fâş eyle! diye talepte bulunması demektir.

Kezâlik hayır hakkında da bu budur. Bir kimse iyilikte bulunduğu

zaman da aynı hal dili duasını etmiş olur.

(...)nm akrabasından birisi varmış. Felçliler ile eğlenmekten zevk

alırmış. Hattâ bir gün bir felçliyi evinin avlusuna çağırarak: Bana bak,

eğer şu elindeki bastonu bırakır da bir çeyrek saat şurada dolaşırsan

sana bu kadar para vereceğim, demiş. Felçli adamcağız fakir olduğun-

dan, parayı alabilmek için değneğini bırakarak bin eziyet içinde on beş dakika dolaşmış. Fakat hastaya bu eziyeti veren adam da, sonunda aynı hastalığa uğrayarak, senelerce felçli yaşamış.

İşte hal duasına canlı bir numune!"

Münîre Hanımefendi, doktor Ali Mazhar Bey' de, oğlunun vefatından sonra hayra doğru belirli bir meyil olduğundan bahis etti.

- "Çok defa felâketler, ibret dersi olur.

Evliya derecesini bulmuş bir zat varmış. Kürsüye çıkıp vaaz ederken dâima: Yâ Rabbî, hırsızlara haramilere rahmet kıl! diye duâ edermiş. Sebebini sormuşlar. Cevaben: Ben Bağdatlı bir tüccardım, çok zengindim ve iyiden iyiye dünyâya dalmıştım. Bir gün sahradan geçerken kervanımın birini haramiler soydu. Bu vak'adan biraz aklım başıma gelir gibi oldu. Bir başka geçişte, malımın bir kısmını daha gasbettiler. Üçüncüde ise tîg u teber şâh-ı levend on parasız kaldım. Bu suretle aç ve bî-ilâç kalınca bir tekkeye iltica ettim. İşte orada Allah'ım bana bir kâmil mürşit ihsan etti ve bu devlete nail oldum. Bu nimete o haramiler yüzünden eriştiğim için onlara hayır duâ ediyorum, demiş.

Bir insanın, felâketle aklı başına gelmezse, daha büyüğü gelir. Üzücü hâdiseler, dertler bir nevi ikazdır. Bahusus ruhen uzak olmayanlara verilir.

Allah'ın aşkından gayrı hiçbir şeyde beka yoktur. Fakat kendini dünyâya kaptırmış bir kimseye: Vazgeç bu fâni zevklerden, benliğinden sıyrıl, az gül, yokluğunu düşün, mücâhede ve ri}'âzatta bulun, desen, sana deli, der.

Halbuki sen, bir kimsenin dünyâya fazlasiyle meyil ettiğini ve zevklerinin esiri olduğunu görürsen, onun deli olduğuna hükmedersin. Eğer aklı olsaydı, akıbetini, ilerisini düşünürdü, dersin. Değil mi ya? Nerede o benim... diyen pehlivanlar? Yere göke sığmayan Enverler,

Talâtlar 1 hani? Sultan Selîm devrinden, Fâtih devrinden bana bir tek adam göster... fazla istemem bir tane yeter!

Serasker Sâdeddin Paşanın Ferit Bey isminde bir oğlu vardı. Hem ecdattan gelme büyük bir servetin sahibi hem de Sultan Abdülhamîd'in yâverlerindendi. Bize de bağlılığı vardı. Fakat gençlik sebebiyle

dünyâya daldı. Bu genç hakkında o zaman ne söylemiştik Sabîha, hatırında mı?"

Sabîha Hanımefendi:

- Bir aba bir ip kuşak kalmayınca Ferit adam olamaz! demiştiniz. Hattâ ben âciz, aman efendim o kadar malı mülkü var. Bunlar bitse bile yaverliği kalır, demiştim. Halbuki Meşrûtiyet olunca ibtidâ yaverliği alındı. Pek kısa zamanda serveti bitip on parasız kaldı. Hattâ bir gün: Açım, bana bir mecidiye verin! diye kapıya gelmişti. Halbuki ailesi hâlâ zengin...

- "Bütün malını mülkünü kaybetti. Fakat hiç olmazsa ölümle maksûdunu buldu."

Sâmiha Hanım:

- Şu Mesnevi beytinin mânâsında âyân-ı sabiteye ne güzel bir işaret var: Ol kâmil bendenin huyu, aslından böyle oldu. Yoksa riyâzat ve talep ile değil... belki o, bu huyu üzre yoğruldu ve yaratıldı, buyruluyor.

-"Evet., sâbikün'a ve âyân-ı sabiteye işaret olunmuş. Yâni o kimsenin bulduğu kazanç, riyâzat gibi, ibâdet gibi çaba ve gayretlerle değil, ezel anasından doğusuyla, kendiliğinden böyledir."

Sâmiha Hanım:

-Bu münâsebetle Ayaz' in hikâyesini 2 hatırladım. Orada, nefs tezkiyesi ve terbiyesi için ne ölçüde mücâhede ve riyâzat lâzım olduğu tafsîlâtiyle anlatıldıktan sonra, neticede, eğer bir Huda cezbesi gelir de, seni senden alırsa, bu kadar külfetlere lüzum kalmaz, diyerek işin kestirmesi haber veriliyor.

- "Öyle ya., topuna birden hop! 3 Yâni yüz yıllık yolu bir nefeste ge-

1- Enver Paşa, Talât Paşa İttihat ve Terakkinin ileri gelen iktidar sahipleridir.

2- Mesnevî-i Şerif hikâyelerinden.

3- Bu bir hikâyenin tekerlemesidir. Artin ve Karebet isminde, biri terzi diğeri kuyum-

cu iki arkadaş varmış. Terzi, kendisine getirilen kumaşlardan müşterinin haberi ol-

madan birer parça ayırıp tezgâhın altına saklar ve bu kazancını da dükkân komşu-

su Artin'e iftihar ile haber vermek üzere dışarı fırlar ve: Artin Ağa hop! diye bağırır-

mış. Uzun zamanlar devam eden bu hoplar, nihayet Artin Ağanın canını sıkarak, o

cip gitmek demek. Çünkü, hadîs-i kudsîde buyrulduğu üzre: Allah'ın cezbelerinden bir cezbe, iki cihanın amellerinden daha üstündür.

Bu meseleyi Devletler Hukuku nizâmnâmesinin hükümlerine de benzetebiliriz. Devletler Hukuku adı altında muazzam bir usûl vazedilmiş ve bilhassa science politique okuyanlar için okudukları kitapların en mühimlerini bu mevzuda yazılmış olan eserler teşkil etmiştir. Bu, devletlerin birbirlerine karşı hareket tarz ve usûllerini bildiren öyle bir ilim ki, inceden inceye izah edilmek suretiyle her milletin hakkını muhafaza edecek kaideler konmuş, bir tarafın öteki tarafa tecâvüz edememesi sıkı sıkıya teminat altına alınmış. Bu bilgileri okuyup öğrenen kimse, şundan daha barışçı bir kaide olamaz! diyebilir. Halbuki

neticede, bu nizam, bu muvâzene ve usûllerin topuna birden hop olarak, hüküm galibindir, damgası, bütün o ölçüleri alt üst edecek bir şiddetle beşeriyetin karşısına çıkıvermiştir. La raison de plus fort est toujours la meilleure 1 karâriyle, bütün o vaz' olunan teamül altüst oluyor.

Mademki her kuvvetsizin mukadderatını bir kuvvetli tâyin ve takdir ediyor, o halde şunu bilmeli ki, o kuvvetlilerin de üstünde bir kahir kuvvet vardır ki, o da Allah'tır. Demek oluyor ki: Fe'1-hükmü lillâhi'l-alîyyi'l-kebîr 2 düstûru her düstûrun üstündedir."

- "(Hüsniye Uluant'a hitapla) Medine burada mı Hüsniye? Aradaki mesafeyi kaldırırsan, Medine burada olmaz mı? Mesafe, bizim ölçülerimize, ayağımıza veyahut gemi ve şimendifer gibi vâsıtalara yâni taayyüne, dünya ölçülerine göre mevcuttur. Hakikatte ise uzaklık diye bir şey yoktur. Varsa ancak itibarîdir.

Bir kaza neticesinde ayağı sakat kalan Dişçi Mektebi profesörlerinden Rüştü Bey 'den bahsediliyordu.

- "Şunu hakke'l-yakîn bilmeli ki, gerek zahir gerek bâtın ilimleri-

nin büyükleri veya küçükleri, yâni umumiyetle herkes tam bir acz için-

da bir gün kendisine getirilen mücevherlerin içinden kıymetli bir taş aşırarak

dükkândan başını çıkarıp komşusuna: Karebet Ağa topuna birden hop diye haykır-

mak suretiyle, onun seneler senesi kumaş parçalarından ettiği kârdan, bir tek mü-

cevherin daha kârlı olduğunu anlatmak istemiş.

1- En kuvvetlinin aklı dâima en üstündür.

2- Mümin sûresi 13. âyet: "Artık hüküm, o çok ulu, o çok büyük Allah'ındır."

dedir. Beşeriyet, mahlûkâtın kemâlinin özü, hulâsası olduğu halde yine

de âcizdir. Eğer insan, ne üzre yaratılmış olduğunu bilse ve etrafının

ne derece tehlikeli ve korkulu olduğunu gereği gibi görse, kendini unu-

turcasına ne güler ne söyler. Daimî surette uyanık olup aman babından

ayrılmazdı.

Rüştü Bey dediğiniz bu zat, mevki sahibi bir kimse idi. İşte bir kaza, bir sakatlık yüzünden, genç yaşında beşeriyetin kadro hâricine atıldı. Sonra Salih Zeki Bey'i düşünün. İlmine ve işgal ettiği büyük mevkie, bir damarının kopmasiyle öyle bir veda etti ki, tam bir acz için-de ölüp gitti. Ya Talât Paşalar, Enver Paşalar, böyle bir akıbete uğra-yacaklarını hiç hatırlarına getirirler miydi? Onun için Resûlullah (s. a.): Bir göz açıp kapama zamanında hayatta kalacağımı bilemem, buyur-muşlardır. O Hazret böyle düşünüp bu yolda yaşarken, ya sen nasıl bi-lebilirsin? Mademki bilmiyorsun, o halde nasıl korkmuyorsun? Bu ne emniyet, ne cesaret, ne zevk u safa? Hem korkmuyorsun, hem de fazla olarak neler yapıyorsun. Hiç olmazsa, elinden geldiği kadar iyilik vadisinde yürü... bu aldırmazlıklar bu suç işlemekteki lâubalîlikler, ta-sasızlıklar ne kadar hayrete şayan... Esasen kötü ahlâklar ile haşır ne-şir olan kimse, surette insan ise de mânâda değildir.

Şu da var ki, yine Hakk'ın hikmetlerinden bir hikmet olarak, dünyânın payidar olması için kullara gaflet verilmiştir. Ahmaklar ol-masa dünya helak olur, buyuruluyor.

Bir gün Hazret-i Mûsâ duâ etti: Yâ Rabbî, kullarının üstünden bu gafleti al! diye yalvardı. Duası kabul olup, insanların üstünden gaflet perdesi kalkınca, herkes tâat ve ibâdâta daldı. Ve böylece de beşeriyete

lâzım olan ihtiyaçlar temin edilemez hâle geldi. Ne fırıncı ekmek yoğur-du, ne terzi elbise dikti, ne çiftçi ekin ekti ve nizâm-ı âlem de yerinden oynamış oldu.

Demek oluyor ki âlemin nizâmı, ancak çeşitli isimlerin ve zıt sıfat-ların harekete geçmeleriyle mümkündür.

Fakat şu da var ki, bu gaflet ölçülü olursa faydalıdır. Gerek ferde gerek cemiyete. Yoksa ruhunu külliyen ihmal edip sırf maddesine hiz-met ettiren gaflet, işte o, insanoğlunun en yaman düşmanıdır."

Doktor Ali Mazhar Bey 'in oğlunun vefatı dolayısiyle çocuğun an-nesinden ve bilhassa annesinin aşırı teessüründen bahsedildi.

- "Bunlar ibret alınacak şeyler! Evlât üzerine bu kadar yanıklık nedir? Yanacaksan Allah için yan! Şimdi, bu zavallı kadıncağızı bekle-

yen üç çeşit ihtimal var. Ya böylece yanmakta devam ederek kendini mahveder. Yahut âh u zarını Allah yoluna döndürerek kendine bir rehber bulur veyahut bir gaflet daha gelir, bir cilve daha oynar başına bundan beteri gelir. Gerek evlâdı uğruna yanarken gerek gaflette olduğu halde ölümün gelmesi, kendisi için ne büyük hüsrandır."
Server Beyefendi:

- Buyurduğunuz gibi, eğer ikinci hal tahakkuk eder de bir kâmil mürşit bulacak olursa ancak o suretle kurtulabilir:

- "Mutlak bir kâmil mürşit bulması lâzım gelmez. Tâat ve ibâdete de düşse, Allah indinde bu da ziyan olmaz. Onun için bu da kâfidir."

Güzide Hanımefendi:

- Bu hanım, hayat demek, çocuğum demekti, diyor.

- "Bir evlâda bu kadar iptilâya acınır. Evlât ne demek? Ana ile babanın cümbüşünden hâsıl olmuş bir vücut değil mi? O halde bunun nesine esir oluyorsun? Sen onun için dünyâya gelmedin ki... Allah'ı bilmek için geldin.

Ama bu sözlerimden evlâda muhabbetsizlik ve alâkasızlık mânâsı

çıkarılmamalıdır. Evlât, bir ilâhî emânettir. Yetişmesi, terbiyesi, ahlâkı, îmânı ve sıhhati için sen bir mürebbîsin. Analık babalık hakkı budur.

O evlât ki, vatanına, dînine, cemiyete ve ailesine faydalı olur, bir ana baba için bundan büyük mükâfat olur mu? Fakat bu hâsıl olmazsa, o çocuğun olması ile olmaması birdir. Çünkü maksat, kendi vücûdunun bir parçası olan bu varlığı, Allah'ın dileğine göre hazırlamak ve yetiştirmektir. Bu hâsıl olmadıktan sonra, çocuğuna muhabbet eden ana baba fitneye düşmüş demektir.

Ölüme müteessir olmamak kabil değildir. İnsan, kedisinin bile yokluğunu hisseder. Fakat bu kadarı, yâni Allah'ı unutturacak derecesi fazla. Ağlamakla ne giden kazanılır ne de bir fayda elde edilir. Bu felâket, ona bir irşattır. Eğer Allah yoluna atılabilirse, ki bu da nasipledir, o irşat ve îkaz değerlenmiş ve sahibine yararlı olmuş olur."

- "Sohbet açalım, nefisten kaçalım, Hak nurunu saçalım.

(Bir an sükût) Hazret-i Mevlânâ buyuruyor ki: Allah, bir kimsenin namus perdesini yırtmak isterse, o kimseye ehlullâha karşı kötü söz söylettirir. Yine buyuruyor ki: Allah, bir kimsenin ayıbını yüzüne vur-

mak isterse, o kimseye başkalarının ayıbını söyletir.

Demek oluyor ki ayıplı kimsenin ayıbını söylemek, yâ Rabbî be-

nim ayıplarımı da yüzüme vur, benim ayıplarımı da fâş et, ortaya dök, diye hal diliyle temenni etmektir.

Cenâb-ı Hak bir kimseye lütuf, inayet, rahmet ve merhamet buyurursa, o kimsenin gözüne göz yaşı, kalbine feryâd u figân, niyaz ve yalvarış koyar ve o kimse de Allah'a gözyaşlariyle feryâd u figân eder. Bu takdirde bilmelidir ki o kimse ile Allah'ın lütuf ve inayeti arasında bir alış veriş vardır. Demek oluyor ki gözyaşı, Hak indinde makbul imiş. Ama biz bu gözyaşını nereden bulalım, derseniz, onu, ağlayanların yâni fakir, yetim ve mazlumların hallerine merhamet ve şefkat etmek ve bütün yaratılmışlara hoş muamele eylemekle bulursunuz. Zîra Allah'ın rahmet ve mağfiretine kavuşmak, bîçârelere, gariplere ve dermandan düşmüş âcizlere acımak ve merhamet etmekle olur.

Netice itibariyle şu meydana çıkıyor ki, Allah aşkıyle sinesi pür-
yan, gözleri giryan ve kalplerinde dâima âh u figân olan kimseler,

Allah'ın lütuf ve inayetine mazhar olan bahtiyarlardır. Yahut Hakk'ın lütuf ve inayeti ile alış verişi olan talihlilerdir.

Dedikodular ve dünya zevkleri ile vakitlerini ziyan edenlerin ise bu ilâhî lutuftan nasipsiz ve uzak olduklarını söylemeye bilmem lüzum var mı?"

Ifâkat Hanım:

- Görmeden evvel olan muhabbet, görmeye vâsıta olur mu?

- "Görerek bilmek herkese nasip değildir. Görmek onun kendisine cezbettiği kimselere ihsanıdır. Hz. Mevlânâ: Ben de o kimselerle beraber bağırıp haykırıyorum ki o Sultân-ı Zîşân'm bende olduğunu nâmahremlerden gizleyeyim diye... İzimi kaybetmek için böyle yapıyorum. Onlar da beni kendileri gibi zannediyorlar. Ben o kimselere sözümü bile söylemeğe kıyamam. Nerede kaldı ki kendimi göstereceğim!.. buyuruyor...

Herkes anlar hem görürdü ey Dost yüzün senin
Kibriyâ-yı len terânîden nikâbın olmasa
ve keza:

Etle kemiğe burundum
Yûnus diye göründüm
diyoruz.

Geçen gün, âşıkların üç kısım olduğunu söylemiştik:
Birincilerin îmanları gaybî yâni taklididir. Va'd ü vaîd, yâni mükâfat ve mücâzat endîşe ve kaydındadırlar. Bir çocuğa şeker, çikola-

ta vaadi gibi, onlar da, cennetin nimetlerini ister veya cehennem azabından kaçarlar. İşte bu zümre için nikâb-ı len terânî yâni sen beni göremezsin perdesi araya girmemiş olsa, istidatları tahammül edemeyip çatlar. Çünkü görmeye tahammülü olmayanı, görmek çatlatır. Halbuki gören ve görmek derecesini bulmuş olan ise, görmemekten ezilir çatlar.

İkinci kısım, görenlerdir. Bunlar tahkike erişmiş kimseler yâni hakikati yakalamış muhakkiklerdir.

Üçüncüler ise erenler, yâni olanlardır."

Sâmiha Hanım:

- Görmek için aklın bir yardımı olmuyor. Belki aşk erbabı için, her ne makama geldim ise aşk ile geldim! Kaidesi hâkim...

- "Evet ama, bu yolda faydalı olmayan akıl, dünya aklıdır. Aslında akıl, büyük şeydir. Akıl mertebesi büyük mertebedir."

Semîha Hanım:

- Cebrail'in temsil ettiği akıl, akl-ı kül değil midir?

- "Evet... fakat akıldan da büyük mertebe vardır. Cebrail'in temsil ettiği ilâhî akıl ise, akılsızlığın hududuna kadar geliyor ve: Bir adım daha atarsam yanarım, diyor. Fakat Rûh-i Muhammedi: Ko, yanarsam ben yanayım! diyerek Cebrail'i geride bırakıp Sidretü'l-müntehâdan ileri geçiyor."

Sâmiha Hanım:

- Bilmenin âlâ derecesi nedir?

- "Bilmemektir.
Bilmem diyen öğrenir.
Bilirim diyene ne söylenir?"

Münîre Hanımefendi, Bursa' daki Keşiş Dağına ismi verilmiş olan keşişe âit bir hikâye anlattı. Bir gün Emir Sultan Hazretleri , bir manevî işaret üzerine keşişi ziyarete gider ve kulübesinin kapısını vurunca, içerden: Buyurun yâ evlâd-ı Resûlullah! diye cevap alır.

Emir Sultan Hazretleri içeriye girip de, kendisine bu türlü hitap etmesinin sebebini sorduğu vakit keşiş: Bu akşam Resûlullah Efendimiz, yarın, sana evlâtlarımdan biri gelecek, diye heber vermişlerdi, der.

1- Bugün Uludağ dediğimiz, Bursa'nın meşhur dağı, evvelce Keşiş Dağı ismiyle anılır-
dı.

2- Devrinin meşhur ilim ve tasavvuf adamı, Molla Mehmet Buharı.

Münîre Hanımefendi, mûtat tatlı anlatışı ile hikâyesini bitirince:

- "Olabilir!" diye kayıtsızca bir cevap aldı. Bunun üzerine Sabîha Hanımefendi, Hazret-i Mevlânâ Efendimizin de böyle bir keşişi vardı, deyince, işi latifeye dökerek:

- "Kenan Efendimiz'in de bir keşişi vardı 1 . Hem de bayağı papaz değil, patrik idi!" diye tebessümle bahsi kesti.

Sâmiha Hanım:

- Bir Mesnevi beytinin mânâsında: Ben müşkül bir nakısım. Hem gözlerde görünür bir hilâlim, hem dillerde gizlenir bir hayâlim, buyuruluyor. Buradaki (müşkül nakış) tâbiri, etle deriye burundum, Âdem olup göründüm sırrının bir ifâdesi mi?

- "Öyle ya... hem gözlerde görünür hem gönüllerde gizlenirim. Ama yine de anlaşılır nakış değilim... demek istenmiş.

Meselâ beni de herkes aynı vech ile mi görür? Kimi Kenan görür, kimi şeytan görür."

Semîha Hanım:

- Efendim, deniliyor ki âlemdeki suretlerin en güzeli ateştir. Çünkü Allah'ın kahır ve celâlini ondan âlâ gösteren yoktur.

- "Öyledir, renkler içinde de en güzeli ateş rengidir. Yakıcı ve eritici ateşin rengi..."

Semîha Hanım:

- Kendine bırakılan herşeyi bî-vücut etmesi ve kül eylemesi cihetiyle...

- "Ama, dünya mallarının en kıymetlisi olan elmas yandığı zaman kül dahi bırakmıyor. Aslı kömür olduğu halde külü olmuyor.

Kezâlik elmas ve mücevher ayarında olan kimseler de mevhum vücutlarından, varlıklarından yandıkta, böylece kül, yâni bir nişan bir iz dahi bırakmazlar. Çünkü kül bile kil, yâni toprak cinsindendir. Onlar ise toprakhktan çıktıkları için kendilerinden nişan bulunmaz."

1- Müslümanlığı kabul ettikten sonra Kenan Rifâî Hz.ne intisap eden Keldânî Patriği

Monsenyor Abıd diye anılan zat. '

Semîha Hanım:

- Bir yasemini leylağa aşılamışlar, yasemin kokulu leylak açmıştı, siz de bu hâdise karşısında: işte asıl değişmiyor demiştiniz. Acaba bunun istisnası yok mudur?

- "Asıl değişmez. Gerçi, taşa değse sim u zer eyler, deniyor. Bu da doğrudur. Sîm ü zer eyler, eyler ama, ârizî ve ihsan olarak eyler. Allah'ın kudreti her şeye şâmildir. Binâenaleyh onun için güçlük ve imkânsızlık diye bir şey yoktur. Olmazları oldurur. Fakat arızî ve bir lütuf olarak...

Görmez misin, bir ağaca aşı yapıldığı vakit, o aşı ta köke kadar tesir etmez. Kendine bir dal icat eder, o büyür, gelişir fakat kök ve asıl değişmez, tabiatı üzre bakî kalır."

Semîha Hanım:

- Demiri ateşe koyunca ateş kesiliyor. Fakat kendi hâline kalınca yine demirliği meydana çıkıyor.

- "Çünkü ondaki ateşlik arızîdir. Sahip bir şeye altın ol derse altın olur. Fakat bu muvakkat bir değişmedir, yine aslına döner. Çünkü Allah onu bu suretle mühüıiemiş, yazılar yazılmış, kalemler kurumuştur, onun için değişmez."

Sâmiha Hanım:

- Âyet-i kerimede, beşeriyet âlemine gelmenin bir nevi ticâret olduğu ve burada bâzılarının dalâlet verip hidâyet satın aldıkları, bâzılarının ise hidâyet verip dalâlet satın aldıkları} buyruluyor. Buradaki alış veriş saîd şaki olur, şakı saîd olur, hadîs-i şerifine temas etmiyor mu? Yoksa, aslında, saîd saîddir anasının karnında, şaki de şakidir anasının karnında... kelâmı bu meselenin dışında kalıyor değil mi?

- "Evet, birinci hadîs-i şerif, levh-i muallaka, ikinci ise levh-i mahfuza işarettir. Evvelce de söylediğimiz gibi, aslında saîd olan burada da saîddir. Kezâlik, aslında şakî olan, burada da şakidir. Saîd, bir müddet şakî görünse de, zamanı gelince yine saadet bulur. Yâni bu dünya ticarethanesinde çalışır ve kazanır. Yahut da birçok zamanlar geçer de öyle kazanır.

Geçen gün (...) mevlidi için camie gitmiştik. Bu zat bize intisaplıdır. Fakat içinde kötülük olmamakla beraber, şu veya bu sebeplerden dünyâya kapılmıştır. Ama yine de bizimdir, bizdendir. Eğer meydanı azıcık temizleyecek, yâni kendisine hicap teşkil eden engelleri ortadan

1- Bakara sûresi, 16. âyet.

kaldıracak olsan, doğrudan doğruya bizden olduğunu isbat eder.

Mevlitten sonra herkes yanına gidip taziyede bulundu. Bize intisabı olması dolayısiyle büyüğü sayıldığımdan, ayağına gitmem doğru olmazdı. İşte onu korumak için, onun menfaati ve hayrı nâmına gitmedim, ağabeyimi yolladım, taziye etti. Bu esnada beni sormuş, selâm yollamış. Ağabeyim, camide olduğumu haber verince koşup geldi, elimi öptü. Bu da şefaate nail olması bağışlanması için bir nevi rüşvet idi işte."

Hafif bir zelzele oldu.

- "Yirminci asırda da böyle şey olur mu, denmiyor. O, yine yapacağını biliyor.

Tebâreke sûresinin nihâyetinde: Sularınız yere batıp ipleriniz onu almaya yetişmezse ve ona vusule imkân bulamazsanız suyu nasıl bulursunuz 1 , âyet-i celîlesini bir zat okurken, devrin münkirlerinden biri bunu işitince, alay ederek gülmüş ve: Nasıl mı buluruz? Denizlerden sular buharlaşır, yağmur olup yağarak kuyulara gelir, biz de ora-

dan alır kullanırız. Tabiatın kânunları bu hâdiseleri tanzim eyler, demiş.

Gece olup münkir uykuya vardığında, rüyasında bir adam yanına yaklaşıp, elindeki silâhı gözlerine doğru çekerek: Haydi bakalım, şimdi kuyulardan sular çekilirse kim geri getirebilir, anla! demiş.

Münkir uykudan uyandığı zaman, gözleri açık olduğu halde görmek kudretini kaybettiğini anlayarak feryat ve figâna başlamış ve ne türlü ilâç yapıldıysa, kâr etmemiş, gözünün nuru sönüp gitmiş. Aklı başına gelip îman etmişse de iş işten geçmiş.

İşte, yemek ve su mideye giriyor. Mideden bağırsaklara geçiyor, vücut bu gıdayı massediyor, kalbe, dimağa ve bütün uzuvlara yayılıyor.' Fakat neden oraya, yâni gözlere vâsıl olup da o nuru uyandırmıyor?

Onun için, hiç kimsede kudret ve kuvvet yoktur. Ancak Allah'tan başka. Peygamberlerden en âciz fertlere kadar bu böyledir. Yâni bütün kudret ve kuvvet Hakka mahsustur.

Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh 2 m mânâsı budur işte!"

1- Mülk sûresi, 30. âyet: "Kul ereeytüm in esbaha mâüküm ğavran femen ye'tîküm bi

maın maın.

2- Güç ve kuvvet ancak, Allah iledir.

Sâmiha Hanım:

- Herkese olan tecellî, kendi aynasının cilâsı ölçüsünde midir'?

- "İşte, herkes bakar bir an görür, bu demektir. Herkes maşuktan bir türlü zevk alır ve onda görebildiğine hayran olur. Meselâ kimi karanlıkta filin hortumunu tutmuş: Fil boru gibidir! diyor. Kimi kulağını yakalamış, fil yelpaze gibidir! diyor. Kimi bacağını yakalamış: Fil, sütun gibidir, diyor. Halbuki güneş doğup fil görünür olunca, hepsi de zan ve hükümlerinden dolayı hayrete düşüyorlar. Ama aslına bakılacak olursa, bunların zannı da büsbütün yanlış değildir. Çünkü onlar filde ne gördülerse ancak onu dile getirebildiler. Halbuki fil, yalnız bu vasıf-

lardan mı ibarettir?

Meselâ Azîz Efendi Mısır'a gitti. Ona, Mısır nasıl bir yerdir ve orada neler vardır? diye soracak olsanız, size, camilerinden, tekkelerinden, türbelerinden bahsedecektir. Halbuki dünyâya sâdece eğlence ve zevk gözlüğü ile bakan bir başka kimseye sorsanız, size, barlardan, pavyonlardan, kadınlardan bahsedecektir.

Münevver bir cemiyet adamının nazarları ise, kütüphaneler, konferanslar ve toplantılar üstünde dolaşacaktır.

Fakat bunların hiçbiri, tamâmiyle Mısır'ı tanımıyor demektir. Ancak memleketin yerlisi olan bir kimse, size, hem camilerinden hem tekkelerinden hem barlarından hem kültür faaliyetlerinden bahsedebilir. İşte bu külli kavrayış, her ismi kendinde toplayıp birlemiş olan kâmil insanın hâli gibidir."

Sâmiha Hanım:

- Hazret-i Mevlânâ da tavırları izah ederken, herkesin bir tavrı olduğunu, ancak insan-ı kâmilin bütün tavırlara birden sahip bulunduğu anlatır.

- "Evet, kâmil insan demek, bütün âlem demektir.

Sâmiha Hanım:

- Azap, hicaptan ibarettir, buyuruluyor. Şu halde her çeşit istidat sahibinin azabı ve cehennemi, Allah'tan gafil olmak, ondan uzak olmak mıdır?

- "Hâkîkat cihetiyle, yâni ruhların hakikati itibariyle hicap ve gafletten büyük bir azap tasavvur olunamaz. Fakat insanlar, dünya hayâtının türlü aldanış ve aldatışları ile avunarak bu azabı görmemeye çalışırlar. Her ne kadar etraflarını gaflet ateşi kuşatmışsa da, türlü eğ-

lenceler, meşgaleler ve zevkler ile vakit geçirerek avunmaya uğraşırlar. Fakat mükellef ve debdebeli hayatları içinde yine de şikâyetleri, ıztırapları, elemleri hattâ yeisleri eksik değildir.

Hâsılı ruhun, hakikati itibariyle bu hicap ve gafletin azabını hissetmemesi mümkün değildir. Yalnız cehennemin tabakaları olduğu gi-

bi, gafletin de tabakaları, dereceleri vardır. Şunu bilmeli ki kâinattaki bilcümle mevcudatın maksadı, Hakk'a erişmektir. Gaye, maksat budur. İşte Hakk'a vusul bakımından uzaklık ne ölçüde ise, azap ta o nisbette fazladır.

Zâtın birine demişler ki: Cenâb-ı Hakk'a vâsıl olabilmek için yetmiş bin nûrânî, yetmiş bin de zulmânî hicap olduğunu söylüyorlar, siz ne dersiniz? Cevap olarak: İsterse bir soğan zarı kadar olsun, hicap yine hicaptır ve görmeye mânidir, buyurmuş.

Elli arşın derinliğinde olan bir kuyunun suyuna erişmek için mutlaka elli arşın ip lâzımdır. Kırk dokuz üç çeyrek olsa, hatta bir santimi eksik kalsa -yâni bir soğan zarı kadar- o suyu alamadıktan, yâni vuslat hâsıl olamadıktan sonra ne fâide? O kuyu, altındaki deryaya erişebilmek için açılmış ve açılıncaya kadar da ne emekler sarfedilmiş, ne zahmetler çekilmiştir. Fakat lâzım olan ipi elde edip de su çıkarılamazsa ne fâide? Bütün o didinmelerden çabalamalardan maksat suyu elde etmek ve ondan istifâde eylemekti.

Bu dünyâya gurur yuvası diyorlar, aldatıcı olduğu için... evvelâ hoş görünür, fakat sonunda nedamet ve hicrandan başka elde avuçta bir şey kalmaz.

Bu dünyânın hiçbir değerinde vefa yoktur. Cefâsına hazırlanıyor-

san vefasına güven! O, öyle bir fındıkçı kadındır ki kimse ile karılık kocalık hakkım îfâ etmemiştir ve kedi gibi doğurduğunu yer.

Dünya zevkleri, zevk değil itiyattır. Meselâ Dolmabahçe Sarayını dışından görenler zannederler ki, bu kâşanenin içinde oturanların üzüntüleri ve düşünceleri yoktur. Fakat bunu bir de içinde oturanlara sor. O güzelliklere, o ihtişama o derece alışmışlardır ki, artık bütün bu hayat, fevkalâdeliğini kaybedip gitmiştir. Hâriçtekiler için fevkalâdelik olan yaşayışları, onlar için bir alışkanlıktan başka bir şey değildir.

Yeryüzündeki bütün varlıklı, milyoner ve milyarderlerin sürdükleri zevkli, ihtişamlı ve gösterişli hayat da keza, sâdece bir itiyattan ibarettir."

Muhlise Hanım 1 :

- Efendim, insanın nefsine ağır giden bir şey söylendiği vakit canının sıkılması, mutlaka nefsinin icabı mıdır? Ve mutlaka bu ağır sözü

işitenin sükut etmesi mi lâzım gelir?

- "Ah Muhliseciğim, nefse ağır gelen her şeyi yedirememek elbet de noksanlıktır ve nefsinin icâbıdır. Onun için, sana bir şey söylendiği vakit susamazsan da, susmaya alışmak elbet de evlâdır.

Ancak, karşındaki kimse, terbiyesiyle mükellef olduğun biri ise, meselâ çocuğun, taleben, hizmetçin veyahut da sükût etmenden yüz bulup işi büsbütün azıtacak, yâni sükûtun, aksi tesir yapacak bir kimse ise, o zaman nezâketle ve kalben de kınlmayarak, yine onun selâmeti için Allah nâmına cevap verirsin.

Terbiyesinden mes ul olduğun böyle bir kimseden sana karşı bir küstahlık vâki olduğu zaman, nefsin kabarmayarak, sırf karşındakinin menfaatini gözetmek için, ona cevap ver veyahut birisi: Sen ne namussuz kadınsın! dese, yine kalben müteessir olmadan ve kendi kendine: Bu hitaba lâyık olmasaydım, Cenâb-ı Hak bunu söyletmezdi. Belki böyle bir hitaba lâyık olmam ihtimâli bulunduğu için evvelden ihtar olundu, demekle beraber, sende olmayan bu sıfatı nezâketle reddedersin.

Şu da var ki, sen bir Rifâî evlâdısın. Az çok merkeze merbut olman dolayısiyle, kalbini kıracak bir söz sarfeden kimsenin cezasını şiddetlendirmemek için, yâni söz sahibine zarar gelmemesi için gerekli cevâbı vermen icap eder. Sen mâruz kaldığın muameleyi hoş görsen de

kabağın sahibi razı olmaz 2 .

Asıl maksat, sâlih amel denen kalp amel ve niyetindedir. Amel, niyet içinde gizlidir. Kim ki Rabbin cemâlini isterse, sâlih amel işlesin ve Rabbine şirk koşmasın 3 diyor Allah..

Sâlih amel, kalp amelidir. Yoksa ağız ile veyahut bedenle yapılan ameller, kalp ameli ile mutabık değilse, o amel hiçtir. Mânâsını anla-

1- Güzide Hanımefendi Validemizin yakın arkadaşlarından ve kardeşlerimizden olan,

Haydar Kaptan'ın zevcesi, çok muhterem, sâfiyetiyle tanınmış ihlâslı bir Hak âşığı.

2- Kabağın sahibi razı olmaz, bir atasözüdür ve hikâyesi de şöyledir: Meczubun biri tı-

raş olmak üzere bir berbere gitmiş ve saçlarının henüz yarısı kesildiği sırada, at sır-

tında, dünyâları ben yarattım, diyen bir kabadayı gelip atından inmiş ve meczubun

yanına yaklaşarak eliyle yarı tıraşlı başına vurup: Kabak, kalk iskemleden ben tıraş

olacağım! demiş.

Meczup ses çıkarmadan kalkıp yerini süvariye vermiş. Adamın işi bitip tekrar atına

binerek yoluna devam edeceği sırada, at ürküp şahlanmış ve süvarisi taşların üstü-

ne düşerek başı parçalanmış. Meczubun mânevi değerini bilmekte olan berber:

Sultânım sen böyle şey yapmazdın ama nasıl oldu? diye sorunca: Ben razı oldum

ama, kabağın sahibi razı olmadı, demiş.

3- Kehf sûresi, 110. âyet.

mayarak, yalnız dudaklarının oynamasiyle yüzbin kere İsm-i Celâl çek-

mekten, gönlünde Hak nurunu uyandırıp şeytanları def edici tek bir

Allah demek elbet daha üstündür.

Kalp ameli ne demektir? Gönül ibâdeti, Hakka teveccüh, mura-

kabe ve her yaptığın işi kalbi olarak, sırf Allah rızâsı için yapmaktır.

İşte kalp ameli bu demektir.

Hikâyeyi bilirsiniz. Adamcağızın biri şeyhine, şeriat, tarikat, haki-

kat ve marifeti sormuş. Şeyhi de ona, bir hocanın etrafında ders dinle-
yen dört kişiye birer tokat vurmasını, vurduktan sonra da alacağı
cevâbı kendisine söylemesini tenbih etmiş. Neticede, birinci, yediği to-
katı, vurana iade etmiş. İkinci, yalnız dönüp kendisine kimin vurduğu-
na bakmış. Üçüncü bunu da yapmamış. Dördüncü ise, yerinden fırlaya-
rak, tokatı vuranın ellerine sarılıp, bu eller benim için zahmete girdi,
diye özür dilemiş.

Şeriat, kısasa kısas diyor. Tarikat, fiilin Hak'tan olduğunu bil-
mekle beraber, vâsıtayı görmek istiyor. Hakikat, vâsıtadan geçmiş, dö-
nüp bakmaya bile lüzum görmüyor. Marifet ise hem faili Hak görüyor
hem de vâsıtaya şükrünü ifâ ediyor. Yâni vâsıtayı da Hak'tan gayrı
görmüyor.

Demek oluyor ki, tarikatın icâbı sükût etmektir. Çünkü, her fiilin
Hak'tan olduğunu bilenin sükût eylemesi gerekir."

Muhlise Hanım:

- istikbâli düşünmek doğru mudur?

- "Gelecek zamanı düşünmek doğru değildir. Dervişler, gelecek

zamanla kayıtlı değillerdir. Dervişliğin sânı, içinde bulunulan zamanın icaplarını yerine getirmek bu zamanı kurtarmak, hâli güzelleştirmektir. Geçmiş ve gelecek endîşesi ise, vakit zayi eylemektir.

Fakat şu da vardır ki ihtiyat, tevekküle mâni değildir. İşte bu da yine kalp ameliyle alâkalıdır. Meselâ kalben tevekkül üzre olduğun halde, kış gelmeden odununu kömürünü erzakını tedârik etmek fikri, istikbal endişesi değil, hayâtın icâbı bir ihtiyat hareketidir. Yoksa, ben bunlarsız kalırsam soğuktan ve açlıktan kırılırım, demek suretiyle, Allah'ın rezzak sıfatını inkâr ederek kendi tedbîrine güvenecek olursan, Hakk'ın bir sıfatını inkâr etmekle kâfir olmuş olursun.

Ârâbînin biri Resûlullah Efendimize gelip: "Yâ Resûlallah, devemi bağlayayım da mı tevekkül edeyim, yoksa bağlamadan mı tevekkül edeyim?" demiş. Cevap olarak: Bağla da öyle tevekkül et! buyurmuşlar.

Her işte, her düşüncede dâima kalbine bak. Bundan şaşma. Çünkü Allah senin suretine ve ameline değil, kalbine bakar. Nazargâh-ı

İlâhî suret ve amel değil, kalptir.

Sen, Hakka güvenerek ona tevekkül eyleyerek ihtiyatında kusur eyleme. Yoksa, gelecek korkusundan, Allah'a itimatsızlık çıkar.

Hem senin tedbîrin, ihtiyat ve tedâriklerin de nedir? Nice servetler, nice dirlikler, nice saltanatlar, bir anda yerle beraber olmamış mıdır? Yeter ki, topladığın, bir yana yığdığın o varlıkları kullanmak nasip olsun. Onun için her hususta kalp mihenginden şaşma. Salih amel, kalp amelidir. Dâima seninle gidecek, seni taşıyacak olan da odur."

Server Beyefendi:

- Babacığım, bugün on beş kuruşluk pul aldırmak için adam gönderdim. Baktım ki yirmi üç kuruşluk pul gelmiş. Tabiî geri gönderip değiştirdim.

- "Elbet!"

- Meğerse pulcunun gözleri iyi görmüyormuş. Bîçâre adam, eğer herkese böyle yapıyorsa iflâs eder, diye düşündüm.

- "Sen pulları iade etmekle üstüne düşeni yaptın. Fakat nasıl geçinecek, iflâs mı edecek, diye endîşeye kapılmak sana düşmez.

O adamın da rızkını elbet Allah düşünür."

Sâmiha Hanım:

- Bir kimsenin kendinde kudret ve kuvvet tasavvur etmesi ne kadar boş değil mi Efendim'?

- "Görmek isteyen ve görmek nasibi olan için öyledir. Evet kudret ve kuvvet yalnız Allah'a mahsustur, fakat bunu da bildirmesi lutfudur, ihsanıdır, sevgisidir. Kudret ve kuvvetin kendinde olduğunu göstermesi pek büyük bir nimettir. Bunu bildirmemesi ise aksidir ve verdiği gaflettir."

- Efendim, dünya ehlinin faydalı zannederek yaptıkları öyle şeyler var ki, değil başkalarına kendilerine bile yaramıyor. Yâni onların yaptıklarından ne kendileri istifâde edebiliyor ne de başkaları...

- "Onlar diyorsun... onların yok olduğunu yahut Hak olduğunu

bilmemek kabahattir. Onlar yoktur. Yürüyen yalnız Allah'ın emridir. Görmüyor musun, Karagöz oyununda türlü türlü tipler ve karakterler mevcut. Fakat bütün hayalleri oynatan hep bir kişi. Meselâ cadının vazifesi başka, Ferhat ile Şîrin'inki büsbütün başka... çünkü ilâhî saltanat zıtlarm çarpışmasiyle meydana çıkar. Nasıl ki elektrik, müsbet ile menfî ceryanın temasından hâsıl oluyorsa...

Binâenaleyh onlar diye bir şey yok. Kimse yok. Lâ mevcûde illallah 1 , lâ faile illallah 2 . Onlar, dediğin birer kukladan ibaret.. Onların ne ehemmiyeti var? Sahip oyunun gereği ne ise öyle yapıyor. Havi ve kudret Allah'tandır.

Yapmak istediğin iş, Allah'ın muradına uygun ise olur. Değilse, bütün cihan bir araya gelse yapamazsın. Bütün bu keşifleri ve buluşları vücûde getiren insan değil mi? Hep insan, yâni insan aklı... ama akla da o kudret ve kabiliyeti veren yine Allah..."

Bir şarkıyı harikulade bir sesten dinledik.

- "Sesteki tesir ne büyüktür. Şu şarkının mısraları bestesiz olarak dinlenmiş olsaydı bu kadar kuvvetli, bu derece tesirli olmazdı. Çünkü ses, dağınık olan duygu ve düşünceyi bir noktaya toplar, aslına çeker."

Güzide Hanımefendi:

- Fakat bu da her ses için değil...

- "Kötülükler kendilerinde bilkuvve bulunanlar ile, bunları kökünden temizleyerek güzel ahlâkı kendilerine hal etmiş olanlar arasındaki fark gibi...

Kendinde mevcut ve derinlerinde yaşamakta olan kînini kibrini mücâhede ve riyâzat yaparak baskı altında tutmak, bir nevi sanat ise, onları temizleyip yerine iyilikler getirmek de hal olmuş olur. Hem o kadar olur ki, bir başkasına karşı beslenen kötü duygulardan, düşmanlıklardan, bunlar kendisine yapılmışçasına ezâ duyar, kırılır.

Bir gün Hazret-i Abdülkâdir vaaza geç kalmış. Cemâatin beklememesi için, devrinin âlimlerinden olan oğlu, kürsüye gelerek iki saat vaaz etmiş. Fakat etrafında ne bir heyecan ne bir alâka uyandırabilmiş.

Nihayet Hazret-i Abdülkâdir telâşla gelerek: Özür dilerim ey cemâat, geciktim. Valdeniz yumurta pişirmişti, sahan düştü yumurtalar kırıldı... deyince, cemâat ağlaşıp feryat etmeye başlamış. O zaman Abdülkâdir Hazretleri'nin oğlu: Aman baba, iki saattir bunca söz söyledim de

1- Allah'tan başka mevcut yok.

2- Allah'tan başka fail vok.

kimseye tesir etmedi. Sen, yumurtalar düştü kırıldı, deyince cemâat birbirine girdi., diye hayret etmiş.

İşte hal erbabının basit bir cümlesi dahi, kal sahibinin saatler süren tumturaklı sözlerinden daha tesirli daha kudretlidir."

- "Bir kitapta: Nefsini bilen ve aynı zamanda yüz günâhı olan

kimseden kaçma; fakat yüz iyiliği olup da nefsini bilmeyen kimseden kaç! deniyor. Güzide Valde'niz bu söze itiraz ederek: Nefsini bilen kimsede kötü ahlâk olur mu? dedi. Ben de dedim ki; nefsini bilmek mertebesi pek büyük bir mertebedir. Buradaki mânâ ise, Hazret-i Mevlânâ'nın buyurduğu gibi, eğri ve kusurlu da olsa, yaş ve köke bağlı bir dalın, dosdoğru fakat ağaçtan kesilmiş bir daldan üstün olduğu fikridir. Evet, yaş dal, o çarpık manzarasına rağmen, zamanı gelince yeşerir, çiçek açar, meyve verir. Fakat kuru dal için artık böyle bir ihtimal kalmamıştır.

Keza, sevgilinin kapısındaki halka, eğri büğrü de olsa, erbabı için, kıymetli ve ziynetli bir halkadan makbuldür.

Cemiyet içinde de nice imansız mevki ve bilgi sahibi kimseler vardır ki tarikata \^eni girmiş olanlar onlardan üsttür. Zira asla merbut olmaları bakımından zamanla kendilerinden çok şey ümit edilir ve beklenir."

Hüsniye Hanım:

- Mutmainne mertebesini bulduktan sonra da bir sâlik için imtihan var mıdır 1 ?

- "Elbet vardır. Nefsin yedi derecesi olduğu malûmdur. Emmâre, levvâme, mülhime, mutmainne, râdiye, mardiye, safiye.

Şeriat erbabı, ancak mülhimeye kadar çıkabilir. Mutmainneyi bulamaz. Onun için, mülhimeden düşen, tâ emmâreye kadar yuvarlanabilir. Neticede imansız da gitmek vardır. Çünkü emmâre derecesinde ölenler, imansız giderler. Ama ister hacı ister hoca, isterse şeyh olsun.

Fakat mutmainneden düşen mülhimeye iner. Râdiyeden düşen mutmainneye, mardiyeden düşen râdiyeye iner.

Mülhime erbabı, bir kâmil insana ulaşmak suretiyle derecelerini kazanmayıp, yalnız ibâdet ve tâat kuvvetiyle mücâdelelerini yaptıklarından, zaman gelir ki çoklarını nefis çarpar.

SOHBETLER 103

Nefis derecelerinin renkleri de vardır. Emmârenin nuru mavi, levvâmenin kırmızı, mülhimenin yeşil, mutmainnenin beyaz, râdiyenin sarı, mardiyenin parlak siyahtır."

- Saf iyenin rengi nedir 1 ?

- "Safiye, dereceden sayılmaz ki... onun rengi mengi yoktur. O, doğrudan doğruya Allah'ın ihsanıdır. Sülük ile, çalışıp didinmekle elde edilir bir mertebe değildir. O mertebenin ehli, Hakk'ın naibidir. O mertebedeki zat, yetmiş iki milletle beraberdir. Onun için sâfıyenin rengi, bî-renkliktir."

Sâmiha Hanım:

- Mesnevî-i Şerifte buyuruluyor ki, sen kemana yâni yaya tan etme ki ondan gelen ok, atıcının bâzûsundandır, sen ise ok atanı görmüyor, yay mesabesinde olan Ömer ve Osman'a atıp tutuyorsun.

- "Tabiî burada işaret edilen mertebe tevhîd-i ef âl mertebesidir. Hayır ve fayda iyi ve kötü ne varsa kulların yaptığı her şey ilâhî irâde ve kaza ve kader icâbıdır. Karagöz perdesi, sinema, tiyatro bunun bariz bir numunesi değil mi?

Karagöz'ün, Karagözcü tarafından oynatıldığı bilindiği halde müteessir olmamak heyecanlanmamak kabil olmuyor. Gülmekten, ağlamaktan, müstağni olunmuyor. Nitekim seyircilerden bir Arnavut

heyecanından cadıya kızarak rovelveri çekip cadıyı vuruyor. Halbuki yapan cadı mı, yoksa Karagözcü mü?

Peki bunu ne için dünya sinemasına, tiyatrosuna, yâni dünya sahnesine teşmil etmiyorsun? Rolleri yapanlar canlı göründükleri için mi? Veyahut perde, sahne mahdut olmayıp geniş olduğu için mi?

Fakat bunu da herkesin bilmesi lâzım gelmez, herkes bilirse, dünya payidar olamaz. Levle'l-humakâ le-huribeti'd- dünya: Ahmaklar olmasa, dünya harap olur. Zîra ihtiyâc-ı beşerin temîni için her anlayışta insana lüzum vardır."

Şeriattan bahsediliyordu.

- "Hakikat zahir olsa, şeriat kalmaz. Bu âlemin nizâmını muhafaza eden ise şeriattır. Şeriat demek, âlemin nizâmını koruyan kânun demektir. Sâdece namaz, abdest ve oruç gibi ibâdet yol ve usûllerini tâyin eden bilgi demek değildir.

Herhangi bir memlekette nizam ve muvâzeneyi sağlayan kânunla-

rın hiçbiri şeriatın hâricinde olamaz. Meselâ şeriat hırsızlığı menediyor da, kânun ve hukuk nizâmları menetmiyor mu? Yalanı, hileyi, hakareti şeriat istemiyor da, kânunlar hoş mu görüyor? Onun için şeriat kalksa dünya da alt üst olur.

Allah'a ibâdetten hangi bir millet baş çevirmiştir? Mecûsî ateşe tapıyor, putperest ağaca, öküze tapıyor. Fakat Allah'tır diye tapıyor. İnançların en üstün ve kemallisi ise İslâmiyet'tedir. Mecusîlik, Putperestlik, Musevîlik, İsevîlik hep İslâmiyet'in içindedir. Onun için şeriat da İslâmiyet'te kemâlini bulmuştur."

Sâmiha Hanım:

- Bir Mesnevi beytinin mânâsında, bu cihanın vuslatı, devlet ve izzetinin muhabbeti, öteki âlemin firakı olur, deniyor.

- "Ya bundan geç, ya ondan! demek.

Bir gün Harun Reşit, sarayının penceresinde oturmuş düşünüyor; bu dünyânın pâdişâhı oldum, acaba âhiret pâdişâhı da olabilir miyim, diyormuş. Bu sırada, kardeşi Behlül Dânâ da yerde yatan kalın bir direğin ucundan tutup kaldırıyor, sonra öbür tarafına geçip öteki ucundan da kaldırıyor, fakat tam ortasından tutup kaldırmak isteyince, buna gücü yetmiyormuş.

Sarayın penceresinden manzarayı seyretmekte olan Harun Reşit: Behlül, orada ne yapıyorsun? diye sormuş. Hikmetli söylemeye alışmış olan Behlül de: Ne olacak, dünyâyı istedim oldu, âhireti istedim, o da oldu. İkisini birden yapayım, dedim, o olmuyor işte! diye cevap vermiş."

Güzide Hanımefendi:

- Dün okuduğumuz kitapta ehlullâhın günahtan kaçınması, Allah'tan utandığı için değildir, deniyordu.

- "Öyle ya... sen, bir şey yapacağın vakit, benden, tekdir edeceğimden korktuğun için mi yapmazsın. Yoksa: Niye bunu yaptın Güzîdeciğim, dememden mi çekinirsin? Tabiî ki günâhı korku yüzünden işlemezsin, Buna, evvelâ vicdanın razı olmaz. Cenâb-ı Hakk'm her

yerde olduğunu bildiğin için ondan çekinmeden nasıl yaparım bunu? der ve yapamazsın. Korku ve mükâfat ise çocuklara veyahut çocuk derecesini geçememiş kimselere göredir. Evet, halkın bir kısmı, Allah'tan korktuğu için günâh işlemez; bir kısmı ise korkudan da utanmaktan da

münezzehtir ki işte şuhut mertebesinde olan bu zümre, yâni ehlullah, herkesle ölçülür adamlar değildir. Ehlullah demek, Allah'ın ehli demektir. Velîyullah ise, Hakk'ın muhibbi, sevgilisi demektir."

H üşniye Hanım:

-Ehl-i aşka mı ehlullah deniyor?

- "Ehlullâhm kendisi aşktır. Ona aşk hal olmuş, aşk kendisi olmuştur. Şüphesiz ki evliyada da aşk vardır. Fakat, hepsi de merkeze, yâni ehlullâha tabidirler. Sanki güneş ile etrafındaki yıldızlar gibidirler. Ülülazm peygamberler zamanında da nice nebiler vardı. Fakat hepsi de devirlerinin peygamberine tâbi idiler. Yalnız şunu söyleyeyim ki, aşk lafzını oyuncak yapmamalıdır."

Semîha Hanım:

- Hazret-i Süleyman; nefsi kahretmek, tek başına bir memleketi fethetmekten daha güçtür, buyuruyor...

- "Evet, insanda Hayber'i fetheden Ali kuvveti olmalı ki buna kadir olsun.. Çünkü nefsin her bir arzusunu defetmek, Hayber Kalesini fethetmek gibidir..."

Hz. Ömer'den bahsolunuyordu:

- "İnnâ fetahnâleke âyet-i kerimesi ile başlayan Fetih sûresinde müminlere Mekke'nin fethi tebşir ediliyordu. O sene hac vaktinde Mekke'ye gidilemedi. Hz. Ömer Resûlullâh'a: Siz vadinizde durmadınız. Mekke'nin fethi tebşir edilmişti. Niçin girmemize müsâade etmediniz? dedi. Resûlullah: Yâ Ömer, evet, Mekke'nin fethi tebşir edildi, fakat vakti zikredilmedi, buyurdu. Hz. Ömer, bu sözünden dolayı çok nedamet etti, saçını başını yoldu.

Yine bir gazadan sonra ganimetler taksim ediliyordu. Herkese

muayyen bir miktarda kumaş düşüyordu. Hz. Ömer'in oğluna tahsis edilen ganimet herkesinkinden bir misli fazla idi. Bir kısım halk buna itiraz ederek; yâ Ömer, âdilâne hareket etmedin, senden dâvamız var. Bize verdiğin kumaştan ancak yarım entari oluyorken, oğlununkinden bütün bir entari oldu... dediler.

Hz. Ömer, sebebini kendine sorun! dedi. Sordular, Babam, kendisine düşen hisseyi bana verdi, onun için entarim tam çıktı, dedi."

106

Ticâret ve çalışmak hakkında konuşuluyordu.

- "Dinde gevşeklik ve tembellik yoktur. Resûlullah Efendimiz: Çalışan Allah'ın sevgilisidir 1 buyunryor ve yine: İnsana kendi sa'yinden başka şey kalmaz, diyor. Sonra yine: Her peygamberin bir san'atı vardır. Benim ise san'atım ikidir: Biri fakr öteki cehddir ve bunları seven bendendir! buyuruyor.

Tabiî ki içtihat, yâni çalışmak yalnız dış mânâda alınmamalıdır,

içtihattan asıl maksat, bâtını, derûnî, ruhî mücâhededir.

Zahirî çalışma, zarurî olarak nasılsa yapılır. Asıl size düşen, manevî erzak toplamaktır."

Semîha Hanım:

-insan, benliği ile yaptığı şeyde muvaffak olabilir mi?

- "Olur, niçin olmasın? Fakat Hakk'ın takdirine muvafık ise.

Benlik ile bir şey yapmak kuvvet ve kudreti kendinde görerek, kendinden bilerek hareket etmektir.

Benliksiz yapmak ise, Allah'ın azamet ve kudretini düşünüp idrak etmek suretiyle Hakk'ın kapısından istemektir.

Bir de büyüklerin fiil ve hareketleri vardır ki, onların işledikleri tamamen benliksizdir. Fakat Mevlânâ Hazretleri'nin buyurdukları gibi, pakların, büyüklerin işlediklerini kendi işlerinizle kıyas etmeyin.

Sen mücâhede et. Fakat havi ve kuvveti kendinden bilme. Sebepte

kudret ve kuvvet görme, dâima sebebi yaratana nazar et. Meselâ sudan beklenen, harareti teskin etmek, ateşi söndürmek gibi şeylerdir. Fakat Allah isterse ondan bu hassaları alıverir. Faraza bir şeker hastalığı gelir, suyun hararet söndürücü kudreti diye bir şey kalmaz. Hâsılı, her şey Hakk'ın hükmünün mahkûm ve zebûnudur. Ama, Cenâb-ı Hak verdiği bir hastalığı, bir ziyanı, bir derdi karşılamak için kuluna gayret ve kuvvet de verir. Sen çalış, eğer bu gayretin, Allah'ın takdirine muvafık ise netîce verir."

Sâmiha Hanım:

- Men kâne lillah diyen yâni Hak yolunda varlığını veren kimseye, kân Allâhu lehû, yâni Allah da onun için olur, buyruluyor.

- "Bir tohum toprağa gömülmeli ki, ondan mahsul hâsıl olsun.

1- El-kâsibü Habîbullah.

2- Kim ki Allah için olursa...

Yoksa o tohum, toprağın hâricinde ne kadar dursa yeşermez ve ondan bir şey vücut bulmaz. Yâni vücûdun tohumunu kalbin kabrine gömmeden evvel mahsul ele getiremezsin. Sen Allah için olursan, o niçin seninle olmasın. Esasen senin onunla olmaman, onun seninle olduğunu görmene mânidir."

- Hakk'a vuslatın bahâsı canını terketmek değil midir 1 ? Yâni vücut habbesini gömmeden visalden bahsetmek acayip olur.

- "Evet, senin Hak katında ne derecede olduğunu anlamak istersen, onun, senin katında ne mertebede bulunduğuna bak. İşte mehek budur. Yalnız, ben Hocamı takdir ediyorum, seviyorum! demek kâfi değildir. Onun boyasına boyanmak, isrine, yoluna gitmek îcap eder.

Terk-i can demek, nefsine müteallik ne varsa kalbin kabrine gömmek demektir. İşte o zaman men kâne lillah sırrı aşikâr olur. Yâni kim ki Allahla olursa, kân Allâhu lehû, Allah da onunla olur sırrı ortaya çıkar. Sen bizi istersin de biz seni istemez olur muyuz?

Hocamızın hafif bir nezleye rağmen sokağa çıkmak arzusunun

kat'î olup olmadığını sorarak (Mutlaka mı?) dedik.

- "Bizde mutlakiyet yoktur. Allah'ın arzusu vardır. Bir şeyi Allah ister ve kısmet ederse olur!" dedi.

Semîha Hanım:

- Aşığı seve seve canından geçiren nedir?

— "Kuru ve yaş, cümle mükevvenatta ne olmuş ve ne olacaksa hepsi Kur'an'da mevcuttur, buyrulduğunu bilen bir kimse: Mü'minlerin canı, tereyağından kıl çeker gibi cisimlerinden çıkar hadîs-i şerifinin mânâsını Kur'an'da arar, bulamaz. O gece rüyasında Resûlullah Efendimizle müşerref olur. Kendisine: Sûre-i Yûsuf a bak, aradığını orada bulursun! buyururlar.

Hazret-i Yûsuf un güzelliği karşısında kadınların turunç kesiyoruz zannı ile hayret ve heyecandan ellerini kestikleri gibi, Hak cemâlinin zuhuru ile de ruh, ıztırap duymadan tenden ayrılıp ona doğru gider. Yoksa başka türlü, ruhun cesetten çıktığını duymamak kabil değildir.

İşte âşıkların mevhum vücutlarından ölmeleri de, o cemâlin verdiği mestlikten ileri gelmektedir."

108

Meyil ve incizaptan bahsolunuyordu.

- "Bir kimsenin kendisini cezbedene doğru gitmesi, onun için sırât-ı müstakimdir ve bu, güneşten çıkan ışığın yine güneşe avdeti gibidir. Muselâ, burada muhtelif renkte bir çok camlar olsa... siyah, turuncu, mavi, kırmızı, yeşil... bunlara vuran ışık renkli akisler vücûde getirir. Halbuki haddizatında güneşin ışığı öyle renkli midir? İşte onların türlü istidat renkleriyle renklenmiş olan âyân-ı sabitelerine, renksiz olan feyz-i akdes tecellî edince, bu türlü türlü renkler meydana gelir. Sonra güneş batınca, bütün o renkler ve akisler nereye gidiyor, yine güneşe avdet ediyor, güneş tarafına çekiliyor.

Bir misal daha alalım: Bir boya kutusu içinde muhtelif renkler var. Bunların üstüne su serpilince, muhtelif renklerde sular akıyor. Halbuki su, renksizdir... işte o boyalar âyân-ı sabite gibidir. Bir de şu

var ki bütün renklerin birbirine karıştırılmasından renksizlik zuhur eder."

Semîha Hanım:

- Cehud Pâdişâhının ateşe attığı çocuk 1 diyor ki: Ey ana, ben rahim içinde bulduğum huzuru, dünyâda bulacağıma inanmıyordum. Halbuki senden kurtulduktan sonra güzel, renkli ve hoş havalı bir cihâna geldim. Ana rahmine nisbet burası cennettir; ben şimdi bu âlemde cihanı da bir rahim gibi gördüm...

- "Evet, o cenin bu cihâna gelirken acaba ne için bağırıyor. Bu rahimdeki vüsati, buradaki güzel gıdayı nerede bulacağım, diyor. Halbuki bu dünyâya nisbet kaç ana rahmi hiç kalır... A çocuk, senin gıda dediğin kan, vüsat dediğin avuç içi kadar bir yer. Senin yediğin kana nisbet bizim ne güzel yemeklerimiz var... Sonra da bu cihan içindeki bizim cihanımıza gel, orada da neler, ne zevkler var!"

- Çocuk yine diyor ki: Bu sıfat tecelliyâtı ateşinde bir garip âlem gördüm ki o âlemin zerreleri dahi can bahşedici îsâ nefesleridir.

- "Evet, o ateş zerre zerre îsâ-demdir, yâni hep îsâ nefesli zerre-

lerdir, ölüyü diriltici îsâ'dır..."

1- Bir Yahudi hükümdarın hıristiyanları dinlerinden döndürmek için çocuklarını ateşe

atmak suretiyle onları zorlamasını Hz. Mevlânâ Mesnevî'sinde yazarken çocuğun

ağzından hâdiseyi şöylece îzah etmekte bulunuyor.

SOHBETLER 109

Sâmiha Hanını:

- Hadîs-i şerifte; İnsanlar arasında en şiddetli belâya duçar olan-

lar nebilerdir. Sonra onlara yakın olanlar sonra da bu yakınlara yakın

olanlar gelir buyruluyor. Hamların tahammülü olmadığı için mi bu

böyledir?

- "Tabiî... pek çok kimse vardır ki en küçük sıkıntı karşısında

şikâyet ve feryada başlar. Çünkü ıztırâba tahammül edecek olgunluğa

sahip olmamıştır. Onun için en büyük belâ en üst derecede olanlara ve-

rilir."

Sâmiha Hanım:

- Dağına göre kış...

- "Evet, dağına göre kış. Bilmiyor musunuz, Resûlullah Efendimiz: Hiçbir peygamber benim kadar ezâ çekmemiştir! diyor.

Meliha Hanımefendi:

- İçi ummân-ı vahdet, yüzü sahrâ-yı kesret denilmekten maksat, kesretin vahdete mâni olmaması demek değil midir?

- "Evet. İşte kâbe kavseyni ev ednâ 1 dedikleri mertebe budur. Yâni kesreti vahdette, vahdeti kesrette gören kâbe kavseyni ev ednâya varmış kâmil insandır."

Sabîha Hanımefendi:

- Herkesin derece-i istidadına göre mi söz söylemelidir?

- "Kellimu'n-nâse alâ kaderi ukûlihim 2 Evet, senin aklının erdiği yerden söyle denmiyor, nâsm aklının erdiği mertebeden söyle buyuruluyor.

Sabîha Hanımefendi:

-insanın kıymetini belli eden söz değil midir?

- "İnsan, dilinin altında gizli olduğuna göre, bir kimsenin sözünden hâline intikâl etmek mümkündür. Fakat hayli zor bir keyfiyettir.

Ama konuşmasına hacet kalmadan da, hâlinden o kimsenin mâhiyetini anlayan ulular vardır. Onlar, karşılarındakini söyletmeye lüzum

1- Necm sûresi, 9. âyet: "İki yay arası, yahut daha da yakın.'

2- Hadîs-i şerif.

görmeden ezel tabelâlarını okur ve anlarlar.

Sabîha Hanımefendi:

- Muhakkak ki aşkın ilk coşkunluk devresi, sükûn devresinden daha parlak daha cazip...

- "İyi ama, bir odunun sobada parlak alevleriyle çatır çatır yanması zevkli olmakla beraber, o halde kalacak olsa, matlûp hâsıl olmaz. Yâni oda ısınmaz. Halbuki gaye, onun kor olup, tam fayda temin etmesi idi.

İşte cünun yâni coşkunluk devresinde olan kimse de, cezbenin istilâsı altında olduğu için etrafına faydalı olamaz. Halbuki sen, yalnız kendin, kendi zevkin için değil, umûmun menfaati için olmalısın. Eğer yalnız kendini düşünecek olursan, bu takdirde nefsin için yaşamış olur-

sun. Resûlullah Efendimiz: İnsanın hayırlısı, halka faydası dokunandır, buyuruyor.

Odunun çatırtısı güzel de, kor hâline gelmesi latif değil mi sanki?"

Münîre Hanımefendi:

- Hazret-i Süleyman: Nefsini kahretmek, tek başına koca bir memleketi fethetmekten daha müşküldür, buyuruyor. Nefsi ezmek için ne yapmalı bilmem ki...

- "Yapılacak şey, onu ezmeye çalışmaktır. Ama ezip de bir yere tıktıktan sonra da muhafazası güçtür. Bu yüzden Cenâb-ı Hak: Mekrimden emin olma! 1 diyor.

işte Hazret-i Pirin de; Her nefes nefsini muhasebeye çekmeyeni biz ricalden saymayız! demesi bunun içindir.

Nefsi sindirmek, çaresiz ve dermansız bırakarak ruhuna ulaştırmak, ruhlaştırmak lâzımdır. Çünkü o mevcut oldukça yine bir fırsat bularak baş kaldırır. Halbuki nefisten eser kalmamalı ve öyle bir hâle gelmeli ki: Ervâhünâ eşbâhünâ, eşbâhünâ ervâhünâ yâni ruhumuz cis-

mimizdir, cismimiz rûhumuzdur, sırrı zahir olmalı.."

1- A'râf sûresi, 99. âyet: "Allah'ın tuzağından (kurtulacaklarına) emin mi oldular?

Ziyana uğrayan topluluktan başkası, Allah'ın tuzağından emin olmaz."

SOHBETLER m

Aşkın kudret ve tasarrufundan bahsediliyordu:

"Her şey aşkın fermanına tâbidir, Duyuruluyor. Mecnûnun etrafında arslanların kaplanların, yılanların toplanması, hayvan oldukları halde aşka hürmet etmeleri gibi...

Hattâ hürmet hâli, cansız dediğimiz cemâdatta da vardır. Meselâ ateş, Rifâî dervişini yakmaz. Zîra Hazret-i Pîr'in aşkı onda mevcut bulunmaktadır. Nasıl yaksın, nasıl hürmet etmesin ki aşk; Allah'ın sıfatıdır!"

Meliha Hanımefendi:

- Derd-i Hakk'a talip ol dermana erem dersen beytindeki derd-i Hakk'a herkes kolay kolay talip olamıyor...

Nazlı Hanımefendi:

-Buradaki derd-i Hak'tan maksat aşk değil midir?

- "Tabiî, aşktır. Onun için aşk yolundaki mihnetlere razı olmak gerektir.

Râhatiyle istedim vasimi kahr etti bana
Derde düşüp ağlayınca güldü cananım benim."
Semîha Hanım:

- Celâlimiz bizim nikâbımızdır , onu keşfetmedikçe hiçbir göz dîdârımızın nurlarını görmeye lâyık olmaz, buyruluyor.

- "İşte aynı mânâya gelen bir hikmetli söz: Celâlden maksat nedir? Seni cemâle kavuşturacak olan nurdur."

Semîha Hanım:

- O cemâlin kudreti, güzelliği, tecellîsi, varlık yakıcı nuru... celâl, o cemâlin nikâbı olmuş... onu keşfetmedikçe cemal görünmüyor!

- "Celâlden maksat, kudret, heybet, kahır ve azamet-i kibriyâdır."
Sabîha Hanımefendi:

- Celâl, uzaklaştırıcı bir tecellî değil midir?

- "Senin demek istediğin gazaptır. Burada celâlden maksat, cemâlin heybetidir. Maamâfıh cemal tecellîsi ve lutf u ihsan suretinde de celâl, yâni gazap olabilir. Şöyle ki: Bir gün adamın biri, Hazret-i Pîr'e kamçı ile vuruyordu. Kendileri de vuranın elini öpüyorlardı. Bu hâli gören bir kimse, Hazret-i Pîr'den işin hikmetini sordu. Buyurdular ki: Biz onun elini öperek ondan kaçıyoruz. O ise bizi kamçılayarak bizden uzaklaşıyor.

İşte iki türlü uzaklaşma, iki türlü itiş.

Sabîha Hanımefendi:

-Aşka her şey hürmetkar da neden nefis değil?

- "Çünkü nefsin vazife ve istidadı, uzaklaşmak, kaçmaktır. Onun kabiliyeti çekmek değil, itmek, def eylemektir. Rûhunki ise cazibedir, yaklaşma ve çekmedir.

Fakat ruh da nefis de, vazife ve kabiliyetleri cihetinden haklıdır. Birinden müsbet, diğerinden ise menfî kuvvet zahir olmuştur. Ancak bunlar birleştiği vakitte aşk nuru peyda olur. Nasıl ki müsbet ve menfî ceryanlar birleşmedikçe elektrik şulesi hâsıl olamazsa... yalnız müsbet ve yalnız menfîden o şule hâsıl olmadığı gibi, nefis ile ruhun birlik üzre anlaşması olmadıkça da, o dediğin hürmet ve muhabbet duyguları uyanmaz."

İşinde, hareket ve sözünde sırf Allah için olabilmek mevzuunda, konuşulurken Mehmet Zeki Bey 'in mâruz kaldığı bir vak'adan da bahis edildi. Şöyle ki, Zeki Bey, oğlu Muzaffer' i 1 Galatasaray Lisesi'ne kaydettirirken, müdür, çocuğun birinci sınıfa alınması hususunda çok ısrar etmiş. Mehmet Zeki Bey de, ikinci sınıfa girmek hak ve kabiliyeti-

ne sahip olan çocuğun, fazla yorulmaması için, onu korumak maksadiyle birincide kalmasının istendiğini zannetmiş. Fakat sonradan gerçek sebebin idarî olduğu, yer bulunmadığı için ikinci sınıfa alınmadığı keyfiyeti ortaya çıkmış.

- "Evet, Mehmet Bey hem hâdiseyi anlatıyor, hem de bir meslektaşa bu türlü muamele edilir mi, bu olur mu diye hayret ediyordu. Olur, dedim. Niye olmasın? Herkeste hulûs bulunmaz ki... iyi şeyler dâima nâdirdir. Nerede o insaniyet, o Hak rızâsı için, menfaatsiz adım atış nerede?

Sana ve Hak yolunun taliplerine gelince, bu dünyâyı Allah'ın evi ve insanları da Allah'ın ıyâli bilip ona göre hareket etmelisiniz, dedim."

Bu konuşmadan az sonra, vaktiyle hocalık etmiş bir kimsenin

1- Nazlı Hanımefendinin dâmâdı olan Mehmet Zeki Bey, İstanbul Kız Lisesi Müdürü

ve Fransızca hocası idi. Oğlu Muzaffer ise, 1929 târihinde Galatasaray Lisesi'ne gi-

ren küçük bir çocuk idi. Liseyi bitirdikten sonra diş tabibi oldu ve genç yaşında da

vefat etti.

mâlî sıkıntıya düştüğünden, az ücretli bir işe, hattâ hademeliğe bile

razı olduğundan teessüfle bahsedildi.

- "Sebepsiz olmaz ki... Allah zâlim değildir. Onun için kimse hak-

kında: Vah, vah, yazık!, dememeli. Çünkü ona acımak, mahkemenin

hâkimi bunun hakkında âdilâne karar vermemiş demek gibi olur.

Biz, bu dünya mahkemelerinde verilen kararlara bile boyun eğdi-

ğimiz halde, Hakk'ın hükümlerine ne diye itiraz etmeli? Allah herkese

lâyığını verir. Sen o muhtaca, elinden geldiği kadar yardım et, lâkin

vah vah... bu neden böyle olmuş? deme.

Çekilen sıkıntılar, ekseriya şükürsüzlük neticesidir. Hakkıyle şü-

kür edemesek bile, hiç olmazsa yolunda bulunalım."

- "Bâyezîd-i Bistâmî sormuş: Yâ Rabbî sana nasıl kavuşayım? demiş. Nefsini yolda bırak, ilerle gel! buyurulmuş."

Eski harflerin kalkmasiyle, memleketin hemen her tarafında açılan Latin harfleri kursları, İstanbul'da da, münevvere ve halka olmak üzere birçok yerlerde faaliyete geçmiş bulunuyordu. İlk kurslara mektep muallimleri devam ediyor, sonra onlar başka kurslara hoca tâyin olunuyorlardı. Bir muallim olarak Hocamız Kenan Rifâi de bu kurslara tâbi olmuştur:

- "Talebelik âlemi başka âlem! Büyük adamlar bile azıcık fırsat bulunca hemen talebelik zamanlarındaki çocukluklarını ortaya vuruyorlar. Fırsat bulunca, hemen gürültüye, alaya başlıyorlar. Ben bu hâli, nefsin zikirden, riyâzattan korkarak saklanıp bir fırsat bulunca kuyruğunu sallamasına benzettim.

Bu kurslara devam edenler, müdür, muallim ve münevver kimselerdi. Fakat ne de olsa talebe idiler işte. Biraz ciddiyet bozuldu mu, işler de bozuluyor, şaka, alay başlıyordu. Hattâ biz bile, kürsüdeki hocayı azıcık gevşek görünce, Muharrir Necip Bey'le konuşup gülüşmeye başladık. Fakat sıra muallim olmaya gelince, sınıfın asayişini ziyâdece

bozan bir hanıma ihtara mecbur olmuştum."

- Bu sabah, nefsin terbiye görüp zikir ve riyâzat darbeleri altında

sinmesinden, fakat bir fırsat bulunca da derhal başını kaldırmasından bahsetmiş, misal olarak da mektep talebelerini ele almıştınız:

- "Evet ama bu arada nefsin de kuvvet veya zafiyet derecelerini göz önünde bulundurmak lâzım gelir. Şüphe yok ki mektep çağına henüz yetişmiş gençlerin, zindelikle, kuvvet ve istekle şakalaşmaları, gülüp söylemeleri, bunlardan daha olgun çağa gelmiş olanların latifeleri ve eğlenceleri ile bir değildir. Daha yaşlı olanlar ise dermandan düşmüş, hareket ve cevvalliklerini kaybetmiş olduklarından, kendilerinde hâlâ, çocukluk ve gençlik istekleri mevcut olmakla beraber, bunu izhar edecek kuvvet ve zindeliği bulamazlar.

Keza, nefis de bir sohbet, mücâhede ve riyâzat ile böyle dermansız ve takatsiz kalmakla, kötülüğe karşı olan meyil ve arzusunu meydana koyamaz. Ancak ruha ve rûhânî kuvvetlere tam bir teslimiyetle teslim olur da kendi de ruh kesilirse, işte o zaman adı nefislikten kurtulup ruh olur."

Sâmiha Hanım:

— Efendimizin Hz. Ali'ye şöyle bir hitapları var...

- "Buyururlar ki... Allah'a giden yol, mahlûkâtın nefesleri kadar çoktur. Fakat sen yâ Ali, insân-ı âkilin gölgesinde olmaya bak. Maamâfıh bu kelâm, Resûlullah varken Hz. Ali'nin başkasını araması için söylenmemiştir. Ancak geleceklere ders olması için, onları uyandırmak için buyrulmuştur."

Hazret-i Ali'den bahsedilmesi üzerine bâzı sözleri hatıra geldi. Bahusus: Her şey Hakk'ın kudret eli altındadır. Rızk kazanmak, sâdece gayret ve çalışmakla olsaydı, atmacalar serçe kurşuna yem bırakmazlardı, demiş olduğu konuşuldu:

- "Bu sözden maksat, ihsanı Allah'tan bilip, kazancı, sebep ve âletten bilmemektir. Her şeyi Hak'tan bildikten sonra çalış çalışabildiğin kadar. Mukadder olan her ne ise onun elde edileceğini bilerek çalışmak lâzımdır.

Neye beyhude emekler neye bu sa'y u emel
Gelir elbet başına her ne ise hükm-i ezel

Mesnevî-i Şerif hikâyesidir: Adamın biri, devesine bir çuval un yüklemiş. Fakat denk gelmesi için devenin bir tarafına da kum koymuş

arkadan da yalın ayak başı kabak biri geliyormuş. Deveciye: Efendi, bu devenin üstünde ne var? diye sormuş. Deveci: Bir tarafında un, öteki tarafında kum var! demiş. Pejmürde kıyafetli adam: Unu anladık, fakat kum ne olacak? diye tekrar sorunca: Deveci denk gelmesi için... cevâbını vermiş. Bu karşılığa hayret eden adam: Onun yarısını bir çuvala yansını da ötekine koysaydın olmaz mıydı? diye sormuş. Bu tavsiyeye hayran olan deveci: Kuzum bu akılla sen nesin? Elbet varlık dirlik sahibi büyük bir adamsın... deyince yolcu cevaben: Yanıldın, pek fakir

bir adamım, kapı kapı dolaşır dilenirim... demiş. Deveci hayretle: Bu akılla dileniyorsun? Öyle ise çekil yanımdan... uğursuzluğun bana da dokunmasın uzak ol benden! demiş.

Kazancın, yalmz akıl ve ilimle olmadığına bu hikâye güzel bir misaldir. Evet, kazanç, yalnız akıl işi olsaydı, bu adamın hiç değilse, o akılsız deveci kadar bir varlığı olması îcap ederdi."

Sâmiha Hanım:

- Bir Mesnevi beytinde: Parlak ve cilâlı bir aynanın üzerine tekrar cila sürmek cahillik olur, buyuruluyor. Bunun gibi, mücâhede ve riyazat da bir mertebeye kadar lâzım geliyor. Ondan sonra ise, bu mücâhede ve riyâzatlar da bir nevi hicap oluyor değil mi?

- "Rabbine tap, ta yakîn gelinceye kadar 1 . Yâni, güneş doğunca idare kandilini söndür. O vakte kadar olan ibâdet, ubudiyettir. Yakîn geldikten sonraki ibâdet ise ubûdettir.

Ubudiyet kulluk; ubûdet ise aşk ve şevk demektir.

Fîsebîlillah, Hak yolunda verilip harcanan her şey ibâdettir.

Yakîn hâsıl oluncaya kadar yapılan ibâdet, vazife duygusuyla, yakîn-
den sonra ise aşk ve şevk ile yapılır. Bir çocuğun ilk mektebe gitmesi
ile üniversiteye gitmesi arasındaki fark gibi... birincisi, korku veya teş-
vikten dolayıdır. Fakat yüksek mektebe gidiş yakîn hasıl olmuş bulun-
duğu içindir. Çünkü artık ilim ve kemal sahibi olmanın lüzumuna
inanmış, çocukluğunda olduğu gibi korku veya ümîdin teşvikine lüzum
kalmamıştır."

Sâmiha Hanım:

- Biz cihâna beli dâvasını isbattan ötürü gelmişiz, buyruluyor.

1- Hicr sûresi, 99. âyet: "Va'büd Rabbeke hattâ ye'tiyeke'l-yakîn."

Fakat her beli, beli diyenin istidadına göre değil midir? 1

- "Evet. o dâvayı isbat etmek için geldik. Çünkü belî, ezel âlemin-
de iken bir dâva, nazarî bir kaziye idi. İşte o nazarî olan dâvayı bu dünyâya isbâta geldik. Ama bu isbat keyfiyeti için de iki şahit lâzımdır ki, onlar da ilim ve ameldir."

Semîha Hanım:

- Şeytan da diyor ki: Ben yârimi küfrân-ı nimette bulmuşum. Bu sayede mahbûbumu müşahede etmişim. Çünkü ben de ilâhî esmadan bir ismin mazharıyım. Şeytan da ezelde belî demişti değil mi Efendim?

- "Şüphesiz o da belî dedi. Fakat şeytanmki nefsânî ve şeytanî bir belidir.

Ruhların gittikleri yol, kendi sırât-ı müstakimleridir. O sırât-ı müstakimin nihâyetinde mazhar oldukları isim ve sıfat her ne ise ona vâsıl olurlar. Şeytan da Mudil ismine mazhardır.

Şunu da bilmek lâzımdır ki bu tezat, taayyün bâbmdadır. Yoksa hakikat zahir olunca Firavunla Mûsâ dâvası kalmaz."

Semîha Hanım:

- insanları Hakk'a götüren yollar, yaratılmışların nefesleri miktarıncadır. Fakat sen bunlardan bir kâmilin kalbini intihap et tavsiyesi, kâmilden gayrısında olan tecellînin zat tecellîsi olmayıp sıfat ve esma tecellîsi olduğundan mıdır?

- "Evet en kısa, en kestirme yol bu yoldur. Çünkü her şey kâmilin kalbinden Allah'a varır. Her şey, her şey Hakk'a vuslatı onunla, onun kalbine girmekle bulur. Nebat da, hayvan da, insan da hep aynı yoldan Hakk'a kavuşur."

- "Demin Semîha'ya onu söylüyordum. İnsan, riyâzat ve mücâhede külüngü ile hicaplarını kazıyor, kaldırıyor, altından mâ-i maîn çıkarıyor. Yâni kendinde olan emânetten haberdar oluyor. O emânetten haberdar olmayan kimsenin hâli ise, ata binip de atım neredēdir, diye arayan kimsenin hâline benzer. Ben taşrada arar idim. / Ol can içinde cân imiş sırrı, işte o emânetten haberdar olmaktır.

Biliyorsunuz ki Beytullah'ta her taraf kıbledir. Yâni Beytullâh'ın içinde ne tarafa yüzünüzü döndürürseniz, her yandan kıbleye teveccüh

1- Cenâb-ı Hak ruhları dünyâya göndermeden evvel, onlara, ben sizin Rabbiniz miyim?

diye sorduğu zaman her biri, istidat ve görüşüne dayanarak: Belî, yâni Rabbimsin,

dedi. Ama Hakk'ın hangi ismini gördüyse, dünyâda da ona inandı ve bu inandığı is-

min peşinde yürüdü. Bu sebeple Allah'ın Hâdî ismine belî diyen hidâyet yoluna gitti.

Mudil ismini gören dalâlette kaldı.

etmiş olursunuz. Bu arada Beytullâh'ı ortadan kaldıracak olursanız

herkesin birbirine teveccüh etmiş olduğu görülür."

Meclisten birinin gelişi güzel bir söz söylemesi üzerine:

- "Söylediğiniz sözün nigâhbânı, gözcüsü olunuz ve düşünmeyerek

söz söylemeyiniz!"

Adam kötülemek ve çekiştirmekten bahsediliyordu.

Münîre Hanımefendi:

-Ah Efeııdiciğim, yapıyoruz işte. Meselâ etekler için söylüyordum. O kadar kısa giyiyorlar ki, rahat oturamıyorlar. İki üç parmak daha uzun olsa, diyorum.

- "Nene lâzım senin... söyleme! Bak ki mahşer gününde kendi eteğin kısa olmasın, avret yerin açık olmasın, ona bak!"

Semîha Hanım:

-Azrail'den korkarak Hazret-i Süleyman'a iltica eden adam, dervişlikten kaçanlara benzetilmiş. Dervişlikten kaçanlar da asıllarından, yâni kendilerinden kaçıyorlar değil mi?

- "Şüphesiz, asıllarından kaçmaya çalışıyorlar demektir. Azrail'den kaçan adam, hem de kaza ve kaderden kaçmak istiyor. Hal-

buki herkesin kaza ve kaderi kendisiyle beraber yoğrulmuştur. Ondan kaçmak nasıl mümkün olur?"

Nazlı Hanımefendi:

-Dönüp dolaşıp gideceği yer yine orası... istediği kadar kaçsın.

- "Fakat gitmekten gitmeye de fark var. Bir zor ile gidiş olur bir de bilerek ve isteyerek gidiş olur."

Bu bir Mesnevi hikâyesidir. Adamın biri, Azrail'i karşısında görür ve pek ziyâde kor-

karak Hz. Süleyman'dan, rüzgâra emredip kendisini Hindistan'a götürmesini ister.

Ricası kabul edilip istediği yere vâsıl olur. O zaman Hz. Süleyman Azrail'e sorar: Bu

adamı niçin korkuttun? Azrail de: Yâ Süleyman onu korkutmak için yüzüne bakma-

dım. Hayretimden baktım. Çünkü Cenâb-ı Hak: Filan kulumun canını Hindistan'da

al, diye emretmişti. Onu burada görünce şaşırıp kaldım. Ama beni görmekle içine

öyle bir korku geldi ki, kendi isteğiyle canını alacağım yere gitti, der.

Gramofonda Tanbûrî Cemil'in bir oyun havası çalınıyordu. Benice Hanımefendi, Cemil'in oyun havası bile güzel, dedi.
- "Aşk ile olan her şey öyledir. Görmüyor musun?

Bir kez Allah dişe aşk ile lisan
Dökülür cümle günâh misl-i hazan.."

Sâmiha Hanım:

- Muhâsebe-i nefs etmek, Hakk 'in boyası ile boyanmak değil midir?

"-Muhâsebe-i nefs etmek demek, nefsin veya ruhun îcâbâtma ne nisbette meyil hâsıl olduğunu muhasebe etmek demektir."

-Her kârında Hak'la olan bir kimsenin muhasebeye vakti olur

mu?

"O vakit muhasebeye hacet kalmaz ki... Biz muhâsebe-i nefsi Hak'la olmayanlar hakkında söylüyoruz. Muhâsebe-i nefs, nefsin veya ruhun îcâbâtma olan meylin muvâzenesidir. Tabiî ruha ve rûhânî âleme ne nisbette meyil edilirse o nisbette ilâhîliğe yaklaşılmış olur. Meyil ve incizâbın muvâzenesi, nefs ölünceye kadar devam eder. Nefs öldü mü, o zaman nefis de rûh olur. Ölmek, ister iradî olsun, ister zarurî olsun, her ikisi hakkında da böyledir.."

Münîre Hanımefendi:

- Ah Efendim, kaç defa: İmtihan kaldıracak hâlim yok, lütuf ile muamele niyaz ederim, diye yalvarmıştım.

- "(Bir lahza sükûttan sonra) İki kere iki kaç eder?"

- Dört Efendim!

- "Bunu yarın da sorsam yine böyle cevap verir misin? Bu malûm hakikati şaşırır da, beş veya altı der misin? Mademki bundan korkmuyor ve tereddütsüz cevap veriyor, dört buçuk veya beş demiyorsun. O

halde hesaba çekilmekten, imtihandan niçin korkuyorsun? Mademki Allah demişsin... imtihan demek budur işte.

Rabbin kimdir, dedikleri vakit, Allah olduğunda şüphen olur mu?
İş ki, iki kere ikinin dört olduğunu bildiğin gibi, nerede, nasıl ve ne zaman olursa olsun, Rabbin kimdir, dedikleri vakit: Allah'tır! diyebilesin ve Allah'a lâyık şeyler ne ise onları bilip, şeytanî olanları da reddedebilesin.

SOHBETLER 119

Mademki iki kere iki dört eder, demekten korkmuyor ve hangi şartlar içinde olursa olsun, sorulduğu vakit cevap verebiliyorsun. İmtihanda da mesele aynıdır. O halde iş, senin kendinde kalıyor. Çünkü sana Hak yolu da şeytan yolu da gösterilmiş ve şeytana uymanın acı neticeleri bildirilmiş. Öyle ise sana düşen, nefsine uymamak, irâdeni iyiye kullanıp vazife ve mes uliyetlerini idrak etmektir. İşte senin elinde olan, bu muvâzeneyi kurabilmektir."

Sabîha Hanımefendi:

- İmtihanın kolay olduğunu söylüyorsunuz. Fakat yalnız, Rabbim Allah'tır, demekle iş bitiyor mu?

- "Tafsilâtını söyledik. Allah demek, şeytandan baş çevirip Allah'a giden yolu ihtiyar etmektir, dedik."

-Ama Allah lütfederse..

- "Allah hiçbir vakit seni fenaya ve fenalığa sevketmez. Meselâ bugün sınıfta bir çocuğa bağırdım. Çocuk, benim bağırmam ve tekdirim üzerine korkarak, istediğim vaziyeti aldı. Fakat tekdir üzerine vaziyetini düzelttiği için de acıdım ve üzüldüm. Böyle azarlanmak ve korkutulmak yüzünden istediği şeyi yapamayan kimseye acırım. İsterim ki, o yapmakta olduğu hareketin fenalığını idrak etsin de kendiliğinden vazgeçsin, yapmasın. Ben böyle acırken, ya Allah nasıl olur da kullarını korkutmak ister?

Evet, o çocuğu tekdir etmem, nizâmı korumak içindi. Çünkü kendi hâline bıraktığım takdirde sınıfı alt üst edecekti. Ben talebelerimi azarlamaktan zevk duymam ki... temenni ederim, kendiliklerinden rahat dursunlar...

Meselâ sınıfta hem terbiyeli hem çalışkan bir çocuk vardır. Eğer

çocuğun Türkçe dersinde Latince veya bir başka dersle meşgul olduğunu görsem, onu diğerleri gibi paylamam ve cezalandırmam. Çünkü bu ayn meşguliyetten, Türkçe dersine bir zarar gelmeyeceğini, nasıl olsa işin içinden çıkacağını bilirim. Kabiliyetini bildiğim için sever, itimat eder, bu yüzden de göz yumarım.

İşte bu misal: Allah bir kulu sevdi mi günâhı ona zarar vermez, kavl-i şerifine canlı bir numunedir. Türkçe dersinde başka bir işle meşgul olmak zayıf bir talebeye zarar verirse de o, bence matlup olan seviyeyi bulmuş, lâzım gelen bilgiyi kazanmış olduğundan varsın istediği şeyle meşgul olsun. Onun zenbi yâni, günâhı başkalarının hasenâtıyle iyilikleriyle beraberdir. Demek ki Hak sevgililerinin günâhı da kendile-

rıne zarar vermez.

Bir gün bu çocuğu derse kaldırmışım. Arkadaşlarından biri, dersini hazırlamadığını îmâ ederek bıyık altından gülüyordu. Ne gülüyorsun a çocuk? O ne yapar yapar işin içinden çıkar, sen kendi başını dü-

şün... diyesim geldi.

Gerçekten de öyle oldu. Mükemmel cevap verdi. Fakat sıra, alay eden arkadaşına gelince, hiçbir şey bilmedi.

İnsanın da imtihan için çağrıldığı vakit hazır olması ve o çocuk gibi işin içinden kolaylıkla sıyrılması, hele kendini de hocasını da, müfettişe ve mümeyyize karşı mahcup etmemesi ne güzeldir.

Bu çalışkan talebeyi ara sıra başka şeyler ile meşgul görürsem: Farketmiyorum zannetme ha! derim. Bu ihtar da ötekilere örnek olmasın, o yapıyor biz de yapalım! demesinler... diyedir.

Fino köpeği ile eşeğin hikâyesini bilirsiniz. Adamcağızın birinin bir fino köpeği ile bir de merkebi varmış. Efendinin bahçede oturduğu bir gün, köpek sahibinin kucağına çıkmış, cilveler yapmış. Efendi de onu okşayıp sevmiş. Bu hâli gören eşek, köpekten özenerek, gelip iki ayağını efendinin omuzlarına dayamış. Tabiî efendi de hem korku hem de hiddetten, bir sopa bulup eşeği ahıra kovalamış."

Mecliste: Ne yapsın, o da sevilmek istemiş... tarzında sözler söylendi.

- "Sevilsin ama... finonun sevildiği gibi değil... haddini bilmeyenin

haddini ne" çâre ki sopa ile bildirirler."

Ailece oturuluyordu.

- "Söylesene Nebiye! 1 "
Nebiye Hanım:

-Allah... işte her ne ise odur!

- "Her ne ise odur! Ne güzel bir söz. Çünkü şeriki ve nazîri yoktur."

Az evvel, Ken'an Rifâî'nin eşsiz sesinden Tebâreke sûre-i şerîfesini dinlemiştik*. Sanki meclisin üstüne hazdan ve istiğraktan bir örtü çe-

1- Nebiye Hanım, Hazret-i Ethem'in büyük kızıdır. Yaşlı, hasta ve saf bir hanım.

Dâima Ken'an Rifâî'nin himayesini görmüş, kolu kanadı altında yaşamış ve azîz bir

hâtıra, bir emânet olarak taziz edilmiştir.

2- Bizim dünyâda olmadığımız târihten beri Hocamızın her cuma gecesi Tebâreke oku-

kilmişti. Böyle rûhânî demleri karârında tutmak, vazifeleri cümlesin-

den olan Münîre Hanımefendi, feraset ve dirayetinden beklenen bir

atiklikle hemen konuşmaya başladı:

- Ah Efendiciğim, onu düşünüyorum. Kalp, sanevber şeklinde bir

et parçası... fakat içinde ne geniş âlemler var. Akıl almıyor ki...

- "Hakk'ın kudretine karşı aklın ne ehemmiyeti var? Akıl neyi dü-

şünürse o mahlûktur. Binâenaleyh yalnız mahlûku tasavvur edebilir.

Yâni yaratılmış olan, yaratanı nasıl idrak edebilir, nasıl o azameti kav-

rayabilir?"

- Efendim... şu sadâdaki tesir, Allah'ın sese verdiği bu kudret

kâfi... bunu bile aklımız ile halledemiyoruz.

- "Ses, dağınık olan duyguları bir noktada topluyor ve türlü düşünceleri ve hisleri terkettirip birliğe sebep oluyor. Bütün havaî olan taallukat terkedilip de nefsânî olan bütün delikler tıkanınca da ruh Allah'la beraber oluyor. Çünkü o vakit şu ve bu kalmıyor. Her vakit bu hal muhafaza edilebilse ne iyi... fakat olmuyor ki işte.."

Rifat Bey 'den bahsediliyordu.

- "Ne temiz bir adamdır. Bu akşam yine gelmişti. Hiç edebini bozmaz. Vazifesini unutmaz. Bu kadar uzaklarda dolaşır, yine o saffetine, rabıtasına halel getirmez."

Server Beyefendi:

-Evet Babacığım, bunlar işte birkaç tane... dâima burada bulunanlar, size yakın olanlar için gaflette bulunmamak bir derece daha kolay olabilir. Fakat uzakta olanlar için bu daha müşkül!

- "Aman Ağabey, pîş-i menî der Yemeni; der Yemeni pîş-i meni... Buradadır, yanımda olduğu halde uzaktadır, Yemen'dedir, burada imiş

gibi yakındadır. Şüphesiz yakında olmanın tesirleri büyüktür. Fakat iş

uzaklık ve yakınlıkta değildir, kalp rabıta ve yakmhğmdadır."

Sâmiha Hanım:

- Aşıka dediler ki: Çok şehirler gezdin, hangisi daha güzeldir, de-

duğunu bilmekteyiz. Sesinin yakıcı ve benzerini görmediğimiz güzelliğinin ise dinle-

diğimiz bütün sesler arasında bir eşine rastlamadığımız kadar harikulade olduğunu

söylemenin her şeye rağmen ifadesiz olduğunu da bilmemiz lâzımdır.

1- Kenan Rifâî'nin müritlerinden, ticâretle iştigâl eden bir zat.

di ki: O şehir ki yâr oradadır.

"Evet (bir an sükût) ben olsam o âşıka derim ki onun olmadığı şehir var mı?"

Sâmiha Hanım:

-Bir Mesnevi beytinde: Ben sedamı ziyâde eden dağlara söz söylemek isterim, buyruluyor.

- "Öyle değil mi ya? Söyle, söyle, karşındaki anlamasın, istifâde etmesin, öğrenmesin, beyhude yere ses kulaklarından dökülsün ne işe yarar? Elbet sözü anlayana ve istifâde edene söylemek gerek.

Bunun gibi, meselâ sen uygunsuz bir halde bulunuyorsun, ben de sana: Yapma bunu, diyorum. Fakat dinlemiyor yine yapıyorsun. Bir daha, bir daha söylüyorum ve nihayet bıkıyor ve söylemekten vazgeçiyorum.

Gerek ahlâkî gerek manevî ve ruhî sahalarda insan, söylediğinin tesirini görmek ister, Allah da işte bunun için hitabı kâmil insana ya-

pıyor. Bak diyor, bak! Ben neler yarattım. Tekrar tekrar bak. Îtiraz edecek bir şey bulabilir misin? -Çünkü îtiraz aklın icâbıdır- kâinatta sanatımı, kudretimi gör!

Yine bir âyette buyruluyor ki: Benim yarattığım şeyde tefâvüt göremezsin 1 . Ayetin zahirî mânâsı bu. Fakat her âyette nice âlemler vardır. Yâni, şerif olsun, denî olsun, câhil olsun, âlim olsun, kâfir, mümin, âlî olsun, talî olsun, her zerrede, mevcudatın her zerresinde Cenâb-ı Hak cüz'î veya küllî esmâsiyle tecellî etmiştir. Bu ne büyük bir söz, ne büyük bir kaide, bir edebe davet ve ne büyük bir tevhîd, bir lâ ilahe illallah'tır.

Bütün mevcudat, kâfir, mümin, süflî, âlî, hiçbir zerre yoktur ki, Cenâb-ı Hak ona cüz'î veya küllî esmâsiyle tecellî etmesin. Her bir mahlûk, her bir zerre, her isim sahibi kendi isminin aslını davet ediyor, celbediyor ve kendisi de o ismin cazibesine tutuluyor ve bu onun için bir sırât-ı müstakim oluyor.

Mademki her mahlûk Rabb'ına, kendi terbiye edicisine âyân-ı sabitesine müncezip oluyor, o halde peygamberlerin, mürşitlerin dâvetine ne lüzum var? derseniz, o davetten maksat, Mudil isminden Hâdî ismine davettir, yâni serden hayra çağırmaktır. Bilcümle isimler, bilcümle merbuplar, ancak bütün isim ve sıfatları kendinde toplamış olan Allah isminde, bu bir tek merkezde toplanır. Her mahlûkun, her zerre-

1- Mülk sûresi, 3. âyet.

rıin Rabb'ma müncezip olması, onun sırât-ı müstakimidir. Fakat en doğru sırat, en doğru yol ihdina's-sırâta'l-müstakîm 1 deki mazhar-ı Muhammedi olan sırât-ı müstakim, yâni tevhîddir.

Dünyâda abes hiçbir şey yoktur. Belki görünüş abesmiş hissini verir. Meselâ dere kenarında bez yıkayan kadın çamaşırı evvelâ tokmaklıyor, sonra çalılara serip kurutuyor. Daha sonra katlayıp istif ediyor. Bu vuruş, ıslatış ve kurutuş hareketleri birbirinden ne kadar ayrı birbirine ne kadar zıt; fakat maksat bir: O da çamaşırı temizlemek. Neticede de dilberin vücûduna lâyık kılmak.

Hâsılı kelâm, dünyâda abes bir şey yoktur. Bütün o gördüğün zıtlıklar hep aynı gayeye hizmet etmektedir. Onun için işte Cenâb-ı Hak: Bak, hilkatimde abes bir şey görebilir misin 2 diye nasıl sormasın?

Hulâsa, en küçük zerrelere kadar mahlûkatta esmâsiyle tecellî eden Allah'tır. İnsanın da kâh riyâzat, kâh mücâhedat, kâh lütuf, kâh celâl ile muamele görmesi, hep içinin temizlenmesi, tezkiye ve tasfiyesi içindir, ki Allah'a lâyık olabilsin. İş, bu birliğe varıp lâ ilahe illallah pasaportunu elde edebilmekte. Onu ele almadan da Hakk'ın haremgâhına nasıl geçebilirsin? Şu halde insana edepten başka ne düşer? Fakat kellim kellim lâ yenfa'.. 3

Değirmenciye buğday götürmezlerse, yâni buğdayı öğüttüren olmazsa, değirmenci suyu tekrar dereye çevirir. Ona niçin su akmıyor? derlerse, un öğüttürücü kimse gelmedi ben de suyu aslına şevkettim, der. Benim de bu söylediklerimi dinleyecek ve alacak kabiliyetler olmazsa, kalpten ve ruhtan gelen bu kelâmı geri çevirip aslına gönderirim. Arada kim kaybeder? Benim nehrim akıp gidiyor. Dinleyen olursa tekrar bu tarafa çeviririm, istifâde eden etsin. Bakınız sohbet ne büyük şeydir. Şimdiye kadar geçen bunca sözlerden sarfınazar edin, yalnız şimdi alınan, yüz sene ibâdetten üsttür. Fakat alınanı söylüyorum. Taşların üzerinden akıp gideni değil..."

Sâmiha Hanım:

- Bir Mesnevi beytinin mânâsında şöyle buyuruluyor: Melek-i mu-

karreb levh-i mahfuzdan gayb âlemini nasıl çekip alırsa, bu enfüs âleminde olan akıl dahi, her sabah, her günün dersini ve ilmini levh-i

1- Fatiha sûresi, 6. âyet: "Bizi doğru yola ulaştır!"

2- Mülk sûresi, 3. âyet.

3- Söyle söyle faydası yok!

mahfuzdan çekip alır.

- "Melek-i mııkarreb, bu âlemi tasarruf etmeye, evirip çevirmeye memur olan meleklerdir ki, bunlar da Mikâil, İsrafil, Cebrail ve Azrail'dir. İşte nasıl bunlar levh-i mahfuzdan her günün emirlerini alıyorlarsa, akıl da öyledir. Kâinatta ne varsa nefsinizde, kendinizdedir. 1 Onun için âlem-i ervahı ruhunda, âlem-i ceberûtu aklında, âlem-i

lâhûtu da sırrında görmen lâzımdır. Bu âlemleri başka yerlerde arama-ya kalkışan kimseler, ata binip de: Atım neredeiir yâ hu, kim aldı atı-mı, diye gafil ve başı boş gezen kimselere benzerler.

Tenin diriliği neyledir; canladır. Canın diriliği neyledir, canarladır. 2 Demek ki bunların hepsi sende mevcut. O sana şah dama-rından daha yakındır. 3

Ama onu, zuhurunun kesretinden ve yakınlığının şiddetinden gö-remiyorsun. Sorarım sana, beni ne ile görmektesin? Nur ile değil mi? Ya günün ya ayın ya da bir çerâğm nûriyle görüyorsun. Eğer karanlık olsa göremezsin. O halde mevcut olan bu nuru bana göster! Seninle, her bir uzvun ve her bir zerrenle olduğu halde, onu yakınlığının şidde-tinden dolayı göremiyor ve: Şu nurdur! diye tefrik edemiyorsun. Beni onunla gördüğün halde, ruh ve candan her şeyle mukayyet olduğu hal-de, şuradadır diyemiyorsun.

Karşısında mürşidi varken, kâmil insanı nerde bulalım, diye sual edenler vardır. Bu, atım nerededir, yahut güneş nerededir? demek gibi değil midir?

Behîre Hanım Bebek' deki komşuların hastalık ve sair sebepler

yüzünden eski eğlence âlemlerine devam edemediklerini söyledi:

- "İşte onların da zevk ve safâlarına bir hâil giriverdi. Hiç o cüm-
büş o eğlence devam eder mi? Dünyânın hiçbir zevkinde karar ve hiçbir
yerinde rahat yoktur. Ancak Hakk'm halvetgâhından başka... Allah'la
olmadıktan sonra, hayat ne kadar alâyişli de olsa hiçtir. Şunu bilmeli
ki dünya zevklerinin neticesi dâima hüsrandır.

1- Zâriyat sûresi, 21. âyet: 'Ve fi enfüsiküm efelâ tübsirûn."

2- Hadîd sûresi, 4. âyet: "Ve hüve maaküm eynemâ küntüm: Nerede olursanız olunuz.
O, sizinle- beraberdir."

3- Kâf sûresi, 16. âyet: "Ve nahnü akrebü ileyhi min habli'l-verîd:Biz ona şah damarın-
dan daha yakınız."

4- Nazlı Hanımefendinin büyük kızı, Mehmet Zeki Bey'in zevcesi, diş tabibi Muzaffer
Bey'in annesi. Bütün hayâtını hastalara, dertlilere, yoksullara ve gariplere nezret-
miş büyük kadın.

Halbuki gönlünü Hakka bağlamış ve insanlığa hizmeti gaye bilmiş kimseler için zevk de safa da bitip tükenmez. Hattâ çileler ve ıztıraplar dahi onların zevk ve şevklerine engel olamaz. Melek Hanım'ı 1 görmüyor musun? Evlâdı bir tarafta ölü3'or. O, Allah büyüklerime ömür versin, diyor.

Muhlise'den ne umarsın? Çocuğu öldüğü vakit, kendisini teselliye gelenlere o teselli veriyordu.

Halbuki bir mânevi bağı ve maneviyatla ilişiği olmayan Doktor (...) Beyin zevcesi, çocuğu ölünce: Dünya benim için bitti! diyordu. Halbuki a kadıncağız, sen dünyâya evlâdın için gelmedin ki onu kaybedince dünya bitmiş olsun. Aklın varsa kendini kurtarmaya bak, ona çalış... Ölüme müteessir olmamak kabil değil. Fakat bir haddi var. Dünyâya gelmekten maksat aslını bulmaktır. Bunu bilirsen o vakit dünya sana zindan olmaz, seyran olur."

Hazret-i Muhammed hakkında yazılmış bir kitap okuyorduk. Burada, Efendimiz'in Hirâ Dağındaki îtikâfı, Cebrail'in ilk defa görünüşü ve Resülallâh'ın mübarek vücûdunu titremeler alışı ve Hazret-i Hatice'nin nezdine avdetinde: Beni örtünüz, beni örtünüz! buyurmaları anlatılıyordu.

Bu sırada, aydınlığında kitabı okuduğumuz mumun içinden ânı olarak, kendi şulesinin dört misli bir ziya yükseldi. Fitil iki parça olmuştu, içimizden biri, mumu değiştirmek için gidip bir başka mum getirdi ve: Efendim, mum ikiye ayrıldı dedi. Hocamız:

- "Bırakın bırakın, nasıl olmasın!" diyerek içini çekti.

Bir kimseden bahsederken, söylemiş olduğu sözlere yarı alay tarzında gülüştük. Hocamız eliyle sükût işareti yaparak:

- "Bir gün Hazret-i Ayşe pencereden bakıyordu. Efendimize: Bakın yâ Resûlallah, uzun boylu bir adam geçiyor, dedi. Efendimiz Hazret-i Ayşe'yi susturdular ve: Gıybet ettin yâ Ayşe, insan kanı içtin... parmağını sok da istifrâğ et! buyurdular. Hazret-i Ayşe parmağını ağzına soktu ve istifrâğ edince boğazından kan geldi.

Gıybet, zem ve istihfaf, bahusus dervişlik yolunda bulunduğunu iddia eden kimselere yakışacak hal değildir. Ama yapılıyor. Hepiniz

1- Çok yaşlı, îmânına ve insanlığına doyum olmayan müstesna bir kardeşimiz.

böylesiniz."

Münîre Hanımefendi:

- Bunlar huzurunuzda söylenecek sözler değil ama yine söylüyo-ruz.

- "Her yer Efendi'nin huzurudur."

- "Efendim, siz af buyurun!

- "Siz kendi kendinizi affedin böyle şeylerden. Kendi hatâmız başımızdan aşmış. Bir de âlemin kanını içmeyelim.

Dikkat ediniz... herhangi bir yerde konuştuğunuz lâfları şöyle bir tartınız, mutlaka yüzde sekseni dedikodu, yirmisi gıybettir. Allah için konuştuğunuz ise, ya yüzde sıfır ya da yarımdır. Lâf söylemeyi bilmiyorsanız susmayı da mı bilmiyorsunuz. Onun için Resûlullah Efendimiz: Ya hayır söyle ya sus, buyuruyor."

Şevk, cezbe ve muhabbetten konuşuluyordu.

- "Zâtın biri, Allah'ım, demiş. Senin olduğun yerde ateş ve cehennem yoktur. Senin olmadığın yeri göster ki cehennemin orada olduğunu bileyim. Elcevap: Gafletin!"

Sabîha Hanımefendi:

- Olsa zerrece aşk odu yakar cümle varlığını... buyuruluyor. Bu aşk ateşi ne kudretli ki zerresi bütün bir varlığı yakıyor. Varlık da az şey mi? Onu yakmak için ne kadar kuvvet lâzım...

- "Gönlünde duyduğun o bir anlık cezbe, işte yârin huzuru demektir ve onunla olmak demektir. Buna, bu cezbeye, iki dünyânın amelleri karşılık olabilir. Bu hal, hayır ve hasenat işlemekle ölçülebilir mi? O cezbe haliyle nefes alıp vermek visalin ta kendisidir, bayramdır. Çünkü yâr ile birleşmektir. Ahiretin cennetleri, ibâdet ve tâatlar ve dünyânın her türlü zevkleri, hep hep ondadır. Ne mutlu o kimseye ki o visale bu dünyâda kavuştu."

Gece okuduğumuz Mesnevî-i Şerifte, rızâ ve teslim bahsi geçiyordu ve Allah 'in rızâsı nasıl kazanılır, diye konuşuyorduk:

- "Riya, kibir, yalan, tefâhür, gıybet gibi bütün fenalıklar, hep halkı nefyetmemekten, kendini aradan kaldıramamaktan ileri gelir. Bütün bunların başı odur. Eğer sen dâima Hak ile olursan ondan başka bir şey görmez ve bilmezsen, kime ne söyleyeceğin kalır? Nasıl kibir eder, kimi gıybet eylersin. Çünkü bu gibi vasıflar, ancak halk ile olan

muameleye mahsustur. Ama halkı görmez olursan, bu takdirde ne ha-

set kalır ne riya ne kibir... hepsi birden kökünden kesilir.

İş, halkı nefyedebilmekte, yok olduğunu kabul edebilmektedir. Böylece de halktan kalben alâkayı kesip yine kalben kendini ortadan kaldırmaktadır.

Tabiî bu nefy, bu reddediş kalbî olmalıdır. Şu konuştuklarımızı dinleyip de: Dur, eve gider gitmez kocamı çocuğumu sokağa atayım... diyecek değilsin. Bir yandan boynuna borç olan bütün vazifelerini dikkat ve sadâkatle îfâ edecek ama, halkı görmeyip muamelenin Hak'la olduğunu bileceksin. Hakk'ın rızâsını kazanmak için her tarafta her hal ve kârda Allah'la muamelede olduğunu bilmek gerek...

Tevhîd-i ef âl, şeytanın varabildiği son mertebedir. O, tevhîd-i sıfat ve zâta gidemediği için Âdem'e secdeden kaçındı. Maamâfıh tevhîd-i ef âl dahi birçok hocaların ve aklına ilmine güvenen birçok kimselerin eremediği bir derecedir."

Dede Mehmet Efendinin refikası merhum Nezihe Hanım hakkında konuşuluyordu.

Münîre Hanımefendi:

-Ah Efendim, hiç kimse yok ki ondan memnun olmasın... herkesten, hakkında iyi sözler duydukça o kadar seviniyorum ki...

- "Koca Nezîhe! Kalplerin hüsn-i şehâdeti ne büyük şeydir. İşte o memnuniyet, o şehâdet, onun huzuruna delildir. Çünkü Allah kalplere nazar eder."

Semîha Hanım, bir gün evvelki sohbetten söz açarak, yapılan bir iyiliğe mukabele beklemenin şükran vazifesine mâni olduğunu ve namazda bulunan bir kimsenin etrâfiyle alâkadar olduğu takdirde nasıl namazı fasit olursa iyilik yapan kimsenin de, karşılık istemeye kalkışmasının o iyiliği ifsat edeceği fikrini tekrarladı.

- "Ehlullah ve Hak yolunun yolcuları salât-ı dâimede yâni devamlı surette namaz hâlinde bulundukları için, onların bu türlü bir endîşenin peşine düşmeleri elbet seyyiat ve ayıp olur.

Şerîatte helâl olan tarîkatte haram olabilir ve tarîkatte helâl olan da hakikatte haram olabilir. Meselâ şerîatte birisi sana: Eşek! dese sen de om j diyebilirsin. Halbuki tarîkatte böyle bir muameleye mâruz kalacak olsan, sahibim bana bu sözü o kimse vâsıtasiyle söyletmiş! dersin.

Hakikatte ise: Eşekle benim yaratılış cihetinden ne farkımız var ki kendimi ondan üstün göreyim? Eğer hesap günü, elime lâ ilahe illallah pasaportunu alarak Hakkın huzuruna çıkamazsam, ondan daha aşağı olacağım tabiîdir. Eşeğin ise hiç olmazsa hesaba çekilmesi ve mahcubiyete duçar olması yoktur. Neticede toprak olup gidecektir, diye düşünürsün.

Meclisten biri, ehlullâhın, isterse göz önünde olduğu halde görünmeyeceğini söylemesi üzerine:

- "Görünmek görünmemek ehlullâhın elindedir. Fakat kendileri için umûmî kaideyi bozup istisna yapmazlar.

Onların işlerini halkın işlerinden farklı bilme. Ehlullah, bütün işleri tabiî cereyanına bırakır. Bir şey umum için ne ise onlar için de öy-

ledir. Alemin kıvamı intizam iledir. Ehlullah ise bu intizamı kendi işi için bozmaz ve çizilmiş olan hududu tecâvüz eylemez, her şeyin hakkı ne ise onu verir. Gözün vazifesi görmektir. Elbet bakınca görür, niçin görmesin?

Zamân-ı Saadette Resûlullah neler yapmaya muktedir değildi. Fakat yaptı mı? Hayır! O yapanlar, keramet gösterenler, ilim deryasından aldıkları bir kısım ilim suyunu kendi kaplarına sığdıramayanlardır. Ehlullâhın kabının nihayeti olmadığı için böyle şeylere tenezzül etmezler. Ama sende görücü göz olursa, baştan aşağı onun hareketlerinde kıyl ü kâlsiz ve müşkülâtsız her şeyi görürsün. Yoksa ehlullah, göstermek gayreti içinde değildir. Elverir ki gözün olsun da kendin göresin. Çünkü o, baştan aşağı esrar ve mânâdır."

Sâmiha Hanım:

-Aşık behemehal mâşûku bulur, buyuruluyor...

- "Elbet, âşık, maşuktan bir parçadır. Onun ergeç aslına gitmesi tabiîdir. Âşık, bir iple bağlanarak aslından buraya salıverilmiştir. O ip geri çekilince doğru yine aslına gider.

Kimde kim aşkın nişanı var- durur
Akıbet mâşûku ânı ir görür

Aşık, mâşûku tarafından sarkıtılan o iple bağlıdır ve icâbında çekilir. O ipin bir ucu da maşukun beline bağlıdır. Maşuk çekmese âşık gidebilir mi?"

SOHBETLER 129

- "Sabah ezanında es-salâtü hayrun mine'n-nevm 1 derler, bu nasıl ve nereden kalmıştır, biliyor musunuz?

Hz. Bilâl, Efendimize namaz vakitlerini gelir haber verirdi. Bir sabah yine gelmişti. İçeriden Efendimiz'in, uykuda olduklarını söylediler. Bilâl bunun üzerine es-salâtü hayrun mine'n-nevm diye bağırdı. Efendimiz uyandılar ve bunu duydular, pek hoşlarına gitti ve bâdemâ bunun sabah ezanlarında söylenmesini münâsip gördüler.

Meclisten biri, bir cins Bulgar sigarasından bahsetti. Tütünü iyi, fiatı da ucuz olduğu için bu sigarayı kullanmalarını tavsiye etti.

Hocamızın canı sıkılmıştı. Şiddetle:

- "İstemem! diyerek konuşanın sözünü kesti. İstemem, kendi milletimin malı dururken, niçin Bulgar sigarası kullanayım? Sizler de almayınız. Ne kadar ucuz ve iyi dahi olsa, ben kendi milletimin malını kullanmak isterim.

Bu hissim, husûsî ve millî bir duygudur. Yoksa bütün milletler benim milletimdir. Yaratılış itibariyle mensup olduğumuz millete birinci derecede riâyet etmenin şart olduğunu unutmamamız ve ona göre hareket etmemiz îcap eder."

Hocamız sokakta bir koz helvacı Arnavut' a: Tunyatiyata morel diye selâm vermişti. Arnavut da mukabelesinde, Allahumme dora deyince:

- "Allah'ın eli senin elin olsun, Allah'ın eli seninle olsun, diye cevap verdi. Ne büyük, ne güzel bir duâ değil mi?" buyurdular.

Güzide Hanımefendi:

- (Sobayı işaret ederek) Demin sıcaktan yanına yaklaşılamıyordu. Şimdi hiçbir şey kalmadı, geçti gitti.

- "Her şey öyle değil mi? Hep bir andan ibaret... Her şey haşr u

1- Namaz uykudan daha hayırlıdır.

2- Arnavutça: Uzun ömürler (Merhaba yerine kullanılan bir söz).

neşri, yokluğu ve varlığı göstermiyor mu? Ağaçları görmüyor musun? Baharda çiçekler açıyor, sonra yemiş veriyor, fakat kış gelince onlardan eser kalmıyor. Denizlerin dalgaları da kabarıp yükseliyor. Sonra ne ses

ne sadâ kalıyor, sükût... Bir de haşr u neşri inkâra kalkarlar. O senin kendi vücûdundadır. Nasıl inkâr edersin. El'an haşr u neşr içindesin... Kâr ve zarar, haşr u neşr, herşey ondan... Senden sana sığınırım ey Allah'ım! Nasıl Allah'ı inkâr edersin, kendi vücûdunu inkâr edebilir misin?

Nerede o benim! diye yere göğe sığamayanlar, nerede bütün o kuvvet ü kudret sahibi pehlivanlar?

O yalan, bu yalan sen de var biraz oyalan!"

Târihten, Ebû Cehil ve avenesinin Bedir Muharebesi' nde müslümanlara reva gördüğü muamelelerden bahsediliyordu. Okunanları takip edenlerden biri: Bir türlü ölememiş ki... dedi.

Semîha Hanım:

- Çünkü vazifeli... diye cevap verdi.

- "Evet, görülecek işleri var, nasıl ölür? Eğer Allah isteseydi onu
bir anda mahvedemez miydi? Cenâb-ı Hak için zorluk mu var? Sevgilisine neler yaptı ne eziyetler etti de yine onu helak etmedi."

Aynı kitabın başka bir pasajında, Ebû Süfyan'ın tutumu okunurken yine meclisten bir kimsenin, Ebû Süfyan'ın müslüman olup olmadığını sorması üzerine:

- "Evet... bir gün müslüman olduktan sonra Kabe'nin içinde oturuyordu. Resûlullah ise Kabe'yi tavaf ediyordu. Ebû Süfyan içinden: Ah elime bir fırsat geçse de ben şuna (hâşâ) yapacağımı bilirim, dedi. Efendimiz Ebû Süfyan'ın yanına yaklaşıp elini omuzuna koydu ve: Allah o fırsatı vermesin... buyurdu.

- Demek ki müslümanlığı da böyle idi.

- "Hayır, son zamanlarında değişmişti."

Münîre Hanımefendi, Hatice Cenan Sultan'ın kendisine:
Allah 'im, afv u afiyet afv u mağfiret ver! diye duâ etmeyi öğrettiklerini söyledi.

- "Ne güzel bir duâ! Resûlullah da en güzel duâ budur, buyururdu. Yine Efendimiz; Ey kalpleri ve nazarları evirip çeviren Allah'ım,

kalbimi sırât-ı müstakiminde sabit kıl ve bana Hakk'ı Hak olarak göster, ona uymayı nasip et. Bâtılı da bâtıl olarak göster ve ondan sakınmayı müyesser eyle... her şeyi olduğu gibi göster ilâhî! derlerdi."
Semîha Hanım:

- Resûlullah Efendimiz bir hastayı yoklamaya gittikleri vakit, hastalığın sebebini sorunca: Hasta yâ Rabbî, âhirette çekeceğim azabı dünyâda ver, diye yalvarmıştım. Bu duadan sonra da hastalandım, demesi üzerine Efendimiz: Dünya ve âhirette iyilik ver, yâ Rabbî... diye duâ etseydin daha iyi olmaz mıydı'? buyurmuşlar. Çünkü Hakk'ın hazînesi büyük de onun için değil mi Efendim?

- "Evet, o ganîdir. Sultanlar sultanıdır. Sen ise bir dilencisin. Onda ne hazîneler var, sen kapısında bir gedâsın. Ona, onun ihsanlarına karşı, ne yapabilir ne verebilirsin ki hiçbir şeye ihtiyâcı yoktur. Hakk'ın hazînelerine karşı senin hazîne dediğin, sokakta Kâzımla 1 beraber gördüğümüz çocuğun, kimse kapmasın diye üzerine kapanıp sakladığı gübreler mesabesindedir.

Yalnız ne var? Bunu söyleyebilmek, bu duayı edebilmek için de

ağız lâzımdır. Yâni hakîkaten muhtaç olmak lâzımdır. Ben bile bir fakire para vereceğim vakit, dilenci kıyafetinde olanı arıyorum. Her kimi muhtaç ve fakir kılığında görürsem sadakamı ona veriyorum.

Kezâlik Cenâb-ı Hak da fakirleri gedâları arar; iş, her umurda Hakk'a acz ve ihtiyâcını arzetmekte ve tamâmiyle ona muhtaç olmaktadır. İşte bütün tâat ve ibâdat ve riyâzâtın mânâsı budur. Keza, lâ ilahe illallah da budur... acz, ihtiyaç, fakr ve yokluk... ben yokum sen varsın. Yâ Rabbî, senden sana sığınırım! diyelim. Ama söz ile değil! İşte bunu, bütün mânâsiyle söylediğin vakit, nefsine dokunan herhangi şeyde kimseye celâllenemezsin. Çünkü:

Kande baksan ol güzel Allah'ı bul
Âdem isen semme Vechullâh'ı bul

sırrı karşına çıkar.

Bütün bu söylediklerim, edepten ibarettir. Ebedin mânâsı da, lâ ilahe illallah'tır. Yâni, ne sen kimseden incin ne kimse senden incinsin.

Edep ne büyük mazhariyet. Resûlullah Efendimiz öyle buyuruyor: Rabbim beni edeplendirdi ve edebimi güzel eyledi. Edepten mahrum olan kimse Allah'ın lutfundan mahrum olandır. Allah bize, hem dünya hem âhiret edebini nasip etsin. Çünkü: Edep, nûr-i ilâhîden bir taçtır.

Onu başına koy ve nereye istersen git!"

1- Kâzım Büyükaksoy, Kenan Rifâî'nin oğlu. Kalp saffetine mâlik, temiz insan.

Server Beyefendi:

- Resûlullah, levlâk sırrına mazhar olmuşken, ben ahlâkı tamamlamak ve kemâle erdirmek için gönderildim, buyuruyor. Ne tevâzû...

- "Bu hadîs-i şeriften maksat, ahlâkın kendinde tamamlanmış olduğunu söylemek değil, ahlâkı tamamlamak için gönderildiğini anlatmaktır. O zamana kadar gelip geçmiş nebiler bir göl gösterdilerse ben bir umman göstermek için geldim, demektir.

İncil'de Hazret-i Isâ: Bir yanağına vurdukları vakit ötekini de

uzat! diyor. Fakat iş orada kalıyor, mânâlar deryasının ummânını ise Resûlullah söylemiş bulunuyor.

Gıybet etmemek, tecessüs etmemek, yalan söylememek, riya yapmamak hep edebin çerçevesi içine dâhildir. Benim bir kimseye yaptığım iyiliğe karşı onun kötülükle mukabele etmesinin üstünde duramam, çünkü vazifem değildir. Ondan iyilik beklemek, kadrini bilmedi demek de edepsizliktir. Sen sana düşeni yap, varsın o da kendine düşeni yapsın. Çünkü o, buna âlet olmuş, sen de ötekine. İş, onun bilmesinde değil, Allah'ın bilmesindedir. Senin sana düşeni yapman ibâdettir. Onun da kendine düşeni yapması ibâdettir. Halbuki o iyiliği yapan sen değilsin. O kötülüğü yapan da o değildir. Bu âlem sahnesinde oynanacak piyesten her ikiniz de, istidadınıza göre verilen rolün icaplarını yerine getiriyorsunuz.

Hâsılı edep, illâ edep...

Edepsizlik, ister zahir fiiller ile tahakkuk etsin, sirkat gibi, dolandırıcılık gibi... ister kavli fiil ile tahakkuk etsin, gıybet gibi, fassallık gibi, yalan gibi...

Netice itibariyle bunların her ikisi de müsavidir. O da haram, bu da haram. Zina etmek nasıl haram ise, gıybet etmek de öylece haramdır."

- "İnsanda bütün hayvan sıfatları mevcuttur. Öyle ki horozdaki şehvet, tilkideki riya, maymundaki istihza insanda da mevcuttur. Hattâ hayvanlarda insanlarda olduğu gibi kıskançlık dahi vardır. Nasıl olmuşsa, bir aslanla beraber büyümüş olan bir kız günün birinde nişanlanınca bunu hisseden aslan, kızcağızı pençesinin altına alarak öldürür. Vaziyeti haber alan nişanlı da koşup gelerek aslanı öldürür ve yaralı hayvan kızın üstüne düşerek can verir.

Evet insanda hayvanlardaki bütün sıfatlar mevcuttur. Yine aynı insan, mevcudatın en üstün mahlûkudur. Çünkü rahman sureti üzre

yaratılmıştır. Bu insan, bir mânâda yine mevcudatın en sefili, en aşağı olanıdır. O da nefsi itibariyle. Ayet-i kerîmede de: O kimseler hayvandır, belki hayvandan da edalldir 1 . Yâni dalâletin sapıklığın en ilerisine varmıştır, buyrulur.

Çünkü hayvan, bir kötü sıfatın mazharı olduğu halde insan bütün

kötü sıfatları nefsinde toplayabilir."

Avukat Mustafa Rızâ Efendi ismindeki zâtın, başına gelen hâdiselere bir sebep olup olmadığını sorması üzerine:

- "Rivayet olunur ki Hazret-i Mûsâ bir gün münâcatta: Yâ Rabbî, bana gizli hikmetlerinden göster ki bu suretle saltanatını seyredeyim, demiş. Cevap olarak: Filân yerdeki çeşme başına git ve ibâdetle meşgul olarak bekle, buyrulmuş.

Hazret-i Mûsâ, emir olunan yere gidip de oturduğu sırada bir süvari gelerek atından inmiş, cepkenini çıkarmış, kesesiyle beraber bir taş üzerine bırakmış ve çeşmeden su içip def-i hacet ettikten sonra cepkenini giymiş ve atına binerek çekip gitmiş.

Arkadan bir çoban gelmiş. O da su içmiş ve süvarinin unuttuğu keseyi görerek, alıp gitmiş.

Çobandan sonra bir âmâ gelmiş. Dünya çeşmesi değil mi bu? O da suyunu içmiş; fakat tam gideceği zaman, kesesini unutan süvari geri dönerek çeşme başına gelip de, keseyi bıraktığı yerde göremeyince âmânın almış olduğuna hükmederek, sakladığı yerden çıkarması için

zorlamaya başlamış. Âmâ her ne kadar böyle bir şeyden haberi olmadığını, gözlerinin görmemesi yüzünden, esasen keseden haberdar olamayacağını söylemiş ise de adamı ikna edememiş ve paralarını kaybetmekle deliye dönen süvari âmâyı öldürmüş. İşte üç meçhullü bir mesele!

Hazret-i Mûsâ yine münâcatta: Yâ Rabbî, işler böyle oldu. Ama ben bir şey anlayamadım. Bu babda hikmetin nedir? demiş. Gelen cevap şöyle olmuş: Bu süvarinin babası, o parayı, gördüğün çobanın babasından çalmıştı. O âmâ ki gördün, o da vaktiyle süvarinin babasını öldürmüştü.

Dünyâda hiçbir şe3' tesadüfe bırakılmamıştır. Hiçbir şey sebepsiz olmaz. İnsan ne yaparsa kendine yapar, ne ekerse onu biçer. Meselâ insanın, kötülük gördüğü bir kimseye beddua etmesine lüzum yoktur. Şu

1- A'râf sûresi, 179. âvet.

kimseden şu fenalığı gördüm, eziyet çektim, Allah kahretsin, demek ayıptır. Sıhhatte iken hasta oldum veyahut, ferahta iken sıkıntı içinde kaldım, huzurum varken gaflete düştüm. Varlığım dirliğim varken fakre ve zarurete düştüm deme! Çünkü bütün başına gelenler, senin kötü amel ve niyetlerinin önüne hâdiseler şeklinde gelmesi ve bu suretle seni yaralaması ve ıztırap vermesidir.

Demek ki gördüğün ve bulduğun, hep kendi amellerinin akisleri ve neticeleridir. Onun için başkalarına atıp tutmaya lüzum yoktur, hüküm Hakkın hükmüdür.

Ben Rıza Efendi 'ye bu sözleri söyledikten sonra Ağabeyim de: Bak, Resûlullah Efendimize neler olmuş, ne eziyetler çekmişler, dedi. Yok dedim, Resûlullâh'ı ve ehlullâhı karıştırma. Allah ile ehlullah arasındaki cilveye akıl ermez. O pâkler ile kendimizi kıyas etmek, hakikat çemenzârında saltanat ve ihtişamla gelen Allah arslam ile Acem bayrağındaki aslanı birbirine benzetmek gibi olur.

Netice-yi kelâm, insan ne ederse kendine eder. Birinin kuyusunu kazacağın vakit kendi boyunu ölç de öyle kaz. Çünkü işlediğin amelin rücûu yine sanadır. Bunu bilen ve anlayanın ise dili söylemez, aklı susar ve mat olur, Hakka sığınmaktan bir an hâli kalmaz."

Server Beyefendi:

- Bize bu kadar hakikatleri öğreten babacığım! Hakkını nasıl ödeyeceğiz?

- "Sözlerimi tutmakla. Hazret-i Ali: Bana bir harf öğretenin bendesiyim, diyor ki Ali gibi her şeyi öğrenmiş de gelmiş ve Resûlullâh'm sayesinde bir şey öğrenmeye ihtiyâcı kalmamış bir sultan böyle söyledikten sonra, var bizleri kıyas eyle!"

Garb'ın Şark'tan aldığı medeniyet çizgilerinden bahsedilirken kendi verdiğimiz bu güzellikleri bilemediğimiz de söyleniyordu:

- "Birgün Übeydullah 1 Efendi, sokakta sağdan yürümeyi İsviçre'de bir sebzeci kızdan öğrendiğini söylemişti de ona: Sen âlimsin... bilmiyor musun Resûlullah ne söylüyor: Dâima sağınızı ihtiyar ediniz, demiyor mu? Yalnız yolda giderken değil, yatarken kalkarken ve bir iş yaparken de öyle... dedim."

1- Übeydullah Efendi, medrese tahsili görmüş ve aynı zamanda Garp kültürüne de zih-

ni açık ve devrinde meşhur olan bir kimseydi.

- "Hak yolu ne ince bir yoldur. Resûlullah diyor ki: Bir mü'min, di-

ğer bir mü'minin elini bir kere öperse, iki defa Allah için secde etmiş

gibi olur.' 1

içimizden birinin, bir kimsenin hayat tarzına itiraz etmesi üzeri-

ne:

- "Siz, o kimsenin hâline itiraz etmekle hem onu ayıplamış ve do-

layısıyle de hal diliyle: Ben olsam böyle yapmazdım, diyerek kendinizi

beğenip şeytanlık sıfatını giymiş oluyorsunuz. O ayıpladığınız kimseye

o arzu ve vazifeyi Cenâb-ı Hak vermiş olduğu için onu ayıplamanız mü-

teselsilen Hakk'm işine itiraza kadar varıyor. Çünkü hiçbir kimse yok-

tur ki kendine verilen vazifenin dışında bir iş görebilsin... Onun için

vâki olan her ne olursa olsun, tarafsız ve rahat karşılamalıdır ve suçlu

gördüğün kimseyi ayıplamayarak muhakeme etmelidir. Sen onun hâline hürmet et ki o da seninkine hürmet etsin. Hakikat budur işte...

Mevlânâ Hazretleri, kendisini ziyarete gelen bir papazı kapıya kadar teşyi ettikleri zaman, bunun sebebini soranlara: Ben onun sıfatı ve mevkiine değil, ona bu vazifeyi veren Hakka hürmeten bu muameleyi gösteriyorum, diye cevap verir.

Siz de, neden herkesin mutlaka kendi meşrebinizde olmasını istiyorsunuz ve istediğinizi bulamayınca da ayıplıyorsunuz? Siz onu ayıpladığınız gibi, onun da sizin hâlinizi beğenmeyeceği tabiîdir. Meselâ bâzı kimseye iyilik yapmak, tokat vurmak gibi gelir. İyilikten hoşlanan kimseye fenalık etmek, ne türlü tesir ederse, kötülükten hoşlanan kimseye de iyilik aynı tesiri yapar, çünkü istidat ve anlayışı ona elverişlidir.

Buna karşılık: Mademki herkes bir vazife ile mükellef ve memurdur, diyorsunuz, o halde fenalık yapanlar neden ceza görüyor? diyecek olursanız, işte bu suâliniz ile ortaya nazik ve ince bir mesele çıkmış olur. Şöyle ki: Cenâb-ı Hakk'ın birbirine zıt isimleri vardır. Meselâ Muiz olduğu gibi Müzil de vardır. Hâdî olduğu gibi Mudil de vardır. Afüv olduğu gibi Müntakim de vardır. Bu isimler, isimlerin küllü olan Cenâb-ı Hak'tan yâ Rabbî, bize bu isimlerin gereğini yerine getirebilmek için bir zuhur yeri ihsan et! diye niyazda bulunarak birer vücut is-

tediler. Cenâb-ı Hak da bu taleplerini yerine getirdi ve her bir isim bir mazhara, bir vücûda büründü.

O halde, kahır yaptığın vakit, karşında Müntakim isminin zuhurunu bekle... evet bir kimseye fenalık yaparsan intikam alıcı isim he-

men karşına gelir. Onun için zulüm yapan neden cezasını bulur? diyemezsin. Çünkü zâlime karşı Âdil ismi vardır.

Eğer bu kaideyi bilirsen, niçin, neden böyle oluyor? Filân kimse neden böyle yapıyor? diyemezsin. İşte bu noktadan lâ faile illallah, lâ mevcûde illallah, yâni Allah'tan başka fail ve mevcut yoktur, mânâsı çıkar.

Neden bu kimse böyle hareket ediyor, ben olsam böyle yapmazdım... demek abestir. Yapamazsın, çünkü sen o isme mazhar değilsin. Meselâ Allah seni Muiz yâni İzzet ismine lâyık etmiş, Müzil ismine değil-

Firavun Musa'ya sordu: Rabbin kimdir yâ Mûsâ 1 ? Mûsâ cevap verdi: Bizim Rabbimiz öyle bir Allah'tır ki her şeye kendi hilkatinin icâbını verdi, sonra o işin yapılması ona sırât-ı müstakim oldu ve o işi yapmak için o kimseyi bu şeye ısmarladı, hidâyet eyledi. 2

Her şey bir isme mazhar oldu, demek, o ismin mazhar olduğu vazifesini yerine getirmesi demektir. Şu halde herkesin kendi vazifesini yaptığını bildikten sonra ortada dâva kalır mı? Bu takdirde kimi ayıplar, kimi çekip çekiştirirsin?

Biliniz ki her tarafı o nur deryası kaplamıştır. İçinde ne şu vardır ne de bu. İşte bu vahdete hürmete alışmalıdır. Mevlânâ Hazretlerinin buyurduğu gibi: Ben bir perger gibiyim. Bir ayağım şeriatta durmaktadır; diğeriyle yetmiş iki milleti dolaşırım. Yine bir gün Hazret-i Mevlânâ: Ben, yetmiş iki milletin mezhebi ileyim, buyurmuş. Bu sözü vaktin kadısına şikâyet etmişler. O da adamlarından birine: Git demiş, Mevlânâ'ya sor. Sen böyle bir söz söyledin mi? Yoksa bize yalan lâf mı naklettiler? Eğer cevâbı müsbet olursa, ağzına gelen küfrü savur, korkma ben arkandayım, demiş.

Softa, ertesi gün camie giderek Hazret-i Mevlânâ'ya böyle bir söz söyleyip söylemediğini sormuş. Kendileri: Evet söyledim, buyurunca, çömez de ağzına gelen türlü hakaret ve küfürleri sıralamış. Bu kötü

sözleri dinleyen Mevlânâ Hazretleri cevap olarak: Merak etme oğlum, ben senin o söylediklerinin de mezhebindenim! buyurmuş. Yâni, esas cihetine bakılınca ne ondanım ne de bundan... fakat senin gözünle bakılınca hem ondanım hem de bundan... demek istemişler.

İşte esas budur; fakat biz bunları hal edemiyoruz. Bu hakikati kendine mal edip hal eylemeden de insan kendine insan dememelidir. Dünyevî tarafımız ile ruhanî tarafımız âyet-i kerîmede işaret buyru-

1- Tâhâ sûresi, 49. âyet: "Femen Rabbükümâ yâ Mûsâ.."

2- Tâhâ sûresi, 50. âyet: "A'tâ külle şey 'in halkahû sümnıe hedâ."

lan 1 yanyana akan ve birbirine karışmayan iki nehir gibidir. Dünya dalgalarının rûhânî kuvvetler üzerine çarpıp manevî şeyleri yok etmemesi gerek. Şu anda bu sözleri dinlerken hal ettik zannediyoruz. Halbuki biraz vakit geçip dünya dalgası vurunca, o hal ettiğimizi zanneylediğimiz halet kayboluyor. Fakat maneviyat dalgasını dünya dalgasına

galip getirirsen, hayattan maksut hâsıl olacak. Buna muvaffak olmak için de kalbimizi bu yola döndürmek gerek.

Yalnız şu sohbeti hal etsek, her müşkül hail ü fasl olmuş olur. Fakat sizi yarım saat sonra seyredelim."

Kısa bir fasıladan sonra:

- "Az evvel konuştuklarımızı canlı bir misal ile açalım: Bakın, şu sokaktan geçenlerin kimi asker, kimi polis, kimi hademe, kimi esnaf, kimi memur... fakat netice itibariyle hepsi de insan... ancak vazifeleri ayrı ayrı. Meselâ polisin vazifesi bir hırsız bir katil gördü mü alâkadar olmak, yakalamak ve şehrin inzibatı ile meşgul olmak... çöpçünün vazifesi, sokakları temizlemek, kaptanın vazifesi, vapurları idare etmek ilh... Meselâ bu kaptana: Gel efendi, şu hırsızı tevkif et! diyebilir misin? Ya da bir askere: Neden şu sokakları süpürmüyorsun? diye tariz eyleyebilir misin?"

-Herkes de hâlinden memnundur, değil mi Efendim'?

- "Evet... memnun olmayan kimse, yaratılışının gayesini tahakkuk ettirememiş yâni isminin icâbını gerçekleştirememişse o zaman memnuniyetsizlik beyan eder. Meselâ bir lağımcı, lağımcı başı olmak ister. Bir subay, paşa olmak ister. Fakat esas itibariyle yine hallerin-

den memnundurlar. Bir lağımcı, necis içinde olduğu halde, gününün nafakasını bulduğu için Allah'ına şükreder. Kezâlik bir hammal, sabahtan akşama kadar en ağır yükleri taşımış olduğu halde, yine, çok şükür Allah'ım, der ve o müşkül olan işini kimseye kaptırmamak için arkadaşlariyle kavga bile eder.

Halbuki bir milyoner, her şeyi tamam olduğu halde, şöhret kazanmak belki de heyecan aramak maksadiyle, fıçı içine girerek kendini Niyagara şelâlesinden attırıyor. İşte onun gayesi de şöhret veya heyecan... buna karşı: Vay münasebetsiz adam neden böyle yaptı? demeyecek, hürmet edeceksin. Hürmetten maksat, onun hareketlerine iştirak etmek değil, uzaktan bakarak itiraz etmemektir.

İmâm-ı Âzam Hazretleri asılan bir hırsızı darağacında okşuyormuş. Sebebini sormuşlar. Mesleğinde gayesine varmış olduğu için okşuyorum, buyurmuş."

1- Rahman sûresi, 20. âyet: "Meracel bahreyni yeltekıyân beynehümâ berzahun lâ yeb-
gıyan..."

Kâzım Beyefendi:

- Gazeteler, Üsküdar imamının, oğlunu zehirlediğini yazıyor.

- "İşte o adamda imamlık, hocalık iğreti libas imiş. Asıl olan kalp tarlasına ekilen tohumdur. Eğer o adam bu işi yapmışsa îdam ederler. Karşısında Müntakim ismi, yâni intikam alıcılık zahir olur.

Dünya kurulalı beri, nur ve zulmet isimleri ve onların tecellîsi dâim ve bakîdir. Oldu olası gece de vardır gündüz de. Lodosta dalgalar şu tarafa poyrazda bu tarafa akar. Sonra sükûnet bulur, bir müddet sonra tekrar başlar. Yâni hâdiseler değişir geçer, fakat o isimler bakî olduğu için yenileri gelir, eksilmez."

Kur'ân-ı Kerimden Fil Vak'ası konuşuluyordu:

- "Şimdi bunun mânâsına bakalım: Çünkü bu kelimelerin bâtınî mânâları da vardır. Şöyle ki, Ebrehe nefistir; Ebrehe'nin ordusu ise nefsânî kuvvetlerdir. Ruh, akıl ve nasihat yoluyla nefsi yola getirmek

istiyor fakat muvaffak olamıyor. Nihayet zikr ve riyâzat taşlariyle nefsi helak ediyor.

Nefsi helak etmek, yok etmek ne güç iştir!"
Semîha Hanım:

- Kolay ama o da herkese müyesser değil... ancak aşk kuvvetidir ki onu bir anda nefyetmeye, lâ etmeye muvaffak oluyor. O lâ bıçağı da maşukun elinde...

- "Evet, iş aşkta... onu bulunca her müşkül kolaylaşır."
Semîha Hanım:

- Bütün o riyâzatlar, mücâhedeler ve aşkın haricindeki hayat hep onu bulmak için değil mi? Onun dışında da ne varsa yerde sürünmeden ibaret.

- "Öyledir. Hak yolundaki bu didinmelerden çalışmalardan maksat, hep o şevk ve cezbeye kavuşmak içindir. Nefsini lâ eden ise aşk tacını giyer ve eline vuslat berâtını alarak maşukunu bulur."

1- Yemen. Hükümdarı Ebrehe, büyük bir ordu ve beraberinde getirdiği fillerle mukad-

des Kabe'yi yıkmak için Mekke önlerine gelir.

Peygamberimizin dedesi Abdülmuttalib'in, Kabe'nin sahibi Allah'tır. O, onu koruya-

caktır, ikâzına aldırmayan Ebrehe hücuma geçer. Ancak Kabe istikâmetine yürüme-

yen fillerin şaşkına çevirdiği ordu, ayni anda gökyüzünü bir bulut gibi kaplayıveren

Ebabil kuşlarının pençe ve gagalarından bıraktıkları sert taşlarla helak olur. İşte bu

hâdiseye "Fil Vakası" denir.

SOHBETLER 139

Ramazan yaklaşmıştı. Görgüsü kadar bilgisi de zengin, kendisi

ise yerine ve zamanına uygun konuşmayı bilen Münîre Hanımefendi

gençliğinde öğrenmiş olduğu kısa bir duayı 1 birkaç defa tekrarladık-

tan sonra: Efendiciğim, başınız ağrımasın, canınız sıkılmasın, diye su-

suyorum! dedi.

- "Duanı et... ben Allah'a edilen duadan hiçbir vakit bıkmam. Ben

ona edilen duaya doymam ki, söyle söyle!"

Bir vapur düdüğünün sesi işitildi.

Münîre Hanımefendi:

-Aman ne soğuk ses... ne soğuk vapur düdüğü!

(Kısa bir sükûttan sonra, bu sesi taklit ederek:)

- "O vapur gibi dut!... diye bağıracak olsam bana da soğuk mu diyeceksin Münîre Hanımefendi?"

Münîre Hanımefendi:
-Aman estağfirullah Efendim!

- "Peki öyle ise bütün eşyanın, bütün âlemin Hakk'ın olduğunu söylediğimiz halde, nasıl oluyor da soğuk, diyebiliyorsun? O sedayı da benden ve benim bil ve lâ ilahe illallah ilmini anlamaya çalış, hal etmeye gayret et! Fakat ne kadar müşkül iş!

Bunu yaparsan arif olursun, arif hattâ erenlerden olursun!"

Server Beyefendi dua ediyor, ellerini dizleri üstünde tutuyordu:

- "Ellerini niçin iyice kaldırmıyorsun? Yukarı kaldır. Allah'tan is-
tediğin vakit ellerini iyice aç... yukarı kaldırmaktan üşenme. Resûlul-
lah Efendimiz duâ ettiği vakit ellerini o kadar yukarı doğru kaldırırdı
ki bazen omuzlarından mübarek ridâ-yı şerifi düşerdi."

Vakt-i Saadet târihi okunurken, meclistekiler Resûlullah Efendi-
mizin duçar oldukları eziyetleri ve yorgunlukları dinleyerek müteessir
oldular.

- "Kemâli buluncaya kadar ruh ve rûhânî kuvvetler ile nefsânî

1- Allâhümme bârik lenâ fî Recebe ve Şa'bân ve belliğnâ (nice nice) Ramazan, bi'l-âfi-

yeti ve'1-gufrân ve hatim lenâ bi'1-îmân ve şerrifnâ bi'l-Kur an.

kuvvetlerin nasıl çarpıştıklarını bilmiyor musunuz? Resûlullah da İslâmiyet için bir vücuttur. Kâinatın ruhudur. O, İslâmiyet kemâle erişinceye kadar nefsânî kuvvetler ile çarpışacak idi ki gaye hâsıl olsun!"

Mucize hakkında konuşuluyordu:

Semîha Hanım:

-Keramet, kerâmetsizliktir, buy ur uluyor...

- "Evet... Çünkü ehlullâhın kendi, bütün vücûdu kerametti̇r. O, kerametten müstağnidir. Fakat sende görecek göz varsa görürsün...

Meselâ, falan kimse şimdi gelecek diyor, arası geçmeden, o söylenilen kimse geliyor. Bunu görenler, aman ne büyük keramet, hakîkaten büyük zat! diyorlar ve o suretle ona inanıyorlar. Halbuki sen bir tek kerametle mi onu anlıyorsun? Ehlullâhın vücûdu, serâpâ kerametti̇r.

Fakat o kimseler bunu görmezler. Gözlerine bakarlar, işte ben de görüyorum, vücûdunda hiçbir keramet bulamıyorum derler. Halbuki bunu görebilmek için hal lâzımdır. Başka türlü bilinemez ve ehlullâhın kerameti kendinden zuhur eden kerametle ölçülemez... Çünkü ehlullah, bu dereceden çok çok daha yüksektir."

Mecaz suretiyle söylenen hakikatlerden bahsolunuyordu:

- "Câhil ve ruhen çocuk kalmış kimselere hakikatleri mecaz kisvesine bürünerek anlata gelmek âdet olmuştur. Meselâ, âlem altı günde yaratılmıştır, denir. Ama bu altı gün, bizim ölçülerimizle hudutlanmış zaman çerçevesine girmez. Allah indinde zamanın ve vaktin kıymeti yoktur. Zulmetin, nurun, sabahın ve akşamın da keza kıymeti yoktur. Bunlar, bize göre bizim beşerî idrâkimize göre tâyin edilmiş sınırlardır. Onun için Allah'ın gün diye buyurduğu müddet, senin yirmi dört saatin değildir.

Birgün Hazret-i Muhiddîn Kabe'de bir kimse gördü ve kendisinden pek hoşlandı. Bu zat ise Hazret-i Muhiddîn'e: Ben senin eski babalarmdanım dedi. Muhiddîn sordu: Kaç sene evvelki? dedi. O zat: Eski, çok eski! diye cevap verince Hazret: Beş yüz sene evvelki mi? Daha eski! Bin sene mi? Ondan da eski. Beş bin sene mi diye sorup da çok daha eski cevâbını alınca, Hazret-i Muhiddîn: Yoksa Hazret-i Âdem zama-

nından mı? diye tekrar sorduğunda o zat: Kaçıncı Adem'den bahsediyorsun? dedi.

SOHBETLER 141

İşte bir fikir, îman ve tasavvuf adamı bir ehlullah olan Hazret-i Muhiddîn, zaman anlayışını şu mecaz içinde ifâde ederek düşüncelerini ortaya koyuyor.

Mesnevî'de geçen bir kıssada da, aynı mesele şöyle anlatılmıştır:
Hızır ile İskender, zulmette Âb-ı Hayât'ı aramaya çıkarlar. İskender maiyeti ile beraber içenlerin ebedî hayâta kavuştuğu Âb-ı Hayât'ı bulmak üzere yollara düşer; fakat pek çok araştırmasına rağmen bulamadan ve içemeden geri dönerler. Yalnız, Hızır'ın tavsiyesiyle, yolda ayaklarına ilişen bir takım taşlar toplarlar. Bir kısmı ise bu tavsiyeye aldırış etmeyip taşlardan almazlar. Almış olanların bir kısmı da, bunlar bizim ne işimize yarayacak, diyerek yarı yolda atarlar.

Fakat karanlıktan aydınlığa çıktıkları vakit, taşları alıp muhafaza edenler, bunların pırlanta, zümrüt, yakut gibi kıymetli mücevherler olduğunu görerek sevinirler. Hiç almayanlar ile alıp da atanlar ise pişman olup kederlenirler.

Mecazlar ile dolu olan bu hikâyede, zulmetten yâni karanlıktan maksat, dünyâdır. Âb-ı Hayat'tan maksat da, ilim ve irfandır. Hızır'ın Âb-ı Hayat içtiği, onun için de ölümsüzlüğe erdiği söylenir. Pek tabiî ki ilim ve irfan ile zinde olan kimse ebediyen zeval bulmaz ve ölmez.

Taşlardan maksat da: İbâdet ve tâat, mücâhede, hayır, hasenat gibi manevî sermâyelerdir ki, dünya karanlığından nura çıkınca, bunların kıymet dereceleri anlaşılıyor.

O taşlardan hiç almamış olanlar, bu dünyâda, sâde gaflet, zevk ve sefa ile vakit geçirenler, evvelce alıp da sonra atanlar ise, muhitlerinin tesiriyle ilk zamanlarında Hakk'a itaat ve ibâdette bulunup da, sonra şeytanın yâni nefislerinin kandırış ve aldatışlariyle, bunlara lüzum olmadığına hükmederek dünyâya dalan kimselerdir.

Şâir de bu kıssadaki mânâya işaret ederek:

Olmayan mâye-i âb-ı ezelîden sîyrab

Âb-ı Hızr'ı gene Hızr olsa da rehber bulamaz

der. Yâni eğer bir kimsenin ezel yapısı, suya teşne olacak kabiliyette değilse, vaktin Hızr'ı olan bir kâmil insanı bulsa da yine Âb-ı Hayât'ı

bulamaz.

Yine mecaz yoluyla bir hakikat temsili daha vardır: Bâzı çevreler-
de, dünyânın, öküzün boynuzu üstünde olduğu söylenir ve buna da ina-
nırlar.

Halbuki mecazları hakikate çevirince, görülür ki dünyâdan mak-
sat, insanın başıdır. Arada şu açıklamayı yapalım. Akıl ne büyük kud-
rettir. Dünya, bütünüyle bu aklın içinde mevcuttur. Evet, boynuzlar-

dan maksat da, omuzlardır. Sonra bu öküzün altında balıkların mevcut
olduğu söylenir ki, bunlardan maksat da ayaklardır. Onun altında da
toprak olduğu söylenir.

Belli ki ehlullahtan biri yakınlariyle konuşurken bu latîfeli ve
nükteli tasviri yapmış. Ama bunu gerçek mânâda alan veya anlayanlar
çıkarak, hakîkî mânâsım unutturmuşlar.

Kezâlik dervişler, sağ ayaklarını sol ayakları üstüne koyarlar. Bu, bâtın ilmi, zahir ilmin üstündedir mânâsını ifâde eder. Ama bilen kaç kişi vardır.

Anlayışı kıt ve dar olan halka, hakikatleri mecaz ve latife yoluyla söylemek alışılagelmiş bir yoldur."

Sedat Bey 1 işlerinden bahsederek, kendisine fenalık etmek isteyenler için: Bilmem ki kötülük etmekle ellerine ne geçecek, ceplerine ne girecek ? dedi.

- "Yılan, zehirini bırakmakla ne kazanır? bırakır kaçar. Sen kötü zanda bulunma. Fakat dünya dostlarının bir gün düşman olabileceğini de hatırından çıkarma ve ona göre tetik ve uyanık ol. Dünya hayâtı budur oğlum."

Sedat Bey:

-Himmetinizle hepsinden kurtuluruz inşallah!

- "Kurtulayım, dersen, onlar gider başkaları gelir. Dünya onlardan hâlî değildir."

Münîre Hanımefendi:

-Efendim (...) sahilinde bir beyaz kum varmış. Bu kum fevkalâde şifalı imiş. Pek çok hastalar oraya gidip içine girer banyo yapar ve iyileşirlermiş. Hızır Aleyhisselâm, İskender ile beraber mağaradan çıktıktan sonra buraya eteğini silkelemiş de, bu kum o zamandan kalmış.

- "Görüyorsunuz ya... o kuma Allah bu hassayı bu şifâ kudretini vermiş. Fakat insanlar bu gibi hâdiseleri dâima evliyaya, ehlullâha ve Hızır'a atfederler. Ama bu, dünyânın her tarafında böyledir."

Nazlı Hanımefendi:

- Cenâb-ı Hak, kâmilin vücûdundan âleme rahmet edeceği cihetle böyle düşünülüyor zannederim...

1- Doktor Server Hilmi Bey'in oğlu. Eczacı.

- "Cenâb-ı Hak öyle buyuruyor: Resûlullâh'ı gören beni görür. Ehlullâha edilen hürmet banadır. Onlara edilen cefâ da yine banadır. 1 "

Semîha Hanım:

- Geçen gün İsmet Hanımefendi' nin kızı Aliye Hanımla konuşuyordum. Bana dedi ki: Elbette fâni şeyleri sevmekten Allah'ı sevmek daha güzel. Fakat Allah'a olan aşkı nasıl ne ile tahakkuk ettirmeli, yâni Allah'la nasıl rabıta tesis etmeli?

Aliye Hanım bu düşüncesinde haklı idi. Zahirlerin hâli de bu yüzden müşkül olmuyor mu? Çünkü görmüyorlar, bilmiyorlar.

- "İşte onun için, Allah'a olan îmânını bir kâmilin vücûdunda izhar eden Hakka nasıl şükretmeli? O uluya yalnız muztarip olduğun vakitte bir derdini, bir müşkülünü söyleyebilmen, onunla halleşebilmen bile ne büyük nîmet!"

Kendisine bir çok iyilikler ve yardımlar yapılan bir kimseden bahsedilirken, içimizden biri:

- Bidayetten beri ona ne kadar emekler sarfedildi. Ne hizmetler edildi. Hep hüsnüniyetle yapılan bu hareketlerin zerrece kıymetini bilmedi. Fakat şu var ki, onun bilip bilmemesi, yapılan bu iyilikler üzerine tesir etmiyor yine güya takdir ediyormuş gibi devam ediliyor.

- "Biz, bize düşeni yapıyoruz. Onun kendisine düşeni yapıp yapmaması bize âit değil ki..."

içimizden birinin, henüz neticelenmemiş bir iş hakkında olup bitmiş gibi sevinip ferahlaması üzerine:

-"Bir şeye olmadan evvel olmuş gözüyle bakmak ve hemen ferahlanmak benim meşrebim değildir. Kendisine evvelce söyledim, böyle ferahlanma... Allah ferahlanan lan sevmez, âyet-i kerîmesini de okudum. Maalesef, olacağına emin olduğu o iş neticelenmedi. Bu yüzden de tabiî ümitleri kırılıp üzüntüye düştü."

1- Hadîs-i kudsî.

2- Şâkir Paşa'nın kızı ve Viyolonist Charles Berger'in karısı.

3- Kasas sûresi, 76. âyet.

Sâmiha Hanım:

- Mesnevî-i Şerifte, akıl ve aşk hakkında çok hoş bir beyit var. Buyruluyor ki: Ruh deryasına atılmakta ve hakikat âleminde sefer eylemekte yüzücülüğüne güvenme. Akıl ile yol almak, yâni ümidi aklın fetvalarına bağlamak hiç mi hiçtir. Bu yolda Nuh'un gemisine girmekten gayrı çâre yoktur.

- "Vaktiyle Ebû Cehil'in adı Ömer, künyesi de Ehû'l-Hikem idi. Çünkü aklı, dirayeti ve dünya hususundaki feraseti o kadar ileri idi ki,

bu yüzden kendisine hikmetler babası adı verilmişti. Sonradan ise adı Ebû Cehil oldu.

Hazret-i Ömer'in de adı Ömer idi ve her ikisi de arkadaştılar.
Resûlullah, Ebû Cehil'i İslâmiyet'e davet etti. Aklına ve ferasetine rağmen kendisine İslâm nasip olmadı. Böylelikle de künyesi Ebû Cehil oldu. Hazret-i Ömer'in ismine ise, Hak ve bâtılı fark ve temyiz ettiği cihetle Ömeru 1-Fâruk dediler.

Kezâlik Ebû Cehil gibi nice akıl sahipleri, eserden eser sahibine sebepten sebebi yaratana varmak isterler. Sâdece dünya işlerine eren o küçücük akılları ile: Biz Allah'ı buluruz, derler ve tabiî ki ne bilirler ne bulurlar.

Halbuki aslını arayan akıl, Cebrail'in Hazret-i Meryem'e nefhettiği ilâhî sır, ilâhî emânettir ki, buna izafî ruh denir. İşte bu cezbe bu aşk olmayınca hiçbir şey anlaşılamaz. Hakikat, ancak bu cezbe içinde kendini gösterir. Yoksa cüz'î akıl ile hakikati anlamak mümkün olamaz.

İbrahim Hakkı Hazretlerinin buyurduğu gibi,

Lâ ilahe tîgın al ağyarı dilden kat' kıl
Hoş hıram eyle cihân-ı pâk-i illallâha sen

Cüz'î akıl erbabının söyledikleri hep zandan ibarettir. Zan ise mahlûktur, yâni yaratılmıştır. Onun için Hazret-i Ali: Akıl mahlûktur, yaratılmıştır, onun tasavvur ettiği ne varsa tabiî ki o da mahlûktur, o da yaratılmıştır, buyurur.

Hâsılı kelâm, Nuh'un gemisinden maksat, kâmil insanın nefh ettiği bu cezbe, bu izafî ruhtur. O hâsıl olmadıktan sonra, insanın kendi cüz'î aklı ile ruh deryasına ve hakikat âlemine sefer kılmasına imkân yoktur. Bu yolda emniyet ve aman, yâni kurtuluş, o aşk ve cezbe gemisine sığınmaktan ibarettir."

Bu konuşma, içimizden birine, akıl ve aşk dâvasının bir canlı ör-

neğini hatırlattı. Şöyle ki.: Şeyhülislâm Haydarî Zade İbrahim Efendi, gelip de hocamızın müridi olduğu zaman etraftan itiraz edenler olmuş. Esat Efendi gibi ced-be-ced şeyh olan bir kimseye intisap etmeyip, sivil bir zâta derviş olması tenkit mevzuu olmuştu. Bu itiraz karşısında Haydarî Zade: Evet, mevkiim dolayısiyle bütün şeyhler gelip ubudiyet arzederler. Ben ise Hazret-i Kenan'a ubudiyet arzeylemeye gidiyorum. Çünkü birçok şeyhlerin bilgisi ve ilmi bende de var. Fakat bu zâtın be-

ni cezbeden rûhâniyeti o ayrı bir mesele... demiş.

Meclisten bir başkasının da anatomi profesörü Doktor Nûreddin
Ali Bey 'in, son derece hareketli ve yüklü hayâtına rağmen bayramlarda
kandillerde alâka ve tebrik vazifelerinden başka her seyahatinin arife-
sinde de mutlaka telefon edip müsâade istediğini söylemesi üzerine:

- "Bu söylediğiniz zatlardan biri Şeyhülislâm, öteki rektör ve teş-
rih profesörü... ben ise bir mektep muallimi. Mevki itibariyle aramızda-
ki farkı düşünün. Peki bu hal, bu his, onları sevkeyleyen bu kudret ne-
dir? Anlat bakalım... anlatamazsın. Çünkü akıl işi değil, Allah hissidir.
Nûreddin Ali Bey'in, o meşgalesi arasında telefonu açıp: Müsâadenizle
ben gidiyorum, demesini sabahlara kadar evrad çekmesi gibi kabul edi-
yorum. Çünkü o gulgule, o patırtılı hayat içinde bu rabıta, bu unutma-
yış ona kâfi.

Meselâ rakı içen bir sarhoşa, şeriatın vereceği emir: Rakı içme!
şeklinde olabilir. Halbuki ağzına içki koymayan bir zahide böyle bir ne-
hiyde bulunmak gülünç olmaz mı? Bir sarhoşun rakıyı terketmesi, ken-
disi için büyük bir adım sayılır.

İşte Nûreddin Bey'in de bunca gürültüler içinde bizi düşünmesi,
bir sarhoşun rakıdan geçmesine temsil olunabilir."

Semîha Hanım:

- Ne kadar güzel bir teşbih yapılmıştı: Gece gelip de ortadan taay-
yün farklarını kaldırınca benlik zail olduğunu söylemiş ve Bebek'te ge-
çen gemileri göstererek, bakın işte akşam oluyor, gemiler bayraklarını
indiriyorlar, benlik bayrağını aşağı çekiyorlar. îtalyanım, Fransızım,
Türküm... demeğe hacet kalmıyor:

- "Evet, o vakit benlik kaydı kalmıyor, fakat fenerlerini uyandırı-
yorlar. Yâni deryada nurla seyrediyorlar. Yevme tera'l-mü'minîne ve'l-

1- Kenan Rifâî Hz.nin şeyhliği babadan oğula aileden gelme değil, mürşidi Uz. Et-
hem'in hilâfet vermesi iledir. Sivil şeyhten maksat budur.

mü'minâti yes'â nûrühüm... 1 Lâkin o fenerlerin de her birinde ışık müsâvî değil... Kiminin ufacık, kiminin büyük, kimi ise baştan aşağı elektrikle donanmış bir yekpare nur ve bu deryâ-yı vahdette salınıp geçiyor. İşte bunların nurları derece derece. Fakat hepsi de deryada nurlarının istidadı kadrince sefer ediyorlar."

Semîha Hanım:

- Ruh hakkında cilasının şiddetinden gizli ve parlaklığının şiddetinden dolayı örtülüdür, saklıdır, buyrulmuş.

Nazlı Hanımefendi:

- Bu, her ruh hakkında böyle midir 1 ?
Semîha Hanım:

- Her halde, ve nefahtü fihi min ruhî yâni biz ona ruhumuzdan nefh ettik, sırrına mazhar olan ruh değil mi?

- "Evet, bundan maksat izafî ruhtur. Üç kısım ruh vardır. Biri hayvani ruh ki, bu hem insanda hem hayvanda bulunur. İkincisi ise

rûh-ı revandır ki, insanda bulunur ve uyku hâlinde de bedenden ayrılıp bir çok şeyler görür. Meselâ rüyada gezip konuşu3 ? or, oturuyor kalkıyorsun. Fakat vücûdun hareket etmiyor. Bütün bunları yapan rûh-ı revan, uyku hâlinde vücut ile büsbütün alâkasını da kesmiyor. Onun için rüyada korktuğun veya muztarip olduğun vakit, bağırıyor, hattâ ağlıyorsun. Böylece de görülen şeyler az çok bedende tesir icra ediyor."

Nazlı Hanımefendi:

- Hattâ bazen insan rüyasında korkarken rüyada olduğunu da hisseder ve uyanıp kurtulmak ister.

- "Bir de izafî ruh vardır ki, o ancak bir kâmil insana vusul ile kazanılır. İşte cezbeyi kabul eden bu ruh, cân-ı cân-ı candır. Yâni bir can vardır sonra bunun içinde bir can daha vardır ki o da Hakîkat-i Muhammediye'dir. Bir can daha vardır ki Sırrullah'tır, Allah'tır. Yâni cân-ı cân-ı can budur."

Sâmiha Hanım:

- Dün Bacı ile konuşuyorduk. Henüz bir küçük kız iken, kendisi-

1- Hadîd sûresi, 12. âyet.: "O günde ki erkek müminlerle kadın müminleri, nurları ön-

lerinden ve sağlarından koşar bir halde görürsün..."

2- Hicr suresi, 29. âyet; Sâd sûresi, 72. âyet.

3- Ailenin emektarı, Sudanlı zenci Fetânet Bacı.

ni memleketinden çalıp kaçıran esircilere beddua ettiğini, yerinden

yurdundan eden bu zâlimlere kin beslediğini, fakat satıla satıla Efendi

kapısında karar ettikten sonra, onlara hayır dua eyler olduğunu söylü-

yordu:

- "Hazret-i Âdem dünyâya gönderildiği vakit, kendisine sulbün-

den gelecekler birer birer gösterildi. Kezâlik ehlullâh da, Allah tarafın-

dan hilâfete geçirilecekleri zaman -ehlullâhm hilâfete geçişi, Resûl-

ullâh'm, eshâb-ı kiramın ve mânevi sultanların huzûriyle olur- onlara

da kendilerine vasıtalı vasıtasız intisap edecek olan ruhlar vücut bul-

muş olarak ve büründükleri vücut ile beraber gösterilir. Binâenaleyh onlar için mesafe ve uzaklık yoktur. Kendi kafilelerinden olanı nereden olsa getirirler.

Uzaklık ve yakınlık bizler içindir. Kezâlik bize nazaran müşkül görünen dâvalar da Allah indinde basit ve tabiîdir. Meselâ, karıncalar bir insana karşı saflar ve ordular teşkil edip, muharebe açsalar, onları yerle bir etmek için bir bardak su ve hücumlarını durdurmak için de bir mukavva parçası kâfidir.

Vaktiyle yazdığım kitapların birinde, dere kenarlarında sabahleyin doğup öğleye kadar kemâle gelerek ölen amiplerin hayâtını tasvir etmiştim. Bunların içinde, ikindiye kadar yaşamış asırlık bir ihtiyar, genç amiplere hitaben macerasını şöyle söylerdi: Ey gençler, siz ne biliyorsunuz, ne gördünüz? Hiç! Ben tufanlar ve istilâlar gördüm. Güneşin, ta gökyüzünün ortasına geldiğini gördüm.

Zavallının, tufan dediği derenin rüzgârdan hâsıl olan küçücük bir dalgacığıdır. İstilâ dediği de, bir ayak darbesidir.

İşte nasıl ki bu böceklerin hayâtı bizim ölçülerimize göre gülünç denecek kadar kısa ise, hakikate nazaran da bizim zaman ve mesafe mefhûmumuz böylece var yok hükmündedir."

- "Münîre Hanım, biz harekette miyiz?"

-Ah bilmem ki Efendim, hareketteyiz herhalde..

- "Nasıl?"

-işte dâima hareketteyiz.

- "Dünya harekettedir. Dâima devrini icra etmektedir. Biz de onun içinde olduğumuzdan dolayı hareket ediyoruz."

- "Münîre Hanım, biz seferde miyiz?"

- Evet Efendim. Nefsimiz ile mücâhede ettiğimiz için seferdeyiz.

- "Güzel. Bu sefer ne vakit tamam olur?"

-Ruh cesetten ayrılıncaya kadar devam eder. O vakit nihayet bulur.

- "Eğer sefer, ecel ile nihayet bulursa işimiz müşkül olur. Sefer, ruh nefse hâkim olunca tamam olur."

- "Sabîha Hanım, adem yâni yokluk ile vücut bir midir?"
Sabîha Hanımefendi:

- Birdir Efendim.

- "Hangi mertebede fakat? Ahadiyet mertebesinde birdir. Vâhidiyet mertebesinde ayrılır.

Vâhidiyette, adem, mutlak vücûdun nesi olur? (Herkeste sükût) Aynası olur. Oraya bakınca esrâr-ı Muhammedi zuhura gelir.

Bunu dünyâya tatbik edelim. Bu oluş âleminde yâni bu dünyâda Hakk'ın aynası nedir?"

Server Beyefendi:

-Kâmil insandır. Mübarek varlığı, vücûd-ı mutlakın zarfıdır.

- "Zarf, harf gibidir. Harfler, mânâya zarftır. Ezel âleminde bütün hazırlıklar icmalidir. Yâni fikir ve tasavvur halindedir. Sanki komprime ve hulâsadır. Ama orada kuvvede yâni fikir ve tasavvurda olan hakikatler, bu dünya âleminde zuhur ve tatbik sahasına geçer.

Hakikat ambarında türlü türlü tohumlar olduğunu, yaratan bilir. Bunların kimi arpa, kimi buğday, kimi çavdar, şu veya budur. O tanelerin içinde sap ve başak gizli olduğunu da yine yaratan bilmektedir. İşte bu henüz aşikâr olmamış noktaları aşikâr etmek yâni dünyâya getirip tasavvur hâlinden zuhur hâline geçirmek için onları toprağa ekmek lâzımdır. Tâ ki aslı ne ise o zahir olsun ve vücut bulsun.

Kezâlik insanın da dünyâya gelişinde birçok sebep ve hikmetler vardır. Bunlardan biri de kemal tahsili ve Hakk'ın marifetidir.

İnsan, ezel gününde Cenâb-ı Hakkın: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? 1 sualine evet! dedi. İşte o ikrarı burada tasdike, o vermiş olduğu ahdi burada isbâta gönderildi.

Ahadiyet âleminde de vâhidiyet âleminde de Allah'ın esması icmali yâni zuhura çıkmamış vaziyettedir. Meselâ Şâfî, Muhyî, Mümît,

Hâdî isimlerinin zuhuru ve tafsilâtı bu dünya hayâtmdadır. Şöyle ki, kul burada yolunu sapıtacak dalâlette kalacak da bunun üzerine Hâdî ismi zuhur edip onu dalâletten hidâyete götürecek.

1- A'râf sûresi, 172. âyet.

Keza, orada ne hastalık var ne de ölüm... binâenaleyh burada hasta olacaksın ki karşına Şâfî ismi çıksın... onun için ölmek de burada, doğup dirilmek de burada...

İşte insan dünyâya çekirdek hâlinde olan isimleri tafsil ve vuslatın kadrini bilmesi için atıldı. Bu hicrana bu firaka onun için mahkûm edildi. Ama şayet matlûp olanı bu dünyâda elde edemezse, eski hâlini de kaybeder. Çünkü beşeriyet mertebesini elde etmek büyük bir nîmet ve fırsattır. Bu fırsat kaybedilirse bir daha kolay kolay o mertebeyi bulmak da mümkün olamaz. Peki şu halde, o mertebeye çıkmış iken, kadrini bilmemek yazık değil mi? Sefer bitmez, illâ nefis mağlûp olmazsa. Ve eğer insanoğlu, bu dünyadan cismâniyeti galip olarak giderse, ehlini

tanımadığı öyle bir diyara atılır ki, dâima muazzep olmaktan hâlî kalmaz."

Server Beyefendi:

- Evet babacığım, niceleri var ki insan olmak derecesini buldukları halde kadrini bilemiyorlar ve Kur'ân-ı Kerîm'in: Bel-hüm edall hükmü haklarında zuhur eylemiş oluyor.

Uzun seneler hocamızın maddî manevî pek büyük lutuflarını gördüğü halde takdir edememiş bir kimsenin, uzun senelerin ayrılığından sonra, oğlu ile beraber boynu bükük olarak geldiği konuşuldu. Bu sözlerimizi sükûtla dinledikten sonra:

- "Asıl belâ, belâyı verenden gafil olmaktır.

İnsanlar için Allah'ın zahir ve bâtın nimetleri vardır. Zahir nimetleri malûm olan, her çeşit dünya saadetleridir. Keza zahirî belâ da bunların mahv u harap olmasıdır.

Allah'ın bâtın nimetleri de belâdır. Bâtındaki belâdan maksat, müptelâ olmaktır. Aşk da belâdır. Çünkü belâ, fakre, fakr ise Allah'a il-

ticaya, Allah'a rücû'a ona avdete sebebiyet verir. Belâ, fakr u fenaya, fakr u fena, lika yâni cemâle, lika ise bakaya götürür.

Bahsettiğiniz şu adamlar, biliyorsunuz, evvelce ne halde idiler. Fevkalâde yokluk ve ihtiyaç içinde idiler. Fakat o zamanlar bize gelir giderlerdi. Sonra birden büyüdüler. İşleri ilerledi ve bu varlık onları bizden ayırdı.

Bir müddet sonra yine belâ geldi. Ellerinden işleri, memuriyetleri gidiverdi. O vakit düşündüler ve işte o düşüncelerinin neticesi de Berat

1- A'râf sûresi, 179. âyet: "Belki onlar hayvanlardan da aşağıdırlar."

gecesi buraya gelmek suretiyle gafletlerini sildiler.

Bizim onlara bir garezimiz bir alış-verişimiz yok ki... geçmişi he-

men siler, gelin evlâtlarım, deriz. Mademki siz boynunuzu büküp geliyorsunuz ben de size ihsan ile sokulurum!

Haydi Sâmiha kalk... geç oldu. Bu kadarcık olsun aldın. Bu kadarcıklar içinde çok kitaplar var."

Server Beyefendi:

- Dün hareketten bahsediliyordu. Bu hareket, bütün mevcudata mahsus değil midir 1 ?

- "Ona ne şüphe! O hareket de başka... ben umûmî olarak dünyânın hareketinden bahsettim. Evet her zerre, her mevcut, dâima harekettedir ve dervişler gibi dâim semâ'dadır."

Server Beyefendi:

- Bu hareket, onların zikridir değil mi?

- "Evet, her mevcudun kendine mahsus bir zikri, bir teşbihi vardır."

Güzide Hanımefendi:

- "Efendim, onu düşünüyorum da mademki her mevcudun bir zik-
ri var. Meselâ, bir yaprağın masum zikri, saf olmayan bir insanın zik-
rinden daha üst değil midir?

- "Hâşâ... bu gün bir katil bile bütün hayvanat ve nebatatın üs-
tündedir. Çünkü bir kere insanlık mertebesini bulmuştur. Ama bunun,
bu mertebenin kadrini bilmezse, o da ayrı bir meseledir. Bâzı hayvan-
lar vardır ki ağlaya ağlaya gözlerini kör ederler. Hayvanda olan bu
sadâkat hissi bir insanda olmayabilir. Fakat onun insanlık kisvesi,
hayvanın fevkinde olması için kâfidir. Çünkü insan insandır. Ama de-
diğimiz gibi: Ülâike ke'1-en'âmi bel-hüm edall 1 onlar belki hayvandan
da aşağıdır, mânâsı da neticeye âit bir meseledir.

Kendisine insanlık şerefi, insanlık mertebesi verilmiş kimsenin,
onun kadrini bilmemesi elbet bu zavallıyı hayvandan da edal eyler. O
iş de başka!"

Güzide Hanımefendi:

- insan bu sözleri dinliyor da bazen hayâtından vazgeçiveriyor.

- "Evet ama gitmek için seferi tamamlamalı. Ne vakit kahır ile

lutfu bir görüp de: Eyvallah! dersen, insanlığı o vakit bulmuş olursun."

Bir müddet başka şeylerden konuşulduktan sonra:

1- A'râf sûresi, 179. âyet.

- "Nazlı Hanım, söyle bakalım, insanı hayvandan ayıran ilk alâ-
metlerden biri nedir?"
Nazlı Hanımefendi:

- "Münîre Hamm, sen söyle!"
Münîre Hanımefendi:

- Sadâkat Efendim., doğruluk.

- "O, hayvanlarda da var."

Güzide Hanımefendi:

-Kaş mı diyelim, ne diyelim'?

- "Semîha Hanım, sen söyle!"

Semîha Hanım:

- Söz mü Efendim?

- "Papağan da konuşuyor.

İnsanı hayvanlardan ayıran ilk alâmetlerden biri: Tebessümdür!

Bir çocuk yeni doğduğu vakit beşikte tebessüm eder. Çocuğun, kundaktaki tebessümleri ailenin saadetine saadet katar.

Aşk da, o kadar kanlı şanlı olan aşk da evvelâ tebessümle başlar."

Sâmiha Hanım:

- Hâfız-ı Şirâzî'nin: Aşk evvel kolay göründü, fakat ona intisaptan sonra nice müşküller belirdi, dediği gibi...

- "Öyledir. Aşkın bidayeti tebessüm fakat nihayeti göz yaşı ve yürek yanığıdır.

Tebessümün insanlık alemindeki mevkii çok ehemmiyetlidir. Hep muvaffakiyetler tebessümle hâsıl olur. Gülümsemez bir kimseyi görürsen hasta zannedersin. Bu adam hiç gülmüyor, hasta veya asabi... dersin.

Tebessümü bilmeyen bir koca, karısını mesut edemez ve nihâyetinde de anlaşma hâsıl olmaz. Kezâlik tebessümü bilmeyen bir kadın da kocasını mesut edemez.

Milletler arasındaki karakter farkında da tebessümün yeri büyüktür.

Şen bir millet, muvaffakiyet ve refah içinde demektir.

Bir doktor tebessüm etmeyi bilmezse, mesleğinde muvaffakiyet gösteremez.

İki balcı varmış. İkisi de yan yana küpler içinde bal satarlarmış. Balcının birine çok müşteri gelir, ötekine ise kimseler gelmezmiş.

Balını satamayan adam, oradan geçmekte olan bir arif kişiye dert yanarak: İkimiz de bal satıyoruz. Hattâ benim balım komşumunkinden daha da iyi. Böyle olduğu halde niçin benimkini kimse almıyor da, her-

kes ona gidiyor, ondan alıyor? demiş.

Balcının sualine muhatap olan arif de: Oğlum, senin küpün bal satıyor ama yüzün de sirke satryor! demiş.

Resûllah Efendimiz ekseriyetle mütebessimdirler. Havva ile Adem'in birbirleriyle buluştukları vakit tebessüm ettikleri söylenir.

Aşkın da başlangıcı öyledir, evet öyledir!"

- "Dünyâya gelmekten maksat, kişi Rabbini bilmektir
Rabbini bilmeye sebep evliyayı bulmaktır
Bulmak değilmiş bilmek, bilmek değilmiş bulmak
Evliyaya gönül vermek rengine boyanmaktır.

Buldum, gördüm, bildim! demek maksûda ermek için kâfi değildir.

Bu, ben kırk senedir dervişlik ediyorum diye öğünüp güvenme işi de değildir. Maksat, o terbiyesi halkasına girdiğinin velînin rengine boyanmaktır. Yâni güzel sıfatlarını giymek, doğruluğuna, adaletine, irfanına ve aşkına bürünmektir. Evet kırk sene bir kapıya hizmet eder bir şey alamaz da. üç gün dervişlik etmekle, onun kırk senede bulamadığını elde edi verir. Çünkü ezelde hazırlanıp da gelmiştir."

Bir kimsenin, henüz tahakkuk etmemiş bir işe olmuş ve neticelenmiş nazariyle bakıp o tarzda konuşması üzerine:

- "Ceddimden, Resûlullah'tan aldığım terbiye gereğince, bir şey olmadan, vukua gelmeden evvel, ona olmuş nazariyle bakmam.

Manastır Maârif Müdürü bulunduğum zaman henüz yirmi bir yaşında idim. İstanbul'a gideceğim vakit arabayı kapıya getirtir, maiyetimi çağırır Allaha ısmarladık, ben İstanbul'a gidiyorum, derdim. Hareketimden evvel hiç kimsenin malûmatı olmazdı.

Bir şey tahakkuk safhasına girmeden etrafı dağdağaya vermek âdetim değildir. Fakat yakınlarım bu meşrebime alışamadılar.

Bir işi olmadan evvel açığa vurmaktan bir çok sebeplerden dolayı

korkarım. Meselâ, olabilir ki o iş hakkında biri çıkıp: Oldu, bitti ve neticelendi artık! diye bir emniyet gösterir. İşte ben bu emniyetten korkarım."

SOHBETLER 153

Akşam kitap okunuyordu:

- "Huneyn gazasında bir çok İslâm askeri toplanmış, iki müşrik kabileye hücum edeceklermiş. Müşriklerin beraberlerinde getirdikleri mallar ve kadınlar da hep orduda imiş. Resûlullah Efendimiz, yakınlarından birisine, bütün bu eşya bizim olacaktır, buyurmuş. Lâkin o sırada İslâm askerlerinden biri: Bizde bu kadar kuvvet varken harbi kazanacağımıza şüphe yoktur! diye bir güvene kapılmış.

Tabiî ki bu sözden Resûlullah titremiştir. Ne ise muharebe başlamış ve İslâm askeri bozularak ric'at de başlamış. Bu hal karşısında Efendimiz: Allah'ın Resulü yalan söylemez! diye atını ileri sürmek isteyince, etraftan mâni olmuşlar. O zaman İbn Abbas yüksek sesle: Ey müslümanlar, Resûlullâh'a biat eden, ahd edenler siz değil miydiniz? diye bağırınca kaçanlar geri gelip yeniden harbe iştirak etmişler. Bu suretle de zafer kazanılmış.

Görüyorsunuz ki bir söz, bir nutuk neler yapıyor. Bir işi, olmadan evvel söylemekte iki mahzur vardır. Biri, vâsıtaya ve işin gidişine güvenerek Allah'a şirk koşulmuş olması ve bundan da benlik çıkmasıdır. Diğeri de: O mesele veya o iş hakkında etraftan haset edilmesidir ki bu suretle araya göz girer ve bu teşebbüs akim kalır. Onun için bir mesele netîceleninceye kadar sükûnet içinde beklemek lâzımdır."

Uluorta söylenen bir sözden gıybet çıkması üzerine:

- "Arabaya bindiğim vakitte hayvana kamçı vurulunca nasıl canım acırsa, birisi gıybet olunduğu vakitte de, bana kamçı vuruluyor gibi gelir... Onun için ben sizin aranızda bir şey söylemeğe korkarım. Biriniz bir şey söyleyecek, bir gıybet çıkacak diye söylemekten çekinirim."

Yine şeriksiz îmandan söz açılmıştı:

- "Şeriksiz îman, Hakk'ın muhabbetine dünya muhabbeti karıştırmamaktır. Bunu ise âşıklardan başkası yapamaz. Çünkü cennet ve sevap arzusu dahi gayrılıktır, insanı Hak'tan alıkoyar.

Aşkın şulesi içine henüz düşmüş kimsenin, o ateş, o cezbe her tarafını sarmış ve dünyâya açılan bütün delikleri kapamış olduğundan, maşukundan başka bir şey görmemesi tabiîdir. Ama onun, ben sevgilimden gayrı bir şey görmüyorum, demesi kendinden değildir.

Değildir, çünkü o şule seni her tarafından sarmış başka şey göste-

recek açık kapı bırakmamıştır da onun için görmüyorsun. Eğer o aşk şulesi üstünden çekilecek olursa, acaba o ateşin altından pişmiş olarak çıkabilecek misin? Yoksa kendiliğinle mi kalacaksın?

Bu ateşin sana verilmesinden maksat, yalnız o an için kavrulmaklığın değil, belki içinin ve dışının yanıp kül olması ve pişmekliğin idi. Elbette gün olup o cünun o taşkınlık şulesi senden alınır, işte o zaman bu ateşin altından pişmiş olarak çıkarsan ne âlâ!

O istilâ vaktinde kendinden başka bir şey göstermeyen aşktır.
Yoksa görmeyen sen değilsin. Bazen, falan kimse ne kadar âşıktı neden

böyle oldu, dersiniz. İşte o şule altında pişememiş olduğu için onu çekip aldıkları vakit böyle kalakaldı.

O aşk şulesi senden çekildiği zaman, altından, onu sana verenin boyasına boyanmış, o aşkı hal etmiş ve seni aşk kesilmiş bulmak gerek. Bu dereceden sonra ise, senden aşkın kendisi zuhur eder. Çünkü artık sen aşk oldun demektir. Halbuki o cünûnun, o ateşin seni sarması muvakkat idi, bir an gibi idi, tâ ki yanıp kül olacak ve üstüne giydirilmiş olan bu hil'at senden alınınca aşk olacak ve yanarak yalan, riya, kibir, kin, hile, şirk ve benlik gibi nefsine müteallik hiçbir kötülüğün kalmayacaktır."

Sâmiha Hanım:

- Hazret-i Süleyman Belkıs'a der ki: Gerçi şimdi sen bir sultansın. Fakat bu saltanatın ârizîdir. Günün birinde seni terkeder, senden ayrılır. Gel, mânâ sultanı ol ki, sultanlığın aslına ermiş olasın. Çünkü hiçbir şey kendi zâtından ayrılmaz.

- "Ne güzel bir söz... evet, âşık da âşıklığı ânında sultandır. Fakat bunun aslı ol, aşkın kendisi ol ki o sultanlık bakî kalsın. İbrahim Edhem'in taç ve tahtını terk etmesi sultan olmasına mâni oldu mu? Belki o taç ve taht, hizmetkâr olarak arkasından koşup geldi ve: Beni al, beni al! dediği halde İbrahim Edhem tenezzül etmedi. Nasıl istesin ki buldu-

ğu manevî sultanlığa karşı, bıraktığı dünya sultanlığı, bendesinin bendesi idi."

Nazlı Hanımefendi:

- Mademki bir kimseye o aşk şulesi verilmiştir. O kimsenin diğerlerinden daha seçkin daha üstün olması icap etmez mi? Bahusus bir kere o aşkı tatmış olanın bu şule içinde yanıp kül olmaması nedendir?

- "Onu kendilerine sor! Meselâ İslâmiyet nuru bahş olunmuş öyle kimseler var ki ne kadrini bilmiş ne mânâsını bulmuştur.

Âşıktaki yanmaklık kendisine verilmiş olan aşkın tecelliyâtı icâbıdır. Yâni senin malın değil, verenin malıdır. Halbuki ben istiyorum ki senin olsun, 3 r âni sen aşk olasın. Gün olup o tecellî şulesi üstün-

den kaldırıldıkta, aşkın hâli senin hâlin olsun."
Sabîha Hanımefendi:

- Düşünüyorum da... hani: Kahrından lutfuna, gazabından

rızâna, senden sana sığınırım... derler. Fakat bu, lütuf istemek, özür ve af dilemek babı da değil...

- "Af istemek, affet demek ne demek? İş af etmekle mi? Allah affeder. Fakat seni senin için terbiye eder.

O aşk hil'ati senin üstünde olduğu müddetçe bu hil'atin şekliyle şekillenmek haliyle hallenmek lâzım gelecekti. Eğer sen o şekli iktisap etmez o şule ile pişmezsen kabahat sahibin değil ki...

Gün olup cünûn devri geçerek o hil'at senden alınınca, altında pişmiş olan kimsenin dilinden: Kül olunca yanmaz olur nâr-ı sûzânım benim... sırrının zuhuru tabiîdir."

-Bu aşk hil' atinin alınması bir suç karşılığı mı vâki olur?

- "Hayır. Bu, muvakkat bir imtiyazdır ve senin içinde yanıp nefsânî ve hayvanı vasıflarını yok etmen için verilir. Zamanı tamam olunca tabiî ki alınır.

Bir de bâzısına bu hil'at sırf ihsan olarak giydirilir. Meselâ Celâl Hoca gibi, Rifâî evlâdı olduktan sonra cezbe verildiği halde tahammül edemeyip: Alın bu hâli benden... kitaplarım iki parmak toz tuttu, okuyamaz oldum! diye, daha bu aşk hil'ati alınmadan, alınması için: Alın,

alın! diye şikâyet edenler de olur.

Halbuki yalvarmaya hacet yoktu. Zîra nasıl olsa alınacaktı.

Bir müddet sükûttan sonra:

- "Anlamadığınız, konuşulacak bir şeyler varsa sorun konuşalım!"
Sabîha Hanımefendi:

- Bu tecellî alındıktan sonra, o kimse pişmemiş olarak altından çıkmışsa ne yapsın?

- "Herkese aşk verilir mi? Sana verilmiş olduğu halde kadrini bilmemişsen kime ne? Kıymetini takdir et de pişmeye bak!"

Sabîha Hanımefendi:

- Peki hem pişmemiş hem de hil'at üstünden çekilip alınmış... artık o kimse ne ile yanıp kötülüklerini mahvetsin?

- "Bunun için ihsan sahibine serzeniş ve sitem doğru değil ki... kendi gayret ve kabiliyetine küssün.

Maamâfih o tecellî içinde pişme yolunda bir yanma hâdisesi başla-

mış ise ağır ağır da olsa içten içe yanmakta devam ederek bu ateş git-
tikçe ilerleyip nihayet sahibini temizler.

Aşk ihsan olunan kimselere onun kadrini bilmemek ayıptır, hattâ
yazıktır.

Bu ihsandan maksat ne idi? Maşuktan başka bir şey görmemek,
zamanı gelip o hil'at kalktığı vakit de hep aynı şeyi görmek yâni her fii-
li her hareketi Allah'tan bilmekti.

Aşk hâlinin cünûnu ve zevki üzerinde iken ne para, ne mevki,
hattâ ne evlât gözünde oluyor. Kibirlerden, kinlerden, yalanlardan,
hilelerden eser kalmıyor. İşte o hil'at alındığı vakit de böyle olman
lâzım gelir. O zaman niçin değişiyor, beşeriyet haliyle baş başa bırakı-
lınca aynı hâli muhafaza edemiyorsun? Halbuki aşkın verdiği irfan
sende görülmek isteniyor.

Yüzlerce derviş arasından şeyhiyle aşk alışverişinde bulunabilen

kaç mürit vardır?

Eğer mürşit seni bu kalabalıktan seçip ayrı bir alâka göstermiş, ayrı bir terbiyeye tâbi tutmuş ise, karşılığında irfan ve muhabbet istemez mi? Ve bunun kadrini bilmezsen hocanı kırmış olmaz mısın?

Dün gözlükçüye gitmiştim. Çok muazzam olan bu dükkânın sahibi de aynı zamanda göz doktoru idi. Kendisine, gözlük şu noktaya temas ettikçe iltihap yapıyor, bunun çâresini bulun, dedim.

Sıra sıra gözlükler çıkardı. Onu taktı, bunu taktı, olmadı. Nihayet çâre olarak: Her vakit gözlük takmayın! diyerek işin içinden çıkmak istedi. Nasıl olur? Hekim devamlı gözlük kullanmamı tavsiye ediyor, diyerek dükkândan çıktım.

Bu defa, doktorun tavsiye etmiş olduğu gözlükçüye gittim. Küçücük bir dükkânı vardı ve içinde gözlükten başka birçok sıhhî levazım bulunuyordu. Şikâyetimi ona da söyledim. Gözlüğü aldı, bir makine ile ayırarak istediğim şekle getirip elime verdi.

İşte küçücük bir dükkân. Öteki gibi büyük ve zengin değil. Fakat gözlükçülüğün inceliğini, yâni asıl maksadı elde etmiş."

Bebek komşusu Cennet Hanım'ın birkaç aydır hasta yattığından konuşuluyordu.

- "Nerede kaldı o zevk âlemleri! Daha üç dört ay evvel her gece danslar, eğlenceler, sazlar, çaylar ve sabahlara kadar gelip gidenler ile yalı dolup dolup boşalıyordu. Cennet Hanım!., diye bağrışıp etrafında koşuşuyorlardı. Desenize cennet cehennem oldu. Artık zevci de eve haftada bir gece geliyor, o da başka taraflarda eğleniyormuş.

Hani o dostlar, ahbaplar, o zevkler, o koşuşmalar, o sabahlara kadar tepinmeler, Cennet Hanımlar nerde? Hey!..

İşte kendi kendine kaldın. Şimdi yüzüne kimse bakmıyor.

Dünyânın zevale mahkûm her cenneti gibi bu da kaybolup gitti. Çünkü her dünya cennetinin sonu zeval, her dünya aşkı bir kuru hayaldir.

Bu da bir cünun, bu da bir aşk değil mi? İşte o cünun içinde kadrini bilmeden geçirilen zaman heba oluyor. Herhangi sahada olursa ol-

sun, aranılan irfandır. Bunu hâsıl edemedikten sonra neye yarar? Zaman dinlemiyor geçiyor. Günler birbirini takip ediyor, tâ ki son merhaleye kadar. Karganın arkasından gidersen seni mezbeleye götürür. Bülbülün arkasından gidersen seni gülistâne götürür.

Mecazî aşkta da bir cünun devresi vardır. Mecnun, aşkını şehvete sarfetmekten sarfınazar ederek, onu Hak aşkına çevirdi. Mecaz aşkında bunu yapabilirsen ne âlâ!

Hakîkî aşkta sahip sana aşk hil'ati giydiriyor. Yâni kendini giydiriyor. Bu yüzden, ondan başka hiçbir şey görmüyorsun. Kibir, tecessüs, riya gibi sıfatlar hep sönüyor. Fakat hal olarak değil. Onun için sahip seni bırakmıyor ve bu hil'atin içinden durmadan söylüyor: Kibir fenadır, kibir etme! Yalan söyleme, gıybet etme! diyor. Yâni durmuyor, o aşk içinden söylüyor ki cünun devresi geçince bunlar sana hal olsun, senin malın olsun diye... zîra gün olup o cünun hâli senden geçecek, farzımuhal, kalsa bile buna vücûdun tahammül etmez.

Aşk seni, o cünun devri geçtikten sonra da kendi haliyle hallenmiş görmek ister. Seni zâtı ile besledi, elbet böyle ister.

Şimdi zattan sıfata atlayalım: Meselâ bir ilim sahibini alalım. Kütüphaneler dolusu kitaplar okumuştur. Gece demez gündüz demez çalışır seyahatler yapar. Bu da bir aşk, bu da bir cünundur. Fakat bir

raddeye gelecek, halden, takatten düşecek, gözleri görmeyecek, dizleri tutmayacak, bu hal onu kitaplarından o cünundan men edecek.

Halbuki bütün bu bilgileri öğrenmekten bu kitapları okumaktan maksat, kendini bilmek, Allah'ını bulmak ve bu dünyâya geliş sebebini öğrenmektir. O hâsıl olmadı. Aşkın cünun kısmı da gitti ve elde avuçta bir şey kalmadı.

Sonra gençliği ele alalım: O da bir aşk, bir cünun değil mi? Delikanlı dünyâya sığmaz derler. Doğrudur. Mademki Allah sana, dünyâlara sığmayacak kudret ve kuvvet vermiş, gençliğini zararlı zevklerde harcayıp yıpratacağına, gözlerin görür, ellerin tutar ayakların yürürken, niçin gerçek aşkı arayıp bulmuyorsun?

Zahitlere gelince, bunca ibâdet ve tâatlerde bulunurlar. Gece gündüz teşbihler çeker, üç ayları tutar, nafile namazları kılarlar. İşte bu da zâhitlik cünûnu!

Ama bir zaman gelir ki zahit kişi de, vücuttan düşer, alışageldiği ibâdeti edemez, teşbihleri çekemez, namazları kılamaz olur.

Bütün o ibâdetlerden maksat ne idi? Ruhun tasfiye ve nefsin tezkiyesi değil mi? Halbuki yine gururun var, yine gösterişten hoşlanıyor, yine kibir ediyorsun... şu halde bu kadar çalışmaların neye yaradı? Kendini bilemedikten, Allah'ı bulamadıktan sonra?

Şam'da bir kadın vardı. Otuz küsur defa Şam'dan Mekke'ye yaya olarak hacca gitmişti. Çocuk oyuncağı değil... Şam'dan Mekke'ye kadar güneş altında yaya gitmek. Şam ile Mekke arası, deve ile otuz üç gün tutar. Üstelik yollarda ne hastalıklar, ne eşkiyâlar da vardır. Bu kadar zahmete, meşakkate, yorgunluklara susuzluklara katlanarak otuz şu kadar defa hacca gitmek; şaka değil bu. Ama keşke yalnız farz ile iktifa edip bir kere gitseydi de kuvvetini kudretini lâzım olana harcasaydı...

Eğer aşk ateşinde pişmedinse, o irfanı bulamadınsa, bu cünun senden alınıp da maksadı elde edemeden kalakaldınsa, bu defa sana riyâzat verirler. Yâni riyâzattan maksat, mahrumiyettir. Nefsinin zevk aldığı her şeyden seni men ederler. Fakat cemal içinde o terbiyeyi almayıp da celâle müstahak olmak yazık değil mi?"

- "Dünya insanladır; âhiret de insanladır. Dünyânın hilkati insanla beraberdir. Âhiretin hilkati de yine insanladır. Cenâb-ı Hak da öyle buyuruyor: Sen olmasaydın, sen olmasaydın ben bu cihanı halketmezdim ya Habîbim! 1 "

İsmet Hanımefendi ile konuşurken:

- "Yûnus diyor ki: Dünyâya gelmekten maksat Allah'ı bilmektir... Allah'ı bilmeye sebep bir kâmili bulmaktır.

Ama ben bildim, ben buldum demek, bulmak değil, evliyaya gönül verip rengine boyanmaktır.

İşte o sana söylüyor: Kimse ile istihza etme, ne kimseyi incit ne de kimseden incin, diyor."

ismet Hanımefendi:

- Ah Efendim incitmemek ne ise bir derece ama incinmemek pek müşkül! -

- "Mademki lâ ilahe illallah demek suretiyle, Allah'tan başka Al-

lah olmadığını söylüyorsun, o halde kimden inciniyorsun? Faraza birisi sana hakaret ediyor: İsmet ne fena kadındır, diyor. Sen bunu işittiğin

1- Hadîs-i kudsî: "Levlâke levlâk lemâ halaktü'l-eflâk."

zaman: Eğer bende bu fenalık olmasaydı bu söze muhatap olmazdım. Kim bilir Allah'ıma karşı ne hatâlarım var ki böyle bir söze müstahak oldum! diyeceksin. Mademki lâ ilahe illallah diyorsun, her şey gibi bu tahkiri de Allah'tan bilmen lâzım. Şu halde Allah'tan gelen bir şeye incinmek nasıl olur? İşte dervişlik demek, bu mânâyı hal etmek demektir.

Meselâ bir su içerken bile: Hararetim bu su ile teskin oluyor. Fakat Allah'ım murat etmezse bu su hararetimi teskin etmez, diye düşünmelisin. Yemek yerken de yine: Allah isterse bu yediklerim beni doyurmaz ve bu gıdayı Allah'a ibâdet ve kulluk edebilmek için nûr olsun diye yiyiyorum, demelisin. Keza, uyku için de böyle düşünmelisin.

Filân kimse Allah'ını bilir, derler. Yâni Allah'ın var olduğuna inanır! Ne büyük lütuf! Bir kimsenin müslüman olması için kelime-i şehâdet getirmesi lâzımdır. Fakat söz ile her şey biter mi? Kelime-i şehâdet getirmekle o İslâmiyet mekteb-i irfanına girdin ve ehliyetini isbat ettin. Ama orada kalma! Mektebe dâhil olduktan sonra durma ilerle. Bu neticeyi hemen bir günde hâsıl et, demiyorum. Hiç olmazsa yolunda bulun. O da bir şeydir. Yolunda bulunmanı da Allah hoş görür. Günler birer birer geçiyor. Şerit gibi sarılıyor, günün birinde: Paydos, oyun bitti! diyecekler. Allah kolaylığını göstermiş. Bir Hakk'm boyasıyle boyan kâfi. Bak ne kolay şey!"

ismet Hanımefendi:

- Efendim, tanıdıklarımdan birisi var. Kur'ân-ı Kerim' deki hurûf-ı mukattaanın hiçbir mânâsı olmadığını söylüyor.

- "Nasıl olmaz? O harfler hep birer âlem, birer rumuzdur. Hem büyük birer âlem., meselâ (Elif, Lâm, Mim) diyorsun. Elif (i) ten maksat Allah'tır. Lâm (J) Cebrail; Mim (r") Muhammed (s. a.) dir.

(Elif), namazda alınan kamet vaziyeti; (Lâm) rükû; (Mim) de secde hâlidir.

İşte Allah ile senin aranda Cebrail olduğu gibi, ruh ve cisim ara-

sındaki kalp de Cebrail'dir. Yâni (Elif, Lâm, Mim) kâmil insana işarettir. Hazret-i İmâm-ı Cafer öyle der: Allah, Kur'an'da tecellî etmiştir fakat görmüyorlar!

Kuranın harfleri insanın şekilleridir. Ama herkes bu mânâyı nasıl bilebilir? Bu, esrâr-ı ilâhîdir ancak irfân-ı Muhammedi ile bilinir.

Biz nasıl bilelim nasıl öğrenelim, derler. İrfan mektebine gir de

öğren! Bilemem ki, öğrenemem ki... deme. Allah belki sana o öğrenmek

kabiliyetini vermiştir. Onun için durma ara! Niçin bu dünyâya geldin,

1- Hurûf-ı mukatta'a, Kur'ân-ı Kerîm'de tek veya grup olarak 29 sûrenin başında bulunan müstakil harflerdir. (Elif, Lâm, Mim), (Hâ-Mim), (Yâ-Sîn) Nûn, Sâd, Kâf gibi...

düşün... herhalde yalnız beşer cemiyetine hizmet için değil... evvelâ kendi vücûdunun cemiyetine hizmet et ki beşeriyete hizmetin de semereli olsun.

Maamâfih herkesten Allah'ını bilmek beklenemez, bu tabiîdir. Fakat sen belki de Allah'ı bilicilerden olarak halk edilmişsindir. Kendini hicranlara atmak reva mı?

Bir kısım insanlara Allah'ı bilmemek nasibi verilmiştir. Çünkü ezelde nur serpildiği vakit istidatları eteğine isabet etmemiş ve zulmette kalmışlardır. Esasen herkes Allah'ını bilse, İlâhî saltanat zahir olmazdı. Binâenaleyh dünyâdan ne Hakkı bilenler kalkar ne de bilmeyenler...

Vaktiyle valinin biri azlolunmuş, hayli zaman açıkta kalmış. Bir gün uşağı: Efendi, demiş, filân ağaç kovuğunda bir zat oturur herkes gidip onun duasını alır, büyük bir zattır. Haydi biz de gidelim de senin için duâ isteyelim!

Efendi de uşağın sözünü dinleyerek kalkar ve beraberce o zâta giderler. Elini öpüp hacetlerini söylerler. O zat da: Yâ Rabbî, der, ne kadar hayır sahipleri ne kadar sâlihler, âşıklar varsa onların yüzü suyu hürmetine bu adama yakında bir memuriyet ihsan et!

Bu duayı aldıktan sonra efendi uşak evlerine dönerler. Biraz sonra da bir yaver gelerek filân yere vali tâyin olduğunu bildirir. Aradan beş on sene geçtikten sonra vali tekrar azlolunur. Yine uşağın teklifi üzerine ağaç kavuğundaki zâta gidip yeniden duâ isterler. Ama bu defa o zat: Yâ Rabbî, ne kadar meyhaneci, edepsiz, katil, hırsız kulların varsa onların yüzü suyu hürmetine bu adama bir memuriyet ver, diye duâ eder. Bu türlü bir niyaz beklemeyen valinin hayreti karşısında: Merak etme oğlum, tecellî devir devirdir bu da hak, o da hak... sen işine bak tâyin olunursun, diye cevap verir. Gerçekten de üç gün sonra tekrar bir tâyin çıkarak adamcağız yeni işine gider.

Bâzı kimseler görüyorsun, Hak yolunda oldukları halde birçok maddî mahrumiyetler ve elemler içindedirler. Fakat onların içinde bulundukları ateşte ne gülistanlar gizlidir. Allah'tan uzak kalan bir kimse ise ne kadar zevk ve safa içinde de olsa yine ateşin içindedir. Çünkü aslı ateştir neticede de yine ateşe münkalip olur.

Fakat bu iki ateş arasında azîm farklar vardır. Biri ateş görünür içi gülistandır. Biri gülistan görünür içi ateştir. Fark bu.."

ihvandan Medîha Hanım gelmişti.

- "Ne temiz ne saf bir kadın! Yâ Rabbî, bana böyle güzel evlâtlar verdin, çok şükür! Benim şükrüm evlâtlarımla, onların şükrü benimle!"

Aileden biri de şunu ilâve etti:

-Bugün hocamızla Fâtih'e doğru giderken arkamızdan bir kadıncağız: Sen evliya mısın, Hızır mısın, nesin? Sen benim anlamadığım bir şeysin! diye söyleniyordu. Biz yolumuza devam ettik, o hâlâ sayıp döküyordu.

Halkın camilere olan rağbet ve alâkasından bahsediliyordu:

- "Din aleyhinde propaganda yapanlardan birinin, gideyim de şu camilerde kalan bir iki ihtiyar zavallıyı göreyim! deyip de kalabalığın ziyâdeliğinden içeri giremeden dönüşü garip iş değil mi?

İşin asıl hoş ciheti, camilere giden halkın büyük bir kısmını gençlerin ve münevverlerin, yâni en ümit edilmeyenlerin teşkil etmesidir.

Dîni yıktık, din diye bir şey kalmadı zannında bulunan kimseler için bu manzara: Arpa ektim darı çıktı! mânâsını ifâde ediyor. Arpa ekip de darı biçmek olur mu? deriz. İşte bak nasıl olabilirmiş. Böyle mecaz yoluyla söylenen sözlerin bir gizli mânâsı vardır.

Meselâ bir çocuğa emekler verip mekteplere göndererek ondan büyük şeyler ümit edilirken neticede bir haydut olup, çıkması bütün hayallerin yok olması da yine arpa ekip darı toplamaya benzemez mi?"

"Ben size ademi anlatmıştım. Hatırınızda ne şekilde kaldı?"

- Vücut ile adem, ahadiyet mertebesinde birdir. Vâhidiyet mertebesinde adem, mutlak vücûdun aynası olur, buyurmuştunuz.

- "Evet, Allah insanı, kendi suretinde halketti 1 . Ademden Havva, yâni kadın zuhur etti. Allah, er ve kadın.

Demek ki Allah'ın kuluna muhabbeti, kendine muhabbet; cüzüne muhabbettir. Kulun Allah'a muhabbeti de aslına muhabbeti demektir.

Erin kadına muhabbeti, kezâlik cüz 'üne muhabbet, kadının erke-

ğe muhabbeti de aslına muhabbet demektir.

Hazret-i Muhiddîn: Abd, Rabdır, Rab, abddır. O halde teklif kimedir? 2 İşte şaşırdığım nokta budur, diyor.

Abd, 3'âni kul, hakikat cihetiyle fâni ve meyyittir, ölüdür. Meyyit

1- Halek' Allâhu Âdeme alâ-sûretihî. (Hadîs-i şerif)

2- El-abdü Rabbün ve'r-Rabbü abdün. Feyâ leyte şi'i'î meni'l-mükellef.

olduğu halde nasıl mükellef olur? Bu teklif, oruç namaz ve ilh... kimedir? Eğer mükellef Rab'dır denirse, Hakka teklif olur mu, Rab mükellef kılınır mı?

Lâ mevcûde illallah... yâni Allah'tan başka mevcut yoktur. Mev-

cudatta görünen şeylerin hepsi esma ve sıfat tecellîsinin mazharıdır. Tecellîye nihayet yok ki... Cenâb-ı Hak her an bir başka tecellîdedir 1 . Abd bir mazhardır. Abdin vücûdunda zahir olan Hak'tır. Şu halde abd, kendisinde zuhur eden tecellî itibariyle Rab'dır. Bakın:

Ey mazhar-ı mürşitte tecellî eden Allah

diyoruz. Rab da, mukayyet bir vücuttan zuhur etmesi itibariyle abd'dir. Eğer vahdet nuru tecellî ederse o kimse, cümlede Hakk'ı müşahede eder. İşte edebin mânâsı da budur. Vahdet galebe edince âşıklık mâşukluk, sizlik bizlik kalmaz. Âşık, maşuk ve aşk bir olur.

Eğer kesret galebe ederse, senlik benlik ve taayyün zahir olur.
Eğer kesretle vahdet birlikte zahir olursa hayret zuhur edip o kimse mütehayyir kalır. Bir kimse bu mertebelere varmayınca, bu lezzeti bulamaz. Çünkü bu hal vicdanîdir. Beşeriyet mertebesinde olanlar, tamâmiyle ve küllî olarak Allah'ın nurunda fânî olanların mertebesinden nasıl dem vurabilirler? Ve onlar ile kendilerini nasıl kıyaslayabilirler? Onların varlık gösteren yok olmuş vücutları Tûr'u, Hakk'ın cezbesi tecellîsinin sarsıntılarıyle kendinden geçip tamâmiyle muzmahil olmuş, silinip gitmiştir. İşte o zaman bunların iki âlemi kendinde toplamış olan Tûr-ı Sînâ'ya benzeyen varlıkları dağından zuhur eden kavil ve fiil, inikas yoluyla, Rahmanın iktizâlarıdır. Âyet-i kerîmede de: Allah de sonra onları bırak, kendi havzalarında oynasınlar 2 buyruluyor.

Ama bu, âyet-i kerîmenin zahir mânâsı; sırrı ise: Allah bes bakî heves demektir. Yâni Allah de, mâsivâyı bırak. Çünkü yalnız Allah vardır."

Sâmiha Hanım:

- Hz. Mevlânâ, Hüsâmeddin Çelebiye hitaben buyuruyor ki: Benim cemâlimi gösterici sözlerimden esrar kadehini iç!..

- "Onun sözleri cemalden başka şey göstermez ki... Dedikodudan ârîdir. Sırlar kadehini doldur doldur iç.

1- Rahman sûresi, 29. âyet: "Külle yevmin hüve fi şe'n.."

2- Enam sûresi, 91. âyet: "Kulillâhü sümme zerhüm fi havzihim yel'abûn"

Sâmiha Hanım:

- Kalp kandili uyanırsa onun nurları insanın duygularından ve hâlinden de zuhur eder, diye bir söz gördüm.

- "Tabiî değil mi ya.... Meselâ bir havuzun suyu temiz, berrak olursa, musluklarından akan su da saf olur. Çamurlu olursa, akan su da çamurlu olur... Bir aynayı da yere atsan, yüz parça olur, yüz parçasından da aynı şey görünür.

Sabîha Hanımefendi:

-Bu âlemden öteki dünyâya ne kadar göçen oldu, neler gitti...

- "Tabiî... İmtihanda muvaffak olup sınıfı geçen olduğu gibi, ikmâle kalan ve sınıfı geçemeyen de olur...

Sabahtan akşama kadar on bin rekat namaz kılmaktan idrak ederek iki rekat kılmak elbet daha iyidir. Onun için, iş çoklukta değil,

mânâdadır.

Kimisi korku ile, kimisi teşvikle geliyor, yahut hep devam ediyor-
lar, ben de edeyim, diyor. Yâni taklitle geliyor. İşte imtihan vaktinde
bu üçe meydan yoktur. Bu gibi imtihanlarda yalnız sadâkati ve ihlâsı
olan kazamyor; ki zâten maksut da budur. Hz. Mevlânâ'nın kaç tane
dervişi söyleniyor?.."

Sabîha Hanımefendi:

- Evlâtları içinde de yalnız bir Sultan Veled babasının yolundan
gitti...

- "Hakîkaten sultan... Ama Hüsâmeddin, illâ Hüsâmeddin. Sultan
Veled de bihakkın sultandır ki Şemseddin Tebrîzî ona hâlini giydirdi.
Şems'in yanında Şam'dan Konya'ya kadar gitti. Onun için Şemseddin
Tebrîzî, Mevlânâ'ya: Sana serimi, ona sırrımı verdim, buyuruyor...

Kezâlik, peygamberlerin kaç tane sahabesi vardı? Rûhullah denen
îsâ'nm kaç tane yâr-ı garı vardı? Hz. Nuh'un yine hiç yoktu. Musa'nın
kaç tane vardı? Ya bir tane, ya iki... Bir şey ne kadar az ise kıymeti ve
pahası da o kadar yüksektir. Pırlantadan hiç farkı olmayan, yapma,
güzel taşlar var, fakat kıymeti var mı? Bir pırlanta kaç yalancı taşı bir-
den satın alır... Maksat mânâdır. O hâsıl olmadıktan sonra neye yarar?

Pırla gelen zırla gider, bilmez misin?..."

- "Cehenneme: Doydun mu? diye sorulduğu zaman: Hel min mezîd 1 yâni daha var mı, daha var mı? diye cevap verecek.

Nefsin de cehennemle tam bir münâsebeti vardır. Onun için de doyuramazsın. Verdikçe ister, daha olsun der, kanmaz.

Ama ruh da cemâle doymaz."

Sâmiha Hanım:

-Aşık kendi figânında maşukun cevâbını dinler, diye düşündüm.

- "Doğru düşünmüşsün! Senin yâ Rabbî! diye feryat edişin, maşukun lebbeyk! demesidir. Yâ Rabbî, dediğin vakit de içinde bir hu-

zur bir ferah bir zevk duyarsın ki, işte bu duygu, maşukun lebbeyk, di-
ye cevap verişidir.

Aşık kendi figânında maşukun cevâbını dinler... 3'alnız bu söz,
başlı başına mest edici mestliği devam ettirici bir bade sanki.."

Münîre Hanımefendi, bir hocanın vaazından bahsederek:

- Efendim, Hazret-i Ebü Bekir'in alnında: Kul hüvallâhü ahad;
Hazret-i Ömer'in: Allâhu s -samed; Hazret-i Osman'ın: hem yelid velem
yûled; Hazret-i Ali'nin de: Velem yekûn lehû küfüven ahad yazılı imiş,
dedi.

- "İyi ya.. Ali'de zât tecellî etmiş, diğerlerinde sıfat. Ahad, samed,
lem yelid ve lem yûled Allah'ın sıfatlarıdır. Küfüven ahad küfvi yoktur
demektir. Bilerek bilmeyerek sıfat ve zât tecellîsinden bahsedilmiştir."

Hocamızın dört yaşındaki torunu küçük Cemil, elindeki pil parça-
sı ile oynarken Semîha Hanım pili çocuğun elinden alarak bir müddet
kendi elinde tuttu.

- "Bu elinizdeki pil değil mi? Ne kadar pervasız oynuyor, evirip çeviriyorsunuz. Halbuki ceryana bağlı olsa ona temas edebilir misiniz? Dokunmak isteyen olursa düşer, ölür.

Bunun gibi kâmil insanı da beşer suretinde görüyor ve onunla oturup konuşuyorsunuz. Çünki madde karanlığı içinde onun hakikatini görmüyorsunuz. Adamın biri gece karanlığında arslanı inek zannede-

]- Kâf sûresi, 30 âyet.

rek şakalaşıyor, okşuyor, boynuna sarılarak: Oh benim güzel ineğim diye iltifat ediyormuş. Aslan da içinden: Dur hele bir kere aydınlık olsun da o vakit benim kim olduğumu anlarsın diyormuş...

İşte bunun gibi ten perdesi de gerçekleri tâdil ederek aksettirdiğinden anlamıyor, korkmuyor, telâşlanmıyorsunuz.."

Fuzûlî hakkında konuşulurken:

- "Fuzûlî'nin adı Mehmed imiş (900) târihinde Hille'de doğmuş (963) de Kerbelâ'da vefat etmiş...

Kitabında bir duası vardı. Yâ Rabbî, beni dünyâda da Ehl-i Beyt'in gölgesinden ayırma! diye... Şimdi Kerbelâ'da, Ehl-i Beyt'in Kubbe-i Saadetinin dışarısına gömmüşler. Güneş, Türbe-i Saadete vurdukça sabah ve akşam gölgesi mezarına düşer."

Gazetede, iki senedir sevişen bir kadınla bir erkekten, kadının kendi koluna sevgilisinin ismini ve beni sevgilimden ölüm ayırabilir, cümlesini doğdurduğunu, fakat birbirlerinden soğumaları ve kadının bir başkası ile alâkalanması üzerine kolundaki yazıyı çıkartmak isteyerek doktorlardan ilâç aldığını, neticede de açılan yaralar yüzünden kolun kangren olup kesildiğini okuduk:

- "İşte dünya aşkının sonu! Dünya gde elleri boş, hüsranda kalırlar.

Dünya zevklerine bel bağlamayıp onlara değerinden fazla kıymet

vermeyenlerin hallerini görüp budalalıkla itham ederler. Beri tarafta ise daha üstün zevklerin tadını tatmış olanlar da, dünya ehlinin hayalden ve neticesi zevalden ibaret olan zevk ve hazları karşısında esef duyup, ellerindeki fırsatı kaçırdıkları için acınır dururlar. İşte Cenâb-ı Hak bu dünyâya kapılıp kalmışlar hakkında: Hanginizin doğru yolda ve hidâyette bulunduğunuzu neticede görürsünüz 3 buyurur."

Semîha Hanım:

- Sen her düğümü çözdün, yalnız kendi düğümünü çözemedin,

1- Eski vekillerden Ali Rânâ Tarhan Beyin refikası.

2- Radyo, Türkiye'ye henüz gelmişti.

3- Tâhâ sûresi, 135. âyet: "Kul küllün müterabbisun feterabbesû."

buyrulmuş. Lütfen izah eder inisiniz?

- "Yâni bir sürü meseleler hakkında caiz midir, değil midir, diye uğraşıp durdun. Fakat kendin, yarın hesap günü için hazır mısın, gereği gibi hazırlığın var mı, onu halledemedin, demek. Çünkü esâsı bu idi. Sen ise aslı bırakıp teferruat ile uğraştın. Halbuki bütün bu ilimlerden bilgilerden maksat, kendi ilmini bilmek ve bu suretle ukdeni, düğümünü çözebilmektir. Sen ise başka düğümleri çözmekle uğraşıp kendininkini çözemedin.

Ey Nietzsche'ler, Schopenhauer'ler, Kantlar! Bütün o uğraşmalardan kütüphaneler dolusu kitapları devretmekten maksat, kendini anlamaktı. Kendi düğümünü çözmekti.

Bunun için bir hal hocasının önüne oturup onun (illallah) feyzine ayna olan varlığı önünde kendini (lâ) etmeliydin. Bunları yapmadın. Bildim zannettin, bilemedin.

Bilcümle mevcudat, kâmil insanın kalbi köprüsüyle aslına ermeye çalışır. Süveyş Kanalı açılınca, okyanuslara erişmenin kolaylaşmış olması gibi, sen de kısa ve kestirme yol olan kâmilin yolunu seçeydin.

Şöhret için Alp'lere Himalaya'lara çıkacağına, oradan kâmilin kalbine ineydin.

Bu tılsımı halledebilseydin, dumanlara karışacağına ummanlara karışırdın.

Ben sana tâatından, hayrat ve hasenatından nazar etmem. Ancak bir gönül sahibinin gönlüne girersen oradan nazar ederim 1 ."

"Bedevinin biri, kasideler ve şiirler söyleyerek Resûlullâh'ı medhedermiş. Efendimiz de hoşlanarak dinlerlermiş. Adamın biri: Bu nasıl olur? Resûlullah, hem, ben güzel ahlâkı tamamlamaya gönderildim diyor, hem de kendi medhedilişini, hoşlanarak dinliyor, demiş.

Efendimiz de buyurmuşlar ki: Benim o sözlerden hissettiğim memnuniyet kendi hesabıma değildir. Ben, Allah'ın Resulüyüm. Onun için, medholunmam, Allah'ıma aittir. Esasen, o kimsenin beni medheylemesi, bende gördüğü ilâhî nuru medihdir. Ne güzel bir görüşü var, diye ben o kimsenin hesabına memnun oluyorum. Onun manevî kazancından dolayı da ayrıca seviniyorum, itiraz eden kimse işte bu noktayı bilememiş.

İşte Resûlullah'daki o nûr, seni nurlar âlemine cezbedecek, götü-

1- Men zi sâhib dil künem ber tü nazar

Nî be nakş u secde vü îsâr-ı zer. (Mesnevi)

recektir. Oraya gittiğin vakit de melekler: "Hoş geldiniz, safa geldiniz Allah'ın selâmı sizin üzerinizde olsun 1 " diye karşılayacaklar.

Ama şayet o nuru hâsıl edemedinse, zulmette kalacak, karşında yalnız cesedini göreceksin ve birçok seneler o zulmet altında inim inim inledikten sonra, dünyâda yaptığın iyilik ve ibâdet derecesinde ilerleyeceksin.

Yükseklerden yuvarlanan bir küp, bir top gibi, birçok belâlar içinde yuvarlanacak, yuvarlandıktan sonra da bir derecede nur belirecek, yâni seni sevenler görünmeye başlayacak.

Onun için Resûlullah ne diyor: Öldükten sonra başınıza gelecekle-
ri bilseydiniz, ayaklarınızı uzatıp yatamaz, iştihâ ile yemek yiyemez ve başınızı alıp dağdan dağa kaçardınız, buyuruyor.

İşte o nuru hâsıl edemeyenler zulmette kalacak, kâbus içine düş-
müş gibi sesleri var, çıkmayacak; gözleri var, görmeyecek; elleri var tutmayacak.

O kâbus, rüyada bir an sürüyor da, uyanınca: "Oh yâ Rabbî, çok şükür! diyorsun. Bu bir an... ya bir de onun devam ettiğini düşün!

Eski tasavvuf büyüklerinden bahsediliyordu:

- "Bundan iki bin beş yüz sene evvel gelen ve nebi olduğuna şüphe olmayan Fisagor bir tekkenin kurucusudur.."

Sabîha Hanımefendi:

- O zaman islâmiyet var mıydı?

- "İslâmiyet, dünya kurulalı beri vardır. Fakat tekâmülü
Resûlullah zamanındadır. Âdem, Nuh, İslâm değiller miydi? Müslü-

man demek, temizlenmiş kimse demektir.

Rûh-ı Muhammedi, her şeyden evvel halkoldu. Bunların hepsi Rûh-ı Muhammedi'den nur aldılar.

Fisagor, Mısır'daki mabede güçlükle kabul edildi. Mısır'da yirmi iki sene çile çıkardı. Mısır zaptedilince esir olarak Bâbil'e götürdüler. On iki sene de orada kalıp sonra Yunanistan'a geldi. Bir savmaa, bir tekke açtı. Fakat halk bunu kabul etmezdi, etmedi de. Tekkesini yaktılar. Bir rivayete göre kendi de içinde yandı.

- "Nefsi kirlerinden arıtan, ancak sıdk ve ihlâstır. İhlâs, her bir

1- Zümer sûresi, 73. âyet: "Selâmün aleyküm tıbtüm fedhulûhâ hâlidîn."

umurunu Allah için yapmaktır. Her yaptığın işte, karşında Allah'ı görmezsen ihlâsta bulunmuş olmazsın."

Doktor Ali Mazhar Bey 'in, Server Beyefendi' nin rahatsızlığı esnasında yaptığı hizmet ve fedâkârlıktan bahsediliyordu:

- "Şu Ali Bey 'in hâlini ve fedâkârlıklarım görüyorsunuz ya... bayağı zamanda vazife ve hizmetini yapmak hususunda ne kadar kayıtsızdır. Fakat sırası gelince, yabancı olmayıp bu halkanın adamı olduğunu nasıl da isbat eder. Zâten bir kimsenin hâli, geçit başında belli olur.

Neden bu budur, derseniz, iç âlemi, akıl ile izah olunamaz. Tarikat, aklın dışındadır. Eğer akıl hârici olmasaydı, Kant da, Schopenhauer de, peygamberim! diye ortaya çıkarlardı. Her dâva her müşkül akıl ile halledilmiş olsaydı ne nebilere ne mürşitlere lüzum kalırdı. İşte mürşitler, bu akıl üstü yolu gösterirler.

Hacca gittiğin vakit Kabe'yi, dört duvarı ziyaret ediyorsun. Mantık ve akıl terazisine vuracak olsan bunu yapar mısın? Sonra Merve ile Safa arasında koşuyorsun, gidip geliyorsun. Şeytan'ı taşlıyorum, diye taş atıyorsun. Halbuki karşında koca bir taş! Bunların akılla bir

münâsebeti var mı?

Resûlullah Efendimiz, eshâb-ı kiram çoğalmadan evvel bir hurma dalına dayanmak suretiyle vaaz buyururdu. Eshap çoğalınca bir minber yapıldı. Fakat hurma sütunu feryada başladı. Efendimiz ona sarılınca feryadı dindi. Resûlullah sordu: Benden ne istersin? Dilersen seni yeşil bir ağaç hâlinde dirilteyim. Şark ve Garp halkı senin meyvelerini toplasın yine de bitmeyesin. Yahut âhirette hep ter ü taze kalacak bir fidan hâlinde dirilteyim? Hangisini istersin? dedi.

Hurma dalı: Benim terâvetim senin cemâlindir. Onun için ben cemâlinden başka şey istemem! dedi. Resûlullah: O halde seni gömsünler ve insan olarak haşrol! buyurdu.

Hurma dalı bu sözleri nasıl söyler, denebilir. Elin ayağın da hurma dalından ne farkı var? Bunlar da câmid değil mi? Bunları harekete getiren ve bu hareketleri ele ayağa yaptıran tutmak, itmek, yürümek gibi fiillere kumanda eden nedir?

Tarikat yolu aşk yoludur. Akıl babı değildir.

İmam Gazali, Necmeddin Kübrâ Hazretlerinin huzuruna gelmiş. Maksadı, hazretin içinden çıkamayacağını sandığı bâzı sualler sormak imiş. Fakat Necmeddin Hazretleri kâbız ismiyle tecellî edince, İmam

Gazalinin bütün bildikleri silinmiş. Hazret o zaman: Yâ Gazali, demiş,

hafızanı biz kabzettik. Şimdi, kendi ilimlerinin iade olunmasını mı istersin, yoksa bâtın ilimlerini mi istersin?

Bu sual karşısında Gazâlî: Ah Efendim, elli senedir bu bilgiyi kazanmak için çok emek sarfettim. Bana onları bağışlayın! diye cevap vermiş.

Nasıl ki bizim semahaneye gidip gelen meşhur bir hafız vardı. Kendisinin mihraba geçirilmemesine canı sıkılır, ben bu kadar kuvvetli bir hafızım, neden mihraba geçirilmiyorum! diye söylenirmiş. Bir gün geçirdik. Namaza başladı fakat el-hamdü lillâhi rabbi'l-âlemîn er-rahmâni'r-rahim... dedi ve kaldı, bir türlü arkasını getiremedi."

- "Biz ne isteriz de sen vermezsin? Senin için güçlük yok. Nur ve zulmet, akşam ve sabah da yok... Yâ Rabbî bizden muradın ne ise bize onu müyesser eyle... o muradın ki kullarında ihlâs ve safa ve ahidlerin-

de sıdk ve vefadır, ondan ayırma!

Bizi senin benliğine benliksiz eriştir ki sıfatınla sıfatlanalım. Bizi bizsiz senden sana ulaştır ve şükrün yolunu bize müyesser et ki tâat ve hizmette seninle olalım.

İlâhî, yüzümüzü îman ve İslâm kıblesinden, ayağımızı tevhîd ve îkan yolundan ayırma. Yâ Rabbî, bizi senin murat ettiğin doğru yolda eyle. İlâhî, hıfzınla iffet, aşkınla gına ve devlet ihsan et ve hidâyete erdirdikten sonra dâllîn ve mağdûbînden eyleme"

Hocamız camide dinlemiş olduğu bir vaazdan bahsederken:
- "Vaiz, İslâm demek, paklık, temizlik demek, içini dışını temiz tutmak demektir, diyordu. Ne güzel bir söz... yine diyordu ki: Resûlullah Efendimiz: Ağzı sarmısak ve soğan kokan kimse mescide girmesin, kimseyi rahatsız etmesin, buyuruyor.

Böyle söyleyen Sultan, ya kalpleri incitmeye nasıl razı olur? diyordu."

Nursabah 1 Hanım' in hammallık eden zevcinin, işinden çıkarıl-
maktan korktuğu konuşuluyordu:

1- Emektarlardan bir siyâhî kadıncağız.

- "İşte, Hakk'ın rahmeti gazabını örttüğüne bir nümûne!. Ham-
mallık ne kadar zor bir iş... arkasında yük taşımak ne kadar ağır bir
hizmet. Fakat yine bu vazifeyi elinden alacaklar diye tir tir titriyor. Al-
lah, o ağır işe karşı bu kimsenin kalbine bir meyil koymuş.

Meselâ, cami kubbelerinin veya minarelerin kurşunlarını yapan-
ların büyük tehlikelerle karşı karşıya kaldıkları halde yine de seve se-
ve iş arayıp çalışmaya istekli olmaları da böyle değil mi?

Ya o ateşçilere, lağımcılara ne demeli? Biri sabahtan akşama ka-
dar ateş karşısında, öteki, bütün gün pislik içinde. Fakat sor onlara...

sizi işinizden çıkaracağız, de de bak, nasıl korkar ve kahırlanırlar.

İşte sebekat rahmeti alâ gazabı! Allah'ın rahmeti gazabını örtmüştür, kelâm-ı şerifinin mânâsı.."

Seruer Beyefendinin bıraktığı boşluk pek büyüktü 1 . İlk mektep sıralarından bu yana devam eden o eşi asırlar içinde zor bulunur dostluk, arkadaşlık, hemhallik ve bir mürşit-mürit münâsebetinin muhteşem örneği artık gizlilik âlemine karışmıştı.

Herkesten, hepimizden ziyâde hâdisenin tesir edeceği insan, elbette ki Ken'an Rifâî idi. Fakat duyduğu büyük acıya rağmen, bize, Hak'tan gelene nasıl eyvallah dendiğini, müstesna sabrı ve temkini ile göstermiş bulunuyordu.

Her şeye rağmen o bütün ömrünce mürşidine hayâtını siper etmiş, vefalı ve âşık dostun çekilişi, konakta büyük bir boşluk açmıştı. Gerçi aile mûtat temposu içinde yaşamaya devam ediyor ve bu ayrılığın acısını mümkün olduğu kadar derinlerde tutarak Ken'an Rifâî'ye hissen yardım etmek yoluna gidiyordu. Hattâ Server Beyefendi 'nin bu ânî vefatı karşısında yeryüzünde üçü beşi geçmeyecek ölçüde bir anlaşma ve muhabbet içinde yaşamış olduğu zevcesi Sabîha Hanımefendi bile,

teessürünü mümkün mertebe saklamak suretiyle mürşidine hizmet etmek gerektiğini hissediyordu.

işte, konağın bu dalgalı acılı günlerinde, Behîre Hanım'la zevci Mehmet Zeki Bey ve oğlu, binanın bir ayrı bölümü sayılacak kısmında oturmak üzere davet olundular.

Dâire badana edilecekti. Onun için de ailenin, koku ve rutubet geçinceye kadar başka odalardan birinde kalması kendisinden rica olunduğu halde, bütün bu tekliflere rağmen Behîre Hanım, kendisine tahsis

1- Dr. Server Hilmi Beyin vefatı: 1 Nisan 1930.

edilen yerde kalmakta ısrar ederek başka tarafa gitmeyi kabul etmemiş bulunuyordu.

- "Bu hal nedir? Tâyin edilen hududu geçmemek! Kendisine yer gösterildiği ve rica edildiği halde o yine hududu muhafazaya çalışmış.

Saygıyı ne kadar severim.

Allah da kuluna şeriat dâiresinde izin veriyor: Gez, yürü, eğlen... diyor. Fakat o, bu müsâadeyi dahi imsak ile kendini kontrol ederek sınırlı kullanıyor. Hazret-i Ali de öyle buyurmuyor mu: Cenâb-ı Hak haramını zemmetti. Ben helâlinden de geçtim. Dünya bana sağ elini uzattı, ben solunu da çevirdim ve kendisini muhtaç gördüğüm için yine hepsini kendisine bıraktım."

Güzide Hanımefendi, evlâtlarına fevkalâde haris bir ana ve babanın bu evlâtlar yüzünden başlarına gelenleri anlattı:

- "Hiçbir şey sebepsiz olmaz. Onun için şuna buna îtirâzı bırakmalı. O ana baba, evlâtlarına ziyâde düşkünlüklerinden bu hallere mâruz kaldılar. Onun için, olduğumuz bulduğumuz hal kendi amellerimizin neticesidir, başka bir şey değil. Herhangi bir mahkemenin verdiği hükümlere bile ses çıkarmıyor, razı oluyorsun. Ya mutlak olan hâkim nasıl yanılır? Mâruz kaldığın her hal, iyi veya kötü amalinin neticesi olarak verilmiş hükümlerin icâbıdır.

Kirâmen Kâtibin 1 herşeyi yazar derler. O Kirâmen Kâtibin de sensin, yapan da sensin! Şunu bil ki hiçbir şey kaybolmaz, unutulmaz.

Sen kendi amellerini kendi elinle yazıyorsun. Nasıl kaybolur? İkra* kitâbeke: 2 Kendi kitabını oku. Çünkü her şey oradadır. Cenâb-ı Hak yine buyuruyor: Kim ki sâlih amel işlerse kendi nefsinedir. Kötü amel işlerse, muhakkak yine kendi nefsinedir. ^

Dünya bir hesap mahallidir. Cenâb-ı Hak, Kur'ân-ı Kerîm'de: Erkek olsun kadın olsun mü'min, sâlih amel işleyendir. Biz onlara hayât-ı tayyibe ihsan ederiz 4 buyuruyor.

Hayât-ı tayyibeden maksat, dünyâda kanâattir. Kanâat büyük şeydir. Duâ edip diyelim ki: Yâ Rabbî, bizi bizsiz senden sana ulaştır ki senin sıfatınla sıfatlanalım...

1- İnsanların yaptığı iyilik ve kötülükleri kaydeden melekler.

2- İsrâ sûresi, 14. âyet.

3- Füssilet sûresi, 46. âyet.

4- Nahl sûresi, 97. âyet.

Fena etse beni aşkın değil gam ey dem-i îsâ
Fena bulmak tarîkinde bana devlet bekasıdır"

Nazlı Hanımefendi, sünnet-i seniye olmadığını söyleyerek resim çıkartmayan ve şapka giymeyen, netice itibariyle de işine gidemeyen bir hocadan bahsetti.

- "Her asırda bir kâmii insan müceddit olarak gelir. O hoca efendi bu müşkülünü irfan erbabı bir kimseye anlatmış olsaydı tatmin edici bir cevap alacağı muhakkaktı.

Bir kere Zamân-ı Saadette fotoğraf yoktu. Hem Resûlullah Efendimiz'in de resmi menetmesi ve: Benim tasvirim dahi olsa nerede görürseniz ayaklar altına alınız, diye buyurması, Arapların put âleminden yeni yeni kurtulmakta oldukları bir zamanda idi. Hattâ Yahudiler: Müslüman oluruz, ama putlarımıza dokunmazsanız... demekte idiler.

Bu hoca efendi, işine gidememekle ailesine de bakamıyor, demektir. Halbuki bir müslümanın ailesine bakması ve muhabbet etmesi ibâdettir. Ailesini seveni Allah da sever. Çünkü bütün yaratılmışlar Allah'ın ayalidir. Ve yine Resûlullah: İçinizde en hayırlınız, ailesine hayırlı olandır, buyurur. Yine o büyük Peygamber, birçok müşküllerinizde size yardım edecek bir anahtar veriyor. Bu anahtar nedir? derseniz; Allah sizin amellerinize değil, niyetlerinize bakar düsturudur.

Onun için bu fotoğraflar bu şapkalar ki, hep toprağın dışında kalacak şeylerdir. Şu halde bunları giymenin de giymemenin de ne ehemmiyeti olur?"

- "Rivayet olunur ki: Hz. îsâ bir gün yolda giderken şeytanı görmüş, bir eşeğe dört çuval yükletmiş gidiyormuş: Ey şeytan, nereye gidiyorsun? demiş. Şeytan: Bunları satmaya gidiyorum, diye cevap verince Hz. Isa: Onlarda ne var? diye sormuş.

Şeytan: Birinde cevr, birinde haset, birinde hile ve düzen, birinde de hiyânet var! demiş.

Çevri kime satarsın, diye sorunca: Çevri meliklere, pâdişâhlara satarım. Çünkü onlar cevr etmeyi severler! demiş. Hasedi, ulemâya sa-

tarım, kapışırlar.

Hile ve düzeni tüccarlara, hiyâneti de kadınlara satarım, ki bu en dehşetlisidir! demiş."

SOHBETLER 177

Sabîha Hanımefendi:

- Dergâh-ı şerife ilk defa gelen Vahit isimli Bektaşî dervişi, Mesnevî-i Şerif takrîrinizdeki cennetler bahsini dinledikten sonra kendinden geçersek: Cennetleri dünyâya indirdin, diye haykırmış ve etrâfındakilerle konuşamayacak kadar büyük bir heyecan ve galeyan haliyle sokağa çıkmış bir taşın üzerine oturup şu şiirini bir solukta yazarak Server Hilmi Bey 'e göndermiş:

Ben bugün geldim senin dergâh-ı pür-âgâhına
Benziyorsun tıpkı şahım, sevdiğin ol şahına
Benziyorsun mağz-ı Kuranın bütün tefsirine
Benziyorsun Pirine, üstadına, Allah'ına

Yazını gûş eyledim gönlüm neşât içre revân
Cenneti dünyâya naklettin ne mutlu nâmına
Ravzanın enhârı veş câri olurdu sözlerin
Nûr-ı vechin nur salardı şol semânın mâlıma
Vâkıf-ı ilm-i kemalsin, mürşid-i hakk-ı zaman
Gıptalar uşşâka kim yüz sürmede dergâhına
Münci-i ehl-i tariksin, melce-i bî-vâyegân
Kurtulur şekk ü teşevvüşten gelenler râhına
Kimseyi medheylemezken kilk-i Vahit pek aceb
Oldu hayran bağteten etvârına evsâfına.

- "Bu yâd ediş, eğer o kimse dünyâda ise kalbine ferah verir, ahrette ise serinletici ve güzel kokulu rüzgârlar gibi onu ferahlatır.

O Bektaşî bu sözleriyle beni medhetmiyor. Bende gördüğü Hakkın tecellîsini medhediyor. Benim memnuniyetim de ne güzel bir görüşü ve anlayışı var, diyedir."

Semîha Hanım:

- ilâhî hakikati örten, senin ente ile işaret olunan vücûdundur, buyruluyor.

- "Elbette. Allah gayrı değil ki ona vâsıl olasın... hicap olan senin kendi vücûdundur. Onun için, sen sensiz bana gel... o mania o hâil, hep senin senliğin yâni, enteliğindir."

Sabîha Hanımefendi:

- Bu darda, bu dünyâda yârdan gayrı bir şey yok 1 sırrı gibi...

- "Kıyamet koptuğu ve herkes öldüğü vakitte Cenâb-ı Hak: Bugün mülk kimindir? diye nida edecek. Herkes ve her şey öldüğü için kimseden ses çıkmayınca yine kendi: Kahhâr ve vahit olan Allah'ındır 2 diye cevap verecek.

Ama bu hal şimdi de öyle... Bu sual ve bu nida her zaman için sorulmakta... gözün varsa hasrı da neşri de, cenneti ve cehennemi de burada gör. Hazret-i Niyâzî de: Haşr u neşri burada gör, İsrafil Aleyhisselâm sûrunu üflemeden demiyor mu? Hazret-i Ali'nin de:

Ölüm, gözümden örtüyü kaldırdığı zaman bu dünyâda gördüğümden fazla bir şey görmeyeceğim... demiş olması aynı mânâyı teyid etmiyor mu? Zîra cennet de buradadır cemal de!"

Münîre Hanımefendiye hitapla:

- "Münîre Hanım, Münîre Hanım!

Vücut gemidir

Akıl dümenidir

Fikir küreğidir

Kulak yelkenidir

Kullan gemini

Göreyim seni

Dediler ve saldılar bizi

Ummân-ı dünya ve iptilâya

Durma çalış kalbin cilala

Bırakma işini ferdaya."

içimizden biri bir kimseden bahsederken: Çok sâdık bir insandır dedi. Bunun üzerine:

- "Sadâkat, hayvanda da bulunabilir. Köpekteki sadâkat, sadâkatin derece-i ulyâsıdır. Binâenaleyh insanda bu sadâkatin mevcudiyeti onun için büyük bir meziyet teşkil etmez. Fakat aşk, insana has bir meziyettir. Şu kimse âşıktır, dersen anlarım. Çünkü aşk hayvanda yoktur. Bir insanda hayvandan daha yüksek bir mertebe aramam tabiîdir.

1- Leyse fi'd-dâri gayrünâ deyyâr. (Şeyh-i Ekber)

2- Mü'min sûresi, 16. âyet.

Demek istiyorum ki, sadâkatiniz ile öğünmeyiniz. İnsan deyince sadâkat tabiîdir. Fakat aşkın evsâfı içinde sadâkat de her şey de mevcuttur. Bir çok kimseler sadâkatle iftihar ederler. Halbuki köpek de sahibi için canını verir.

Filibe'de Çerno isminde bir köpeğimiz vardı. Kömürlükte yatardı. Yavrulayıp çoğaldığı zaman mecburen sokağa bırakırdık. Bulgarlar Filibe'ye hücum edince, babam, siyâsî sebepler yüzünden İstanbul'a gitmeye mecbur oldu. Sultanım anam, orada kaldılar. Çerno, her gece ne kadar evlât ve ahfadı varsa hepsini toplayarak evin etrafını kuşatır, bekçilik ederdi. İşte bir köpek de canını sahibine feda ediyor, hem de sokaklarda olan çoluğunu çocuğunu toplayarak... daha ötesi olur mu?"

Güzide Hanımefendi:

- Fakat bu köpeğin hâlinde de bir fevkalâdelik olmalı...

- "Her şeyde bir fevkalâdelik vardır. Allah'ın her kulunda bir meziyet tecellî etmiştir. Her şeyde kâim ve hâkim Allah'tır. İstediği şeyden o fevkalâdeliği gösterir. Bir buldok ile bir kedimiz vardı. Geceleri bunlar da birbirlerine sarılarak yatarlardı."

Münîre Hanımefendi:

- Halbuki kedi ile köpeğin zıddiyeti mesel olmuştur. Sanki, öyle bir yerdeyiz ki burada Mûsâ ile Firavunun dâvası olmaz... demek istiyorlarmış gibi bir ünsiyet...

- "Eğer çalışkanlığın ile öğünüyorsan karınca ile de yarış edemezsin a!.. Akıllıyım dersen tilkide de o maaş aklının bir kısmı mevcut. Bütün bunlar hayvanda olursa, sen ne ile iftihar ediyorsun?

Münîre Hanımefendi:

- Muhabbet kuşu denen bir kuş var ki, birbirlerinin karşısına geçip yüzlerine bakarlar. Bunlardan biri öldüğü vakit eşi de ölür.

- "Bu aşk değildir. Sevk-i tabiîdir, meyildir. Yalnız irfan, aşk ve rahman cezbesidir ki işte insana mahsus olan odur."

İslâmiyet'in kadına bahşetmiş olduğu müsâade ve imkânlardan bahsediliyordu:

- "Hazret-i Mevlânâ öyle buyuruyor: Kadınlara muhabbet etme-

yen ve mağlûp olmayanlar, akılsız câhillerdir. Muhabbet eden ve mağlûp olan ise âkillerdir. Onun için, hayvan dişisine muhabbet etmez ve mağlûp olmaz. Bu, insana verilmiş bir haslettir.

Resûlullah Efendimize bir gün zevcelerinden birinin canı sıkılarak mübarek göğüslerinden itmiş. Valdesi de orada imiş. Kızına canı sı-

kılarak azarlayınca, Efendimiz: Bırak, bırak... onlar bundan fazlasını yaparlar da ben yine hoş görürüm. Sizin içinizde hayırlı olanınız, ehline hayırlı olandır, buyurmuşlar.

Bir gün de Hazret-i Ömer'in, zevcesine canı sıkılmış, bağırıp çağırıyormuş. Zevcesi: Kuzum sana da ne oluyor? Resûlullah, zevcelerinden ne ağır muameleler görüyor da }dne tahammül ediyor... deyince Hazret-i Ömer, Resûlullâh'm zevcâtından olan kızı Hafza'yı düşünerek: Eyvah, o da böyle yapıyorsa yazık ona... demiş ve sonradan kızına: Sakın sen Ayşe'ye bakıp onun yaptıklarını Resûlullâh'a yapmaya kalkışma... çünkü o hepinizden makbuldür, demiş.

Evet, zahir cihetiyle erkek kadına galiptir. Fakat mânâ cihetiyle kadın erkeğe galiptir. Kadına hürmet, onun mantosunu tutmak, arkasından 3'ürümek demek değildir. Kadına hürmet, ona her zaman için incelikle muameledir.

Arif kişinin kadına hürmeti, Allah'a muhabbetidir. Çünkü onda Hakk'ın pertevini, nurunu görür. Kur'an-ı Kerîmde de: Biz her şeyi tek bir nefisten halk ettik ve eşini de ondan halk eyledik 1 buyurulur. Eğer erkek kadınla sakin olmasaydı, yalnız ilâhî tecelliyâta dalıp, ondan başka hiçbir şeyle sakin olamazdı. Cenâb-ı Hak: Ey mutmainne olan nefis, sen Rabbine, o senden sen ondan razı olduğun halde dön.. 2 diyerek müennes olan nefse hitap ediyor.

Her şeyin olduğu gibi nefsin hakikati de Allah'tır. Ondaki nefislik, kötü ahlâktır. Bunlardan sıyrılınca, ruh, eziyet etmiş olduğu bu nefse acır ve ettiklerine üzülür. Hâsılı insan, kâmil olursa, elbette dişisine hürmet eder. Ama câhil olursa onun hâkimi ve galibi olur. Kadın, esas itibariyle erkeğin yoldaşı, haldaşı, sırdaşı, kendidir.

Hazret-i Adem tecellî nurunda mahv olup eriyince, ceberut ve lâhûtun ziyası da eklendi ve böylece kendisinden Havva zuhura geldi ve Âdem, onu karşısında görmekle teselli buldu. Çünkü bu âlemde başka türlü oyalanamazdı.

Nasıl ki rûh-i mücerret de kalbe gelip onunla izdivaç edip nefis doğdu ve ruh da nefse tâbi oldu.

Resûlullah Efendimiz, kendisine vahdet galebe ettiği zaman Hazret-i Ayşe'ye: Benimle konuş yâ Hümeyrâ!. Kesrete geleyim, seninle sükûn bulayım, buyururdu.

Görünüşte, su ateşe galiptir, onu söndürür. Fakat araya bir hicap koy... meselâ ateşin üstüne suyu bir çömlek içinde koy da bak, o vakit

1- A'râf sûresi, 189. âyet.

2- Fecr sûresi, 27. âyet.

hangisinin galip olduğu meydana çıkar. Bu halde ateş suyu kaynattıktan başka, mayi iken buhara çevirir. İşte erkeğin galibiyeti de zahir cihetledir. Mânâda galip olan ise kadındır."

Kendisine Cenâb-ı Hakk'ın birçok nimetler ihsan ettiği bir kimsenin, bunların kadrini bilmemesinden bahsediliyordu:

- "Acaba hangimiz Allah'ın verdiği nimetlerin kadrini bilebiliyoruz? Hemen Allah ayıplarımızı yüzümüze vurmasın, o vakit elâlem maskarası oluruz. Meselâ bağırsaklarda gizlice dolaşan bir gaz, hâriçten bir tazyik ile dışarı çıksa, o vakit herkes seninle alay eder. Gerçi o ayıp sende mevcuttu. Ama gizli olduğu için bilinmiyordu.

Sabîha Hanımefendi:

- Sen bizim bütün ayıplarımızı görüp bildiğin halde affediyorsun.
Münîre Hanımefendi:

- Hazret-i Pîr'in: Benim ayıbımı bilen var mı? diye suâline cemâatten birinin: Senin ayıbın, bizim gibi âsî ve mücrim müritlerin babası olmandır. Bizi rûz-ı mahşerde kurtarırsan ayıbın kalmaz, dediği gibi, senin de ayıbın bizim gibi mücrim ve günahkâr bendelerin efendisi olmandır.

Aliye Hanımefendiye hitapla :

- "Defteri yazıyor musun Aliye?"

Aliye Hanımefendi:

- Yazıyorum Efendim. Fakat yavaş, yavaş...

- "Ziyanı yok. Damlaya damlaya göl olur, elverir ki durmasın yürüsün..."

Bir iki sene evvel hafif bir felç geçirmiş olan Münîre Hanımefendi'nin zâten itibarlı ve imtiyazlı olan mevkii, hastalığının îcap ettirdiği bâzı müsâadeleri de içine alınca daha da hususiyet kazanmıştı. Meselâ, vakitli vakitsiz bazen de sesli olaı^ak geğirmek ihtiyacı duyar ve dâima da arkasından: Estağfirullah! derdi. Bunu bazen de konuşulan çok ağır mevzuu hafifletmek ve dikkati kendi üstüne çekerek, havayı değiştirmek için sun'î olarak da yapar ve yine arkasından: Estağfirul-

1- Hocamızın büyük kızı ve Doktor Ziya Cemal Beyin refikası.

lah! demeyi unutmaz, böylece de, bu latife çeşnisi ile meclisin ağır havasını değiştirirdi.

Münîre Hanımefendi, hocamız ile aileye ait bir mesele konuşurken yine mûtadı olan sesi çıkardı, fakat konuştuğu için olacak, estağfirullah demeyerek sözüne devam etti. Bu hal hocamızın gözünden kaçmamıştı:

- "Haydi söylesene!" dedi.
Münîre Hanımefendi:

-Aman Efendim konuşuyordum, diye cevap verince;

- "Ne kadar meşgul olursan ol, mihrap önünden geçerken niyaz etmeyi unutma!" demek suretiyle, bir küçük hâdise, bir prensibin, uyanık olma hâlinin devamlı olması keyfiyetinin açıklanmasına yol açmış oldu.

Hüsniye Hanım:

-Aşk, herkes için bir ihtiyaç mıdır?

- "Tabiî... hem de umûmî bir ihtiyaçtır. Bundan kimse baş çeviremez. Fakat aşkın dereceleri ve nevileri vardır. Yâni zahiri ve bâtını vardır.

Zahirî kısmı, zengin olmak, mâruf, meşhur olmak, evlât yetiştirmek ve ilh... gibi şeylerdir. Zahir aşkın en üst derecesi de, bir kadınla bir erkeğin arasındaki muaşakadır. Ama aşk nâmına lâyık ve uygun olan bir muaşaka, yoksa hayvâniyet değil.

Bâtınî kısmı ise yârin aşkı, cananın aşkıdır ki ebedî, daimî ve bakî olan gerçek aşk budur. Mecazî aşk müptelâları, hüsrana mahkûmdurlar. Çünkü maşukları fânidir. Her fânî, yâni her değişikliğe mâruz olan, şüphesiz fenaya mahkûm olduğundan, netîce itibariyle elde kuru daldan başka bir şey kalmaz.

Zaman, dinlemiyor geçiyor. Günler birbirini takip ediyor. Tâ ki son durağa kadar. Karganın arkasından gidersen seni mezbeleye götürür. Bülbülün arkasından gidersen, elbette gülistana gidersin."

Hüsniye Hanım:

- Fakat herkes de hakîkî aşka müptelâ olamıyor ki... Ya insana ya eşyaya âşık oluyor. Eşyaya âşık olmaktansa insana âşık olmak daha iyi değil mi?

- "Lâhûtî olmak şartiyle evet... nerede o Mecnun ki: Leylâ, Leylâ., derken Mevlâ'yı bulsun?"

Hüsniye Hanım:

-Kâmil insan, hakîkî aşkın kapısı...

- "Öyledir. Her şey, o kâmilin kalbine girebilmek için yol arar ve o sırât-ı müstakimden aslına ulaşmak için hasret çeker. Her şeyin esas yüzü, bilerek bilmeyerek o. tarafa dönmüştür.

Şurada otururken sokaktan geçenlere bakıyorum: Asker, sivil, polis, odacı, çöpçü, türlü kıyafette insanlar geçiyor. Bunlara: Efendiler nereye gidiyorsunuz? diye sorsanız, hepsi de bağlı olduğu merkezleri ve

gidecekleri yerleri söylerler. Meselâ ben muallimim, maârife tâbiyim. Doktor sıhhiyeye, mühendis nâfıaya ve ilh... fakat bu merkezlerin hepsini birden cem eden, hepsine birden hükmeden bir ana merkez, bir hükümet var. İşte, asıl merkeze tâbi olan bu merkezlerden birini, faraza belediyeyi ele alalım: Bu dâirenin en küçük memurundan, çöpçü, onbaşı, kâtip, muhasebeciden tâ belediye reisine kadar hepsi de kendi vazifelerinin icap ve mesuliyetleri hududu içinde meşguldürler. Gerçi hepsi de aynı merkezin hizmetindedirler. Fakat aralarında derece farkları vardır. Faraza belediye reisinin belediye merkezine olan yakınlığı ile çöpçününki bir midir? İşte bu tabloyu âyân-ı sabiteye benzetebiliriz. Herkesin mensup olduğu isim onun rabbi, mürebbîsi, âmiridir. Ama âyân-ı sabiteden daha yukarı çıkarsak vahdet zuhur eder. Yâni onu da hükümete benzetebiliriz."

Kardeşlerimizden Pırlanta Kanım' in oğlu ve Doktor Ali Mazhar Bey 'in kardeşi Bomonti Fabrikası Müdürü Hasan Bey, Servet Beyefendinin irtihâli dolayısiyle, hocamıza bir tâziyet mektubu yazmış. Bizzat gelmeye cesaret edemediği için de özür dileyerek bu mektubu akrabasından bir zat ile göndermiş:

- "Şu kalp rabıtası menedilir mi hiç? Bağlandığı, incizap duyduğu bir vücûda ubudiyet arzetmek. İşte bu his men olunamaz. Esasen tek-

kenin de tarîkatin de mânâsı budur. Onun için bu kalkamaz. Çünkü
beşerî ve ruhî bir ihtiyaç ve icaptır. Tekke, avam içindir. Bu çekiliş ve
muhabbet ise olgun ruhun kârıdır. Bundan da anlaşılıyor ki bir kimse,
bir insana tâbi olup ondan şifâlanmaya muhtaçtır. Tâbi olunca da gös-
tereceği yoldan gitmesi tabiîdir.

Nietzsche'nin ıztırâbı kendinden üst insanı bulamamak değil miy-
di? Nihayet bu yokluk yüzünden, dünyâya daha geniş ölçüde fikir ve
felsefe hamulesi getiremeden aklî muvâzenesini bozdu.

Hasan Bey, bir gün de annesiyle bana bir haber göndermek iste-
miş. Pırlanta Hanım da: Ben söyleyemem! diye reddedince: Öyle ise

ben de kalben anlatırım, demiş. îmânının derecesini düşünün. Karşı-
sındakinin o kalp lisânını duyacağından o kadar emin! Bu emniyet, ona
nereden geliyor? Demek bu, ezelî bir incizap, bir bağlanış, bir çekiliştir.
Cezbetmek, cezbedilmek ve cezbedilenin de kendisini cezbedene mu-
habbet ve itaati, tarikat denen Hak yolunun esâsı demektir ki,

maksûda varmak için cezbedenin gittiği yolu takiptir.

Shakespeare'in dediği gibi, kim sevdiğini ilk görüşte sevmemiştir."

Pırlanta Hanım:

- Bu zat sizi semahanede kisveli olarak ve zikrin rûhâniyeti içinde görmedi. Yalnız bir defa ayak üstünde görüştünüz ve işte o bir an için-de de muhabbet derecesinden bile ileri geçmiş.

İlim sahibi bir hocanın çömezi olur, onu terbiye eder, bilgilerini verir. Bu bir zahir ilim. Fakat bâtın ilminde, kâmilin kalbindeki ocak-tan sıçrayan bir kıvılcım, karşısında bulunan ezelî istidat sahibinin kalbine tesir ederek ona aşk ve cezbe yangını veriyor. Böylelikle de kötü ahlâklarını, benliğini, ikiliğini yakarak terbiye ediyor. Meselâ bu zat, uzaktan bile yanıp iştiyak arzediyor. Bir de maazallah yakında olup da onun derecesinde olmamak da var.

- "Dünyâda her şey yanar. Taş bile yanar. Fakat bir taşın yanış istidadı ile, odunun, gazın, kavın, hele alkolün yanma kabiliyeti bir mi-dir? İşte o aşk şeraresine istidat da herkeste aynı derecede olmuyor."

Hasan Bey mektubunda şunları yazıyordu: O zât-ı âlînin değil bizzat ziyaretinde bulunmak, hattâ şu satırları yazarken, gözümün

önünde canlanması bile benim için bir zevk, hürmet ve kudrettir. En bunaldığım zamanlarda bile manevî kuvveti ile beni besleyen böyle bir şahsiyete nasıl muhabbet ve hürmet duyduğumu izhar ve beyâna tercüman olmanızı rica ederim... diyerek, akrabasından olan bu zâtın tavassutunu iltimas ediyordu.

Bu mektuba verilen cevap da şöyle oldu:

- "Sen bizim ateşimize tesadüfen düşmedin. Belki senin mayan bu ateştir. Senin bize mail olman, bizim sana meclûp olmamıza tekaddüm etmiştir."

Münîre Hanımefendi, kardeşlerimizden birinin, herhangi müşkül ânında, Hocamızın maneviyâtını rahatsız etmemek için Server Beyefendi 'den istimdat ettiğini söyledi:

- "Rahatsız etmek ne demek? Bu fikri neden tashih etmediniz? Mürşit demek, sâde onun kalıbı demek değildir ki... onun maneviyâtı

hudutsuzdur. Zahir başka, bâtın başka... bir kimsenin, mürşidinin maneviyâtından yardım dilemesi, zahiren bir istekte bulunması bir iş teklif etmesi gibi değildir ki rahatsızlık bahis mevzuu olsun..."

Münîre Hanımefendi:

- Efendim, bilmem ki, zamanın bereketi mi yok, nedir 1 ? Çabucak, duyulmadan geçip gidiyor:

- "Zamanın duyulmadan geçmesi, Allah'ın bir lutfudur. Zamanını ne geçiremeyenler vardır. Hastalık ile, elemler ile, kederler ile ve daha türlü türlü sebepler ile dakikaları sayıp zamanın geçmesini bekleyenler vardır.

Cennette zamanın geçtiği duyulmazmış, derler. Sen de işte zamanın geçtiğini duymuyorsun. Teessüf değil, şükretmen lâzım.."

Münîre Hanımefendi:

-Evet Efendim cemal cennetindeyim de ondan.

Sedat Bey, tanıdığı iki arkadaştan, iki dosttan bahsediyor, bunların görünüşte birbirlerine olan muhabbetlerine rağmen, fırsat buldukça yine birbirlerinin aleyhinde konuştuklarını söylüyordu:

- "Dünyânın herhangi bir tarafından bir şey ümit etmenin abes olması gibi, dost aramak da abestir. Dost, ancak Allah ve Allah'a mensup kimselerdir.

O dost dediklerin, ya senden korkularından, veya bir şey ümit ettiklerinden öyle görünürler. Senden bir şey ümit ettikleri kadar etrafında dostlar peyda olur. Ama herhangi bir suretle bu ümitler zail olursa o dostlar da kaybolur gider.

Hâsılı dünyâdan vefa beklemek, o yüzden cefâ görmeye hazırlanmak olduğu gibi, insanlarından da dostluk beklemek aynı hüsrana yol açmak demektir."

Hüsniye Hanımın akrabasından birinin, dünyâda her şey hayal, hakikat yok, dediği söylendi:

- "Hem var hem yok. Hak'tan ayan bir nesne yok, gözsüzlere pinhan imiş... Şeklinden suretinden bir şey bekleyenler için tabiî ki dünyâda hakikat yoktur. Mânâsından istifâde etmek isteyenler için ise

dünya hakikatle doludur."

Setnîha Hanım:

- Yine firkattedir âşık olsa da yâr ile yek ten
Felek beyhude Kays'ı vâdi-i hicrana salmış
diye bir beyit gördüm. Buradaki hicrandan, vuslat içindeki hicran mı kastedilmiş?

- "Bunun iki mânâsı var. Biri, âşık maşukunun yanında iken de hicranda sayılır. Zîra âşık, maşukunun hakikatini bilmedikçe, aşk, sırf tene âit zevklerden ibaret kalır. Zîra o âşıkı, sevdiğinin kaşı gözü

vücûdu avlamıştır ve kendisini avlayanın hakikatte ne olduğunu anla-yamamıştır. Bu anlayamadığı hakikat ise Allah'ın cemâli nurunun per-tevidir. Dünyâda ne kadar güzel şeyler varsa hep Cenâb-ı Hakkın nuru pertevidir. Yine biraz evvel söylediğimiz gibi, mânâyı bırakıp şekilde güzellik görenler, her türlü şekil zevale mahkûm olduğuna göre, şüphe-siz hicran vadisine atılırlar. Ama Mevlâ'yı buluncaya kadar Mecnûnun Leylâ, Leylâ demesi tabiîdir.

Halbuki diğer mânâda hicran, âşıka ceza ve ihtar olarak verilmiş olmayıp, vuslatın kadrini bilmesi için lâyık görülmüştür ki bu ötekine benzemez. Çünkü bu hicran, vuslata ermek için, vuslat ile hicran ara-sındaki köprüden geçmek demektir."

Zengin bir adamın, daha fazla servete mâlik olabilmek için hava oyunu oynarken bütün malını kaybettiği söylenmesi üzerine Münıre Hanımefendi:

- Şimdi bu adamın başına gelene, Allah yaptı, diyebilir miyiz 1 ? di-ye sordu:

- "O kimse, kendi nefsinin arzûsiyle para kazanmak için bu oyunu oynadı. Onun için de Allah yaptı, diyemeyiz.

Bilirsiniz, iki türlü cebir yâni insan üzerinde iki türlü baskı var-
dır. Biri şeytanî diğeri rahmânî cebirdir. Şeytanî cebir, nefs-i emmâre
sahiplerinin tamâmiyle kendi nefsânî arzularına tâbi olmaları demek-
tir. Meselâ hava oyununda para kazanmayı istemek, tabiî ki nefsin
arzusudur. Bu gibi kimseler, tamâmiyle şeytan tarafından aldatılmış
ve ezilmiş kimselerdir.

Bir de rahmânî cebir vardır ki, şeriat ve tarikat ehlinin
sülüklerinin ortalarında vâki olur. Yâni sülüklerinin orta yerinde olan

müritler, dâima mücâhede ve riyâzat hâli üzre bulunduklarından şey-
tanın aldatmalarına, çelmelerine kapılmamaya ve tamâmiyle Hak yo-
lunda gitmeye çalışırlar. Fakat ne de olsa bunlarda henüz sebat hâsıl
olmamış bulunduğundan kararsızlık içinde olmaları sebebiyle bir imti-
han vukuunda bocalayıp hatâ işleyebilirler. Sonra yine Allah'ın lütuf
ve inâyetiyle kalplerine bir korku, tövbe ve nedamet gelerek tövbe ve
istiğfar ederler. Günahtan tövbe eden günah işlememiş gibidir hadîs-i
şerifi üzre, Cenâb-ı Hak bunların tövbelerini kabul eder, yüksek ve ulvî
dereceler ihsan eyler.

Hâsılı düşe kalka Allah onların derecelerini yükseltir. İşte bu kimseler Allah'ın cebri altındadır. Bu cebre, cebr-i rahmani derler. Bunlara cüz'î ihtiyar gelinceye kadar böyle düşe kalka giderler. İhtiyâr-ı cüz'î hâsıl olunca da bir daha bocalamazlar.

Külli ihtiyar sahibi olmak ise herkesin kârı değildir. Bu, her asırda bir kişiye mahsustur. O zâtın her yaptığı ilâhî irâdeye uygundur."

- "Cenâb-ı Hak kaleme yaz dedi ve kalem her şeyi yazdı. Lâ ilahe illallah yaz, dedi. Onu da yazdı. Ama, sıra Muhammed Resûlullâh'a gelince, kalem şakk oldu, ortasından yarıldı. Kamış kalemlerdeki çatlak gibi. Çünkü Resûlullah ilâhî aşka mazhardır. Onun için kalem bunu yazmaktan âciz kaldı.

Tıpkı Cebrail Aleyhisselâm'ın, Mîrac'da, Sidre'den öteye gidemeyince, Resûlullâh'ın: Ko yanarsam ben yanayım, deyip ileri geçtiği gibi.

Aşk, her şeyin, zikrin de fikrin de üstündedir. Ah! ibâdet de aşksız olursa işe yaramaz. Yüz binlerce teşbih çekmiş namaz kılmışsın ne ehemmiyeti olur. Halbuki Süleyman Çelebinin dediği gibi:

Bir kez Allah dişe aşk ile lisan

Dökülür cümle günâh misl-i hazan

Âşıkın yüreğinden fırlayan bir âh'ı, âbidin yüz senelik ibâdetini aşıp geçer. Sahabeden bir zat, Harem-i Şerifte kılınan sabah namazına yetişememiş, mescitten içeri girdiği sırada namazdan fariğ olunuyormuş. Teessüründen öyle bir âh etmiş ki bunu duyan bir başka sahabe: Sen bana o âh'ı ver ben sana bütün bu cemâatin sevabını vereyim!, demiş.

Aşıkm âhı, cemâlullâhı görmekledir. Cemâli görerek edilen ibâdetle, Allah'ın emri olduğu için edilen ibâdet arasında ne kadar büyük fark vardır.

Fakat bu da kazanmakla olmuyor. Allah vergisiyle oluyor. Çünkü aşk Allah'ın sıfatıdır. Hadîs-i kudsîde de Cenâb-ı Hak: Ben gizli bir hazîneydim istedim ki bilineyim... buyuruyor. Cenâb-ı Hak kendi güzelliğini temâşâ için âlem aynasını halketti. Ve âlem aynasında da ken-

di cemâlini gördü. Bu âlem aynasının ruhu da kâmil insandır.

Diğer bir söyleyişle âlem bir göz ve kâmil insan gözbebeğidir. Göz, bir âlem değil midir? İşte ondaki elif de insandır. İnsân-ı kâmilin aşkı ile dolu olan âşıklar, sâde beş vakitte değil, dâimi salât içindedirler."

Şevket Bacı yerde oturuyordu:

- 'Kalk Şevket iskemleye otur. Dizlerin ağrıyor. Bir gün Harem-i Şerifte diz çökmüş oturuyordum ve dizlerim uyuştukça da ara sıra vaziyetimi değiştiriyordum. Yanıma bir zat geldi: Ya efendi, huzurunu bozma da bağdaş kur otur, rahat et, zararı yok! dedi.

Öyle ya huzursuz diz çöküp oturmaktansa, huzur ile bağdaş kurarak oturmak elbet daha iyi... edep sâde zahirî hareketler ve görünüşler ile değildir. Sen kalpte huzurunu muhafazaya dikkat et. Çünkü Allah kalbe ve niyete nazar eder. Elverir ki sen onunla olasın."

Bir müddet evveline kadar kânun ve adaleti temsil eden ve bir çok hükümler vermiş olan mühim bir şahsın, şimdi bir sebeple zanlı

olarak mahkemeye celbedilmiş olduğu konuşuluyordu:

- "Hesabı görülen, sığaya çekilenlerden sonra, bir gün de sıra hesap görmüş olanlara gelebilir."

Güzide Hanımefendi:

- Bir zamanlar bu hesap görenler ne haksız hükümler vermişlerdi.

- "Haksız bir şey olmaz. Her yapılanda bir hakikat vardır. Fakat Allah'ın adaleti zincirlemedir. Elbet bir gün sıra hesap görmeye vâsıta olanlara gelir. Evvelâ mîzan edip yâni başkalarını sîgaya çekip de sonra mîzâna çekilen o kimseye, sen onların kabahatlerini bulmuştun, onları itham etmiştin, şimdi de nöbet senin deniyor. Elbet böyle bir vazifeden sonra hesaba çekilmek, kânun ve adaletten habersiz kimselerin hesaba çekilmesinden çok dehşetli ve ağırdır."

SOHBETLER 189

Öğle namazını kıldırmak üzere giden Fener Camii imamını pencereden görerek:

- "Cenâb-ı Hak, herkese bir kazanç kapısı vermiş... Bunlarınki de Allah yolunda... ne güzel bir rızk. Bunlar, Allah yolunun hademeleri. Muallimlerin rızkları da böyle... Güzel bir yoldan ihsan ediliyor. İlim öğreterek kazançlarını temin ediyorlar. Halbuki kumarhane, meyhane, hırsızlık, dolandırıcılık da birer kazanç yolu. Bu yollarda rızıklarını temin edenler de var!"

Cenâb-ı Hakk'ın kullarına bahşetmiş olduğu nimetlerden konuşuyor, nimetlerin en büyüğü olarak da Allah'ın kuluna bir kâmil mürşit ihsan etmesi olduğunu, ihsanların bu en büyüğü ile hiçbir lutfun mukayese edilemiyeceğini söylüyorduk:

- "Fakat bulmak demek, bilmek, görmek ve olmak demektir.
Onun için de tarîkatte mürtet olan yâni dönen, yolunu şaşıran, şerîatte mürtet olandan çok daha ağır bir yükün altında demektir. Çünkü şeriat mürtedinin îmânı gaybî, tarikat mürtedinin îmânı şuhûdîdir. Bir şeyi bilmeyerek yapmak başka, bilerek, görerek yapmak yine başkadır.

Binâenaleyh Allah'ın en büyük lutfu bir kâmil mürşidi buldurması olduğu gibi, en büyük azabı da, onun kalp ve hatırını kırdırmasıdır. Kur'ân-ı Kerîm baştan aşağı gerek şu hikâyede gerek şu vakada hep

bunu söyler.

Meselâ Salih Aleyhisselâm, Semud kavmine peygamber gönderilmişti. İlâhî emre uyarak bunları Hak yoluna davet etti. Fakat bu kavim, gece gündüz zevk ve sefa ve servet ve bolluk içinde tok ve bu toklukla da gafletin pençesinde idiler. Salih Aleyhisselâm bunları dîne davet ettikçe inkâra sapıp, bize putlarımız yeter! derlerdi. Nihayet Salih Peygamber bîzar olarak Cenâb-ı Hak'tan izin istedi: Gideyim, senin vekillerinle temas edeyim de içim açılsın, dedi. Böylece de Salih, bir müddet gezip dolaştı. Fakat neticede yine gelip kavmini davet etmeye başladı. Cevap olarak: Bizim rahatımızı bozuyorsun, putlarımızın yanına gel. Bakalım bir görelim, sen mi kuvvetlisin, onlar mı? Eğer sen onlardan kuvvetli çıkarsan sana tâbi oluruz, dediler. Böylece de puthâneye girerek putlardan bir çok şeyler istediler; fakat talepleri yerine gelmedi. O vakit Salih'e: Eğer sen peygamber isen iste Allah'tan... şu taştan bir yavrulu deve çıkarsın, dediler. Cenâb-ı Hak onların arzusu veçhile o taştan bir yavrulu deve zuhur ettirdi.

Bu vak'anın olduğu mahalle Medâyin-i Salih derler. Develer ora-

dan mest bir halde geçerler. Eğer geçerken çökerlerse bir daha kalkamazlar. Onun için de deveciler develeri kendilerine getirmek üzre büyük gürültüler yapar, haykırır, tüfenk atarlar. Ben bu hakikati müşahedeme dayanarak söylüyorum. Bizzat gördüğüm bir hakikat olarak naklediyorum.

Salih Aleyhisselâm'ın bu mucizesini görenlerden bir çoğu îmâna geldi. Fakat içlerinden, her asırda mevcut olan bir zümre, bu îman edenlere: Sihirdir, îman etmeyiniz, dediler. Bu suretle de bâzısı îman ettiyse de bâzısı da etmedi.

Sonra halk, deve için bir kuyu kazdılar. O sudan bir gün deve içecek bir gün de ahâli içecekti. Bu karar bir müddet devam ettiyse de sonradan vazgeçerek, kuyudan her gün kendileri su almak istediler. İçlerinden yedi kişi ayrıldı ve deveyi sinirlemeye yâni öldürmeye karar verdiler ve bir veled-i zina bularak deveyi öldürttüler. Yavrusu da kaçıp gitti. Sonra keyfiyeti Salih Aleyhisselâm'a haber verdiler. Salih onlara: Eyvah, öyle ise başınıza büyük felâket gelecek. İlk gün yüzünüz sararacak, sonra kızaracak daha sonra da kararıp, akıbet helak olacaksınız; fakat eğer bu felâketten kurtulmak isterseniz, devenin yavrusunu bulun ve onu ağırlayın, îzaz edip gönlünü alın! dedi. Halk yavrunun ardından gittiyse de tutulamadı. Yavru Salih Aleyhisselâm'ı gördü. Üç

kere sayha vurup dağın içinden kayboldu. Salih Aleyhisselâm da kendine tâbi olanlarla memleketi terkeyledi.

Nihayet Salih'in tarif ettiği ahval zuhur etti ve bütün şehir, evleriyle beraber baş aşağı oldu. Salih Aleyhisselâm gelip bu manzarayı görünce: Ey kavim, ben size nasihat etmedim mi? diye kendi kendine söylenerek üzüldü.

Cenâb-ı Fahr-i Âlem de Bedr gazasında ölen kâfirlere hitap edip: Allah'ımın bize vaad ettiğini biz bulduk. Siz de buldunuz mu? diye sorunca Hazret-i Ömer: Ölüye hitap etmek olur mu yâ Resûlallah, onlar işitirler mi? diye sorunca Efendimiz: İşitirler, fakat cevap veremezler. Çünkü her ruh amelleriyle, vücûda bürünmüş olarak berzahta kalır, buyurdular.

İşte marifet emânetini hâmil olan sır devesi de Allah'ın mukaddes bahçelerinde otlayıp orada Hak sırlarının yemişlerini yiyiyor ve tecellî pınarının suyunu içiyorken his ve hassalara da gayb sırlarının sütünü veriyordu. Fakat nefis Semûd'u, tabiî kuvvetleri toplayıp şeriata karşı koyarak tarikata îtiraz edip o sır nâkasını öldürdü. Bu suretle de kendileri cehil ve gaflette kalarak Salih Peygamberin dediği gibi sarılık, kırmızılık, siyahlık zuhur etti. Yâni zulmet, cehil, gaflet ve insanlıktan uzaklaşmaklık bu kavmi istilâ etti, böylece de helak olup gittiler.

İşte Salih Aleyhisselâm'ın hatırını veyahut her asırda mevcut olan vaktin Salih'inin herhangi bir suretle mübarek kalbini kıran kimselere: Onun kırılan hatırı yerine gelmezse helak olanlardan olursunuz! hitabı gelir.

Allah'ın en büyük lutfu bir kâmil insanı buldurmak olduğu gibi, en dehşetli gazabı ve kahrı da onu inkâr ettirmek ve rencide eylemek olur."

Hocamıza, bir kimsenin beyan ettiği mazereti dâima hoş kabul edip büyük bir anlayışla karşıladığını söyledik:

- "Ben, beni aldatmak isteyen kimselere karşı dâima aldanmış gi- bi görünürüm. Onların da zevklerini okşamak için.." diye cevap verdi.

Sohbetlerden bir kısım okuduk ve meclisten biri:

- Bütün bunlar cevherin cevheri... ne kıymetli ne ehemmiyetli söz-
ler, nice kitapları devirsek bu hakikatleri bulmamız imkânsız... dedi:

- "Siz, Allah'ın bahtiyar kullarısınız. Her türlü rahat ve zevk u
safa içinde ve kaba döşeğinizde Allah size neler ihsan etmiş!"

Kurban bayramı arifesinde idi. Koyun sürüleri geçiyordu:
- "Koca Resûlullah.. Senin tuğrâ-i garrân kıyamete kadar bakî.
Her şey unutulur o unutulmaz..."

- "Bâzı kimse vardır ki, akıbetini, sonunu düşünür. Bâzısı da var-
dır ki yalnız günlük zevkine ve nefsinin arzularına takılıp kalır.

İşte görmek de derece derecedir. Bir kısmı, fena bir şeyi kokusun-
dan anlar ve hemen o şeyden vaz geçer. Biri, dişleri arasına alınca far-
kedip bırakır... bir diğeri, çiğner, fakat yutmadan anlayıp tükürür. Bir
kısmı ise yutar ve yutunca da o fenalık, içinde türlü türlü zarar ziyanı
meydana getirir. Ancak tamah ettiği o şeyin mâhiyetini bundan sonra
anlayıp nedamet ederek tövbekar olur. Bir başka kısım ise, kabirde,

yâni kabir azabı geldiği vakitte anlar.

İnsan kabre konduğu vakit bir sayha duyar. Ey gafil, sen dünyâyı

terkettin, dünya da seni terketti. Sen dünyâyı toplamaya çalıştın, o seni topladı.

Eğer kabir azabı bir şefaatçi yüzünden tehir olsa bile, âhiret gününde bu azap yine yakasına yapışır. Veyahut, kabri vücûda benzetirsek dünyâya kendini kaptıran ve arzularına esir olmakla vaktini kaybeden kimse, vücûdu kabrinde o azapları hisseder. Meselâ maişeti geniş iken sıkıntıya mâruz kalır, türlü çile ve darlıklara uğrar. Şunu da ilâve edelim ki, varlık içinde de yokluk çekmek yine bir nevi azaba uğramak demektir. Meselâ sinema yıldızlarından Clara Bow ayda elli bin lira aldığı halde sıkıntı içinde yaşadığını, halbuki evvelce daktiloluk yaparken eline geçen pek ehemmiyetsiz ücretle para bile biriktirdiğini gazetecilere söylüyor. İşte bu türlü de varlık içinde yokluk olabilir. Yahut o kimse mesut iken bu saadet gama çevrilebilir. Şayet bir şefaat sebe-

biyle o hüsranı dünyâda, yâni vücûdu kabrinde görmese de öldükten sonra görür. Şu da var ki, dünyâda iken kendisine pişmanlık gelir, tövbekar olursa, bu takdirde Allah'ın mağfiretine koşunuz 1 ihtarını almış, Allah bütün günâhları affedicidir müjdesine sarılıp yakasını kurtarmış demektir.

Kimisi ise öldüğü vakit sorgusuz sualsiz doğrudan doğruya cennete uçar.

Kimi, her ne kadar iyi işler işlemiş ise de, hulûs ve sadâkati olmadığından sıratı geçerken ayağı sürçer, kayıp cehenneme düşer. Ama kalbinde zerrece îman olanlar, her ne kadar cehenneme düşseler de kendi hatâlarının derecesi miktarı yanar, uzaklık ve iftirak ateşinde tutuşurlar. Yanarlar, çünkü ateş günahları temizleyicidir. İyice yandıktan ve bu suretle de kirlerinden ve günahlarından temizlendikten sonra, tabiî ölümle ölürler ve bir cisim, ateşin içinde nasıl simsiyah olursa, onların vücutları da simsiyah olup kalır. Fakat melekler Allah'ın emri ile bu vücutları alıp cennete getirirler. Cennetlerdeki nehirlerin etrafına tohum saçar gibi tozlarını saçarlar ve melekler cennet ehline hitap ederek: Ey saâdetli kimseler, lütfediniz, nazar ediniz, bunlar günahkâr kimselerdi, şimdi hatâlarından temizlendiler, kendilerine rahmetle nazar eyleyiniz! derler. Nasıl ki tohumu ekilip süratle yeşeren nebatlar varsa, bunlar da o rahmet nazarları altında yeşerir, sürer ve cennet ehli olurlar.

Demek ki insanın olduğu ve bulduğu, kendi amellerinin neticesidir. Bâzı kimseler: Bu dünya servetinden, zevk ve lezzetinden vazgeçmeli, Allah'a rücû etmeli... bu maksadın husulü için de bir köşeye

1- Hadîd sûresi, 21. âyet: "Sâbikü ilâ mağfiretin miri Rabbiküm."

çekilip riyâzat ve mücâhedeler ile dünyâdan el yuğmalı, derler.

Bâzıları ise: Enbiyâ-yı izamdan Dâvud gibi, Yûsuf gibi ve evliyâ-yı kiramdan Abdülkâdir gibi Rifâî gibi ve daha bir çok Hak velîlerinin hem dünya safâsında hem de peygamber ve ehlullah mertebe ve derecesinde olduklarını biliyoruz; bunlar niçin dünyâdan vazgeçip bu âlemin zevkini safâsını terketmemişler... Demek ki kudretli, dirlikli ve safâlı bir ömür sürmek de mümkün imiş. Şu halde bu iki fikri nasıl telif eylemeli, derler.

Cevap olarak şunu söylemek icap eder: Dünyâya esir ve mağlûp

olmamak, mutlaka dünyâdan el yuğmak ve riyâzatla bir köşeye çekilmek demek değildir. Her mülkün mâliki ve her servetin sahibi Allah olduğunu ve dünyânın da, senin de bir hiç ve bir mülâhaza âletinden başka bir şey olmadığını ve bu mevhum varlıkların cümlesinin bir gölgeden ibaret bulunduğunu ve mevcudun yalnız Allah olduğunu bilmek kâfidir. Bu hâsıl olduktan sonra o debdebe ve varlıktan sana hiçbir zarar gelmez.

Bir de sizin dediğiniz o zevkler, başlangıçta olanlara menedilmiştir. Halbuki o zevkler ve lezzetler, yol almış ve Hak ehli olmuş bulunanlara göre değildir. Çünkü onlar, şarap fıçısının içine tuz atarak onu helâl hâle getirmeyi bilirler. Koruktaki su acıdır; fakat kemâlini bulmuş üzümdeki su tatlıdır. Binâenaleyh bâzılarına, bâzı müptedîlerin kabiliyet ve istidatlarına göre haram olan şeyler, ileri ve olgun kimseler için zararsız ve helâldir."

ikbâl Hanım 1 bir köpeğin haykırmasını anlatmak isterken, tıpkı kedi sesi gibi ses çıkardı:

- "İkbâl, köpek miyavlamaz. Onun için köpeği kediye benzetmekle ona zulmetmiş oluyorsun. Her şeye lâyıkını vermek ve söylemek lâzımdır. Zulüm, bir şeyi kendi mevziine koymamaktır.

İmam Buhârî Hazretleri hadîs-i şerif toplamak için gezerken tabiinden birini görmek üzere Bağdat'a gittiği vakit, o kimsenin çift sürerken hiddetle öküzüne: Yürü be köpek! diye hitap ettiğini duyunca, ben, öküze köpek, diye bağıran kimseden hadîs-i şerif almaktan çekinirim deyip, Medine'den tâ Bağdat'a kadar bu maksat ile gelmesi zahmetine acımayarak geri dönmüş.

Ne ince bir tedkik, ne hassas bir arayış!"

1- Ailenin eski emektar ve sâdık yaşlılarından.

Münîre Hanımefendinin: Kıyamet gününde inşallah Efendim bizi azaptan kurtarır, demesi üzerine:

- "Malûmdur ki kıyamet üç kısımdır. Biri küçük kıyamet. Hadîs-i

şerifte de buyrulduğu üzere, insan öldüğü vakit kıyameti kopmuş demektir.

İkinci kıyamet, sûr üflendiği vakitte bütün mevcudatın dağılm ası-
dır.

Üçüncü kıyamet ise, ikinci defa sûr üflendiği zaman herkesin kendi cesedinde ve hesabı görülmek üzere mahşerde dirilip toplanmasıdır ki, orada ne olacak ne bulacaksak, bunlar kendi amellerimizin neticesidir."

Münîre Hanımefendi 'nin, mûtadı veçhile geğirmesi üzerine:

- "Şimdi bu hareket, haddizatında bir hatâdır. Fakat peşin olarak benimsendiği, hattâ hoşa gittiği için hatâ yerine geçmiyor.

İşte, Allah'ın sevdiklerinin günâhı da böylece kendilerine zarar vermez. Başkaları için mâsiyet ve günah olan şeyler onlar için günah değildir.

Bu hanımefendi, aynı zamanda geğirince istiğfar da ediyor: Aman bu yaptığım küstahlık, edepsizlik huzurunuzdan dışarıdır, diyerek af

talep ediyor; fakat bir müddet sonra bilâ-ihtiyar yine yapıyor.

Meselâ bir kimse de bir hatâ işliyor ve sonra tövbe ediyor, fakat yine de yapıyor ve bu hatâ-tövbe işi bir çok defalar tekrarlandığı için, âdeta Hak'la eğlenmek gibi oluyor. Mademki yaptığın suç için af talep ettin, Allah da affetti. Bunun tekrarlanması, Hakk'ın affı ile istihza etmek demek olmuyor mu? Lâkin Münîre Hanımefendinin bilâ-ihtiyar geğirmesi gibi, bâzı kimselerin de ellerinde olmadan yaptıkları hatâ için Allah kusurlarına bakmıyor."

- "İnsan, tamâmiyle kendi nefsinden, benliğinden uzaklaştığı vakit onda hâkim olan Hak'tır. İster üç, ister bir saat olsun, ister on dakika, ister bir dakika olsun, bu hal hâsıl oldu mu, o esnada ondan, Hak tecellî eyler, kâim olur ve bütün âlem ona tâbi olur. Çünkü nefsi aradan çıkmış, kendiliği kalmamış, yalnız Hak kalmıştır. Meselâ o sırada

denizi yürüyerek geçmek istese geçebilir. Gayb ricalini görmek istese, hepsi gözüne aşikâr olur. Hâsılı bütün âlem kendisine boyun eğer. Na-

sıl ki Mecnûnun başına kuşlar yuva yapar, bütün ormandaki hayvanlar, arslanlar, kaplanlar etrafına toplanır, onunla ünsiyet eder, arkadaşlık ederlerdi. Zîra onda beşeriyet kokusu kalmamış, varlığı silinmişti.

Sahrada arslana tesadüf eden köle de, ölümün yaklaştığını, arslanın pençesine düşeceğini hissedince, benliğini kaybedip o kendinden geçmiş hal ile: Ey arslan, ben Resûlullâh'ın kölesiyim! demiş, arslan da başını çevirip çekilmiş gitmiştir."

- "Evvel, âhir demektir; âhir de evvel demektir. Aradaki fasıla ise itibarîdir. İster kötülük, ister iyilik olsun!"

Bestekâr ve musikişinas Izzeddin Hümâyî Bey 'in hocalık imtihanında en emin olduğu derslerden fena numara, en bilmediği derslerden ise iyi not aldığını söylediği konuşuluyordu:

- "Allah'tan başka ümit bağlanacak, güvenilecek yoktur.

En büyük hatâ, Hak'tan gafil olmak, kudret ve kuvveti kendinde

veya Hak'tan başkasında görmektir."

Victore Pauchet'nin tekâmül nazariyesine âit bir makalesini okuyorduk. Bilhassa şu sözler dikkatimizi çekmiş bulunuyordu: Muvaffak ve mes'ut olmak isterseniz her hafta, her ay, her sene temin ettiğiniz terakkiyi hesap etmelisiniz. Siz kendiniz hem terbiye eden, hem de terbiye olan bir varlık bulunduğunuzdan tekâmülünüz hayvanların ve nebatlarınkinden farklıdır:

- "Muharrir demek istiyor ki, herkes behemehal nefsini hesaba çekmelidir. Eğer neticeden hoşnut olursa memnun olmalı, yoksa beğenmediği hallerini ıslâha çalışmalıdır. Sonra: Siz hem terbiye eden hem de terbiye olansınız, sözü de; Siz çobansınız ve sürünüzden mes'ûlsünüz hadîs-i şerifine temas ediyor."

Makaleyi okumaya devam ettik: İdare edilmeye muhtaç iseniz, insan terbiyesiyle uğraşan bir mütehassısın yardımı size faydalıdır. Bu

terbiye sizde şevk ve heves uyandırdığı takdirde, bu yardım, şuurlu bir şahsiyet meydana getirmek için gereken malzemenin nefsinizde mevcut olduğunu gösterir. Siz bir müteahhitsiniz. Varlığınızın bütününün planını hazırlayacak bir mimara ihtiyâcınız var; o, size ihtiyaç hissedilecek tafsilâtı verecek ve çalışmalarınızı sevk ve idare edecektir. Fakat tekrar ederim ki onun fikirlerini herhangi bir muhakemede bulunmadan, izahlarını hiçbir fikir yürütmeden âbidenin yerden yükseldiğini göreceğiniz âna kadar noktası noktasına kabul de menfaatiniz icâbıdır.

- "Bu sözlerin anlatmak istediği fikir şu: Bir kimseye ya doğrudan doğruya Rahmân'ın cazibesi gelip onu kendinden almış olmalı veyahut o kimse terbiyesiyle uğraşan bir mütehassıs diye kastettiği kâmil insanı bularak onun terbiye ve irâdesine kendini teslim etmelidir.

Sermâye bu yolda hemen
Teslim olur buna inan
Sıdk ile Allah'a dayan,
Etmez mi gör ihsan sana!"

Semîha Hanım:

- Bu mevhum vücûdun bir hiç olduğunu ve mevcudun yalnız Allah olduğunu söz ile değil, hal ile bilmek lâzımdır, deniyor. Bu hal ile bilmenin içinde her şey mevcut değil mi ?

- "Zâten iş de orada... yoksa ilmen istediğin kadar, bütün mevcudatın Hak olduğunu bil... ne ehemmiyeti var? Allah'tan başka mevcut olmadığını ilmen bilmek kaşıyle gözüyle bütün uzuvlarıyle bir insan vücûda getirip ruhunu verememek gibidir. Halbuki iş o ruhta.

Burada bahis olunan hal, işte, insan vücudundaki ruh gibi, can gibidir."

Semîha Hanım:

- Gençlerde aşka kabiliyet daha fazla oluyor. Halbuki ruh, hep o ruh değil mi? Şu halde ihtiyarlarda aşk kabiliyeti niçin az oluyor? Bir sâlikin ihtiyarlıktan sonra aşkı bulması müşkül olmuyor mu?

- "Evvelâ mecaz aşkını dikkate alalım. Gençlikte beden kuvvet ve kudreti yerinde olduğu için, aşkın gerektirdiği coşkunluklara ve taşkın-

lıklara da müsaittir. Fakat yaşlılıkta vücûdun da kudret ve kuvveti

azaldığından, aşk kabiliyet ve arzularına bilkuvve mâlik olmakla beraber, onları dışarı vuracak, tezahür ettirecek kudret ve kuvveti kalmamıştır.

Keza tarikat âleminde de, Hakka giden iki yol vardır. Biri kuldan Hakka, diğeri Hak'tan kula olan yoldur. Nâmı diğerle biri meşk, çalışma ve gayret diğeri aşk yolu. Mücâhede, çalışma ve gayret, vücûdun kudret ve kuvveti iledir. Gençliğini beyhude geçirip de yaş kemâli bulduktan sonra tarîkate giren ve meselâ gece uykusuzlukları, teşbih ve ibâdetler ile ilerlemek isteyen kimselerin hâli elbet müşküldür. Bunların terakkisi bu gibi çalışmalara bağlı olduğundan, çalışabilecekleri o gençlik elden gittikten sonra, aşk kabiliyetleri de haliyle duraklamış olur. Onun için her şey gençliktedir, tâat ve ibâdetler de gençlikte olur, denmesinin sebebi budur.

Fakat gönül nuru ile kulu Hakka eriştiren aşk yolu yolcularının, ilâhî cezbe ve aşk ateşini buldukları için, bu maddî varlığa ihtiyaçları kalmamıştır. Onlar cezbe ve aşktan kendilerine bir binek düzmüşler-

dir. İşte bunlar ihtiyarlasalar da, cisimleriyle bir alâkaları olmadığından, başka bir âlemde seyreder ve yol alırlar. Tenin ve bedenin zaafından bunların aşklarının ateşine asla noksanlık gelmez. Çünkü onlar, Allah'ın cezbelerinden bir cezbe iki cihanın ameline denktir, bineğine binmiş olarak kendi makam ve menzillerine seyrederler. Onların bu aşktan gayrı hiçbir kayıtları yoktur."

Münîre Hanımefendi:

- Ah Efendim, insan ihtiyarladıkça ne kadar başkalaşıyor. Bir gece, uyumayayım desem vücûdum bîtap düşüyor. Biraz derin düşüneyim, desem, hurda kesiliyorum. Hâsılı artık hiçbir işe yaramıyorum!

- "İşte onun için her şey gençlikte oluyor. Ama maksadı elde edebildinse, şimdi işe yaramamanın ziyanı yoktur. Onun için Cenâb-ı Hak da gençlikte tâat ve ibâdetler ile meşgul olan kullarını medhediyor ve onlar ile iftihar eyliyor."

Kulun Hakk'a karşı işlediği hatâlardan bahsediyorduk:

- "Cenâb-ı Hak: Ben kuluma ceza yapmaktan utanırım... o, günah işlemekten utanmıyor mu? der."

Nazlı Hanımefendi:

- Çocuk utanmayı bilir mi? Biz ona nisbet çocuk gibiyiz.

- "Evet, onun yetimleriyiz!"

Huzur ve murakabeden bahsediliyordu:

- "Sen tamamen kendinden yok olup da: Aman Yâ Rabbî! dersen mutlak cevâbım alırsın. Elverir ki Hakka yönelişine mâsivâ yâni dünya tozu toprağı sürülmemiş olsun.

Kadıncağızın biri namaz kılıyormuş. Çocuğu da beşikte yatıyormuş. Nasılsa lamba beşiğin üstüne devrilmiş. Kadın huzûr-ı ilâhîde öyle durmuş ki bu halden kılı bile kıpırdamamış. Namazdan sonra bakmış ki çocuğa hiçbir şey olmamış. Onun huzur ve huşûu hürmetine Allah da onun evlâdını muhafaza etmiş. O, Allah nâmına kendiliğinden

soyunmuş, Allah da bunun hürmetine onu korumuş. Esasen Hak'tan başka mevcut yok ki... yapan yaptıran hep o... fakat bunu bilip de tatbik etmek kolay bir şey değildir. Hele o kadıncağızın hâlini kazanmadan onun yaptığını taklide kalkışmak hiç olmaz..."

Herkesin kahır ve lutfu birlemesi mümkün olmadığından bahsediyorduk:

- "Evet, deryada bir sandal da bir diretnot da dolaşır. Fakat azıcık bir fırtına oldu mu, ne kadar kayık varsa kayıkhanelere kaçıverir. Halbuki diretnot, koca dalgalar arasında sarsılmadan yine yoluna devam eder. Asıl iş de zâten o fırtınada yol alabilmektedir. Yoksa sakin denizde sandal da büyük gemiler gibi kolaylıkla seyr ü sefer eder."

Münire Hanımefendi, kardeşlerimizden birinin, halli imkânsız görünen bir meselesini düzeltmek gayretiyle çok uzak bir yere gitmiş olmasından hayretle bahsetti:

- "Herkesi sevkeden ilâhî mukadderattır. Onun hilâfında kimse bir adım atamaz.

Bilmiyor musun, bir deve ile yavrusu, sahiplerinin yedeğinde gidiyorlarmış. Yavru pek ziyâde yorulmuş. Annesine: Aman demiş, çok yorgun düştüm şuraya otursak da dinlensek! Deve cevap vermiş: Oğlum, görmüyor musun, yularım kimin elinde? Eğer kendi elimde olsa buralara lanet! Kim gelirdi?

Onun dediği gibi, ilâhî irâde yuları hepimizi nereye kararlaştırdıysa oraya doğru çekiyor. Herkesin, geçmiş veya haldeki amalinden örülmüş ilâhî irâde yuları boynuna sarılmış, onu mukadder olan yere doğru çekmektedir."

SOHBETLER 199

Büyükada'ya İsmet Hanımefendiye misafir gidilmişti. Asfalt yolda yürüyorduk. Behîre Hanım, yolun düzlüğü ve pürüzsüzlüğü yüzünden hiç yorulmadan yürüdüğünü söyledi:

- "Zâten yoran manialardır. Gerek zahir, gerek bâtın."

İsmet Hanımefendi 'nin bahçesinde oturuyorduk. Çok yaşlı olan annesine bakarak:

- "İşte vaktiyle güzel olan bir kadın! Kim bilir etrafında pervane gibi ne kadar dolaşanları vardı. Şimdi ise kimse dönüp de yüzüne bakmayı düşünmez. Âdem de cennetten çıkarıldıktan sonra nasıl melekler kendisine secde etmedilerse Hakk'ın cemâli pertevinden mahrum kalmış bir vücûda da böylece kimsenin rağbet ve iltifatı kalmaz."

Ada vapurlarının kamarasında oturuyorduk. Güzide Hanımefendi elindeki biletleri saklayarak, Kamer Hanım Valde'ye 1 Lütfiye Hanımefendiye ve Behîre Hanım'a niyet tuttu. Hepsi de bir defada buldular. Bir kere de Hocamıza tuttu. Kendisi de buldu.

- "Sâmiha'ya da tut!" dedi.

O da buldu. Hepimiz mütebessim idik. Güzide Hanımefendi:
-Aman Efendim, hepsi de buldu, deyince:

- "Onlar merkeze merbut Rifâî evlâtlarıdır. Hiç boş çıkar mı?"

cevâbını verdi.

Konağın elektrik tesisatını yapan Mahmut Efendi ismindeki ustanın, Server Beyefendiyi gördükçe: Bu zâtı ne vakit görsem, ser verip, sır vermeyen Server Dede varmış onu hatırlıyorum, demiş olduğu söylendi.

Bugün de Milliyet gazetesi; Ser Verip Sır Vermeyen Server Dede başlığı ile bir makale neşrederek Türbe-i Şerifin fotoğrafını da ilâve etmiş ve şu malûmatı vermiş bulunuyordu: Tapu Dâiresi' nin içinde bir köşede büyük bir mezar olduğunu biliyor musunuz? Bilmiyorsanız size

1- Şeyh Bahreddin Efendinin annesi, makbul, muteber ve mübarek kadın.

haber vereyim ki burası, meşhur ser? Senin, onun rızâsı hâricinde hareket etmen, onun

beraberliğini reddetmen, istememen gibi olur.

Nasıl ki bir kimsenin ayıbını söylemek, yâ Rabbî benim de ayıbımı

sen fâş et... demek gibi olursa..."

Semîha Hanım:

- Buyuruluyor ki: Güzel ahlâkı kendine hal edenler ile, gayret sarf

ederek fena hareketleri yapmamaya çalışanlar arasında fark vardır,

insanın sâdece kendi irâdesi ile mevcut kötü huylarını yenmesi ve güzel

ahlâkı hal edinmesi mümkün müdür? Yoksa bunun için bir terbiyeci-

nin himmeti mi gereklidir [1] ?

- "Dâima ibâdet ve tâatler ile, riyâzatlar ile meşgul olan bir zahidi

nazar-ı îtibâre alalım: Bunda bir takım kötü huylar var. Lâkin bunlar,

tâat ve ibâdetlerden sinmiş olduğu için meydana çıkamıyor; yâni o tâat

kamçısı altında korkudan gizleniyor. Fakat fırsatı bulunca kuvveden fi-
ile geçmeye hazır olarak bekliyor.

İşte bu huyların aslından mahvolması için, mutlak kâmil mürşi-
din terbiyesi kırbacına tevdî edilmesi gerekir. Ancak onun terbiyesi kır-
bacı o kötü huyları kökünden yok edip güzel ahlâkı hal ettiriyor.

Bir de sâbikûn denen zümre vardır ki, onlar ezelde kemâle erip
gelmiş olanlardır. Bunların, gıybet gibi, arabozuculuk gibi fena hare-
ketlerden nefretleri tabiî halleridir.

Meselâ sabahları Cemil benim odama gelir, çikolata veririm. Oda-
da bulunmadığım vakit şeker ve çikolatalar meydanda olduğu halde
dönüp bakmaz bile. Halbuki başka bir çocuk etrafını tenhâ bulunca fır-
sattan istifâde ederek o şeker ve çikolatadan yiyebilir. Cemil gibi o
ezelî terbiyeyi alıp da gelen çocuk ender olduğu gibi, tekâmül etmiş ola-
rak dünyâya gelen zümrenin de azınlıkta olduğuna şüphe yoktur."

Semîha Hanım:

- Herhangi bir hâlin meydana gelmesi için evvelâ bir istidat
vücûda gelir, sonra o istidat o hâle vesile olur, diye bir söz okudum:

- "Evet, bir şeyin vücûda gelmesinden evvel o şey için evvelâ uygun bir zemin bir istidat zuhur eder.

Her şey mukadderat gereğince olur. O mukadderat ise sendedir. Bunu fiile çıkaran, senin kendi hareket ve amellerindir. Mukadderatından kaçmak isteyen kimsenin içine, sanki muayyen zamanlarda infilâk edecek bombalar yerleştirilmiştir. Vakti gelince bunlar birer birer patlar ve. kader yerini bulur."

"Mürşidin etrafında bulunanların gıybet, fassallık, yalan, riya gibi hareketlerde bulunmaları o azîzi müteessir edip inciteceği için sâlikin

bu gibi hallerden kaçınması lâzım gelir.

Semîha Hanım:

- Efendim, zâtın birine günde kırk kere tecellî olurmuş. Fakat bu zat, Bâyezîd-i Bistâmî Hazretleri 'nin huzuruna gidince, ondaki tecellîye tahammül edemeyerek düşmüş ölmüş.

Bu hâlin hikmeti Hazret-i Pîr'den sorulduğu zaman: O zâta olan tecellî, esma ve sıfat tecellîsi idi. Bu ise zât tecellisidir. Onun için zât sıfatı yaktı, buyurmuş.

Hazret-i Musa'ya da ağaçtan tecellî eden sıfat nuru değil mi idi?

- "Elbet... Mûsâ ağaçta ateşi gördü ve bir ses: Ben senin Rabbinim! dedi. Allah ateş midir? Mûsâ, sıfat nurunu gördü, zâtı göremedi. Nasıl ki sonradan: Yâ Rabbî bana kendini göster! diye münâcatta bulundu. O zaman Cenâb-ı Hak: Len terânî! Beni göremezsin... Tûr'a bak, tecellî ânında o yerinde kalabilirse, sen de beni görürsün, dedi ve Hak tecellî edince Tur Dağı parça parça oldu. Harre Mûsâ saika 1 Mûsâ düştü, bayıldı.

İşte Hazret-i Mûsâ o tecellîyi dağda bile görmeye tahammül edemedi. Buradaki nükteye dikkat edin: Bana kendini göster! demek ikiliktir yâni talip ve matlûbu ayrı ayrı görmektir. Şu halde, sen kendinle

oldukça beni görebilmen nasıl mümkün olur? Bu vücut gözüyle Hak görülebilir mi? O ancak kendi nuruyla görülür. Onu gören yine kendidir. Nasıl ki Hazret-i Mevlânâ: Ben sana Yâ Rab! diye hitap ediyorum, Halbuki hitap, uzakta olan içindir. Sen ise bana şah damarımdan daha yakınsın, kendimdesin! buyuruyor.

Hazret-i Mûsâ, Hak huzuruna varmak için otuz gün riyâzat ve mücâhede ile meşgul oldu. On günde esma, on günde sıfat ve on günde de ef 'âlini mahvetti. Fakat Tûr'a, Hak'la konuşmaya gideceği vakit ağzının kokmaması için dişlerini misvakla oğdu. O vakit Cenâb-ı Hak: Ağzındaki açlıktan doğan o koku, bana miskten daha güzeldir, buyurdu ve Musa'ya, zâtını ifna edememiş olduğu için, daha on gün mücâhede verildi.

İşte, günde kırk kere tecellîye mazhar olan kimsenin de, esma ve sıfat mertebesinde olduğu için zât tecellisine dayanamayacağı tabiîdir.

Sen kendini Hakk'ın varlığında fânî etmedikçe, ben ve sen ayrı oldukça Hakk'ı nasıl görürsün? Hiç iğne deliğinden ucu çatallı iplik geçer mi?

1- A'râf sûresi, 143. âyet.

Adamcağızın biri şeyhinin kapısını çalmış. İçeriden şeyhi: Kim o? diye seslenmiş. Mürit; Benim! diye cevap verince: Uğurlar olsun... burada iki "ben'e yer yok! demiş. Derviş, seneler süren çabalamalardan ve dünyânın türlü mihnet ve meşakkatine mâruz kaldıktan sonra yine dönüp aynı kapıya gelmiş. Yine içeriden: Kim o? diye ses gelince hemen: Sen! diye cevap vermiş, o vakit: Gel içeri ey ben! cevabiyle kapı açılmış.

Hazret-i Muhiddîn: Rabbimi Rabbimle gördüm. Dedi ki: Kimsin! Dedim ki, senim! buyurur.

Onun için sâlik de vücûdunu maşukunun vücûdunda mahvetmedikçe zât tecellîsine mazhar olamaz. İkilik ancak bu birlikten sonra ortadan kalkar."

Semîha Hanım, tanıdıklarından birinin, ihmal yüzünden nezlesinin müzminleştiğini söyledi:

- "(Teessür ile tasdik ederek) Ne doğru söz! Bakmaya bakmaya kötü ahlâklar da işte böylece müzminleşir. Her fena hareket, kalbe bir siyah nokta koyar. Fakat o nokta ihmal edilip bakılmayınca bütün kalbi sarar."

İfâkat Hanım:

- Vuslatındır derdimin dermanı amma neyleyim
Vuslatında telhî-yi hicrinle oldum bî-karar
diye bir beyit okudum. Mesnevî-i Şerif 'te: Vuslatı bulana hicran verilmez, buyruluyor. Sebebi nedendir?

- "Belki vuslatta hicran korkusu ve hicranda da vuslat ümîdi olduğu içindir."

Sâmiha Hanım' in, ruh cemâle doymaz, buyruluyor, demesi üzerine:

- "Kendi cemaldir, nasıl doysun? Allah güzeldir, güzelliği sever. 1 "

1- İnnallâhe cemîlün yuhibbu'l-cemal. (Hadîs-i şerif)

Sâmiha Hanım:

- Tasavvuf Allah'ın ahlâkiyle ahlâklanmak ve ölümsüz hayat, demektir, diyen bir Mesnevi beyti okudum, demesi üzerine:

- "Tasavvufun ruhuna eren kimse, hayât-ı tayyibeyi bulmuş, bu suretle de ölümsüz hayâta kavuşmuş, bakaya ulaşmıştır. İşte bu kimse, dünyâya mahsus geçici şeylerden ölüdür. Nasıl ki Resûlullah Efendimiz: Kim ki gezer ölü görmek isterse Ebû Bekir'e baksın... buyurmuştur. Tasavvuf ehli olanlar da Hakk'm sıfatiyle sıfatlanmış, ahlâkiyle ahlâklanmış, esmasını hakkiyle bilmişlerdir."

Hüsniye Hanım:

-Hepsi bir kelimede hulâsa edilebilir: Aşk!

- "Evet, aşkı bulan için bunların hepsi olmuş demektir. Zîra en kestirme yol, aşk yoludur.

Esasen insanlar iki kısımdır. Biri şekli insan, huyu hayvan olanlardır ki, bunlar hakkında; Biz onların kalplerine, kulaklarına ve gözlerine mühür vurduk 1 buyrulmuştur. Yâni ezel gününde boyunlarına küfürden, inattan, kibir, benlik, gururdan halkalar geçirilmiştir.

İkinci kısım ise, şekilce de ahlakça da insan olanlardır ki bunlar: Ve lekad kerremnâ benî Âdem 2 âyetiyle yüceltilmiş ermişlerdir. Ahadiyet denizinin coşkun dalgalarına garkolmuş bulunan bu uluların tarifi ne akla sığar ne dile gelir. Bunlar, Allah'la olan ahdlarına sâdık erenler ve erlerdir. 3 Fakat o ahdi yerine getirmek kolay bir şey değildir.

Bunlar da iki kısma ayrılır. Birinci kısım, mürit ismi alan kimselerdir ki, Hak erenlerin feyizlerinin aksiyle aydınlanırlar. Onun için bunlar ermişlerin ay'sün, Yunanistan'a gitmek istiyorsun. Onun için de burada Yunanistan'ın vekîli olan sefire ya da konso-

Şuaıâ sûresi, 88. âyet: "Yevme lâ yenfeu mâlün velâ benûn, illâ men etallâhe bi kal-

bin selîm."

losa pasaportunu vize ettirebilirsen, huduttan içeri girersin.

İşte, vücûdun pasaportunu da Cenâb-ı Hakk'ın sevgilisi olan zâta

vize ettirmen lâzımdır. Bu da kalb-i selimdir.

İlm ile âmâl ile hâsıl olur kalb-i selim

Hakk'ı tevhîd eylemektir cümle ilmin gayesi

Ama bu ilimden maksat, zahir ilimler değildir. Kendini bilmek,

yokluğunu görmek ve Hakk'ı tevhîd eylemek ilmidir. İşte ilmin gayesi

budur. Tevhidden maksat da, her yapılan şeyi Allah'tan bilmektir.

Amele gelince:

İstikâmettir bütün âmâlin hep gayesi

Hep fenâ-yı halkladır tevhid bakâ-yı Hak'ladır

İşte, amelden maksat istikâmettir. Yâni her yerde Hakk'ı görüp ona göre hareket eylemektir. Ne kimseyi inciteceksin ne de kimseden incineceksin. İncitmemek ne ise ama incinmemek nasıl olur? dersen, her yerde Hakk'ı gördükten sonra kimden incinebilirsin? Nahoş bir muameleye mâruz kaldığın vakit: Bunu yaptıran Allâh'ımdır, diye halkı nefyedince, tabiatiyle incinemezsin.

Resûlullah Efendimize sormuşlar: Bu dünya halkolunmazdan evvel kim vardı? demişler. Allah vardı! buyurmuş. Bâzı kimseler de Cüneyd-i Bağdadî Hazretlerinden bu hadîs-i şerîfm tefsirini istemişler. Cevap olarak: El'ân kemâkân... yâni: Şimdi de öyle! diye cevap vermiş.

Her yaptığın işte istikâmet üzre sabit ol ve her muamelen doğruluk ve adalet üzre olsun. Zâlim olma, nefsine zulmetme! Nefsine zulmetmek demek, ona her istediğini vermektir. Adalet ise nefsin arzularına karşı koymaktır.

Eğer kendinde bir mevcudiyet görüyorsan zâlimsin. Zulüm, bir şeyi kendi mevziine koymamaktır. Hakk'ın bunca lütuf ve ihsanlarını biliyorsan o vakit âdilsin. Evet onun bunca lütuf ve ihsanlarına karşı, varlığını, benliğini ve mevcudiyetini kendinden biliyorsan, bunlar tıpkı idare kandilinin güneş çıkınca eriyip yok olması gibi "lâ" olacak, kalmayacaktır.

Esasen Hakkın mevcudiyeti karşısında lâ'sın, yoksun. Fakat bunu kendin bilip görmeliydin. Allah'ın irâdesine karşı: Benim irâdem var! demek, kendine bir mevcudiyet vermektir ki bu da teslimiyete mânidir. Sen kendini Hakka teslim et, bırak ne isterse o yapsın... sana fenalık yapmayacağı pek tabiîdir. Niçin yapsın! Seni yoktan var eden o değil mi? Sendeki şefkat, Hakk'ın şefkatine nazaran bir katre iken, sen evlâdına fenalık yapamıyorsun da, ya o cümle şefkatlerin menbaı olan Allah sana nasıl yapar?

Akl kurban kün be-pîş-i Mustafâ
Hasbiyallah gû ki Allâhem kefâ

Aklını pîş-i Mustafâ'da kurban et ve bana Allah'ım yeter, de! Bunu diyen, Rabbim Allah'tır, deyip istikâmet etmekle korku ve kederden kurtulur. O halde sen kendini Hakka verirsen, elbet o da senin için olur.

Vasıtalı olsun, vasıtasız olsun, her yerde tecellî eden Allah'tır. Tekkeleri kapadılar, şöyle yaptılar, böyle ettiler, deme... yaptıran Allah'tır. Bunu sen anlamamakla böyle olmaması îcap etmez. Kimsede kabahat yoktur. Yapan, tertip ve tanzim eden hep Allah'tır. Bunu sen idrak etmemekle böyle olmaması îcap etmez. Sen çocuğunu ateşe yaklaşmaktan menedersin ama o, bunu takdir eder mi? Kızar ve ağlar.

Hakkın da her yaptığında bir hikmet vardır. Bunu görebilmek de tevhîddir. Bu tevhidi elde edip Hakkı her yerde görürsen gıybet, riya, kibir, benlik, tefâhür edemezsin. Eğer bunları bilir ve yaparsan, mührü basar, pasaportunu eline verirler. Kalbin selâmeti de başka türlü olamaz. Bu olmadıkça da o kalp dâima puthânedir. Sen, istediğin kadar Allah'a tapıyorum da desen bunun hiçbir faydası yoktur.

Bir derviş, her yerde Allah ile beraber olup, her işittiğinin ondan olduğunu bilmedikçe Allah'ta fânî olamaz. Fenâfıllah mertebesi işte budur. Nasıl benim yanımda bir kimseyi gıybet etmeye utanıyorsan hâriçte de utanmalısın. Çünkü her yer huzurdur. Yemende de olsan Allah seninle beraberdir. İşin aslı bunu bilmektedir.

Şimdi şu konuştuklarımızı hulâsa edelim: Kalb-i selîm, ilim ve amelle hâsıl olur. Bu iaha!"

Geçenlerde bir milyoner kendisini bir kere güldürene servetinin büyük bir kısmını bağışlayacağını ilân etmişti. Yine dünyânın bütün zevklerini tadıp hiçbir isteği kalmamış başka bir milyoner de nihayet yeni heyecanlar bulmak için husûsî bir fıçı yaptırarak içine girip kendisini Niy ağara şelâlesinden attırmış. Fakat bütün emniyet tertibatına rağmen fıçı suların tazyikine dayanamayarak parçalanmış ve kayalardan yuvarlanarak çatlamış içindekiyle beraber parçalanıp gitmiş:

- "Demek ki saadet ve huzuru ne para, ne kadın, ne kumar, ne seyahat hiçbir zevk temin etmiyor. Dünya hayâtının neticesi hüsrandan başka bir şey değildir. Ve bu girdabın içine girenler de oradan kendilerini çekemez, düştükçe düşerler.

Halbuki kalbi Allah'la olan bir fakir, dünya nimetlerinin yüzde doksan sekizinden mahrum dahi olsa, mâlik olduğu kalp huzuru, kalp zenginliği ona ihtiyaç ve sıkıntılarını duyurmaz.

Resûluilah Efendimiz bu meseleyi ne güzel kestirip atmış:
"Dünyâda rahat yoktur", diye veciz olarak izah buyurmuştur. Dünyâda rahat arıyorsan Allah'ın halvetgâhındadır, oraya var, orada ara!.. Huzur, Allah'la olan kalptedir."

Semîha Hanım:

- Yûsuf un hikâyesi öyle bir hikâyedir ki başı dostluk, muhabbet,

1- Güleser Hanım, yaşlı, hastalıklı fakat bağrı yanık bir Karadenizli kardeşimizdi.

yakınlık, ortası hasret ve ayrılık, sonu cemalle bezenmiş bir

masumiyet, rahmet ve mağfirettir, buyuruluyor.

- "Evet, hakîkî olan her hikâye-i aşk öyledir."

Nazlı Hanımefendi:

-Allah, kendisini gizlemek için mi sebepleri icat etmiştir? Meselâ

Hazret-i Mûsâ, asasını vurmayınca deniz açılmıyor. Halbuki istemesi

buna kâfi idi.

Mürşit de cemâlullâhın peçesi değil mi? Ancak o peçeyi kaldırınca Hakk'ı görmek mümkün...

- "Bu zuhur âlemi, Hakk'ı gizleyen peçe gibidir. Söz de hareketler de kendisine âit olduğu halde Karagözcünün kendini belli etmemek için o deri parçalarını tanzim ve tertip eylemiş olması gibi, Allah da yarattığı varlıkların vücuduyla, tasarrufunu ve hükmünü yürütüyor."

Semîha Hanım:

- Aşıklardan başkası, yaptığında ettiğinde garazsız olmaz, diye bir söz okudum. Onlar İhlasın hakikatine erdikleri için mi bu böyledir?

- "Bu âlemde onlardan gayrı herkesin cennet, rızâ, dünya veya âhiret arzuları vardır. Herkesi hareket ettiren şu veya bu işin peşine düşürüp koşturan, bu dünyevî ve uhrevî sebeplerden biridir.

Âşıkm hareketi ise maksatsızdır. Nasıl maksatsız olmasın ki aşk demek canan demektir. Ona o aşk ihsan olunmuş da öyle âşık olmuştur. Aşk deryasına dalan kimseye yakınlık talebi bile bir perdedir. Çün-

kü o da bir maksattır.

Adamcağızın biri, hapishanede bulunan bir zâtın ziyaretine gitmiş. Fakat hücresine girdiği zaman kimseyi bulamamış, yalnız orada duran zincirleri görmüş. İkinci akşam yine gidip bakmış ki, ne hapishane var ne de o zat... Üçüncü akşam gittiğinde, hem hapishanenin hem de o zâtın yerlerinde olduğunu görmüş ve hayretle bu hâlin sebebini sorduğunda da şu cevâbı almış: Birinci akşam Allah'ta idim. İkinci akşam Allah bende idi. Üçüncü gece ise ben benimle idim.

Demek oluyor ki aşk gelince ne sen ne ben, ne şu ne bu kalıyor.

Kendin ayan itse hakîkat sen yok olursun
Gölgem bu benim yoksa sen aslım mı sanırsın?

Evet âşıklar, ihlâs sahibi samimî riyasız kimselerdir. Şeytan Cenâb-ı Hakka: Bana izin ver de kullarını baştan çıkarayım. Yalnız ihlâs sahiplerine karışamam! diyor.

Şeytan, bir mescidin kapısı önünde dolaşıyormuş. Sebebini sormuşlar: İçeride on gündür, geceleri gözlerine uyku girmeden ibâdet eden, gündüzleri de oruçlu olan birisi var onu azdırmak için içeri girmek istiyorum. Fakat uyuyan bir kimse var ondan korkuyorum! demiş. Uyuyan kimseden korkulur mu? diye sorulduğu zaman şeytan: Onun gözleri uyuyor ama kalbi uyanık... bu yüzden korkuyor ve içeri giremiyorum, demiş.

İşte şeytanı bile dehşete düşüren, bu ihlâstır."

Semîha Hanım:

- Bir gün Hüsniye Hanım, ziyarete geldiğinde, kimi cennet, kimi rızâ talebi, kimi de vazife icâbı veya bir yanlış yapmamak için gelir. Şimdi buna sorsanız: Neye geldin'? deseniz verecek cevâbı yoktur, işte o cevapsızlık, bizim istediğimiz ihlâstır, demiştiniz.

- "Öyledir. Teveccüh kazanmak, cennet arzusu, günâha girmemek, kusur veya serzenişten çekinmek, cehennem korkusu gibi haller muhabbet yolunda yabancı, aykırı şeylerdir. Bunun böyle olduğunu kul anlayıp hissediyor da Allah anlamaz mı? Bu türlü garazlı ve sebepli hareketler insanlar arasında bile makbul olmayınca ya Allah katında nasıl makbul olur?"

Bu sohbette Muhlise Hanım da bulunuyordu. Hocamız, odasına çekildikten sonra Nazlı Hanımefendinin yanına sokularak, hapishane hikâyesinin kendi anlayışına göre tefsirini rica etti. Nazlı Hanımefendi de şöyle izah etti:

- O zat demek istiyor ki, benim üç benliğim vardır. Bir kısım halk beni kendileri gibi görür. Onlar gibi gezer, yürür, hapse girer, darda asılırım. Diğer bir kısmı, Allah'ın yed-i kudretinde görür. Üçüncüler ise, ayrılığın, gayrılığın ortadan kalkmış olduğunu görürler.

Semîha Hanım:

- Hakikat deryasına vücut kabından yol olduktan sonra o kabın suyu nihayetsiz olur, mânâsını ifâde eden bir Mesnevî-i Şerif beyti okudum:

- "Yâni: Bana vahy olur, mânâsı zuhur etmiş olur, demek. Bu da bizim gibi insandır, yiyiyor, içiyor, dolaşıyor, diye Resûlullah Efendimiz'e tariz edenler için Cenâb-ı Hak: Söyle yâ Habîbim, evet ben de si-

zin gibi insanım, ama bana vahy olur 1 . Yâni benim bedenim kabından hakikat deryasına yol vardır. Benim o derya ile alış verişim vardır. Evet, ben bir katreyim, ama bende ummanlar gizlidir. Ben bir zerreyim ama bende güneşler gizlidir.

Süveyş Kanalım görmüyor musun? Genişliği ancak bir vapur geçecek kadardır. Fakat koca okyanusları birbirine bağlamaktadır. İşte bu mânâya varmış olan insan da, nâsut ile lâhut ve ceberut ile melekût âlemlerine kanal olmuştur. Ve oradan geçmeyi tercih edenler de hedeflerine süratle varıcı olmuşlardır."

Nazlı Hanımefendi:

- Maksûda erişmek için kâmil insan yolundan geçmenin, en kestirme tarik olduğuna ne güzel ne canlı bir misal!

Hava çok sıcaktı. Hocamız, elindeki yelpaze ile Münîre Hanımefendiyi birkaç defa yelpazeledi. Hanımefendi, gerek serinletici hava, gerek gördüğü alâka ile zevklenerek birkaç defa: Oh... dedi. Hocamız,

Hanımefendi 'nin bu zevkine iştirak ettikten sonra:

- "Susamış bir kimse, soğuk su içtiği vakit vücûdunun her bir mesamesi ile şükür eder. Onun için, ılık su içenle soğuk su içen hararetli bir kimsenin ettiği şükür ve hissettiği zevk bir olamaz."

Öğle yemeği yeneceği zaman açık duran pencereden içeri bir bülbül girer ve odanın içinde dolaşmaya başlar. Hocamız odaya girdiği vakit de, uçmaktan vazgeçerek gelir, ayağının ucuna konup ötmeye başlar. Bir müddet dinledikten sonra eğilerek kuşu alır ve avucunun içine oturtur ve uçup gitmesi için bileğini pencereden dışarı uzatır. Fakat kuşcağız bir türlü uçmak istemez. Nihayet yavaşça:

- "Haydi artık git... işim var, yemek yiyeceğim!" der ve karşıki çamın üstüne uçan kuş, bu defa da orada uzun uzun öter.

Nazlı Hanımefendi:

-Hayvanlardan insana en yakın olan hangisidir?

- "Attır. Hayvanlık insaniyete atta kavuşur. Cenâb-ı Hak, Kur'â-

1- Fussilet sûresi, 6. âyet.

n-ı Kerîm'de, atlar yürüdüğü vakit karınlarından çıkardıkları seda üzerine kasem ediyor 1 ."

Nazlı Hanımefendi:

- Çiçeklerden insana yaklaşmaya imkân bulan var mıdır'?

- "Nasıl olmaz? Muselâ gülü reçel yapıyor, yiyiyorsun, şerbetini de içiyorsun."

Nazlı Hanımefendi:

- Hiçbir çiçek gül kadar insana karışmıyor. Reçel, şurup, sirke yapılıyor ve yağı alınarak kullanılıyor.

Peki Efendim, ya kuşların en mütekâmili hangisidir 1 ?

- "Elbet gülün âşıkı olandır."

Semîha Hanım:

- Resûlullah Efendimiz Hazret-i Bilâl' e: Yâ Bilâl, bizi ferahlat, yâni kalbine benim üflediğim o nefhayı söyle, buyuruyor.

Hocamız, elindeki yelpazeyi salladı ve:

- "Burada bir başka hava mı var? Hep aynı hava... fakat yelpazeyi sallamakla serinliyor ve zevk duyuyorum.

İşte ehlullah, daimî surette o hakikat güneşinin hararetine karşı bulunmakla dünyâdan tamamen uzaklaşmışlardır. Halbuki dünya kendilerinden istifâde beklediğinden, onlar da ara sıra bir nevi gaflet ararlar.

Resûlullah Efendimiz'in de dünya işleri rûhâniyetine galip geldiği vakit Hazret-i Bilâl'e: Güzel sesinle bizi ferahlat!., buyururdu. Rûhâniyeti beşeriyetine galip geldiği vakit de Hazret-i Ayşe'ye: Benimle konuş yâ Ayşe! diye dünyâya dönmek isterdi."

Korku ve ümitten konuşuluyordu:

- "Bir gün Resûlullah Efendimiz hâlet-i nezi'de olan bir hastayı görmeye gitmiş. Hasta Efendimize: Yâ Resûlallah, ben günahlarımdan korkuyorum; fakat Allah'ın rahmetinden de ümidimi kesmiyorum. Bana hidâyet et... demiş.

Cevap olarak Efendimiz de: Mademki kalbinde bu iki kelime vardır. Emin ol ki Allah senin dilediğini verir. Çünkü sırf korku ve sırf

1- Âdiyât sûresi, 1. âyet.

ümit, noksan kişi kârıdır. Ama beyne'l- havf ü ve'r-recâ yâni korku ve ümit arasında olmak, Allah'ın rahmetini çekicidir buyurmuş."

Münîre Hanımefendi' nin tayy-ı mekân ve mucizeden bahseden bir hikâye anlatması üzerine:

- "Allah her şeye kadirdir. Fakat ehlullah tayy-ı mekânı ruhen ederler. Yoksa cismen Mekke'ye, Medine'ye, Kayseri'ye, Konya'ya gitmezler. Meselâ ilk İslâm ulularından Hazret-i Ali'nin, Hazret-i Ebû Bekir'in cismen tayy-ı mekân ettiklerine dâir hiçbir rivayet işittiniz mi? Onlar ki baştan ayağa keramet kesilmiş oldukları halde bile böyle şeyler yapmadılar.

Ehlullah, maddenin ve zahirin hakkı ne ise onu muhafaza eder. Resûlullah (s. a.) in bütün vücûdu keramet olduğu halde neden bu kadar muharebeler etti ve türlü ezalar çekti de bir mucize izhar ederek kendini münafıklardan kurtarmadı? Çünkü âdetullah böyledir de onun için..."

Münîre Hanımefendi bir hikâye anlattı. Bu hikâyenin mevzuu, kimsenin işine karışmamak fikrinde toplanıyordu:

- "Medine'de Fatma Hanım isminde bir resmî ebe hanım vardı. Bir gün Harem-i Şerîf 'e ziyarete geldiği sırada, huzûr-ı nebevî'de, zâtın birinin elinde teşbih olduğu halde: Yâ Şeyh Debbân, Yâ Şeyh Debbân! diye zikrettiğini görür, yanına yaklaşır ve: Yâ şeyh, Resûlullâh'a salât ve selâm getireceğin yerde, kendi şeyhini zikrediyorsun, bu nasıl iş? der. Fakat o zat sâdece: Tayyib, tayyib... diyerek başını sallar ve teşbihine devam eder.

Fakat Fatma Hanım evine avdet ettiği zaman bakar ki dili tutulmuş. Bu hâlin, başına neden geldiğini anlayarak özür dilemek üzere tekrar Harem-i Şerîf 'e koşar, lâkin o zâtı bulamaz. Böylece bir hafta geçtikten sonra bir gün yine elinde tesbîhiyle aynı kimsenin aynı yerde zikreylemekte olduğunu görerek yanına yaklaşır. Kendisini gören zat, ebe hanıma dönerek: Yâ Şeyh Debbân? diyerek gülümser. Kadıncağız, aman ne istersen onu söyle... der ve dili çözülür.

Kimsenin işine karışmamak ve ayıplamamak, elbette ki aklı basında insan kârıdır."

Mühim bir vazife sahibi olan bir kimsenin işinden çıkarıldığın-
dan bahsedilmesi üzerine meclisten biri, yazık oldu... diye esef etti:

- "Bu adamın o devlet ve saltanattan mahrum olması,, kim bilir hangi gizli, bilinmedik hareketinin neticesidir. Size düşen, ibret almaktır. Çünkü Cenâb-ı Hak sebepsiz ve hikmetsiz bir şey yapmaz."

Sâmiha Hanım:

- Buyuruluyor ki: Kâmil insan vücup ve imkân denizleri arasında bir berzahtır. Bu imkân ve vücup denizlerinden birinin diğeri üstüne taşmaması için her iki tarafa da aynı ölçüde nazırdır:

- "Evet, bu makam: Yûhâ ileyye 1 yâni bana vahy oluyor diyen Resûlullâh'ın makamıdır. Vücuptan maksat, rûhânî ve ilâhî kuvvetler, imkân da dünya hâdiseleridir. Resûlullah işte bu iki kuvvetin ortasın-

da birleştirici ve ayarlayın bir berzahtır. Yâni lâ ilahe ile illallah arasında her ikisini birden idare edici mevkidedir."

- "Bir gün ashaptan birisi hastalanır ve Resûlullah Efendimize giderek: Karnım ağrıyor, ne yapsam acaba? diye sorar. Efendimiz de: Bal ye! buyurur. Bir müddet sonra aynı kimse yine hastalığından şikâyet ederek huzura gelir ve: Bal yedim, karnım daha fazla ağrıdı... der. Yine: Bal ye! cevâbını alır. Bir müddet sonra tekrar huzura gelerek, iyileşmediğini ve karnının ağrımakta devam ettiğini söyler. O vakit Efendimiz: Bal iç... senin karnın yalan söylüyor, Allah yalan söylemez, buyurur."

Nazlı Hanımefendi:

- Biz öyle bir deryaya garkolmuşuz ki nihayeti yok. Mesneviler, manzumeler, ilâhîler, sohbetler ve bin türlü şeyler ile bize hakikatleri akıtmaya uğraşıyorsunuz:

- "(Tebessümle) Bize şunu da söylemedin, demeye hakkınız yok şu halde.. Gerçekten de size söylemedik bir şey bırakmamışımdır. Çünkü

deıvişler, mürşidin kalbinin sahîfeleridir. Sizi gören, sizde mürşidinizi

göreceğinden, mesulsünüz ve öğrenip bildiklerinizle amel etmeye de

1- Fussilet sûresi, 6. âyet.

mecbursunuz.

Bursa'da bulunduğumuz sırada bir kadıncağız anacığımı ziyarete

gelmiş ve söz arasında şeyhine, keman çalmanın günah olup olmadığını

sorunca, şeyhinin de: Bu, kalbe göre değişir. Senin gönlünde Allah ol-

duktan sonra ne istersen çalabilirsin, dediğini söylemiş.

Bu sözü söyleyen zâtın bir Nakşî şeyhi olması bilhassa hoşuma

gitti ve kendisini arayarak buldum ve ziyaret ettim. Arif bir zattı. İşte

dervişi, mürşidinin kalbinden bir sahîfe açarak onu bize göstermiş ol-

du."

Sabîha Hanımefendi:

- Bu zat, biz İstanbul'a döndükten sonra arkanızdan haber yollamış ve beni yaktı, tahammül edemiyorum, kendine kavuştursun... diye hâlini arzeylemiş ve kısa zaman sonra da vefat etmişti.

İfâkat Hanım:

- Efendim, Cenâb-ı Hak, kulunun bir muradını bâzan hemen, bâzan da bir zaman sonra ihsan ediyor. Tabiî Cenâb-ı Hakk'a ne bu çabukluktan bir fayda, ne de gecikmeden bir zarar var. Acaba kulun arzusunun geciktirilmesi bunun ona bir nimet olduğundan mıdır 1 ?

- "Her olacak şey için tâyin edilmiş bir vakit vardır 1 . Onun için, vakitsiz olan bir şey kötü netice verir. Yeni sülûke giren bir kimseye -ki sâlikin derdi arzusu Allah olduğu halde- sizin çok zamanlardan beri duyup öğrendiğiniz hakikatleri söylesek, yolunu sapıtır, şaşırır kalır. Böylece de ona, talebinin vakitsiz verilmesi kendi hakkında hayırlı olmaz. Cenâb-ı Hak her şeyi bilir ve talep sahibine, arzusunu, onu hazmedecek hâle geldiği zaman verir."

İfâkat Hanım:

-Âmenna... Cenâb-ı Hak her şeyi bilerek ve güzel yapar. Ama kulun kalbine o emeli, husulünden çok evvel vermesinin hikmeti nedir?

- "O emel, o arzu öncüdür, tellâldir. Allah'ın sana o arzunu ihsan edeceğine dâir bir haberci, bir müjdecidir. O istek matlûbun husulünü müjdeler. Eğer talebinde sâdık ve hâlis isen ve o şey sana verilinceye kadar da devam edersen, Cenâb-ı Hak sana istediğini verir. İş, o sadâkat, ihlâs ve hüsnüniyettedir."

1- Ra'd sûresi, 2. âyet: "Küllün yecrî li ecelin müsemmâ."

Rûm sûresi, 8. âyet: "Mâ halakallâhü's-semâvâti ve'1-arza ve mâ beynehümâ illâ bi'l-hakkı ve ecelin müsemmâ..."

Şâzimet Hanım:

- Küçük bir çocuk gördüm. Açlıktan inliyordu. Herkes amelinin cezasını görür, buyruluyor. Acaba bu çocuk da annesinin babasının amellerinin cezasını mı görüyor?

- "İş çocuklukta değildir. Mûsâ ile Hızır hikâyesini bilmiyor musun? Hızır çocuğu öldürünce Musa itiraz etti. Fakat sonradan anladı ki bu çocuk ileride bir kâfir ve hattâ bir katil olacak.

Vah yazık bu çocukcağıza, bu hâle düşmeli miydi? demek Allah'a itiraz eylemektir. Bir kula düşen ise, her şeyi hikmet tahtında bilmek ve sükût eylemektir. Çünkü Allah sebepsiz bir şey yapmaz. Mümkün ise, o acıdığın kimselere yardım elini uzat... mutlak her yardım kese ile olmaz. Gözle, elle, ayakla, dille yâni bedenî kuvvetler ile de insanlar birbirine yardım edebilirler.

Sen bir kul parçası iken çocukların için çıldırıyorsun, aç kalmasınlar, rahat etsinler, diye yapmadığın kalmıyor da, ya Allah ki senden ve benden ve cümle âlemden merhametli ve şefkatli iken nasıl zulmeyler? İnsanın bunu düşünüp bilmesi dahi haya ve sükûtu ihtiyar etmesi için kâfidir. Evet biliniz ki Hakk'ın hükmünü giymedikçe hiç kimsenin başına bir şey gelemez.

Bugün mahkemelerde bile bir hükmü verirken kılı kırk yararak

öyle karar veriyorlar da, ya Allah, verdiği hükümde nasıl yanılır? Allah hâkimlerin hâkimidir. Hiç onda haksızlık, hiç onda zulüm tasavvur olunabilir mi? İşte bu suretle görür ve bu suretle düşünürsen o vakit dilini tutarsın.

O senin söylediğin çocukluk sana ve bana göredir. Allah'a göre değildir. Nasıl ki zaman da bize göredir, Allah'a göre değildir.

Kande baksan ol güzel Allah'ı bul
Âdem isen semme Vechullâh'ı bul.

Bil ki Allah herkese lâyığını vermiştir. Onun için itirazsız yardım et... Niçin Allah kediye kanat vermemiştir, deme. Eğer verseydi, dünyâda serçe kuşunun tohumu kalmazdı.

Bana benden gelir her ne gelirse
Başım rahat bulur dilim durursa

dedikleri bu mânâdır."

Bütün mahlûkötın Hakk'ın kudret ve tasarrufu altında olduğu konuşuluyordu:

- "Eğer canan yolunda can ve baş feda ediyorsan, eğer sâdık ve eğer âşık isen sakın kendinde bir varlık görüp kendine güvenme... iftihar edip ne mutlu bana!, deme. Çünkü sana bu vazifeleri veren, bu hayır yolunda vazifeli kılan Allah'tır. Nasıl ki tiyatroda sinemada rejisör istidatlara göre rol tevzi eylemiş ise, sen de ezelde üstüne verilmiş olan vazifeleri ifâ eyliyorsun, o kadar."

Dervişlerin huzurlu hayatlarından ve iç âlemlerinin zevkinden bahsedilmişti:

- "Mahşer günü kâfirler diyecekler ki: Yâ Rabbî, sen bizi iki kere öldürdün. Biri, bizim kalbimizi ölü olarak dünyâya getirdin ve sonra da ecel gelip bizi tabiî ölümle öldürdü.

Âşıklar da diyecekler ki: Yâ Rabbî sen bizi iki kere dirilttin. Biri, anamızın karnından ayrıldığımız vakit, diğeri de bizi kendiliğimizden nefsimizden öldürüp seninle dirilttiğin vakit...

Hazret-i isa'nın sözüdür. Kim ki iki defa ölmezse melekût ve

semâvâtı geçemez. Onun için dervişlerin ilâhî kokular ile mest olarak ve nefislerinin çirkinliklerinden, ağırlıklarından kurtulmuş bulunarak geçirdikleri hayat, elbette ki huzurlu, rahat ve mesuttur."

Her zerrede Hakk'ın bir tecellîsi olduğundan bahsolunuyordu:

- "Her yerde ve herkese karşı edebi muhafaza etmelidir. Çünkü Hakk'ın tecellîsine mazhar olmayan hiçbir şey yoktur.

Hz. Ali: Her sınıfın bir kutbu vardır, buyurur. Onun için kimsenin işine karışmamalıdır. Kimde ne olduğu belli olmaz ki... Herkesi hoş görmeli ve kimsenin işine karışmamalıdır. Tulumbacıların, sütçülerin, sakaların ve ilh... her sınıfın bir mânevi başı vardır. Olur ki bunlardan birine tesadüf edersin, elbet bu merkeze sataşmak senin için hayırlı olmaz...

Düzcesi kimsenin gönlünü kırmamaya çalışmalıdır, vesselam."

Kazaya uğrayan bir kimse hakkında meclisten birinin, bîçâre! de-

mesı üzerine:

- "Sus! gerçi târihî hâdiselerde hüküm verilir, fakat bu gibi vak'alarda fikir yürütmek olmaz. Sen ona bîçâre demekle, Hakk'ın hükmüne îtiraz etmiş oluyorsun. Halbuki hiçbir şey sebepsiz olmaz. Sen sükût et... nene lâzım!"

Sernlha Hanım, Hazret-i Pîr'in bir sözünü; ben her nakısın tamâmıyım, dediğini söyledi:

- "Hazret-i Ali'nin de bu mânâyı ifâde eden ne güzel bir sözü vardır: Ben o kimseyim ki ayı ve güneşi davet ettim, davetime icabet ettiler. Ayın kıble edindiği, güneşin secde ettiği benim. Ben Hz. Muhammed'in nurunun, tecellî yeriyim. Ben Yûsuf un hemhâli ve kuyuda iken ve kuyudan çıkarken onun sahibiyim. Ben Hızır ve Musa'nın da sahibi ve hocasıyım. Arşın esrâriyle beraber taşıyıcısı benim, isa'dan söz söy-

leyen de benim.

Resûlullah öyle buyuru}'or: Ben ilmin şehriyim, Ali de kapısıdır. Oraya erişmek istiyorsan bu kapıyı seç. Ali, aşka mazhardır. Ali'den aşk tecellî etmiştir. Hakka giden başka yollar da vardır. Fakat aşk yolu bambaşkadır. Onda mekânlar aşmak, merhaleler geçmek vardır. Âbidin yüz yıllık yolunu âşık bir ahiyle geçer."

Rahatına düşkün, canını çok seven bir kimseden bahsolunuyordu. Bu kimsenin vücûduna fevkalâde itinâ ettiği, dâima sporla meşgul olup ne kadar mümkünse istirahat ve sıhhatine ehemmiyet verdiği halde, kibar ve tembel hastalığı diye meşhur olan nikrise tutulmuş olduğu söylendi:

- "Size dâima söylediğim gibi dünyâda kim neden vefa umarsa ondan cefâ görür. Bu bir kâide-i umûmiyedir. İbret olsun diye söylüyorum. Bu adamın bu kadar çalışmaları vücûdu, teni içindi... İşte o vefa umduğu bunca emekler bir anda nasıl netîce verdi. Ve en garibi de bu faal vücut, tembel hastalığı olan bir rahatsızlığa tutuldu. Şimdi düşünün bu hal onun için ne kadar müşküldür.

Hz. Pîr buyurur ki: Kim ki ameliyle umduğu şeye vâsıl olacağını

ümit ederse 6 kimse yolunu şaşırmıştır.

Güzîde Hanım Valideniz anlatıyordu: Bir kadın evlâtlarına fevkalâde düşkünmüş. Derûnî kemâlini unutarak yalnız onların tâlim

ve terbiyesi ile haddinden fazla meşgul olmuş, mükemmel tahsil ettirmiş, kolejde okutmuş. Ecnebi lisanları öğretmiş, deli gibi üstlerine titrermiş. Bir gün oğlu Mısır'a gitmiş. Bir hastalığa tutulmuş, yirmi dört saat içinde ölmüş.

Bu vakadan sonra kızına bir talip zuhur etmiş. Bu talip olan adam da ne vakitten beri böyle münevver ve mükemmel yetişmiş bir kız arıyormuş. Bunu bulunca artık emeline kavuştuğu için pek çok sevinmiş. Evlenmişler ve beraber çalışmaya başlamışlar. Kız bir gün kendi husûsî otomobilini idare ederken nasılsa başka bir otomobile çarparak başından şiddetli surette yaralanmış. Doktorlara müracaat etmişler. Pek çok tedaviler yapılmış. Kız ölmemiş, fakat bilgi, ilim melekesi bitmiş ve neticede bütün ilmini kaybetmiş. Bütün o tahsiller, ilimler bir anda mahvoluverdiğinden kendi de ruhsuz bir cisim gibi kalıvermiş.

İşte Allah'tan başka güvenecek varlık olmadığını bilerek dünyâda hiçbir şeyden vefa ummayarak hareket etmek lâzım geldiğine ne kadar canlı bir misal!

Afvınla azabından, lutfunla gazabından, seninle senden, sana sığınırım yâ Rabbî!"

Nişancı Camiinde bir mevlit okunmuş, dinleyenler arasında Nimet Hanımın da kayınbiraderi varmış. Nîmet Hanım' ı gördüğü vakit demiş ki: Camide sizin şeyhiniz Tahâ sûresini okudu. Ben ömrümde hiç böyle müstesna ve fevkalâde bir ses işitmedim.

Nîmet Hanım, Kendilerinin camiye gidip Kuran okumayacaklarını söylemişse de, kayınbiraderi Kendileri' ni pek iyi tanıdığından bahsederek bir türlü inanmamış...

Bunun üzerine:

- "Herkese zanm hoş gelir, mademki o niyete dinlemiş, adamın zevkini bozmayın varsın yine öyle bilsin.."

Bir an durduktan sonra Tahâ sûresinin bir kısmını harikulade

bir hal ile okudu ve Hazret-i Mevlânâ ile bir müftü arasında geçen hâdiseyi naklettikten sonra:

- "İşte ehlullah pergere benzer, bir ayağı bir noktada sabittir, diğeriyle bütün âlemi devreder. O her yerdedir. Her şeydir ve herkesledir...

Fakat bunu şeriat erbabı pek anlamaz." buyurdu.

Münîre Hanımefendi' nin söz arasında, Allah bahane tanrısıdır demesi üzerine:

- "Hasan Basrî Hazretleri, Hazret-i Ali'nin halîfesidir. Bir gün bir cenazede bulunmuş. Defin merasimi olup bittikten sonra etraftan feryâd ü figan, inilti ve ağlama sesleri işitmiş. Sesin nereden geldiğine dikkat edince, meşhur şâir Ferezdak'ın ağlayıp sızlamakta olduğunu görmüş ve: Ne oldun Ferezdak, niçin böyle ağlıyorsun? demiş.

Arapların meşhur şâirlerinden ve Ehl-i Beyt dostu olan Ferezdak: Nasıl ağlamayayım yâ İmam? Bakıyorum da, herkes seni görünce Allah'ın ne sevgili kulu... diye medet umup şifâlanıyor. Beni görünce ise: Ne kötü adam! diyerek kaçıyorlar. İşte bu iki hâli mukayese ettim, hâlim neye varacak? diye ağladım, demiş.

Bunun üzerine Hasan Basrî Hazretleri: Hiç Allah'a yarar bir işte bulunmadın mı? diye sormuş. Şâir: Bilmiyorum... diye cevap verdikten sonra: Yalnız üç şeyim var. Biri, şu sakalımı İslâmiyette ağarttım. Biri de, yetmiş senedir Allah'ın tevhîdiyle meşgulüm. Üçüncüsü ise, çok kötü adam olduğumu bilmekteyim. Bunlardan başka bir şeyim yok... demiş ve bir müddet sonra da Hicrî (110) senesinde vefat etmiş.

İmam Basrî Hazretleri, Zeyd bin Hârise'nin kölesi ile Ümmü Seleme Validemizin cariyesinin çocuğudur. Hattâ Ümmü Seleme Validemizin kendisine süt vermiş olduğunu rivayet ederler.

Ferezdak'ın vefatından sonra Hasan Basrî Hazretleri kendisini rüyada cennette ve bir taht üstünde görmüş ve bu mevkii nasıl bulmuş olduğunu sorunca: Allah'ım, yetmiş sene tevhidinde bulunduğumu şefkat ve rahmet nazarına alarak beni affedilenlerden kıldı günahlarımı bağışladı, demiş.

Cenâb-ı Hakk'ın af ve rahmeti şuna buna bakmaz, Allah bahane

tanrısıdır, kulundan geçmez ve bir vesîle bularak affeylemek ister."

Münîre Hanımefendi, Râbia Adeviye Hazretlerine atfen bir hikâye anlattı. Güya hazret, bir gün atını yedeğine alarak giderken Hasan Basrî Hazretlerine tesadüf etmiş ve Hasan Basrî Hazretleri: Yâ Adeviye, hani sen yarının rızkını bu günden düşünmem! demiştin. Görüyorum ki atının üstündeki heybenin iki tarafı da erzakla dolu... demiş. O zaman Hazret-i Râbia: Heybeleri aç da içindekileri gör... demiş. Hasan Basrî Hazretleri heybeleri açınca, birinin taşla diğerinin de, ağızları tozlanmış ve örümcek tutinuş mataralar ile dolu olduğunu görerek mahcup olmuş. Bu hikâyeyi dinledikten sonra:

- "Bu hikâye, Râbia Adeviye Hazretlerine atfedilemez. Bir kere Hasan Basrî, Râbia Adeviye'nin kim olduğunu bilir ve böyle bir imtihana kalkışmaz. Mademki Râbia Adeviye bir kere öyle bir söz söylemiş, Hasan Basrî onun, sözünün eri olduğunu ve tutmayacağı bir sözü söylemeyeceğini de bilir ve kendisine böyle bir sual sormazdı. Keza Râbia Adeviye de Hasan Basrî'nin kim olduğunu bilir.

Sonra Râbia Adeviye Hazretleri şefkatsiz bir kadın olamaz ki hayvana lüzumsuz yere ezâ etsin, taş yüklesin. Onun için bu hikâye hakikatten uzaktır."

Hocamız ile ancak bir iki defa görüşmüş olan kitapçı Ali Bey 'e bir levha hediye gönderildiği ve hediyenin Hocamızdan geldiğini anlayan kitapçının: Ben bu lutfa lâyık mıyım?, diyerek gözlerinden yaşlar akıttığı, levhayı götüren kimsenin de: Lâyık olmasaydın göndermezlerdi... demesi üzerine Ali Bey' in daha da heyecanlanıp: Ben hatırlanmaya lâyık bir kimse değilim... Şu var ki, nasıl insan aynaya bakınca kendi yüzünü görürse, ben de kalbime baktığım vakit o zât-ı âlî-kadri görüyorum, diye cevap verdiği nakledildi.

- "İskenderiye'ye giderken vapurda bir fakire rast gelmiştim. Medine'nin Mâliki müftüsü idi. Dâima: Yâ kadîme'l-ihsân ihsânüke'l-kadîm sözünü diline vird etmişti. Yâni, yâ ihsanı ezelî olan, senin ihsanın ezelîdir.

Sonra Medine'ye gittik. Bir gün kendisini ziyaret için evine gittim.

Para vermek istedim. Fakat edep dışı saydığım için: Müsâade ederseniz uğur olsun diye ve hürmeten bunları değiştireyim! diye çanağındaki paraları alarak cebime koydum ve yerine, vermek istediğim parayı bıraktım!"

Münîre Hanımefendi, istiğfar edip: Çok günahkârım, dedi:

- "Yok'la çok'un arasında Allah indinde fark yoktur. Elverir ki kalp gafil olmasın. Onun ulûhiyetinin sânı affetmektir. Ben kusurumdan nedamet edersem o neden affetmesin?

Beytullah'da birisi: Estağfırullah, estağfırullah! diye teşbih çekiyormuş. Hazret-i Ali Efendimiz: Ne yapıyorsun? diye sormuş. Adamca-

ğız: Günahlarımdan istiğfar ediyorum... diye cevap verince, bir daha günahlarına rücu etmemek üzere tövbe et, istiğfara hacet kalmaz, olur biter, buyurmuş.

Hazret-i Mevlânâ'ya bir kimse hakkında: Filân kimse hiç günah işlememiştir, demişler. Keşke işleseydi de vaz geçseydi... buyurmuş.

Günah işlememiş kimse, günah işlemenin tadını bilmez. Meselâ rakı içmeyen bir kimseye: Rakı içme! dersen, o esasen bu zevkten haberdar olmadığı için bu yasağın onca ne kıymeti olur? Halbuki bir sarhoşa bu nehy, bu men ediş ne dehşetli tesir eder."

Gazetelerde ingiliz siyâsî temsilcisi Sir Philby ismindeki bir zâtın müslümanlığı kabul etmiş olduğu yazılıyordu:

- "Adem'e secde edenler dört kısımdır. Bunlardan birinci kısmı, Allah'ın emridir, diye secde ettiler. Başlarını kaldırdıkları vakit Adem'deki Hak tecellîsini görerek bir daha secdeye vardılar. Hazret-i Ebû Bekir'in, Hazret-i Ali ve Hazret-i Hatice'nin bir söz ile îman edişleri gibi.

İkinci kısım, evvelâ secde etmedi, ama sonra etti. Hazret-i Ömer'in Efendimiz'i kesmeye gelip de o cemâle karşı cezbeye kapılıp îman etmesi gibi... ve işte bu İngiliz'in de neticede saadeti bulması gibi...

Üçüncü kısım, evvelâ secde etti, sonra etmedi. Vahiy kâtibi İbn-i Serh'in evvelce îman edip sonradan kâfir olması gibi...

Dördüncü kısım ise, ne önce etti ne de sonra... Ebû Cehil gibi... ve evvelde de sonunda da kâfir olanlar gibi..."

Zâtın birisinin: Yâ Rabbî, sen cehenneminde azap edeceğini söylüyorsun, senin olmadığın yeri göster ki cehennemini göstereyim, dediğinin söylenmesi üzerine Nazlı Hanımefendi:

- Fakat Hak seninle olursa böyle söyleyebilirsin... diye fikrini beyan etti:

- "En küçük zerreden bütün mevcudata kadar her şey Hakk'ın tecellîsine garkolmuştur. Bir katil bile bâğî yâni âsî şeklinde görünen sâdık bir dosttur. Hak'tan ayan nesne yok, gözsüzlere pinhan imiş.

Hazret-i Ali Kerremallâhü vecheh buyuruyor ki: Yâ Resûlallah, Mekke'den Sahrâ'ya çıktığım vakit hiçbir taş ve ağaç görmedim ki ba-

na selâm vermesin. Cansız dediğimiz eşya ve hayvanlar, riyâzatta bulunan kimselere hitap eder, söz söylerler. Mevcudattan hiçbir zerre yoktur ki Hakk'ın nuruna mazhar olmasın. Bunu hal edebilmek ve bütün mevcudatta bu varlığı seyredebilmek ne büyük zevktir. İşte o vakit âlem içinde âlem görür ve ancak o vakit tevhidi görüp yaşayarak ifâ etmiş olursun ki yakînden maksat da budur."

Mahşer günü cehenneme girecek olan ruhlar insan sureti ile azap görmez, buyuruluyor.

- "Evet, ruh cehennemde insan sureti ile yanmaz. Çünki Cenâb-ı Hak kendi âyetlerini kendi suretini yakmaz. İnsan, Rahman sureti üzre halkolunmuştur. Fatihanın yedi âyeti insanın vechinde, yüzündedir. Ancak insan, dünyâda hangi hayvan sıfatında öldüyse, cehennemde de o surette yanacaktır. Meselâ haram yiyici ve şehvetperest ise domuz; müstehzi ve taklitçi ise maymun suretinde haşrolup cehennemde de öyle ceza görecek, yanacaktır."

Hüsniye Hanım'ın Nazlı Hanımefendi ile konuşurken, tarîkatin inceliğinden ve bâzı hatâların aşk nâmına yapıldığından bahsetmesi üzerine Nazlı Hanımefendi:

- Evet, âşık o hatâyı yine aşkı nâmına, aşkından dolayı yapar.
Fakat bâzan muhabbeti de feda etmek lâzım gelir. Çünkü aşka maddî ve manevî bir menfaat karıştırmamak lâzımdır. Yâni aşka gerek âhiret gerek dünya veya nefsin nâmına hiçbir maddî menfaat karıştırmayacaksın. Bu makamın da kimde tecellî ettiği zahire bakmakla anlaşılmaz. Bu, Allah'la âşık arasında bir sırdır.

Bir komşu kadının yerleri süpürmesini görerek:

- "Görüyorsunuz ya insanın içinde ellerini ayaklarını ve bütün vücûdunun melekelerini sevkeden, kumanda veren bir kuvvet var... Bu kuvvet görülüyor mu? Fakat bundan ayan da bir nesne yok... Meselâ içinin en gizli uzuvlarını, ciğerini, böbreklerini röntgen şuâı ile görüyorsun... Halbuki bu kumanda veren kuvveti görmek kabil değil... Bu böyle olduğu halde, meselâ kızdığın veya sevindiğin vakit uzuvların,

âletlerin vâsıtasıyle bu hislerini izhar ediyor, gülüyor, ağlıyor, koşuyor, atlıyorsun. Bunlar inkârı mümkün olmayan bir gerçek. Ama Allah'ı nasıl inkâr ediyorsun?

Onun için bu hakikati anlamak istersen kendini mütâlâa et kâfi... Sana hâkim olan da, her şeyi yaptıran da o... Vücûdunu istediğin tarafa çevirip istediğin yere sevkederken, bu çeviren kuvveti göremiyorsun. Kayıktaki dümeni gördüğün halde, senin dümenin görülmüyor. Aslına bakılacak olursa, o kayıktaki dümen de kendi kendine dönmüyor. Onu da idare eden bir akıl var.

Şu da var ki, bu kadıncağız, şurasını temizlenmeye muhtaç gördüğü için süpürürken, bu kirli yeri temizlemek için ellerini kirletmiyor. Süpürge ile süpürüyor. Yâni vâsıtaya vâsıta kullanıyor. Nasıl denmesin ki insan âlem-i ekberdir. 1

İçindeki coşup taşmaklık da ondan, seni bir şeye meylettiren bir şeyden içtinap ettiren de hep o kuvvet... İşte, Allah'tan başka mevcut yoktur; Allah'tan başka fail yoktur'un mânâsı budur.

Bu kuvvet senden zuhur ettiği gibi, bütün mevcudattan da zuhur eder. Lâkin her birinden, güneşin bir çok renkli camlardan aksetmesi gibi, başka başka suretler ile tecellî eder. Böylece de hayat bir cenk ve mücâdele, fiilî, kavlî, hissî, kelâmî bir ihtilâftan ibarettir. Meselâ filânın meşrebi falana uymaz. Senin ihtiyar edip yaptığın fiil, karşındakinden bambaşkadır. Bu böyle olduğu gibi, senin kül olan vücûdun da bir zıtlar mecmuasıdır. Hava, su, ateş, toprak hep biribirinin zıddı ve muhalifi olduğu halde bunlara intizam ve kıvam veren, bu zıtları aynı gaye yolunda toplayan da yine o kuvvettir.

Ruhların da kimi münkir, kimi gafil, kimi âbid, kimi âşık... Fakat bu gâfıl ve münkirler de hep aynı gayeye hizmet ettikleri için bunların hiçbirine dil uzatmaya hakkın yoktur. Çünkü dünyânın payidar olması için onlara da lüzum vardır. Zîra o gafil ve münkirler de hakikatin hizmetkârıdırlar. Dünyânın kıvamı bunlar ile muhafaza olur.

Meselâ bir mektep açıyorsun. Bu mektebe hoca ve talebelerden başka, aşçı, kapıcı ve hademe de lâzımdır ki mektep yaşayabilsin."

Kısa bir fasıladan sonra:

- "Şu an için fikirler temerküz etti. Bir noktada toplandı. Fakat kendi hâlinize kalınca aynı duyguları devam ettirebilecek misiniz? Söy-

lediklerim çok defa sözde kalıyor. Mânâsına nüfuz etmeye vakit olmuyor."

1- Zâriyat sûresi, 21. âyet: "Ve fî enfüsiküm efelâ tübsirûn"

- "Şimdi zihnimde bir çok mânâlar var. Bunları lafızlar ile söyleyip ifâde ediyorum, böylece de lafızlar, mânâya tuzak oluyor. Sen de bu mânâları, bu kelime ve lafızlar içinde anlayabiliyorsun. Sonra, her lafzın mânâsı da kendine mahsus ve bu kelimelerin içine başka bir mânâ giremez, işte, "Allah'ın kelimeleri tebeddül etmez, değişmez 1 " hakikati bu demektir.

Her ruhun âyân-ı sabitesi ne ise, ondan beklenen de odur. Meselâ köpek deyince, bu kelimenin içine başka bir mânâ giremez. Ve köpekten beklenen de her zaman köpekliktir. Kezâlik her lafızdan zuhur eden de kendi mânâsıdır. İşte bu söylediğim sözlerin içinde bütün kâinatın mânâsı mevcuttur. Her şeyi bu sözler ile anlayabilir, Kur'ân-ı kâinatı okuyabilirsin.

Dün Münîre Hanım bir hikâye anlatıyordu. Ona da İfâkat, İfâkat'a ise Hacı Efendi anlatmış. Hikâye şöyle: Bir vaiz, Besmelenin faziletinden bahsederken, Besmele öyle büyük şeydir ki, eğer bir insan: Bismillâhi'r-rahmâni'r-rahim! diyecek olsa, şiddetle akan bir nehrin üzerinden bile yürüyerek geçer demiş. Vaizin sözlerini dinleyen cemâatten bir kimse, bir gün bir nehrin kenarına gelmiş. Bakmış ki köprü uzak ve dolamaçlı bir yerde... Kendi kendine: Ne olacak, Bismillah der şuradan geçiveririm! demiş ve hakîkaten de Besmeleyi çekip suyun üstünden yürüyerek karşı sahile geçmiş.

Bir gün yine aynı yerde, Besmelenin faziletinden bahseden vaize tesadüf etmiş. Hoca Efendi de karşı kıyıya geçmek istiyormuş. Adamcağız hocaya: Uzun uzun yol yürüyüp köprüye gidinceye kadar bir Besmele çeker, doğruca sudan geçeriz! demişse de, eteklerini toplayıp, niyet ettiği halde bir türlü karar veremeyen hoca efendiyi, ne dediyse kandıramayacağına aklı kestiğinden: "Anlaşıldı. Olamayacak. Gel bari sırtıma biniver de geçireyim! demiş ve bu suretle karşıya geçmişler."

Münîre Hanımefendi:

- Sonra da bu zat yaşamamış, ölmüş... diyerek hikâyeyi tamamladı.

- "Nasıl yaşasın?"

Münîre Hanımefendi:

- Evet Efendim, siz, ehlullah, Hakk'ın âdeti olmayan bir şeyi yapmaz... her şeye kadir oldukları halde, keramet göstermez, buyurursunuz.

- "Bu hikâyeden çıkan mânânın iki yüzü olabilir. Biri: Eğer insan, irâdesine hâkim olur da onu bir noktada toplayabilirse çok şeye kadir

1- Yûnus sûresi, 64. âyet: "Lâ tebdile li-kelimatillah."

olur, demektir. Ama, irâdeye hâkim olmaktan maksat, nefsinden geçmektir. Nefsini attıktan sonra da her şey sana boyun eğer 1 .

İkinci mânâ ise, Besmelenin kuvvet ve kudretinin nihâyet-

sizliğidir. Besmele, her şeyi teshire kadirdir, demektir. Elverir ki onu sıdk ve ihlâs ile, yâni kendini unuttuğun vakit söyleyebilesin. O vakit değil nehirleri, ummanları dahi müşkilâtsız geçiverirsin.

Hocamn, suyun başına gelip de eteklerini toplamasından maksat, bâzı ilim ve fikir erbabının, maksada sâdece akılla varmak istemelerine işarettir. Hocamn suyu geçememesi gibi, akılla yapılacak tedbirler de bu yolda neticesiz kalır. Çünkü kal, yâni sözdür; hal değildir.

Şimdi bu hikâyede bir takım lafızlar var. Bu lafızlardan murat, mânâdır. Sözler ise bir kısırdır, kabuktur. Mânâ, kabuğun altında gizlidir.

Acaba, bu hikâyeyi camide anlatan hoca da, cemâat da bu söylediğim mânâyı hikâyenin içinden çıkarabilmişler midir? Şüphesiz hayır. Elbet onlar mânânın kışrında kaldılar ve ancak kışrındaki mânâyı anladılar.

Bunun gibi, şu âlemdeki bütün lafızlar da hep mânâya bir işarettir. Bu mânâyı okuyan, kısırda, kabukta kalmazsa, işte o vakit bütün bu mahlûkâtın Hakkın kelimeleri olduğunu anlar.

Bakınız, bu hikâye bize gelinceye kadsr birçok kimseler tarafından söylenip dinlenmiş. Hocadan, Hacı Efendiye, ondan İfâkat Ha-

nıma, ondan da Münîre Hanıma ve nihayet bize kadar geldi. Acaba bu hikâye söylenip dinlendiği yerlerin hangisinde anlaşıldı? Tabiî hiçbirinde. İşte bilgi de böyledir. Gerçek, birçok âlemlerden geçerek bu âleme geldikten sonra zuhur ediyor.

Rum kayserinin elçisinin Hazret-i Ömer'e, ruhun bu âleme gelmekteki faydasını sorması üzerine Hazret-i Ömer: Söylediğin sözlerde fayda yoksa niçin konuşuyorsun? diyerek lafzı ve kelimeyi cisme, mânâyı da ruha benzetir.

Yine Mesnevî-i Şerif 'te şöyle denir: Ruhun âdeti budur ki, merkeze bağlı olmakla beraber, nereye nazar etse orayla alâka kurar. Rûh, birlik gözüyle cisme nazar edince ceset tasvirini kazanır.

Keza, mânâ da böyledir. Ruhun cisim ile olan alâkası sözün mânâ ile olan alâkası gibidir. Rûh, cismin ne içinde ne de dışındadır, ne ondan gayrı ne de aynıdır. Mânânın da kelimeye münâsebeti böyledir. Ne ondan gayrı ne de aynıdır."

- Eûzü bi kelimâtillâhi't-tâmmât'dan maksat kâmil insan mıdır?

1- İzâ temme'l-fakru fehüvallah: Fakr (küllî fena) tamam olduğu vakit o Allah'tır.

- "Evet, kâmil insan kelime-i tamdır. Cenâb-ı Hak Kur'ân-ı Kerîmde: De yâ Habîbim, denizler mürekkep, ağaçlar kalem olsa, Hakk'ın kelimelerini, yâni kâmil insanın vasıflarını yazmak isteseler, denizler kurur ve ağaçlar kırılır yine de yazamazlar. 1 buyuruyor."

- "Hazret-i Ali buyuruyor ki: Kalbin hayâtı ilimledir, elde ediniz; ölümü ise cehil iledir, kaçınınız."

Nazlı Hanımefendi:

- ilimden maksat kâmili bulmak değil midir 1 ?

- "Evet asıl ilim odur. Fakat halkı uyandırmaya, irşada memur olanlar için yalnız manevî ilim kâfi değildir. Zahir ilmi de lâzımdır. Hazret-i Ali'nin, zahir ilmi cihetiyle de üstüne çıkacak kimse yoktu.

Bir mürşidin, behemehal zahirî bilgilere de sahip olması şarttır. Seni inandırması için, seni kazanması, senin fikrî ve hissî sermâyenle karşına çıkabilmesi için mutlaka sende olan malûmata sahip bulunması îcap eder. Faraza ben mûsikî bilirim, dediğin vakit, o da, ben senden iyi bilirim... Lisan bilirim dediğin vakit, ben senden fazlasına âşinâyım... diyebilmeli ki, onu görüp sen de: Bu da bendenmiş! diyebilesin."

Semiha Hanım:

-Avcının, ormanda kuşları avlamak için kuş taklidi yapması gibi... Kuşu tutabilmek için onun lisânından anlamak lâzım geliyor...

- "Evet ama her kuşun lisânı da başka başkadır ve mürşit olanın, bunların hepsine âşinâ olması lâzımdır. Tâ ki müridini terbiye ve muhabbeti halkasına aldıktan sonra, mürit, kendi bildiklerinin, Hakkın ilmi yanında ne kadar basit olduğunu görüp anlasın. Fakat bunu idrâk edebilmesi için halkaya dâhil olması lâzımdır."

Radyodan bahsolunuyordu:

- "Ehlullah her şeye kadirdir; uzaklardan görür işitir... denildiği

zaman îtiraz eden oluyor. Halbuki radyo denen bir makine, dünyânın öbür ucundan söyleneni buraya kadar getiriyor.

insanlar gibi dünya da tekâmüldedir. Onun da şeriat, tarikat, hakikat ve marifet devirleri vardır. İşte şimdi marifet devrinde bulunuyoruz."

1- Kehf sûresi, 109. âyet: "Kul lev kâne'l-bahru midâden likelimâti Rabbî..

Söz dinlememesiyle yanlış yolda gidip servetini, malını ve mülkünü kaybetmiş birisinden bahsediliyordu. Sabîha Hanımefendi bu kimse hakkında dua ricasında bulununca:

- "Ateş düştüğü yeri yakar. Hakkı ne ise onu bulur. Çünkü Allah Rabbü'l-âlemîndir. Allah îmânını kurtarsın. Lütuf odur işte!"

Semîha Hanım:

- Şeyh Evhadeddîn Hazretleri 'nin: Ayı leğende görüyorum demesi üzerine, Şems-i Tebrizî Hazretleri, eğer boynunda çıban olmasaydı başını kaldırır semâda görürdün... buyurmuşlardı.

- "Şeyh Evhadeddîn'in, ayı leğende görüyorum, demesinden maksat: Hakk'ı güzellerde görüyorum, demektir. Hazret-i Şems'in ayı semâda görürdün, buyurmalarından maksat da, sâde suret güzellerinde değil, her yerde görürdün, demektir.

Güzel sevilir, çünkü ondan Hakk'm nuru zuhur etmiştir. Fakat bir güzelde bu tecellîyi seyrettiğin gibi, meselâ bir devenin gözünde de ayni tecellîyi görmen îcap eder."

Münıre Hanımefendinin bir kimse hakkında, bari kusurunu bilseydi demesi üzerine:

- "Bilmek nasîbi büyük şeydir Münîre Hanım!"

- "Vakit ve zaman gelince ezelde ilâhî nurdan kendilerine isabet etmiş kimseler şu veya bu sebeple bir rahmânî şuleye eriştiler mi ne kadar kötü yolda bulunsalar veyahut küfür ve isyan üzere olmuş olsalar, derhal bu küfür kaftanını atıp Hakk'a ve hakîkata sırât-ı müstakime dönerler."

- "insan iyi veya doğru yolda olduğunu nasıl anlayabilir?

- "Hazret-i Pîr buyuruyor ki: Her müslümanın kalbinde bir ilâhî vaiz vardır. İnsanın kendi kendine nasihati olmazsa, edilecek vaaz ve

nasihatten istifâde edemez.

Bir de: Kendi kendinden fetvayı al! diye bir hadîs-i şerif vardır. Çünkü insan, yükselip alçalmasını kendi kalbinden anlar. Eğer bir kimse Allah'a teveccüh etmiş ve Allah muhabbeti ile kalbi dolmuşsa,

elbet terakki ettiği anlaşılır. Eğer nefsinin arzularına kapılmış ve günlük zevklere dalmışsa, elbet derecesinden düştüğü meydana çıkar. Daha ne fetva ararsın? Kalbin elbet ne yolda ve ne halde olduğunu sana, hâriçteki vaizlerden daha doğru söyler.

Demek oluyor ki insan, fetvayı kendi kalbindeki müftüden alacak olursa yanılmamış olur. Bu müftü: Nefsinin arzusuna uyuyorsun, gittikçe alçalıyorsun! yahut: Hakka teveccüh ediyorsun, kalbin Hakk'ın nûruyle doluyor, terakkidesin! derse, senin için bu fetva gerçekten tesirlidir. Fakat şayet bu fetva tesir etmeyecek olursa, hâriçteki nasîhatçilerin ve müftülerin sözü hiç tesir etmez.

İşte gönlündeki bu müftü, bir ilâhî vaizdir. Hâriçteki vaizler ve nasîhatçiler sana ancak hayır ve şer yollarını işaret ederek, kötü ve şerli işlerden sakınıp hayrı tercih etmeni tavsiye ederler. Halbuki senin bunlardan hangisine teveccüh ve iltifat ettiğini, iyilik veya kötülük yollarından hangisinden hoşlandığını bilemezler.

Sorarım size, meselâ içinizden birinizin karnınız veya başınız ağrısa, bir hekimin karşısına gittiğiniz zaman, son derece teşhisi kuvvetli dahi olsa sizi görür görmez: Senin hastalığın falan yerindedir! diyebilir mi? Ancak ona, şikâyetinizin hangi uzvunuzda olduğunu söyledikten sonra icap eden tavsiyelerde bulunur ve sakınmanız lâzım gelen şeyleri söyler. Halbuki o ağrının varlığını yokluğunu veya nerenizde olduğunu

bilecek ancak sizin bilginiz, yâni içinizdeki müftünün fetvâsıdır."

Bir dervişin, yokluğu ölçüsünde beka bulup Hak'la Hak olduğundan konuşuluyordu.

Nazlı Hanımefendi:

- Fena bulmakta, yokluğa ermekte derece tasavvur edemiyorum. Bir insan yâ fâni olur yahut da olamaz. Tamamen fâni olmadıkça da ona Hak'la beka yoktur, dedi.

- "Fenada yâni yoklukta da derece vardır. Meselâ mektebe henüz başlamış bir çocuğa da, tahsili orta dereceyi bulmuş olanına ve yahut yüksek kısma geçmiş bulunana da talebe denir, değil mi ki cehli fânî eden tahsil hayâtına ayak basmış ve okumaya niyet eylemiştir.

Keza, tek katı çıkmış bir binaya baktığın zaman henüz tam olma-

makla beraber yine de: Bir bina yapılıyor... demez misin?.

Evet, birdenbire ve süratle yokluğa eren de vardır: yavaş yavaş, zamanla mücâhede ve riyâzatta bulunarak kötülüklerini iyiliğe çeviren de vardır. Yazık ki mürşidinin yokluk denizine karşı küçük bir huyundan vazgeçemeyenler de vardır.

Tamâmiyle fânî olmak, yokluğa erişmek kolay bir şey değildir. Fânilik tamâmiyle mürşidinin boyasıyle boyanmak, kendinden eser kalmamak demektir. Sana bakan onu, ona bakan seni görmelidir. Sâlik fânî oldu mu, zuhur eden rabbânî hakikattir. 1 Elbet fenada da derece vardır. Meselâ bir buz parçasını suya atmakla o hemen erir, fânî olur mu? Tabiî hayır, eridiği kadar suya karışmış olur. Fakat eriyip bitmedikçe ondaki buzluk sıfatı bakîdir. Ancak tamâmiyle eridiği zaman: Buz eridi... denir ki o vakit onun ismi de su olur."

Nazlı Hanımefendi:

- Zerre kadar bir mevcudiyeti de kalsa yine kendisine bir istifâdesi olmaz. Yine nafile!.

- "Tabiî... Fakat hiç olmayana nazaran yine bir şeydir. Meselâ dün

birisi: Ben mürşidimin büyüklüğünü bilirdim ama şimdi daha fazla biliyor, tasdik ediyorum, diyordu. Bu söz anlatıyor ki mürşidini tasdik edememiş, bilememiş ve şimdi de bilemiyor."

Nazlı Hanımefendi:

- Bu iş, sahibin lutfu ile olabilecek bir şey... Yoksa kademe kademe çıkılacak olursa vay hâlimize!

- "Geçmiş veya haldeki insanların buldukları kahır ve belâ, hep kendi hareket ve tutumları yüzünden ve arzularının çokluğundandır. Aslında bilse de bilmese de ister dalâlet, ister hidâyet ehli olsun, her iki kısmın da gayesi Hak'tır. Fakat cehennem ehlinde, cennet ehlindeki zevk yoktur. Nîmet ile mihnet bir midir? Eğer bir ise, yâni eğer mihnete razı isen onu seç, o yolda git... Lâkin sen lutufla kahırdan, zahmetle rahattan hangisini ihtiyar eder, hangisini seçersin? Niçin lütuf varken eziyeti, mihneti ihtiyar edelim, niçin nîmet varken zahmeti ve saadet varken çileyi seçelim?

Dâima lütuf iste... Çünkü Allah, kalpleri ve fikirleri kalıptan kalıba koyucu, değiştiricidir. İşte onun için Resulullah: Ey kalpleri ve gözleri evirip, çeviren! Kalbimi dîninde, sırât-ı müstakim üzre tesbit et,

1- İzâ temme'l-fakru fehüvallah.

karar kıldır! buyurur.

Demin ak sakallı ihtiyar bir zat gelmişti. Evvelce askerî muallimliklerde bulunmuş, gün görmüş bir kimse idi. Söz arasında hâlinden bahsederken: Bu gece ekmek paramız yok... dedi ve zahirde hatâlarım olduğunu bilmiyorum; lâkin kılınmamış namazlarım var. Kudüs'te ve mübarek yerlerde namaz kıldım. Belki onların yüzü suyu hürmetine Cenâb-ı Hak beni affeder, dedi. Kendisini teselli ettim, elbet, elbet... dedim. Düşünün bir kere... Ya bizim buna gelinceye kadar hesaba gelmez nice hatâlarımız var...

Aman yâ Rabbî senden sana sığındık. Eğer öleyim de kurtulayım, dersen bu pek boş bir temennidir. Çünkü asıl iş, öldükten sonra başlar.

Onun için Calinus: Bir katırın kuyruğunun altında sinek olmaya razıyım. Tek ölmeyeyim de dünyâda kalayım... diyor.

Meselâ kafes içindeki bir kuş, etrafında pençelerini açarak kendisini bekleyen kediler görürse, dışarı çıkmayı ister mi? İşte onun da ruhu bunu hissettiğinden ölmek istememesi tabiîdir."

Niyet nedir diye sorulması üzerine:

- "Tâat ve ibâdetlerde niyetsizlik, yaptığını bilmemek demektir. İsterse kalbî olsun, ibâdette niyet lâzımdır. Ulu orta ne yaptığını bilmeden ibâdet etmek, ibâdet değildir. Meselâ namaz adına, makine gibi yatıp kalkmanın ne ehemmiyeti vardır? Onun için hadîs-i şerifte: Amel, niyete bağlıdır 1 buyurulur. Yâni Allah sizin amellerinize değil, kalbinize, niyetinize bakar.

Niyet, çok büyük şeydir."

Sobanın üstüne ısınması için konan su, fevkalâde tatlı sesler çıkararak kaynıyordu. Bir müddet dinledikten sonra:

- "Su bile ateşe mâruz kalınca tahammül edemiyor. Ya beden nasıl dayanır?

Suyun lisânı yoktur, diyenler de vardır. Halbuki her şeyin lisânı vardır."

Birkaç gün evvel vefat etmiş olan Sadî Bey isminde ve Hocamızın

1- İnneme'l-a'mâlü bi'n-niyyât.

teveccühü olan bir zâtın, üçü de münevver ve yetişmiş oğulları ziyaret maksadıyla gelmişlerdi:

- "Bu çocuklar bize sırf ezeldeki cins yakınlığı yüzünden bir gönül daveti ile ve menfaatsiz geldiler. Büyük oğlu, babasını ölümünden evvel rüyasında gördüğünü ve: Ben ölsem de kalbim ve elim ölmez, dediğini söyledi.

Evet oğlum, dedim. Çünkü kalp, Allah'ın nazargâhıdır. Elde bir damar vardır ki doğru kalbe gider. Onun için babanız böyle söylemiş."

Mesnevî-i Şerif okuyorduk:

- "İşte görüyorsunuz ki bütün bu güzellikler hep türlü ifâdeler ve benzetmeler içinde gizlenerek söylenmiş. Bir gün Resûlullah Efendimiz Hazret-i Ayşe'nin yanında idi. Bir âmâ, bir rivayete göre Ümmü Mektum Hazretleri kapıya geldi. Hazret-i Ayşe kapıyı açmak için gitti. Efendimiz de arkasından gitti. Hazret-i Ayşe başım örtmek için örtü aldı. Fakat Resûlullah: Yâ Ayşe, onun gözleri âmâdır, görmez... dedi. Fakat Hazret-i Ayşe söz söylemeden işaret ile kendi gözlerini gösterdi: Ben onu görüyorum, yâ Resûlallah! demek istedi. Bu hareket Efendimiz'in hoşuna gitti. Hz. Ayşe biliyordu ki Efendimiz onu, kendisini sakındığından daha fazla yabancılardan sakınmaktadır. Halbuki o âmâ, Ayşe'nin bu işaretini de görmedi, anlamadı.

İşte burada Efendimiz akıl ve Ayşe ruh gibidir. Akıl, ruhun cemâlini nâmahremlerden gizler. Onun hakikatini kinayeler içine saklar; hoş o nâmahremler bu kinayelerden de anlamazlar. Çünkü ruhun yüzüne nikap, kendi nurudur."

Radyodan bahsedilirken Semîha Hanım' a:

- "İşte Semîha... Şimdi dünya marifet devrine girmiştir. Radyo3aı görmüyor musunuz? Tâ nerelerden sesleri, söylenen sözleri buralara kadar getiriyor. Bu ne büyük bir kudrettir. Hattâ öyle bir zaman gelecek ki eski milletlerin, meselâ Romalıların sözlerini, târihlerini ses dalgalarından toplayabilecekler. Çünkü o dalgalar kaybolmamıştır.

İşte ehlullâhın dimağı da muazzam bir radyo makinesi gibidir. İki âlemin bütün hâdiseleri ondan gelir geçer."

SOHBETLER 247

İnsanın mânâsı hakkında sorulan bir sualden sonra:

- "İnsan demek, göz demek, görmek demektir. İnsan vücûdu için-

de, görücü, bilici ve idrak edici olan nura insan, geri kalan kısmına, kemik ve et denir.

Binâenaleyh bir kimse gördüğü, bildiği ve sohbet ettiği ile tartılır. Ne gördü ne bildi neye muhabbet eylediyse seviyesi ve kıymeti ancak odur. Yâni talebin ne ise sen de osun. Bir insanın kıymeti himmetiyle mütenâsiptir 1 . Himmeti ulvî ise kendi de ulvîdir. Himmeti süflî ise kendi de süflidir. Çünkü her şey kendisini çekene meyleder."

Hüsniye Hanım, çocukluk ve gençlik arkadaşı bir hanımdan bahsederken, her şeyi sevdiğini, her şeye bağlı olduğunu, fakat gönlünü yokladığında gayesinin bunlardan hiçbiri olmadığını ve hiçbiri ile tatmin olmadığını söylediğini anlattı:

- "Halbuki asıl mânâyı bulmuş olsa idi, ayı, güneşi, denizi, yâni Hakk'ın bütün isim ve sıfatlarını sever, bunlar da sahibimin, bunlardan da o tecellî etmiştir, derdi. O, cismi bulmuş ruhu bulamıyor, teni bulmuş canı bulamıyor. Bütün o gördüğü şeyler cemâl-i mutlakın akisleridir. Meselâ şurada bir aynayı yüz parça etsen yüzünden de beni görürsün. Fakat bu gördüklerin ben miyim? Hayır. Benim akislerimdir. Şu halde o aynalarda gördüğün güzelliklere âşık olacağına, aslına âşık ol!"

Hüsniye Hanım:

- Onun dünyâdan bu rahatsızlığı ve huzursuzluğu, yâni dünyâya büsbütün esir olmayışı kendi hakkında hayırlı değil midir?

- "Hayır! Dünya onun gibi nice gayr-i memnunlar ile doludur. Meselâ bir milyoner: Beni bir saniye güldürene bir milyonumu vereceğim, diyor. Bir diğeri ise artık zevke ve eğlenceye o kadar doymuş ki, yapacak bir şey bulamayarak intihar ediyor.

Meselâ bu kadın, senin kendininkinden çok başka bir âlemde olduğunu bildiği halde, neden bana o âlemden bahset... demiyor ve maneviyâta bir yakınlık duymuyor? Çünkü o manevî âlemi aramak nimetinden mahrumdur.

Siz şüphesiz dünya içindeki dünyâdasınız. Yâni onlardan başka bir âlemdesiniz. Senden bu kokuyu duymamak kabil değil. Senden duymayan, benden de duyamaz."

1- Kıymetu l-mer'i bi-himmetihî. (Hadîs)

Sabîha Hanım:

-iş, sahibin ona bu cezbeyi ihsan etmesinde... böyle bir tecellî olsa derhal koşar gelirdi.

- "Fakat güneş her tarafa birden akseder. Mezbeleye, lağıma ak-setmesi, onların fena kokularını ziyâdeleştirir. Güle, sümbüle ise güzel kokular verir. Yâni herkesin istidadında olan şeye kuvvet ve imkân ha-zırlar. Nîsan yağmuru sedefin ağzına düşerse inci, yılanın ağzına dü-şerse zehir olur. Keza, Kuran, müminin îmânını, kâfirin de küfrünü ziyâdeleştirir."

- "Nazlı Hanım, ba's, diriliş iki türlüdür. Biri zahirî, diğeri manevî. Ba'sin lügat mânâsı, yerinden koparmak demektir.

Sûrî olan ba'ste, insan ıztırârî yâni tabiî ölümle öldükten sonra

mezara girer ve kabirde nice müddet medfun kaldıktan sonra cesetler dirilip haşrolur. Böylece de kıyametin sırrı ve hakikati o gün zuhura gelir ve hakikatler, herkese o gün ayan ve aşikâr olur.

Bir de manevî ba's, manevî diriliş vardır ki, bunda insan, ihtiyarî ölümle ölüp fânî olduktan ve mecazî vücut kaydından kurtularak zat nurları içinde bir çok müddet medfun olduktan sonra Cenâb-ı Hak onu: Benim sıfatlarımla ortaya çık, seni gören beni görür 1 sözünün gereği üzere, fena mertebesinden bakâbillah yâni yokluktan sonra Hak'la var olmak derecesine, Allah'ın sıfatlarıyle sıfatlanmış olduğu halde ba's ve ihraç eder. Ve o kimse bu mertebede Hakk'ın bekâsıyle bakî ve rabbânî hayat ile dirilmiş olarak her ne işlerse hemen Hak'la işler. Bu mertebede o, eşyayı Hak'tan başka görmediği gibi, Hakk'ı da eşyadan gayrı görmez. Belki halkı Hak'la kâim ve Hakk'ı cümle eşya ve mahlûkâtın aynasında zahir ve tecellî eylemiş görür. Bir kesret görür ki hakikatte vahdetin tâ kendisidir. Bir vahdet görür ki eşyanın kesretinde kendini göstermekte bulunmuştur. İşte bu mertebede ona zahir, bâtının kendisi ve bâtın da zuhuru itibariyle zahirin aynı göründüğü gibi, âhir aynı evvel ve evvel ise aynı âhir görünür. O kimse bu mertebede: Evvel âhirdir, âhir evveldir. Zahir bâtındır ve bâtın da zahirdir! der.

Şeyh-i Ekber'in: O izhar ettiği eşyanın tâ kendisidir 2 kavli ve Hazret-i Ali'nin: Ölüm gözümden örtüyü kaldıracak olsa, bu dünyâda gördüğümden fazla bir şey görmüş olmayacağım! demesi de yine aynı

mânâyı doğrular. Zeyd Hazretlerinin gözleri de riyâzat ve ilâhî nurlar-

1- Uhruc bi-sifâtî femen reâke reânî. (Hadîs-i kudsî)

2- Sübhâne men ezhara'l-eşyâe ve hüve aynühâ.

la aydınlandıktan sonra bu âlemde mahşeri görmemiş miydi?

Demek oluyor ki, ölmezden evvel ölüp dirilenlere ve Hakkın nûriyle bu eşyaya nazar edenlere, eşyanın hakikatinin bu dünyâda açılıp tamâmiyle görünmesi kabil oluyormuş.

Sâdece surette kalanlara hakikati anlamak haram oldu. İşte bu hakikatleri onlar ancak kıyamet gününde görüp idrak edebileceklerdir.

Zahir bâtın içinde; bâtın da zahir içindedir, dedik. Öyle değil mi ya... Bakınız bu bas, bu diriliş meselesinin biz yalnız birinci kısmını yâni ana rahminden doğuşu biliyorduk. Fakat bundan bir de mânevi

diriliş hakikatini ortaya koyunca, bâtının, aynı zahir olduğu meydana çıktı. İşte bu dünya suretinde de bâtın âleminin mevcudiyetini aynı ölçüler ile anlayabiliriz. Hazret-i Niyazi'nin dediği gibi: Haktan ayan bir nesne yok / Gözsüzlere pinhan imiş."

Nazlı Hanımefendi:

-Ben manevî ba'si her sâlike şâmil zannederdim.

- "Her sâlike mânevi diriliş nasip ve müyesser değildir. Yukarıda da söylediğimiz gibi, suret e kalanlar bundan mahrumdurlar. Fakat yolunda bulunanlar ve o nura mazhar olmak için çalışanlar, herhalde suret ba' sinde kalanlardan üsttür. Çünkü bir ağacın dalı eğri de olsa, köke merbut ve bu suretle de canlı olması yüzünden, herhalde dosdoğru fakat kuru bir daldan daha iyidir.

Hâsılı mahlûkat ve bütün bu yaradılış âlemi Hakk'm mutlak güzelliğine perde gibidir. Bu perde açılıp Hazret-i Ebû Bekir'in: Hiçbir şey görmedim ki onda Allah'ı görmeyeyim, dediği gibi görgü sahibi olmak, ancak ölmezden evvel ölmekle olur.

Hazret-i Muhiddîn: Bu dünyâdan daha güzel bir şey yoktur 1 , buyurur. Cenâb-ı Hak, âlemi Rahman sureti üzre îcat ettiği için ondan güzel, ondan mükemmel bir şey nasıl olabilir? İşte Hazret-i

Muhiddîn'den beş yüz sene sonra gelen Leipnitz de: Mademki her şey sûret-i ilâhiyyedir, kemal üzre olması lâzımdır, demekle Hazret-i Muhiddîn'in sözünü ayniyle kabul etmiştir.

Yine Şeyh-i Ekber buyurur ki: Bu tabiat, aslî hakikati itibariyle fail (aktif) olduğu gibi, yine o tabiat, kendisinde ilâhî esma suretlerinin zuhur ve tahakkuku hasebiyle de münfail (pasif)dir. Onun için: Rab kuldur; kul da Rab'dır 2 sözü de bu mânâyı açıklar. Keza Spinoza'nm: La nature naturee; la nature naturante 3 sözü de

1- Leyse fi'1-imkâni ebdau min hâze'1-âlem.

2- El-abdü Rabbün ve'r-Rabbü abdün...

3- "Pasif tabiat, aktif tabiat."

Muhiddîn Arabî Hazretlerinin yukarıdaki sözünü teyit eder mâhiyettedir."

Nazlı Hanımefendi:

- İnsan yalnız şu iki günlük sohbeti muska yapıp boynuna assa, küpe yapıp kulağına taksa, okuyup ezberlese ve mânâsını hal etmeye çalışsa, başka bir şeye hacet kalmaz. Bize öyle bir ilim, öyle âlemler açtınız ki her şeyi, her şeyi içine sığdırmış...

Akşam salonda oturuyorduk. Semîha Hanımefendi, Nişancı Camii minaresinin tepesinde bir ışık uyandırılmış olduğunu söyleyince Hocamız kalkarak baktı ve bizi de çağırarak gösterdi. Gerçekten de minarenin aleminde parlak bir ışık vardı:

- "Hayra alâmettir inşallah!" dedikten sonra:

- "Minare vücûda işaret olduğuna göre görünen aydınlık da ondan zuhur eden nura işaret olmak gerektir.

Bâzı minarelerin üç şerefesi vardır. Bunlardan birincisi ef 'âle; ikincisi esmaya, üçüncüsü de sıfata işarettir. Hey'et-i umûmiyesi de

zâtı temsil eder. İşte minare, bu esas üzerine düşünülüp yapılmıştır."

Yatsı namazı vakti gelmişti. Behîce Hanımefendiye latife yollu hitap ederek:

- "Yay seccadeyi bakalım
Güzel Allâhımıza tapalım."

Sokakta güçlükle yürüyen bir küfeciyi göstererek:

- "Şimdi, şu küfecinin yanından lüks bir otomobil geçti. İçinde bir kadınla bir erkek vardı. Bu adam ise hem yaya gidiyor hem de sırtında ağır bir de yük taşıyor.

Cehennemde, cehennem ehli bir çok yandıktan sonra Cenâb-ı Hakka yalvaracaklar Allah da onlara: Susun, konuşmayın! buyuracak. Ve cehennem ehli, bu hitabın lezzetinden, cehennemde bin yıl yandıklarını hissetmeyecekler.

İşte aynı hitabın bu âlemde de zuhuruna canlı bir örnek! Mahşer de burada... Cennet ve cehennem de burada!"

Sabîha Hanımefendi:

-Fakat bâzan Allah'ın sevgilileri de ezâ çekiyorlar, bunun sebebi nedir 1 ?

- "Pâklerin halleriyle kendi hâlimizi kıyas etmeyelim. O ezâ ve cefâ, bu ululara, azar ve ceza suretinde tecellî etmiş lutuftur. Hikmet ve sebebini bilmek herkese nasip değildir.

Teşbihte hatâ olmaz, meselâ bir büyük insan, sırasında sevgilileri-ne de çıkışır; fakat bu zahirin hakkını vermek içindir. Yoksa uzaklaştı-rıcı bir azar ve sitem değildir. Hem bu sitemin içinde de aynı tecellî vardır. Bu sitemle karşılaşmakla beraber yine de kendilerini paylayan Efendinin huzurundan uzak değillerdir."

Uzun senelerdir Bağdat'ta bulunan eski şeyhülislâmlardan ve Ho-camızın müritlerinden olan Hay deri Zade İbrahim Efendinin vefatı haberinin gelmesi üzerine meclisten biri:

- Nice zamandır ayrılıkta idi. Şimdi Hakk'a kavuştu. Ama işte gidene de acınıyor, dedi.

- "Aslı neresi ise ona kavuştu.. Koca sultan!"
Münîre Hanımefendi:

- Allah cümlemizi cemâlinden ayırmasın!

- "Mademki Hak yolundasınız ve Hakkın taliplerisiniz. O halde siz de güneşin ışığından, o nurun ışığı oklarından bir ışıksınız, güneşin nuru yine güneşe geri döner ve her şey kâmilin kalbinde haşrolur. Kâh oradan dağılır, kâh orada toplanır.

Semîha Hanım, bu mânâ İlahiyatta 1 nasıl ifâde edilmiştir?"
Semîha Hanım:

- Şems-i münîrin gitmede nuru yine şemse
Zâta bu sıfatla kavuşur âşık-ı bî-can

- "Hâsılı Münîre Hanım, ilâhî aşk güneş gibidir. Ruhlar ve âşıklar da onun ışıkları, şâir eşya ve cisimler ise gölgeler gibidir."

Meclisten birinin, basiret gözünden maksat nedir, diye sorması üzerine:

- "Basiret gözü, yâhat kalp gözü... diye bir tasavvuf tâbiri vardır. Kalbin iki gözünden biri akıl, diğeri fikirdir. İşte bunlar, ne vakit kalbin hayâtı ve diriliği olan ilim ve marifetle aydınlanır ve bezenirse, o vakit her şeyin iç yüzüne nüfuz eder ve âkibetini görür. Kalp hayâtının

1- İlâhiyât-ı Ken an, İstanbul 1341, s.85; (İkinci baskı, istanbul 1988, s.83.)

ilim ve marifet olduğu, Hazret-i Ali'nin şu sözleriyle de sabittir:

Kalbin hayâtı ilimdir, kazanınız; ölümü ise cehildir, sakınınız!

İşte kalp gözü ne vakit ilim ve marifetle dirilirse, basiret gözü de o zaman açılmış olur."

- "Çalabım bir şâr yarattı iki cihan arasından
Bakıcak dîdar görünür o şârın kenâresinden

Bu şiir Hacı Bayram Velînindir.

Çalap'tan maksat, Allah'tır. Şâr'dan maksat, Hakk'm hüviyeti bel-desi ve cem'u 1-cem'in memleketidir.

İki cihandan biri hüviyet biri de eniyettir. Yâni biri bâtın-ı Hak di-ğeri zâhir-i Hak'tır.

Yarattı'dan murat, manevî vücuttan sûrî yâni görünen vücûda zu-hur etti, demektir.

İşte şâr, yâni hakikat beldesi, biri hüviyet biri eniyet olan o iki cihâna da şâmil olmuştur. Keza âyet-i kerîmede buyurulan İnnî enallah 1 dan innî hüviyet cihanına; ene, eniyyet cihanına; Allah da her iki cihâna şâmil olmuştur.

Bakıcak dîdar görünür o şârın kenâresinden, deniyor. Halbuki dîdar her vakit görünmektedir. Yalnız câhillerin cehli, onu görmeye hicap oluyor. Meselâ bir kimse tebdîl-i kıyafet edip gezerken, onu bilenler tanıyabilir. Bu zâtı tanımayanlara: Şimdi şuradan geçti tanımadınız mı? derler.

Karagöz'ü Türk zevkine mal eden Şeyh Küşterî, bu oyunla, görmeyenlerin cehline, şuhut ehlinin ve evliyanın görmelerine, hakikat ehlinin de ayn-ı hüviyet olmalarına ne güzel işaret etmiştir. Öyle değil mi ya? Câhiller gördüklerini o gölgelerden bilirler. Bir Arnavut'un, Şîrin ile Ferhad'ın arasına giren cadıya piştovu çektiği gibi...

Şuhut ehli ise onu, oynatandan, yâni hareket ettirenden bilir. Halbuki hakikat ehli, perdenin arkasına girer ve oynayanı da oynatanı da bizzat gördüğünden bütün o suretlerin birer kukladan ibaret olduğunu anlayarak, kendisi de orada bir suret olup gider.

Dîdar görmek ne demektir? Dîdar görmekte kesret vardır. Bir gören, bir görüş bir de görülen yâni ef 'âl, sıfat, zât kesretleri vardır.

Ef alden sıfat görünür. Sıfattan zât görünür. Fakat ayn-ı hüviyet yâni hüviyetin kendisi olunca, insan kendi kendini görür ve artık ef al,

1- Kasas sûresi, 30. âyet.

sıfat yâni gören ve görülen diye bir şey kalmaz."

- "Hazret-i Mevlânâ buyuruyor ki: Ben derd ü minnetle hastayım, senin kelâmın, senin cemâlin, sen, benim aşkımın yuvasının mahal ve mekânısın. O, benim hastalığıma sıhhat ve şifâ vericidir, dert ve mihneti, rahat, ferah ve sevince çeviricidir.

Ey Hüsâmeddin, ben sana nasıl açıklayayım ki, sana Allah feyzini nefh ediyor ve benim de bâtınıma sunuyor, oradan da mesneviler hâlinde zuhur eyliyor. Fakat bâtınımdaki bütün esrarı nasıl ifşa edebilirim?

Ebû Hüreyre diyor ki: Ben Resûlullah'tan iki türlü ilim aldım. Birini söyleyebilirim; ötekini ortaya çıkarırsam boğazımı kesersiniz. İşte bu söylenmeyen bilgi, kalp marifeti ile bilinip anlaşılır. Kalp marife-

tinin neticesi de Allah bilgisidir. Fakat bilgi ve irâde bir değildir.

Bir gün, üniversite yüksek matematik profesörü Nâdir Bey öyle demişti: Bana doktorlar sigara içme... Öksürüğün bundan geçmiyor, diyorlar, içmeyeyim de öleyim mi?

İşte öyle bir kimse ki bilgisi var, irâdesi yok. Demek oluyor ki, irâde olmazsa, ilim, bilgi fayda vermiyor. Onun için Sokrat bile: Canım, bu gökleri, yıldızları araştırmaya ne gidiyorsunuz? Bu kâinatın içinde olup bitenlere ne koşuyorsunuz? Gözünüzü kalbinize dikin. Yâni mânevi hüviyetinize çevirin. Onu görmeğe çalışın. Hep orayı görün, anlayın diyor.

Bergson da diyor ki: Mutlak vücutla alış veriş etmiş olmak için aklı bir tarafa bırakmak gerek. Çünkü akıl, gönül marifetini kavrayamaz. Keza Pascal da: Sus be, ahmak akıl! Demek suretiyle, aklın her müşkülü çözemediğini söylemek ister.

İlim, hâdiseleri tahlil ve izah etmek demektir. Yâni gözle gördüğümüz, elle tuttuğumuz, kulakla işittiğimiz, bir başka söyleyişle, duygularımız vâsıtasıyle hissettiğimiz şeyler ile meşgul olmak ve pozitivistlere göre mümkün olmayan şeyleri bırakmaktır.

Halbuki bu ayı, bu yıldızları seyrediyorsun, bunların seyri yalan-

dır. İlmin hükmüne dayanarak soyuyorum ki bu budur. Meselâ tabiatın muhteşem manzaralarına türlü türlü renklerine alınıp kalıyorsun. Yine ilim anlayışıyla söyliyorum, ne renk vardır, ne de ziya... Hep bunlar karanlık esirin hareketlerinden ileri gelmektedir. Dünyâda yalnız hareket vardır. Bu ihtizaz saniyede 143 trilyon olursa hararet; saniyede 483 trilyon olursa ışık hâsıl olur.

Yalnız karanlık esîrî hareketlerdir ki göz sinirlerimize çarparak bizde o aydınlık hissini doğuruyor. Meselâ ahenkli sesler işitiyoruz. Hayır böyle şey de yok... Bu da yalan. Bu sesler, bizatihi sakin olan bâzı dalgaların harekete gelmesinden ileri geliyor. Meselâ ateşe bastığın vakit ayağın yanıyor. Fakat bunu dimağında hissediyorsun. Halbuki, nişlerimizle gördüğümüz şeyler... diyorsun. İşte dünyâmızın etrafında en fazla rol oynayan buhar gözle görülmüyor. Şualar gözle görülmüyor. Güneş tayfının mühim bir kısmı yine gözle görülmüyor. Peki bunların hangisine inanıp: Bunlar bize yeter! diyorsun. Güneşin, ufkun üzerine çıktığını görüyorsun, halbuki altındadır. Isınıyorsun, üşüyorsun. Isınmak, üşümek de yok, onlar da yalan. Hangi birini söyleyelim? Nereye

baksak yalandan ibaret.

Bugün her şeyin, maddenin de canlı olduğu ve camit bir şey bulunmadığı isbat olunmakla, maddecilik nazariyesi çürütülmüştür. Senin madde dediğin de hareket ve tekâmüldedir."

- Ârifibillâh ne demektir'?

- "Ârifibillâh, Cenâb-ı Hakkı zâtiyle, sıfâtiyle, esmâsıyle bilen ve kaza ve kader sırrına vâkıf olan kimseye derler. Bu Hak marifetine vâsıl olmak için de züht ü takvaya sarılmak lâzımdır."

- Züht nedir?

- "Züht, nefsin iştihâ ve arzularından geçmektir."

- Takva nedir?

- "Büyük küçük günahlardan geçmek demektir. Hâsılı bunların ikisi de, tarlaya tohum ekip yetiştirmek ve bu yemişleri yemek demektir. İşte ârifibillâh, bu marifete sahip olan kimseye derler.

Ârifibillâh, "Levlâk..." sırrına mazhar olan hakîkat-i Muhammedi-
ye'dir. Bu hakikat ise her zaman mevcuttur. Her asırda buna mazhar olan kâmil insana kutbü'l-aktâb ve gavsü'l-ekber deniyor.

Hadîs-i şerifte: Beni zaitlerin içinde arayınız ki sizler o zaîflerin sayesinde rızıklanır ve nusret bulursunuz 1 , buyurulur. Burada zaîflerden maksat, Hak'ta fâni olmuş kimselerdir. Resûlullah Efendi-
miz: İlim ibâdetten hayırlıdır 2 ve ilim amelden hayırlıdır 3 buyuruyor. Demek oluyor ki ilmin fazileti, ibâdet ve amelden üsttür."

1- Ebğûnî zuafâeküm, feinnemâ türzeküne ve tünsarûne bizuafâiküm.

2- El-ilmü hayrün mine'l-ibâdeti.

3- El-ilmü hayrün mine'l-ameli.

Her şeyde Hakk'ı görüp herkese de ona göre muamele etmek lâzım geldiğinden bahsedilirken:

- "Mezâhirin yâni bu görünüş âleminin hakkına riâyet etmeyen kimseler Allah'ı nasıl bilebilirler, nasıl sevebilirler?"

Bir an durduktan sonra:

- "Güç mesele!"

Münîre Hanımefendi:

- işte bu gün de geçti. Allah'a yarayacak bir iş yapmadım!

- "Kim yapabilir ki sen yapasın? Asıl ibâdet uyanıklık üzre olmaktır."

Sâmiha Hanım:

- Bir kimseyi, sakınması lâzım gelen yanlışlardan meneden ancak

muhabbetin ziyâdeliği... Bir fenalığın fenalığını bilmek onu yapmamaya kâfi değil...

- "Evet, geçenlerde de bir misal vermiş, aşkı benlik yakıcı bir hil'ata benzetmiştik. O hil'atin sâlike ihsan olması ise onda mevcut olan bütün nefsânî sıfatları yakması içindir. Nasıl olsa bir gün gelecek bu hil'at o kimsenin üstünden kaldırılacaktır. İşte o zaman içinden ham olarak değil, pişmiş ve kâmil olarak çıkabilsin.

Dün Semîha ile aşk ve safâdan bahsetmiştik. Safa, asel-i musaffadır derler. Bu ne demektir? Bu, aşkı olmayanın safâsı da olmaz demektir. Yâni safa demek, safvet bulmuş olmak demektir. Hakikat ehli indinde safa, yüksek bir mertebedir. Bu, bütün mevcudatta Hakk'ı gördüğün vakit hâsıl olur. Çünkü bütün mevcudatta Hakk'ın bir ismine mazhar olmamış bir şey yoktur. Hazret-i Ebû Bekir: Hiçbir şey görmedim ki onda Hakk'ı görmeyeyim diyor. Eğer Hak'tan ârî bir şey görürsen o bâtıldır.

Bunun için, nasıl bir ney sedası, güzel kokular, latif çehreler sende ferah ve inşirah uyandırıyorsa, birisi tarafından tahkir edildiğin vakit de aynı zevki duymalı onu affetmeli, hoş görmelisin. Meselâ güzel bir ses ile gaşyolup kendinden geçtiğin gibi, sana fenalığı dokunan bir kimseyi affettiğin vakit de aym heyecan ve zevki hissetmen îcap eder. Bu meseleyi daha iptidaî bir görüşle muhakeme edecek olursak

dahi)dne ağır bir muamele karşısında sükûneti muhafaza etmenin bir fazilet olduğu meydana çıkar. Şöyle ki, birisi seni tahkir ettiği vakit, satılacak malına seni müşteri etmek istemiş demektir. Halbuki ona mukabele etmemek ve affetmekle, satmak istediği o metâı sahibine, bırakmış olursun.

Fakat aynı muameleyi kemal ehlinin görüşüne uyarak muhakeme ettiğinde, Hak'tan başka mevcut olmadığım bilerek, mâruz kaldığın bu hâdiseyi Allah'tan görecek ve Allah'tan gelen her şeyin de hoş olduğunu bilecek, bu suretle de güzelliklerden aldığın zevki çirkinliklerde de bulacaksın. İşte o vakit safâyı da bulmuş olursun."

Meclisten birinin sesten bahsetmesi üzerine:

- "Hiçbir şey yoktur ki ondan ses çıkmasın... İşte o ses, Hak'tır.

Ehlullâhın etrafında bulunan kimselerin kusurlarına işaret edenlere:

- "Medîne-i Münevvere ahâlisi, kendilerini hor gören ve aşağılayan kimselere hal lisâniyle derler ki: Bir kıymetli ve bahâ biçilmez pırlanta yüzüğün etrafındaki serpinti taşlara nasıl kıymetsiz der, onlara değer biçmezsiniz?"

-Mümin müminin aynasıdır, sözünün mânâsı nedir?

- "Birinci müminden maksat, kâmil insandır. İkinci müminden maksat da Allah demektir.

Kâmil insan, Cenâb-ı Hakk'ın isim ve sıfatlarının aynasıdır. Yâni insan orada, o ilâhî aynada, aslını, kendi hakikatini seyreder.

Hazret-i Niyazi ne güzel söylemiştir:

Halk içre bir âyîneyim herkes bakar bir ân görür

Her ne görür kendi yüzün ger yahşî ger yaman görür

Yâni herkes kendini benim aynamda görür. Herkesi cezbeden çeken, kendi hakîkat-i asliyesidir, demek istemiş. Dünya ehli senin meclisinden zevk almaz. Ama senin her meclisten, her insandan bir çeşit zevk alman lâzım gelir. İşte insanlık budur.

Bu hakikati belirtmek için Hazret-i Mevlânâ: Ben her mecliste ya-

nıp yakıldım, kötü halliler ile de iyi halliler ile de beraber oldum, der.

İnsanlık ne büyük şeydir. İnsan, Rahman sureti üzere halkolunmuştur. Ama iş onu görüp bilmekte. Cenâb-ı Hak, Âdem'in rûhânî kuvvetleri olan meleklere: Âdem'e secde edin! deyince melekler secde ettiler ve: Gökte aradığımızı yerde bulduk! dediler. Melekle Âdem, Âdem'le melek bir oldu."

Sâmiha Hanım:

- Saadetten bahsolurken: Saadet, dünyâyı dünya ehline bırakmak, rızâ ve teslimiyetten ibaret olan bir hırka bir lokma ile yetinmektir diye okumuştum:

- "Evet, dünya hırslarından vazgeçmek, saadetin yüzünü göstermesi demektir. Hırs kalkarsa dünya hayâtı sönüp gider. Dervişlerin bir hırka bir lokma dedikleri, rızâ ve teslimiyettir. Yoksa aç kalmak veya çıplak gezmek demek değildir... Ye, iç, gez, yürü, giyin... O yediğin yemeklerde bu lokmayı bulduktan ve giydiğin elbiseler içinde yokluk hırkasıyle olduktan sonra niçin bunlardan vazgeçesin? Elverir ki onlarda da Hakk'ın tecellîsini göresin...

Gez, yürü... Fakat dost seninle olsun. O seyredilen güzellikler de yârin hüsnünden birer parçadır. İş yokluktadır. Onu elde ettikten sonra ne istersen yap. Din bilgisi kitaplarında: Allah, dünyâyı yoktan var etti, diye bir söz vardır. Yoktan var olmadığına, vardan var olduğuna göre bu sözün mânâsı nedir? İşte var olmak için evvelâ yokluğa varılacaktır. Yokluk, var olmak demektir. Yüksel o büyüklüklere çık, tâ yok olunca!"

Seruer Beyefendinin hâlinden ve kemâlinden bahsedilirken, ol-

gunluğu idrâk etmiş bir ruhun her istediğini yapmaya muktedir olduğu da konuşuldu:

- "Mevlânâ Hazretleri: Âferinler, tahsinler olsun o mutlak hakime ki canı ikiye ayırdı, buyurur.

Bu canlardan biri hayvani ruh; diğeri ise izafî veya sultanî ya da ilâhî ruh denen iyiyi kötüden ayıran ruhtur.

Uykuya yattığın vakitte hayvânî ruh denen can, seninle beraber kalır. O ancak ölüm geldiği vakit insandan ayrılır. Halbuki izafî ruh, uyuduğun vakit senden ayrılır ve Hakk'ın marifet çimenzârında otlar, gezer, ruhlar âlemine çıkar. Uyandığın vakit ise yine sana gelir.

Buna şaşıp da, bir ruh nasıl olur da bir an içinde tekrar vücûda dönüp gelir demeyiniz. Bir elektrik dalgası bile, tek saniyede dünyâyı üç kere dolaşır. O halde ruhun vücûda geri dönüşünü liretle karşılamamanız îcap eder.

Âyet-i kerîmelerde 1 de buyurulur ki: Biz ruhu zahiren ve bâtmen kabzederiz. O kabzettiğimiz ruhu yeniden iade ederiz, insanlar, hasırdan neşirden ve ba'sden yâni öldükten sonra dirilmekten bu suretle misal almıyorlar mı?

İşte Münîre Hanım, izafî ruh dediğimiz o ruh, isterse bir dikeni gül eyler; isterse bir gülü diken eyler. İsterse rüzgârı ateş eder, isterse ateşi rüzgâr eder. Ah...

O izafî ruh, kâmil mürşidin nefhiyle karşısındakinde zuhur eden ve yine onun akıcı nazariyle, riyâzat ve mücâhede ve şâire ile nefsi arıtıp temizledikten sonra, gelişen ruhtur ki, işte ancak o, her istediğini yapar."

- Hakk'a yakın olmanın kemâli nedir?

- "Yokluktur. Meselâ uzaktan bir misk kokusu duyuyorsun. Yaklaşınca buram buram kokuyor. Fakat miskhâneye girip de işba hâline yâni kanıksar hâle gelince, hiçbir şey kalmaz. Artık koku duymaz olursun."

- "Bir hikâye vardır. Bir yahûdi, bir hıristiyan ve bir müslüman arkadaş olmuşlar. Vakıa bunlar inanış bakımından birbirlerinin zıddı iseler de vücutta zıtlar birleşmiyor mu? Meselâ ateş, su, toprak ve yine şeker, demir, çelik, kireç gibi unsurlar birbirinin zıddı olduğu halde, vücutta hep aym maksat için toplanmıyorlar mı?

Keza, akıl, rûh, nefis de insanda bir arada değil midir?

Hâsılı bu üç arkadaş bir yere misafir olurlar. Kaldıkları yerin ahâlisi de bunlara bir tencere helva gönderir. Ramazan olduğu için müslüman oruçludur. Hıristiyanla yahûdi, müslüman arkadaşlarının bu helvadan yememesi için o gece el sürmeyip ertesi günü yemeğe karar verirler. Müslüman da çaresiz razı olur. Yâni onlara müdâra eder, boyun eğer.

Hafız Şîrâzî de bir beyitte: Dünyada yaşamak için iki şey

1- Bakara sûresi, 245. âyet; Câsiye sûresi, 26. âyet; Tâhâ sûresi, 55. âyet; îsrâ sûresi

69. âyet; Ankebût sûresi, 19. âyet; Hac sûresi, 5. âyet; vs.

lâzımdır, der. Biri dostlar ile hoş geçinmek ve sohbet; diğeri düşmanları idare...

Nihayet bu üç arkadaş, aralarında şöyle bir karar verirler: Gece uykuya yatacaklar ve hangisinin rüyası ötekinden mühim ise helvayı da o yiyecektir.

Ertesi gün olur. Hıristiyanla yahûdi, ibâdetlerini yapmak üzere ibadethanelerine giderler. Müslüman ise bulunduğu yerde ibâdetini yapar.

Hıristiyanlar ile yahûdiler için ibadethane şarttır. İbâdetlerini ancak orada yaparlarsa Cenâb-ı Hakkın kabul edeceğine inanırlar. Halbuki müslümanlar için her yer ibâdetgâhtır. Bütün dünya onların mescididir.

Hâsılı üç arkadaşın da ibâdeti tamam olduktan sonra bir araya gelerek rüyalarını anlatmaya başlarlar. Yahûdi, rüyamda Musa'yı gördüm. Tûr'a gidiyordu. Ben de arkasından gittim. Orada bir tecellî oldu. Mûsâ, Tür, ben bir olduk. Ne Mûsâ kaldı, ne Tür, ne de ben... Bir müddet sonra kendime geldim. Bir tecellî daha oldu. Tür üç parçaya ayrıldı.

Biri âsumâne biri zemîne gitti ve hayâta sebep olan sebze ve bostan ol-
du. Biri de Mekke'ye gidip Arafat Dağı oldu. Üçüncü bir tecellîde Tür
parçalandı. Yüz bin Tûr'un eteğinde yüz bin Mûsâ, elinde yüz bin asâ
ile göründü, dedi.

Bu suretle de yahûdi, peygamberler arasında nur cihetiyle farkol-
madığını gösterdi. 1 Yahûdiler Musa'dan evvel gelen peygamberlere
îtikat ederler. Yalnız Hazret-i îsâ'yı ve Resûlullah Efendimiz'i tanımaz-
lar.

Hıristiyan da rüyasını anlatmaya başladı: Zeminden ne olacak?
Ben asumana, İsa'nın bulunduğu dördüncü kat göğe çıktım, dedi.

Bir hikâye vardır: Bir koç, bir öküz bir de deve arkadaş olmuş ve
yola çıkmışlar. Yolda bir demet arpa görmüşler. Koç: Bu arpayı taksim
edecek olursak hissemize pek az bir şey düşecek. İyisi mi, içimizde han-
gimizin nesli daha eski ise arpayı o yesin. Ben, tâ Hazret-i İsmail
zamanından kalmayım! demiş. Öküz de: Benim neslim tâ Hazret-i
Âdem zamanından beri mevcuttur. Adem'in ilk çift sürdüğü öküz be-
nim ecdâdımdır! demiş. Deve ise onlar dâvalarını isbâta çalışırken boy-
nunu uzatmış ve arpayı yemiş.

Rüyasını anlatma sırası müslümana gelince: Ben bu gece
Resûlullah Efendimiz ile müşerref oldum. Oğlum, dedi. Onların kimi

Tûr'a gitti. Kimi semâya çıktı. Senin yükseklerde işin yok. Senin işin

1- Bakara sûresi, 285. âyet: "Lâ nüferriku beyne ehadin min rüsülih.

zemindedir. Onlar oralarda gezmekte iken kalk helvayı ye! buyurdu. Ben de kalktım afiyetle helvayı yedim! demiş.

Yâni ey insan, senin aradığın ne zeminde ne semâda, ille kendindedir, o manevî rızkı ye! Cenâb-ı Hak: Siz nerede olsanız o sizinle beraberdir 1 buyuruyor. Yine: Biz ona şâh damarından daha yakınız 2 ve: Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü oradadır 3 buyuruyor.

Yâni senin aradığın kendindedir. Bu irfân-ı Muhammedi'ye varan kimse, yâni, kalk o helvayı ye! buyurulan kimse için Hak'tan gayri yoktur. Çünkü bütün âlem Hakk'ın yüzüdür, vechullahtır. İşte bu kemâli bulabilmek için, sevdiğin bir, gördüğün bir, taptığın bir olmalı..."

Bu konuşmadan bir iki saat sonra müslüman olan Keldânî Patrik Vekili Monseny ör Abid Efendi' den bahsaçıldı.

Münîre Hanımefendi:

- Günde beş vakit ruhuna okurum! dedi.

- "Oku, oku! İşte o hıristiyanlıkta irfân-ı Muhammedi'yi buldu. Halbuki bir çokları müslümanlıkta yahûdi ve hıristiyan mevkiinde kalırlar."

Kardeşlerimizden Hayriye Hanımefendi' nin, uzak bir yere nakledeceği için bir defâcık olsun gelip Hocamızı ziyaret etmek ricası söylendi.

Bu talebin yerine getirilemeyeceğini biliyorduk. Zira 1925 yılında bütün dînî müesseseler ile beraber dergâhlar da kapatılmış olduğundan o zaman bu zaman, Konağa yalnız aile efradı girip çıkıyor, ihvanın gelmesine asla müsâade olunmuyordu. Buna rağmen dâima kuşkuda olan resmî makamlar, kânuna aykırı bir hareket veya muamelenin cereyan edip etmediği hususunda kontrolü eksik etmemek

suretiyle aileye sıkıntılı günler geçirtiyor, halktan gelenin Hak'tan geldiğini bilen bu tevhîd ocağının üstün felsefesini anlayamamakla evi göz hapsinde bulundurmak hususunda aşırı gayretler gösteriyorlardı. Fakat hoş olan şu ki, Hocamız bu muameleleri de tatlı karşılayıp, bu da Hak'tan, diyerek taciz edenler hakkında, ne yapsınlar vazifelerini yerine getiriyorlar demek suretiyle mazeret buluyordu.

Aşağı yukarı on beş sene süren bu sıkı takip, taciz, müdâhale ve araştırıp soruşturma sırasında müracaat eden Hayriye Hanımefen-

1- Hadîd sûresi, 4. âyet: "Ve hüve maaküm eynemâ küntüm."

2- Kâf sûresi, 16. âyet: "Nahnü akrebü ilehi min habli'l-verîd."

3- Bakara sûresi, 115. âyet: "Feeynemâ tüvellû fesemme vechullah."

di' ye:

- "Mademki şimdi kimseyi kabul etmiyoruz, onun gelmesi de olamaz." diye cevap verildi.

Arif kişinin, karşısındakine olan tesirinden bahsediliyordu:

- "Eğer sana bir arifin nazarı fayda vermezse, sözünden de fayda ve tesir bekleme! Nazarın ehemmiyeti çok büyüktür.

Bir kâmil arif istidatlı bir kimseye şöyle bir an meyil ve muhabbetle nazar eylese, o kimse mutlaka kararsız kalıp yerinde duramaz olur. Kav gibi yanıp tutuşur. Ama azıcık olsun yanmak istidadı olması lâzımdır. Fakat o arifin nazarı seni almazsa sözü hiç almaz."

Nazlı Hanımefendi:

- Burada bahis buyurulan nazar, tıyne yâni balçığa nazar kıldı ve yarattı! denilen nazar...

- "Nazar, ruhun vatanıdır ve bu nazar, Allah'ın göz bebeğidir. Zâten insan, göz bebeği demektir."

Oruçtan bahsediliyordu:

- "Oruç, hakikatini bilenler için çok büyük şeydir."
Semiha Hanım:

- Oruç, Hakk'ın samediyet sıfatının tecellîsidir ve Cenâb-ı Hak:
En büyük ibâdet oruçtur ve orucun da karşılığı benim indimdedir, buyuruyor.

- "Evet, fakat kabuğunda kalmamak şartıyle. Zahitlerin orucu kısırdan kabuktan ibarettir. Halbuki mânâsını bilen kimse için her an oruç hâli vardır. Zahitlerin iftarı günün sonundadır. Halbuki âşıkların iftarı ancak visalle mümkündür."

Âşıkların mâşûka olan iştiyaklarından bahsolunurken:

- "Âşıkan her çend müştâk-ı cemâl-i dilberend
Dilberân ber âşıkan ez âşıkan âşık terend

Evet, âşıklar mâşûka müştaktırlar. Fakat maşuklar da âşıklara, âşıkların kendilerine olan iştiyaklarından daha ziyâde âşıktırlar ve

eğer o âşık hakîkaten âşıksa, maşukundan hâli değildir. Bu sebeple de,

mâşûku görmek isteyen, âşıka bakabilir.

Cümle ma'şûkest ü âşık perdeî
Zinde ma'şûkest ü âşık mürdeî

Her kimi ki âşık görürsen onu maşuk bil. Çünkü onun hem ona hem buna nisbeti vardır. Yâni hem âşıktır hem de maşuk. Aşkla âşık, gece ile gündüz gibi biribirine bağlıdır. Nasıl ki geceyi gündüz takip ediyorsa, âşık ve maşuk da biribirinden ayrılmaz. O onsuz, o onsuz olamaz. Güzellerin aynasız olamadıkları gibi..."

Huzur ve sohbetin faziletinden konuşuluyordu:

- "Hazret-i Mevlânâ'nın hocalarından Ferîdüddîn Attar, bir beyti ile bu dâvayı ne güzel halletmiştir. Der ki:

Yek demî sohbet be merdân-ı Hüdâ
Bihter ez sad sâl bûden der tükâ

Yâni bir dem Hüdâ merdi ile sohbet, yüz sene ibâdetten efdaldir."

Kardeşlerimizden Sâdiye Hanım' in teslimiyeti ve dar bütçesine rağmen dâima ferahta olduğu konuşuluyordu:

- "Sahibi olan sıkıntı çekmez. Gerçi herkesin sahibi vardır. Bu sözün mânâsı, sahibi ile olan demektir."

- "Münîre Hanım, insan öldükten sonra sâlih amelleriyle güzel huy ve hareketlerinden örülmüş bir cisme bürünecek ki bunun adına, nûrânî cisim ve rûhânî beden nâmı verilir.

Bu âlemde olan suretler, şekiller, varlıklar, dirlikler hep birer vehim ve hayalden ibarettir. Yahut aynalarda görünen akisler ve gölgelerden başka bir şey değildir. Bu varlıklarda görünen, Hakk'm evsaf ve sıfatıdır. Nasıl ki suya gökdeki yıldızlar vesaire aksediyorsa, bu vücut

suyuna akseden de Hakk'ın vasıfları yıldızlarıdır.

Yalnız kâmil insanın mazharında yâni varlığında zuhur eden Hakk in tecellîsidir. Bir dere kenarında bulunan elma ağacının aksi suda görünürse de bu suyun içinden elma toplayıp yiyemezsin. Ama kâmil insanın vücûdu suyunda elma ağacının kendi biter ve Hakk'ın

vasıfları ve Hakk'ın âyetleri onun içinden zuhur eder. Cüneyd Hazretlerinin buyurduğu gibi, şarapla kadeh o kadar kaynaşmıştır ki, hangisi şarap hangisi kadehtir bir türlü seçilmez."

Meclisten birinin; şu küçük akıl neleri ihata etmiyor ki... demesi üzerine:

- "Allah'tan akıl isterseniz, evliyanın Allah'la olduğunu bildirecek aklı isteyin!"

Gece sokaktan mâni söyleyerek keten helvacı geçiyordu:

- "Bakınız, şu adam gecenin karanlığında ve soğuğunda nefes tüketerek üç beş kuruşluk bir şey satmak için dolaşıyor. Neticede kazanacağı ne kadar ehemmiyetsiz bir şey..."

Meclisten birinin: Zavallı adam... diye acır yollu söze iştirak etmesi üzerine:

- "Hâşâ... Acıyın diye söylemiyorum. Acımak bize düşmez. Sahip, herkese lâyığını vermiştir. İbret olsun diye, kendi hâlimiz ile mukayese ederek hâlimize şükredelim, diye söylüyorum."

Münîre Hanımefendi' nin: Allah, kâmil insanın hakikatini bildirsin, demesi üzerine:

- "Kâmil insan, hayat ve hakikattir!."

- "Bu kış mevsiminin gelmesi, nasıl ağaçların yapraklarına, dalı-

na budağına tesir ediyorsa, ölümün pişdarı, öncüsü olan hastalıklar da bu vücut ağacımn yapraklarına öylece tesir eder. Bundan kurtulmuş olanlar, ancak kalplerinde yârin cemâlinin baharına mâlik olanlardır ki onlar için her dem tazelik ve bahar vardır."

Sabîha Hanımefendiye hitaben:

- "Fuzûlî'nin:

Ey her tekellümüm hat-ı sebzin hikâyeti
Virdim hemîşe mushaf-ı ruhsârm âyeti

dediği gibi, Züleyhâ da, âlâdan ednâya her ne varsa adını Yûsuf koymuş ve bunu ancak mahremlerinin arasında yâd ederek teselli bulmuş ve onların içinde Yûsuf 'unu gizlemişti.

Meselâ o yaranın arasında deseydi ki: Mum, şuleden yumuşak ol-

du, eridi. Kendi gönül yangınının ve şevki ateşinin tesiriyle Yûsuf 'un kendisine yakın davrandığını anlatmak isterdi.

Deseydi ki: Ay doğdu ve yukarı çıktı... Yûsuf, gül çehresini gösterdi, demek isterdi.

Deseydi ki: Üzerlik ne güzel yanıyor.Yûsuf la arasındaki münâsebetin iyi olduğunu ifâde etmek isterdi.

Deseydi ki: Ne hoş ve mübarek talihim var... Bununla Yûsuf 'un kendisine yumuşak ve mültefıt davrandığını anlatmak isterdi.

Deseydi ki: Elek tersine döner. Bununla, Yûsuf 'un o gün kendisine murâdını vermemiş olmasından bahsetmek isterdi.

Deseydi ki: Ekmekler tuzludur... Bu da, iltifata mazhar olmamasından kinaye idi.

Deseydi ki: Bugün bir çömlek kaynatmışlar, içindeki taneleri hoşça pişirmişler... Bununla, Yûsuf 'un kendisine nasihat vererek ham olan bir çok ahlâkından kurtarmış olduğunu söylemek isterdi.

Deseydi ki: Güneş yukarı çıktı. Yûsuf un harâretiyle kalbinin yandığını söylemek isterdi.

Deseydi ki: Bugün başımda ağrı var. Bunupla, Yûsuf ' un kendisine iltifat etmediğini bildirmek isterdi.

Deseydi ki: Bu baş ağrısı bana ne kadar hoş geliyor... Bununla Yûsuf 'un acısına tatlısına ondan gelen her şeye razı olduğunu anlatmak isterdi.

Deseydi ki: Saka su getirdi... Bununla, yanmakta olan kalbine Yûsuf'un güzel sözleriyle iltifatlarının su serptiğini söylemek isterdi.

Deseydi ki: Bülbül güle sır söyledi. Bununla, Yûsuf 'un kendisine sır söylediği anlaşılırdı:

Hâsılı medhe dâir ne söylese Yûsuf 'un visalinden; zemme dâir ne söylese onun hicr ve firakından idi. Aç olsa, onun yüce nâmını zikrederek doyar, üşüse, onu anmakla ısınır, derdi sıkıntısı olsa feraha ve sevince, şâdîliğe dönerdi. İşte Züleyhâ böyle Züleyhâ idi. Nasıl ki bir gün kanını aldılar. Yere dökülen damlalar: Yûsuf, Yûsuf... yazdı ve nasıl ki Mansûr'un kanı da etrafına enelhak yazmıştı."

- "Münîre Hanım, vahdet makamı ve ulûhiyet mertebesi gizli bir hazînedir. Herkesin kalbine ve zihnine gelen fikrî, aklî ve hissî nakış ve suretler, hep o hazînenin parıltıları ve akisleridir.

İşte bu parıltılar, hazînenin altunları mesabesinde olan ilâhî sıfatların parlak akisleri eseridir. Ama bu parıltı ve akisler, herkese istidadına göre ışık verir."

-"Çîst hablullah rehâ kerden hevâ
Kim hevâ şüd sarsarî mer Ad râ

Habl-ı metin ve mânâ-yı kitâb-ı mübin nedir biliyor musunuz?
Nefsin arzularından yakasını kurtarmak ki o hevâ, o müştehâ, Ad kavmine sarsar, Nûh kavmine tufan, şuna buna, ferde cemiyete türlü sarsar rüzgârı oldu. O kavmin, o cemiyetin, o ferdin kendi nefsinin hevâ ve müştehâsı helakine sebep olarak onları yaktı, yıktı.

Onun için zevk ve rahata vâsıl olmak isteyen kimsenin, nefsinin iştihâ ve arzularından geçmesi lâzımdır. Dünyâda vâki olan cezalar, hapisler, katiller, hep nefsin hevâ ve hevesinin sebep olduğu şeylerdir. Bu nefsânî ihtiraslardır ki felâketlere sebep olup nice kimseleri zindan-

lara, idamlara götürmüştür. Onun için: Bana benden gelir ne gelirse... derler, pek doğru sözdür. Kabahat insanın kendindedir. Kimsede bir şey yoktur."

Fener Rum Lisesinde çok zamandır biribirleriyle dargın olan iki Rum hocayı barıştıran Hocamıza, üçüncü bir Rum hoca, incil'den: Bahtiyardır o kimseler ki ara bulucudurlar. Bunlar Allah 'ı görecekler-dir. 1 âyetini okuyarak teşekkür etmiş.

Münîre Hanımefendi Pırlanta Hanım' dan bahsederken: Artık ih-tiyarladım pek korkuyorum, Efendim beni mahrum etmesin... demiş ol-duğunu söyledi:

- "Korksun, korksun... Çünkü Allah burada korkanları orada emîn eder. Bir kalpte iki sevda olmadığı gibi, iki korku da bırakmaz. Yâni hem burada hem orada korkutmaz. Keza, bir yerde iki emniyet de bırakmaz. Hem burada hem öteki âlemde emniyet olamaz. Onun için

1- Ma kari i irinopi oti afti ton teon opsonde.

266

korksun korksun!"

- "Kesme Hak'tan sen ümidin Hak bizi hep toyluyor. Dün Pırlanta

Hanım için, korkuyor, demiştin. Ama, benim hâlim ne olacak, demek

ona yakışmaz. Cenâb-ı Hak bizi her vakit marifeti ve mağfireti sne oluşlar ne de

hakikatler birbirlerinden seçilmiştir. Burası: Ben gizli bir hazîneydim

istedim ki bilineyim ve: O demde Allah vardı ve onunla başka bir şey

yoktu mertebesidir. İşte bu mertebeye gayb-ı evvel de deniyor.

Sonra Hakk'ın muhabbeti kendini görmek ve göstermek arzu etti-

ğinden, gayb-ı sânî yâni âyân-ı sabite mertebesine geldi. Bu mertebede

eşya biribirinden ilmen ayrıldı... İşte bu mertebe için Şeyh Muhiddîn

Hazretleri: Biz isim ve sıfatların kulelerinde ulu harfler idik. Sonra-

dan bu süfli âlemin satırlarına indik. Sonra da bütün kâinat olduk, der.

İşte bu âyân-ı sabite ve eşyanın mâhiyetleri mertebesinden de yine Hakkın meyli ve muhabbeti ile ruhlar âlemine geçtik ve bu âlemde: Elestü birabbiküm. Ben sizin Rabbiniz değil miyim? hitabına mazhar olduk. Herkes kendi anlayış ve istidadına göre: Evet Rabbimizsin, dedi ve ruhlar bu âlemde kendi denkleri, kendi cinsleri ile anlaştı, buluştu, sevişti.

İşte kadın da erkek de asıllarından ayrıldıkları için bu âlemde feryat edici oldular.

Fakat Cenâb-ı Hakkın yaratıcı ve îcat edici ismi, bunları burada da bırakmayıp misal âlemine attı. Burada da bir müddet oyalandıktan sonra akıl mertebesinde olan erkek ve nefs mertebesinde olan kadın yine nice feryatlar ettikten sonra, buradan da yıldızlar âlemine atıldılar. Bir müddet orada da oyalandıktan sonra nihayet bu anâsır âlemine, dünyâya geldiler.

Anâsır âleminde de erkek mertebesinde olan gök ve kadın mertebesinde olan toprağın birleşmesinden nebat zuhur etti.

Bunların yıldızlardan yere atılmalarına, gök ve zemin ağladı.

Hadîsi şerifte de: Yedi kat gök, aziz iken zelil, zengin iken fakir olan kimseye ağlar, buyurulur.

Şu insanın başlangıcını, kopup geldiği yükseklikleri bir düşünün; sonra da bu dünyâyı, anâsırı bir göz önüne getirin.

Nihayet, nebattan hayvana, hayvandan insana intikâl ederek akıl ve düşünce sahibi oldu. O zaman da, erkek mertebesinde olan aklı, kadın mertebesinde olan nefsi, bu ayrılıklardan ağladı.

Sonra insanoğlu bir melek vâsıtasıyle geldiği yeri düşündü ve: Ben burada garibim... dedi. îman, vatan sevgisinden gelir anlayışı üzere: Ben aslımdan kopup buraya gelmişim... diye inlemeye başladı ve nasibi olan, o geldiği yere, aslına kavuştu. Fakat orada da bırakmadılar. İrşat için yine buraya geldi. İşte bu görüp geçirmiş ve nice mertebeler aşmış olan ulu kişi, o âlemlerin güzelliklerini anlattıkça, siz ey erkekler, kadınlar! Onun anlatışlarından ağlıyorsunuz. Yâni bu beşerî vücutta bulunan Hakk'ın isim ve sıfatları, kendi vatanlarından ayrı düştükleri için nâle ve feryat ediyorlar.

İşte Münîre Hanım, bir seyir yaptık, yine bulunduğumuz yere geldik."

Sabîha Hanımefendi:

-Fakat o âlemlerde, bu dünya alemindeki zevk hâsıl olmaz ki...

- "Bilâkis... Cisme bağlı oldukça, tam vuslat müyesser olamaz. O âlemde ise bu neşelerin sayılamayacak kadar üstünde neş'e vardır. Orada ben sensin, sen de benim! Esasen buraya gelişimiz de o neşelere istidat peyda etmek içindir.

Hayat ölümdedir. Asıl hayat oradadır. Lâkin kazanç bu vücutta olur. Senin ana karnında iken de bir hayâtın vardı. Ama orada iken, içinde bulunduğun rahimden büyük bir yer tasavvur edebilir miydin? Ve o murdar kandan daha leziz bir yemek düşünebilir miydin? Halbuki dünyâya çıktığın vakit ne yemekler yedin ve ne zevkler tattın. Sonra büyüdün. Okuyup yazdın ve Cenâb-ı Hak sana bir yol gösterici ihsan etti. Tâ iptidandan bu güne kadar geçirdiğin zamanı düşün... Biribirin-

den ne kadar farklı... O halde daha ileriki hayatta bunlardan daha fazlası neden olmasın? Bu âlemler, denizin dalgaları gibi gittikçe genişler. Denize taş attığın zaman hâsıl olan halkalar nasıl gittikçe büyürse, bilgi de keza, gittikçe tekâmül etmektedir.

Bu gerçeği zahire de tatbik edelim: Bir erkek yahut kadın 16-17 yaşlarına gelince, Hakk'm bir tecellîsi, bu kadın veya erkeğin gözünden parlamaya başlıyor ve etraflarında, onları görüp beğenen ve sevenler alıp yürüyor. Fakat bu horanlar, o tecellînin, Hakkın olduğunu bilmediğinden, bunu o kimseden, o kimsenin cismânî varlığından zannediyor. Halbuki sevdiğin kimse ölecek olsa, buz gibi bir mermere dokunmuşçasına dehşet duyar ve kaçarsın. O güzelin karnını bıçakla yarsalar, içindekiler dışarı çıkınca iğrenerek uzaklaşırsın. Şu halde o ten perdesi altında neler olduğunu bil! Âşık olacaksan mânâya âşık ol, leşe değil. Sevdiğine, hayvâniyet duygusu ile bağlanmanın sonu elbet hüsrandır.

Maamâfıh mecazî aşkta bile, o ilâhî nurun bir zerresini görmekle âşık ne coşkunluklar ne taşkınlıklar ne fedâkârlıklar ne ferâgatlar gösterip bir sarhoşluk âlemi içinde yaşar ve muvakkat bir zaman için de olsa, bir zevk ve lezzet dünyâsı içinde mest olur. Sonu hüsran ve hicran

olan bir aşk bile insanı bu hâle getirirse ya hakîkî aşkı tarif eylemek nasıl mümkün olur?"

Aynı günün akşamı, Mesnevî-i Şerif beyitlerinden birkaçının izah edilmesi rica olunması üzerine:

- "Sîne hâhem şerha şerha ez firak
Tâ begûyem şerh-i derd-i iştiyak

Herkesi kû dûr mand ez asl-ı hîş
Bâz cûyed rûzigâr-ı vasl-ı hîş

İşte bunca seyahatler edip de gelen, nihayet aslına kavuşarak buraya irşat için avdet eden o kâmil insan, nay gibi gönlü beşerî hırslardan boşalıp Hakkın nefhaları ile dolmuş olarak der ki: Ben öyle tertemiz ve yanıp yakılan bir kimse isterim ki gözleri yaşlı ve sînesi Hakk'ın dert ve iştiyâkıyle yanıcı olsun. Tâ ki ona gezip oyalandığım yerlerden haberler vereyim... Böylece de benim sırrıma ve sözüme âşinâ olup kendi aslından uzak olduğunu bilerek tekrar aslına kavuşmak için çırpınsın, iştiyak ve arzu duysun.

Asıl ne demektir? Âyân-ı sabitede, henüz çizgiler hâlinde bulunan

ilâhî tasavvurdur ki Hakkın isimlerinin zuhuru burada başlamıştır.

Hakk'm isimlerinden maksat, sâde sözde kalmış isim demek değil, Cenâb-ı Hakk'ın bir sıfatı ile zuhuru demektir. Alîm demek, müsemmâsiyle yâni isimlendirdiği şeyle beraber Alîm ismi demektir ki, buna, ismin, bir nevî kalıba girmesi denebilir.

Bütün varlık âlemi, Hakk'ın küllî veyahut cüz'î isimlerinden bir veya birkaçına mâliktir. Meselâ mü'min kimse, Hâdî yâni hidâyet edici ismine mazhardır. Melekler, Hakk'ı teşbih edici isimlere mazhardır. Şeytan ise, kibredici, dalâlet verici isimlere mazhardır. Kâmil insan ise cümle isimleri kendinde toplamıştır. Herkesin o âyân-ı sabitede olan ismi ona rabdır, yâni terbiyecidir. O kimse de bu ismin terbiyesi ve hükmü altındadır. İşte bu isim ona:

Çend rûzî her kücâ hâhî
Bâz keşt ahar kâret menem

Birkaç gün istediğin yerde gez, dolaş, sonunda geleceğin yer be-

nim! der.

Bu dünya hayâtından sonra ıztırârî ölüm geldiğinde, burada iken asıllarıyle aşinalık kuramayıp hakikatle biliş tutamayanlar aslını bulamayanlar orada da bulamazlar. Yalnız hayır ve serden ne isledilerse onun ecrini görürler. Fakat ihtiyarî ölümle ölüp de kendi asıllarıyle dünyâda alış veriş ederek âyân-ı sabitelerinde olan hâkim ve rablariyle burada buluşanlar hakîkat-ı insâniyyeye dünyada ermiş ve âhirette de mahrum olmamış olurlar.

Meselâ şimdi Sâime 1 , Bebek komşumuz Cennet Hanım'a gitse ve orada ikramlar, iltifatlar, eğlenceler olsa, yine Sâime'nin içinde evine dönmek için bir kararsızlık ve arzu vardır. Birkaç gün oyalanabilse de yine kendi ocağına dönmek ister. Hattâ daha lüks yerlere, Avrupa'ya gitse, seyâhatlar etse, yine de kendi vatanını kendi kulübesini ister.

Zahirde bu böyle iken, nasıl oluyor da kendi manevî vatanımızı düşünmeyip burada kök salmaya, yerleşmeye çalışıyoruz? Dünyâya olan bu aşırı düşkünlüğümüz bizi gülünç hallere sokmuyor mu?

Akşam üstü köprü başına şöyle bir bakın: Kimi Ada'ya kimi Moda'ya, kimi Beyoğlu'na, kimi Boğaz'a, her biri ocağı nerede ise oraya gidiyor, huzuru rahatı ancak kendi evinde buluyor. Hiçbir kimse, yanılıp da başka birinin evine gidiyor mu? Sanki görünmez bir iple bağlılarmış

gibi herkes doğruca kendi çatısının altına çekiliyor. Akşam olup avdet zamanı gelince, kimse olduğu yerde kalmak istemeyip kendi yuvasına can atıyor.

1- Nazlı Hanımefendi'nin zarîf, kibar, irfan ve aşk örneği süt kızı Mami Özveren

Ama kendi meskenine kendi yuvasına dönenlerin hepsi de aynı şartları hâiz çatıların altına gitmiyorlar. Kimi saraya, kimi bir konağa, kimi küçük bir eve, kimi kulübeye gidiyor. Kimi de izbelere, olukların içine, köprü altı dubalarına sığmıyor."

Sabîha Hanımefendi:

- Çırpınıyoruz, çalışıyoruz. Fakat işe yarıyor mu bilmem ki?

- "Merak etme, Allah diyen mahrum kalmaz. Esasen o çırpınmak da sana aslının verdiği bir şevktir. O çırpınış muhakkak ki aslınla

irtibatın olmasındandır. Elverir ki sahip sana o çırpınmayı versin. Hakîkî bir isteyici olsun da, matlûbuna, istediğine ermesin, görmedim. Sinesi yârin fırâkıyle şerha şerha olsun da yârine kavuşmasın görmedim. Âşık olsun da maşukundan ayrı düşsün görmedim. İste, icabet edeyim. Darb-ı meselde de: Arayan Mevlâ'sını da bulur, belâsını da derler. Esasen Mevlâ'dan gayrı ne varsa belâdır. Sırf can çekiştirici bir iptilâdır.

Akşam uykuyu talep ederek yatıyorsun. Uyku da gelip seni kapıyor. Fakat içinde gıll ü gış olmamalı. Gerçekten uykuya talip olarak yatmalısın. Eğer zihninde bin türlü düşünce, bin türlü hayal olursa, ne uyku kalır ne bir şey... Bunun gibi, talepte de sıdk ve ihlâs şarttır.

Hikâye şöyledir: Köylünün biri, yüzüne mendil örterek yatar ve yatar yatmaz da uyurmuş. Bu hâli görüp özenen bir kimse de, onun gibi yere uzanmış ve mendilini de yüzüne örtmüş. Fakat yatar yatmaz, kendisini hayâlen çalıştığı dâirede farzederek mevkiini çekemeyen bir arkadaşını müsteşara şikâyet etmeyi, adamın işinden atıldığını, bu yüzden çoluğunun çocuğunun perişan olduğunu düşüne düşüne saatler gelip geçmiş ve uyuyamadan ayağa kalkmış.

işte bunun gibi, talepte de hulûs olmazsa, yâni o talebe başka şeyler karışı verirse elbet netîce alınamaz. Gerçi o kimse gibi mendilini yüzüne örtüyorsun... Mendil o mendil ama içindeki kafa o kafa değil...

Ya, Münîre Hanım, gençlikteki çalışmanın elbet faydası pek çoktur. Çünkü genç iken elinde kuvvet kudret, nefis var. Fakat bir ihtiyarın hangi iktidarı imkânı kalmıştır ki Hak nâmına feda edebilsin...

Ama gençliğinde ibâdetini, tâatını ve kendine düşen insanlık vazifelerini yapmışsan, ihtiyarlıkta yapamamaklığından bir zarar gelmez. Çünkü amel, niyetin içindedir. İşte Münîre Hanım, onun için de, yedi kat gök, yedi kat yer, aziz iken zelil, zengin iken fakir olan bu insana ağlar. Yahut lâhutta şâh iken bu süflî âlemde baş aşağı olan bu garibe ağlar."

SOHBETLER 277

Hocamızın henüz bebek olan torunu Ahsen Hanım, sıcak sobaya yaklaşırken biri tutarak geri çekti:

- "Demek ki ateşi fark ve temyiz etmeyenin bir tutucusu, bir koruyucusu var."

Çocuk yerde emekliyordu. Hocamız teşbihini uzattı. Bebek de uzanıp almak için yüzü üstü yaklaştı.

- "İşte maksûduna erdi. Fakat çocuksun; verirsem kadrini bilemezsin!"

Henüz Boğaziçi sahilleri istimlâk olunmamıştı, iskelenin hemen karşısında Imâdeddin Bey Yalısı, üç yaz mevsimi, en coşkun sohbetlerin içinde geçtiği bir mekân olarak aile târihimizde müstesna bir mevkie sahiptir.

Günlerdir, istanbul'daki konağın toplanması, sonra göç ve nihayet yalıya yerleşme faaliyetleri devam ederken, bir yandan da sanki bu patırtı bu hengâme başka bir çatının altında cereyan ediyormuş gibi, günün muayyen saatlerinde aile fertleri yerli yerini alıyor ve sohbetler devam ediyordu.

Bir ara ruhtan söz açılmıştı:

- "Ten candan, can tenden uzak değildir. Fakat can, rûh neredidir?

Yahudiler, Resûlullah Efendimize, üç sual soralım, bakalım cevap verebilecek mi? Eğer cevap verirse îman ederiz, dediler. Ve Efendimiz,

biri İskender Zülkarneyn; biri ashâb-ı kehf, biri de ruh hakkında sordukları suallerin baştan ikisine cevap verdi. Sıra ruha gelince: De yâ Habîbim rûh, Rabbimin emrindendir, buyuruldu.

Bâzı kimseler ruh hakkında: Susamın içindeki yağ, yahut demirin içindeki ateş nasıl ise, ruh da onun gibidir; derler. Bâzısı da: Ruh, emir âlemindendir ve bunun üzerine söz söylenemez, derler. Fakire göre ise ruh, Cenâb-ı Hakkın Hay isminin pertevi ve zuhurudur.

Ruh, bir ilâhî nurdur ki ne bedene dâhildir ne de hâriçtir, ne bitişiktir ne de ayrıdır. Yalnız insanın vücûdunda, biyolojik bir terkipten husule gelmiş bir canlılık vardır ki buna hayvânî ruh derler. İşte bu, ilâhî ruhun bineği ve zarfıdır. Hayvânî ruh, bedenin her köşesinde sereyan eder.

Hakk'ın işine ve cilvesine bakınız ki ilâhî ruh, hayvânî ruha âşık olduğu için onu kendine binek ittihaz etti. İşte o ilâhî ruh, ne kadar güzellikler, ilim ve kemal varsa hep bu ruh vâsıtasıyle bedenden izhar et-

ti. Onun için bu bedenden zuhur eden incelik, güzellik, zarafet, ilim, marifet ve san'at hep o ilâhî ruhun eserleridir.

Hakikat görücü bir kimsenin hâline, sözüne, hal ve hareketine bakmakla, onun Hak'la olan münâsebetinin derece ve kıymetini anlayabilirsin. İşte bu suretle de anlaşılıyor ki ten candan, can tenden uzak değildir."

- "Âteşest în bank-i nây û nîst bâd
Her ki în âteş nedâred nîst bâd

Bu nâyın sesi hava değil, ateştir. Yâni yüreği gıll ü gıştan boşalmış ve Sübhân'ın nefhalariyle dolmuş olan kâmil insanın sözleri hava değil ateştir.

Nasıl ki Cenâb-ı Hak, Efendimiz hakkında: Benim Habîbim nefsinin heveslerinden ve arzularından söylemez. Onun sözleri benim vahyimdir 1 buyurmuştur. Ama sen, anlayamıyorum, benimle onun arasında bir fark görmüyorum, diye kendinle kıyas etmeye kalkacak olursan Hazret-i Mevlânâ: Kim ki bu ateşi anlamak isterse yok olsun, buyuruyor.

Bir binayı kurmak için malzeme, taş, tuğla ve şâire lâzımdır. Bu ateşi anlamak için de yok olmak lâzımdır. Çünkü Allah yolunda en büyük gaye, en ulu maksat, yok olmaktır. İşte o vakit gizli dediğin ruhu gözle de görürsün. Ama can gözüyle..."

Nazlı Hanımefendi:

- Kolay şey değil!

- "Her şeyin kolaylık derecesi, kıymetine göredir. Güçlüğü kıymetinin yüksekliğindendir. Elbet o ihlâsı, o saflığı ve hâlisliği hâsıl edebilmek kolay değildir. O yüksekliklere yâni kâmil insamn yakınlığına en ciddî mihek, yokluğun nisbetidir. Benliğinden ne ölçüde vazgeçersen, yakınlığın da ona göre olur."

Bahçede oturuyorduk:

- "Şimdi gözümün önüne ne geldi, bilir misiniz? Bağdat'ta Abdülkâdir Geylânî Hazretleri'nin türbe-i saadetleri ve Hacı Bektaş Velînin merkadi ile Konya'da Mevlânâ!

Oralarda hizmette bulunanlar, ne ilâhî bir hayat yaşarlar ve ne

1- Necm sûresi, 3-4. âyet.

derin bir zevk içindedirler. Kendilerine mahsus lisanları ve tavırları vardır. Hep gül bahçeleri içinde gibidirler. Ne güzel bir aşk âlemi!"

Sabîha Hanımefendi:

-işte mübarek Muharrem günü kendilerinden bahsettiriyorlar.

- "Evet, kâh çoklukta birlik, kâh birlikte çokluk galip olur. Çoklukta görünen de yine birliktir."

Şevkiye Hanımefendi' den bahsolunuyordu. Kiracılarından birinin, yine bir fırsattan istifâde ederek son kalan mal kırıntılarının da

üstüne oturmak istediği ve vaziyetinin gittikçe çıkmaza girdiği söylendi:

- "Zâten öyledir. Bir kimse düştü mü, herkes de onun üzerine düşer."

Hocamızın henüz beş yaşında olan torunu Cemil Bey, akşam gezintisine çıkmak üzere müsâade almaya geldi. Fakat Hocamız pencereden dışarıya bakmakta olduğu için ses çıkarmadan bir müddet bekledi. Etraftan, kendini hissettirmesi için teşvik olunmasına rağmen çocuk, ne telâş gösteriyor ne de ses çıkarıyordu.

Nihayet pencereden içeri dönüp de, çocuğun müsâade istemesi üzerine izin verdi. Bunun üzerine Semîha Hanım' m, çocuğun şikayetsiz bekleyişinden, terbiye ve edebinden bahsedişini tasdik ettikten sonra Münîre Hanımefendiye bir gün bir kayıkçının söylemiş olduğu şu kıt'ayı okuttu:

Lodosun kararı olmaz

Poyraza inan olmaz

Ham demiri döğmekle mücevher olmaz

illâ aslından olmalı,

illâ aslından olmalı!

- "Dünyâya âit güzellikler içinde üç şeyi severim: Aşk, edep, irfan!
Hattâ bence edep olmayınca, aşk ve irfan da noksandır. Edep bir taçtır,
onu başına koyduktan sonra istediğin yere git...

"Ayıran âdemi hayvandan edeptir"
'İki âlemde felah Ken'an edeptir"
"Dil-i çeşm-i beşerin nuru edeptir"

diyoruz; ve:

Beşerin kalbi ve gözü nuru edeptir. Kur'ân'ın bütün mânâsı da
yalnız edeptir.

Edepten maksat da, Hakk'ın rızâsını kazanmaktır. Bu rızâ-yı ilâhîyi bulmak nasıl olur? derseniz, onu da hocasından öğrenmelidir. Her şeyin bir muallimi olduğu gibi, bunun da şüphesiz vardır. Bu da ancak, onun dediğini tutmak, gittiği yoldan gitmekle mümkün olur.

Bir keman, bir piyano öğrenmek için bile ne kadar uğraşıyor ne türlü fedâkârlıklar ediyorsun. Hakk'ın rızâsını tahsil için de, ehlini bulup teslim olmak lâzımdır. Eğer onu bulamazsan, eserlerini oku. Bak Nâmık Kemal bile ne diyor:

Ömrümü ibkâ için ömrüm dedim asarıma

İşte Mesnevî-i Şerif de buna büyük bir hüccet değil mi? Kovanı daldır daldır kalbin bahçesini sula...

Dünyânın bütün güzellikleri süratle geçicidir. Allah, işitmek için kulak, görmek için göz, tutmak için el, düşünmek için dimağ vermiş Sen de bütün bu sermâyeyi Hak yolunda kullan, böylece de maksûdu hâsıl et!"

Akşam sofrada, sıhhat ve tıptan bahsedilirken Güzide Hanımefen-

di:

- Nasıl oluyor da doktorlar, zararını herkesten iyi bildikleri halde içki içiyorlar 1 ? dedi.

- "Doktorluk başka, nefsin arzuları başkadır. Doktor olmak, hattâ ilim sahibi olmak, bu arzuları öldüremez. İnsan nefsinin esîri oldukça hür sayılamaz. İnsanlık, irâde sahibi olmaktır. Yoksa, değil kürsîye vaiz, arşa çıksan âdem olmazsın!"

Yine Güzide Hanımefendi, gerek, Neş'et Ömer Bey 'in gerek bâzı meslek arkadaşlarının günde üç dört paket sigara içtiklerini duyduğundan bahsetti.

- "Fakat yine bu doktorlardır ki, hastalarına zararlarından bahsederek sigarayı men ederler. Fakat kendileri, bu iptilâdan vazgeçemezler. Çünkü irâdeleri yoktur.

İşte bu bile bile yapmaya, cehl-i mürekkep derler ki, elbet ki neticesi, bilmeyerek yapanınkinden daha ağırdır, eşeddir. Âyet-i kerîmede de: Nâs'a şunun fenalığı vardır, diye söylersiniz. Halbuki kendi nefsinizi unutursunuz, buyurulur." 1

1- Bakara sûresi, 44. âyet.

Roma İmparatorlarından Mark Orel'in bir kitabından tercüme edilmiş şu parçayı okuduk: İnsan, deniz kenarında kırlarda inzivâgâh aramak îtiyâdındadır. Senin de böyle şeyleri istemek âdetindir. Ne zaman arzu edersen kendi kendinde yâni gönlünde inzivaya çekilmek imkânı varken böyle bir istekte bulunmak ne akılsızlıktır. Zira hiç kimse, kendi ruhu inziv agâhından daha sakin ve sükûnet verici bir inzivâgâh bulamaz:

- "Öyle ya... Bu huzur ve sükûnun kalben elde edilmesi lâzım gelirken, rahip olup manastırlara kapanmak, dağ başlarında ağaç kovuklarında nefsine ezâ etmek neye lâzım?

İki arkadaş varmış. Bunlardan biri bir dağ başına çekilerek riyâzat ve mücâhede ile keramet derecesini bulmuş ve bir gün, şehirde kunduracılık eden arkadaşına bir tülbente süt koyarak götürüp

dükkânın duvarında bir çiviye asmış. Derken içeri bir kadın girmiş. Öl-
çü verip pabuç ısmarlayacakmış. Kunduracı ölçüyü alırken, kadının baldırlarını gören arkadaşına ne olmuşsa olmuş ve mendilindeki süt de şır diyip akıvermiş. Bunun üzerine kunduracı: Köftehor dağ başında ermek bu kadar olur. Marifet bunları göre göre ermektedir, demiş.

Evet, asıl marifet, nefsinin müştehâsını tatbik edecek zemine rağ-
men onu hükmü altında tutabilmektir."

Aileden birisinin, mektepçiliğin dedikoduya çok elverişli olduğun-
dan bahsetmesi üzerine:

- "Dünya dedikodusuz olmaz ki oğlum! Esasen dünya hayâtı dedi-
kodudan ibarettir. Ancak âyet-i kerîme mucibince, bu dünyâda dediko-
dudan baş çekenlerdir ki felah bulurlar. 1 İşte bunlar salât-ı dâimededirler. Bunlar ağızlarını açıp Allah'ın yaptığı şeye itiraz etmez-
ler. İşte salât bu salâttır. Yoksa beş vakit namaz kılıp, şâir zamanlarda yapmadığın rezalet kalmazsa ne işe yarar? Nereye baksan, orası Allah'ın kıblesidir. Onun için sâde beş vakit namazda değil, dâimi salât üzre huşu ve huzur içinde olmalısın."

1- Mü'minûn sûresi, 1-3. âyet: "Kad eflahal-mümînûn ellezîne hüm fi salâtihim
hâşiûn, vellezîne hüm ani'l-lağvi mu'rîdûn."

Asıl firkat ve hicran nedir, diye sorulması üzerine:

- "Dünyâda azâb-ı nar, yâni cehennem ateşi, Hak'tan uzaklık, ay-rılık, gaflet ve cehildir. 1 "

Aliye Hanımefendi:

-Ama o cehil ve gafletten kurtulmak da yalnız istemekle olmuyor ki!

- "Niçin olmasın? Sen talep et, iste de... Talebin de üç derecesi vardır. İsmi, cismi, ruhu... eğer ruhu bulabilirsen, işte o vakit gerçek talepte bulunmuş olursun."

Semîha Hanım:

- istek, istenen şeyin müjdecisidir, demiştiniz.

- "Çünkü senin gönlüne o isteği veren de Hak'tır.

Bir şeyhin zevce veya evlâtlarını yahut yakınlarından birini gördüğünüz vakit, sözlerinden, o şeyhin iktidar ve irfanını anlamaya çalışırsınız. Lisan bülbülü söylemeye başlayınca, o kimsenin ne olduğu meydana çıkar. Hattâ konuşmasa bile, eğer şeyhinin hâlini giymiş ise, bu suretle de ne olduğu anlaşılır. Çünkü hal de bir lisandır.

Şunu bilmek lâzımdır ki, dervişler şeyhin kalbi kitabının sahîfeleridir... Bu itibarla onların yaptıkları ve söyledikleri döner kendilerini yetiştirene gelir. Bunu bilince de, dervişten ona göre hareket etmesi beklenir."

Nazlı Hanımefendi odaya iki çiçek saksısı getirdi. Her ikisi de bozulmaya yüz tutmuştu. Hocamız: Getirme onlar bozulmuş! deyince Münîre Hanımefendi; eskiye rağbet olsa bit pazarına nur yağardı! dedi. Fakat derhal üzülerek sözünü geri almak istedi. Zira yine bir gün

bu sözü söylediği zaman, Hocamızın: "Bir daha senden bunu işitmeyeyim, kıymetli bir halı eskimekle değerinden kaybeder mi? Bilâkis kıymeti daha fazla artar. Mâdene, eskimekle ne zarar gelir? Pabuç eskisi olursa o başka..." demiş olduğunu hatırlayarak özür diledi.

Bu sırada Tanbürî Cemil Bey 'in bir taksimi gramofona konmuş bulunuyordu:

- "Münîre Hanım, tanbur nelerden ibarettir?"

- Tellerden ve tahtadan!

- "Ya bu ses nereden çıkıyor?"

- Tellerden Efendim.

- "Peki bu sesleri ve ahengi bu tellerden çıkaran nedir?"

1- Rabbena âtinâ fî'd-dünya haseneten ve fî'1-âhireti haseneten ve kına azâbe'n-nâr.

- insandır.

- "Demek oluyor ki bu insan, isterse seni, şu tel dediğimiz bağır-
sak veya mâden parçasına dokunarak gaşyedebiliyor. O mest edici nağ-
meleri bu tellerden çıkartıyor. Camit, cansız denen bir bağırsak veya
mâden -ki bunlar hakikatte cansız değillerdir- parçasından bu ahenk
ve güzellikler çıktığı halde ya bir vücuttan neler çıkmaz? O halde sen
de kendi vücûdun tanburunu çalarak etrafını faydalandırmazsan sana
yazık değil mi?

Kâmil insanın vücûdu tanburundan, âlem halkına saçılan nağme-
ler gibi, yakınlarının da kendilerine göre âlemi istifâde ettirmesi icap
eder.

Şu Tanbûrî Cemil Beyin eserleri, bundan beş yüz hattâ bin sene
sonra da, yine şimdiki gibi arzu ile aranacaktır. İşte öyle bir eser ki pek
uzun zamanlar devam eder ve hiçbir zaman bit pazarına düşmez. Za-
man geçtikçe kıymetini kaybetmeyenler işte böyleleridir. Senin gibi
hakikate yol gösteren kimselerin eserleri ise hesapsız yıllar ölmez ve
fena bulmaz.

Şu da var ki, bu ahengi vücûda getiren muhtelif notalar olduğu halde, meselâ, bunlardan birini alıp yalnız (re, re re) yahut (mi, mi, mi) diye hep aynı sesi çıkarsa, aynı tanbur ve aynı teller, şu anda duyduğumuz zevki verebilir mi? Demek ki bu ahengi vücûda getiren, seslerin ihtilâfı, birbirine zıt seslerin ustalıkla bir araya getirilmesi imiş. İşte ilâhî saltanat da zıtlar ile tecellî edegelmiştir.

Cemil Bey'in sanatındaki tesir, içine aşk karışmış olmasındandır. Taklit başkadır, aşk başkadır. Kaynağı aşk olan san'at, evvelâ sanatkâra tesir eder, oradan da karşısındakilere sirayet eder.

Fakat şunu da söylemek lâzım ki bir kimsede bu aşka ne derece istidat olursa olsun, yine de sanatı kazanmak için çalışması şarttır. Bir sanatkâr, sazına hâkim olabilmek için en az yirmi sene çalışmaya mecburdur.

Bir tahta parçasının üzerine bunca yıl emek sarfetmeyi çok görmüyoruz da vücûdumuz kemanını veya tanburunu söyletmek için bu yirmi otuz seneyi neden fazla buluyoruz?"

Münlre Hanımefendi:

- Çok şükür bize bu hakikatleri bildiriyor sun, kıymetini de bildir Efendim...

-"Hiç olmazsa onu bilebilseniz... Gıll ü gışsız ve takıntısız olarak. Fakat kelimede kalma, mânâya geç."

Hüsniye Hanım:

- Kâmil insanı tasdik edemeyen zahir ehli, görmüyorlar mı ki Kur'ân-ı Kerîmin bütün mânâsı açık açık kâmil insanı söylüyor.

- "Açık açık... diyorsun. Bu, size gösterildiği için kolay geliyor. Gerçi Kur'ân-ı Kerîmde: Vesileye uyunuz 1 ve Tahayyürde kaldığınız bilemediğiniz zaman zikr ehlinden sorunuz 2 ve Resûlullâh'a hitaben de: O kadar zikr ile iştigal et ki sana mecnun desinler^ gibi işaretler vardır. Fakat o kimseler bu gibi delilleri de kendilerine göre tefsir ederler.

Kur'ân'da size gösterilen mânâyı görüp anlamak kolay bir şey değildir. Hattâ o mânâyı uzun uzun izah edersin de yine anlamazlar.

Hazret-i Mûsâ: Yâ Rabbî bana kendini göster!., dedi. Cenâb-ı Hak ağaçtan tecellî edince Mûsâ düştü bayıldı.

Buna karşı şeriat ehli, Hazret-i Mûsâ ulü'1-azim bir peygamber iken Allah'ı göremedi; onu görebilmek kimin haddine derler.

Halbuki biz de deriz ki, Mûsâ ulü'1-azim bir peygamber iken nasıl olur da vâki olamayacak bir talepte bulunur? İşin aslı, Musa'ya: Beni göremezsin 4 hitabından maksat, beni bu beşeriyet gözüyle göremezsin, demektir. Yoksa onların anladığı mânâda değil. Ne çâre ki şeriat ehli, tarikat erbabını her vakit inkâr etmiştir."

Semîha Hanım:

- Halbuki tarikat erbabı şeriat ehlini inkâr etmiyor. Hattâ Hazre-t-i Pir: Bir adamı havada uçarken bile görseniz, şeriat terazisi ile tart-mayınca itimat etmeyiniz... buyuruyor.

- "Şüphesiz. Tarikat, tevhîd ve edeptir. Bu edep ve tevhide mâlik olmayanlar da kâmil insanı tasdik edemezler. Tarikat, şerîatin tevhîd ve edep kısmıdır."

Lâubalîlikten ve lâubalîliğin ruha yaptığı tesir ve zararlardan bahsediliyordu:

- "Lâubalîlik zehirdir. Meselâ Medine'ye üç aylık yoldan hacılar gelirdi. İlk zamanlar, uzaklardan bile Türbe-i Saâdet'in hizasından geçerken niyaz edip salât ü selâm getirirler, fevkalâde tazimlerde bulunurlardı. Fakat orada yerleştikleri takdirde bu incelik ve hürmet kal-

1- Mâide sûresi", 35. âyet: "Vebtegû ileyhi'l-vesîlete"

2- Nahl sûresi, 43. âyet: "F'es'elû ehle'z-zikri in küntüm lâ-ta'lemûn."

3- Kalem sûresi, 51. âyet: "...Lemmâ semiû'z-zikre ve yekülûne innehû le-mecnûn.'

4- A'râf sûresi, 143. âyet: "Len terânî"

madıktan başka Resûlullâh'ın huzurunda ayaklarını uzatıp uyumak gibi türlü lâubalîliklerde bulunurlardı."

Meliha Hanımefendi, Emirgân'da tuttukları yalının güzelliğinden bahsederek: Hem iyi hem güzel... Böyle bir yer tutmak hiç hatırımda yoktu! dedi.

- "Zâten sahip hatırında olmayana verir!"

Münîre Hanımefendi birden teessüre kapılarak:

- Efendiciğim, beni âhirette kurtarmazsan bağırırım, feryat ederim... diye ağlamaya başladı:

- "(Manidar ve hafif bir tebessümle) Fakat sesin çıktığı kadar bağırırsın!"

Herkesin görgüsünün kendi istidadı kadar olduğundan bahsolunuyordu:

- "Bir dereye veya denize akseden, gökteki yıldızların ve ayın kendi midir? Hayır, aksidir. Elma ağacının suya akseden gölgesini tutabilir misin? Bunlardan maksat, Hakk'ın isim ve sıfatlarının bu dünyâda tecellîsidir. Bunlarda devam ve beka yoktur.

Meselâ güzel bir şey yahut güzel bir kimsede gördüğün o güzellikler hep Hakk'ın süsleyişi, ziynetleyip giydirişleridir. Eğer Allah o füsunu etmese, ne haddine senin ona âşık olabilmen! Ama yine Allah sana acır ve lütfeder de o aksin içinden kendini gösterip: O hayaldir, hakikat benim! derse işte bu, Hakkın sana kudüm ve teşrifi, gönül hanene ayak basmasıdır, seni ağırlaması ve ikram etmesidir. Nasıl ki Mecnun: Leylâ, Leylâ! diye sahralara düşüp de nihayet karşısına Leylâ çıkarak: İşte bak ben geldim! dediği zaman; Sen hangi Leylâ'dan bahsediyorsun? Benim bütün vücûdum Leylâ kesildi, demişti.

işte gönül ehli de bir yâr bir sevgili ister ki onunla izzet ve şeref bulsun. Bir gören, bir söyleyen, bir dildar ister. Yâni bir âşinâ ister.

Mânâda aşinalık demek, kalplerde, ruhlarda, akıllarda benzerlik, yakınlık ve uygunluk demektir.

Demek oluyor ki zahirde insanların kalplerinde olan zihnî tasavvurların, fikrî nakışların, aklî nurların ve ruhî parıltıların hepsi o vah-

det hazînesinin veyahut ehlullâhın bâtınından doğup tecellî eden hakikat ayının, herkesin istidadına göre akseden nurlarıdır.

Allah, doğruyu da eğriyi de senin istidat ve talebine göre verir. Eğri ağacın gölgesi doğru olur mu? Herşeyi veren Hak'tır; fakat senin istidat ve talebine göre verir. Onun için Resûlullah Efendimiz: Yâ Rabbî bize Hakkı Hak olarak göster ve ona uymayı nasip et. Bâtılı da bâtıl olarak göster ve ondan kaçınmayı müyesser et, yâni eşyayı hakîkatiyle göster! buyururdu. Çünkü biz, bir şeyin iyi veya fena olduğunu bilemeyiz. Parlak ve güzel görürüz, halbuki zehirdir. Fena görülen bir şeyden ise hayırlar çıkabilir."

Münîre Hanımefendi 'nin söz arasında sermayesizlikten bahsede-

rek, yaşım ilerledi, sermâyem de yok... demesi üzerine:

- "En büyük sermâye, sermayesizliktir. En büyük bilgi, bilgisizliktir. Keza, en büyük âlet, âletsizliktir.

(Henüz bir yaşında olan küçük torununu göstererek:) Bak görüyorsun bu çocukta ne sermâye var? Fakat herkes ona sermâye yetiştiriyor. Bir şeye kadir olmadığı için ona bakıyor, yediriyor, giydiriyor, istirâhatini düşünüyor. Aleti yok, fakat âletler içinde...

Ne mutlu o kimseye ki acz ve hayret, kuvvet ve gıdasıdır. O, iki dünyada da dostun gölgesinde uyur.

Acz ve hayret gibi sermâye mi olur? deme. Hazret-i Mûsâ, Cenâb-ı Hakka: Yâ Rabbî bu zamanda benim gibi bir kulun var mı? Deyince Cenâb-ı Hak da Musa'ya: Git Hızır'a... Sana göstersin... dedi. Mûsâ gitti ve bakınca elinde yüz bin asâ ile yüz bin Mûsâ gördü. İşte o zaman: Yâ Rabbî, senin hakkında hayretimi ziyâde et , dedi."

- "Aşkta çağ yoktur. Târihte hiç rastlamadım. Ölümde var mı? Ölümde de yoktur."

Yalova'nın imârından ve bir cennet köşesine benzetilmiş olmasından bahsedilirken, "cennet" kelimesinin yaptığı tedai ile:

- "Hikmet ve marifet çengi ve rebâbı olan kâmil insan ne vakit ki

1- Rabbi zidnî fîke tehayyüren.

hikmetler saça, söze başlaya, bilir misin cennetten hangi kapı açılır? Onu ancak, hikmet ve irfâmn bu dünyâdaki cennet olduğunu bilen ve dâima hikmet ve irfan peşinde koşan kimseler bilir."

Bâzı Mesnevi beyitlerini açıklarken 1 :

- "Kur an-ı Kerîm'de buyurulan Allah'ın habl-i metini yâni kop-

maz ipi ve Kur'ân-ı Kerîm'in baştan başa mânâsı nedir, bilir misiniz? Nefsin hevâsından ve tabiatın zevklerinden kaçmaktır.

Ad kavminin helakine sarsar rüzgârı sebep oldu. Çünkü azmışlardı. Onların nefislerinin azgınlıkları, sam rüzgârı şeklinde göründü ve onları yaktı.

Unutmayın, tutulacak o kopmaz ip ve kelâm-ı kadîmin mânâsı, nefsin arzularından kaçmaktır. Çünkü can ne kadar hayat bulursa, nefis o kadar ölür. Nefis ne kadar hayat bulursa, can o kadar ölür.

Canın ölümü, ulaştığı ruhlar âleminde rabbani nuru görememesi ve rûhânî zevkleri tadamamasıdır."

- "Aşkın nuru ne demektir? Aşkın nuru ilâhî tecellî demektir.
Akıl, ancak aşk nûriyle Allah'ın cemâlini görebilir. Vâkıâ maaş aklında da nur vardır. Ama o, bütünü görmeye muktedir değildir. Bu yüzden de onu, aşk nuru görür ki bu da Sübhân'ın tecellîsidir. İşte bu aşk nuru maaş aklına göz olursa, o vakit "çeşm-i tîz", 2 parlak görücü olur.

Sözün kısası, ne kadar güzel ahlâk ve müstesna vasıf varsa cümlesi aklın eseridir.

Edep bir taçtır. Onu başına koyduktan sonra istediğin yere git... diyoruz. İşte, cümle güzel ahlâk ve müstesna vasıflar aklın eseri olduğu gibi, edep de aklın suretidir ve tarîklerin cümlesi de edeptir.

Resûlullah Efendimiz, Hazret-i Ali Efendimize: Yâ Ali, kulları Cenâb-ı Mevlâ'ya ulaştıracak yollar pek çoktur. Fakat en kestirmesi, bir âkil kişinin gölgesinde olmak ve ona hizmet eylemektir. Buyurur. Mevlânâ Hazretleri de, Resûlullâh'ın bu tavsiyesini: Mes'uttur o kimse ki acz ve hayret kuvvet ve gıdası olmuştur, çünkü bu kimse iki

1- Çîst hablullah rehâ kerden hevâ
Kim hevâ şüd sarsarî mer Âdrâ

2- Şâd bâş ey çeşm-i tîz-i murtazâ

dünyâda da dostun gölgesi altındadır, sözüyle açıklar.

Hani Züleyhâ'nın, ihtiyar, kamburu çıkmış, yüzüne bakılmaz olmuş bir çöküntü hâlinde iken bu iki büklüm olmuş kâmetiyle Yûsuf 'un geçeceği yol üstüne çıktığı hikâye olunur. Yâni ölmeden evvel ölüp acz ve yokluk ile ona sığınır olunca Yûsuf un nazariyle nasıl gençleşmiş ise, keza evvel de âhir de her zaman aczini gören ve ölmeden evvel ölen kimseye de, manevî Yûsuf güneşinin ziyaları aksedince, o kimse güzel çehreye şîrin ve latif huylara sahip olarak gençleşir ter ü taze olur.

Onun için amellerde, ibâdetlerde dâima ihlâs lâzımdır. Zünnûn-i Mısrî Hazretleri ihlâsı şöyle tarif buyurur: İhlâs odur ki insan cümle eşyadan ilişiğini kesip Allah'ı görücü olsun; her şeyde her yerde ve her vakitte Allah'tan yardım istesin. Kendi düşünce ve irâdesine güvenmeyip Allah'a ulaşsın.

Onun için Allah, hâlis kullarım medhediyor. Şeytan herkesi aldatıyor, ancak ihlâs sahibi kullarını aldatamıyor ve köpeğin kapı önünde bekçilik etmesi gibi, o da bu kimsenin karşısında yaltaklanıp itaatli ve zararsız oluyor."

Semîha Hanım:

- Sana gelen sendendi?', buyurulduğu halde, Allah'ın öyle lutufları oluyor ki kulun kabiliyet ve istidadının üstünde bulunuyor ve kul, hiçbir suretle o lutfa lâyık olmadığı halde yine de ihsana garkoluyor. Hattâ onun isyan ve hatâsı arttıkça, Hakk'ın lütuf ve ihsanı ekşitmiyor. Bu hal nedir?

- "Buna, Allah'ın hafi, gizli lutfu derler ki, kulda iktidar olmadığı ve hatâlarla dolu olduğu halde kudretler veriyor, kusur ve kabahatlerini iyiliklere tebdil ediyor, bilmediklerini bildiriyor. Bu, doğrudan doğruya sahibin bir lutfudur. İsterse verir. İşte bir misal de ben!

Bir vakitler Mesneviyi kürsüden değil, mihrapta ve sırf özünün özünden takrir ederdim. Günün birinde Dergâh-ı Şerif 'e misafir gelen bir Mevlevi şeyhi: Mesnevi Fârisî söylenir. Bu nasıl Mesnevi takriri? diye îtiraz etmiş. Ben de Fârisîyi yalnız mektepte öğrendiğim kadarıyle biliyordum. Fakat bu vak'adan sonra Allah'ın izni ve lutfu ile hem Fârisî olarak hem de usûlü gereğince söylemeye başladım."

Münîre Hanımefendi:

- Efendim, bundan sonra hani Mevlevi şeyhlerinden Kazasker Molla isminde bir zat gelmişti de, Yenikapı Mevlevîhânesi'ne giderek oradaki şeyh efendilere, elli senedir Mesnevi okuyup okuttuğu halde,

sizden dinlediği Mesnevinin bir benzerini bundan daha mükemmelini duymadığını söylemiş, gidin de Mesneviyi o zattan dinleyin! demişti.

Müsâade ederseniz, selâmlıkta olanların bu zat hakkında naklettikleri bir vak'ayı da anlatalım: Kazasker Molla denen bu şeyh efendi, dergâhımıza ilk gelişinde nargilesini de beraber getirmiş ve uşağına: Ateşle! diye emretmiş. Uşak nargileyi hazırlayıp ateşlemiş, fakat daha bir nefes çeker çekmez ateş sönmüş. Uşak ateşi tazelemiş, fakat bu defa da lüle devrilmiş. O zaman: Anlaşıldı, anlaşıldı. Burada içilemeyecek, kaldır, diyerek nargileyi kaldırtmış.

- "Cenâb-ı Hakk'ın aşikâr lutfu, ibâdetlere tâatlere karşılık ihsan buyurduğu lutuftur. Gizli lutfu ise kusur ve eksiklikler içinde ihsan buyurduğu lutuftur. Onun için buna gizli lütuf denir. O günahkâr kul, günâhına karşı ceza beklerken lutfa mazhar olur.

Hazret-i Abdülkâdir'in evine bir hırsız girerek dolaba saklanmış. Kendileri de, vefat eden bir kutbun yerine bir başka zâtın tâyini için bir meclis toplayarak görüşmek üzere, hırsızın saklı olduğu odaya gir-

mişler. Fakat bir neticeye varmadan sabahlamışlar. Nihayet hazret: Canım şu dolapta bizimle beraber sabahlayanı tâyin ediverelim... diyerek birkaç saat içinde, asırlar boyu alınamayacak bir yolu kat etmiş ve hırsızlıktan kutupluğa yükselecek liyâkati kazanmış olan kimseyi tâyin ederek meseleyi halletmişler."

Bu sohbetin ince olduğu kadar derin de olan mânâsı hepimizi düşünceye daldırmıştı. Gerek yaşının gerek mevkiinin verdiği cesaretle herkesten rahat konuşabilen Münîre Hanımefendi, mûtadı olduğu üzere yarı ciddî yarı latife yollu: Aman Efendiciğim bayılacağım şimdi! dedi.

Hocamız da Münîre Hanımefendi' nin yumuşattığı havaya uyarak:

- "Sakın bayılma, fesleğen kokla!"
Diyerek fesleğen saksısını gösterdi.

Münîre Hanımefendi' nin istediği olmuş, hafiflettiği havaya uygun konuşma fırsatı bulmuştu. Derhal zengin hafızasında bir mâni bularak:

Fesleğen ektim çayıra

Dalı budağı bayıra

Yukarıda Mevlâm çatmış

Aşağıda kim ay ıra

dedi. Fakat, söz yine Münîre Hanımefendi' nin elinden kaymış az evvel-ki istikâmete doğru yüz döndürmüştü:

- "Yukarıda Mevlâ'nın çatmış olduğu şeyi tabiî ki burada kimse

ayıramaz. Yâni insanın cismi binasında zuhura gelen şeylerin hepsi, hakîkî yapıcının ilim ve iradesiyle zuhura gelir. İnsanın cismi binasından zuhur eden ikrarlar, inkârlar şunlar ve bunlar, nasıl ki zahirde gördüğümüz şu binaların çatıları, temelleri duvarları hep Ek-rem gibi, Arif gibi mimarların ilim ve endîşelerinden meydana geliyor-sa, hep hakîkî Sâni'in ilim ve irâdesinden husule gelir.

Çatanın çatmış olduğu şeyi ayırmak kimin haddine! Yâni onu kim

ezelî hassasından ayırabilir? Meselâ şeftaliye verdiği şeftâliliği alıp onu elma yapamazsın.

Herkesin kendine mahsus bir ezelî istidadı ve kendine has bir tabiatı vardır ve işte bu tabiat, onun âyân-ı sâbitesidir, yâni ezel künyesidir."

- "Münîre Hanım! Cananın yüzünü örten, maşukun cemâlini perdeleyen nedir, bilir misin? Bizim cismânî ilişiklerimiz ve toprağa mensup bedenimizdir. Çünkü cisim ne kadar zevk ve sefada olursa, rûh o nisbette mihnet ve cefâdadır. Ve belâlar da insana, en ziyâde zevk ve sürür aramakta olduğu zamanlarda gelir...

Münîre Hanım, meselâ sen bir kimseye yaklaşmak, ünsiyet edip şöyle bir hoşça vakit geçirmek ve dert ortağı bulmak için gidiyorsun. İşte bu yaklaşmak isteği, vicdanî bir emirdir. Vicdanî emir ise mânâdır.

Demek ki senin o yâre, o kimseye gitmen, mânâya, yâni mânâ âlemine gitmen demektir.

Şu halde sen de beden âlemine değil, Hakka, mânâ âlemine gidiyorsun. Ama bunu ister bil, ister bilme. Bilmezsen hüsran, bilirsen guf-

ran olur.

Bütün seyr ü sülük ashabı, bu zevki, bu vicdanî lezzeti bulmak
için çalışırlar. İşte bu zevk, mânâdır, hakikattir, Hak'tır.

Düşünsene bir kere... Elin, ayağın, kulağın, gözün ve bütün kuv-
vetlerin iş göremez halde olsa yine de sen konuşmaz, duymaz, söylemez
ve görmez misin? Soruyorum cevap ver!"

Münîre Hanımefendi:

- Kalbimle duyarım Efendim,.

- "Demek oluyor ki görür, işitir, söylersin. İşte buna da en büyük
delil hakikat âlemi, mânâ âlemidir. Meselâ sen rüyada tattığın zevkle-
ri, elin, ayağın, gözün, kulağın ve diğer nişlerinle mi duyarsın? Bu kuv-
vet ve duygu âletleri ortadan kalktığı zaman da kendi kendine konuşup
hissediyorsun:

İşte bunun gibi, kış, nasıl dalları budakları yaprakları yere düşü-

rüp indiriyor ve bu onların ölümü oluyorsa, insanın da his ve kuvvetle-
rini düşüren ölüm askerleri de vücûda saldırdığı vakit -ki bu ölüm as-
kerleri tehlikeli hastalıklardır- o insan bahardan medet umamaz. Me-
ğer ki canında yârin cemâli baharı ola, başka türlüsüne imkân yoktur.

(Küçük torunu Ahsen Hanım'ın ortada duran bebeğini işaret ede-
rek) Şunun bir insandan ne farkı var? Seninle onu ayıran ancak bir
ilâhî nefestir. Yoksa geri kalan, şekilden ibarettir."

İki yaşındaki küçük Ahsen cilâlı tepsiye bakıp kendi hayâlini gör-
dü ve temenna eyledi:

- "Cisim can ile bir olursa onun zikri, bunun zikri; bunun zikri
onun zikri olur. Çünkü o cismin, cisimliği fânî olup cananın aşkı ile do-
lar.

Şu halde bir kabın içinde ne varsa, o kabdan da o sızar.
Binâenaleyh ehlullah der ki: Benim vücûdum, can Yûsuf'unun gömleği
gibidir. Onun kokusu, benim vücûdum gömleğine tesir etmiştir. O ko-
kuyu duymak ve benim vücûdumun, Yûsuf 'un gömleği olduğunu anla-
mak için Yâkup gibi bir âşık isterim.

İnsan ilâhî aynada kendi âyân-ı sabitesini görünce anlar ki aradığı kendisi imiş.

Ahsen'in aynaya bakmasıyle temennayı kendine etmesi gibi... görür ki suret de mânâ da kendisi imiş.

Öyle ise çalışalım ki güneşe tapmayalım, Allah'a tapalım. Çünkü âşık için yâr, gün için güneş gibidir. Âşığın günü ve güneşi cananıdır. Bu maddî güneş ve güneşe benzeyen mecazî sevgililer, o cânâna perdedir. Kim ki perdeyi canandan kaldırmadıysa, o güneşe tapıcı oldu."

- "Bakınız meselâ, yılan, ağzında bir yaprak tutuyor üstüne de bir kurt koyuyor ve kendisini gizliyor. Kuş geliyor kurdu kapmak isterken yılan onu avlıyor ve yutuyor. Timsah ağzını açıyor, dişlerinin arasındaki et parçalarını kuşlara gösteriyor. Kuşlar etleri görüp, ağzının içine doluşuyorlar. Timsah ağzını kapatınca hepsini yutuyor. Tilki, avlamak istediği hayvanlara kurduğu tuzağın üstünü örtüyor, bu suretle de onları elde ediyor ve ilh...

Hayvanda bile bu kadar hîle olursa, insanda daha neler olmaz?

Fakat iş böyle olduğu halde yine o insan, kendi içinde, kendi yakınında olan nefsini nasıl oluyor da avlayamıyor? Bu şâyân-ı hayret değil mi?"

Sejnîha Hanıma hitaben:

- "Felsefe ile tasavvuf arasında ne fark vardır?"
Semîha Hanım:

- Biri hakikat, diğeri vehim, şüphe ve hayal yolu değil mi Efendim?

- "Evet, biri aklî hikmet, diğeri hakîkî hikmettir. Yâni biri zan ve vehim yolu, diğeri hakikat yoludur.

Felsefeni a bir şüphecilik ve zan yolu olduğu sununla da sabittir ki Schopenhauer, Kant, Nietzsche gibi filozoflar dâima birbirlerini çürütmüş. Meselâ eski felsefenin bugünkü felsefeyi baştan başa nakzedişi gi-

bi.

Halbuki hakikat yolunda, hangi ehlullah, bir diğerinin dediğini çürütmüş, nakzeylemiştir? Bin bu kadar sene evvel gelen bir Hak velîsi de, beş yüz bu kadar sene sonra gelecek olan da hep aynı hakikati söylerler. Çünkü hakikat ehlinin beyanları görgüye dayanır. Hak'tan alır ve Hak'tan bahsederler."

- "Sana bir masal söyleyeyim Münîre Hanım... Evvel zaman içinde kalbur saman içinde bir adamcağız varmış. Bu zavallı hileyi pek severmiş. -Şeytan gibi- Bir gün karısına demiş ki: Evimizde yiyecek içecek bir şey yok. Sıkıntı içindeyiz. Bak, kaşların kavs gibi... Gamzen ne şuh, ne dilber... Müstesna bir kadınsın. Bunları Allah sana birçok kimseleri avlayasın diye vermiş. Bize onlardan avla. Ama bir şartla: Tatlı görün, acı ol! Onlara maksutları imişsin gibi görün, maksutlarını verme!

Kadın razı olmuş ve doğruca mahkeme kadısına gitmiş, göz süzerek, işveler saçarak naz ve istiğna ile söze başlamış: Aman kadı efendi, bu kocamdan bir çekmediğim yok... Ne yapsam beğendiremiyorum, demiş. Kadının bakışları okları kadı efendinin ciğergâhına işlemiş ve: Hanım, demiş, burası kalabalıktır, çok söz olmaz. Sen bunları bana bir

halvet yerde anlat da hükmümü vereyim... deyince kadın: Peki ama halvette de bir kimseler bulunabilir. Daha iyisi bizim eve gel! demiş. Kadı efendi bu teklifi çok münâsip bularak kadının evine gitmiş. Ken-

dişini kapıda karşılayan kadın, saçlarını dökmüş, süslenmiş, bezenmiş olarak, mumların yandığı bir hazır sofra başına almış.

Manzaranın hazzı içinde kendinden geçen kadı efendi tam söze başlayacağı sırada kapı çalınıp kadın pür telâş: Eyvah, kocam geldi di-ye bağırmaz mı? Eli eteği tutuşmuş görünen kadın, derhal bir boş san-dığın kapağını açarak misafirini içine sokup kilitlemiş.

Şiddet ve öfke ile içeri giren adam: Be karı diye bağırmış, ben sa-na söylemiyor mu idim? Herkes bu sandıkta bir şeyler var zannediyor. Götürüp pazarın orta yerinde yakacağım. Başka çâre yok... diye kadına söylenip bağırmaya başlamış. Kadın her ne kadar: Aman koca, ola ola bir sandığımız var, ne istersin bundan?.. Hem âlemden bize ne? dediyse de adam: Hayır... ille yakacağım... Alem bu sandığı para ile dolu zanne-diyor! diye a}^ak diremekte devam eylemiş.

Kadıcağız o geceyi sandıkta geçirmiş. Sabah olunca da adam bir hamal getirerek sandığı sırtına yükleyip pazarın yolunu tutmuşlar. Kadı, hamalın sırtında giderken: Hamal, hamal, kuzum hamal! diye seslenmeye başlamış. Hamal bu sesleri evvelâ cinlerden perilerden zannetmişse de sonradan işi anlayarak dinlemeye başlamış ve insaflı bir adam olduğu için de ortalığı velveleye vermemiş. Kadı: Aman hamal, bu sandığı yere bırakır bırakmaz mahkemeye gidip naip efendiye haber ver. Kaç para olursa olsun gelip sandığı satın alsın! demiş.

Hamal gidip işi naibe anlatmış. O da pazara gelip sandığa talip olmuş. Fakat adam: O senin bildiğin sandıklardan değildir. Ben onu güç hal ile ele geçirdim. Onun için çok para isterim... diyerek birçok pazarlıktan sonra sandığı naibe fahiş bir fiatla satmış; kadı da bu suretle kurtulmuş.

Allah ayıpları örtücüdür. Sen de kimsenin kabahatini meydana çıkarma. Kim ki bir kardeşinin ayıbını meydana çıkarırsa onu yapmadan olmaz. Men dakka dükka!

Hay budala kadı... Nasıl oldu da gidip o sandığa girdi, deme. Bu sandık bizim vücûdumuz sandığıdır. Biz şeytanın aldatmaları ve göz boyamaları ile her gün ne kadar belâ sandıklarına giriyoruz. Gaipte olan sultanlarımız bizi paralarıyle satın alıyorlar da kurtuluyoruz. Yoksa kadı gibi meydana çıksa işimiz gülünç olur.

Şu ahvâli söylemesem, kimi kadıya, kimi karıya sövecek. Halbuki o kadı sensin, o kendi sebep olmuş diyorsun. Sen de sebebin birisin.

Tatlı görünüp acı olmak şeytanın vasfıdır. Bu aldanışlar ne can yakıcıdır. İnsanı hem sandığa sokar hem de arzularını yerine getirmez.

Kadıya neden söğüp sayıyorsun? Düşünmüyor ve utanmıyor musun ki bir nurzâde Mustafa olduğun halde o kahbe dünya seni de alda-

tıyor. O kavs gibi olan kaşları, ok gibi olan gamzeleri yüreğine saplanıyor, kendine râmediyor. Kendini kâm gibi gösterip acılık oluyor, çünkü varlık gibi görünen bir yokluktan ibarettir.

Nerede o milyonerlerin, yere göğe sığmayan zenginlerin azamet ve ihtişamları, debdebeleri nerede? Bunların hepsi burada kalıyor ve mezara kuru bir kefenle gidiliyor. Akraba, ahbap, dost kimin varsa seni kendi hâlin ve âmâlin ile yapyalnız bırakıyorlar. Çünkü dünyânın

vefası yoktur. Onun için dünyâya bağlı her ne varsa hiçbirinde de vefa arama!"

- "Aşk zehirinden daha güzel ve daha leziz hiçbir şerbet içmedim. Aşk hastalığından daha hoş bir sağlık bulmadım.

Hastalık... dedim. Çünkü aşk, dünya işlerini idare eden aklı, cismin arzularını ve hayvanı ruhu mahveder, hasta eyler de onun için hastalık diyorum.

Nice seneler, nice günler ve aylar, bu aşkın bir ânına nisbet, bir saat gibidir.

Aşk ateşinin mâdeni lâmekândadır. Yedi cehennem bu aşk ateşinin bir kıvılcımıdır. Var seyret ne imiş kendisi! Bütün güzelliklerin ve lezzetler harmanının sahibi olan kâmil insan, ormanda arslan nasıl gezinirse, öylece gönüllerde ve düşüncelerde dolaşır.

Koskoca aslan nasıl gezinir? dersen -çünkü ben ayrıyım sen ayrısın!- o vakit sana, ateşin tencere altında olmasını misal veririm. Şöyle ki tencere ayrı, ateş ayrı olduğu halde, ateşin mânâsı tencere içinde kendini gösterir.

İşte o kâmil insan da, bunun gibi senin damarlarında, zerrelerin-
de cevelân etmekte ve mânâsının sırrı bâtınında seyran etmektedir.

Bu kâmil insandan cennet de cehennem de korkar. Ondan ne bu-
na ne ona aman vardır. Sıratı geçerken, cehennem: Aman... der, çabuk
geç... Zira benim ateşimi söndüreceksin. Ateşime kesat vereceksin.
Cennet de keza: Geç, buradan çabuk geç... Çünkü herkes senin
cemâlinin seyrine dalacak. Bana rağbet etmeyecek, nimetlerime ehem-
miyet vermeyecekler...

Geçenlerde anlattığımız kadı hikâyesindeki naip gibi, işte o gönül
ve fikirlerde dolaşan kâmil insan da, sizi, nefsinizin soktuğu belâ ve
iptilâ sandığından satın almakta ve azat etmektedir. Fakat hiç olmazsa
sizi taşıyan hamala: Aman hamal başı beni kurtar! diye yalvarmaksı-
nız."

Hocamız, anlattığı dikkate değer bir hâdiseden sonra:

- "Bakınız, ben bir şey duyup, öğrendiğim zaman hemen sevdiklerime naklediyor, yetiştiriyorum. Siz de duyduklarınızı yakınlarınıza söyleyip anlatmalısınız. Bir sahrada herkes susamış... Sen de susuzsun. Bir birikinti su bulmuşsun, onu sâde kendin içip başkalarını düşünmemek olur mu?"

Meclisten birinin bu hususta bâzı mazeretler söyleyip, meselâ; biz, duyduklarımızın hepsini toplayıp söyleyemeyiz, demesi üzerine:

- "Hepsini söyleme de, ikisini üçünü söyle... Birkaçını da başkası söyler. Sen yolunda bulun kâfi... Karınca: Dağı delmeye gidiyorum, dedi. Bu boyunla mı dediler. Eh yolunda bulunurum a... diye cevap verdi."

Aynı şahıs tekrar, bu meclise gelecek kadar vakit bulamayan onu dinlemek için de vakit bulamaz, deyince:

- "İşte bunlar şeytanî vesveselerdir. Bu tevillerden, bu şeytanî mantıktan dolayı ilerlenmiyor. Allah, istidada göre emirde bulunur, olmayacak teklifte bulunmaz. Biz de Hakk'ın yolunda olduğumuz için onun gibi yapmaya çalışıyoruz. Ben, olmayacak, yapılmayacak bir şeyi size teklif etmem."

Fuzûli nin:

Yâr her ne cevr kılsa reva âşıka
illâ firakı oduna yakmak reva değil

bey tindeki cevr 'den maksadın ne olabileceği sorulması üzerine:

- "Yârin çevri yâni cefâ ve sitemi o kimsenin bir şey veya bir kimse tarafından hoşuna gitmeyecek bir muameleye mâruz kalmasıdır. Her şey Hak olduğu için, herhangi bir taraftan kırılmak, incitilmek de Hakk'ın çevridir. İşte bunu böyle bilerek kimseden incinmemeye çalışmak lâzımdır.

Cihan bağında ey âşık budur maksûd-ı ins ü cin
Ne kimse senden incinsin ne sen kimseden incin

Sözü de bu mânâya delâlet eder."

Dünyânın gelip geçiciliği bilindiği halde yine de ona aldanıldığın-

dan bahsedilmesi üzerine:

- "Peki mademki bunu biliyorsun, o halde niçin ihtiyarî ölümle öl-
müyor, yâni elinde iken bu gelip geçici şeylerden, nefsinden kendini kurtaramıyorsun?

Fakat bu dünyâda türlü aldanışlar var: Güzel bir kadın görüyor ona bakıyorsun; güzel bir ses işitiyor, onu dinliyorsun... Peki sen bizzat zevkin kaynağı iken, neden bütün bunlara esir oluyorsun? Yürü, asla git. Esir olacaksan Allah'a esir ol. Tâbi olacaksan, bende olacaksan da yine ona ol!"

Semîha Hanım'ın Kandilli Lisesine tâyin edilmesi münâsebetiyle:

- "Başına gelen şeyi bu benim hakkımda hayırdır, diye kabul et-

men lâzımdır.

Nazar sahibi olmak yâni gerçeği görebilmek güç şeydir. Fakat dervişlikten maksat da budur. Gördüğüm bir, sevdiğim bir mânâsını hal etmek gerek. Bu hâli kazanan ise her şeye sahip oldu demektir. Fakat onu da söz ile kazanmak mümkün değildir. Bal, bal!., demekle ağzın tatlanır mı? Mutlaka balı bulup yemen lâzımdır.

Semîha Hanım'ı görünüşte müsteşar bey yahut vekil bey tâyin etti. Fakat hakikatte yapan Hak'tır. Bunu böyle bilirsen o vakit şüphesiz her şeyde hayır bulursun. Bunu yapabilirsen beşeriyetin üstüne çıkmış olursun ki, işte insanlık da budur."

Hocamız, akşam üstü bize şu bilgiyi verdi:

- "Sene hangi günde başlarsa yine o günde nihayet bulur."

Sonra cep takvimini getirterek 1931 senesinin perşembe günü başlayıp yine perşembe günü nihayet bulduğunu gösterdi. Sonra da bir takvimden, yirmi sekiz sene sonra aynen istifâde kabil olduğunu ilâve etti.

Doktor Ali Mazhar Bey 'in annesi rahmetli Pırlanta Hanım' dan

bahsediliyordu:

- "Ne mutlu Pırlantaya... İhvanı tarafından yâd ediliyor."
Meclisten biri: Hele mürşidi tarafından yâd edilmesi onun için ne

büyük nimet...

- "Ne mutlu o kadına ki bir el tutmuş ve yetmiş yaşma kadar zik-
ri, fikri, hayâtı hep Hak olarak yaşamış...

Ezelde ruhlara; Ben senin Rabbin değil miyim? dendiği vakit:
Evet, sen benim Rabbimsin! cevâbını verdikleri için, onlara; Şu halde
gidin, bu dâvayı dünya mahkemesinde ilim ve amel şâhitleriyle isbat
edin denilmiş.

İlim, sahibini bilmek ve bulmak demektir. Yoksa maksat, zahir il-
mi yâni kıyl ü kal değildir.

Amel ise, onu gerek bedenen gerek kalben işlemeye çalışmak, fiil ve hareketlerini ona uydurmaya gayret eylemektir.

İşte bu iki şahidi mürşidinin önüne getirip, mukaveleyi burada tasdik ettirirsen ne mutlu sana! O zaman âhirete gittiğin vakit de rahat edersin!"

Mesnevî-i Şerif okuyorduk: Her yaptığın işin altında Allah rızâsı olsun. Çünkü sen Hakk'ın kulu ve esirisin. Yemen, içmen, uyuman bile Hak nâmına olsun, diye bir söz geçmesi üzerine:

- "Ah işte bu yapılabilse mesele kalmayacak. Evet, Hakk'ın esirisin. Çünkü onun tarafından yaratılmışsın. Bu itibarla elbet o senin her şeyindir. Hattâ senin için onun rızâsını istemek de hicaptır ve bir derecedir. Mademki seni vücûda getiren Hak'tır; şu halde ona rızâsı için mi, yoksa kendisi için mi hizmet etmek lâzım gelir? Tabiî ki sırf vazifen bunu icap ettirdiği için, Allah için yapmalısın. Yemen, içmen, uyuman, her şeyin, onun tarafından sana verilen emirlerin gereğidir. Bütün bunları da rızâ için değil, Allah için yap!

Eğer bu hal hâsıl olursa, korkma... İşte hasbetenlillah, sâdece Allah için olmak bu demektir. Bu hâli giydikten sonra çok çok ibâdet ve

tâatlara da lüzum kalmaz. Çünkü ibâdet ve tâattan maksat şu söyledi-
ğimiz hâli kazanmaktı. Yakîn gelinceye kadar Rabbine ibâdet et [1] .
Yâni güneş doğunca idare kandilini söndür! Her işini Hakk'ı görerek
yap! İşte o vakit her şeyi Hakk'ın muvafakati ile yapmış olursun."

Mesnevi okumaya devam ettik. Yine bir yerinde: Kendini Cenâb-ı
Hakk'ın kudreti elinde bilip ona tamâmıyle âciz ve boynu eğri olduğu-
nu anlamak ve ölmeden evvel ölmek ve hesaba çekilmeden evvel kendi-

1- Hicr sûresi, 99. âyet: "Va'büd Rabbeke hattâ ye'tiyeke'l-yakîn"

ni hesaba çekmek lâzımdır, deniyordu:

- "İşte o vakit yalnız sıfatlarını değil, zâtını da tebdil etmiş olur-

sun!"

Okuduğumuz Mesnevî-i Şerifte: Günahkârlara hakaretle bakmamak lâzımdır, diye bir cümle okunması üzerine Hocamız:

- "Evet, çünkü onlar, Hakk'ın kânunlarının memurları ve vazifelileridir," diye izahlı bir cevap verdi.

Gece salonda idik. Mesnevî-i Şerif okuyorduk. Kendini unuttuğun vakit Allah'ı zikret âyet-i kerîmesinin tefsirinde, Hocamız:

- "Çünkü sen kendinle olduğun vakit Hakk'ı zikretmekle şirk işlemiş oluyorsun. O halde kendini unuttuğun vakit Allah'ı zikreyle!" diye izah eylemişti.

Ertesi gün akşam yemeğinden sonra yine salonda toplanmıştık. Hocamız kömür sobasının yanına gelip Behîce ve Güzide Hanımefendilere, sobayı kuşatmış olan ince bir teli göstererek:

- "Bu tel buraya niçin konmuş acaba?" diye sordu.

Behîce Hanımefendi' nin, boruyu tutmak için efendim! demesi ile beraber borunun alt kapağı büyük bir gürültü ile yere düştü. Orada bulunan Sâdiye Hanım ise, hemen ileri atılarak, ateş gibi sıcak olan boruyu alıp yerine taktı.

Biz hâdisenin heyecanı içinde iken:

- "Bu vakada iki cephe var. Biri dün akşam konuştuğumuz: Kendini unuttuğun vakit Allah'ı zikret kelâm-ı şerifine işaret ki işte Sâdiye Hanım, kendini unuttuğu için bu işi yapabildi ve Allah da onu hıfz etti, yakmadı. Eğer o sırada aklı başında olsa idi bunu yapamazdı. İşte bunun gibi, Allah'ı da kendini unuttuğun vakit zikredersen, o zikirden maksat hâsıl olmuş olur.

İkincisi de budur ki, ben size o telin ne işe yaradığını sordum. Siz de bana yekten boruyu tuttuğunu söylediniz. Halbuki, tutanın tel olmayıp sahip olduğunu gördünüz. Demek ki, Allah isterse tutarmış istemezse değil. Bu suretle de sebeplerde bir şey yoktur. İş müsebbipte yâni sebebi yaratandadır, demek istendi."

1- Kehf sûresi, 24. âyet: "Vezkür Rabbeke izâ nesîte..."

Hasbetenlillah olmaktan, Hak rızâsını esas almaktan bahsediliyordu:

- "Bugün pencereden bakıyordum. Komşu, hindisini içeri alıyordu. Dedim ki: Ey hindi, o seni, sana olan muhabbetinden dolayı böyle muhafaza edip bakmıyor. Onun bu hareketi hasbetenlillah değil. Belki seni kendi yiyebilmek için besleyip sonra da kesmek için îtinâ ediyor. Sana nefsi için bu ihtimamı gösteriyor. Yoksa senin hayrın için değil. Fakat bîçâre hindi bu hakikati sen bilmiyorsun."

Mesih Paşa (Eski Ali Paşa) Camii, çok harap, camsız çerçevesiz hattâ kapısız ve tabiî ki cemaatsizdir. Bu camiin imamı olan yaşlı zat, bütün bu noksanlara rağmen, kış ve yaz beş vakitte camiye çok uzak olan evinden kalkarak gelir ve biz de konağın önünden geçişini görürüz.

Birgün Hocamız sokağa çıktığı sırada, imam efendi seslenerek durdurmuş, sonra da yaklaşarak ellerini öpmüş. Her zamanki gibi vazifesine gidiyormuş. Fakat yürürken topallamakta olduğunu gören Hocamız koluna girerek rahatsızlığını sormuş. Ayağının yanmış olduğunu ve kim bilir hangi hatâsından dolayı bu işin başına geldiğini söylemesi üzerine şöyle cevap vermişler:

- "Niçin böyle söylüyorsun? Bir mümin, kırk gününü kendisine elem verecek ve üzecek, velev cüz'î olsun keyfini kaçıracak bir hâdise bir iş olmadan geçiremez.

Hattâ Ebû Bekir Efendimiz, kırkıncı gün olduğu halde böyle bir şey olmadığından endişelenmekte iken koşa koşa gelen kölesinin: Yâ seydî, üzüleceğiniz bir haberim var, çok sevdiğiniz deveniz öldü, demesi üzerine Ebû Bekir Hazretleri şükran secdesine kapanıp; Yâ Rabbî sana şükür... Hiç olmazsa beni kırkıncı gün hatırladın! der."

Bu kıssayı dinledikten sonra hoca efendi tekrar Hocamızın ellerine sarılıp: Aman ne irşat, ne irşat! diyerek ferahlamış ve yoluna devam etmiş.

Gece salonda idik. Ateşli olan kok sobasına bakarak:

- "Bu sabah Behîce Valideniz, bu sobadan, atılmak üzere bir de-

mir parçası çıkardı. Kömürlerin içinde yanıp yanıp da artık atılacak hâle gelen bir demir parçası... Evet, bir demir parçası der ve ehemmiyet vermezsiniz. Halbuki unutmayınız ki her şey, her şey zî-hayattır; canlıdır. O demir orada günlerle yandı, yandı, nihayet atılmak üzere bir tarafa bırakıldı. Orada da kim bilir zerre zerre oluncaya kadar, sıcağın ve soğuğun içinde daha nice zamanlar kalacak. Ondan sonra da toprak olup ondan ot bitecek. -Bir kere toprak oldu mu iş kolaylaşmış demektir- O otu hayvan yiyip nihayet hayvanı da insan yiyecek ve bu suretle beşeriyet mertebesini bulacak.

Bu sözleri ehemmiyetsizce dinlemeyin. Şu anlattığım ne hazin ve müşkül bir seyirdir. Onun için Resûlullah Efendimiz: Öldükten sonra başınıza gelecekleri bilseniz ayaklarınızı uzatıp yatamaz, kana kana su içemez, başınızı alıp dağdan dağa kaçardınız! buyuruyor. Hemen

Cenâb-ı Hak cümlemize lıitfu ile muamele etsin.

Sıratı geçmek için âhireti beklemeye lüzum yok... Onu, burada geçmektesin.

Tekrarlıyorum: Ayağınızı denk alın! Gafletin yeri, vakti, zamanı değil! Burası muharebe meydanıdır. Kurşun kime isabet ederse o gider. Gıybet, ara bozuculuk, yalan, iki yüzlülük ve gaflette bulunmayın. Her yerde Hakk'ı seyredin. Hâsılı kimseyi incitmeyin, kimseden incinmeyin. Size dâima nasihatim budur!"

Gece Mesnevî-i Şerif okuyorduk. Bu arada cami ve misafir hikâyesi de okundu. Hikâyede, geceyi camide geçirenlerin sabahleyin ölü olarak bulunduğu yazılmakta idi. Günün birinde bu camiye misafir gelen bir kimseye, sakın burada kalma, yoksa sen de ölürsün! demişler. Fakat o: Ko ölürsem ben öleyim, demiş ve camiye girerek kapıları örtmüş. Gerçekten de bir müddet sonra bir ses: Ey Âdemoğlu geliyorum! diye bağırmış. Fakat korkup telâşa düşecek yerde misafir: Geleceğin varsa göreceğin de var! diye cevap verince, etraftan altunlar boşalmış. Meğer bu söz, o altunların tılsımı imiş.

Hikâye tamam olduktan sonra:

- "Hakikate âit sözler çabuk unutulduğu için bakınız bir hakikat nasıl da şu hikâyenin içinde tatlı tatlı anlatılmış.

Misafiri camiye girmekten menetmek isteyen ses, şeytanın sesidir. Nitekim şeytan, insanı tarîkate girmekten alıkoymak için: Orada ölüm vardır, çilesi çoktur, diye türlü türlü tezvirlerde bulunur. Fakat o kimse Hak erbabı ise: Ko ölürsem ben öleyim... der ve girer. Neticede de

manevî saadet altunlarına mâlik olur.

Mesnevî-i Şerifte Sadr-ı Cihan ismindeki bir şahın, gazap ettiği bir bendesini hatırlamasıyle, o bendenin de kalbine pişmanlık gelip şaha doğru icabet ettiğini okuduk. Bu sırada Hocamız ayağa kalkarak radyonun fişini elektrik pirizine taktı ve radyo da çalmaya başladı:

- "İşte, şu kutu bâtına, hoparlör ise zahire benzetilebilir. Fişi ceryana taktın mı, bâtın zahire aksediyor ve bâtında olan her ne ise o zuhur ediyor. Fakat iş kendini o ceryana bağlayabilmekte. Bu olmadıktan sonra da hiçbir şey hâsıl olmaz.

Radyocu dükkânlarında bu kadar radyo âletleri ve hoparlörler var. Sıra sıra durdukları halde ceryana bağlanmadan sesleri çıkıyor mu?

İşte Sadr-ı Cihanın onu gönlünden geçirmesi de o bendenin gönlüne aksedip şahın kendi tarafına meyletmesine sebep oldu. Yoksa ne haddine o bendeye ki o sultan onu isteyip affetmeden böyle bir meyil ve teşnelik duyabilsin."

Hocamızı ziyarete gelen aile kuyumcusu Nişastacıyan Efendinin söz arasında bir dostu hakkında: Öldü de kurtuldu, demesi üzerine:

- "Geçende bir hıristiyan ahbabımın cenaze merasimi için kiliseye gitmiştim. Papaz, nutkunun sonunda, Sokrat'tan aldığı şu sözleri söyledi: Şimdi siz hayâta ben de ölüme gidiyoruz. Hangimizin talihli olduğunu Allah bilir. İşte biz müslümanlar böyle demeyiz, dedim. Biz, bir nefes fazla Allah deyip ve Hakk'a kulluk edebilirsek yaşamak isteriz.

Hakka kulluk ederek yaşayana ne mutlu.

Fakat, burada Hakk'ın rızâsı üzere yaşamayan kimselerin günah-
ları daha fazlalaşmamak için yaşamayıp ölmeleri elbet hayırlıdır."

Hocamız sofrada, damadı Doktor Ziya Cemal Bey 'e, Fener Rum
Mektebi muallimlerinden Hamı Bey ismindeki bir zat ile yapmış oldu-
ğu bir konuşmayı anlatıyordu. Birkaç dil bilen ve okumaktan çok hoş-
lanan bu kimsenin ilmî tedkikleri olduğunu, bilhassa islâm dîni hak-
kında yaptığı araştırma ve tercümeleri Avrupa'ya göndermekte bulun-
duğunu söyledikten sonra, Çin târih ve medeniyeti hakkındaki tedkik-

leri neticesi, bu milletin, binlerce sene evvelden beri târihî vak'aları gü-
nü gününe kayıt ve muhafaza ettiklerini de söylemiş. Bu kitabelerin bi-
rinde: Semavî bir hâdise oldu. Kamer süzüldü ve iki parça oldu, diye
kaydedilmiş bulunduğunu, vak'anın zamanını tedkik edince de Asr-ı

Saadet 'te olan şakk-ı kamer, ayın ikiye bölünme hâdisesinin târihiyle tamâmı tamâmına karşılaştığını söylemiş:

- "Ben de dedim ki: Resûlullah Efendimiz buyuruyor ki; İlmi Çin'de bile olsa arayınız."

Güzide Hanımefendi:

-Demek ki bu hadîs-i şerif bunun için söylenmiş.

- "Yine dedim ki bir İngiliz astronom da tedkiklerinden bahsederek, bir zamanlar ayın iki parça olduğunu tesbit ettiğini, bunun olsa olsa müslümanlarm iddia ettikleri şakk-ı kamer hâdisesinden ileri geldiğini söylemektedir.

Hâmî Bey, evet, dedi. İngilizlerin İslâmiyet hakkında ilmî tedkikler yapmakta olduklarım ve her gün fevc fevc İslâm'ı kabul edenler bulunduğunu, hattâ Lordlar Kamarasında bir müslüman âzâ grubu olduğunu sözlerine ilâve edip İstanbul'da da bir ay zarfında üç yüz yirmi beş kişinin müslüman olduğunu söyledi.

Ne hoş nasibi ve ne güzel meşgalesi olan bir zat!"

- "Bugün gaybdan bir şey bilmek istedim; sonra kendimden utanarak başımı çevirdim!"

- "Mademki Allah'tan gayrı fail yoktur diyoruz. Şu halde yapan da yaptıran da O'dur. Bir kimse seni gördü mü, elinden, dilinden, belinden emin olmalı. Âyet-i kerîmede buyurulduğu gibi: O kimseler ki Rabbim Allah'tır dediler ve istikâmet ettiler, onlar için korku ve keder yoktur 1 .

Resûlullah Efendimiz: Emrolunduğun üzre istikâmet et 2 âyet-i kerîmesi beni ihtiyarlattı, buyurdu. Onun için kimseyi incitme, kimseden incinme, sabret, sükût eyle, hazımlı ol, Allah'ın işine karışma, içindeki kötü huyları atmaya, onların yerine sâlih ameller koymaya bak! Allah'ın mahlûkâtına şefkat eyle! Çünkü her zerre Hakk'm tecellîsine

1- Ahkâf sûresi, 13. âyet.

2- Hûd sûresi, 112. âyet.

mazhardır. Su gibi girdiğin kabın şekliyle şekillen, uysal ve munis ol! Sen nerede olsan Allah seninledir. Sen onunla olmaya dikkat et! Araya pürüz sokma! Nefis denen şey yamandır. Bahusus yakınlık görürse, cadılık etmek ister. Sakın büyük lâf söyleme. O nefis öyle yamandır ki, yakarsın yakarsın gene dirilir. Cenâb-ı Hak, Şâzelî Hazretlerine: Sen benim seçkin kulumsun, fakat yine nefsinden emin olma, buyuruyor.

Bir gün Resûlullah Efendimiz şeytanla karşılaşır: Nereye gidiyorsun? diye sorar. İnsanları yoldan çıkarmaya der. O zaman Resûlullah Efendimiz: Ben güzel ahlâkı bildirmek üzere gönderildim. Fakat hidâyetten bende bir şey yok. Şeytan da günah işletici olarak gönderildi. Fakat onda da dalâletten bir şey yok, buyurur.

Hz. Pîr, domuza, sabahın hayır olsun diye selâm verdiği zaman sebebini soranlara, dilimi iyiliğe alıştırıyorum, diye cevap verirdi.

Bütün yaratılmışlara Hak nazariyle bakarsan her şey sana fayda

verir.

- "Bayram Velî Hazretleri Anadolu'nun çivisidir. Ehlullah kabir ehli değil, hayat ehlidir."

İhlâs nedir diye sorulması üzerine:

- "İhlâs, amelin riya, kibir, hîle ve hattâ isteklerden arınmasıdır. Allah için olan din, bunlardan temizlenmiş dindir.

İhlâs, amelden ameli görmeyi çıkarmak ve ameline itimat etmemektir. Hattâ ameli sevap için kılmak bile ihlâsı zedeler.

Cenâb-ı Hak, ibâdetinde hiçbir zaman şirk istemez."

- "Allah'ın mağfireti, o mağfirete karşı acizden başka bir şey değil. Bende ol ki azat olasın."

Meclisten biri:

- Yûsuf'un gömleğinin kokusunu onu taşıyanların duymayıp tâ uzaktan Yâkup'un duyması nedendir?

- Tanımdadır Yemen'dedir. Yemen'dedir yanımdadır, mânâsının zuhûrundandır. "

304

- "Bu dünya tûfânı içinde yüzücülüğüne itimat etmeyip Nuh'un gemisine canını atana ne mutlu! İşte siz onu yaptınız."

Memleketin uzak bir vilâyetine tâyin olunarak Hocamızın mecli-sinden uzak düşmüş bir kardeşimizin yanıp yakılması üzerine:

- "Bil ki, külle yevmin hüve fi şe'n 1 muktezâsınca her gün görülen görülmeyen bir oluş, bir tecellî zahir olmaktadır. Şüphesiz ki, tecellînin bu genişliğinden ve sonsuzluğundan habersiz olanlara, zuhurun böyle çeşitli şekiller ve hallerde olması düşüncelerini karmakarışık edip, elemler kederler verir. Fakat zamanın babası 2 , yâni zamana tasarruf edici olup da Hakk'm tecellîsinde mahvolanlar her bir zuhurda bir nur cilvesi görüp daimî zevkte olurlar. Bil ki zuhurun gereği hem kabz ve bast, yâni darlık ve ferahlık, hem celâl ve cemaldir ki bu tecellîler bir-birinden ayrı değil, birbirine eştir.

Binâenaleyh âşıklar nazarında değil dünya, âhiret dahi mâsi-vâdır. Mâsivâ ise hiç, yok demektir. Mürşidin için dünyâda da ukbâda da ikâmet tasavvur dışıdır. Çünkü Hakk'ın zâtında seyretmek isteyen-lerde ikâmet fikri olamaz. Öyle ise sen de benimle ol! Benim aynımla her nereye varırsan var, âlem sende olur.

Hulâsa, buradan uzakta oluşunu atılmak addetmek, kendi noksa-nından, kendi vücûdundandır. Keşke bir sene için dünyâya gelmesey-dim, keşke yaşamak zevkini tatmasaydım diyormuşsun.

Cenâb-ı Hak herkesi insanlık mertebelerini tamamlamak için bu taayyün âlemine, bu dünyâya göndermiş ve bu işe memur etmiştir. Eğer bu kimseler, verilen emirlerle hareket edip ve gösterilen istikâ-mette amel ederlerse yavaş yavaş yol alıp mertebelerini tamamlayıp

ferdî cevherlerini meydana koyarlar. Bu çokluk âlemi terbiye ve tahsil dünyâsı olduğu gibi vuslat meydanıdır.

Eğer bu dediğim kemal ve yol alış öteki âlemde hâsıl olaydı bura-ya gelmeye lüzum kalmazdı. Binâenaleyh bu menzilin kadrini ve ne için vazîfelendirildiğini anlamayıp keşke dünyâya gelmeseydim demek doğru olamaz. Bu dem, fırsat demidir. Ömrün sermâyesi elde iken gel-diğin ve gideceğin âlemler için amellerde bulun.

1- Rahman sûresi, 29. âyet: "O her gün bir şendedir."

2- Ebü'1-vakt.

SOHBETLER 305

İnsanın ezelde saîd olmasının alâmetleri bir hakîki mâye sahibine ulaşmış olmasıdır. O rabıtaları dolayısıyle bu kimselerin ruhları yol al-maktan uzak değildir. Dünyânın neresinde olursa olsun ve ne kadar kesif bir meşgale içinde bulunursa bulunsun, bir gün kendisini maksut olan menzile ulaştıracak manevî ilerlemesi devam eder. Çünkü tarikat

ve dervişlik Hak meşgalesidir. Diğer işler ise beden ve madde meşgalesidir. Bunların ikisi birbirine manî değildir. Binâenaleyh kesrette Hak ile vahdette halk ile olmak basiret erbabının yoludur.

Hayır sen henüz yaşamak zevkini tatmadın. Yaşamak zevki, asla kavuştuktan sonra olur ki, işte şimdi sen bu sermedi zevki bulmak için yaşıyorsun.

Kendimi en yakın mahrekteyim zannederken... dedin. Ne kadar yanlış düşünüş! Hakikat cihetiyle muhitin hâricinde kalmak nasıl kabil olabilir? Bir münevver insan olarak her şeyin bu muhit dâhilinde olduğunu okuyup öğrenmedin mi? Ya mâ'şere'l-cinni ve'1-insi in'isteta'tüm!. 1 âyet-i celîlesi de buna işaret değil midir? Bahusus ki sen, ilâhî nurun ışıklarından bir ışık olmasaydın bu zevki, bu âlemi, bu çekilişi hissedebilir miydin? İş, manevî tesir ve incizaptadır.

Çekilen bir şeyin mutlaka maddî ve görülen kuvvetlerle mi çekilmesi lâzım gelir? Görülmeyen kuvvetlerle olan incizâbı nasıl inkâr ederiz?

Yakınlığın uzaklığın alt ve üstün sağ ve solun bu hususta bir tesiri olamaz. Yanımda olsan Yemen'desin; Yemen'de olsan benimlesin 2 . Sandığın gibi ayrılık elemi hayâtına kastetmez. Her şey hayatta kazanılır. Bu elem senin hayâtını imha etmeyecek, belki yapma benli-

ğini, beşerî pürüzlerini imha edip hakîkî vücûdunu ortaya koyacaktır. Bu hayat mânâsız değil çok manâlıdır. Eğer buradan hakikatini bulamayarak gidersen o gittiğin yerde şimdiki nedamet ve sûzişten daha fazlasını görecek, yağmurdan kaçarken doluya tutulacaksın. "Ah aslım, maksûdum orada imiş, ben buraya niye gelmişim, diyeceksin. Sen nerede olsan Allah seninle beraberdir. Ve hüve maaküm eynemâ küntüm 3 ; ister Anadolu'nun en ücra bir köyüne git, ister Himalâya tepelerine çık. Seninle beraber olandan ne kaçabilir ne uzaklaşabilirsin.

Elektrik bir saniyede dünyâyı şu kadar kere dolaşırken ona hâkim olan bundan âciz mi kalır? Gelsen de gitsen de gene o merkezden uzak-

1- Rahman sûresi, 33. âyet. "Ey cin ve insan cemâati, göklerin ve yerin bucaklarından
geçmeye gücünüz yetiyorsa-ki bir kudret olmadıkça asla geçemezsiniz-haydi geçin!"

2- Pîş-i menî der Yemeni, der Yemeni pîş-i menî.

3- Hadîd sûresi, 4. âyet: "Nerede olursanız olun, O, sizinle beraberdir."

laşamazsın. İnnâ liilâhi ve innâ ileyhi râciûn 1 ; her şeyin rücûu, dönüşü hep o merkeze, hep Allah'adır. Uzaklıkta yakınlıkta varacağın nokta, hep aynı merkezdir.

Gitmeye çalışacağına, çalış ki bu dünyâda iken eşyanın aynasında Allah'ın tecellîsini, ahadiyeti yüzünü, can gözüyle göresin. Bu suretle de marifet cennetine giresin. Ve hakîkî âdem mertebesini hâsıl edip mabmut olasın.

Resûlullah Efendimiz buyuruyor ki: Dünyâda bir cennet vardır ki onu bulan âhiretteki cennete hasret çekmez. O da marifet cennetidir. Hâsılı Cenâb-ı Hak, tabını temkin ve canın yüzünü yakîn gözüyle Hak görücü edip zahirde ve bâtında mâmur olasın.

Mademki mürit oldun, ihtiyarî ölümü kazanıp nefsini bilicilerden ol. Ve sıddık sıfatiyle muttasıf ol, yoksa mecazî hayatta bir şey bulamazsın. Sözde kalıp özden mahrum olma! Tarikat gerçeklerine sarıl ki mevhum vücûdunu nefye muvaffak olasın. Nefsini aciz makamında tutup yokluğu sermâye et! Tâ ki Hak varlığına yetişesin. Hakk'm zâtı

zenginliğine vâsıl olasın."

- "Buda der ki: Tabiatta iki tesir vardır. Bunlardan biri aşk, diğeri marifettir. Aşka sahip olmayan bir vücut, ebedî surette tabiat zindanında kalmaya mahkûmdur.

Schopenhauer bedbin bir filozoftur. Esasen felsefe, şüpheciliğe dayanır. Şüphe içinde kalanlar ise iki dünyânın da saadetinden mahrum kalırlar. Anlayışıma göre Schopenhauer, Buda mezhebine inananlardandır. Der ki: Ben, Buda'nın talimatını okudukça şükrediyorum. Çünkü bunlar, hem hayâtımın hem de ölümümün tesellisi olmuştur.

"Buda" hakîm demektir. Buda mezhebine göre dünya, âhiretin tarlasıdır. İnsanın bugünkü hayâtı, bütün zevkleri ve kederleriyle geçmiş ömürlerin amelleri neticesidir. Bu böyle olduğu gibi, şimdiki amellerimiz de gelecek ömürlerin tohumlarıdır."

- "Hürmüz'ün, talebesi Eskülapa, talimatı şunlardan ibarettir:
Allah, düşüncenin tasvir ettiği şeylerden münezzehtir. Dil ile anlatılıp vasıflandırılâmaz. Göz ile görülemez, cismânî ve şekilsiz olan nişleri-

mizle anlaşılamaz.

1- Bakara sûresi, 156. âyet: "Biz Allah içiniz ve biz ancak ona dönücüleriz."

Ebed, zaman denilen küçük ölçü ile tartılamaz. Gerçi burada lâhûtî hayâtı kazananlar, o hakikat alemiyle yakınlık peyda ederlerse de bunu kimseye açıklayamazlar.

Hürmüz'den, bedenden ayrılan ruhun akıbeti ve hakikate nasıl kavuşabileceğinin sorulması üzerine verdiği cevap şu olmuştur: Ruh, yaşar ölmez. Yalnız ruhun mahvolması, şuursuzluk neticesidir. Hakikat ise verilmez. İnsan onu kendinde bulur. O gösterilmez de. Binâenaleyh onu ya kendinde görür, yahut da göremezsin.

İşte, bütün bu sözleri söyleyen kimselere kâfir diyoruz. Halbuki onlar tevhîd ehlidirler. Hakikatten bahseden tevhîd ehli ise kâfir olamaz. Bunlar, ehlullahtır, Allah adamıdır. Çünkü hakikatten söz ediyor-

lar."

Hakikat neden gizleniyor, diye sorulması üzerine:

- "Bütün bu hikmetler bu hakikatler hep Hakk'ı bilmek içindir. Bunları neden gizliyorsun güzel Allah'ım? Dâima bu hakikate tapanlar müşküller ve zahmetler içinde, berikiler ise, refah ve rahat içinde... adet itibariyle de çoğunlukta bulunuyorlar diyebilirsiniz. Buna cevap olarak Cenâb-ı Peygamber'in şu hadîs-i şerifini dinleyin: Bir şeyin kıymeti zorluğu ile mütenâsiptir 1 . Keza: Efdalü'l-a'mâli ahmezühâ 2 ."

- "Hz. Mevlânâ'nın buyurduğu gibi: Her kim ki aslından uzak düşerse hasret kaldığı o visali özleyici olur.

Asıldan maksat nedir? denecek olursa, âyân-ı sâbitesidir; Allah'ın isimlerinin türlü görünüşleridir. Ama bu isimlerden murat, Cenâb-ı Hakk'ın bir sıfatı ile zuhurudur.

Külli ve cüz'î oluşlardan her şey, Hakk'ın isimlerinden bir veya ikisine mazhardır. Nasıl ki melekler selbî isimlerin mazharıdır ve Cenâb-ı Hakk'ı: Nahnü nüsebbihü bîhamdik... 3 diye teşbih ederler. Şeytan da Mudil, Mütekebbir isimlerinin mazharıdır. Onun için bunlar

da Cenâb-ı Hakka: Febi izzetike... 4 diye kasem ettikleri için hakların-

da: Ben Âdem'e secde edin, deyince baş çektiler ve kibrettiler 5 diye

buyruldu.

1- El-ecrü alâ kaderi't-teab.

2- Amellerin efdali güç ve zor olanıdır.

3- Bakara sûresi, 30. âyet: "Biz Sen'i hamdinle teşbih ve Sen'i takdis ederken..."

4- Sâd sûresi, 82. âyet: "(İblis) dedi: İzzetine and ederim ki ben de artık onların hepsini

muhakkak azdıracağım."

5- Bakara sûresi, 34. âyet.

Fakat insanın hakikati bütün isimlere birden mazhar olmuştur bunun için kâh Mudil, kâh Hâdî ve ilh... isimlerle tecellî eder.

Her mevcut, mazhar olduğu isme tâbi ve onun hükümüne mahkûmdur. O isim ona der ki: Hele birkaç gün istediğin yere git... Dönüp dolaşacağın yer yine benim!

Bir insan âyân-ı sabite, yâni kopup geldiği makam itibariyle, bir ismin mazharı olduğuna göre onun o isme ulaşabilmesine, aslına kavuşması denir.

Bu vusul yâni bu kavuşma hicranın aksi demektir. Fakat hakikat erbabı indinde vusulün mânâsı, mevhum ve geçici olan bilcümle alâkalardan uzaklaşmak ve ilimde hakikat mertebesine ulaşmak demektir.

Bir şeyin hakikati, o şeyin gerçeği, gerçekte bulunduğu mâhiyettir. Buna ermek ancak yakın ile yâni gönül bilgisiyle olur.

İnsan, kesret gecesinin karartısının sonu ve vahdet günü nurunun başlangıcı olması dolayısıyle berzahların toplandığı ve fecirlerin uyandığı noktadır.

İnsaniyet mertebesini bulmadan evvelki maddî sıfatlar, nebatî ve hayvânî mertebeler dahi hep gecenin karanlığı demektir. Ancak insana erişince vahdet gününün nuru ışıldamaya başlar. İşte o vakit insan aslına vuslat için kabiliyet kazanır.

İşte aslına erişmek, aslına vusul iki türlü seyirle olur ki bunun biri ıztırârî yâni elinde olmayan, diğeri ihtiyarî yâni arzûsuyle yaptığı seyirdir.

Iztırârî seyirde meselâ Hâdî isminin tesiriyle nefsinin icapları üzere ölüm gelecek ve kendini kendinden alacak olursa hakikati göremez. Yalnız burada hayır ve serden ne işlediyse onu bulur, ona kavuşur, aslını bulamaz. Aslına vusule kabiliyet mertebesi olan insan vücûdunu giymişken burada o insanlığa yakışmayan nefsânî tutumundan dolayı, ıztırârî mevt gelip de ölünce aslına kavuşamaz.

İkinci seyir ise ihtiyarî olanıdır ki, Cenâb-ı Hak ezelden o kimsenin kalbine muhabbet meylini vermiş olduğundan, aslını arama şevkini tattırmakla: Ben bir gizli hazîneydim, istedim ki bilineyim, sırrı zahir olarak o kimsede aslını aramak iştiyakı uyanıyor ve arayıcı oluyor.

Arayan neyi bulmaz? Mevlâsını da bulur, belâsını da... Cenâb-ı Hak bu arayıcı kuluna mürşit suretinde tecellî ederek onu madde, nebat ve hayvan mertebesinden geçirir. İçini arıtıp temizler. Bu suretle

de dün} T âda iken aslı ile aşinalık eder. Bulacağını bulur, göreceğini görür yâni ihtiyarı ile ölerek nefsinin esaretinden kurtulup Hakkın esrarı mahremi, yârı olur ve doğrudan doğruya aslını bulur.

İşte Hz. Mevlânâ'nın: Her kim ki aslından uzak kaldı, onun vaslını arayıcı olur, demekten maksadı budur.

Fakat herkes bu mürşidi bulduğu vakitte kendi zannınca ona yâr oldum zanneder, fakat olamaz.

Resûlullah Efendimiz'in buyurduğu gibi: Zandan sakınınız, çünkü zan, görünüşlerin en yalancısıdır. Zan, ancak hakîkî olmayan bilgiler hakkında varit olabilir. Şer 'î, naklî ve aklî bilgilerde zannm yeri vardır. Fakat hakîkî marifette zannın değil, ilmin yeri vardır. Onun için mürşidin gönlü sırlarına vâsıl olmak isteyen, mutlaka zanm bırakmalıdır.

Onun gönlü sırlarına nasıl varalım, dersen, Hz. Pîr, sorulabilecek bu suâle cevap olarak: Benim sırrım, benim âhımda, sözlerimde gizlidir, der. Nasıl ki Seyyidinâ Cafer: Cenâb-ı Hak, Kur'ân-ı Kerîm'de tecellî etmiştir, fakat görmüyorsunuz, buyurur.

İşte bu, kişinin sözünden anlaşılır kıymeti, yahut: Sözünden anlaşılır evliyanın esrarı, demektir. Gene Hazret-i Mevlânâ: Ey yaranım! Ben Mevlânâ, sizin karşınızda olan bu cisim değilim. Ben, o zevk ve hoşluğum ki müritlerim bâtında, kelâmımdan Allah Allah diye başlarını yere vururlar, der.

Dünyâda iki büyük âmil vardır: Biri marifet biri aşktır. Aşka mazhar olmayan bir insan yeryüzünde daimî surette vücûdu zindanında mahbus kalmaya mahkûmdur.

Aslını bulmak da mutlak bir kâmil rehber bulmakla olur. Onu ya burada hayatta iken yahut ölmek üzere yâni hâlet-i nezîdeyken bulabilirsen maksat hâsıl olur. Veyahut bulmak veya aramak yolunda o şevk ve taleple ölürsen orada da bulursun.

İnsanın aslını bulamaması ne demektir. Meselâ mü'min mertebesinden gelen bir kimsenin gene mü'min mertebesini bulamaması demektir. Aslını bulmak demek bir kimsenin zuhur ettiği mertebeye kavuşabilmesi demektir."

Cüzi irâdeden bahsediliyordu:

- "İnsanda olan cüz'î irâde nasıl inkâr edilebilir? Biz kendi hal ve hareketlerimiz ile onun mevcudiyetini her an isbat ediyoruz. Meselâ şurada gayet güzel ve müstesna bir kız olsa, ona hayran hayran bakmakta iken birden bire kalkıp dizliğini çözse ve huzurunuzda defi hacet etse, yahut bu derece ileri varmayıp şiddetle geğirse, bu hareketleri güzelliğine bir eksiklik getirmemekle beraber, nazarınızda onun, biraz evvelki kıymeti kalır mı? Eskisi gibi yine hayran hayran bakabilir misiniz?

İçinizden herhangi biriniz, velev bu türlü ihtiyaçlardan birini hissetseniz de, herkesin önünde yapmaya cesaret edebilir misiniz? Hayır değil mi? Çünkü bu kabil hareketlerin ayıp olduğunu size ihtar eden cüz'î irâdeye sahip bulunuyorsunuz.

Fakat bir de zaruretler bahsi vardır ki, irâde, nizam ve çemberinin dışına çıkar ve ayrı bir mesele teşkil eder.

Meselâ Arif Efendi merhum anlatırdı: Plevne Muharebesinde bir yürüyüş sırasında askerin biri şiddetli bir defi hacet ihtiyâcı hissetmiş. Fakat bir asker için kendiliğinden taburu terketmenin kurşuna dizilmek gibi şiddetli bir cezası olduğunu bildiğinden, büyük bir çaresizlik içinde kalarak hemen çömelmiş ve ihtiyâcını defetmeğe başlamış. Fakat tam bu sırada zabitinin yanından geçtiğini görerek, bir neferin zabitini selâmlamamasının da yine büyük bir cürüm teşkil ettiğini düşünerek, o vaziyette zabite selâm vermiş.

İşte, bu harekette zaruret vardır ve kimse de kendisini ayıplamaz, bilâkis mazur görür.

Şu halde kendimize âit meselelerde cüz'î irâdemizi kullanıyor ve çekinilmesi lâzım gelen şeylerden kendimizi çekiyoruz da, neden Hak yolunda hatâ işlemekten ve Hakk'm hoşlanmadığı şeyleri yapmaktan çekinmiyoruz? Üstelik bir hatâ işlediğimiz vakit: Bunu bana Allah yaptırdı! diye irâdemizi inkâra kalkıyoruz.

Zahirde yaptığımız hatâlar dünya ehline nasıl tesir ederse, kalben işlenmiş bir hatâ da bâtın ehline öylece tesir eder."

Münlre Hanımefendi, Hafız Şîrâzî'nin:

Elâ yâ eyyühe's-sâkî edir kesen ve nâvilhâ
Ki aşk evvel nümûd asan vellk üftâd müşkilhâ

beytini okudu. Cevap olarak:

- "Münîre Hanım! Maad aklı ve maaş aklı olmak üzere iki türlü akıldan bahsedilir. Maaş aklı, dünya iş ve bilgilerine yarar. Yâni adetâ gemideki dümen vazifesini görür. Aynı zamanda ubudiyete, Hakka kulluk etmeye de âlettir. Fakat kendisi hadis ve mahlûk olduğundan halikı yâni yaratanı göremez. Maad aklı ise, ancak aşkın zuhuru ile kendini gösterir.

Cüzî akıl, cemâli görmekten perdelidir. Ne vakit aşk nuru zuhur ederse, o aşk nuru akıl gözüne kuvvet verir, onunla nurlanır. Çünkü aşkın nuru, Allah cemâlinin tecellî nurudur. Onun için akla îtimat gös-

terip onun her şeye kadir olduğunu, hattâ Allah'ı da görebileceğini zanneden kimseler yanlış düşünenlerdir.

Cenâb-ı Hak, âşıklardan tecellî etmiştir. Âşıkların çokluğu ona perde olmuştur. Eğer sen Hakk'ı görmek istersen benliğini ortadan kaldır. O vakit yalnız onu görürsün. Çünkü aşkın sırlarından biri de budur ki ona ikilik sığmaz ve ayrılık gayrılık olmaz. Elektrikte bile piller birleşmedikçe şule çıkmıyor. Keza iki ipliği bir etmeden iğne deliğinden geçiremezsin. Onun için Resûlullah Efendimiz: Senin vücûdun öyle bir günahtır ki onunla hiçbir günah ölçülemez, buyurur.

Cenâb-ı Hakkın: Ben gizli bir hazîneydim istedim ki bilineyim dediği gibi, ruh da ister ki, can aynasında mânâ suretleri görünsün ve cümle âlem ondan faydalansın.

Ayna, güzeli güzel, çirkini çirkin, uzunu uzun, kısayı kısa gösterir. Hiçbir veçhile doğruluktan şaşmaz. Şu halde bizim can aynamızda bu hakikatler neden görünmüyor? dersek, aynanın tozlarının aşkla temizlenmesi lâzımdır, derim.

Herkes, vücûdu memleketinin çobanıdır. Nefis, kalp, sır, kalıp, âzâ, hisler ve bedenî kuvvetler senin emrindedir. Onlar hakkında hak ve adaletle muamele etmen ve onları hevâ ve hevesten alıkoyman, kötülüklerden muhafaza etmen lâzımdır. İşte bu hal hâsıl olursa o can aynasında da mânâların güzel yüzü zahir olur."

- "Nazlı Hanım, tahkik ehli buyurmuştur ki: Visale lâyık olmayan kimsenin yaptığı her ihsan dahi günahtan ibarettir. Yâni meczup sâlik yahut sâlik meczup 1 olmayan bir kimse, nefsini riyâzatlar ve mücâhedeler ateşinde helak etmiş olsa da, yine Hakk'ın yakınlığından sürülüp çıkarılmış bir ezel mahrumudur. Resûlullah Efendimiz: Senin vücûdun öyle bir günahtır ki onunla hiçbir günah ölçülemez, buyuruyor.

Şu halde kendi vücûdiyle yâni benliği ve nefsâniyeti ile kalan kimsenin bütün işledikleri günah olmuş olur. Onun için bu dünyâda seni senden kurtaracak sana yol gösterecek bir rehberi bulman gerekir. Çünkü burada kör olan, orada da kördür. İşte o kâmil üstadın eteğine yapışarak o tek ve mutlak olan Hakk'ın katına ucasın, böylece de hakîkat-i insâniyye kâfina erişesin.

Anka, o kâmil üstadın ruhudur. Kâf ise hakîkat-i insandır ki

1- Meczup sâlik, evvelâ cezbeye erişip sonradan sülûke giren ve bu suretle kemâle eren

kimsedir. Sâlik meczup ise, önce sülûke girip nice çalışma ve gayret sonunda cezbeyi

bulan kimsedir ki her iki fırkanın da adamı kurtulmuşlardandır.

Cenâb-ı Hak bütün isim ve sıfatlarıyle onda tecellî etmiş, mevcudat ve kâinatın hülâsası olan o, zat isminin mazharı olmuştur."

- "İnsanlara hayır öğreten kimselere Allah ve melâikesi, yerde ve gökte olanlar, hücresinde karıncalar, denizde balıklar cümlesi salât eder ve hayır dûa ederler. Çünkü hadîs-i şerifte: Bütün mahlûklar Allah'ın ıyâli, çoluk çocuğudur. Allah indinde hayırlı kul, ailesine faydalı olandır 1 buyurulur. Çünkü insanı Allah'a yaklaştıran, Allah'ın mahlûklarına şefkattir.

İşte Hazret-i Pîr Seyyid Ahmede'r-Rifâî de bulduğunu, mahlûkâta şefkat ve acz, boynu büküklük ve nefsini kırmakla bulmuştur. Bu büyük insan, ne hıristiyan der, ne müslüman der, herkese birden şefkat gösterirdi. Bir gün: Ey ashabım, eğer bende bir ayıp görürseniz rica ederim söyleyiniz. Tâ ki bu ayıbımdan vaz geçeyim... buyurması üzeri-

ne mecliste bulunanlardan biri: Ben bir ayıbınızı biliyorum. Sizin ayıbınız bizim gibi dervişleriniz olmasıdır. Eğer mahşer gününde bizi kurtaracak olursanız ayıbınız kalmaz! dedi. Bunun üzerine Hazret-i Pîr; gemi sağlam olursa içindekiler de kurtulur! buyurdu.

Dikkat edelim. Allah'ın velîsine muhabbet etmeyenlerin akıbeti kötü biter. Nerde kaldı ki inkâr edenlerin!"

Birbirlerini seven iki kimseden bahsolurken:

Aliye Hanımefendi:

-Akraba mıdırlar 1 ? diye sordu.

- "Elbet akrabadırlar! Çünkü manen akraba olmasalardı birbirlerini sevemezlerdi. Akrabalık, ruh bilişikliği ve cinsiyetidir. Orada anlaşmış olanlar burada da barışıktırlar. Orada ihtilâfta olanlar burada da anlaşmazlıktadırlar.

Meselâ bâzı kimseyi daha görürken seversin; halbuki bâzısından ürker, korkar kaçarsın. Hattâ ismini işitirken muhabbet veya nefret hissettiğin kimseler vardır.

Âlem, Hakkın isimlerinin aynasıdır. Âdem de o isimlerin
sahibinin suretidir. Bu yüzden, büyük küçük her şey, cihanda bir ismin
mazharıdır ve âyân-ı sabitede olan aslı, onun rabbi ve hâkimidir. O da
bu ismin mahkûmu ve zebûnudur. Sonunda da dönüşü yine onadır.

1- Küllü halkın ıyâlullâhi, ehabbühüm ileyhi men enfauhüm li-ıyâlihi.

Bu sebeple, dünyâda herhangi bir isme mazhar olan kimse tabiî
tek değildir. İşte aynı isme mazhar olan o kalabalıktan bir kimse, kendi mânâsını taşıyan bir başkasını görünce elbet ondan hoşlanır.

Meselâ Hâdî isminin mazharı olan milyonlarca kimse vardır ki
hakikatte bunlar tek vücut, tek adam mesabesinde oldukları gibi, bunların zıttı olan isimlere mazhar olanlar da keza böyledir. İşte aynı isme
mazhar olan bütün bu insanlar, birbirlerinin akrabalarıdır. Yekdiğerini
gördükleri vakit de, şüphesiz bu yakınlığın icâbı olarak, birbirlerinden
hoşlanırlar. Onun için:

Nadanı nadan bulur, dânâyı dânâ, dûnu dûn
Cinsine meyleyler elbet bu cihanda her kişi..."

Hüseyin Rahmi Bey'in bir romanı hakkında meclisten birinin:

- Bu romanı okumak, vakit kaybından başka bir işe yaramıyor, demesi üzerine:

- "Dükkükî Hazretleri buyurur ki: Eğer Cenâb-ı Hakk'ın doksan dokuz isminden doksan sekizi bende olup da, biri âleme serpilmiş bulunsa, ben ondan da baş çeviremem!

Bu âlemde abes bir şey yoktur. Esasen bütün bu tezatların bir araya gelmesiyledir ki zevk hâsıl olur. Sinemada, tiyatroda bile iki sevişenin arasına bir cadı girmeyince tad olmuyor. Eğer bu âlemde de âşık ve maşuk, şaki ve denî mevcut olmazsa hayat noksan kalmış olur. İşte bu çoklukta birliği görüş ve o suretle Hakk'ın cemâlini temâşâ ediş ne kadar tatlı şeydir. Sen o münkirde de ilâhî saltanatı seyret. Buna muvaffak olan, marifet sahibidir. İrfân-ı Muhammedi'ye mâliktir. İrfan demek bu demektir.

Keza, insan da bir zıtlar âbidesi değil midir? Meselâ bir güzelin bağırsağını, gözünü, ciğerini ve küme küme saçlarını getirseler, bütün itibariyle meftun olduğun o güzelin gözünü, dudağını öpebilir misin? Aksine, ne iğrenç, ne korkunç şeyler! diye korkar kaçarsın. Ancak bunların hepsi birleşince zevk ve ahenk meydana geliyor ve o zaman ne güzel insan diyorsun.

Ses için de başka türlü düşünülemez. Şöyle ki: A güzelim nerdesin, göster bana kendini, ilâhîsinin ne güzel bir bestesi vardır. İşte bu besteyi notalara ayırıp, teker teker do, re, mi... diye okusan derhal o ahenk ve zevk kaybolup gider. Halbuki inceli kalınlı, diyezli bemollü bir kompozisyon olarak ne kadar tesirli, ne kadar ahenkli ve zevklidir.

Onun için kötü dediğimiz şeylerin de bu âlemde bir vazifesi ve yeri vardır. Bunu idrak etmek ise er kişi kârıdır.

Cenâb-ı Hak bile Kur anda âyetlerini tekrar ediyor. Eğer bir kere söylemek kâfi gelse idi herkesin cihan allâmesi olması lâzım gelirdi. İş-

te biz de onun için, evvelce de söylediğimiz bir bahsi burada tekrarlamak istiyoruz. Şöyle ki: Ruhlar kırk fırkadır. Bunlardan dördü, hiç dünyâya gelmemiş olan mücerret ruhlardır. Diğer dördü ise dünyâya gelmiş olan nebilerin, velîlerin, sâlih, arif ve müminlerin ruhlarıdır. Bu dört fırka içinde, beşeriyet icâbı dünyâya uyup geldiği yeri bir müddet için unutmuş olanlar olsa bile, küçük bir vesile, bir kıvılcım, uyanmalarına ve içlerindeki ateşin yeniden şûlelenmesine sebep olur.

Geri kalan otuz iki fırka da, münkirlerin, kâfirlerin, münafık vesâirenin ruhlarıdır.

Demek oluyor ki dörde karşı otuz iki ne kadar büyük rakamdır. Bunlar, ıslâhı kabil olmayan ruhlardır. Esas böyle kurulmuştur. Böyle gider. Lâkin şu da var ki her ruh, kendi sırât-ı müstakiminde terakkidedir.

Farzedelim ki bu otuz iki fırkadan birine mensup olan kimse zamanın sahibini bulsa, onunla tanışsa, hattâ ona intisap edip sohbetine girse ve gönlünde bir muhabbet de uyansa, bakarsınız ya son nefesinde kâfir olarak ölür veyahut da, o hakikat deryası onu beşeriyet sahiline atarak uzaklaştırır.

Fakat karşısına gelmiş ve halkasına girmiş bu kimseyi ezel damgasından tanıdığı halde iade etmek, geri çevirmek kâmil insanın

sânından değildir. Çünkü Hak yolunda cimrilik yoktur. Hattâ alâkasızlığını dahi kimseye sezdirmez. Ancak bu kimsenin, kendi kendisini tasfiye etmesi ile alâka sona erer.

Bize, münkir ve kâfirlerin halleri ve tutumları hakkında söz söylemek de düşmez. Bütün yaratılmışlar gibi, bunlar da vazifelerini yapmak ile mükelleftirler. Bu âlemde, herkes kendi memur olduğu işin icâbını işler. Cenâb-ı Hakk'ın koyduğu bu kânun değişmez. Eğer biz merd-i sûfî isek, bunların hepsini hakikat gözüyle görüp kendi hissemizi almamız lâzım gelir.

Merd-i sûfî o kimsedir ki dünyâda bulunuşu nefsiyle değil, Hak'ladır. Cüneyd-i Bağdadîye: Tasavvuf nedir? diye sordular; Tasavvuf, Cenâb-ı Hakk'ın bir kulunu nefsinden öldürüp kendi bekâsıyle diriltmesi, ihya ve ibkâ etmesidir, buyurdu.

Hâsılı tasavvuf birlik demektir."

SOHBETLER 315

İbnü'l-vakt ve ebü'l-vakt 1 tan sorulması üzerine:

- "Malûmdur ki bir ibnü'l-vakt bir de ebü'l-vakt vardır. İbnü'l-vakt olan kimseler, seyirlerini Allah'la yapan kimseler olmakla beraber bunlar vaktin mahkûmudurlar. Dereceleri büyük ise de bu kimseler temkin ve televvün yâni sağlam bir inanışla şüphe ve ikilik arasında bocalarlar.

Ebü'l-vakt ise, bu dünya kalabalığı içinde ferttir, tektir. O, vaktin hükmünde değil, vakit onun hükmündedir."

Münîre Hanımefendi' nin Cenâb-ı Hakk'ın bunca nimetlerine karşı şükürden âcizim... hakkıyle şükürde bulunamıyorum! demesi ve bu nimetleri saymaya başlaması üzerine:

- "Hakkıyle şükretmek kimin haddine? Resûlullah Efendimiz bile: Yâ Rabbî senin marifetini hakkıyle bilemedik, 2 buyurduktan sonra bize ne düşer? Yalnız şu da var ki, nimeti verenin nimetlerini yâd etmek de şükürdür."

- "Hazret-i Ali'ye en güzel kazanç hangisidir? diye sordular. Kalbin Allah'la zengin olmasıdır, buyurdu. Kimin ki kalbi Allah'la ganîdir,

zengindir, dünyânın yokluğundan gam çekmez ve varlığından ferah duymaz -çünkü bunların ikisi de beşeriyetin icâbıdır- kim ki bu ikiden kurtulmaz, Hak'ta fâni olmak mertebesini bulamaz.

Bir insan dünyayı terkettiği vakit nasıl dünya arkasından koşarsa, bu dünyâya bağlılıktan bu dünya ilişiklerinden alâkasını kesen kimsenin de bütün makamlar peşinden koşar, ona boyun eğer, çünkü sıfat, zâta tâbidir.

İşte Münîre Hanım, netîce yine şükre geliyor. Hazret-i Davut öyle demiş: Yâ Rabbî ben sana nasıl şükredeyim? Çünkü şükür de senden bir nimettir. O nimete de ayrı şükür lâzımdır. Bunun üzerine buyurulmuş ki: Yâ Davut, şükre iktidarın olmadığını, aczin bulunduğunu bilmek asıl şükürdür.

Şükür üç türlü olur. Biri kalp şükrü ki, kalbin, nimetin nimeti vericiden olduğunu bilmesidir. Yâni maddî olsun, manevî olsun, nimetlerin Allah'tan olduğunu bilmek kalp şükrüdür.

1- İbnü'l-vakt, vaktin oğlu, yâni vaktin tesiri altında kalmakta olanlar. Ebü'l-vakt,

vaktin babası, yâni vakti kendi tesir ve hükümleri altında tutanlar.

2- Mâ arefnâke hakka mârifetike ya ma'bûd.

316

Biri de lisan şükrüdür ki, nimeti vereni lisanla medhetmektir.

Üçüncüsü ise âzâ ile şükürdür ki, bu da Allah'a itaat ve ibâdet etmektir. Fakat bu şükürlerden asıl olan, kalp şükrüdür.

Şükür üç kısım olduğu gibi, aynı zamanda üç derecedir. Birinci derece, senin için makbul olan, hoşuna giden şeylere şükretmektir. Bu şükürde avam da havas da dâhildir. Meselâ evlât sahibi olmak, işi ilerlemek, maaşı artmak gibi, hoşlanılan hâdiselere şükretmektir.

ikincisi, sevdiğin ve sevmediğin şeyleri bir tutarak, Hak'tan her ne gelirse ona razı olmaktır. Ama bu her kişinin kârı değildir.

Üçüncüsü ise, nimeti veren Allah Zülcelâl'de o kadar müstağrak olmak ki, nimeti görmeye bile vakti olmamaktır, ki şükrün asıl mânâsı

budur. İşte, bu şükür sahibinin önünde bende ol, yok ol."

Ihlâs ve samimiyetten konuşuluyordu:

- "Adamcağızın biri Beytullah'ta otururken yanma bir kimse sokularak: Sana iltica ediyorum... Mutlak haccımın kabul olunduğuna dâir berâtımı vereceksin! demiş.

Adamcağız, bu işin arkadaşlarından birinin azizliği olduğunu anlayarak, berat isteyen kimseyi başından savmak istemiş ise de muvaffak olamamış. Nihayet çaresiz kalarak: Git.. Beytullâhin kapısı ile Hacerü'l-Esvet arasına ve: Yâ Rabbî, benim berâtımı ver! diye üç kere bağır! demiş.

Adam bu söyleneni yapmış ve elinde bir kâğıt ile dönmüş. Bu kâğıtta; kulumun ateşten necatı için berâtıdır, diye yazılı imiş.

Allah isteyince olmayacaklar da olur. İşte meselâ bu adam sahibine ne kadar sıkı sığınmış ki sahip de bu yüzden bir bahane göstermek istemiş."

Maksada erişmenin çârelerinden bahsedilirken Münîre Hanımefendi:

-iş tarîkate girmekte... dedi.

- "İş tarîkate girmekte değil, gönül sahibinin gönlüne girmektedir. O tarîkate giren kimse, isterse bütün gün ve gece riyâzat ve tâatle, ibâdetle meşgul olsun, öldüğü vakit karşısında yaptığı iyilik veya kötülüğü bulur.

Fakat bir gönül sahibini bulursa, o vakit iş kolaylaşır çünkü o sayede ahlâkını tasfiye eder.

Tabiî, bulandan maksat, rengine boyanan, onun isrine yâni yoluna giden demektir. Buna muvaffak olamayan kimse, o üstadın değil, şeytanın, nefsinin yoluna gidiyor, demektir.

Kâmil üstadı bulan, cemâli bulur. Ne kadar mevcudat varsa, hepsi de o kâmilin kalbi vâsıtasıyle Hakk'ı bulmaya çalışır.

Yârin yüzü, Hakk'ın cemâlidir. Hacca gidenler, taşı toprağı tavaf ederler. Bir gönül ele getir ki hacc-ı ekberdir. Bin kâbeden bir gönül evlâdır. Kabe'ye gitmek için ihrama bürünürler, yâni esvaplarından soyunurlar. Gönül kâbesine teveccüh eden âşıklar ise iki cihandan soyunurlar. Onların ihramı budur.

Kabe Sübhân'ın rızâsı mahallidir. Çünkü oraya Allah'ın rızâsı için gidilir. Gönül ise Rahmanın müşahede edildiği yerdir. Binâenaleyh bir gönül, yerler ve göklerden dünya ve kâinattan Kâbe-i âlîşân'dan daha yücedir. Ne mutlu o kimseye ki hakîkî Arafat olan ârif-i billahi bulur ve onda Hakk'ın cemâlini seyreyler."

— "O gün, ne mal, ne evlât, ne ibâdet, ne tâat, ne şu, ne bu fayda verir. Ancak kalb-i selîm ile gelenler kurtulur 1 . Kalb-i selîm pasaportun olursa geçersin. Ya kalb-i selîmin olmalı, yahut kalb-i selîm sahibinin kalbine girmelisin.

Kalb-i selîm demek, kalp selâmeti demektir. Kalp selâmeti de aşk ateşiyle husule gelir. Bu aşk ateşi ne ile yanar? derseniz, bu aşk ateşi, zikrullah kılıcı ile yanar. Zikrullah'tan da maksat, sabahlara kadar lisanla: Allah, Allah... demek değildir.

Rabbini zikret, kendini unuttuğun vakit 2 ... buyurulur. Yâni Allah'ı öyle zikreyle ki Allah'tan gayri bir şey kalmasın ve kendi nefsin de kalmasın. Çünkü hakîkî zikrin mânâsı, zikreden, zikredilen ve zikrin bir olmasıdır.

İşte bu türlü zikirde bulunanın kalbinde ikilik ve o kimsede benlik kalmaz. O kimsenin kalbine hakîkî sevgili nazar eder ve kendi cemâlini o kimsenin kalbinde görür. O zaman öyle hitap eder ki: Bu gönülde, bu mülkün içinde yârdan başkası yoktur. Ve yine öyle hitap eder ki: Bugün âlem mülkü kimin içindir? Cevap: Kahhâr ve tek olan Allah içindir^ .

1- Şuarâ sûresi, 89. âyet: "Yevme lâ yenfeu mâlün velâ benûn illâ men et' Allâhe bi-
kalbin selîm."

2- Kehf sûresi, 24. âyet: "Vezkür Rabbeke izâ nesîte."

3- Gâfir sûresi, 16. âyet.

İşte bu hâli kazanmış kimsenin sırrının sırrının sırrından, Hazret-i Mevlânâ'nın buyurduğu gibi: Cümle âlem maşuktan ibarettir, âşık bir perdedir, zinde olan maşuktur, âşık ise ölüdür 1 sözleri zuhur eder."

- "Cenâb-ı Hak, Hazret-i İbrahim'e Kabe'yi bünyad etmesini emretmiş. Kabe, dört duvar, üç sütun üzerine yapılmıştır. Yâni, Fatihanın yedi âyeti ve insanın cemâlinde olan yedi işaret demektir ki ateş, hava, su ve topraktan ibaret dört unsur ile; akıl, ruh ve nefse işarettir.

İnsan vücûdu da, akıl, nefis ve ruh sütunları üzerine kurulmuştur. O kimse ki, şeriat, tarikat, hakikat ve marifet derecelerinden geçerek temizlenir müctebâ, murtazâ, mustafâ yâni seçilmiş, beğenilmiş, safiyet kazanmışlardan olursa o vakit zamanın kutbu ve feleklerin merkezi olmuş olur.

İşte muhabbet sâlikleri de bu yüceler yücesinin kalbi etrafında tavaf eder ve o kalpten: Nereye dönersen dön Allah'ın cemâli oradadır 2 sırrı zahir olur.

Bütün kemallerin toplandığı yer olan o kâmil insanın kalbinde, Hakk'ın bilcümle isim, sıfat ve hattâ zâtı mevcuttur. Kul oradan Allah'ına bensiz, bizsiz, benliksiz münâcâtta bulunur.

İşte kalb-i selim sahibi olmak yahut kalb-i selim sahibinin kalbine girmek bu demektir."

- "Münîre Hanım, Ruzbahân-ı Baklî Hazretlerine son zamanlarında felç gelmiş. Müritleri, kendisine haber vermeden Mısır'a gitmişler. Orada felce ijâ gelen bir yağ varmış, alıp getirmişler. Hazrete takdim ettikleri zaman kendileri buyurmuş ki: Falan yerde bir uyuz köpek vardır. Gidiniz bu yağı ona sürünüz. Benim rahatsızlığım, aşk bağlarından bir bağdır. Ctyle yağla iyileşmez. Onun çâresi, ancak Sübhân'ın cemâlinin müşâhedesidir. Ben onu bekliyorum, ona intizar için aşk bana bir bağ koydu! demiş."

1- Cümle ma'şûkest ü âşık perdeî
Zinde ma'şûkest ü âşık müıdeî

2- Bakara sûresi, 115. âyet: "Fe-eynemâ tüvellû fesemme vechullah.'

- "Bir müridin ayağını yılan sokmuş. Ayağı şişen mürit şeyhine gelerek: Siz bana her şeyin Hak olduğunu söylediniz. Halbuki yılan beni soktu! demiş.

Şeyhi de ona: Cenâb-ı Hakk'ı celâl sıfatında görürsen kaç! Yılan da Cenâb-ı Hakk'ın celâl sıfatında görünüşüdür, diye cevap vermiş!"

Tasavvuf nedir, diye sorulan bir suale verilen cevap:

- "Tasavvuf incitmemek ve incinmemektir, yalnız incitmemeye değil asıl incinmemeye alışmak gerek.

Dervişlik, sâdece namaz kılmak, oruç tutmak, sabahlara kadar i-

bâdet etmek, hayratta bulunmak demek değildir. Çünkü bunlar bendelik icaplarıdır. Asıl dervişlik, incitmemektir. İşte bu mertebeye vâsıl olan kimse derviş olur. Yâni fakr sahibi olur.

Fakr ne demektir? Bu öyle bir isimdir ki kemâlini bulursa vuslat hâsıl olur. Kendinden bir şey kalmaz, Allah tecellî eder 1 .

Fakir denilen kimse herşeye mâliktir; ona ise kimse mâlik olamaz. Binâenaleyh bu mertebeyi bulmak için insanda havfın mânâları zahir olmalıdır.

Havfın yâni korkunun üç türlü mânâsı vardır: Biri korku, biri haşyet, biri de heybettir.

Bizim bildiğimiz korku, îmânın şartındandır. Haşyet, amelin şartındandır. Heybet ise marifetin şartındandır.

Her türlü cezadan korkmak, nefis makamıdır. Allah'ın cilve ve oyunlarından korkmak, kalp ve huzur makamıdır.

Fakat sır ve şuhut makamının korkusunda, heybet ve azamet vardır ki bu görgü makamıdır. Resûlullah Efendimizin: Allah'ı herkesten ziyâde ben bilir, herkesten ziyâde de ben korkarım, buyurdukları gibi, Allah'tan korkan Allah'ı bilenlerdir, dendiği gibi."

Hüsniye Hanım:

- Yakınlık talebinin de nûrânî hicaplardan olması nedendir? Su-
suz olan kimsenin su istemesi tabiî değil midir?

- "Su içinde yüzen kimsenin su istemesi ayıp değil midir? Yakınlık
talebi adamına göre hicaptır. Hak'la hak olmak derecesini bulan kimse,

1- İzâ temme'l-fakrü fehüvallah.

istemek ve istememek derecelerini de geçmiş, kahır ve lutfu birleyip
deryaya dalmıştır.

Daha hangi yakınlığı isteyebilir? Suya gar kolan kimsenin susuzlar gibi su istemesi tuhaf olmaz mı?

Faraza sen: Ben üstadımı severim, onun yoluna canımı feda ederim! diyecek olsan, ne kadar ayıp etmiş olursun. Başkaları için hasenat olan bu söz, senin seyyiâtm olur.

Hani bir hikâyede âşık maşukuna: Ben senin için sabahlara kadar uykusuz kaldım. Göz yaşlarımdan ırmaklar hâsıl oldu. Hiçbir sabah beni uyuyucu görmedi... gibi sözler söyledikten sonra mâşûku: Evet... diyor. Doğru., hepsini yaptın. Fakat asıl yapılacak olan şeyi yapmadın, kendini bende fânî etmedin, yok olmadın!

İşte, nûrânî hicaplar, bu âşıkm maşukuna sayıp döktüğü benlik gösterici şeyler ve emsalidir."

Bu âlemdeki birlikten söz ediliyordu:

- "O kimse ki kelime-i tevhidin mânâsını hal eder, yaşar ve ona göre hareket eder, Allah'tan başka fail, Allah'tan başka mevcut yoktur demek suretiyle failin ve mevcudun Hak olduğunu bilirse, can, canan olmuş olur.

O kimse, her mevcudun Cenâb-ı Hakka bir mazhar olduğunu gö-
rürse ondan Hak görünür. İşte ilim ve irfan budur. İrfan sahibi,
marifet sahibi dediğimiz bu kimselerdir. O zaman, âlem içinde ona hay-
ret ve ibretten başka bir şey kalmaz. Çünkü kaç kıyamet görmüş, her-
kes gibi bir adam iken ne büyük tasarrufa sahip ne azîm bir varlığa
mâlik olmuş ve fena mertebesinden beka mertebesine geçmiştir.

Hâsılı, bu dünyâda Hak'tan gayrı nesne yoktur. Onun için insan
ne ederse kendine eder, dedikleri bundandır."

- "Kur an-ı Kerîmdeki kıssalarda ne kadar benzerlik vardır. Bun-
lar, esasen hep bir mânâdadır. Meselâ Hazret-i Âdem'in kıssasıyle
Mûsâ'nınki birbirlerine ne kadar benzer.

Cenâb-ı Hak, Hazret-i Adem'e: Sana cenneti ihsan ettim. Maksa-
dın cennet ise hâsıl oldu. Nimetler de verdim. Gayen bu ise o da oldu.
Ye, iç, otur, eğlen, gez, yürü... Yalnız şu yasak ağaca yaklaşma... Çün-
kü sana ihsan ettiğim şeyler akıl ölçüsü içindedir. Yasak olan ağaç ise
aşk' tır. Onun meyvesi gam ve mihnet, gölgesi zulmet ve hayrettir. Süsü

güzelin göz yaşıdır. Mihnet muhabbetsiz olmaz, yakınlık belâsız olmaz. Cennet ise rahat köşesi ve sığınaktır. Aşkın kan bahası candır.

Hazret-i Musa'ya da Cenâb-ı Hak: Nedir elindeki yâ Mûsâ? deyince, asâmdır yâ Rabbî... dedi. Onunla ne yaparsın? buyurulunca, bu hitabın zevkiyle mest olan Mûsâ, duyduğu zevkin lezzetini uzatabilmek için: Onunla koyunlarımı sürerim, ağaçtan yaprak düşürürüm, yürürken dayanırım 1 ... diye sözüne devam etti ve yine bu hitabın mestliğinden dolayı: yâ Rabbî bana kendini göster! dedi 2 . Cevap olarak: Beni göremezsin 3 buyruldu.

Musa'ya tecellî bir ağaçtan vâki oldu. Keza Âdem de memnu meyveyi bir ağaçtan yedi. Hazret-i Musa'ya: Beni göremezsin, yâni beni bu beşerî varlığınla göremezsin, buyrulduğu gibi, Âdem'e de muhabbet ve aşk dalına yapışmak ve yasak olan meyveden yemek isteyince: O burada olamaz; dünyâda gerektir. Oraya git ve mihnetlere sataş! buyuruldu. İşte onun için de Âdem, cennet bahçelerini iki tane habbeye 4 feda eyledi.

Râhatıyle istedim vasimi kahr etti bana
Derde düşüp ağlayınca güldü cananım benim"

Münîre Hanımefendi:

-Adem'in bu hâli de kaza ve kader îcâbı değil miydi?

- "Tabiî... Fakat Âdem, kabahati nefsinde gördü ve: Yâ Rabbî nefsime zulmettim 5 dedi. Cenâb-ı Hak: Yâ Âdem, bu hal benim kaza ve kaderim îcâbı olduğunu bildiğin halde niçin kendini suçlu tutuyorsun? buyurunca: Biliyorum Yâ Rabbî... Fakat sendendir demeye edebim bırakmadı, diye cevap verdi. İşte Âdem'in bu kendisini hor hakir edip aczini bilmesi, onu tekrar kendine, âlâ mevkiine yükseltti.

Şeytana gelince, Cenâb-ı Hakka: Bana dalâleti sen verdin! demek suretiyle Hakk'm dergâhından kovuldu.

Allah, iki cihanda da edebi tevfık etsin. Çünkü edepsiz kimse, iki dünyâda da hüsrandadır."

- "Münîre Hanım, aşk, evvelâ kimden zuhur etmiştir?"

Münîre Hanımefendi:

1- Tâhâ sûresi, 17-18. âyet.

2- A' râf sûresi, 143. âyet: "Rabbî erinî..."

3- A' râf sûresi, 143. âyet: "Len terânî."

4- Buğday

5- A'râf sûresi, 23. âyet: "Rabbena zalemnâ.

- "Kadından zuhur etmiştir. Aşk, Allah'ın sıfatıdır. Hazret-i Âdem, aşkın zuhurunu Havva'dan gördüğü için ona âşık oldu. Resûlullah Efendimiz de onun için: Bana kadın sevdirildi 1 buyururlar."

- "Astrilid nâmındaki bir hakîm diyor ki: En iyi şey, iyilik yapmak

ve aleyhinde söylenenlere tahammül etmektir.

Fakat güç bir iş. Hadîs-i şerifte de: Amellerin en iyisi güç olanıdır, yâni nefsine güç gelenidir, buyuruluyor.

Epiktet de diyor ki: Birisi seni zemmettiği vakit: Bu adam benim ne olduğumu bilseydi, hakkımda bu kadarcık söylemekle kalmazdı, de!

Sonra Mark Orel'in de bu mânâyı ifâde eden güzel bir sözü vardır: Sana zemmedildiğin, çekiştirildiğin haber verilince neden hiddet ediyorsun? Sana hiddet et demediler ki... Yalnız hakkında konuşulduğunu, gıybet edildiğini haber verdiler."

Bahçede oturuyorduk. Doktor Ziya Cemal Bey, denizden gürültü ile geçen bir motoru işaret etti ve sessiz giden büyük gemiler ile mukayese ederek, büyüklerin küçüklere nazaran gürültü ve gösterişten uzak olduklarını söyledi:

- "İnsan Allah'ı bildi mi kelle lisânuhû, lisânı susar. Bir hadîs-i şerifte de tâle lisânuhû, lisânı uzar buyurulur. Yâni icâbında ve sırasında, sırf halkı irşat maksadıyle söyler.

O yaygaracı motor, denizde bir parça yol alabilmek için kıyameti koparıyor, âlemi bîzar ediyor. Halbuki koskoca bir dritnot dağ gibi dalgalara göğüs verdiği ve ötekinden çok süratli gittiği halde sesini kimse duymaz. Şu da var ki, o dritnottaki ağırlığın küçük bir kısmı bu motora yüklenecek olsa derhal batar."

- "Ya bir şey öğrenmeliyim, ya da öğretmeliyim. Meselâ, bir mecmuada okumuş olduğum şu basit bilgiyi de size duyurmayı lüzumlu bulurum. Okuduğum bu yazıya göre, bir ormanda veya başka bir yerde yolunu kaybedenin karıncaların gidiş istikâmetine dikkat etmesi lâzım

1- Dünyânızdan bana üç şey sevdirildi. Kadın, güzel koku ve gözümün nuru namaz...
(Hadîs-i şerif).

geldiği, çünkü onların dâima şimalden cenuba doğru gittikleri bu su-

retle de ne tarafın şimal ne tarafın cenup olduğunun anlaşıldığı belirtiliyordu.

Yine yol şaşırma hâlinde, ağaç kütüklerine de bakılarak cihet
tâyin eylemek mümkün olduğu yazılı idi. Şöyle ki: Ağacın makta'ındaki yâni kesitindeki dâirelerin bâzı tarafları geniş bâzı tarafları dardır. Geniş tarafları güneşe fazla mâruz olan kısımdır ki bunlar da cenubu gösterir."

Sâmiha Hanım:

- Hazret-i Ayşe'den, Resûlullah Efendimiz' in ahlâkını sormuşlar.
Cevap olarak: Siz Kur' ân okumuyor musunuz'? Resûlullah' in ahlâkı Kur' ân dil buyurmuş.

- "Evet... Cenâb-ı Hak da Resûlullah Efendimiz hakkında: Muhakkak ki en yüce, en güzel ahlâk üzre yaratıldın 1 buyuruyor."

Sâmiha Hanım:

- Hazret-i Pir: İnsanın himmetinin yüksekliği, almakta değil vermektedir. Bâr olmakta değil, yâr olmaktadır:

- "Öyledir, öyledir... En dikkat edilecek nokta, kimseyi rahatsız etmemek, yâni bâr olmamak ve incitmemektir. Mahlûk olmak itibariyle insanla hayvanın bir farkı olmadığına göre bütün yaratılmışları kaplayan bir şefkat ve merhamet, derviş kişinin kârıdır.

Hele, bir kimsenin kalbine dokunup incitmemeye, kaba sözler sarfedip onu mahcup edecek hareketlerde bulunmamaya çok dikkat etmek lâzımdır."

Küçük Ahsen, büyük babasının kucağında idi. Kâh başını göğsüne koyuyor kâh ayaklarını ceketin içine sokuyordu. Çocuğun bu tatlı nazlanışını bir müddet tebessümle seyrettikten sonra:

- "Hangi biriniz şu hareketleri yapabilirsiniz? Bu, çocuk olduğu, masum bulunduğu için yapabiliyor. İşte, Allah'ın sevgilileri de böyledir. Sizin hatânız, onların hasenatı olur."

1- Kalem sûresi, 4. âyet: "İnneke le-alâ hulukın azîm."

- "Âyet-i kerîmede Cenâb-ı Hak: Biz emâneti göklere, yere ve dağlara arz (ve teklif) ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler, onu çok câhil ve çok zâlim olan insan yüklendi 1 , buyuruyor. Biz bu âyet-i kerîmedeki (emânet) sözünü ne mânâda tefsir etmiştik?"

-Aşk... diye.

- "Evet öyle... Şimdi bir tefsir daha yapalım: Cenâb-ı Hak fiiliyle, kavliyle, sıfat ve zâtiyle, zahir ve bâtın tasarruflarıyle insandan zuhur etmiştir. Binâenaleyh Allah'ın lütuf ve keremi, kahır ve gazabı, insanlara yine insanlardan zuhur eder. Keza, rızkı da yine onların elleriyle verilir. Demek oluyor ki Cenâb-ı Hak bizden işitiyor, söylüyor ve tasarruf ediyor. O halde bizim vücûdumuz Cenâb-ı Hakk'ın fiiline, kavline, zahir ve bâtın tasarruflarına bir âlettir.

İşte insan, Hakk'ın olan bu tasarrufu kendinden bilip de bu tasar-

ruf benimdir, dediği zaman, bu cehlinden dolayı nefsine zulmetmiş olu-
yor. Halbuki bu tasarruf, onda iğretidir ve emânettir. Allah bunu on-
dan alıverince ne tasarruf kalır ne de vücut... İşte Resûlullah Efendi-
mizin: Nefsini bilen Rabbini bilir 2 , buyurduğu, bu sırdır.

İnsan kendini bilir, fiil, kavi ve tasarrufun Hak'tan olduğunu id-
rak edecek olursa, işte o vakit Allah'ını bilmiş olur. Yâni kendi yoklu-
ğunu bilen, Allah'ın varlığını bilmiş olur. Yok eğer bilmeyecek olursa,
bu cehliyle nefsine zulmetmiş olur. Onun için tasavvuf ehlinde bulun-
ması lâzım olan iki türlü edep vardır ki biri zahirîdir, biri de bâtını...

Zahirî edep: Namaz, oruç, hac, zekat vesaire gibi şeylerdir. Bâtınî
edep de: İnsanın hayvan sıfatlarından kurtulması, elinden, dilinden
kimsenin rencide olmaması ve kalbinin hîle ve fesat gibi kötülüklerden
arınmış olarak Allah'ın cemâlini seyretmesidir. İşte tasavvuf ehli diye
bunlara derler."

- "Tarikat pirlerinden İbrahim Gülşenî Hazretleri vardır. Kânûnî
Sultan Süleyman zamanında yaşamıştır, türbesi de Mısır'dadır. Seksen
beş yaşında gözlerine zaaf gelerek görme kudretini kaybeylemiştir.

Bir gün Kânûnî Sultan Süleyman rüyasında, kendisine İbrahim

nâmında birisinden çok zararlar erişeceğini görmüş. Dâmâdı İbrahim Paşanın yanında: Hayırdır inşallah, bu gece bir rüya gördüm... diye

1- Ahzâb sûresi, 72. âyet: "İnnâ aradne'l-emânete..."

2- Men arefe nefsehû fekad arafe Rabbehû.

rüyasını anlatmış. Akıllı bir adam olan paşa, bunun kendisi olduğunu hissettiğinden, derhal sözü başka vâdîye döküp, kendisini bu şüphe ve töhmet vartasından kurtarmak için: Evet Efendim... Pek doğru görmüşsünüz. Mısır'da İbrahim Gülşenî nâmında bir zat vardır. Müritleri pek çoktur. Ondan size zarar gelmesi düşünülebilir! deyince Kanunî Sultan Süleyman, derhal bu zâtın İstanbul'a getirilmesi için emir vermiş.

O zamanın vâsıtalarıyle Mısır'dan İstanbul'a kısa zamanda ve kolaylıkla gelinmediği için İbrahim Gülşenî Hazretleri de uzun bir müddet sonra İstanbul'a gelmiş, fakat getirtenler tarafından da kendisinin

niçin davet edildiği unutulup gitmiş.

Böylece de İbrahim Gülşenî Hazretleri bir yerde ikâmete başlamış. Bir gün camiye teşrifleri sırasında müritlerinden büyük bir kalabalık tarafından uğurlanıyormuş. Bu sırada gezmeye çıkmış olan Kânûnî Sultan Süleyman bu kalabalığın sebebini sorup öğrenince, herkesin mübarek bir zat olduğunu söylediği hazreti huzuruna celbettirmiş ve sohbetinden de büyük bir haz ve hoşluk duymuş. Nihayet, çok zaman evvel görmüş olduğu bir rüya ile tahtının ve saltanatının bir nevi tehlikesi zannıyle Mısır'dan celbettirilmiş zat olduğunu anlayınca özürler dilemiş. Pâdişâhı tebessümle dinleyen Gülşenî Hazretleri ise, zayıf göğsüne eliyle vurarak: Pâdişâhım bu tahta, taht ister mi hiç? diye her türlü dünya saltanatına olan kayıtsızlığını belirtmekten geri kalmamış. Hâdiseye çok üzülen hükümdar bu defa da: Ah Efendim, ne olaydı mübarek gözleriniz beni görecek kadar açık olaydı da bu şereften mahrum olmayaydım, deyince, Gülşenî Hazretleri elleriyle gözlerini sıvayıp: Allâhu nûru's-semâvâti ve'l-ard 1 demiş ve gözleri açılmış. Bu hâli gören Kânûnî Sultan Süleyman hemen tahtından inip sultanın ayaklarına kapanmış ve bundan böyle İstanbul'da kalmasını ve her türlü istirâhatinin temin olunacağını söylemişse de, Gülşenî Hazretleri Mısır'a dönmekte ısrar eylemiş.

"Allâhu nûru's-semâvat" ne demektir? Yerin ve göğün nuru Allah'tır, demektir. Bu nura mazhar olan kimse, her yerde her şeyde

Hakk'ı gören kimsedir.

Nurdan maksat varlık, zulmetten maksat da adem yâni yokluk demektir."

Dünya ve hayattan bahsedilirken, bir kimsenin de yapmış olduğu

1- Nur sûresi, 35. âyet: "Allah göklerin ve yerin nurudur..."

haksızlığın cevâbını acı bir şekilde almış olduğu söylendi:

- "Dünya demek, dedikodu; hayat demek, can çekişmek demektir. Hayâta ibret gözüyle bakanlar tedkik ve takip edenler bunu her an görebilirler. Göremeyenler ise târihi okusunlar. Dünyânın herhangi bir

varlığına vefa görmek ümidiyle bağlanan kimse mutlak cefâ görür. Bu kaide değişmez. Herkes bu değişmeyen kaide önünde müsavidir. Çünkü hayat gelmek, çekmek, ölmek kelimeleri içinde toplanabilir. Ulumuz, Peygamberimiz bile bunun dışında kalmış mıdır?

O yaptığı haksız muamelenin cevâbını alan kimseye gelince, Cenâb-ı Hak yine onu esirgemiş ki kabahatini geciktirmeden cezalandırdı. Eğer sevilmeyen bir kimse olsa idi, suçu geriye kalırdı.

Şunu biliniz ki kimsenin hakkı kimsede kalmaz. Ve herkes ne ederse onu bulur. Yalnız kimine er, kimine geç!"

- "Hulûs, ihlâs ne demektir, Münîre Hanım?"

- "Her şeyi Allah için yapmaktır. Bu nasıl olur? Meselâ yemek yiyiyoruz, su içiyoruz, uyuyoruz... derseniz, ben bu yemeği, bu suyu kuvvet bulup Allah'ıma ibâdet etmek, onun yolunda bulunmak için yiyip içiyorum. Uyuyorum, dinlenip daha zinde olarak yine Hakk'ın yolunda bulunacağımı düşünüyorum.

Hulâsa, her ne yaparsan Allah için, hep o niyetle yapmalısın. Çün-
kü kul için her ne yaparsan riyadır."

Sabîha Hanımefendi:

-iş, her meselede niyette...

- "Elbet niyettedir. Amel demek, niyet demektir 1 , ne büyük bir düsturdur."

Kâzım Beyefendi 'nin, îman etmek için mucizeye ihtiyaç olduğundan bahsetmesi üzerine:

- "Hayır oğlum... îman, ezeldeki aşinalıkla olur. Öyle olmamış olsa idi, Resûlullah Efendimize herkesin îman etmesi lâzım gelirdi. Resûlullâh'a îman etmek için Ebû Bekir mucize mi istedi? Halbuki Ebû Cemle kameri ikiye böldü de o yine inanmadı. Binâenaleyh mucize mûcib-i îman değildir. Mûcib-i îman olan, ezeldeki aşinalıktır. Güneşi

1- Inneme'l-a'mâlü bi'n-niyât (Hadîs-i şerif).

de yere indirsem, o an için hayret eder, fakat sonra eski hallerine dönerler.

Zâtın birine demişler ki: Falan kimse o kadar keramet sahibi ki havada uçuyor. Aman demiş, sinekler de uçuyor. Ama bu zat, bir anda mağripten maşrıka gidiyor, diye cevap verince: Şeytan da öyledir, buyurmuş.

îman da insanlık da mucize ile değildir. İnsanlık, bu çokluk âlemi içinde ve dünya umuru ortasında olduğun halde bir nefes Allah'tan gafil olmamaktır."

Sâmiha Hanım:

- Tevhidin hakikati sükût olunca, hakikate âit sözler bile dedikodudan ibaret değil midir?

- "Onun için zâtın biri öyle diyor: Hak'tan gayri kelâm söylesem faydasız, lüzumsuzdur. Hak için kelâm söyleyecek olsam o da ifâdeye

gelmez. Bu sebepten Resûlullah Efendimiz de: Ya hayır söyle, ya sus... buyuruyor. Hayır söylemekten maksat budur işte.

Fakat insan bu dünya âleminde olduğu için söz söylemekten baş çeviremez. Elbet ki konuşacak, söz söyleyecektir. Elverir ki söylenen söz, hakikate dâir olsun.

Şu da var ki, Hak'tan ve hakikatten bahsettiğin bâzı kimseler, sanki hiç duymamış gibi, sana, mevzu ile asla alâkası olmayan bir cevap verir, tamâmıyle başka şeylerden bahsederler. İşte bu gibi duygusuz kimselere sır söylemek caiz olmaz. Onun için buyruluyor ki: İstidadı olmayan kimseye Hak kelâmı söylemek, domuzun boynuna gerdanlık takmak gibidir."

Söz arasında ehlullahtan bahsedilirken Münîre Hanımefendi:

- O sultanlara ne mutlu! dedi:

- "Sana verilen kabiliyet ne ise onu tamamlayıp doldurman, senin için kâfidir. Mutlaka onlar ile aynı ayarda, aynı derecede olmak lâzım gelmez."

Sabiha Hanımefendi:

- Bir Hak âşıkı, ilk zamanlarında öyle bir halde bulunuyor ki, ölüm ona pek kolay görünüyor. Hattâ ölürse, sahibine daha ziyâde yak-

taşacağını ümit ediyor. Sonra korku ziyâdeleştiği için mi nedir, o hal kalmıyor:

- "Aşkın güzelliği, âşıkm maşukun eliyle öldürülmesindedir. O aşk hil'ati üstünden kaldırılan kimse, kendi kendiliğiyle kalır. Yâni ancak o vakit kendisini hisseder. Ve bu yüzden ölüm ona müşkül gelir.

Ölümü istemeyişin iki sebebi olmak gerek. Ya o kimse maşukunu bulmuştur, ondan ayrılmamak için bu dünyâdan gitmek istemez. Yahut, hatâlarından korktuğundan gitmek istemez..."

Hüsniye Hanım:

-Kemâli bulduktan sonra da hicrana düşmek olur mu?

- "Kemâle ermek, kemal sahibi olmak, aslını bulmaktır. Vuslatta da hicran vardır, ama bu zevkli ve lezzetli bir hicrandır.

Bâyezîd-i Bistâmî Hazretleri: Yâ Rabbî, beni cehenneminde de yaksan, yâni hicran içinde de bulunsam, cennetinde olduğum gibi zevk içinde olurum, diyor."

Mü türe Hanımefendi'ye deccal hikâyesini anlattırdılar. Rivayete göre deccal, kıyamete yakın, her kılında bir saz ile ortaya çıkacakmış. Onu görmek merakiyle başlarını pencerelerden uzatanların da birdenbire boynuzları çıkıp bir daha başlarını içeri alamayacaklarmış.

Bir kısım insanlar ise, deccâlin sesini işitince, ibâdet ve tövbeye koşacaklarmış. Sonradan Ak Minare' den Mehdi zuhur edip deccâli katleyleyecek ve her tarafta adalet hüküm sürecekmiş:

- "Şam'da Emeviye Camii vardır, ki Yahya Aleyhisselâm orada medfundur. Başı ise Beyrut'tadır. Ak Minare, Emeviye Câmiinin minâ-

residir ve minarenin de dört basamağı vardır. Bu hikâye bir sembol olsa gerektir.

Cenâb-ı Hak bir kuluna hidâyet murat ettiği, yâni bir kulunu ilmen bilmek derecesinden aynen yâni görerek bilmek derecesine yükseltmek istediği vakit o kulun kalbinde hidâyet nuru tecellî eder. İşte o vakit bu kulun ruhu îsâ olur. Gökten Isâ indi Mehdî tamam etti zuhur... denmesinin sebebi budur.

Bu hidâyet, bu Rahman cezbesi geldiği zaman, ruh da, rûh-i izafî olup ne kadar yaramaz ahlâk varsa; ki bunlar deccâldir, katleder. Bunlar ölüp gidince de:

Gitti kesret, geldi vahdet oldu halvet dost ile
Hep Hak oldu cümle âlem şehr ü bâzar kalmadı

Sırrı zuhur eder. Böylece de ruh nefis, nefis de ruh olmuş olur."

SOHBETLER 329

Münîre Hanımefendi:

-Ah Efendiciğim, ölmeden bende de bu hal olacak mı?

- "Ehlullahtan Mâşûk-i Tûsî varmış. İmam Gazâlî ve buna benzer evliyâ-yı kiram demişler ki: Ne olaydı kıyamette herkesin bir şey ile kendini gösterdiği vakit biz de kendimizi, Mâşûk-i Tûsî'nin bastığı toprağız! diye arzetseydik!"

- "Münîre Hanım, Cenâb-ı Hak buyuruyor ki: Biz kulumuza şah damarından daha yakınız 1 . Cenâb-ı Hak neden biz diyor?

İşte geçen gün tefsir ettiğimiz: Biz emâneti göklere, yere ve dağlara arz (ve teklif) ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler, onu çok câhil ve çok zâlim olan insan yüklendi âyet-i kerîmesinde, Cenâb-ı Hakk'ın zahir ve bâtın tasarrufunun insanlardan zuhur ettiğini ve insanlarda birşey olmayıp, sırf Cenâb-ı Hakkın tasarrufuna âlet olduklarını ve insan, kendinden zuhur eden bu tasarrufun, Hakk'ın olduğunu bilmediği için zâlim ve câhil olduğunu söylemiştik.

Şimdi de; Biz kulumuza şah damarından daha yakınız âyet-i kerîmesinin bâtmî tefsirinde, (biz) in mânâsının cümle mevcudat demek olduğunu söylemek isteriz. Yâni, (biz)im fiillerimiz, isim, sıfat ve zâtımız, bu gördüğün mevcudattan zuhur ediyor. Onun için (biz sana) yâni sen

ferde, cümle eşyadan zuhur eden tecellîlerimiz ile yakınız, demektir."

Münîre Hanımefendi:

- Efendim, ayıp, noksan ve hatâlarımızı affetsin, günahlarımızı bağışlasın, dedi:

- "O seni bilip de aldı, kabul etti. Senin ayıbın yine o ayıp... Onun ilmi de yine o ilim... Yeni bir şey değil ki...

Şehâ, rûz-i ezelde beni aybımla almıştın

Senin ilmin benim aybım, yine aynı iken anlar

Beni mümkün mü reddetmek, çün beni sen beğenmiştin."

Kenan Rifâî'nin oğlu ile, çocukluğunda arkadaşı, sonra da hem ezel ve ebed dostu olan Doktor Server Hilmi Bey 'in oğlu aynı çatı altın-

1- Kâf sûresi, 16. âyet: "Nahnü akrabü ile3'hi min habli'I-verîd.'

da büyümüş iki gençtir. Bir gün Ken'an Rifâî, oğluna:

- "Kâzım... Bir gün Sedat ile sen muhtaç vaziyete düşseniz ve ben de ancak bir kişiye yardım edecek kudrete sahip olsam, bil ki sana değil, Sedat'a yardım ederim," demişti.

- "Münîre Hanım! Allah'ın sevgililerinden biri Fırat nehrine düşmüş, boğuluyormuş. Her ne kadar gayret etmişse de kurtulamamış. Nihayet: Yâ Rabbî, demiş. Çalıştım çalıştım kurtulamadım. Eğer beni buradan kurtarırsan sana üç kul hüvallâhü okurum.

Bu sözü söyledikten sonra da sudan kurtulup çıkmış.

Lâkin ahdini yerine getirmek üzere kul hüvallâhü diye sûreyi okumaya başlayan bu zat ahad'e gelince, yeniden başlangıca dönmek suretiyle bir türlü devam edemez ve hep yeniden sûrenin başına dönermiş. Bunun sebebini merak eden birisi, bir türlü akıl erdiremediği bu tekrarlamanın neden ileri geldiğini sorduğu zaman o zat: Kul hüvallâhü diyorum, ahad'e gelince Hak bana soruyor: Evvel söylediğin ben; peki ahad kim? diyor. Onun için yeni baştan alıyorum. Yine kul hüvallâhü diyip ahad'e gelince yine soruyor. Ben de tekrar ediyorum. İşte yedi senedir de böylece okuyup okuyup gidiyorum! demiş."

Güzide Hanımefendi, bir târih profesörünün, talebesine: Allah'a inanmadığını, fakat son nefesinde inanabileceğim, talebeden birinin de: Buna şüphe olmamakla beraber o zaman iş işten geçmiş bulunacağı cevâbını vermiş olduğunu nakletti:

- "Şâir Recâizâde Ekrem Bey öyle der:

Yâ Rab bu ne kudrettir ki bir akl-ı selimi
Tutup yıllarca inkâr üzre gâhî
Kemâl-i meskenetle ettirirsin
Ölürken ref-i dest-i özr-hâhî

Allah'ın varlığını tanıyamıyorum, diyorsun. Neyi tanıyamıyorsun?
O varlığa şu vücûdun şahit değil mi? Cenâb-ı Hak: O günde biz onların ağızlarını mühürleriz, elleri ayakları onlar hakkında şehâdet ederler 1

buyuruyor.

1- Yâsîn sûresi, 65. âyet: "El-yevme nahtimü alâ efvahihim.

Hak'tan ayan bir nesne yok.
Gözsüzlere pinhan imiş

O varlık her şeyde, her zerrede apaçık görünmektedir. Lâkin o kimselerin gözleri kör olduğundan bu hakikati göremezler.

Mısır Üniversitesi profesörlerinden Tâhâ nâmında bir kimse vardır. Bu adam anadan doğma gözsüz olduğu halde, Allah ona, üniversite hocalığına yükselecek kadar akıl, zekâ ve ilim vermiş. Sonra da Allah'ı inkâr edecek kadar cehalet ve akılsızlık vermiş. Şu azamete bakın.

Geçende de söylemiştik. Cenâb-ı Hak Azrail'e: Canını aldığın kimselerden en fazla kime acıdın? diye sorduğu zaman: Senin emrinle bir gemiyi batırdığım zaman, anasız ve hiç kimsesiz olarak dalgaların bir ıssız adaya attıkları çocuğa acıdım Yâ Rabbî... diye cevap verince, Cenâb-ı Hak: Yâ Azrail... Ben ona kendim baktım. Rüzgâra emrettim, ona temas ederken ılık esti. Güneşe emrettim, hararetle yakmadı. Kaplana emrettim, onu emzirdi. Hâsılı ona karşı herşeyi müşfik ve okşayıcı kıldım. Fakat bu çocuk büyüyünce, benim Halil'im İbrahim'i ateşe attı ve beni inkâr etti. Benimle muharebe için göklere çıktı.

İşte bu hikâyeyi göz önünde tutmak gerektir. Öyle ki sen, bir katre meni iken, Allah bir vücut verdi, sıhhat verdi, akıl, fikir verdi. Ya sen bunca ihsan olmuş nimetlerin şükrünü nasıl edâ ediyorsun?

Meselâ o âmâ profesör ile hikâyede bahsolunan Nemrut arasında ne kadar benzerlik vardır. İşte, iki gözden mahrum olduğu halde Cenâb-ı Hak ona ne zekâ ve ne akıl ihsan etmiş ki böyle yüksek mevkilere çıkabilmiştir. Sonra da bütün bunlara rağmen Allah'ı inkâr edebiliyor.

Arada şunu da belirteyim ki, maksadımız o adamı ayıplamak değil, ilâhî azameti görmek ve göstermektir.

Bir fincan kahvenin kırk yıl hakkı vardır, derler. Bunu bile unut-

mamak icap ediyor. Ya Allah'ın nimetleri bir fincan kahveye mi benzer?

Şu da var ki yıllarca küfürde kalmış bir kimseyi, Allah isterse bir anda İslâm ile şereflendirir. Meselâ Medine'de Mehmet Ali nâmında bir zat vardı. Bir Fransız bahriye makinisti iken ve memleketinde yüz Napolyon altını gibi ehemmiyetli bir maaş alırken, İslâm'ın nuru gönlünde doğmakla, bir anda çoluğunu çocuğunu ve her türlü rahatını ve alışkanlıklarını terkederek Medine'ye gelmiş, yersiz yurtsuz, parasız taşların toprakların üstünde yatmaya razı olmuştu. Kendisine mektepte mubassırlık teklif ettiğim zaman kabul etmedi. Huzuruma mâni olur istemem... Ben istediğim zaman Harem-i Şerifte bulunmak isterim, dedi. Kendisine: Sen bu vazifeyi kabul et, işlerini ben yaparım... Sen yine istediğin zaman gelirsin... dedim. Olamaz... Benim için bu da bir kayıt-

tır.. Ben Resûhıllâh'a kayıttan âzâde olarak ve her şeyi terkederek geldim, dedi."

- "Dün baktım da yolda birisi kana kana su içiyordu. İç, iç dedim. Allah'ımın o güzel suyunu iç... Gittiği yer dert görmesin."

Bahçede idik. Fıskiyeden havuza su dökülüyordu. Bir müddet dinledikten sonra:

- "İşte bu sese hiç doyulmuyor. Bir güzel mûsikî parçasını, kendini teşkil eden seslere ayırıp mütemadiyen aynı notaları tekrar edecek olsak, meselâ yalnız: do, do, do... yahut: si, si, si... diye çalsak, zevki kalır mı? Hattâ aynı şarkıyı bir çok defalar tekrar etsek yine zevki olmaz. Halbuki aynı perde aynı ahenk üzerinde devam eden bu suyun sesinden bıkılmıyor, rengi ve kokusu olmayan bu sudan da bıkılmıyor. Çünkü onda vahdetin güzelliği var. Saf bir güzellik var. Halbuki bütün renklerin, koku ve seslerin tekrarından ve devamından bıkılır.

Ben, suyun mahrumiyetini çok gördüğüm için çok da kıymetini bilirim. Hele onun sesini bütün mesamata yayılan bir zevkle dinlememek mümkün değil..."

- "Zâtın biri: Ey Huda... Bir kul sana nasıl erişir? demiş. Cevap şu

olmuş:

Ne vakit benden onu alıkoyacak bir manii kalmazsa!"

Münîre Hanımefendi:

- Allah'ım bize ne nimetler ve saadetler ihsan etmiş... Maddî manevî lutuflarıııa nail etmiş. Allah cümlemizi celâlinden muhafaza buyursun... Hemen lutfuna sığındık! dedi:

- "Yahya (a.s.) Hazret-i isa'ya sormuş: Yâ Isâ! En dehşetli şey nedir? demiş. Hazreti Isâ: Allah'ın gazabıdır! buyurmuş. Ondan nasıl sakınmalı? deyince de: Kendi gazabını terketmekle! cevâbında bulunmuş."

- "Ehlullahtan birine: Bize bir keramet göstersenize... demişler. O da: Bu vücûdun bu kadar günahlarıyle beraber şu dünyâda gezip dolaşabilmesinden büyük keramet olur mu? cevâbını vermiş."

- "Ehlullahtan birine: İrtihâlinizde cenazenizin önünde âyet okuyalım mı? demişler. Âyet ulu şeydir okuyunuz. Lâkin şunu da okuyunuz demiş:

Bugün fiilsiz kûyinde ey şâh

Kemâlinden dileriz şey'en lillâh.

- "Nakşibend Hazretleri seyahate çıkacağı bir sırada kendisine bir genç intisap etmiş. Seyahatten döndüğü vakit, müritlerinden bâzıları, bu gencin hâlinde pek bağlılık görmediklerini söylemişler. Nakşibend Hazretleri genci çağırtarak: Beni hiç rüyanda gördün mü? diye soruncа, genç: Evet bir kere gördüm! cevâbını vermiş. Öyle ise maksat hâsıl oldu! diyerek, bir kere bile rüyada görmekle himayesine almış olduğunu belirtmek istemiş."

- "Sükût ikidir: Biri dilin, diğeri kalbin sükûtudur. Dilin susması, mâlâyâniden, hayırsız şeylerden boş ve faydasız sözlerden sükûttur. Bu hâsıl olur da kalbin sükûtu olmazsa, insanın yalnız günahları azalır. Kalbin sükûtu ise dünya endîşe ve takıntılarını bırakmaktır.

Hem dilin hem de kalbin sükûtu hâsıl olursa, o kulun sırrı kendini gösterir ve Cenâb-ı Hak o kimseye tecellî eyler. Çünkü bu hâsıl olunca vahdet zahir olur.

Eğer ne kalbin ne de lisânın sükûtu olmazsa, o kimsenin vücûdu şeytanın memleketi olur; şeytan ona hâkim olur.

Ken'an samt ü sükût sana olsun me'vâ dediğimiz samt ü sükût, işte dilin ve kalbin sükûtudur. Bu ikisi hâsıl olursa çaldın düdüğü... Olmazsa yedin kütüğü!"

- "Başlıca üç türlü kalp illeti vardır: Biri haset, bilhassa Allah'ın sevgililerini kıskanmaktır. Resûlullah Efendimiz: Haset, iyilikleri, ateşin odunu yaktığı gibi yakar, buyurur.

İkincisi, ahmaklıktır ki, Hazret-i îsâ: Ben ölüyü bile dirilttim, fa-

kat ahmaktan kaçarım, buyurmuştur. Üçüncüsü mürit de olsa, hakikat nüktelerini anlayıp idrâke kadir olamamaktır."

Münîre Hanımefendi gazetede okunan bir vak'ayı nahoş bularak Allah'a sığındı:

- "Fenalık ve iyilik telâkkiye göre değişir. Sana fena olan, bir başkasına iyi olabilir. Dur sana bir hikâye söyleyeyim:

Şeyh Sadreddîn Hazretleri yolda giderken birkaç gencin cirit oynamakla meşgul olduklarını görmüş. Bunların içinden bir delikanlıyı işaretle müritlerine: Şu güzel yüzlü gencin hidâyete erişmesi için duâ edelim buyurmuş.

Böylece de Şeyh Hazretleri duâ etmiş. Müritler âmin demişler ve o gece Yahya ismindeki delikanlı, rüyasında kendini Sadreddîn Hazretleri'nin huzurunda görmüş, bu suretle de gelerek intisap etmiş.

Lâkin genç müridin babası Bahâeddîn, oğlunun bu alâkasını hoş görmeyerek mâni olma yolunda elinden gelen aksiliği yapmaya başlamış. Günün birinde genç Derviş Yahya, yatsı namazını vaktinde edâ edememiş olduğu için gece yarısı kalkıp kılarken iki ayağı birden tutmaz olmuş. Hal bu merkezde iken yine bir gün evin bacasından içeri giren Şeyh Sadreddîn müridinin ayaklarını sıvazlamış ve genç Yahya da iyileşmiş. Fakat bu hâli gören bir câriye, gidip hâdiseyi Bahâeddîn'e haber vermiş. Fevkalâde öfkelenen baba da oğlunun yanına gelip: Senin şeyh diye intisap ettiğin Sadreddîn, Resûlullâh'ın emri hilâfına hareket ediyor. Resûlullah Efendimiz: Evlere kapılarından giriniz, diye buyurmuyor mu? deyince Yahya: Ne yapsın... Yol, dikenler içinde! diye cevap vermiş. Bu defa Bahâeddîn: Yolda diken falan ne gezer... deyince, oğlu: Senin inkârın dikenleriyle dolu! karşılığını vermiş.

İşte bu sözü işiten Bahâeddîn'e bir vecid hâli gelmiş ve Hazret-i Sadreddîn'e kendisinin de intisabı hususunda şefaat etmesi için ricada bulunmaya başlamış.

Şeyh Sadreddîn bu ricayı kabul etmiş, fakat bir sene müddetle oğlunun kunduralarını çevirmesini şart koymuş. Gerçekten de Bahâeddîn bir sene bu vazifeyi yaptıktan sonra bu defa da oğluna, babasının kunduralarını çevirmesini emretmiş."

- "Sana bir hikâye daha söyleyeyim Münîre Hanım! Bir gün Yah-
ya Hazretlerinin huzuruna bir kimse gelerek: Ah Efendim berâtımı
kaybettim diye üzüntüsünü bildirmiş. Yahya Hazretleri de sanki bu
sözleri duymamış gibi: Al şu akçeyi ve bununla helva al, pek severim,

demiş. Adamcağız gidip helvayı almış ve Şeyh Yahya'ya uzatmış. Şeyh
Hazretleri helvanın sarılı olduğu kâğıdı işaret ederek: Kâğıdı aç bak!
buyurmuş. O kimse kâğıdı açınca, bunun, aradığı berâtı olduğunu gör-
müş. O zaman Şeyh Yahya: Bu helvayı da götür, karşıdaki arsada oy-
nayan çocuklara dağıt! buyurmuş."

- "Yahya Hazretleri bir gün müritleriyle beraber muhteşem bir zi-
yafete davet olunmuş. Besmele çekip bir kaşık çorba içtikten sonra ir-
fan ve hikmet bahisleri açılarak, elinde kaşık olduğu halde yemeğin so-
nuna kadar sohbet devam etmiş. Bu arada herkes yemeğini yemiş oldu-
ğundan, kendisi de: Elhamdülillah.... deyip elinden kaşığı bırakmış.
Fakat müritleri üzülerek: Efendim, biz yedik, ama siz yemediniz... de-

yince, Lokman Hekim bir hokka macunun kokusuyla aylarca gıdâlanmış... Bana bir kaşık muhteşem yemek kâfi değil mi? cevâbında bulunmuş."

- "Bir gün Şeyh Sadreddîn'in taşkın dervişlerinden biri semâ' ediyormuş. Şeyh Sadreddîn'e bakarak: Mağrur olma... Senin bu güzelliğin benim aşkımdandır! demiş. Hazret de ona: Ne tuhaf! Bir baba, evlâdını kollarıyle yukarı kaldırdığı vakit, o oğul kendini babasından büyük farzeder. Fakat baba bırakıverirse düşüp parça parça olur, karşılığını vermiş.

Şeyh Hazretlerinin bu cevâbını alan derviş bir ishale tutularak üç gün içinde ölüp gitmiş."

- "Şeyh Osman Hazretleri henüz derviş olmadan evvel kendisine bir cezbe gelir. Bu hal esnasında gökte beş tane kuş görür. Kuşun bir tanesi kendisine der ki: Her şeyin hazîneleri Allah'ın indindedir ve icap ettiği, lüzum gördüğü kadarını gönderir 1 .

ikinci kuş: Yâ Rabbî, sen her şeyi îcap ettiği yaratılış üzre halket-

tin ve o halkettiğin kimselere de o icâba göre hidâyet ettin. Yâni o vazifeyi yapmaya yol gösterdin 2 .

Üçüncü kuş: Ey ulu Allah'ım, sen peygamberleri insanlara, bütün

1- Bkz. Hicr sûresi, 21. âyet.

2- Bkz. Tâhâ sûresi, 50. âyet.

yaratılmışlara delil olarak gönderdin. Resûlullâh'ı ise hepsine üstün kıldın.

Dördüncü kuş: Ey Allah'tan gafil olanlar, uyanın, koşun Allah'a 1 ... Cenâb-ı Hak size bol ihsanlarda bulunur ve günahlarınızı affeder 2 .

Beşinci kuş da, Münîre Hanım... Dünyâda Allah ve Resûlullah için

olandan mâada, iş olsun, söz olsun, amel olsun, her ne varsa bâtıldır, der.

Şeyh Osman Hazretleri uyanınca, gidip bir şeyhe intisap etmem lâzım! diye yola çıkar ve giderken de bir zâta tesadüf eder. Olacak bu ya Münîre Hanım... Bu zat kendisine: Merhaba yâ Osman! der. Şeyh Osman Hazretleri şaşırarak: Ay sen benim ismimi nerden biliyorsun? diye sorunca bu zat: Ben dün Abdülkâdir Geylânî Hazretlerinin meclisinde idim. Buyurdular ki: Yâ Hızır, Allah'ımın Osman isminde bir kuluna cezbe ihsan olundu ve Cenâb-ı Hak onu kendine kuş dilleriyle davet etti... Git bu kulu bana ilet... ve Şeyh Osman'a: Haydi gözlerini kapa... der, Şeyh Osman da gözlerini kapayınca kendini Bağdat'ta bulur. Hızır da kaybolur.

Abdülkâdir Hazretleri ise Şeyh Osman'ı: Allah'ımın kuş dilleriyle davet ettiği Osman! diye kabul eder ve müritleri arasına alır."

- "Bir gün Abdülkâdir Geylânî Hazretlerinin, yârânı ile sohbette iken: Şimdi Beytü'l-Mukaddes'ten, tövbe etmek üzere bir müridim geldi, demesi üzerine mecliste bulunan kimselerden biri: Kudüs'den bir lahzada buraya gelebilen bir kimsenin şeyhe ve tövbeye ne ihtiyâcı vardır? deyince Abdülkâdir Hazretleri de: Ona bir daha böyle uçmaktan

tövbe ettirdim. Şeyhe ihtiyaç da, Allah'a delil olması içindir, cevâbını vermiştir."

- "Adamın biri, Şeyh Hammâd nâmındaki bir zâta giderek: Bu sene Mekke'ye gitmek arzusundayım. Yedi yüz lira da param var. Bu suretle hem ziyaret hem ticâret etmek istiyorum, ne dersiniz? diye sorar. Şeyh Hammâd: Bu sene giderseniz haramiler kafileleri soyacak, bir çok kimse katledilecek bu meyanda siz de öldürüleceksiniz. Onun için bu sene gitmeseniz iyi edersiniz, der.

1- Bkz. Zâriyât sûresi, 50. âyet.

2- Bkz. Zümer sûresi, 53. âyet.

Bu cevâbı alarak Şeyh Hammâd'ın yanından dönerken yolda Abdülkâdir Geylânî Hazretleri'ne tesadüf eder. Kendisine, nereden geldi-

ğini sorması üzerine: Hacca gitmek üzere Şeyh Hammâd'dan müsâade istemiş, fakat hazretin şu şu sebeplerden dolayı menfî cevap vermiş olduğunu söyler. O zaman Abdülkâdir Hazretleri: Mademki niyet etmişsin git... Ben seni himaye ederim, buyurur. Adamcağız da bu söz üzerine kalkar gider. Yolculuk esnasında defi hacet için kafileden uzaklaşır, esasen mola zamanı da olduğundan kumların üstüne yatarak uykuya dalar. Rüyasında kafileyi soyarlar ve kendisini de vururlar. Uyanıp da arkadaşlarının yanına gittiği zaman, bakar ki gerçekten kafile hem soyulmuş hem de pek çok kimseler öldürülmüş...

Memleketine avdette, Şeyh Hammâd'a mı gideyim, yoksa Abdülkâdir'e mi gideyim, diye düşünürken, Şeyh Hammâd'a tesadüf eder. Kendisine: Abdülkâdir'e git... zamanın sahibi odur. Seni ölümden o kurtardı, o himaye etti, der."

- "Her ay, doğmadan evvel Abdülkâdir Hazretleri'ne insan suretinde gelirmiş. Meselâ Recep ayı: Ben, güzellikler, hayırlar ve bolluklar ile geldim, emrinizi bekliyorum... dermiş.

Hayır ve iyilikler ile dolu olan aylar hep güzel yüz ile gelirlermiş. Bâzan da çirkin çehre ile gelen aylar olur ve: Bu ay kıtlık olacak, hastalık, ölüm olacak! diye hâli arz eyler ve öyle doğarmış.

Bir Ramazan ayı doğmazdan evvel vakarla gelmiş: Özür dilerim yâ Abdülkâdir... Bu ay içinde siz, Cenâb-ı Hakk'ın hakkınızda takdir etmiş olduğunu bulacaksınız! demiş."

- "Bir gün Abdülkâdir Geylânî Hazretlerinin müritlerinden iki ihvan birbirleriyle konuşuyorlarmış. Biri diğerine: Sen Hazret-i Pîr'e intisap ettikten bu yana ne gibi fazilete mâlik oldun? diye sormuş. O da cevap olarak: Dile benden ne dilersin? demiş. Bunun üzerine ihvanı: Cenâb-ı Hakk'ın beni cehenneminde yakmayacağına dâir bu dünyâda berâtımı isterim, demiş.

Tam bu sırada gökyüzünden yazısız bir kâğıt düşmüş. Bu kâğıdı alarak Hazret-i Pîr'e götürmüşler. Hazret kâğıda baktıktan sonra secdeye vararak: Yâ Rabbî sana çok şükürler... Ashabımın cehennemde yanmayacağına dâir âhiretten evvel dünyâda iken berâtını veriyorsun, buyurmuş. O iki zat Abdülkâdir Hazretleri'ne: Efendim bu kâğıdın üs-

tünde hiçbir yazı yok... Berat olduğu nerden belli? demişler. Hazret-i Pîr cevaben: Cenâb-ı Hak kara yazı yazmaz, nuru ile yazar, buyurmuş."

- "Abdülkâdir Hazretleri bir gün camide vaaz ederken müritlerinden birinde fevkalâde şiddetli bir defi hacet ihtiyâcı hâsıl olmuş. Huzurdan ve kalabalık olan cemâatin arasından kalksa, bunun kendisi için çok utanılacak bir şey olduğunu düşünerek, olduğu yerde kıvranırken, nazarlarıyle Hazret-i Pîr'e ilticaya başlamış. Bu sırada hazret, minberden bir adım inmiş ve minberin altından da bir baş peyda olmuş. Bir adım daha inmiş, bu sefer başın omuzları da çıkmış. Bir adım daha atınca, Abdülkâdir Hazretlerinin heyetinde bir zat zuhur ederek gelmiş ve kendisinin başına bir mendil örtmüş. Bu anda adamcağız kendini, içinden geniş bir nehir akan büyük bir sahrada bulmuş. Hemen cübbesini ağaca asmış ve defi hacet ettikten sonra da nehirden abdestini alarak iki rekat namaz kılmış.

Az evvel başına mendil örten zat, örtüyü çekince, kendini yine camide bulmuş. Şöyle üstüne başına bakınca, kollarının henüz yaş olduğunu, cübbesinin de arkasında bulunmadığını görmüş.

Bu vakadan bir müddet sonra kendisine bir seyahat îcap etmiş. On dört günlük bir yolculuktan sonra, içinden nehir akan bir sahraya gelmiş. Vardığı bu sahrayı tanıyarak: Abdest aldığım yer işte burası... diye düşünmekte iken ağaçta asılı duran cübbesini görüp almış.

Dönüşünde bu vakayı Hazret-i Pîr'e naklettiği vakit: Bunu, ben hayatta bulundukça kimseye söyleme, buyurmuş."

- "Abdülkâdir Geylânî Hazretleri müritleriyle beraber giderken bir mevkide Şeyh Hammâd'm kabri önünde durmuş. Ashabı, kendisinin burada uzun müddet durması karşısında, bu bekleyişin sebebini sormuşlar. O zaman Abdülkâdir Geylânî Hazretleri şu cevâbı vermiş: Bir gün Şeyh Hammâd ve arkadaşları ile beraber gidiyorduk. Ben nehir kenarından geçerken Hammâd beni suya itti. Islandım. Hava da soğuktu. Üşüdüm. Cübbemi sıktım. Yine beraber yolumuza devam ettik. Hammâd: Seni imtihan için bunu yaptım. Çok metin imişsin, dedi.

Hammâd, şimdi mezarında idi. Üzerinde mücevherlerle süslü bir hil'at, başında yine mücevherli bir taç, ayağında da süslü nalınlar vardı. Yalnız sağ eli hareketsizdi. Bana: Yâ Abdülkâdir, bu sana karşı yap-

mış olduğum küstahlıktandır, duâ et! dedi. Ben de, elli dört bin evliyanın iştirakiyle duâ ettim. Allah kuvvetini ihsan etti. Elinin kuvveti iade olunduktan sonra da benimle sağ elini kullanarak musâfaha etti, selâmlaştı."

- "Abdülkâdir Geylânî Hazretlerinin huzurunda biri oturuyormuş. Cebinde bir kitap varmış. Nedir o cebindeki? diye sormuşlar. Felsefe kitabı! diye cevap vermiş. Bâtıldır, eve gittiğin vakit onu yıka! buyurmuş. Adamcağız ise içinden: Eve gittiğim zaman bırakırım bir daha getirmem. Ben bundan istifâde ettim! demiş.

Bunun üzerine Hazret: Versene o kitabı! buyurmuş ve eliyle sıvazlayınca kitabın sahifeleri bembeyaz olmuş. O vakit bu kimseye: İçin başka dısm başka olmaktan tövbe ettin mi? buyurmuş."

- "Ebû İshak Hazretleri buyurur ki: Benden bahseden kimseler evliyâullahtır. Çünkü benden iki türlü bahsedeceklerdir. Ya iyilik ve hayır cihetiyle veya kötülük ve düşmanlık cihetiyle. Hayır ve iyilik cihetiyle yâd edenlerin kendileri de bu sıfatlar ile sıfatlanmamış olsalar, bu türlü bahsedemezler. Düşmanlık ve kötülük cihetiyle bahsedenlere de Allah keşf ve keramet ihsan etmiştir ki beni tanımışlar."

- "Hazret-i Muhiddîn, Hicrî 560 senesinde Endülüs'ün Mürsiye şehrinde dünyâya gelmiştir. Kendisi zindanda vefat ettiği için kabri malûm değildi. Bu hâle evvelden işaret ederek kitabının başında: Sin, Şin'e girdiği vakit Muhiddîn'in kabri aşikâr olacaktır 1 , diye buyurmuştur.

Hazret-i Muhiddîn'i küfr ile suçlamalarının başlıca üç sebebi vardır: Biri, kendisine: Hangi mezheptensin? diye sorulduğu vakit, hiçbir mezhepten değilim, Muhammedi'yim! buyurmuş olmasıdır. Yâni bu sözüyle, mezhepler şek ve şüphe üzerine bina olunmuştur. Ben ise doğrudan doğruya Resûlullah'tan alıyorum, demek istemiştir.

İnsan, bilmediği yâni câhili olduğu şeyi inkâr ettiğinden bu sözünden dolayı Hazret-i Muhiddîn'i küfürle suçladılar.

1- İzâ dahale's-sîn fi'ş-şîn zahara kabrü Muhyiddîn

İkincisi, ey ulu Allah, o beni görür ben onu görmem, ben onu görü-
rüm, o beni görmez 2 , sözüdür.

Üçüncüsü de vahdet-i vücûdu kabul ve müdâfaa eylemesidir ki iş-
te başlıca bu üç husus tekfir edilmesine yâni küfürle suçlanmasına se-
bep olmuştur.

Hazret-i Muhiddîn, Endülüs'ten Şam'a hareket edeceği zaman:
Cenâb-ı Hak bana dünya ve âhirette neler olup biteceğini göstermeden
denize çıkmayayım, diye ahdetmiş, Allah da kendisine her şeyi göster-
mişti.

Bir gün Şam'da iken kendisini bir yere götürmüşler ve:

Hükümdarın kızı hastadır, bu kızın millete çok iyilikleri vardır, nazar buyursanız... demişler. Kız, ölüm hâlinde imiş. Muhiddîn Hazretleri nazar buyurduktan sonra gözlerini açmış ve Hazret-i Muhiddîn'i hürmetle selâmlamış, böylece de yavaş yavaş iyileşmiş.

Hâdise karşısında Hazret-i Muhiddîn buyurmuş ki: Azrail Aleyhisselâm bu kızı götürecekti. Fakat kendisinin çok iyilikleri ve etrafına türlü faydaları olduğu için, onun yerine kendi kızımı vereyim, dedim. Çünkü gelince bir şey götürmeden gitmek âdeti değildir.

Sonra kızıma dedim ki: Evlâtlarımın içinde en sevgili sensin. Fakat bir hükümdar kızı kadar millete faydan dokunamaz. Bu sebeple de onun yerine seni veriyorum. Babasının teklifini memnuniyetle kabul eden kız, o anda ruhunu teslim etmiş."

- "Şeyh Ebü'l-Abbas bir gün yanında arkadaşları olduğu halde giderken, icâbında çocuğuna abdest bozdurmak için bir şişe satın almış. Fakat yolda su ve şerbet içmek isteyenler olunca yanlarında başka kap olmadığı için onu kullanmak mecburiyetinde kalmış. O zaman şişe, hal veya kâl lisânı ile sizin gibi Allah'ın sevgililerine hizmet ettikten sonra ben idrar kabı olamam, demiş ve çatlamış.

Ebü'l-Abbas, hâdiseyi Hazret-i Muhiddîn'e anlatmış. Hazret de buyurmuş ki: O, öyle demek istememiş. Demek istemiş ki: İçine Cenâb-ı Hakk'ın marifeti dolan bir kalbe artık ondan gayri bir şey giremez ve o kalp Allah'ın yasakladığı şeyleri taşıyamaz. Kırılmasıyle de, Cenâb-ı Hakk'ın heybeti huzurunda insanın böyle acizden kırılması lâzım geldiğini göstermek istemiş, buyurmuş."

Nitekim Birinci Sultan Selîm Şam'ı aldığı zaman Hz. Muhiddîn'in kabrini meydana
çıkarmıştır.

2- Yâ men verânî ve lâ erâhu

- "Münîre Hanımefendi! Bir gün Tûnisî Hazretleri yolda gidiyormuş. Karşıdan da Telbisan hükümdarı büyük bir debdebe içinde ve üstünde son derece kıymetli bir elbise olduğu halde geçiyormuş. Maiyeti,

hükümdara: Abdullah Tûnisî geliyor... demişler. İyi ki söylediniz... Kendisine sorulacak bir suâlim var! diyerek atından inmiş ve hazreti selâmladıktan sonra: Benim bu ziynetli ve ihtişamlı elbise ile namaz kılmam caiz midir? diye sormuş.

Hazret, kahkaha ile gülerek: Ne tuhaf bir sual! buyurmuş. Bir köpek, murdar bir leşe atılmış, üstü başı kan ve pislik içinde kalmış, sonra idrarını yapacağı vakit, aman bu kirden bana bir damla sıçramasın, diye ayağını kaldırmış.

Sana gelince, karnın haram, zulüm ve kul hakkı ile dolu bulunuyor. Bütün bu kirleri görmeyip, süslü ve ihtişamlı elbise ile namaz kılınıp kılınmayacağım sormak ne abestir!

Bu îkâz üzerine hükümdar, Hazret'in ayaklarına kapanarak saltanattan vaz geçer ve dergâhta hizmete girer.

Aradan üç gün geçtikten sonra Yahya İbni Yiân nâmındaki bu zâtı Tûnisî Hazretleri çağırarak: Misafirlik üç gün olur. Bu ipi al, git iki saatlik ormandan odun getir... Kendin için lâzım olanı ayırdıktan sonra geri kalanı fukaraya dağıt! buyurur.

Yahya İbni Yiân, uzun zaman bu vazifesinde devam eder. Abdullah Tûnisî Hazretleri kendisinden duâ isteyenlere: Yahya İbni Yiân'dan

duâ talep ediniz, çünkü o, saltanattan bu fakre erişti. Belki ben o saltanatta olsaydım fakrı bulamazdım, buyururdu."

- "Şâzelî Hazretleri ilk zamanlarında bir gün sahraya çıkmış oturuyormuş. Bir set üzerinde uyumuş. Etrafını bütün vahşî hayvanlar tavaf ediyormuş. Bu manzara karşısında kendi kendine: Cenâb-ı Hak'la bize ünsiyet ve yakınlık hâsıl oldu. Bu, o makamın hâlidir, diye düşünmüş. Ertesi gün bir dere kenarından geçerken Şâzelî Hazretlerini gören bıldırcınlar uçuşuvermişler. Hattâ Hazret, beklemediği bu ânî kaçışla ürkmüş. O vakit bir ses duymuş: Bunda şaşıp korkacak bir şey yok.. Dün bizimle idin. Şimdi ise kendinlesin."

- "Şâzelî Hazretleri bir gün Hamza Hazretlerini ziyarete giderken yolda birisine rastgelmiş, beraberce Hamza Hazretlerinin yanına varmışlar. Şâzelî Hazretleri yanındakine: Bu zat, abdaldan biridir ve bu zaman da, duâmn kabul olduğu bir zamandır, haydi duâ edelim, demiş.

Adamcağız, Şâzelî Hazretlerinden bu sözü işitince: Yâ Rabbî bana günde bir dinar nafaka ihsan et! diye duâ etmiş. Şâzelî Hazretleri de: Yâ Rabbî bana dünyâda da âhirette de af ve afiyet ihsan et! niyazında bulunmuş.

Oradan çıkıp tekrar yola koyulduklarında bir zatla karşılaşmışlar.
Ve o, Şâzelî Hazretlerinin yanında bulunan kimseye: Duanın Allah indinde kabul olunduğu bir zamanı bir dinara sattın, demiş."

- "Şâzelî Hazretleri birisiyle mağarada oturuyormuş. Haydi, demiş, Allâhımızm vuslatını talep edelim... ola ki yarın kapılar açılır.

Ertesi gün mağaradan içeri bir zat girmiş ve: Bu nasıl velayet yâ Şâzelî? Yarın ile kayıtlanacağına Allah'a tapsan a... demiş. Şâzelî Hazretleri de bu sözü duymakla tövbekar olmuş."

- "Şâzelî Hazretleri bir gece uykuda iken Resûlullah Efendimizi görür. Resûlullah kendisine der ki: Yâ Şâzelî elbiseni çirkeften temizle. Tâ ki her nefeste Allah'ın ihsan ve desteği senin ile olsun.

Yâ Resûlallah, nasıl elbise deyince, buyurulur ki: Allah sana beş hil'at vermiştir. Bunların birincisi, muhabbet hil'ati, ikincisi tevhîd hil'ati, üçüncüsü marifet, dördüncüsü îman, beşincisi İslâm'dır.

Allah'ı anlayan ve sevenin her şeyi kolay olur.

Allah'ı anlayanın nazarında hiçbir şey kalmaz.

Allah'ı birliğiyle bilenler ona şirk koşmazlar.

Allah'a îman edenler, her şeyden emîn olurlar.

İslâm olanlar Allah'a âsî olmazlar. Âsî olsalar da özür dilerler ve özürleri kabul olunur."

- "Bir gün Şâzelî Hazretleri bir mağarada oturmakta iken: Yâ Rabbî sana nasıl şükredeyim? demiş. Buyurulmuş ki: Herkesten ziyâde sana nîmet verdiğimi bildiğin vakit bana şükretmiş olursun.

Aman Yâ Rabbî bu nasıl olur? Aşikâr ki enbiyâya da, ulemâya da,

ümerâya da benden ziyâde nîmet vermiş bulunuyorsun.

Cevap olarak şöyle buyurulur: Enbiyâya o nimeti vermeseydim, sen Hakk'ın yolunu nasıl bulurdun? Ulemâya o nimeti vermeseydim sen onlara nasıl uyabilirdin? Emirlere o nimeti vermeseydim, malından, canından nasıl emin olabilirdin? Binâenaleyh o nimetleri de sana verdim demek oluyor."

- "Şâzelî Hazretlerinden duâ istendiği vakit: Allah senin için olsun! diye duâ buyururdu. Bu duâ, bütün istekleri içine alır. Fakat, onun, seninle olması için senin onunla olman lâzım gelir. Çünkü kim ki Allah'la ise Allah da onunladır 1 ."

- "Şâzelî Hazretleri ilk devirlerinde, ehlullahtan bir zâtın dağ başında yaşamakta olduğunu duyarak, ziyaret maksadıyle bulunduğu yere gitmiş. Fakat geç olduğu için içeri girmeyip mağaranın kapısında

yatmayı münâsip görmüş. Gece içeriden Hazret'in sesini işitmiş: Yâ Rabbî, birçok kimseler halkın kendilerine hayran olmasını ve bağlanmasını istiyorlar. Halbuki insanların benim hakkımda kötü davranışlı, çetin ve haşin olmalarını niyaz ediyorum. Tâ ki senden başka sığınacağım yer olmasın."

- "Şâzelî Hazretleri ilk zamanlarında seksen üç gün oruç tutmuş, aç kalmış, içinden: Elbet bu hâlim Allah indinde makbul olmuştur, diye düşünmüş.

Dağda gezerken bir mağaradan çok güzel, nur yüzlü ve müstesna bir kadın zuhur ederek: Altı aydır açım. Fakat amelimle Allah'a hiç nazlanmadım. Adamın biri seksen üç gün aç kalmakla amelini önüne koyuyor, demiş."

- "Kırklar kaç erdir? diye zâtın birine sormuşlar. Kırk nüfustur, demiş. Niçin er demediniz de nüfus dediniz? diye tekrar sorunca: İçlerinde kadın da vardır da onun için... buyurmuş.

1- Men kâne lillâhi kân Allâhu lehû.

Kadının fazileti, sırasında erkeğinkinden fazla olduğuna şüphe yoktur."

- "Râbia Adeviye Hazretleri, sahâbe-i kiramdan Süfyân-ı Sevrî ile dâima görüşürlerdi. Bir gün Süfyân-ı Sevrî Râbia Adeviye Hazretleri'ne gelerek: Yâ Rabbî bana selâmet ihsan eyle... diye duâ etti. Bu duâ üzerine Hazret-i Adeviye ağladı.

Süfyân-ı Sevrî Hazretleri: Niçin ağlıyorsun yâ Adeviye? diye sorunca, beni sen ağlattın. Dünya için selâmet talep ediyorsun da... Dünya için selâmet onu terketmektir. İşte bunun için ağladım, buyurmuştur."

- "Yine bir gün Süfyân-ı Sevrî Hazretleri: Ah ne mahzunum, ne gamdayım! demiş. Râbia Hazretleri de: Yalan söylüyorsun, doğru söylemiyorsun. Çünkü hüzün ve gamda olsan, dünyâdan zevk almazdın. Dünyâdan zevk alman, mahzun ve gamlı olmamana işarettir. Benim gamım ise kederli olduğumdan dolayı değil, kedersiz olduğumdan dolayıdır, buyurmuştur."

- "Râbia Adeviye Hazretleri: Her şeyin semeresi vardır; marifetin semeresi ise yüzünü Allah'a döndürmektir, buyururlardı."

- "Bir zamanlar Bağdat'ta hiç yağmur yağmamış. Hazret-i Abdülkâdir'in bir Hak âşıkı halası varmış. Ahâli gelmiş, kendisinden rica etmişler. O da bu yalvarışlara dayanamamış: Yâ Rabbî, demiş. Süpürge süpürdüm, sen de sula! Derhal yağmur başlamış, hattâ seller olmuş."

- "Fatma-i Nişâbûriye nâmında bir sultan hâtûn varmış. Seriyy-i

Sakatî ve Bâyezîd-i Bistâmî Hazretleriyle tanışır ve görüşürlermiş.

Bir gün Zünnûn-ı Mısrî'ye bir hediye göndermiş. Zünnun, hâtûndan hediye almak küçüklüktür diye kabul etmemiş.

Buna karşı Fatma-i Nişâbûriye: Dünyâda ulu sûfî o kimsedir ki

ortada sebep görmeye... cevâbında bulunmuş.

Bu hâtûn hakkında fikri sorulan Bâyezîd-i Bistâmî: Onun Kur'-ân-ı Kerîm hakkında verdiği tefsir hayretimi mucip oluyor. Ulu bir sul-tandır, buyurmuştur.

Fatma-i Nişâbûriye: Men etallâhe bikalbin selîm âyet-i kerîmesini, ancak kalb-i selîm ile Cenâb-ı Hakka ulaşmak ve kalbinde ondan başka bir şey olmamaktır, diye tefsir edermiş.

Yine Bâyezîd ondan rivayet ederek diyor ki: Fatma demiştir ki:

Allah'ı müşahede etmek üzere amel etmeyen kimseler, her meydanda yürür ve her lisan ile konuşurlar. Fakat Allah'ı müşahede etmek üzere amel edenlerin dilleri tutulur, söylemez olur ve her an Cenâb-ı Hak'tan haya ederler.

Yine ondan rivayet ederek diyor ki: Allah'ı müşahede etmek üzere amel eden kimseler ariftir. Allah'ın kendilerini gördüğünü bilerek amel eden kimseler ise muhlistir."

- "Seriyy-i Sakatî'nin bir kadın talebesi vardı. Bu sultan kadının çocuğunu bir gün hocası gezmeye götürür. Fakat çocuk oynarken dereye düşerek boğulur. Hoca, Seriyy-i Sakatî'ye hâdiseyi haber verir. Hazret de talebesine vakayı birdenbire söylemek istemez. Cenâb-ı Hakk'ın kazasına rızâ ve sabırdan söz açar. Kadın kuşkulanır ve bu bahsin açılmasının bir sebebe dayandığını söyleyince Seriyy-i Sakatî de vakayı anlatır.

Fakat meseleyi öğrenen kadın: Hayır, benim çocuğum boğulmamıştır, haydi gidelim, bana yerini gösterin! diyerek dere kenarına giderler. Kadın çocuğun ismiyle: Mehmet, Mehmet! diye bağırır. Çocuk ses verir ve kadın elini uzatıp çocuğu sudan çıkarır. Sonra yanındakilere: Gördünüz mü, ben size çocuğum boğulmamıştır, demedim mi?

Allah'ım benim hakkımda yaptığını bana söylemeden hiç yapmamıştır. Bunu haber vermediği için boğulmadığını anladım, der."

- "Hacı Bayram Velî Hazretlerinin şeyhi, Şeyh Hâmid Hazretleri'dir. Bu zat, zahir ve bâtın ilimlerini kendinde toplamış bir sultandır. Bir gün müritlerinden biri, biri kendisine diğeri de Şeyh Hâmid Hazretleri'ne âit olmak üzere iki tarla ayırmış. Fakat işe bakın ki şeyhin tarlasında o sene hiç mahsul olmamış. Müridin tarlasında ise pek çok.

Mahsul zamanı mürit, şeyhini tarlalara götürmüş. Şeyhi: Hangisi benim, hangisi senin? buyurunca, mürit, mahsullüyü yâni kendi tarlasını şeyhininki olarak göstermiş.

O zaman Şeyh Hazretleri: Allah Allah... şimdiye kadar hiç hatırlamıyorum ki Allah'ım bana böyle dünyalık versin... Bu acaba hangi hatâmın cezasıdır? buyurmuş."

- "Ak Şemseddîn Hazretleri Hacı Bayram Velînin halîfesidir.

Bayram Velî Hazretleri nefsini kırmak için zaman zaman müritleriyle şakalaşırdı. Bu hal ise Ak Şemseddîn Hazretlerinin hoşuna gitmezdi. Bu târihlerde de Zeynel Hâfî Hazretlerinin nâmı şöhret bulmuştu. Ak Şemseddîn Hazretleri içindeki kırıklık dolayısıyle Bayram Velî Hazretlerinin yanından ayrılarak yollara düştü ve günlerce yürüdükten sonra Halep'e geldi. Fakat o gece rüyasında kendisini Ankara'da ve boynunda da bir zincir olduğu halde Bayram Velî Hazretleri'nin kapısında gördü. İşaret açıktı. Hemen ertesi gün Ankara'ya hareket etti. Şehre vâsıl olup Hazret'in huzuruna vardığında, Bayram Velî Hazretleri dervişlerine yoğurt ve buğdaylı ekmekten mürekkep güzel bir yemek çıkarmış, dervişler de öbek öbek oturmuş yiyiyorlarmış. Aynı zamanda köpekler için de ayrı bir sofra hazırlanmış.

Ak Şemseddîn Hazretleri huzura girdiği zaman şeyhinden hiçbir iltifat göremeyince doğruca gidip köpeklerin sofrasına oturarak yemek yemeye başlamış. Bu sırada Bayram Velî Hazretleri içeri girerek manzarayı görünce: Gel beri be köse... Beni çabuk avladın! buyurmuş."

- "İbrahim Edhem Hazretleri adamcağızın birine: Ehlullahtan bir
velî olmak ister misin? diye sormuş ve: İsterim cevâbını almış. Öyle ise,
buyurmuş, dünyâdan da âhiretten de arzu ve rağbetini kes. Çünkü
dünya ve âhiret arzusunda bulunmak, Hak'tan baş çekmektir. Kendini
muhabbet için hazırla. Yâni kalbindeki her muhabbeti Allah'ın muhab-
beti için boşalt. Yalnız Allah'ın muhabbet ve aşkı için yer bırak ve
Hakka teveccüh et ki hakîkî kıble budur. Nasıl ki erlerin baş tacı olan
Râbia Adeviye Hazretleri: Yâ Rabbî, ben senin cehenneminden korktu-
ğum veya cennetini talep ettiğim için sana ibâdet ve kulluk etmedim.
Kulluğum, ancak cemâlin içindir, diye buyurur."

SOHBETLER 347

- "Şeyh Sâdî-i Sahavî Hazretleri, bindiği atı bir gün dereden geçir-
mek istedi. At bir türlü geçmedi. Suyu bulandınn, dedi. Bulandırdılar
ve at dereyi geçti.

Demek oluyor ki, insan da kendini gördükçe, Hak yolunu geçemez
ve vücut kaydından azat olmadıkça maksûda eremezmiş."

- "Bir gün balıklar toplanarak demişler ki: Su, su... dedikleri bir şey varmış. Yalnız ismini işitiyoruz, kendini göremiyoruz. İçlerinden biri demiş ki: Falan denizde herşeyi bilen bir balık vardır. Gidelim de ona soralım... Olsa olsa müşkülümüzü o halleder.

Gidip dertlerini anlatmışlar ve: Su neredededir, bize göster! demişler. Hazret de: Suyun olmadığı yeri siz bana gösterin! cevâbında bulunmuş.

Bunun gibi, her bir zerreyi nurun nuru olan Cenâb-ı Hakk'ın nuru ihata etmiş, her şey onun vücûdundan zuhur etmiş ve ona yakın olmuştur. Nasıl ki Cenâb-ı Hak, Kur'ân-ı Kerîmde: Sana benden soranlara de ki: Ben onların yakınındayım 1 .

Adamcağızın biri rüyasında Cenâb-ı Hakk'ı görmüş, koşmuş ellerine yapışmış: Senin elinden başka bir el bilmiyorum! demiş. Uyanınca kendi elini tuttuğunu görmüş.

Adamcağızın biri de karşısında kendisine hücum eden bir eşeği görmüş kulaklarını yakalamış. Uyandığı vakit kendi kulaklarını tuttuğunu görmüş.

Bir sûfî ile kelâmcının biri konuşuyorlarmış. Kelâmcı demiş ki:

Yakınırım o Allah'tan ki köpek ve kediden zuhur eder. Sûfî de demiş ki: Ben de yakınırım o Allah'tan ki köpek ve kediden de zuhur etmez.

Bunlar birbirlerini bu suretle tekzip ederlerken arifin biri onların hallerinden haberdar olur ve der ki: Sen de haklısın, o da haklıdır. Çünkü köpek ve kedi en değersiz hayvanlardan olmak hasebiyle, biriniz böyle kıymetsiz hayvanlardan Cenâb-ı Hakk'ın zuhurunu Hakk'a bir noksan addettiği için haklıdır. Diğeriniz ise, her şeyde Hakkı gördüğü için bunlardan da zuhur etmeyen Hakk'ın zuhurunda noksan olacağından, o noksanlığı Hakk'a isnat etmediği için haklıdır."

1- Bakara sûresi, 186. âyet. "Ve izâ seeleke ibâdî annî feinnî karîb..."

- "Resûlullah Efendimize ashâb-ı kiram sormuşlar: Yâ Resûlallah bize geçmişlerden bir şey buyursanız... demişler. Kendileri de şu hikâyeyi anlatmışlar: Evvel zamanda üç kişi vardı. Bunlar bir mağara-

ya iltica etmişlerdi. Tam yerleştikleri zaman dağdan koca bir kaya kopup düşerek mağaranın kapısını kapadı. Uğraştılar, çabaladılar, kayayı yerinden kımıldatamadılar. Nihayet bir tanesi: E arkadaşlar, hulûsla Allah nâmına yaptığımız amellerimiz varsa onu bu felâketli günde kendimize şefaatçi tutalım! dedi.

Bunun üzerine birincisi anlatmaya başladı: Ben fakir bir adamım. Anam da var, babam da. Bir de keçim var ki onun sütüyle anamı babamı beslerim. Bir gün nasılsa geç kaldım. Eve geldiğimde, ikisinin de uyumuş olduklarını gördüm ve aç kalmış olmalarına son derece üzüldüm. Yine keçinin sütünü sağdım ve elimde süt kabı sabaha kadar bekledim. Sabah oldu uyandılar, sütü ancak o zaman içirebildim.

Bu söz üzerine kaya bir parça kımıldadı.

ikincisi de dedi ki: Ben amcamın kızını sevmiştim. Fakat kız beni sevmiyor ve alâkadar olmuyordu. Onu güç halle ve bir çok vaadlerle kandırdım. Tam halvet olacağımız sırada Allah'tan haya ederek vazgeçtim.

Kaya bir parça daha kımıldadı.

Üçüncüsü de şöyle söyledi: Bir iş yaptırmak üzere amele tutmuştum. Akşam oldu. Herkes hakkını alıp gitti. Fakat bir tanesi görünme-

di. Ben de hakkını ayırıp bir tarafa koydum. Günler geçip gelmeyince de bu para ile bir koyun aldım. Koyun hâmile imiş, doğurdu. Bu vakanın üzerinden otuz beş sene geçti. Koyunlarım çoğaldı. Döl döş oldu, çok kâr ettim. Fakat günün birinde o amele çıkageldi: Ben muhtacım paramı ver! dedi. Al, bütün bunlar senindir! dedim. Adam hayret etti, inanmak istemedi.

Bu söz üzerine kaya tamâmiyle yerinden oynayıp düştü ve yol acildi 1 ."

- "Münîre Hanım, dünyâda en büyük, en yakın akrabalık bir ihvanın diğer bir ihvana olan muhabbetidir. İşte hasep ve nesep budur. Bu muhabbet, amca, dayı, kardeş muhabbetine benzemez. Hepsinin üstündedir. Çünkü Allah içindir, Allah nâmmadır. Diğerleri ise tesadüf icâbıdır.

Resûlullah Efendimize sormuşlar: Bir kimse, yolunda olan bir

1- Buhârî, Edeb, 5; Müslim, Zikir, 27.

kimseyi sevip muhabbet etse fakat yolunda gidemese, netice ne olur? demişler. İnsan sevdiğiyle beraberdir, diye cevap buyurmuşlar.

Amelden yana müflis bir adam mahşer günü ümitsiz ve çaresiz bir halde iken Cenâb-ı Hak ona: Hiç benim sevgili kullarımdan birini tanıdın ve sevdin mi? diye sorar da, evet Yâ Rabbî, senin sevgililerinden falanı tanırım! derse affa mazhar olacaktır.

Bir tanımakla affa mazhar olursa, ya o sevgilisinin boyasıyle boyanırsa ne olacağını sen var kıyas eyle! Allah'ın lutfu ihsanı boldur. Onun için hiçbir vakit ümidini kesme. Kerîmlerin eteğine yapıştıktan sonra her şey kolay olur."

Güzide Hanımefendi duymuş olduğu bir vak'ayı kısaca bize de anlattı. Yeni evlenmiş bir adam, henüz zevcesi hâmile iken hastalanmış ve fenalaştığını hissederek zevcesine: Ben gidiyorum. Çocuğuma beni tanıt ve bunu da sana vasiyet etmiş olduğumu söyle. Zira onlar benim cennetlerimdir; ben onların bahçesinde dolaşırım, demiş ve kısa

bir zaman sonra da vefat etmiş.

- "Bu söz bir bakıma doğrudur. Çünkü insan, bıraktığı şeyler ile alâkadar olur. Eğer bu bıraktıkları iyi eserler ise, ruh da alâkadar olmakla zevklenir. Ama kötü eserler ise bu defa elem duyar, muztarip olur.

Eserler deyince, bunda evlât, mal hepsi dâhildir. Eğer bu sözü söyleyen kimse bir mânevi seviyeyi bulmuş ise (onların bahçelerinde dolaşırım) demesi, ruhun bekası cihetiyle yerindedir.

Fakat o gezilen bahçelerin cennet bahçesi olmayıp gayya da olması ihtimâli vardır. Sözün kısası, iş insanın amellerine dayanıyor, demektir. Yâni insan, bıraktığı ameller ve eserler bahçelerinde dolaşır."

Radyoyu ve cereyan tellerini işaret ederek Doktor Ziya Cemal Bey' e:

- "Bak oğlum... Allah insana ne büyük kudret vermiş. Her şeyi nasıl onun emrine vermiş, ona boyun eğdirmiş. Şu radyoyu işleten elektrik, bir kahredici ve helak edici kuvvettir. İnkâr edersen koy elini derhal gidersin. Halbuki insanlar bu öldürücü muazzam kuvveti en sefil

hizmetlerinde kullanıyorlar. Onunla makinelerini işletiyorlar, meskenlerini ısıtıyor, yemeklerini pişiriyor, odalarını temizliyorlar.

350

Fakat şu elektrik denen kuvvet size hitap edip: Ey efendi sen beni emrin altına aldın ve kendine hizmetkâr kıldın. Fakat ben neyim onu söyle! dese, ne cevap verebilirsiniz?

Evet, sen bir elektriksin... Mâhiyet ve kudretini bilmekten ben âcizim, demekten başka ne cevap verebilirsin?

İşte, onu hükmün altına almakla beraber ne olduğunu bilemiyorsun. Bir kere o kudrete sonra da bu acze bak! İşte bu, kudret-i ilâhîdir.

Sonra meselâ göz kapaklarındaki arpacığı kırklıyorsun. Yahut makası değdiriyorsun geçiyor. Her gerçeği madde ile ölçen ve îzah eden kimseler: Kırklama masaj yerine geçer. Makası değirmekle de soğuk bir cisim kanı oradan kaçırır, bu suretle arpacığın iyileşmesine sebep olur, derler.

Halbuki o arpacık yalnız bir tekerleme söylemekle de geçebilir.

Keza, menenjit gibi ağır hastalıklar ile ihtilât eden yılancık için de bakarsın bir zavallı kadıncağız gelir, okur, üfler ve hastada derhal iyilik alâmetleri belirir.

Sarılık için de aynı hal vâkidir. Aylarca süren bu müziç hastalığa karşı bir sarı taş içine iki iğne atarak okurlar hasta yine şifâyâb olur."

Bu arada Güzide Hanımefendi, gençliğinde Kırk Kilise de bulunduklarını ellerinde ise altmış üç adet siyil bulunduğunu, saatlerce uzak bir mesafede bulunan bir hocayı okutmak için getirtmek istedikleri zaman adamcağızın gelmeğe lüzum olmadığını, yalnız kendi adiyle baba ismini ve siyillerin miktarını bir incir dalına yazıp göndermelerinin kâfi olduğu haberini yollamış bulunduğunu, neticede de iki gün sonra ellerinin tertemiz hâle geldiğini anlattı.

Ayrıca, Trablus Garp' ta bulunan bir akrabası, yılan sokmalarına karşı okuyan bir hocanın evinde olduğu sırada, hocaya bir telgraf gelerek iki günlük mesafedeki bir vak'a için yardım istendiğine şahit olmuş. Telgrafı alan hoca efendi işini bırakarak, misafirin anlamadığı bir şeyler okumuş. Hâdisenin sonunu merak eden bu zat, nihayet meseleyi tahkik etmek suretiyle hastanın iyileştiğini öğrenmiş.

Güzide Hanımefendi' den sonra Nazlı Hanımefendi de başından geçen şu vak'ayı anlattı: Çocuktum. O sene, yüzde çıkan bir çıban salgını vardı. Yalı komşularımızdan bir çoğu bu hastalıktan öldüler. Nihayet ben de aynı hastalığa tutuldum. Pek ağır bir halde yatıyordum. Yüzümün rengi mosmordu. Bize bir hoca sağlık verdiler. Getirttik. Yüzüme kırmızı bir bez örttü ve okudu. Bezi yüzümden çektikleri vakit cildim pembeleşmişti. Bir saat sonra hiçbir şeyim kalmadı. Tamâmiyle iyileştim.

- "İşte, bütün bunlar hep akıl hâricinde keyfiyetler... Bir kudret

var ki elektrik diyoruz. Fakat sen onun hakikat ve mâhiyetini, bu kudreti her işinde kullandığın halde bilmiyorsan, o okuma izni verilmiş olanlar da hem okuyorlar hem de hakikat ve mâhiyetini bilmiyorlar. Fakat hakikat erbabı biliyor.

Faraza o arpacık için okunan tekerleme veya yılan sokması için okunan duâ ehlullahtan bir zâtın kendisinden şifâ isteyen kimseye söylemiş olduğu bir söz olabilir. İşte o büyük insanın kudretinden bir neb-

ze taşıyan o sözler, kıyamete kadar deva ve şifâ hassasını muhafaza ve devam ettirir."

Meclisten birinin, Hocamızın her fırsatta Avukat Mustafa Rızâ Efendi' den gıyabında hoşnutlukla bahsettiğini söylemesi üzerine:

- "Bu zat, vaktiyle bize bir iyilikte bulunmuştu. Gerçi Cenâb-ı Hak her şeyi bir sebebe bağlamıştır. Bize de o iyiliği bu zat vâsıtasıyle ihsan etmekle beraber, onu gördükçe, Allah'ımın lutfu bu adamdan tecellî etmişti. Ne güzel bir mazhariyeti var! diye onu hoşlarım.

Eğer Allah isterse, bir iyiliği sebepsiz de ihsan eder. Hazret-i isa'nın atasız dünyâya gelişi, bizim Medine'ye gittiğimiz zaman, halkın haberi olmadığı halde, askerî mızıkaya kadar bütün Medine halkının istasyona gelip fevkalâde tezahüratta bulunmaları gibi...

Fakat ekseriyetle Cenâb-ı Hak, bir hayrı bir sebebe bağlar.

Geçen gün bir zat gelmişti. Bir hadîs-i şerifin tefsirini bir kitapta şu şekilde görmüş: Cenâb-ı Hak bütün mevcudattan zuhur eder.

Bunda anlaşılmayacak bir şey yok, pek bariz... dedim. Zahir de Al-

lah, bâtın da Allah... Evvel de Allah, âhir de Allah... Âyet-i kerîmede de: Hiçbir şey yoktur ki Cenâb-ı Hakkı teşbih ve tahmit etmesin 1 buyuruluyor.

Şu masayı cansız zannediyoruz. Fakat hayır. Bunun içi hayat dolu. Güneşin etrafındaki yıldızlar gibi, bu zerreler de merkezlerinin etrafında harekettedir. Harekette olan şey ise hayattadır. Hayat da Hak'la kâimdir. Hayatta olan şeyden şüphesiz Hak zuhur eder.

Bir gün Rızâ Efendi söz arasında damadının vefat ettiğini söylemişti, dedim ki: Bir kavga meydanı olan bu dünyâda kurşun kime isabet ederse o gider. Esasen her mevcut, mutlak kendi cinsinin devamına çalışmakta, ölümsüzlüğe gitmektedir. Ama kendini yok etmekte, yerine başkasım koymaktadır."

1- İsrâ sûresi, 44. âyet: "Ve in min şey'in illâ yüsebbihu bi-hamdihî."

Akşam yemeğinde havuç vardı. Nazlı Hanımefendi, havucun tabak içindeki manzarasını karidese benzetti:

- "Niçin bir nebatı hayvana benzetiyorsun? Her şeye hakkını versene..."

Nazlı Hanımefendi:

- Evet ama efendim, hayvan mertebesi nebattan daha yüksek değil mi?

- "Evet, fakat bu havuç, şimdi insana kavuşuyorum diye kendi zevkiyle zevklenirken, neden onu, sen hayvan olsaydın merteben daha büyük olurdu, diye tahkir etmeli? Onun da zevkine hürmet etmek, onun da hakkını vermek lâzımdır."

Sâmiha Hanım:

- Bir kere idi, dervişliğin buyruk dinlemek olduğunu söylemiştiniz.

- "Tabiî, tabiî... Dervişlik buyruk dinlemektir. Çünkü her olan, Allah'ın buyruğudur. Bütün kitaplar bu dört kelime içindedir. Bunu hal eden, lâ ilahe illallah demiş olur."

Meliha Hanımefendilere gidilmişti. Hasep ve nesepten konuşuluyordu:

- "Allah indinde hasep ve nesep yoktur. Hakk'm ziyâfethânesine kabul edilmek için mürur tezkeresi isterler ki o da kalb-i selimdir. Bundan mâada olan şeyler, ibâdet, mal veya hasep ve nesebin faydası yoktur. Allah indinde seyyitlik ve şeriflik ancak kalb-i selimdir. Cenâb-ı Hak: Allah indinde ekreminiz muttaki olanınızdır 1 buyuruyor.

Eğer hasep ve nesebin faydası olsaydı, Nuh'un oğlunun îmâna gelmesi lâzım gelirdi. Hazret-i Mevlânâ'nın oğlunun ise Hazret-i Şems'in katlinde iştiraki olmazdı. Bir müşrik olan Azer'den de Hazret-i İbrahim gibi bir sultan zuhur etmezdi.

Bunun için, Allah ölüden diri, diriden ölü çıkarır. Şu halde mühim olan hasep ve nesep değil, manevî irsiyettir. Hazret-i Rifâî oğluna: Be-

1- Hucurat sûresi, 13. âyet.

nim yolumda gitmezsen seni mahşer günü inkâr ederim, diyor. Hazret-i Mevlânâ da: Neslimden gelen evlâdım değil, yolumdan gelen evlâdımdır, buyuruyor.

Ama bir velînin sulbünden gelen aynı zamanda yolundan da gelmekte ise o zaman nurun alâ-nûr...

Hazret-i Nûh, Cenâb-ı Hakka: Yâ Rabbî, sen benim evlâtlarımı muhafaza edecektin, dediği zaman, kendisine: O senin oğlun değildi... buyurulmuştur. Selmân-ı Fârisî Hazretleri ise Resûlullâh'ın evlâdı değil iken Efendimiz: Selman benim âl'imdendir, buyurmuştur.

Kendi zürriyetinden olamayan ve hiçbir kan rabıtası bulunmayan kimsenin evlâtlık vasfını hâiz oluşu işte hasep ve nesebin bir manevî kazanca vesîle olmayacağına delildir."

Bir mesele hakkında iyi ve fena diye mukayese yapılması üzerine:

- "Fena yoktur. Fenalık denen şey, iyiliğin bir derecesidir. Fena da iyidir. Niçin iyidir? İyiliğin kıymeti onunla meydana çıktığı için.

Dünyâda mutlak hayır ve mutlak şer yoktur. Bir kimse için fena olan, diğer biri için iyidir.

Dünyâdaki bütün sedalar, Türk, Arap, Acem, Kürt, italyan, İngiliz, Çin, Japon, eşek, köpek, arslan, kurt, ağustos böceği, yılan seslerinin hepsi dodan si'ye kadar olan yedi notanın içindedir. Nasıl ki elif, (\ ) bütün harfleri kendinde toplamışsa... Meselâ elifi şöyle kıvırsan (<—») böyle kıvırsan (->), (<J>) ve ilh... olduğu gibi, bütün sesler de bu yedi notanın muhtelif tarzda sıralanmasından ibarettir.

Böyle olmakla beraber, sizin pek hoşlandığınız alaturka bir parçadan bir Avrupalı hazzetmeyebilir. Onun da hoşlandığından siz zevk almayabilirsiniz. Ama hoşlandığınız da hoşlanmadığınız da hep aynı notaların evrilip çevrilmesinden ibaret. O halde bunları nasıl beğenmez de fenadır, dersiniz? Binâenaleyh hiçbirini ayırt edip hor görmemeli. Hepsini hürmetle dinlemeli ve seyreylemelisiniz. Hiç değilse zevk alan-

ların zevkine hürmeten sen de onlara saygı göstermelisin. Ama zevk almak meselesi başka!"

Denizden, römorköre bağlı bir kayık geçiyordu:

- "Bakınız talebe üstadına bağlı olduğu gibi, bu kayık da öyle. Fa-

kat yine de dümen mevkiinde bir adam var. Bundan şu anlaşılıyor ki insan her ne kadar tarikat cihetiyle şeyhine bağlı ve mütevekkil olsa da yine akıl dümenini elinde tutup idare etmesi, sağa sola çarparak üstadına söz getirmemesi lâzımdır."

Hüsniye Hanım:

- Fakat kayıkların bâzısını, geminin tâ yanına bağlıyorlar. Böyle borda bordaya bağlanan kayıkların içinde dümencinin bulunmasına lüzum olmuyor.

- "O başka mesele... O hal müstesna ve enderdir. Ekseriyet ise kayığı motorun arkasına bağlar. O senin dediğin hal, kendini Hakkın varlığında tamâmiyle fânî kılmış olanların mertebesidir ki, yakınlık ve beraberliklerinin kemal derecesini bulmuş olmasından dolayı, idarecileri de Hak olmuştur. Onlar Akıl Mustafa'nın önünde kurbandır/ Hasbiyallah de ki Allah yeter 1 sırrına mazhar olanlardır."

Münîre Hanımefendi:

-Dervişlik Zamân-ı Saâdet'ten sonra ne zaman başlamıştır?

- "Dervişlik ilmi, tasavvuf demektir ki bu, insan tabiatının vazgeçilmez bir hadisesidir.

Tasavvuf, dünyânın her devrinde ve her yerde, türlü türlü şekillerde görünmüştür. Hindistan'da, Mısır'da, Yunanistan'da, İskenderiye'de, Mûseviyet'te, îseviyet'te ve nihayet İslâmiyet'te tekemmül etmiş olduğu halde kendini göstermiştir.

Mademki Resûlullah Efendimiz'den evvel peygamberler gelmiştir, tabiî ki tasavvuf anlayışı o zamanlarda da mevcut idi.

Topkapı Sarayı Kütüphanesinde, Mevlânâ Hüsâmeddîn Oğlu Mustafa nâmında bir zâtın, Risâle-i Zevkiyye isimli el yazması kitabında şöyle denmektedir: İlk dervişlik, beşerin babası olan Hz. Âdem'le başlamıştır.

O zaman başlayan dervişlik her devirde var olmuştur.

Buda'yı ele alalım. Buda der ki: Kötülüklerin, kederlerin, ölümün sebebi şehvettir. Her bir insanın başına birer belâ kesilen ihtiyaçları kalplerde uyandıran yine şehvet ve hırstır. Bunun için Buda, şehvet ve hırstan kurtulmak çâresi olmak üzere riyâzat yâni perhiz ve ayni zamanda derin derin tefekkürü, insanın yavaş yavaş dünya arzularından çekilmesi ve benliğinden kurtulması yolunu göstermiştir.

1- Akl kurban kün be-pîş-i Mustafâ
Hasbiyallah gû ki Allâhem kefâ

Demiştir ki: En büyük şer, cehalettir. Hayât-ı tayyibe, yâni hayâtın ıslâhı, kendi vücûdunu düzene sokmak ve marifet kazanmakla olur. Çünkü kendinde salâh peyda eder, kendini düzenlersen âlemle de salâh üzere olursun. Yâni: Ben beni terk eyledim gördüm ki ağyar kalmamış sırrı hâsıl olur.

Marifet ve aşk, kâinatta iki büyük âmil, yâni iki büyük ve tahrik edici kuvvettir. Aşkı olmayan kimse, daimî surette beden zindanında kalmaya ve hayâtın devr-i dâim çemberinden kurtulmamaya mahkûmdur.

Yine demiştir ki: Bütün mevcudat, ruhlar ve cisimler, kâdir-i mutlakın yâni Allah'ın bedeni mesabesinde olup, beden ruha nasıl tâbi ise, bunlar da öylece ona tabidirler.

Buda şunları da söylemiştir: Muvaffak olmaya da olmamaya da kayıtsız kalmalıdır. Bütün yaratılmışlara şefkat gözüyle bakmalıdır. Bizim bugünkü hayâtımız, eski zamanlarımızda kendi arzu ve ihtiyarımız ile yaptığımız amellerin neticesidir.

İnsan melce'i, yâni sığınacak yeri tefekkürde aramalıdır. Dünya, âhiretin tarlasıdır. Gerek iyi gerek kötü şeylere ne sevinmeli ne de bunlara muhalif olmalıdır.

Kaplumbağa nasıl azasını kabuğunun içine çekiyorsa, bir insan da zahirî hislerden kendini çekmeyince hikmet sahibi olamaz. Yine diyor ki: Beni her şeyde görün; her şeyi de bende görün!

İşte bütün bu konuştuklarımızdan da anlaşılıyor ki tasavvuf da tasavvuf ehli de her zaman mevcuttur. Fakat bu hakikate sahip bulunanlar, idrakleri noksan olan kısa akıllıların taşlamalarına ve kötülemelerine mâruz bulunduklarından, kendilerini gizlemek lüzumunu duymuşlar ve kendilerini nâmahremlerden saklamışlardır."

Semîha Hanım:

- Hazret-i Meulânâ da Hazret-i Hüsâmeddîn'e: Senin gibi Yûsuf a kuyu dibinde olmak gerek, der ve yine: Nâmahremlerden korkmasaydım senin medhinin çadırını zuhur sahrasına kurardım, buyurur.

- "Hulâsa, tasavvuf, dünya kurulalı beri mevcuttur. Çünkü bu, insan tabiatının vazgeçilmez, yok edilmez bir hadisesidir."

Meliha Hanımefendi, fakir düşen bir akrabasından bahsederek:
Allah iyi gördüklerimizden ayırmasın! dedi:

- "Camille Flammarion'un bir eserinde üç şey nazar-ı dikkatimi celp ederek hoşuma gitmişti. Birincisi, ışığın bir saniyede kat'ettiği

süratle semâvatta hayâlen yaptığı bir cevelân, bir seyahattir ki yıldızları ve bütün semâvâtı dolaştığı halde, büyüklüğün nihayetine eremez, ikincisi, insanların yüzlerinde bir hayvan sıfatı okunduğunu söylemesidir. Kitabına koyduğu resimlerin kimine: Bakınız şu adam ne kadar maymuna benziyor. Bu ise tıpkı bir ayı... diyerek her birinde gördüğü hayvan suretini açıklar.

Üçüncüsü, Evolution du Monde isimli kitabının mukaddimesine, Mahmûd-ı Gaznevî'nin eline geçirdiği yazma bir risâleciğini teberrüken koymuş olmasıdır.

Mahmûd-ı Gaznevî bu risâlecikte şöyle demektedir: "Bir şehirde yaşıyordum. Bir müddet sonra öldüm. Aradan beş yüz bin sene geçtikten sonra öldüğüm noktada tekrar dirildim. Bir de baktım ki eskiden şehir olan bu yer şimdi koca bir deniz olmuş, etrafta balık avlıyorlar.

Gittim bu balıkçılardan, buranın ne vakitten beri deniz olduğunu sordum. Bana: Sen aklını mı sattın? Burası oldu olası denizdir. Biz babalarımızdan, onlar da babalarından ve ilh... hep böyle duymuşuzdur, dediler.

Tekrar öldüm. Aradan beş yüz bin sene daha geçti, yine dirildim. Baktım ki deniz bir mera olmuş, koyunlar otluyor, çiftçiler çift sürüyor. Bu sefer gittim. Onlara sordum. Bana: Haydi oradan... Burası, cedlerimizden de duymuşuz ki hep meradır, dediler.

Yine öldüm. Uzun asırlar sonra tekrar aynı mahalde dirildiğim vakit, buranın ilim ve fende ilerlemiş mükemmel bir şehir olduğunu gördüm. Eh dedim. Artık buradaki ilim ve fen adamlarından, memleketin târih öncesi hâlini öğrenebilirim.

Böylece de bir tarihçinin yanma giderek bütün bu vakaları anlattım. Kendisi pek meşguldü. Benimle konuşmaya ancak on dakika ayırabildi. Ve bu müddet zarfında suallerime cevap olarak: Sizin bütün bu söyledikleriniz hakkında malûmatımız yoktur, dedi... Ancak burada, târih öncesine âit bâzı kulübecikler olduğunu ve zaman geçtikçe şehrin ilerleyerek böyle mükemmel bir hâle gelmiş bulunduğunu söyledi.

Camille Flammarion: İşte bir Türk, bundan pek çok zaman evvel bizim bu kadar ilmî tedkikler ve teknik vâsıtalar ile çıkarmaya çalıştı-

ğımız netice ve hakikati kendi kafasıyle buluyor. İşte ben de bu risaleyi teberrüken kendi kitabımın başına koyuyorum, diyor.

Hazret-i Muhiddîn, Beytullâh'ı tavafı sırasında tesadüf ettiği bir zat kendisine: Ben senin ecdâdındanım; deyince: Hangi ceddimsin diye sordu. Çok eski! cevâbını alınca beş yüz sene evvelki mi? Hayır. Bin sene mi? Hayır, daha çok, daha çok eski. Öyle ise ilmin, hilkat târihi olarak gösterdiği zamandan, yâni Hazret-i Âdem'den beri mi? deyince, o

zat: Kaçıncı Âdem'den bahsediyorsun, karşılığını verdi.

Târihin kaydettiği ve en eski dediği Sokrat, Eflâtun, Fisagor gibi büyük kimselerin anlayışlarıyle, Mûsâ, îsâ ve bütün dinleri ihata eden Muhammed dîninde gösterildiği gibi, asıl bu sözleri söylememize sebep olan: Allah insanı iyi gördüğünden ayırmasın temennisine karşı, işte bu zatlar diyorlar ki: Hayat, kederleri, elemleri, sürür ve neşâtı ile, hep geçmişte kazanılan şeylerin semeresidir.

Meselâ Sokrat der ki: İnsan, kendi felâketini kendi hazırladığı gibi, saadetini de yine kendi hazırlar.

Resûlullah Efendimiz de buyuruyor ki: Öldükten sonra başınıza neler geleceğini bilseniz, iştihâ ile yemek yemez, istirâhatle uyuyamaz, başınızı alıp dağdan dağa kaçardınız.

Cenâb-ı Hak da Kur'ân-ı Kerîm'de: Zerre kadar hayır işleyen hayır bulur, zerre kadar şer işleyen şer bulur. Ve yine: iyilik yaptığınız vakit kendiniz için yapıyorsunuz, kötülük yaptığınız vakit yine kendiniz için yapıyorsunuz, buyurur.

İşte, bütün bunlar ve buna benzer nice sözleri insan görüp işitiyor da yine kuru kafalar bunlardan ders almıyor. Gelişi güzel, ulu orta, yapmadığımız kalmıyor. Evet ama sonu çok acı!

Hâsılı şunda ve bunda ve kendimizde gördüğümüz vak'alar, felâket veya saadet, hâdiselerin hükme bağlandığı ilâhî mahkemede verilen kararların icra ve infazından başka bir şey değildir.

Allah'ımıza sığınalım da lutf-ı hafîsiyle muamele etmesini niyaz edelim. Yoksa Hazret-i Adem'in dediği gibi: Yâ Rabbî, biz nefsimize zulmeyledik, eğer sen merhamet etmez ve bizi affetmezsen hüsranda kalanlardan oluruz 1 ."

Meliha Hanımefendi:

- O ilâhi mahkemenin verdiği hükmü Cenâb-ı Hak sevgilileri yüzü suyu hürmetine hayırlara çevirir inşallah.

- "Onun çevrilmesi güç Meliha! Ateş düştüğü yeri yakar. İtfaiyenin vazifesi, ateşin genişlemesine mâni olmak olduğu gibi, ehlullâhın himmeti de o cürüm ve isyan ateşlerinin yayılıp îmânı yakmaması içindir. Yoksa, çıkan ok tene vurur. Evliyanın himmeti, onun cana geçmesine mâni olur."

Bu konuşma sırasında yalının önünden geçen vapur iskeleye yaklaştığı için düdük çaldı. Söze şöyle devam edildi:

- "Şu vapur düdük çalar çalmaz iskeleye yanaşmadı. İskeleye yaklaştığı için haber verdi. İşte ölüm de gelmeden evvel habercisi olan has-

1- A'râf sûresi, 23. âyet.

talıkları gönderir. Bu hastalıklar, vapurun düdüğü gibi, habercidir. Fakat bunları da türlü türlü devalar ve ilâçlar ile susturmaya bakarız. Tabiî bu sözlerden maksadımız tedavide kusur etmek, yâni tedbirde bulunmamak değildir. Belki ölümü unutmayıp dâima ona hazır ve tetik bir halde bulunmayı tavsiyedir."

Yalı komşumuza sık sık misafir gelen dünya güzeli Kerîman Hâlis Hanım' dan bahsolunurken:

- "Şimdi bu kız, dünya güzeli olduğu için ne kadar mağrurdur. Fakat insan, her şeyde olduğu gibi bu meselede de gafil bulunuyor. Ancak, dâima her şeyin kıymetini ölçerek hareket edecek olursa gâfıl olmamış olur.

Hakîkî kıymet, mutlak olan ve devam eden şeyde yâni gerek burada gerek sonradan başlayacak hayatta sahibiyle beraber kalandadır. Güzelliğin ise ne kıymeti vardır? O güzelin yüzünde bir çıban çıkması veya arızî bir sebeple meselâ düşerek, bir takım çizgilerin, buruşuklukların hâsıl olması, güzelliğin bir anda mahv olmasına sebep olur. Hele ölüp de kabre konduğu vakit: Bu mu dünya güzeli diye kaçarsınız. Ara-

dan birkaç gün geçip ceset çürüyüp kurtlanacak olursa acaba kim yanında durmak ister?

Onun için, her şeyin kıymetini bilerek ve ölçerek hareket etmelidir. Kıymet takdirinden âciz olarak, çakıl taşlarını pırlanta zannıyle toplayan kimseler çocuk meşrebinde olan zavallılardır. Bu çocuk meşrebinde olan gafiller, sonradan aldandıklarım görerek pişman olurlarsa da iş işten geçmiş bulunur. Onun için, dayanacaksan Allah'a dayan. Seveceksen onu sev. Hazret-i Rifâî Efendimiz, gurur ehline hitapla: Nedir bu gururun senin? Evvelin bir katre meni, âhirin bir leş! buyurur."

Münîre Hanımefendi bir ilâhî mırıldanırken yavaşça âh etti. Bu ilâhî söylemeler, nükteler ve zekâ oyunları, Münîre Hanımefendi' nin sık sık müracaat ettiği şahsî tedbirlerdi. Öyle ki ağır ve yüklü sohbetlerle maneviyâtın derinliklerine dalmış olan Hocamız' a dünyevî ufuklar açardı. Nitekim yine öyle oldu. Ve latife yollu:

- "Münîre Hanım'm söylediği kendine tesir etti! Sokrat da: Faziletin mükâfatı kendindedir, diyor," dedi.

Günlerdir devam edegelen ağır ve ciddî bahisler adetâ kapımızı

çalıyor ve gene de bizi kendine çağırıyordu. Onun için de Münîre Hanımefendinin tedbîri yine hükümsüz kaldı ve sohbet devam etti:

- "Sokrat, Milâttan dört yüz yetmiş sene evvel Atina'da dünyâya gelmiştir. Bu zatla Eflâtunun tasavvuf târihinde ehemmiyetli mevkii vardır ve ahlâkî felsefenin müessisidirler.

Sokrat, talebelerine dâima çarşı ve pazarda ve gezdiği yerlerde ahlâkın faziletlerinden bahsederek tavsiyelerde bulunur, onlara devamlı olarak kendini bil! sözünü tekrarlardı. Her vakit ve her mevsimde dâima aynı hırkayı giyer, yaz demez, kış demez yalın ayak gezer, cezbe sahibi bir adamdı. Bâzan bakışları bir şeye dikilir, orada sabahladığı olurdu. Her an, her vakit, her zaman ve her mevkide, hattâ ölüm tehlikesine mâruz kaldığı vakit bile adaletten ayrılmamıştır.

Sokrat, Cenâb-ı Hakk'ın mevcudiyetini, âlemin nizâmından anlamıştı. Şu suretle ki, bedenimizde bulunan uzuvların her birinin bir vazife ile mükellef olduğunu, meselâ dilimizin acı ve tatlıyı bilmek ve lezzetleri anlamak için bir âlet olduğunu, kulaklarımız ile bütün sesleri işittiğimiz halde, onların dolup tıkanmadığını, gözlerimiz ile âlemin şa-

şaa ve ihtişamının görüldüğünü ve bunların birer küçük uzuv olduğu halde kapaklar ile korunduğunu ve icâbında bu kapakların örtüldüğünü, hulâsa iç ve dış uzuvlarımızın her birinin birer hususla vazifeli bulunduğunu görüyor ve bu âlemde her şeyin kendi kendini arınmaya götürücü bir dâhili tertibatı olduğunu söylüyordu. Bu yaratılış âleminde hiçbir şeyin abes olmayıp, bedenimizin uzuvlarının olsun, şâir eşyanın olsun hep birer vazifesi bulunduğunu, bir parçası oldukları bütünün selâmetini temine çalıştıklarını bildiriyordu. Her şeyin intizâmının, yerin, göğün, gök kubbenin bir ahenk ve düzen içinde bulunmasının ve bütün mevcudatın çalışıp didinmesinin ve cümle mahlûkâtın çoğalış ve doğuruş hâlinde bulunmasının, hep insanın menfaat ve hizmeti adına olduğunu, yâni bu mümtaz ve seçilmiş olan insana hizmet yolunda kullanıldığını anlatıyor ve bakınız diyordu, giydiklerimiz, onların postlarından, yediklerimiz onların etinden ve sütünden değil mi? Bütün bu faydalanışlar, hepsinin insan için hazırlanmış olduğunun bir delili değil mi?

Güzellikler ve hoşluklar ile göz kamaştırıcı olan âlem içinde, bunlardan en fazla faydalanan insandır. Bakınız, bütün mevcudat içinde ayakta durmaya istidadı olan insandan başka mahlûk var mıdır? Bu ayakta durma imtiyazına nail olan insanın hâli, uzaklıkları görmesi ve bir çok tehlikelerden kendini muhafaza etmesi içindir.

Cihanda hiçbir şey tesadüfe dayanmaz. Her şey bir gayeye, o gaye

de daha yüksek daha üstün bir gayeye ve neticede herşey tek gaye olan

tevhide müteveccihtir.

İşte, yekpare bir kaside gibi olan tabiat da, bu gayenin hakîkaten tek olduğunu isbâta kâfidir. Sokrat, düşününüz bir kere diyor, nasıl olur da bu kadar mevcudat, şekilsiz olan bir maddî kütleden kendi kendine meydana gelir? Nasıl olur da bunlar o muazzam varlık içinde kendi kendilerine bir şekil ve mevki verirler?

Binâenaleyh hiçbir şey tesadüfe bırakılmamıştır. Her şeyde ilâhî bir cevher olmakla beraber, onları bu şekilsiz küllî maddeden, bu karışıklıklardan çıkaran ve bu intizâma sokan bir hakîkî yaratıcı vardır. Bu hakîkî yaratıcı, her yerde hazır ve galip ve her yerde mevcuttur. Ama biz onu göremiyoruz. Güneş, hepimizin gözlerimize ışığını aksettiriyor. Fakat ona gözümüzü dikecek olursak göz kör oluyor.

Hâsılı bu kadar teferruat ve azamet-i kibriyâsı îcâbı bütün

mevcudat, en seçkin varlık olan insanın hizmeti için hazırlanmış ve yaratılmıştır. İşte bu akl-ı âzam o büyük yaratıcı hiçbir şeyi tesadüfe bırakmamıştır. Nasıl ki ruh bedenin uzuvlarını kendi emir ve arzusu dâiresinde kullanırsa, her olan şey de bir akıl dâiresinde o büyük yaratıcının ve muazzam aklın emir ve hükmü dâiresinde hizmet etmektedir.

Bir fidan diken bahçıvan, bu fidanın meyvesini kimin yiyeceğini bilemez. Keza, bir siyâset adamı, diğer siyâsî kimseler ile iş birliği eder, fakat neticede bunlardan kendisine bir hayır gelip gelmeyeceğini bilemez. Bir serdar, kumanda ettiği askerden kendisine bir fayda olup olmayacağını bilemez. Evlenen adam, aldığı güzel kadının kendisine saadet veya felâket getireceğini bilemez.

Demek ki sâdece zahir ilmi ile bir şey bilinmiş, o şeyin hakikatine erilmiş olmuyor. Bundan da anlaşılıyor ki işin bir de sır tarafı var. Bu sırları vakti geldiğinde aşikâr eden o büyük yansıtıcıdır.

O, fazileti pek çok seviyor. Fazîletkâr bir adamın duasından hoşlanıyor, onun duasını kabul etmeyi de seviyor. Ona, gerek ilham gerek sebepler yolunu göstererek bildirdiği şeyleri öğretiyor. Bu hikmetler sahibi yaratıcının lutfu nasıl inkâr edilir ki? Meselâ senin gözün bir yağ parçası iken fersahlar kat'ediyor. Ruhun, bir anda Atina'nın, İsviç-re'nin yahut da dünyânın birbirinden çok uzak yerlerini gözü önüne ge-

tirebiliyor da, ya o hikmetler sahibi nasıl her şeyi istiap ve ihata ede-
mez sanılıyor?

İşte, fazileti seven o büyük san'atkâr, kullarından rızâsını kazanmalarını istiyor. Kullarına birçok ihsanlarda bulunan ve dualarını yerine getiren o yaratıcı hakîm, bu kullar için nelerin faydalı olduğunu biliyor ve: Ey hikmetler sahibi olan yaratıcı, senin indinde faydalı olan şe-

yi bana ver! diye duâ etmelerini istiyor.

O fazileti sever, çünkü faziletin mükâfatı kendindedir. Bir insan iyiliği, yapacağı iyilikte bulduğu gibi, fenalığı da, yapacağı fenalıkta bulur. Çünkü insan, kendi felâketini kendi hazırlar. Fazilet sahibi bir kimse hiçbir şeyden korkmaz. Onun için fakr, hakaret, ölüm hep müsavidir. Çünkü fazilet sahibidir.

İşte Sokrat'ın bu nasihatlerini ve bu talimatını hıristiyan hakimleri kendilerine mâl etmişler ve (sebepler ve vâsıtalar maksat ve gayeye göre düzenlenmiştir) tarzındaki nazariyesi de talebesi Eflâtunun ve keza onun talebesi Aristo'nun felsefesine girmiştir.

İslâmiyet'te de Cenâb-ı Hak buyuruyor: Allah bir şeyi arzu ettiği vakit sebeplerini de ona göre hazırlar.

Sokrat, birinci olarak ruhu, ruhta aklı ve akılda da mefkureyi görmüştür. Onun için aklî ruhiyatın kurucusudur. Ama bu yüksek düşünce ve büyüklüklerini zaman çekemedi. İftiralar ve anlayışsızlıklar ile idama mahkûm ettiler. Çok kimseler vardır ki saadetleri yıldızı öldükten sonra parlar. Onun da kıymeti, öldükten sonra meydana çıktı.

Sokrat dâima: Ben size Allah'ın emrini tebliğe memurum, derdi ve: Her zaman bir melek gelir, şunu şöyle yap, bunu böyle yap... diye emirler verir. Ama beni idama mahkûm ettikleri vakit o melek gelmedi. Anladım ki Allah'ın rızâsı bu yoldadır, dedi.

Eflâtun, Sokrat'ı zindandan kaçırmak için bütün malını fedaya hazırdı. Fakat hocası bu teklifi kabul etmedi.

Onun sözü sohbeti, dâima ahlâk, fazilet ve Sübhân'ın azameti babında idi.

İşte bütün bu söylediklerimle demek istiyorum ki, tasavvuf, çok eski devirlerden beri mevcuttur. Bu sözlerin içinde İslâmî anlayışa aykırı bir nokta bulmak güç. Çünkü hakîkat-i Muhammediye'den alın-

mıştır."

Münîre Hanımefendi, tahattürden yâni hatırlayışlardan söz aç-
mıştı:

- "Beylerbeyi'ndeki köşkte yengemin bir kedisi vardı. Elleriyle şi-
şeyi tutarak emzik emiyor. Geçen gün resmini getirdiler, hoşuma gitti.
Çünkü bu kediyi evvelce biliyordum. Görünce de tanıdım. İşte tahattü-
re canlı bir misal! Vaktiyle görülmüş bir şeyin sonradan görülmesiyle
hâsıl olan bir zevk...

Demin de pencereden bakarken, bir müddet evvel Mısır'dan gelen

komşunun uşağının bir Mısır gazetesi okuduğunu gördüm. Bu adamın
orada iki çocuğu ve karısı olduğunu işitmiştik. Bir müddet okudu. Son-
ra dalgın dalgın gözlerinin yaşını sildi. Yâni bu gazeteyi okumakla, va-

tanını, çocuklarını hatırlamış oldu. Önünde onlar canlandı ve ağladı. İşte bu da tahattüre bir misal!

Geçende de Sokrat'tan bahsederken tahattur meselesine temas etmiş ve Eflâtunla Sokrat'ın tasavvuf yolunda büyük yerleri vardır demiştik.

Fuzûlî, nasıl her zamanın, her asrın ve hattâ bütün dünyânın şâiri ise, Eflâtun da her zamanın, her asrın meşhur hakîm ve dâhileri arasında birinci safta bulunan bir filozoftur.

Eflâtun, Mîlât'tan 426 sene evvel dünyâya gelmiştir. Şiirler, trajediler yazardı. Bir gün Atina'da Akademi bahçelerinin birinde gezerken Sokrat'a rastgelmişti. Sokrat, gençlerle konuşuyor, onlarla zulüm, hayırhahlık ve hakikat mevzuunda söz ediyordu. Bu sözleri dinleyen Eflâtunda tahatturun bir perdesi kalkıverdi. Böylece birkaç gün Sokrat'ın sohbetine devam etti ve evvelce kendi bildikleri ve şimdi de Sokrat'tan duydukları kalbinde bir değişiklik hâsıl etti. Bu târihten sonra da artık tek mısra bile yazmayacağını ve bütün manzumelerini yakacağını söyledi. Bu suretle Sokrat'ın sohbetlerine müptelâ olmuş ve ondan ayrılmaz hâle gelmişti.

Evvelce de söylediğimiz gibi, Sokrat'ı mahkûm edip zindana attıkları zaman, Eflâtun, hocasını kurtarmak için olanca servetini verdi, fa-

kat Sokrat kabul etmedi. Sokrat'ın idamından sonra da Eflâtuna Atina'da oturmak müşkül oldu ve şehri terkederek diyar diyar gezdi. Birçok yerlere gitti ve ilmini büsbütün genişletti. On sene devam eden bu gurbet yılları esnasında birçok idamlardan, ölüm tehlikelerinden ve esirlikten kurtuldu ve birçok kırallar onun büyük nüfuzunu kıskandılar.

En nihayet İtalya'nın cenubuna giderek, orada Fisagor'a âit tarîkatin âdap ve icaplarını öğrendi. Hattâ Fisagor'un bu âdaba âit bir kitabını, kitabın ağırlığınca para vererek satın aldı. 1

Nihayet Atina'ya döndü ve bir felsefe jimnazında ders vermeğe başladı... Yirmi iki sene bu iş devam etti. Nihayet ömrünün sonlarına doğru derslerini, talebelerinin en iyi yetişmiş olanına bıraktı.

Kendisi, etrâfındakileri nefisleriyle mücâhedeye teşvik ederek bir köşeye çekilip ibâdete daldı ve Hakka müteveccih olarak, seksen yaşında olduğu halde vefat etti.

1- O devrelerdeki kitapların ağırlıkları, hacımları çok büyük olduğu için bugünküler
ile ölçülemeyecek kadar fazla idi.

Eflâtun derdi ki: Bu mevcut olan suretlerin her birinin birer tam ve mükemmel numunesi misal âleminde mevcuttur. Ruh cesetle birleşmezden evvel insan âlem-i makulde iken birçok âlî hakikatleri temâşâ etmiş, güzellik, adalet ve hakikati görmüştür. Fakat günün birinde âlem-i ma'kulde böylece uçmakta iken, temizlikle alâkasını kesmiş rezîlet gıdasını yemeğe mecbur olmuş. -Hazret-i Adem'in, cennette memnu meyveyi yemesi gibi- nihayet kanatları çıkmaz olmuş ve uçmaktan kalarak ceset zindanına düşmeğe mecbur kalmış. Fakat burada ruhun ruhunun hayra olan meyil ve teveccühü ve âlem-i ma'kulde gördüğü yüksek hakikatlerin kendisinde husule getirmiş olduğu tesirler, tabîatiyle kendisinde bu karanlıklar diyarından uçmak, gitmek için hâtıralar uyandırmıştır.

İşte, Eflâtun, bu tahattur, diyalektik sayesinde oldu, demektedir.

Diyalektik, akıl nazariyle istidlal demektir. Eflâtun, bunu bir mağaraya benzetiyor. Meselâ mağarada bir ateş yakılmış esirin biri de arkası dönük olarak oturtulmuştur. Ateşin aydınlığı sayesinde dışarıdan gelip geçenlerin gölgesi duvarlara aksedince; esir bunu hakîkî vücutlar

zannediyor.

Eflâtun yine diyor ki: Bu esîri dışarı çıkartınız, birden bire ateşe bakamaz, alıştırmak lâzımdır. Öyle ki evvelâ suların yüzüne akseden gölgeleri, sonra yıldızları göstereceğiz, daha sonra eşyaya ve nihayet ateşe baktıracağız.

Bunun gibi, ruh da yuva tuttuğu o karanlıklardan birdenbire misal âlemine nazar edemez. Çünkü tahammül edemez. Bunun için onu, burada misal âleminin bir tamamlanmamış gölgesi vaziyetinde olan eşyanın suretlerine baktıracağız. Sonra çeşitli cinsleri göstereceğiz, bu çeşit çeşit cinslerden umûmî kânunlara ve riyâzî hakikatlere geçireceğiz ki misal âlemine en yakın olanlar bunlardır. Bu da esirin yıldızlara bakması gibidir.

Misal, cevher demek, hakîkî mevcut, yâni gördüğümüz o şeyin hayat ve vücûdunun sebebi demektir. Misâlin Fransızca karşılığı "idee" dir.

İşte her bir nevin, o misal âleminde tam ve mükemmel bir hakikati vardır. Hulâsa işin nihayeti, o küllî misal manzumesinin merkezi olan hayıra kadar yükseliyor ki, bütün misaller, mevcudiyetini, zâtını, cevherini bu misalden, o küllî misaller manzumesinin merkezi olan hayır misâlinden alıyor.

Hayır ne demektir? Hayır misâlin en üstünüdür. Bütün misaller ne demektir? Cenâb-ı Hakk'ın sermedi olan sıfatları demektir.

Hayır, en üstün misal, yâni Cenâb-ı Hak demektir.

Fakat bu misallere geldiği vakitte, o çokluklar içinde bir vahit, fert bir misal arıyor ki o misal hem kendi kendine hem bizzat kendinden başkası ona mütevakkıf olsun ve kendi bir şeye muhtaç olmasın. İşte onu da hayır misâli olarak buluyor. Yâni esirin ateşe bakışı gibi oluyor.

Sokrat der ki: İlmin başlangıç noktası cehil olamaz. Meselâ hesapta bir veya iki meçhullü bir meseleyi halletmek için mutlak evvelce bâzı bilinen şeyler konmuş olmak lâzımdır. Cebirde de meçhullü muadele halletmek için evvelâ bâzı malûm şeyler konmalıdır. Onun için ilmin başlangıcı cehil olamaz, demiş. Fakat bu beyânını şerhetmemiştir. Eflâtun da der ki: Bilmek demek, evvelce bilinen şeyi hatırla-

mak demektir. O halde insanın dünyâya geldiği vakitte aradığı nedir? İlimdir. O ilmi bilecek, ondan sonra hayıra kavuşacak ve hayıra kavuştuğu vakitte de onu icra edecektir. İşte o vakit ilim, ameli meydana getirmiş olur.

Bunun için lâzım olan, evvelâ diyalektik mertebeleri geçmektir. Birinci mertebede ruhu; ayıplardan, fenalıklardan temizlemek lâzım gelir. Çünkü ayıp ve noksan oldukça ilim elde edilemez. İlim elde edilemedikçe hayıra kavuşulamaz.

Yine der ki: Kâinatı ibda eden mîmar, bu tabiatı kendine benzetmiş ve öyle tasvir ve tanzim eylemiştir. Binâenaleyh tabiat, yaratılmış değildir. O, evvelce de mevcut idi. Hazret-i Muhiddîn'in buyurduğu gibi bu imkân âlemi içinde bundan daha güzeli yoktur.

Hâsılı Eflâtun, Allâhü azîmü'ş-şâm, alîm, hakim bir zatî mevcut olarak bilip vahdaniyete yâni Allah'ın birliğine kail bulunuyor. Anaksagor gibi bir nous'tan ibaret veyahut Sokrat gibi hayrı irâde eden bir akıl olarak kabul etmiyor da, bizzat kendisi hayırdır, diyor.

Binâenaleyh Eflâtun İrâde hayrı bilmek, onu fiile getirmek yâni işlemektir. Ruh, rûh-ı âzamin bir zerresi bir cüz'üdür, diyor ve ruhta üç kuvvet tanıyor: Biri, başta olan nous yahut akıl; ikincisi, kalpte olan şecaat, thymoeides; üçüncüsü, karında olan şehvet, epithymetikon'dur.

Eflâtun, ruhu bir koşuya benzetiyor ki, arabacısı akıl, iki attan biri şecaat, öteki de şehvet.

Şecaat, fevkalâde asil ve güzel bir hayvan. Öteki ise haşin ve dâima yoldan çıkmaya müheyya bir varlık.

İşte akıl bu arabayı sürdükçe koşunun intizâmını muhafaza ediyor. Yine Eflâtun diyor ki: İnsanlarda isteyerek kötülük ve fenalık yoktur. Ne kadar fena da olsa, faziletin aslına bağlıdır. Eğer hayır misâli o kimsenin karşısına çıkacak olsa, onun mukavemet kırıcı aşkına dayanamaz. Çünkü o, o kadar güzeldir. Binâenaleyh fazilet, hayrı bilmek ve

Allah'a benzemek olduğu için, ahenk ve intizam dâiresinde hayat demektir.

İşte bu fazilet, dört kuvvete ayrılır. Biri, aklın faziletidir ki, ihtiyattır. İkincisi kalbin faziletidir ki şecaattir. Üçüncüsü şehvetin faziletidir ki itidaldir. Bu üçün doğurduğu bir fazilet de vardır ki adalettir.

Binâenaleyh kendisiyle ve hemcinsiyle, bütün âlemle uygun ve ahenkli bir hayat yaşayan kimseye âdil insan denir.

Eflâtun; Cenâb-ı Hakk'ın vahdaniyetini ikrar etmiş ve herkesin öldükten sonra ameline göre mücâzat göreceğini veya mükâfat alacağını kabul ve tasdik etmiştir.

Eflâtunun 46 eseri vardır. Hepsi de muhavere tarzındadır. İşte Münîre Hanım, sözlerimiz, Eflâtunda tamam oldu. Vakit olsa idi, Hazret-i Mûsâ devrinin tasavvufundan da bugün bahsederdik," diyen Hocamız, sözünü şöyle bağladı:

- "Evvelce de temas ettiğimiz gibi, tasavvuf, ezelden beri mevcuttur. Fakat bir kağnı arabasında gidenin istirâhati ile bir otomobil veya şimendiferde gidenin istirâhati bir midir? İslâmiyet'in tasavvuf anlayışı, kağnı arabasına nazaran otomobil gibidir. Her mütekâmil şeyde geçmiş şeyler mevcut olduğu gibi, İslâmiyet'te de bu eski devir tasavvuf anlayışlarından çizgiler ve esaslar vardır. Binâenaleyh onlarda da hakikat payı mevcut olduğundan bir kenara itemeyiz. İşte onun içindir ki biz de geçmiş devirlerin tasavvuflarından bahsetmekte bulunuyoruz."

- "Hazret-i Mûsâ, târihte en büyük şahsiyetlerden biridir. Çünkü eski devirlerde Allah'ın birliğini bütün kat'iyetiyle ve açıkça ilân eden odur.

Hazret-i Musa'nın doğuşundan, soyundan, kazârâ bir kıbtîyi telef edip Mısır'a kaçmasından, sonra Şuâyip Aleyhisselâm'a mülâki olarak ondan sonra kendisine peygamberlik ihsan buyurulmasından ve tekrar Mısır'a dönmesinden bahsedecek değiliz. Zira bunlar kitaplarda yazılı olduğu veçhile malûmunuzdur. Biz yalnız tasavvuf cephesini ele alacağız:

Hazret-i Mûsâ, Benî İsrail'i Mısır'dan çıkardığı vakit umûma karşı çok güzel ve veciz bir hutbe okumuş ve ahâlî bundan çok duygulanmıştı. Bunların içinden biri dedi ki: Bu cihanda en âlim kimdir? Hazret-i Mûsâ da cevap verdi: Benim!

Bunun üzerine Cenâb-ı Hak, kendisinin bilmediği bir ilim olduğu-

nu ve Mecma'-ı Bahreyn'de buna bir kulunun vâkıf bulunduğunu ve Musa'nın da gidip bu bilmediği ilmi ondan öğrenmesini bildirdi.

Hazret-i Mûsâ ulu 1-azim bir peygamber iken, ledün ilmine vâkıf olmaması, şerefine bir noksan getirmez. Çünkü Mûsâ, kulları davete memur bir peygamber idi. Allah'ın kaza sırlarına ve kadere ve içinde bulunduğu ledün ilmine vâkıf olsa idi, ihtimal ki kulları davet hususunda kendisine ümitsizlik gelebilirdi. Öyle ya... Davete icabet etmeyeceği malûm olan bir kimseye: Gel, bu dîne gir, bu davete icabet et, uy! diye nasıl söylerdi?

İşte, sözsüz, sessiz olarak öğrenilen o Allah ilmi, o bâtın bilgisi, yahut Hakk'ın sırları ve keşifleri ilmi denen ledün ilmi, Hazret-i Musa'nın Mecma'-ı Bahreyn'de Şuâyip Aleyhisselâm'dan ve Hazret-i Hızır'dan bulduğu ilimdir.

Hâsılı, Hazret-i Mûsâ, zevcesi doğurmak üzere olduğundan, üşümemesi için işe yarayacak bir şey, bir ateş aramaya çıkmıştı.

Yolda giderken karşıdan, yâni Tur Dağından kendisine bir ateş göründü ve bu ateşten Rabbi tecellî ve nida etti ve Mûsâ oraya mütevеccih oldu.

Şimdi düşünelim; Cenâb-ı Hak, Mûsâ Aleyhisselâm'a niçin ateş

suretinde göründü? Çünkü o anda Musa'nın istediği bu idi. Yâni ateşti. Eğer isteği suretinde görünmemiş olsa idi belki oraya gitmeyecekti.

Şuhut, yâni görmek, mutlak olanı istemek, bir surete bir vücûda bağlıdır. Fakat bu da insanın kesret hâlinde yâni tefrikada bulunduğu devreye aittir. Yoksa vücûd-ı hakîkînin müşahedesi, hitap ve kelâma sığmaz.

Malûm ya, Hazret-i Mûsâ: Yâ Rabbî, bana kendini göster, sana bakayım! 1 dedi. Cenâb-ı Hak da ona: Yâ Mûsâ, sen ikilik uzaklığına sürülüp kalmışsın. Onun için sende bu benlik oldukça beni göremezsin. Beni görmek için benim gözüm sende olmalı. Bak, işte ben senin benlik dağına tecellî ediyorum, dedi. Ve tecellî edince de Musa'nın benlik dağı parça parça mahvoldu. Olan oldu. Yer yüzü nur ile doldu. Hak geldi bâtıl gitti."

Hıristiyanlıkta tasavvuf var mıdır?

- "Kelimetullah ve Rûhullah olan îsâ, pek üstün ve kıymetli bir tâlimde bulunmuştur: İnsanlar, cismen ve ruhen birsiniz; yâni kardeş-

1- A'râf sûresi, 143. âyet.

siniz. Binâenaleyh birbirinizi seviniz ve Allah'ı da her şeyin üstünde tutarak seviniz!

Bu tâlim, beşer cemiyetinin, ahlâk sefaleti ve içtimaî sefahat, zulüm ve çeşitli kötülükler içinde boğulduğu bir zamanda olduğu için, halkı zulmet, sefahat ve sefaletten kurtarmaya çok faydası olmuştur.

Bu husus hıristiyanlık alemince asrımızda da tatbik edilmedikçe, beşeriyet için huzur ve selâmet olamayacağı da ayrıca söylenmeye değer.

isa'nın doğumu, başlı başına bir ilâhî mucizedir. Hz. isa'nın Cebrail Aleyhisselâm tarafından Hazret-i Meryem'e ruh üflenmek suretiyle zuhur ettiği malûmdur. Bunun için ona hayat sırrı verilmiş, ölüleri diriltmiş, körlerin gözünü açmış, çamurdan yaptığı kuşları uçurmuş; hâsılı neye değdiyse o şeye hayat bahsetmiştir. Hattâ, katlolunacağı vakit göğe çekilmiştir.

Hazret-i Isâ, velayet sahibi olan bir büyük peygamber idi.

Garp âleminde Hazret-i Isâ için pek çok kitaplar yazılmıştır. Garibi şu ki yine Garp, Hazret-i isa'nın hayâtı hakkında şüphelere düşüp birçok münâkaşalar açmış ve hattâ bu münâkaşalara bizim matbuatımızda bile zaman zaman devam edilmiştir 1 .

Tasavvuf, yâni mistisizm kelimesini Iseviyette ilk söyleyen Kneber'dir.

Mistisizm, Yunanca "müo" kelimesinden alınmıştır. Ağzını ve gözünü kapamak mânâsına gelir. Bu itibarla tasavvuf demek, aklın istidlaller nazariyesine müracaat edilmeksizin kesbolunan kalp marifeti demektir. İlk Milâdî asırda, havari Apostolos'dan hıristiyanlığı alan ve bilâhare Atina'da piskopos olan Deniş Nom Divin isimli zat Hakk'a vusulün, ruhun bu his âleminden tecerrüt ve dünya bağlarını terk ve bizzat kendini unutmakla mümkün olacağını tâlim etmiştir.

İşte aklî istidlalle değil, ancak aşkla elde edilen bir vuslat sayesinde hâsıl olan bu marifete Deniş, tasavvuf akideleri ismini vermiştir. İnsanı Allah'a îsâl eden bu marifeti hiçbir hoca öğretemez. Çünkü Cenâb-ı Hakk'ı örten perde, yalnız ona bütün kalbi ile âşık ve onu ash üzre müşahedeye lâyık ve müstait olanlar için kalkar. İşte sen

de kendinden ve her şeyden samimî bir feragat ile geçtiğin ve her tür-

lü hâilden azat olduğun vakit gizlilikler âleminin nurlarına gark olabi-

lirsin derdi.

1091-1153 senelerinde yaşayan Saint Bernard'ın kavline göre,

1- Bunlar hakkında bilgi edinmek isteyenler, Sorbon profesörlerinden bir zâtın, "Le

Probleme de Jesus" isimli kitabına müracaat edebilirler.

hayâtın gayesi, Hakk'ın muhabbetidir. Buna da tevazu ve kendini sil-

mekle erişilebilir.

1141'de yaşayan Saint Victor da der ki: Ruhu hakikatin tâ kendi-

sine, Hakka ulaştıran yol, münâcat ve nefsini muhasebe üzre bulun-

durmaktır.

Hıristiyanlık tasavvufunda da esas, Hakk'ın akıl ve ilimle bulunması mümkün olmayıp ancak aşk ile bulunabileceği ve Allah yolunda vücûdunu vakfetmek ve ancak fîllah ve lillah yâni sırf Allah için yaşamak lâzım geldiğini tâlimden ibarettir.

Heyecan ve şevkinin sebebiyle Hakîm-i İsrâfîlî lakabını almış olan Bonaventure, ruhun zât-ı ilâhîye ulaşabilmesi için aklın günlük ve hudutlu amellerini aşması lâzım geldiğini söyler.

Avrupa'nın yakın zamanlarda yetişmiş olan mistiklerinden bâzıları şunlardır: Emanuel Swedenborg, Martinez, Friedrich Jacobi, Saint Martin, Saint Deniş, Pierre Simon Ballanche.

Jacob Böhme, Almanya'nın yetiştirdiği mütefekkir ve mistiklerden pek büyük bir zattır. Evvelce kunduracılık yapardı. Fakat zihnini işgal eden düşünce ile o kadar meşgul olmuştur ki nihayet kendisine hakikat nurları tecellî eder olmuştur. Vefatı 1624'dür.

Itikâdınca, Allah, âlemden ayrı değildir. Bedende ruh nasılsa Allah da âlemlerde öyledir. Allah, şu gördüğün kâinatta değildir, senin zâtında yerleşmiştir. Allah uzak değildir. Sen onda yaşıyorsun. O da sende yaşıyor. Eğer sen pâk, temiz ve arınmış isen, Allah'ın bütün kuvvetleri sende faildir. Keza bütün âlemlerde de böyle... Ateş, hava, su,

arz hep Allah'tır. Sen bizzat Allah'tan gayri bir şey olamazsın.

Yıldızlara, yerlere ve göklere baktığın vakit Allah'ı görürsün. İşte bizzat bu Allah ile birlikte yaşayan sensin. Hakikatte gök yüzündeki yıldızlar ile yerdeki unsurlar, zât-ı ulûhiyet değildir. Fakat bunların hayatlarına sebep olan kudret sende de feyzini izhar etmektedir.

Allah, tabiatın bilcümle oluşları altında gizlidir. O, yalnız insanın nefs-i natıkasında mâruf ve malûm olur. Ruh, ayrı bir vücutmuş gibi Allah'tan ayrı kaldıkça Allah'ı anlayamaz.

Yukarıdan beri söylediklerimizden verdiğimiz misallerden de anlaşılıyor ki tasavvuf insanoğlunun vazgeçilmez ihtiyâcıdır. Bu yüzden de her devirde kendini göstermiş, fakat kemâlini müslümanlıkta bulmuştur."

"Vaktiyle hükümdarın biri, perilerden birine iyilik yapmış. O pe-

ri de bu iyiliğe karşı: Dile benden ne dilersin? diye sormuş. Hükümdar da zenginlik istemiş. Bunun üzerine peri öyle ise her tuttuğun yer altun olsun, diye duâ etmiş.

Filhakika hükümdar her neye değse altın olmaya başlamış.
Meselâ su içecek altun oluyor, yemek yiyecek altun oluyor, ilh...

Nihayet işler sarpa sarmış ve bunalıp kalan hükümdar, tekrar periye müracaat ederek şikâyette bulunmuş. Bu müracaat ve rica üzerine peri: Peki, o halde, git, falan yerdeki dereden elini yıka, tılsım bozulur, demiş. Gerçekten de hükümdar o dereden elini yıkayınca, işler düzelmiş.

Tabiî iş hikâyede değil... Demek ki insan da ifrat derecede servet ve sâmâna mâlik olunca, artık bu zenginliğin fazlalığı, ona her temas ettiği şeyde bir katılık bir zevksizlik bir usanış veriyor. Zevk için her nereye elini atacak olsa, orası onun için katılaşıyor. Bu fazla varlık onu bütün zevklerinden mahrum bırakıyor. Nihayet birçoklarının yaptıkları gibi kendilerini bile öldürüyorlar.

Onun için, her şeyde olduğu gibi, zenginlikte de itidal lâzımdır.
Her şeyin fazlalığı zarar olduğu gibi, servetin de fazlalığı zarardan başka bir şey temin etmiyor."

Fener Rum Lisesi Müdürü' nün bir müddetten beri hasta olduğu söyleniyordu. Nihayet Balıklı Rum Hastahânesi'ne yattığını duymuştuk:

- "Bu gün müdürü ziyarete gittim. Beni görünce hem hayret hem de memnuniyet içinde: Ah efendim, buraya kadar niçin geldiniz, sizi bu ziyarete sevkeden sebep nedir? diye hem sevindi hem de hastahâneye kadar gelmiş olmama taaccüp etti.

Esasen evde de hastayı yoklamaya gideceğimi söylediğim zaman itiraz edenler olmuş: Mübarek kandil günü bu ziyarete ne lüzum var? demişlerdi.

Hastaya cevaben: Beni buraya sevkeden insaniyet duygusudur, dedim. Öyle ya... Bir kalbi memnun etmek gibi güzel şey var mıdır? Nasıl ki kalp kırmak kadar da fena şey yoktur. Hıristiyan olsun, müslüman olsun, her insanın bir kalbi vardır ve kalpten de Allah'a giden bir yol vardır. Şu halde ben o vazifeyi Hakk'a karşı yaptım; oraya gitmekle Hakki tazim etmiş oldum."

Hocamız, geçenlerde Emirgân'daki yalı komşusu Fuat Paşanın oğlu Hayreddin Bey' i ziyarete gitmişti. Bir İngiliz gazetesinde çıkan yazı, Hayreddin Bey 'in bilhassa dikkatini çekerek bahis mevzuu etmiş. Şöyle ki:

- "Cariyle, Londra'da verdiği bir konferansta bir peygamber nasıl olmalıdır, mevzuu etrafında bir buçuk saat konuştuktan sonra sözlerine nihayet verirken, dinleyenlere hitaben: Bu peygamber kimdir? diye sormuş. Herkes hatibin: Hazret-i îsâ'dır, demesini beklerken o: İşte bu peygamber Hazret-i Muhammed'dir, cevâbını herkesin hayreti içinde vermiş.

Hayreddin Bey'in naklettiği bir başka vaka da şudur:

Bir İngiliz papazı, müslüman olmuş. Fakat gazeteler vâsıtasıyle İslâm âlemine şöyle bir beyanname neşretmiş: Ey müslümanlar, ben İslâmiyet'in bütün hakikatlerini görüp tasdik ettim ve elhamdülillah müslüman oldum, lâkin annem ihtiyardır. Eğer benim müslüman olduğumu duyarsa kederinden ölür. Şimdi size soruyorum: Annemden, müslüman olduğumu gizlemek için papaz kisvesiyle gezebilir miyim?

Papaz bu suâli sora dursun, biz de deriz ki, kisvenin hiçbir ehem-
miyeti yoktur. Allah zahirinize değil, kalbinize bakar. Cenâb-ı
Resûlullah da inneme'l-âmâlü bi'n-niyât, yâni amel niyet içinde gizlidir
buyurur. Bu ne büyük bir düsturdur."

Sâmiha Hanım:

- Dünyâda hattâ âhirette Allah'tan gayri ne varsa dedikodudan
başka bir şey değil... dedi.

- "Bu imkân âleminden dünya dağdağasından çıkıp mânâ âlemine
dalarsan ne dedi kalır ne kodu... Fakat bu kazanç da zannetmeyiniz ki
dünyâdan başka yerde hâsıl olur...

Eğer orada olaydı bu maksud

Ya ben bu deyr-i cihan içre ne kare geldim?

Bir pırlanta pırlanta olabilmek için ne zahmet ne meşakkat çeki-
yor; bütün bu safhalardan sonra da ne hırslara ne tamahlara mâruz
kalıyor.

İşte insan da nefsini kırıp onun arzu ve şehvetlerinden geçmeden bu hâli hâsıl edemez.

Râhatiyle istedim vasimi kahr etti bana
Derde düşüp ağlayınca güldü cananım benim

SOHBETLER 371

Dört duvardan ibaret olup Allah'ın emriyle bina edilmiş olan Kabe'ye gidinceye kadar bile ne meşakkatler ne fırtınalar ve ne tehlikelere katlanıyorsunuz. Bu böyle olduğu halde Allah'ın cemâlini size kolayca verirler mi?

Cemâlin bahâsı, dünya dedikodularından, çamurlarından ve "lâ"dan yâni Hak'tan gayri olan şeylerden geçmektir. Çünkü "lâ"ya müteallik olan her ne varsa dedikodudur.

Bakınız, bir iki ay evvel Emirgân'da da, şurada oturduğumuz gibi oturmakta idik. Bendler'e Göksu'ya gittik. Gezdik, yürüdük, eğlendik. Hep bir an değil mi? Hani nerede o zamanlar? Kalan, yalnız o zamandan kalan zevk, aşk, kelâmullah... İşte bunun nihayeti yok. Başka her

türlü zevk bir hayalden ibaret. Hakikat ise yalnız o... Ondan gayri ne varsa dedikodu ve hayal... İşte numunesi gözümüzün önünde."

Mühendis Ekrem Hakkı Bey 'e:

- "Oğlum, dünyâda en fena şey gaflettir. Onun için dâima kendinde bulun... Gaflet etme. Dünyâda hiçbir şeye güvenilmez. Kimsede bir şey yoktur. Git mezarlara bak. Hani o: Benim, diye yere göğe sığmayan pehlivanlar, âşıklar, maşuklar, hükümdarlar?

Şu birkaç günlük ömrü gafletsiz geçirmeye bak. Allah'ın rızâsını tahsil edegör. Dünyâya gelmekten maksat da budur oğlum!"

Kardeşlerimizden biri, iki kişinin konuşmasına şahit olmuş. Bunlardan kadın olan, muhatabı bulunan erkeğe, çocuğunun öldüğünü, onu Allah'ın aldığını söylemiş. Erkek de alay ederek bu sözün manasızlığından bahsetmiş, çocuğu iyi bir doktora tedavi ettirmemiş olduğu için ölmüş olması lâzım geldiği mukabelesinde bulunmuş.

Bu konuşmanın nakledilmesi üzerine:

- "Adamcağızı sakın ayıplamayın. Çünkü Allah'ın kudret ve kuvvetini bilmediği için böyle konuşuyor. Bütün bu sözleri cehlinden dolayı söylüyor. Yoksa Hakk'ın kuvvet ve kudretini ve failin Hak olduğunu bilse idi böyle söyleyebilir miydi? Onun için ayıplamayın ve elinizden gelirse irşat edin. Gelmezse boynunuzu büküp çekilin ve: Yâ Rabbî beni bu gibi câhillerden ırak eyle, ona da hidâyetini ver diye duâ edin.

İbn-i Neccar, kendisini öldürmek istiyenlere karşı: Ne olurdu kavmim Rabbimin beni bağışladığını ve beni ikram edilenlerden kıldığını

bilselerdi 1 diye duâ etmişti.

İşte siz de herkes için böyle demelisiniz: Eğer bu kimse, yaptığı şeyin fenalık olduğunu bilse bunu yapar mıydı?

Bu adamın şu sözü hakikatten uzak olmakla beraber, dalâletin de bu âlemde bir yeri olduğu için hakir görülemez.

İnsanın vücûdunda faydasız, fena ve lüzumsuz bir şey yoksa, dünyâda da her olanın bir sebebi vardır. Ama kaş, göz, ağız, burun gibi ulvî uzuvların yanında bağırsak vesaire gibi süfli uzuvlar da olduğu gibi, bu neviden kimselerin de vücutları faydadan hâli değildir. Onun için onları hoş görmeli ve kendilerine merhametle nazar etmelidir."

Birkaç günden beri hava gayet latif ve sıcaktı. Baharın yaza bağlanan son günleri kadar güzeldi. Hocamız, pencereden dışarı bakarak:

- "Bakınız, herkes paltosuz ve ceketleri iliksiz olarak dolaşıyor.
Fakat bir an sonra bu güzel havanın ne gibi bir değişiklik göstereceği bilinir mi? Anî bir sert rüzgâr çıksa, herkes titreye titreye yakalarını kaldırıp kaçmaya başlar.

İşte, tabiata hâkim olman, bu kuvvetin seni bir an sonra ne hâle çevireceğini bilmen ve mukadderatına hükmetmen imkânsız iken tabiatın yaratıcısı ve hâkimi olan Hakk'ı nasıl oluyor da inkâr edebiliyorsun?

İnsan vücûdu içinde bir kulağı, bir gözü dikkate al ve bu uzvun ne büyüklükler ihtiva ettiğini bir düşün! Her birinin içinde ne kanallar, ne

cidarlar, ne dehlizler, ne havuzlar, neler neler var... Peki, bir fabrikayı bile kurarken bunu bir akıl sayesinde planlıyor ve yapıyorsun da, hârikaların en mükemmeli olan insan vücûdunu ve bu kâinatı vücûda getirenin de bir kâmil akıl olduğunu nasıl inkâr edebiliyorsun?

Sonra şunu da düşün... Sen fabrikanı kurarken ne müşkülâtlar çekiyorsun, temeller atıyor, binalar yapıyor, makineler getiriyor, yerlerine takıyor, tecrübeler ediyor ve nihayet işletmeye muvaffak oluyorsun. Halbuki Allah, bu koskoca insanı bir katre sudan vücûda getiriyor. Bir kere şu insan vücudundaki azamete bak, sonra da o bir damla suyu düşün!

Bâzı zavallılar, kendilerini ilim sahibi sayarak, faraza tıp bilgisi kazanmakla gurur ve benlik girdabına düşüp, oradan sesleniyor: Biz hekim olduk hiç Allah diye bir kuvvete inanır mıyız? diyorlar. Halbuki

1- Yâsîn sûresi, 26-27. âyet: "Kale yâ leyte kavmî ya'lemûne bimâ gafere lî Rabbî ve
caalenî mine'l-mükremîn."

asıl onların inanması lâzım gelir. Çünkü insan vücudundaki azameti görüyor, biliyor ve tanıyorlar. Şu halde senden daha çok onların bu azamet karşısında eğilmeleri hayran olmaları gerekir. Zîra bilgi arttıkça, o azamete karşı hayranlığın da artması tabiîdir. Fakat şu var ki, ezelde îman nasîbi olmayanlar, ne ölçüde büyüklük görseler yine de göremez ve anlayamazlar."

- "Hz. Ali: Rabbimi niyetlerimin olmamasıyle bildim, buyuruyor. İşte bu gün aynı hakikat benim başımdan da geçti.

Sabahleyin Sedat'a: Oğlum, dedim, öğleyin otomobille gel de hem Osman Efendi ile Arif Efendiyi, hem de Râmi'de oturmuş olduğumuz evi ve mahalle kahvesini ziyaret edelim ve bir de kahve içelim!

Bizim zamanımızda o kahveye Çavuşun Kahvesi derlerdi. Bir kere de bizi manda arabasıyle Keçe Suyuna ve Kâğıthane'ye gezmeye götürmüşlerdi.

Ne ise Sedat ile beraber yola çıktık. Fakat kabristanın ortasındaki kapı örtülmüş olduğu için içeriye giremeyerek dışarıdan ziyarete mec-

bur olduk. Sonra Râmi'ye gittiğimizde kahvenin ve dışarıdaki çardağın harap olmuş olduğunu gördük. İçeri girdik, Çavuş da yoktu. Sorduk. Dört sene evvel öldü, dediler. Bunun üzerine Sedat: Mademki kahve içmeye niyet ettiniz, gidelim size Mecidiyeköyü'nde bir kahve içıreyim, dedi. Silâhdar Ağa ve Ayaz Ağa yoluyle Mecidiyeköyü'ne gittik ve Râmi'de içmeye niyet ettiğimiz kahveyi, niyetimizin olmamasıyle Mecidiyeköyü'nde içtik.

İnsanlar, kendi dediklerinin olmayıp Hakk'ın istediğinin olmasını her an canlı misaller ile gördükleri halde, kendi aleyhlerine olarak işte bunu anlayamıyorlar."

- "Bir gün Hazret-i Hasan ile Hazret-i Hüseyin, kuvvetleri hakkında münâkaşa etmişler ve Resûlullah Efendimiz'in huzuruna gelerek: Biz ikimiz de birbirimizden daha kuvvetli olduğumuzu iddia ediyoruz. Sizin huzurunuzda güreşelim de karar verin hakikat meydana çıksın... demişler. Onun üzerine Efendimiz: Nasıl olur, güreşmek size yakışır mı? Daha iyisi ikiniz de yazı yazıp bana getirin. Hanginizinki daha iyi ise bahsi o kazansın... buyurmuş.

Çocuklar yazdıkları yazıyı Efendimize getirmişler. Fakat Efendimiz: Benim güzel yazıyı seçmek hususunda o kadar isabetim yoktur.

Siz bunu alın da babanıza götürün, buyurarak birini diğerine tercih etmeksizin çocukları Hazret-i Ali'ye göndermişler.

Hazret-i Ali de: Ben yazıdan anlamam, annenize götürün, demiş.

Hazret-i Fatma'ya götürdükleri zaman: Çocuklarım bir dizi incim var bunu koparıp yere atayım, hanginiz daha fazla toplarsanız o galip gelmiş olsun, demiş ve inciyi kopararak yere dökmüş. Bu esnada Cenâb-ı Hak, Cebrail Aleyhisselâm'a emrederek: Git, incileri müsâvî kısma ayır, buyurmuş ve neticede Hazret-i Hasan ile Hazret-i Hüseyin'in ellerinde müsâvî miktarda inci kalmış.

İşte, bu kadar cilve ve muhabbete mazhar olmuş o sultanların bir de akıbetlerini düşünün ve unutmayın ki hiçbir şey hikmetten hâlî değildir. Hazret-i Hüseyin isteseydi bir emri ile Yezid ordusunu perişan edebilirdi. Fakat o sultanlar takdîr-i ilâhîye karşı koymazlar."

Mühendis Ekrem Hakkı Bey 'in evine gidilip gidilmeyeceğinin sorulması üzerine:

- "Kemâl-i memnuniyet ve iftihar ile... Onlar bana nasıl müştak iseler ben de onlara öyle müştakım!"

Yazı geçirmek üzere Sarıyer'de bir yalıya göç edilmişti. Akşam üstü ailece oturmuş şundan bundan konuşuyorduk. Bir müddet denize baktıktan sonra meclise dönerek:

- "Tedâî ile hatırıma neler geliyor... Şu gelip geçen vapurlara bakıyorum da... İşte bizim ömrümüz de durmadan gelip geçiyor. Bir saniyemize hükmedip onu durdur amıyoruz. İşte bu gün de akşam oldu. Allah kısmet ederse namaz kılıp yemek yiyeceğiz, sonra yukarı çıkıp tekrar böylece oturacağız. Sonra yine Allah kısmet ederse uyumak üzere odalarımıza çekileceğiz.

Aman Efendim, ne de çok Allah kısmet ederse, diyorsunuz, yollu bir itirazda bulunursanız, nasıl demeyeyim ki, demin de söylediğimiz gibi, bir saniyemize dahi hükmümüz geçmeyince, nasıl olur da: Ben ya-

parım, ben ederim; denebilir.

Ne ise, bu böyle... Şimdi şurada, hep bir arada, istediğimiz vakit Behîreler'e, istediğimiz vakit Melihalara, Hüsniyeler'e gittiğimiz gibi, bir gün olup da öbür dünyâya intikal olunduğu vakit de böyle sevdiklerimizle görüşüp buluşabilecek miyiz?

Allah bize ne lutuflar etmiş, ne ihsanlarda bulunmuş... Şu hâle bir bakın! Biz böyle saray gibi yerlerde oturacak adamlar mıyız? Soframızda yediğimiz yemekler saraylarda bile bulunmayan cinsten. Hâsılı her şeyimiz buna göre... Fakat zannetmeyiniz ki bunlar bizim istihkâkımızdır. Hayır, bunlar sırf Allah'ın ihsanı... Geçen günlerimiz ne kadar rahat, mesut ve duyulmadan geçiyor... Buna nasıl şükretmeyelim?

Şükür... diyorum. Bu da bizim ne haddimize. Bari hiç olmazsa sükût edelim. Evet, kendinize çeki düzen verin, bunca nimetlere karşı nankörlük etmeyin. Onu bunu çekiştirip gıybet etmeyin, birbirinize kenet olun, hizmet edin, yardım edin ve ömürleri azap içinde geçen kimseleri düşünün. Meselâ geçen sene yalısında Melihaların oturduğu şu Orhan Sâdeddin Bey, ne naz ve naîm içinde büyümüş, üniversite profe-

sörlüğüne kadar yükselmiş genç ve güzel bir adamdı. Bir an içinde aklı-
nı kaybedip çoluğunu çocuğunu kimsesiz ve garip bıraktı; şimdi de
tımarhane köşesinde azap içinde sürünüyor.

Şu dalyancıların sabahtan akşama kadar deniz ortasında sıcağın
ve soğuğun kahrına mâruz bulunarak her türlü mahrumiyet içinde göz-
cü direğinin tepesindeki hayatlarına bakın... Yedikleri de kuru ekmek.

Haydi Allah'ımıza şükredelim..." diyerek secde etti. Sonra ayağa
kalkarak:

- "Haydi öbür odaya geçelim... İşte mü'minler de ölmezler, bir
dardan bir dara nakledilirler," dedi.

Mesnevî-i Şerifte: Her gül kokan yerde muhakkak gül vardır, de-
niyordu:

- "Evet, her gül kokan yerde gül olduğu gibi, her dedikodusuz ve
fesatsız olan mecliste de Hazret-i Muhammed vardır. Nerede muhab-
bet, orada Muhammed, derler.

Fısk, fesat ve gıybet olan yerde de şeytan vardır."

- "Geçenlerde vefat eden Beylerbeyili Mü'mine Hanım'm zevci Mazhar Bey geldi. Çok yaşlı olmakla beraber beni görmek için Küplüce Yokuşunu çıkmak zahmetine katlanmıştı. Hemen yanına indim ve hatırını sorarak, nasılsın Mazhar Bey? dedim. Fenayım Efendim, fenayım... dedi. Neden, diye sordum. Ne yapayım, yalnız kaldım. Her gün ağlıyorum, diye cevap verdi. Bu nasıl söz Mazhar Bey? dedim. Bilmiyor

musun Cenâb-ı Hak: Ben sizinleyim, siz kiminlesiniz? buyuruyor. Bilmiyor musun yine Cenâb-ı Hak: Ben sabır edicilerle beraberim, buyuruyor.

Senin Allah'ın var, Resûlullâh'ın, Pîr'in, Şeyh'in var. Bu sözünden, evlâdım olman hasebiyle ben mahcup oldum. Ben, bana mensup olan kimselerden böyle şükürsüzlük zuhur etmesiyle üzülür ve mahcup olurum. Bak, Allah sana ne lutuflar ihsan etmiş. Evlâdın gözünün içine

bakıyor. Gelinin karşında dîvan duruyor. Yaşına rağmen sıhhatin yerinde. Ya maazallah, kötürüm olup yataklarda kalsan... Yahut horlanıp tahkir edilsen... dedikten sonra tekrar: Nasılsın Mazhar Bey? dedim. Aman iyiyim Efendim, iyiyim çok şükür, çok şükür. Bana bunları söyleyip gafletten uyandıracak sizden başka kimim var? dedi."

1931'den 1934'e kadar üç yazı Emirgân'da geçirdik. Bize üç mevsim güzellikleriyle rûhânî bir sığınak olmuş olan bu köye, Hocamız sayfiye için orayı seçer seçmez, resmî makamlarca târihî ismi kaldırılarak Ulu Köy adı verildi. Bu yaz ise, Hocamız Büyükdere'ye nakletti ve ne hoş bir cilve ki Ulu Köy 'ün ismi tekrar Emirgân oldu.

Akşam üstü okuduğumuz Mesnevî-i Şerifte, arif kimsenin vasfından bahsedilirken, onların dünya ve kesret renklerinden arınmış ve Allah'ın cezbe ve tecellileriyle renksizlik mertebesine yükselmiş ve Hak'la ebedîleşmiş oldukları, böylece de vahdet deryası içinde Hak'tan başka bir şeye nazar etmedikleri söyleniyordu:

- "İşte, ancak bu kimseler zikir sahibidirler.

Esasen kalp, beşeriyetin kesafet ve tozlarıyle perdelenmiş bir cevherdir. Tıpkı bir pırlantanın toprak ve yabancı maddelerle karışmış olup da onu türlü ameliyelerle taşından toprağından ve diğer yabancı maddelerinden ayırdıkları gibi, karanlıklar ve gafletlerle kapanmış olan o kalbin de cilâsı fikirdir; nuru zikirdir; mahfazası ise sabırdır.

Fakat zikir ne demektir? Zikir, İsm-i Celâl yahut Kelime-i Tevhîd çekmek değildir. Bunlar birer kabuktan ibarettir ki bu zikri gramofon da yapabilir, insandan aranan ve beklenen ise hakîkî zikirdir.

Zikir kalbe gelen şeytanî vesveselerden o kalbi muhafaza etmek yâni boşaltmak ve mâlâyânî ile ülfeti terketmektir. Sonra çoklukta birliği görmek, dâvadan uzaklaşmak yâni tam bir sulh içinde olmak ve

kalbe ilham olan mânâları tefekkür etmek yâni gafil olmamaktır.

Yoksa, sabahlara kadar teşbih çekip kafanı duvarlara vurmuşsun ne fayda? Ondan maksat bu söylediklerimin icrâsıdır, fakat gaflette olan, senin vâsıl olduğun hakikatlere erişemez.

Hazret-i Rifâî Efendimize evlâtları Kadir gecesi ne vakittir? diye sormuş. Oğlum, buyurmuş. Eğer sen basiret gözünü cilâlandırırsan her ânın Kadir'dir, senede bir gece değil. Demek ki her şeyde hâkim olan akıldır. Muselâ sen nesin? Fikrin ne ise sen osun.

Hakîkî fikir ne demektir? Rûhânî, manevî, ilâhî fikir demektir. Çünkü ancak insan o zaman irfan sahibi oluyor, o vakit eşyanın hakikatini olduğu gibi görebiliyor ve Hakk'ın cemâlinden başkasına bakmıyor.

Marifet ne demektir? Marifet, Cenâb-ı Hakk'ın rubûbiyetini yâni Rab oluşunu kemâliyle idrak eylemek ve kulluğun sânına lâyık olan ameller ve vasıflar ile de nefsini tanımak ve hiçbir şeyin Allah'ın emrinden hâriç olmadığını rızkı da Cenâb-ı Hakkın verdiğini bilmektir. İşte ancak bu kimse irfan ve zikir sahibidir.

Bir de, vaktini dedikodu, mâlâyânî, boş şeyler ve zevk u sefa ile zayi eden kendimizi düşünelim. Cenâb-ı Hak ferahlananları sevmez 1 . Zîra ferahlanmak yâni kendini kaybedercesine zevk ve safâya dalmak, böylece de ferah ve sürürün gafleti içinde erimek cinnet alâmetidir.

Yol çok korkuludur; elde ise hüccet yok. Fakat bunları kime anlatırsın? Şu alâka ve teessürünüz bir an sonra geçip gidecektir. Halbuki tefekkür gibi ibâdet olmaz. Hiç değilse düşünce için yirmi dört saatte

yarım saatçik bir vakit ayır. Benim hâlim ne olacak? diye düşün. Dün ile bu günün amelini mukayese et. Kendini tart, bakalım - ne kazanmışsın gör... Resûlullah Efendimiz: Dünden daha az kazancı olan kimse mağbundur, buyuruyor. Halbuki sende hep gerileme, hep gerileme... Esasen kalbin karanlık, bari onu büsbütün siyahlatacak şeyleri terket. Sonra da, Pîr'im var, Şeyh'im var... diyorsun. Senin pîrin değil kendin varsın. Sen, şeytanı kendine pîr seçmişsin.

Şeyhin dedikodu yapıyor mu? Yapıyorsa sen de yap! Yapmıyorsa neden yapıyorsun? Bizde hiç düşünce yok, amelimizi tartma hele hiç! Hazret-i Pîr, her nefes nefsini muhasebe etmeyeni biz ricalden saymayız, buyuruyor. Hangi her nefes? Ben, günde yarım saate de razıyım!"

1- Kasas sûresi, 76. âyet.

Beylerbeyi' nde Cemile Hanım isminde yaşlı bir kardeşimiz vardı.

Vefatından sonra Seza Hanım nâmındaki komşusuna rüyasında: Sinemde Resûlullah karşımda Cemâlullah seyran edip duruyorum, demiş olduğunu duymuştuk.

Münire Hanımefendiyi de, vefatından bir gece evvel yine kardeşlerimizden Seyyide Hanım rüyasında görmüş geldi, anlattı. Münire Hanımefendi, üstünde Hatice Cenan Hazretlerinin hediye etmiş oldukları bir elbise olduğu halde etrafında büyük bir kalabalık ile, Konağa gelen misafirleri karşılamakta ve yanında bulunanlara da: Evlâtlarım, göreyim sizi... Hizmetinizde, teslimiyetinizde kusur etmeyin... Beni mürşidim kurtardı!., dedikten sonra misafirleri kendi odasına almış. Odanın ortasında kendi cesedi yatıyormuş. Bununla beraber ayakta konuşmasına devam ediyormuş.

Seyyide Hanım bu hal karşısında son derece mütehassis olarak, gitmiş Münire Hanımefendi' nin dizlerini öpmüş.

Bu rüyaların anlatılmasını müteakip Güzide Hanımefendi: Böyle sözler işittikçe teselli buluyor, genişliyorum! dedi.

- "Olma, olma.. Teselli olmaya o vakit hakkın olur ki Münire Hanım'ın otuz beş seneden beri, o hanımefendilik mevkiinden inerek ve saçını süpürge eyleyerek, üstelik bu müddet zarfında etraftan mâruz kaldığı türlü tazyik ve sıkıntılara ve imtihanlara tam bir teslimiyet ve

rızâ ile dayanması, son nefesine kadar da ihlâs ile çalışması hizmet etmesi vârıyle yokuyle caniyle başıyle hep o uğurda gayret göstermesi gözünüzün önüne gelsin ve sonra da kendi amalinizi tartın. Eğer onunki kadar olduğunu görürseniz, yine de aman babından ayrılmayarak, yâni Hakk'a sığınarak teselli bulmaya hakkınız olur. Ve yine, bu hâtûnun son nefesinde mürşidiyle alış veriş etmiş olmasını ve bir nefes Hak'tan gafil bulunmayarak yaşamış bulunmasını da dikkate almak icap eder.

Cenâb-ı Hakk'a hamd ve şükürler olsun ki, Allah'ım, vasıtalı olarak bana tâbi kıldığı kimselerden büyük büyük meziyetler zuhur ettirmiştir. Muhlise'nin tek yavrusu öldüğü vakit telefona sarılıp; Hâdî vefat etti, sen sağ ol Efendim., diye bize haber vermesini bilirsiniz. Demek istiyorum ki Hak indinde hiçbir şey zayi olmuyor, unutulmuyor.

Bu vesile ile şu da hatırıma geldi. Cenâb-ı Hakkın bir işimizin hallolmasına vâsıta kıldığı ve o hayırlı işin olması için bize yardım ettirdiği Mustafa Rızâ Efendi isminde bir avukat vardır. Bâzı münâsebetlerle bu zattan birkaç defa bahsetmiştik. İşte bu zat, bayramlarda bizi ziyarete gelirken bu bayram görünmemesi dikkatimi celbederek kendisini sordurdum ve hastahânede olduğunu haber aldım. Ziya ile beraber gittik. Bîtap bir halde idi. Bizi görünce fevkalâde memnun ol-

du: Aman, dedi, beni bırakmayın. Eteğinize yapışmışım, beni bırakmayın başka bir şey istemem.

İşte yapılan iyilik zâyî olmuyor. Son nefeste de olsa Allah onu unutmuyor."

- "Evvelce de birçok defalar söylemiştik. Tasavvuf demek, edep demektir. Edep ise, göz ile Hak'tan başka bir şey görmemek, lisanla bir şeye itiraz etmemek, Allah'ın buyruğunu tutmak, menettiğinden kaçmaktır. Bunların kendisinde yer ettiği kimse, şüphesiz adaletten ayrılamaz, kimsenin kalbini kıramaz. Hâsılı, Allah'ın hoşnutsuzluğuna sebep olacak işlerde bulunamaz.

Şunu bilmeli ki bunların dışında hareket etmek, insanın kendi nefsine zararlıdır. Zarara sebebiyet veren en büyük zarar ise, bir insana, yaptığı fenalık söylendiği vakit, o fenalığı kendisine kondurmayıp saplanıp kaldığı fikir ile hareket etmesidir ki, bu kimsenin selâmeti, mutlak başına bir felâket gelmesiyle mümkün olur. Bu ise acı bir

hakikattir.

İlimler içinde terbiye ilminin beşerî muamelelerde ne kadar ehem-
miyetli olduğu, pedagoji denilen çocuk terbiyesi ilminin tedkîki ile de
anlaşılmaktadır.

Bir çocuk, babasından veyahut anasından yavaş yavaş ve bir me-
tot içinde terbiye görmezse, bu hal, sonradan o çocuğun şımarıp
terakkisine mucip olan şeylerden kaçmasına sebep olur. Baba ve ana,
çocuklarını şımarttıkları için, çocuğun sayacak ve çekinecek bir yeri
kalmaz ve reşit oluncaya kadar geçen bu zamanı kaybedecek olursa,
aklı başına geldiği vakit, zamanın geçtiğini görerek, içinden kırılır tees-
sürlere dalar ve bu suretle ahlâkı tekâmül edemediğinden, ahlâksızlık
içinde bocalar.

Bugün aileden bir çocuk aşçı çırağının üstüne tükürmüş. Bunun
birkaç keredir vukuunu işitiyorum. Aşçı çırağı da kendisine: Terbiye-
siz! demiş. Bu cevâbı işiten çocuğun babası da, meseleyi tedkik etmeye
lüzum görmeden aşçı çırağına bir tokat vurmuş.

Hâdise üzerine kendisine, çırağın bu karşılığının, çocuğun
muamelesinden ileri geldiği ihtar edildiği halde o yine: Hizmetçilere
yüz veriliyor. Onların yanında çocuğum hırpalanıyor... diyerek hizmet-
çilerin hizmetçiliğini yüzlerine vurarak ikinci bir pot kırmış.

Şimdi vakanın muhakemesine gelelim: Kendi çocuğu için aşçı çırağına haksız olarak bu tokatı vurup o bîçâreyi ağlatması, herkesin her

işini görüp gözeten ilâhî adalete aykırı değil midir? Kendi nazarında çocuğunu ne büyük ve aşçı çırağını ne küçük görüyor. Allah nazarında ise her ikisi de birdir.

Bu terbiye, aşçı çırağının yüzüne tüküren çocuğa verilmesi lâzım gelirken, haksız olarak çırağın bu muameleye mâruz kalması doğru mudur? Sonra hizmet edenlere hizmetçiliklerini ihtar ederek kalplerinin kırılmasına sebebiyet vermek de bir başka hatâdır.

Bu çocuk, şüphesiz yarın öbür gün, bundan daha fazlasını yapacaktır. Çünkü görüyor ki yaptığı haksızlığın hâmisi babasıdır.

Bu sözleri kendisine söylesem, bin dereden su getirerek türlü türlü sebepler ileri sürecek ve neticede sözümün tesiri olmayacağından hiç

olmazsa bu sahîfeye yazdırmak suretiyle belki başkalarına faydası olur ümidiyle teselli buluyorum.

Bir kimsenin yaptığı haksızlığın cezalanmaması mümkün değil-
dir. Size bu mevzuda küçük bir misal vereyim: Yuvagimyon Kız Rum Mektebi hocalarından Semîha Hanım'ın dersine giren bir müfettiş, her halde hüsnüniyetle olmayacak ve galiba onu oradan kaldırtıp yerine ta- nıdığı bir kimseyi getirtmek niyetiyle olacak ki, biribiri ardınca dersine girip çıktıktan sonra aleyhinde olarak, cumhuriyet umdelerine muvafık ders vermediğine dâir şikâyette bulunmuş.

Semîha Hanımı tanıyanlar, bunun ne kadar bariz bir iftira ve
haksızlık olduğunu bilirler.

Gel zaman git zaman bu müfettiş, Ankara Gâzî Enstitüsüne
Semîha Hanimin Yuvagimyon'daki dersiyle hoca olur. Olacak bu ya... Cumhur Reisi Gâzî Paşa bir gün o mektebe gelir ve bu hocanın sınıfına girer. Çocuklara birkaç sual sorduktan sonra hocanın tedris tarzını be- ğenmez ve bâzı ihtarlarda bulunur. Bu sırada hoca, kendini temize çı- karmak için: Beyefendi şu şöyledir, bu böyledir! diye söze başlayınca, Gâzî Paşa, tabiî pek yerinde olarak: Be adam, sen daha benim Paşa ol- duğumu bilmiyor da Beyefendi ile mi hitap ediyorsun? Sen nasıl mual- limsin? diye herkesin yanında rezil eder ve cehlini yüzüne vurur.

Hoca, bu vaka üzerine başka yere gönderileceği veya azledileceği şayiaları ile iki hafta cehennem azabı yaşar. Bereket versin ki Semîha Hanimin amcası olan Maârif Vekîli Esat Bey işin şiddetini yatıştırır.

Böyle misaller hatsiz hesapsızdır. Haksız muamele, er geç cezasız kalmaz."

Abdestin mânâsından konuşuluyordu:

- "Bir kimse zahiren abdest almakla bedenini temizlemiş olur. Halbuki günahlardan korunmak ve temizlenmek için lâzım olan su, ibâdet ve hayır işlemektir.

Kalbin ve nefsin pisliklerini ve fena ahlâklarını gidermek için lâzım olan su ise, Allah'ın ahlâkiyle ardaklanmaktır.

Bir de sırrın abdesti vardır ki, bunun suyu da mâsivâyı yâni sana dünya olan bağları terketmektir. İşte, insanın abdesti böyle olmayınca

yâni aşk ve muhabbet çeşmesinde yıkanıp dört tekbîri bir etmeyince, hakîkî olarak namaz kılınmış olmaz.

Dört tekbîri bir etmek nedir, denilirse, dünyâyı terk, âhireti terk, varlığı terk ve terki de terktir. Bu abdesti alıp fena mertebesini bulduktan sonra, nasıl istersen öyle hareket et. Çünkü o vakit amelinde cehil ve fiilinde de günah yoktur.

İşte bu mertebe Allah'la seyir mertebesidir ki, her şeyde ikiliksiz Allah'la olmaktır. Yâni: Kurb-ı kâbe kavseyni ev ednâ mertebesi budur."

- "Yol gönüldür. Gitmek, kendiliksiz kendine gitmektir, bilmek ve bulmaktır. Evvelâ kendinden çıkacak, sonra kendiliksiz kendine döneceksin. Yâni kendi hakikatini bilecek ve nihâ}'et kendi hakikatini açıkça görüp bulacak ve kayıtsız şartsız, ikiliksiz tevhide kavuşacaksın.

Fakat bu söylediğimiz gerçeklerin, yalnız zahir ilimler ve maaş akliyle yâni dünya işlerine eren akıl ile idrak edilmesi mümkün değildir. Bunun için mutlak bir kâmil insanın yardımına ihtiyaç vardır. Onu bulunca da hemen Hakk'ı buldun bil.

İşte bu hâli kazanmış kimsenin hiçbir şeyle kaydı kalmaz. Hattâ kendisine âhiretten bir işaret verilip çağrılsa, hemen: Ben gidiyorum; der ve gider. Bu gibi kimseler için: Mü'minler ölmezler belki bir mekândan bir mekâna naklederler, sırrı câri olur."

Kardeşlerimizden bir kimsenin bâzı üzüntüleri yüzünden, talihsizim ben demiş olduğu söylendi:

- "Niçin talihsiz oluyormuş? Dünya işleri geçicidir, gelir geçer. Allah ona hakikat yolunu göstermiş ve bir üstat ihsan etmiş. Asıl talih budur.

Başına birçok felâketler geldiği halde, bu kahır tecellîsinin

mânâsını idrak ettirecek yolu ve mürşidi bulamamış kimseler yok mu? O ise, dünyâya gelişinin de gidişinin de mânâsını bulmuş. Yâni dünya

ve âhiretin mânâsını bulmuş, daha ne istiyor?"

Güzide ve Meliha Hanımefendiler, çocukluklarında işitmiş olduk-
ları iki veciz sözü hatırlayarak, konuşma sırasında söylediler:

- "Hikmeti nerede olsa almalıdır. Bunları da kaydet!"

Güzide Hanımefendi, Kırklareli' nde bulunduğu zamanlar, şehir-
de Helvacı ibrahim Ağa isminde birisi varmış. Dâima: Varken sevin-
me, yokken düşünme... dermiş.

- "İşte senden kaybolana esef etme; sana verilene de ferahlan-
ma.. 1 âyet-i kerîmesine ne kadar yakın bir söz."

Meliha Hanımefendi de, bir vapur yolculuğunda şahit olduğu şu
hâdiseyi anlattı:

- Bir köylü hıristiyan kadını, kucağında hasta yatan çocuğunun
hastalığı hakkında etraftan sual sorulması üzerine: Kaç tane çocuğum
öldü! Verirse alırım, isterse veririm! demişti.

- "Bu da Cenâb-ı Hakkın kazasına rızâ ve teslimiyetin bir

numunesi!"

- "Bu sabah baktım da, bir kotra, arkasına bir sandal bağlamış, kendini rüzgâra vermiş, bir maksat ve hedefi olmadan, oraya buraya gidip geliyor; arkasındaki sandal da öyle... O da bir iş görüyormuş gibi kotrayı takip etmekte...

Kendi kendime: Bunda mânâ nedir? diye sordum. Hiç. Gafletten ibaret! Mânâsız bir zevk, mânâsız bir söz gibi... Hani: Her mürşide el verme yolun sarpa uğratır mânâsını temsil eden bir hal!"

- "Hazret-i Hasan baştan göbeğe kadar Efendimize benzermiş, göbekten aşağıya kadar da Hazret-i Ali'ye benzermiş.

Bir gün Harem-i Şerifte iken koşa koşa gelmiş, Efendimiz'in kucaklarına oturmuş. Başlamış mübarek saç ve sakallarıyle oynamaya... Resûlullah Efendimiz: Allah'ım ben bunu seviyorum. Seveni de seve-

1- Hadîd sûresi, 23. âyet: "Li-keylâ te'sev alâ mâfateküm ve lâ tefrehû bimâ âtâküm.

rim! buyurmuş.

Yine bir gün Efendimiz secdede iken çocuk gidip omuzlarına oturmuş ve kalkıncaya kadar da Efendimiz secdede kalmışlar.

Resûlullah bir gün buyurmuş ki: Ey ashabım, size, ced bakımından en şerefli kimdir, söyleyeyim mi? Söyle yâ Resûlallah... deyince, Hasan ile Hüseyin'dir. Ceddinin biri Allah'ın Resulü, biri Hatîcetü'l-Kübrâ'dır. Ebeveyn cihetiyle en şereflisini söyleyeyim mi? Yine Hasan ile Hüseyin'dir. Babası Ali, anası Fâtımatu z-Zehrâ'dır.

Bir gün Efendimiz, Hazret-i Hasan'ı mübarek omuzlarına alarak hâne-i saadetten dışarı çıkmışlar. Sahabeden biri görerek: Ne güzel binek! demiş. Efendimiz de: Ne güzel binici! buyurmuşlar.

Bir gün de Hazret-i Fatma çok telâşlı olarak Efendimize gelmiş. Babacığım, kaç saattir çocuklar gelmediler. Babaları burada olsa idi gönderir aratırdım! demiş.

Efendimiz de: Yâ Rabbî sen bana ayan et... Bu çocuklar denizde iseler lutfun gemisiyle sâhil-i selâmete çıkar, sahrada iseler de lütuf ve inayetin ile yine selâmete çıkar! buyurmuş.

Bu esnada Cebrail Aleyhisselâm gelerek: Falan marangozun bahçesinde oynuyorlar, demiş. Efendimiz de gidip çocukları getirmişler."

Meliha Hanımefendi bu akşam Konak' ta kalmıştı:

- "Melihanın burada olması şerefine Hazret-i Hüseyin'in bâzı menkıbelerinden bahsedelim: Hazret-i Hüseyin, Hazret-i Hasan'dan on ay on gün sonra dünyâya teşrif etmiştir.

Hazret-i Hüseyin doğmazdan evvel Efendimiz'in amcaları Hazret-i Hamza'nın haremi Ümmü'1-Fadl bir rüya görerek Efendimize gelip: Aman Yâ Resûlallah, ben bir rüya gördüm: Sizin bir parçanızı benim yanıma koydular, demiş. Efendimiz de: Tebşir ederim, Zehra hâmiledir ve sen, doğacak çocuğun dadısı olacaksın, buyurmuşlar. Ümmü'1-Fadl

da memnun olarak gitmiş.

Hazret-i Hüseyin'in dünyâya geldiği haber verilince Efendimiz hemen koşmuşlar çocuğu kucaklarına alarak yüzünü mübarek yüzlerine sürmüş, sevip okşamışlar ve Hazret-i Ali'ye: Çocuğun ismini ne koyalım yâ Ali? buyurmuşlar. Hazret-i Ali: Bence hatıra gelen Cafer'dir fakat size takaddüm edemem, ne buyurursanız o olur.

Efendimiz: Ben de Allah'a takaddüm edemem... buyurunca, bu esnada Cebrail Aleyhisselâm gelerek: Hüseyin koyun. Hazret-i Harun'un küçük oğlunun adı da Hüseyin'dir, demiş.

Bir gün Efendimiz Hazret-i Hüseyin'i dadısından istemişler. Çocuğun yüzünü kendi mübarek yüzlerine sürerken, bir damla idrar damlamış. Ummül-Fadl'ın buna canı sıkılarak, çocuğu biraz huşunetle almış. Bundan müteessir olan yavrucuğun dudakları bükülmüş.

Çocuğun üzüntüsüne Efendimiz'in canı sıkılarak: Yâ Ümmu 1-Fadl

bir damla idrar bir parçacık su ile temizlenir, fakat benim bu husustaki hüznümün nihayeti yoktur, buyurmuşlar.

Bir gün Efendimiz, bir dizlerinde kendi oğulları Hazret-i İbrahim, bir dizlerinde Hazret-i Hüseyin olduğu halde ikisini de okşuyorlarmış. Bu sırada Cebrail Aleyhisselâm gelerek: Yâ Resûlallah, iki inci bir dizide olmayacak. İkisinden birini feda etmen lâzım geliyor, demiş. Düşünmüşler ki, Hazret-i Hüseyin'i feda edersem, ben, Hatice, anası ve Ali mahzun olacağız. Fakat İbrahim'i feda edersem, ben ve annesi mahzun olacağız, ekseriyet mahzun olacağına İbrahim'i feda ederim, demişler.

Çok defa Hazret-i Hüseyin'e bakarken: Ey uğrunda oğlumu feda ettiğim ciğer köşem Hüseyin! derlerdi.

Yezid ile Hüseyin arasındaki düşmanlığa gelince, Hüseyin'de kin ve düşmanlık olamaz. Onların düşmanlığı, dîn-i mübîn ve Kur'ân-ı Kerîm içindir. Fakat Yezîd'in düşmanlığı dünya saltanatı içindir ve ezelîdir.

Bu düşmanlığın zahir bakımından iki sebebi vardır: Biri Hüseyin'in Yezîd'e bîat etmemesidir. İkincisi de, sahabeden Zübeyr'in bir güzel zevcesi varmış. Sesi de çok güzelmiş. Bunu Yezid işitmiş, kendine almak istemiş. Her türlü fesat ve fitneye baş vurarak kadını Zübeyr'den ayırtmış ve Musa ibn-i Eş'arî'yi kadının izdivacına talip ola-

rak bulunduğu memlekete göndermiş.

Mûsâ ibn-i Eş'arî, yolda Hazret-i Hüseyin'e tesadüf etmiş, Hz. Hüseyin nereye gittiğini sorup öğrenmiş ve o vakit: Eğer onu istemezse benim için talip ol! buyurmuş.

Bir müddet daha gittikten sonra, Abdullah İbn-i Ebû Bekir'e tesadüf etmiş. O da nereye gittiğini sorup öğrenince: Eğer onları istemezse benim için talip ol! demiş.

Mûsâ İbn-i Eş'arî kadının nezdine vardığı zaman: Sen güzel bir kadınsın. Bu güzelliği ziyan etme; birkaç talibin var, demiş. Bunlar kimlerdir? diye sorunca: Birincisi Yezid, ikincisi Hüseyin, üçüncüsü Abdullah İbn-i Ebû Bekir, dördüncü de ben! demiş.

Kadın: Sen olamazsın. Çünkü yetmiş yaşındasın. Ben ise gencim. Ötekileri anlat, demiş.

Eş'arî: Yezîd'e varırsan, dünyalık, mal, saltanat hep senindir. Abdullah İbn-i Ebû Bekir'e varırsan, bu da çok güzel bir adamdır. Hüse-

yin'e varırsan âhiret senindir, demiş.

Kadın, benim saltanatta gözüm yok. Güzellik ise fânidir. Ben âl-i Zehra ve âhiret saltanatını isterim, diyerek Hazret-i Hüseyin ile nikâhları kıyılmış."

Geçenlerde bayram münâsebetiyle Hoca Celâl Efendi gelmişti. Söz arasında, vazifesinin oturduğu semte pek yakın iken uzak bir yere nakledilmiş olduğunu ve buna sebep olanlara beddua ettiğini söylemiş, aldığı cevap da şu olmuştu:

- "Onlara beddua edeceğine kendi etrafını tavaf et. Sebeplerin yaratıcısı Allah'tır. Hazret-i Mevlânâ da öyle buyuruyor:

Sıhhatte iken hasta olman, geniş rızk sahibi iken rızkının daralması veya demin söylediğin gibi, yakın bir yerden uzak bir yere nakledilmen vesaire gibi şeyleri kendinde araştır. Birisinin kalbini mi kırdın? Allah'ın istemediği bir şey mi yaptın? Bulursan istiğfar et. Bulmadınsa, bunda da bir hayır olduğunu bil.

Cevaben dedi ki: Fakat Efendim, Resûlullah Efendimiz de bir düş-

man kabileye beddua etmişti. Şöyle ki, Dirvan ismindeki bu kabileye otuz kişi elçi gönderdiler. Fakat bu kabile o otuz kişiyi de kesti. Efendimiz bu sefer, belki çokluktan ürkerler diye üç yüz kişi gönderdi. Bu kabile onları da kesti. Bunun üzerine Efendimiz ellerini kaldırdı, yâ Rabbî bunların cezasını ver! buyurdu. Gerçekten de bu kabileden bir kişi bile kalmadı.

Celâl Efendiye dedim ki, bilmiyor musun, Resûlullah Efendimiz:
Biz hevâdan söz söylemeyiz buyuruyor. Onun her yaptığı Allah'ın emriyle olmuştur. Kendi arzûsuyle değil... Allah bu kabilenin mahvını murat etmiş, Habîbine de bu duayı ettirmiş. Senin yaptığın ile bunun arasında ne kadar çok fark var... Şimdi tasdik ettin mi Hoca? Evet Efendim, dedi.

Bil ki kimsede bir şey yoktur. Sana bir zarar gelecek olsa onu kimse çevirmeye muktedir değildir. Bir hayır da gelecek olsa, onu da kimsenin tebdil etmeye kudreti yoktur. Bunun için kimseye beddua etme; her şeyi Hak'tan bil! Her ne şey ki vâki olur, Allah'ın emriyledir. Çünkü hüküm onundur: Elhükmü lillâhi'l-aliyyi'l-kebîr 1 Semâvat ve arzın anahtarları onun kudreti elindedir.

Kulluğun gayesi, Allah'a teslim olup işlerini ona ısmarlamaktır.
Ah, fakat bu da yakînsiz yâni gerçek bilgiyi elde etmeden olamaz!"

1- Gâfir sûresi, 12. âyet: "Hüküm, O çok ulu, O çok büyük Allah'ındır."

386

- "Hadîs-i şerifte: İnsan ilimden bir kelime öğrense, kendini dünya ehlinin şerrinden kurtarır, buyruluyor.

Resûlullah Efendimiz'e sordular: Mü'min zina eder mi, yâ Resûlallah? Belki! buyurdular.

Mü'min yalan söyler mi, yâ Resûlallah? deyince: Hayır, hayır, hayır! buyurdular."

Hocamız sabahleyin gazete okurken bacı içeri girdi ve bir an durduktan sonra: Ya seydî, açım, beni doyur, dedi.

Bir şeyle meşgul olduğu zaman konuşmak itiyadında olmadığı için kısa süren bir tebessümden sonra gazeteyi bırakarak, bacıya hitaben:

- "Dünyâya Muhammed ümmeti olarak gelmek ve bir mürşide el vermekten büyük saadet yoktur. Bunu bilip dâima Allah'ımıza şükredelim.

Bir gün Resûlullah Efendimiz Kureyş'in kibarlarını dîne davet ediyorlarmış. Birdenbire meclise, iki gözü âmâ olan Ümmü Mektum girerek: Yâ Resûlallah, Allah'ın öğrettiği ilimden bana da öğret! demiş. Efendimiz mecliste bulunanlara vaaz ve nasihat etmekle meşgul oldukları için ses çıkarmamışlar ve Ümmü Mektum bu talebini birkaç defa tekrar etmiş. Nihayet Resûlullâh'ın canı sıkılarak mübarek başını öte tarafa çevirmişler. Bunun üzerine Abese ve Tevellâ sûresi nazil olmuş. Yâni yüzünü abus etti ve çevirdi.

Bu vakadan sonra Ümmü Mektum'a her tesadüflerinde: Ey senin için Allah'ımın bana sitem ettiği Ümmü Mektum! diye hitap ederlerdi. Hattâ kendileri gazaya teşrif ettikleri vakit onu halîfe bırakmışlardır.

işte benim de hatırıma bu vaka geldiği için sana derhal cevap verdim."

Kul hakkından bahsedilirken:

- "Allah, kendisine karşı olan kusurları affeder, gafûrü'r-ra-
him'dir. Fakat kul hakkı oldu mu iş başkalaşır. En büyük korku,
Allah'a şirk koşmak ve kul hakkıdır. Eğer kul: Allah'ım sen benim de
Allâh'ımsın, hakkımı şundan al! dedi mi, işte o zaman işin tamamdır.

Görmüyor musun, siyâsî ve şahsî iki türlü suçlu var. Siyâsîler bir

yere kaçınca kurtuluyorlar ve iltica ettikleri memleket kendilerini iade
etmiyor. Hattâ pek çok defalar kendi memleketlerinde bile affa uğru-
yorlar.

Fakat hırsız, katil bir yere kaçsa, kendi memleketinden iadesi ta-
lep olundu mu derhal geri verirler.

Cenâb-ı Hak: De yâ Habîbim, nefislerini israf edenlere: Allah, bü-
tün günahları affeder [1]. Lâkin günah başka, hak başka!."

- "İnsanların, bir zaruret ve içtimâi alâkalar sebebiyle beraber yaşadığı kimseler vardır. Bunlarla olan müşterek hayatları her vakit cinsiyet yâni ezel aşinalığı icâbı değildir. Beraber bulunma, sık temas etme ve yakınlık bir alışkanlık meydana getirir. Halbuki aynı mânâyı taşımak, aynı cinsten olmak bambaşkadır. Aynı cinsten olmak için kalplerin benzerliği, ruhların anlaşması, akılların uyuşması lâzımdır. İşte bu türlü bir aşinalığa erişmiş olan kimseler, hangi şartta olurlarsa olsunlar senin cinsin ve âsinandır."

Ahmede 'r-Rifâî Hazretleri 'nden:

- "Nefsini aciz makamında tutup yokluğu kendine sermâye et. Tâ ki Hakk'ın varlığına yetişesin ve zat müşahedesinin zenginliğine vâsıl olasın. Yoksa sözde kalırsan, uzun müddet mahrum olursun.

Halkın çevrini nefsinin mücâhedesi addedip tahammül et, ruhun kuvvet bulur; iç âleminde ilerleme meydana gelir.

İtibar hâledir. Hal ise, şimdi mâlik olduğun vakittir. Elden çıkan

vakte yetişilmez. Gelecek ise malûm değildir. Şimdiki vaktin demini görüp ibn-i vakt olmaya çalış.

Bu zuhur âlemi, Hakk'ın aynaları olduğu için, cümleye cemal ile muamele et ki cemâle mazhar olasın.

Zahir ilimlerinde ne kadar mükemmel olsan, cehlin gider, şüphen gitmez, belki ziyâde olur. Bâtınî tecellî ise, ayne'l-yakîn görmek ile hâsıl olur.

Toprak ve diğer unsurlardan mürekkep olan bu insan vücûdu, elbet bir gün fena bulur. Bakî kalacak olan ise, fikirden hâsıl olan manevî vücuttur ki, buna iktisap edilmiş, kazanılmış vücut denir. Bu da

1- Zümer sûresi, 53. âyet: "Kul yâ ibâdîyellezîne esrefû..."

mürşide tam bağlanış ile hâsıl olur.

Allah ve Resulünden ve sevgililerinden başka şeye gönül verme. Ancak onların muhabbetleriyle vaktini geçir.

Allah'ın mahlûkuna Hak nazariyle bakarak kimseye noksan gözüyle bakma. Baktıklarına merhametle bak. Tâ ki her halde Hakkın ve sevgililerinin merhametine mazhar olasın.

Buraya gelmekten maksat, mânânın kemâlini elde etmektir.

İki gönül bir olunca yalnız dış dünyâya değil gönüllere bile hükmetmek mümkün olur.

Allah'ın sünneti, halkın ayıbını örtmek, enbiyânın sünneti halkı idare, evliyanın sünneti, halkın çevir ve ezâsma tahammüldür."

- "Dâima tecellî sahibine bakıp, tecellî olunana gönül bağlamamalıdır. Tâ ki kendini kaptırmakla firkat dağdağası çekmeyesin. Zîra zuhurun devamı olmaz. Sebatı olmayana takılıp kalanların ise perişanlık çekmeleri kaçınılmaz bir haldir. Devam istersen mânâdan ayrılma.

Gerçek mü'min her olanı Hak bilip eşyada irâde görmeyip Al-
lah'tan gayri fail yoktur, lâ faile illallah diyerek bütün bu görünen var-
lığın Allah'ın emrinde olduğunu bilir ve öylece amel eder. Tâ ki gönül
ıztırâbından kurtulup daimî cilve ve hoşluk hâsıl ede.

Dünyâdaki bütün zuhurlar, görünüşler, daha varlık kisvesi giyme-
den kaderi damgasını yemişti. İnsanda olan irâde ve tedbir o kaderin
zuhura gelmek arzusudur ki, Hakk'ın bir âleti olan insanın tahayyül
kuvvetine tazyik yapar, o da çaresiz, düşüncesiyle o fiilin zuhuru için
işe koyulur.

Bu sûrethâne olan dünyâda çeşit çeşit şekillerin görünmesi, perde
arkasında suret oynatanın oyunlarıdır ki, dışarıdan bakanlar suretin
hareketinde irâde var zannederler.

Her emir, her fiil, zuhura çıkmadan evvel bir âlete havale olun-
muştur. Vakti geldikte zuhurunu zorlar, coşup suret bulur.

Hakk'ın fiillerinin âleti, insanın elidir. O fiili kendilerine isnat
edenler gizli şirkten kurtulamazlar."

- "Nereye gidersen git, lâ ilahe illallah... nereye gidersen git: Kül-

lü men aleyhâ fân ve yebkâ vechü Rabbike Zü'1-celâli ve'1-ikrâm 1 .. Ne-

reye gidersen git: Küllü şey'in hâlikün illâ vechehû 2 .."

Belâ, belâyı verenden gafil olmaktır. Eserden görüp müessirden gafil olmaktır. Güneşin şuâına sarılmaktır.

Hâsılı, her şeyde Allah, Allah... Evvel de Allah, âhir de Allah, zahir de Allah, bâtın da Allah."

Genç yaşında, Hak tecellîsine ayna olarak bir cila ve kemal kazanmış böylece de üstadının varlığında fâni olmanın dört başı mâmur örneğini vermiş bulunan Semîha Cemal Hanım, sekiz ay süren vahim bir hastalıktan sonra, 30 Ocak 1936 da vefat etti.

ilminden, irfanından, aşk ve şevkinden geri bıraktığı feyiz dalgaları, Eflâtun Külliyâtı tercümesi ile Mark Orel, Epiktet tercümeleri ve Gül Demeti isimli edebî eseridir.

Fakat onun asıl işleyip âbideleştirdiği büyük eser, benzeri yok denecek kadar ender rastlanan kendi varlığıdır. Yeryüzüne soluk aldırıp kütlelerin yüzünü güldürecek insan tipinin müstesna bir numunesi olan ve Ken'an Rifâî'nin eşsiz terbiye tezgâhında dokunarak, meslek, aile ve cemiyet çevrelerinde yüz ağartmış bulunan Semîha Cemal, asırlara sığmayacak muhteşem hayâtını otuz sene gibi kısa bir zamanda tüketip nihayet dünyâya veda etmiş bulunuyor.

Hocamız, Sâmiha Ay verdi' ye, Semîha Cemal Hanım' in eserlerinin kitapçıya devredilip edilmediğini sorduğu zaman, O da Garbis Fikri ismindeki kitapçının "Gül Demeti" ni okumuş olduğunu ve çok dikkate değer sözler ile hayranlıklarını ifâde ettiğini söyledi. Ezcümle kitapçının göz yaşlarıyle ve vecd içinde ağzından dökülen şu sözleri nakletti: Ben Semîha Cemal Hanım' ı bu eseriyle tanıyorum. Çok esef ederim ki kendisiyle görüşmek fırsatını bulamamış bir kimseyim. Anladığıma göre bu büyük insan, kendi ateşinin ziyâdeliğinden kendini yakmıştır. O, bütün sözleriyle, hilkatin en büyük varlığından en küçük parçasına kadar her şeyde ilâhî aşkı görmüştür. Ben onu ermiş bir insan olarak kabul ediyorum.

Hani kal ve hal diye bir bilgi tasnîfi vardır. İşte Semîha Cemal

1- Rahman sûresi, 26-27 âyet: "(Yer) üzerinde bulunan her canlı fânidir. Ancak azamet
ve ikram sahibi olan Rabbının vechi bakîdir."

2- Kasas sûresi, 88. âyet: "Onun (Allah'ın) vechinden başka her şey helak olucudur."

Hanım, hal sahibi olan kimselerdendir. Hal nedir? Gerçi bir tarîkate girmiş değilim. Ama biliyorum. İstatistik Müdürü Şevket Bey isminde bir dostum vardır. Bir gün bana geldi dedi ki: Beni kılavuzladılar. Bir şeyhe intisap etmek istedim. Şeyhim dedi ki: Bu gece yat ve göreceğin rüyayı yarın gel bana söyle! Ben de o gece gördüğüm rüyayı kendisine anlatmaya gittiğim vakit, benim gördüklerimi şeyhim bana anlatmaya başladı ve: İşte bu, haldir, dedi.

Semîha Cemal Hanım ayarında hal erbabı bir muharrir olup olmadığını kendime sordum. Fakat ne erkekler ne de kadınlar içinde ona yaklaşan bir kimse bulamadım.

Garbis Fikri, Gül Demeti' nin muhtevasından teker teker bahsetti, kardeşi Doktor Ziya Cemal Bey 'in, kitaba başlık yaptığı sözlerin, onun büyük varlığına karşı az bile olduğunu ifâde etti ve sözüne devamla: Bunca yaş yaşadım, böyle yazılar ne gördüm ne duydum. Onu okuduğum vakit seni, seni okuduğum vakit onu görüyorum, dedi. Kendisine, Gül Demetinde hangi parçayı daha fazla beğendiğini sordum. Neyi beğenmedim ki, bahusus Küçük Mevlevi'yi, Çobanı, Pervaneyi... Kitabı evde okuyorum. Kızım kolejde okumuştur. Benim gibi o da dinlerken ağlıyor. Bu gibi şeylerden pek anlamayan karım dahi dinlemekten mütehassis oluyor.

- "Zahirde bir hıristiyan olan bu adamın şu anlayışını, birçok müslümanlarda bulmak muhal. Bu, ruhun anlayışıdır. Bunun, hıristiyanlık, Yahudilik, Mecusîlik ile alâkası yoktur. Kimde varsa, bir vesile ile kendini gösterir. Koskoca Keldânî Patriki de böyle değil miydi? Bizim müslümanlara, şeyhlere ve hocalara âyetler, hadisler okur, dergâhta dinlediği Mesnevi hakkında çok mühim mütâlâalarda bulunurdu. Halbuki aynı mecliste aynı sözleri takip eden bâzı şeyhlerde bu irfan ve aşk yoktu.

Rüzgâr, baharın cisminden ne taravetler ne güzellikler ne hayatlar çıkarıyor. Fakat yine aynı rüzgâr, sonbaharın cisminden ne haraplıklar ne kıyametler ne ölümler meydana getiriyor.

Binâenaleyh her şeyde Allah'ın nuru olduğu ve bu nurun, aslında renksiz bulunduğu malûm iken, bu nurun şu veya bu cisimlerden zuhuru, o cismin kabiliyet ve istidadına göre oluyor.

Güneş, renksiz iken kırmızı camdan aksedince yere kırmızı renk, siyah camdan aksedince siyah gölge aksettiği malûmdur.

İşte zahirde hıristiyan olan bu kimsenin de kalbi camı, bâtında renksiz olan nuru, renksiz gösterebilecek bir istidat kazanmış oluyor. Diğeri ise, müslümanlığı hasebiyle bu kabiliyete mâlik olması lâzım gelirken bunu kaybedip kâbiliyetsizlik kazanmış oluyor ki bu kazanç ve

kaybedişin elbet geleceği için faydası veya zararı vardır.

Maamâfıh Hak yolunda bulunanların ve Hak âşıklarının bir kısmı, şu kitapçının gösterdiği irfanı söz ile dile getirmeye muktedir olma-

salar bile anlayıp zevk duymaktan uzak değillerdir. Yahut bu türlü bir anlayışları olmasa dahi, sadâkat, hizmet, kulluk vesaire gibi meziyetleri vardır. Herkesin bir seviyede olması mümkün bulunmadığına göre, bir yüksüğün alabileceği su ile bir bardak, bir sürahinin, bir havuz ve gölün ve nihayet bir denizin aldığı suyun aynı hacimde olması beklenemez.

Hâsılı aşk başka, meşk başkadır. Biri güneşin kendisi, diğeri ise idare kandilidir!"

Müsbet ve menfîden bahsolunuyordu:

- "Bunların hiçbiri eksik olmaz. Bir nebat kuruyor, dökülüyor sonra dökülen tohumlarından tekrar o nebat çıkıyor. Bunlar eksilemez. Çünkü zât-ı ahadiyette kemal vardır. Onun esma ve sıfatından birine noksan gelemez."

Bir münâsebetle:

- "Ben evvelce verdiğim sözden zerre kadar dönmem. Ben hep

oyum. Eğer sen bir değişiklik görüyorsan sebebini kendinde ara!"

- "Bir vaiz, cemâate şöyle demiş: Biz oruç tutanlara, bâzı kimseler hayvan diyorlarmış. Halbuki hayvan ona derler ki, önüne ne koyarsan yer. Ancak elini kolunu bağlarsan yiyemez. İnsan ise bunun zıddıdır. Herşey önündedir ve eli kolu da bağlı değildir. Fakat oruçlu olduğu için yemez.

Sonra vaiz efendi, orucun manevî faydalarını anlatmış.

Vaizin şu tarifi ile yeni bir şey öğrendim diye seviniyorum. Bir şey öğrenince de sevinirim. Bende ilmin doksan dokuzu olup biri âleme dağılmış bulunsa onu da bulmak için Çin'e kadar gitmek isterim. Hoca efendinin şu tasviri bana yeni bir şey öğrettiği için çok memnun oldum."

Asr-ı Saâdet'teki münafıklardan bahsolunuyordu:
- "Ah işte bu en fenası! Çünkü hırsız içeride!"

- "Kimseye hakaret etmemeli, hor bakmamak. Yoldan azanları hor görmemeli. Şu şöyle, bu böyle... dememeli. Nene lâzım... Sen kendine bak. Allah ondan o suretle görünmek istemiş, sana ne?"

- "Hakikat Leylâ'sının yüzünden nikâbı kaldırmak için aşk nuru lâzımdır. Bu sebeple İbrahim Edhem Hazretleri: Allah'ı görmek için üç şey lâzımdır, buyuruyor. Birincisi: Dünya ve âhiret sana verilse memnun olmamak, ikincisi: Dünya ve âhiret senden alınsa kederlenmemek, yâni gama ve ye'se düşmemek. Üçüncüsü: medh ve zem olunmaktan müteessir olmamak.

İşte bunlar, o hakikat Leylâ'sının cemâline perdedir; hicaptır. Aşk illâ aşktır ki o hakikat Leylâ'sını gizleyen kötülüklerin yanmasını mucip olur. Başka türlü bu esrar perdesinin kalkması mümkün değildir."

Ahlâk mevzuunda söylenmiş hadîs-i şeriflerden konuşurken Hoca-
mız, hatırında olan aşağıki birkaç hadîs-i şerifi söyledi:

- "Ahlâk, dînin kabıdır.

Güzel ahlâka yapış; zira ahlâkı iyi olanlar, dîni bütün olanlardır.

İnsanın keremi dînidir, hasebi iyi ahlâktır; mürüveti de aklıdır.

İçinizde en ziyâde sevdiklerim, ahlâkı en güzel olanlarınızdır.

Tanrı, ahlâkın temizini sever, bayağılarını sevmez.

Sirke balı nasıl bozarsa, ahlâksızlık da ameli öylece bozar.

Uğurluluk güzel ahlâktır; uğursuzluk kötü ahlâktan ibarettir.

Her şeyin bir tövbesi vardır. Yalnız kötü ahlâkı olanın tövbesi yoktur. Zîra o hiçbir günahtan tövbe etmez ki daha fenasını işlemesin.

îman, yetmiş iki türlüdür. En yükseği, Allah'ın birliğini tanımak, en basiti, halkın yolunda ezâ verecek bir şeyi kaldırmaktır. Haya da îmânın bir şûbesidir.

Bir kimsenin kalbi diliyle, dili de kalbiyle beraber olmadıkça ve sözü işine aykırı olmaktan kurtulmadıkça, komşusu, şerrinden emîn olmadıkça, mü'min sayılması caiz değildir."

- "Allah'ın marifeti, o marifete karşı acizden başka bir şey değildir.

Bir kul ancak tam aciz hâlinde olduğu zaman Allah'ın marifetine erebilir."

- "Ey dünya adamı! Dünyâyı hoş geçirmek için iki şeye tahammül etmek lâzımdır. Biri, dünyânın tahripkâr olduğunu, ikincisi de insanların vefasız bulunduğunu bilmektir. Eğer bunları bilirsen, dünyâyı hoş geçirirsin.

Ey âhiret adamı! Senin için de iki şey lâzımdır: İlim ve marifet. Bunların biri bilmek, diğeri işlemektir.

Bilmek, neyi bilmek? Yapmak neyi yapmak?

İşte, birincisi nefsini ıslâh etmek; diğeri de, Allah'a şükür edici olmak ve etraftan gelen hâdiseleri Allah'tan bilerek sabretmek, sefadan cefâdan her ne gelirse buna razı olup, Allah'a teslîm-i tâm ile teslim olmak ve her türlü işini Hakka ısmarlamaktır.

Ey âhiret adamı, işte bunu yapabilirsen, dünyâyı da âhireti de hoş geçirirsin."

- "İlim nefsini bilmektir. Nefsini bilince de insan Allah'ını bilir. Marifet ise, şükretmek, sabretmek, razı olmaktır. Bu da amel kısmıdır.

Dünyâya gelmekten maksat da bu iki mânâyı ele getirmektir."
Bu sözler üzerine Güzide Hanımefendi:

- insan bu şeylere riâyet ederse konuşmayı unutacak, dedi.

- "Ne âlâ.. Konuşacağın şeyler seni Hak'tan uzaklaştıracak mâhiyette olduktan sonra konuşma daha iyi! Ya hayır söyle, ya sus.

Konuş, fakat Allah'a şükürden ve onun azametinden konuş... Mümkün olduğu kadar zararsız şeyler konuş? Sözlerin zararını tahdit ederek konuş!"

Yeni vefat eden şâir Abdülhak Hâmid Bey için:
- "Bu kadar güzel yazı aşksız olur mu? Aşkı olan da Allahsız olur mu?"

394

Sabîha Hanımefendi, semahanenin açık olduğu senelere ait hâtıralardan bahsediyordu:

- Bu meydan neleri, kimleri gördü 1 ? Gelen geçti, gelen gitti. Kaç şeyhülislâm, kaç çelebi, kaç âlim, kaç şâir hattâ papaslar ve patrik

efendi... Hepsi de ömürlerinin sonuna doğru gelip bîat ettiler; çabucak da dünyâlarını değiştirdiler.

Şeyhülislâm Nesîmî Efendi, Abdullah Efendi, Haydarîzâde İbrahim Efendi sonra Maârif Muhasebecisi Şükrü Bey, Gülzâr-ı Hakikat muharriri Rahîmî Efendi, Gâzî Ahmed Muhtar Paşa, Şâir Yusuf Ziya Bey, şeyhler, beyler, paşalar... Hesaba sayıya gelmeyecek kadar çok ve güzel insanlar...

Sabîha Hanımefendi, son cümlelerini söylerken kapı açıldı ve Hocamız içeri girdi ve:

- "Alan aldı, bulan buldu!" diyerek sözü bağladı.

Radyoda güzel bir ud taksimi dinliyorduk:

- "Şu sesleri ayrı notalara bölsek ne zevk kalır? Bu ahenk, zıt seslerin bir araya gelmiş olmasındadır.

İşte dünya. Zâten kesret, dünya; kâmil insan vahdettir."

Akşam yemeğinde Meliha Hanımefendilerde misafir bulunuyor-
duk. Yemek bitmek üzere iken Nazlı Hanımefendi, Hocamıza portakal
ikram etmek isteyerek: Bakın Efendim ne kadar lezzetli! dedi.

- "Ben gıdamı aldım. Yemeği zevk için değil, gıda için yerim!" di-
ye cevap verdi.

- "İnsan, aşk ile öyle bir hâle gelir ki ona her şey hitap eder, her
şey söz söyler. Hattâ çok defa kendi söyler, kendinden kendi öğrenir."

- "Allah gizli değildir. Ondan başka bir şey yoktur ki gizli olsun.
Her şey o, her gördüğün Hak... Gizlilik yok... Gizlilik sende, görmemez-

lik de sende... Eğer sana Allah'ı göstermeyen vücûdunu, yâni mevhum
varlığını ortadan kaldırırsan, Hakk'ın gizli olmadığını anlarsın.

Haktan ayan bir nesne yok / Gözsüzlere pinhan imiş

Sen gözsüz olduğun, kör olduğun için Hakk'ı göremiyorsun. Ayıplanmaz. Bir köre, niçin güneşi görmüyorsun? denemez. Çünkü kördür.

Allah, görünen herşeyle kendini göstermiş, gizlememiş ayan etmiştir. Fakat bunu herkes göremez. Zîra görmek için istidat sahibi değildir.

Şu da var ki, bir kimsede zamanla o istidat ve kabiliyet imkânı gelişebilir ve evvelce anlayamadığını duyamadığını anlayıp hissedebilir.

Meselâ Mesnevi okuyorsunuz. Bazen birinci defa okuduğunuzda anlayamadığınız bir mânâ, ikinci veya üçüncü okuyuşta sizin için gerçek mânâsını gösterebiliyor. Ve meselâ ortadan, hakikate müteallik bir söz söylüyorum. Açık, Türkçe, rumuzlu falan değil... Yüz kişi içinde ya üç ya dört kişi anlıyor. Üst tarafı ise dinlediği halde, bütün işittikleri kulaklarına girmeden dökülüp gidiyor.

Hikâye malûmdur. Biliyorsunuz ve bildiğinizi de biliyorum. Amma yine tekrar edeyim. Olur da içinizde bir bilmeyen ya da unutan vardır: Zamanın âlimlerinden, aynı zamanda tımarhane müdürü olan Merkez Efendi Hazretleri, Topkapısı taraflarında Sümbül Efendi Haz-

retleri isminde bir zâtın halka vaaz etmekte olduğunu duymuş ve günün birinde de gidip bu vaazlardan birini dinlemek üzere camide bir direğin dibine oturmuş.

Sümbül Efendi Hazretleri vaaza başlayıp bir müddet sonra: Anladınız mı ey cemâat? diye sormuş. Cemâat da: Anladık! diye cevap vermiş. Hazret bu defa meselenin iç yüzünden, özünden başlamışlar ve sözlerine devam ederek yine: Anladınız mı? diye sormuşlar, cemâat bu defa: Anlamadık! cevâbını verince, Sümbül Efendi Hazretleri: Bunu yalnız direğin dibindeki anladı, buyurmuş. Yine vaaza devam edip bu defa da bâtının bâtınından bahsedip tekrar: Anladınız mı? diye sorunca, yine cemâat anlayamadıklarını söylemiş ve Hazret ise: Onu ne siz, ne direğin dibindeki anladı. Yalnız ben anladım, buyurmuş.

İşte bundan da anlaşılıyor ki, istidatlar ve kabiliyetler ayrı ayrıdır. Fakat olur ki bu gün tekâmül etmemiş olan o istidat ve kabiliyet, bir müddet sonra kendini gösterir olur.

Resûlullah Efendimiz Kur an-ı Kerîm ile geldi ve ben Peygamberim, Allah'ın Resulüyüm! diye cümle âlemi davet ettiği halde, bu davete icabet etmeyenler ve bu risâlet güneşini görmeyenler olmadı mı? Halbuki Hazret-i Ebû Bekir'e: Yâ Ebû Bekir, bana bir melek geldi ve Allah'ın Peygamberi olduğumu söyledi, der demez: Tasdik ettim, sen

Allah'ın Resulüsün diyerek ayaklarına kapandı. Hem o Ebû Bekir memleketin zengini ve eşrafı, Resûlullah ise bir deve çobanı idi."

- Seruer Beyefendi' nin de sizi tanıması bu gerçeğin bir başka ifâdesi değil mi ?▪

- "Evet, öyle..."

Ekrem Bey, şoförünün, rahat ve kendisi için çok müsait olan işini, küçük bir menfaat için terketmesi üzerine: Allah akıllar versin! dedi:

- "Niçin böyle diyorsun oğlum, her zaman sana söylüyorum. Hâdiseleri olduğu gibi kabul et. Hayır, olandadır."

Eski maârif vekillerinden ve Doktor Server Hilmi Bey'in yeğeni olan Esat Bey'in hastalığı dolayısıyle Ekrem Bey:

- Dayımın bu hastalığı bana iki cihetten elem veriyor, dedi. Biri, kendisinin hasta oluşu; diğeri de mevkiinden düştüğü bir zamanda hastalanışı. Halbuki daha pek yakın zamanda sıhhatli, neşeli ve kendinden emin bir hal içinde bulunuyordu!

- "İşte biz de onu bağırıp çağırıyoruz ya... Dünyâdan sille yemeden onun vefasızlığını bilin ve ona göre de böyle dalmayın... Bu hallere düşmeden evvel uyanık olun. Dünya sizden yüz çevirmeden siz ondan vazgeçin! diyoruz.

Geçen gün Kâinat'la sinemaya gittik. Filim fena idi. Dedim ki tıpkı dünya! Şimdi size de söylüyoruz: Haberiniz olsun, falan filim iyi değildir, sakın zahmet edip gitmeyin! diyoruz.

İşte fâni dünyâyı da görüp bilenler, oraya can atanlara böyle diyorlar: Sakın kendinizi kaptırmayın. Vaktinizi, paranızı harcayıp ziyan etmeyin! Amma bunu dinleyen var, dinlemeyen var. Belki de o kötü filimden zevk alanlar da var!"

Server Beyefendi, Galatasaray'da Hocamız ile hem sınıf arkadaşı hem de dokuz ya-

şından on sekiz yaşına kadar devam eden lise hayâtında mektebin en yaramaz iki

talebesi idiler. Mezun olup Hocamız maârifçi, Server Bey doktor olarak iki ayrı isti-

kâmette hayat yollarına devam ederken, yaşları yirmi altıya geldiğinde tekrar karşı-

laştılar. Genç doktorun hiçbir mânevi hazırlığı ve îmânın amel kısmı ile de hiçbir

alâkası yoktu. Arkadaşı da vaktiyle öyle idi. Birbirlerini yaramazlıkta müşterek iki

arkadaş olarak tanıyorlardı. Fakat aradan geçen birkaç yıl, Hocamıza ezelden biçil-

miş maneviyat kaftanını giydirmiş ve onu, dünyânın dış yüzünden iç yüzüne nazar

eder hâle sokmuştu. Genç doktor bunu, bu değişikliği bir anda anlayıverdi ve ilk sö-

zü: Sende bir şey var, beni bırakma! diye arkadaşının eteğini tutmak oldu. Tutuş o

tutuş, son nefesine kadar da bırakmadı.

Güzide Hanımefendi, târihî bir tefrikadan bahsederken:

- Dünya hırsı, eski insanlarda da varmış, dedi.

- "Nefsin yedi sıfatı insanda olduktan sonra senelerin ne hükmü olur? İnsan demek göz demektir. Cemâli gören göz demektir. Cemâli görmeyen göze, göz denmez. Kör denir. Cemâli görmek de basiret nurunun üstüne nefis parmağını örtmemekle olur. Cihâna gelmekten maksat da budur. Eğer bu iş o âlemde olsa idi, dünyâya gelmeğe ne lüzum vardı?

Senin insan dediğin kimseler ise insan sureti giymiş hayvanlar, yamyamlardır. Belki hayvandan da daha aşağı yâni dalâlete düşmüş sapıtmış kimselerdir."

Çeşitli mevzulardan konuşuluyordu:

- "İstikâmet, Allah'tan başka bir şeyi istememektir. Şükür ise, Allah'tan korkmak, yâni verdiği nimetleri mâsiyette, kötülüklerde kullanmayıp, edep dâiresinde Hakk'ın rızâsı yolunda kullanmaktır.

İnsanın himmetinin büyüklüğü, almakta değil vermekte; bâr olmakta değil, yâr olmaktadır.

İnsanın mâhiyetini gösteren ayna, sözleridir.

İç darlığı gönül kasveti, başlıca üç sebepten ileri gelir. Birincisi, işlediği günahtan. İkincisi, kendisinden kaybolan dünyalıktan, servet, evlât, mevki, vesaire... Üçüncüsü, bir şahıs tarafından, şerefine, gururuna vâki olan taarruzdan.

Günahtan olan sıkıntı için Cenâb-ı Hakka tövbe ve istiğfar edersin. Senden kaybolan dünyalık için, sen de dünyâdan geçer, Rabbine rücû edersin. Şundan bundan bir fenalık gelirse, onun da ilâcı tahammül ve sabırdır. Böylece de gönlüne çöken o darlığı gidermiş olursun."

- "Allah'ın insanı bir derde müptelâ kılması, o kimsenin ahlâkî cevherini vücûdu mâdeninden çıkarmak içindir. Çok kimse, bir derde müptelâ olduğu zaman şikâyet eder ve adetâ küfrâna sapar, Allah'la kavga eder.

Çok kimse de vardır ki bunu Allah'tan bilir, şükranda bulunur, Allah'ını unutmaz.

İşte her iki halde de o kimsenin ahlâkî cevheri vücûdu mâdenin-
den ortaya çıkmış olur."

Şükrün mânâsından söz açılması üzerine:

- "Yalnız dil ile şükreylemek, tam şükür demek değildir. Şükür, çalışmaktır. Hakk'm hoşlandığı her yerde ibretle Allah'ın azametini seyreylemektir. Şükür ailesinin hizmetinde bulunmaktır. Kulağınla, fena ve harama müteallik bir şey dinlememek; elinle, Allah'ın rızâsının hâricinde bir şey tutmamak; ayağınla, yine o rızânın olmadığı bir yere teveccüh etmemek; hâsılı bütün varlığını Hakk'ın rızâsında kullanmak şükretmek demektir.

Meselâ bir sarhoş gördün. Sarhoş, rezil... Bak şu adamın hâline... Başı da hiç secdeye gelmiyor... deme. Yâni ayıplama! Yâ Rabbî, şu ku-

luna hidâyet et, beni de bu halden muhafaza et... Bilirim, istersen bir anda beni onun hâline, onu da benim hâlime koyarsın. Yâ Rabbî sana sığınıyorum. Koru beni, buna da hidâyetini ihsan et! diye Allah'a yalvar.

Böyle yapmaz da o kimseyi ayıplarsan, hem onu gıybet etmiş hem de kendini beğenerek şeytanlık sıfatını giymiş olursun. Hulâsa şükür, benliğe düşmemek, yâni kendini beğenmemek, Allah'tan gelen lütuf ve kahrı hoş görmek, Allah'ın verdiği sefayı da cefâyı da tatlı karşılamaktır."

- "Geçen gün anlatıyorlardı. Dâima ibâdetle meşgul olan bir hanım varmış. Bu kadıncağız bir fakire para vereceği zaman: Allah'ım bana cennetini ihsan et... diye duâ edermiş. Kendisinden çok genç olan ve ibâdetle de pek alâkası bulunmayan bir başkası ise: Neden böyle söylüyorsunuz? Ben bir muhtaca para verirken karşılığında hiçbir şey düşünmem, sebepsiz veririm, demiş.

Tabiî ikincisi güzel bir hareket... Esasen hadîs-i şerif de vardır. Fukaranın eline verdiğiniz para avucu içine düşmeden onu Allah alır. Yâni bu parayı mademki Allah nâmına veriyorsun, ona başka bir maksadı ortak koşma. Memnun ol ki o kimse elinden bu parayı alıyor.

Mümkünse o uzanan eli öpmeli, yahut kalben olsun beni felâketlerden
ve tehlikelerden koruyacak bu el teşekküre lâyıktır, demelisin.

Bu böyle olduğu gibi, bir iyilik yaptığın kimseye de, o iyiliği yap-
mana vesîle olduğu için teşekkür etmeli, minnettar olmalısın. Bir iyilik

yapmak, Allah'tan sana inayettir, nasiptir. Onun için bu iyiliğe bir kar-
şılık beklemek elbet abestir. Zira karşılığı, esasen o iyiliğin içindedir."

Tefekkür nedir, diye sorulması üzerine:

- "Tefekkür, kendi yokluğunu ve her yerde ilâhî saltanatı görerek
o azametin sonsuzluğunu ve hikmetini düşünmektir.

Tefekkür, Hakk'ın azametinden ve bunca hikmet ve ibretten ders
alıp, uyanarak gözünü açmak vaktin geçtiğini böylece de hâlinin neye
varacağını düşünmektir.

Tefekkür, insanların her şeyi kendilerinin yaptığını zannederek ve kendilerine bir kuvvet ve varlık vererek, gerek bugünkü hallerinde gerek yarınki hallerinde ne kadar gülünç bir mevkie düştüklerini düşünmektir.

Tefekkür, Allah'tan gayrı fail olmadığını, buyruğun, onun buyruğu olduğunu, kudret ve kuvvetin hep onun olduğunu düşünmektir.

Hâsılı, kendinin yok ve âciz olduğunu, ancak Allah'ın var olduğunu düşünmektir.

Bir saat kendi yokluğunu, aczini düşünmek, bir sene kendi varlığıyle ibâdetten daha üstündür. Bir saat acz ve fakr ile yaşamak, bir sene varlık ve benlikle yaşamaktan âlâdır. Onun için âlimin uykusu, câhilin ibâdetinden daha makbuldür. Meselâ bir muharebede binlerce asker ölüyor da kimse fazla müteessir olmuyor. Halbuki bir kumandanın eteğini bir kurşun delse, bu, binlerce kişinin ölümünden daha fazla telâşa sebep oluyor. Çünkü akıl ve kumandanın temsilcisidir. Onu kaybetmek demek, bütün orduyu kaybetmek demektir.

Size tefekkür hakkında birkaç söz söyledim. Fakat tefekkür hakkında sayabildiğim bu sözlerimin aczimden dolayı bir nihayete vardığını da tefekkür eylemek lâzım. Zîra tefekkür, hiç bu kadarcık bir izahla mı kalır?"

- "Bu sabah güzel şeyler oldu Sâmiha... Kâinat odamda iken Ba-
lıkçı Andon pencerenin a-
sat gönüldür. İnsan, ya bir gönül sahibi olmalı yahut da bir gönül sahibinin gönlüne girmelidir. Bir kısım insanlar namazdan selâm vermekle çıkarlar. Bir kısım ise selâm vererek dâimi salata dâhil olurlar. Bu dâimi salât içinde bulunanlara, Musa'ya olduğu gibi münâcâtı ağacı bir ateşten fanus olur ki, bu ateşe yaklaşınca: Sen benim Rabbimsin demek mânâsı zuhur eder ve ağaçtan da: Vâdî-i mukaddestesin, dünya ve âhiret pabuçlarını çıkar 1 nidasını duyar olur.

Tarikat, kendinden sefer edip, kendiliksiz kendine gelmek demektir. Orada cemal ile müşerref olmak ve o suretle kendi âyân-ı sabitesini cananın aynasında seyretmek, yâni kendini silip kayıtsız şartsız ona ulaşmaktır.

Gönül o gönüldür ki dünya ve âhiret, onun bir kenarında kaybolup gider. Hiçbir yere sığmayan Allah o gönüle sığınıştır. Arş dedikleri de yine bir arifin kalbidir.

Gönül demek, Allah evi demektir. Allah evi de Allah'tan ibarettir. Bizim indimizde herşey hazırdır 2 . Ne ararsan orada bulunur. Onun

için: Yerde gökte, dünya ve âhirette ne varsa bu gönülde yâni arifin kalbinde mevcuttur, deniyor.

Cenâb-ı Hakk'ın isimleri ve sıfatları her yerde ve her şeyde mevcuttur. Fakat zâtı ancak arifin kalbindedir. Onun için de Resûlullah Efendimiz: Beni gören Allah'ı görür. Kim ki Allah'ın velîsine ihanet ederse Allah'a ihanet eder, buyurmuştur. Onun için kulluk, Allah'a kulluktur. Onun için bir kâmil velînin tardettiğini hiçbir yer kabul etmiyor. Zîra onlar: Seninle ahd edenler ey Habîbim benimle ahd etmişlerdir 3 sırrına mazhar olmuş kimselerdir.

Herkeste gönül vardır: Fakat derece derece... Bâzısı da gönül kırıntısıdır. Hayvandan nebattan her şeyden zuhur eden de Allah'tır. Onun için insanı Hakka yaklaştıran, ayırmaksızın bütün mahlûklara şefkattir. Çocukluğumda defterimin üstüne su deviren köpeğimin arkasından şamdanı atarak ayağını acıtmıştım. O anda da: Şimdi bana da bir şey olacak diye düşündüm. Aradan yarım saat geçti geçmedi çamaşır ipine doğru sıçrarken ayağım burkuldu tam iki ay çektim.

1- Tâhâ sûresi, 12. âyet.

2- Yâsîn sûresi, 32. âyet: "Ve in küllün lemmâ cemîün ledeynâ muhdarûn."

3- Fetih sûresi, 10. âyet: "İnnellezîne yübâyiûneke ve innemâ yûbâyiûn allan."

Allah'ın nuru her mahlûkta tecellî eder. Hazret-i Pîr, domuza bile selâm verirdi. Merkeze bağlı olan bir kalbe sataşanın vay hâline! Hazret-i Mevlânâ'nın buyurduğu gibi: Ben Musa'mın elinde bir asayım. Mûsâm gizlidir, amma ben aşikârım... Hulâsa şunu biliniz ki bütün kâinat kütlesi tek mevcuttur."

- "Kuvvet, kuvvet... Dâima büyük küçüğü yutar. Denizde karada hep bu... Büyük balık küçük balığı, büyük kuş küçük kuşu, arslan kurdu... Fakat illâ insan illâ ondaki vahşet yaman... Büyük devlet küçük devleti, kuvvetli insan zayıfı ezer, parçalar...

Dünyânın hâli dağılmak toplanmak, yutmak, kusmak... Sanki tahtravalli..."

Server Beyefendi 'nin bitmez tükenmez hizmetlerinden bahsediliyordu:

- "Onun bana intisabı sureti kimseninkine benzemez. Müşterek mektep hayâtımız esnasındaki yaramazlıklarımız ayyuka çıkmış iken o bunların hiçbirini göz önüne almayıp bize intisap ettiği zaman, zahirde şeyhlikle hiçbir alâkam da yoktu. Amma o: Sende bir şey var, beni bırakma! diyerek öyle bir tutundu ki bu sımsıkı rabıta her yiğidin kârı değildir. Fakat onun bu biati söz ile değil, canla başla bütün varlığıyle idi.

Hâsılı şunu söyleyeyim ki: Zahirde, bâtında, suret ve mânâda, ezel ve ebedde ceddim Resûlullâh'a en yakın bulunan, Allah âşıklarının gönüllerinin nuru olan aşk ve cezbeyi, mişkâtı sirâcından aldıkları Allah arslanı Ali'dir.

İşte Ali, Efendimize ne suretle yakın ise, bu devirde Server bana herkesten daha yakın oldu ve üstelik, koca bir âşık ordusunun kalple-

rinde cezbe meşalesini menbaından uyandırmaya sebep ve vesile oldu. Allah onu her iki cihanda da azîz etsin!"

- "İnsanın çektiği kendi cezası, hâşâ ki zulmede Huda'sı... Şîrazlı Sadî de şöyle der: Her işlediğin fenalıktan, zannetme ki felek baş çevirir, devran aldırmaz. Senin kötü fiillerin, rüzgâr önünde borçtur. Felek ise ne vakit isterse bu borcu sana ödetir."

- "Dünya rahat yeri değildir. İnsan tam istirâhati bulamaz. Şayet, dört başımı mâmur ettim, her şeyim tamam oldu, diyecek hâle gelse dahi, en beklemediği bir zamanda o sevdiği şeylerden koparılarak ayrılır. Ya ölüm, ya iflâs, ya hastalık veya herhangi bir sebeple vefasız dünyânın vefasız varlıklarını kaybeder."

Akşam gazetesinde bir havadis okuduk. Amerika Üniversiteleri arasında cereyan etmiş bir müsabakadan bahsediliyordu. Bir üniversite talebesinin, imrenerek kırmızı bir balığı diri diri yutması üzerine başka üniversiteler de aynı işi daha fazlasıyle yapmaya başlamışlar. Kiminde üç kiminde beş balık yutan çıkmış ve bu acayip moda, Amerika'nın daha bir çok üniversitelerine de sirayet etmiş, nihayet Klark Üniversitesi talebesinden bir genç, seksen dokuz balığı diri diri yutarak rekoru kırmış:

- "Yalanı zekâ, büyüklere hürmeti budalalık, küçüklere şefkati zahmet telâkkîsiyle terk etmekle bu şampiyonluğun mânâ cihetinden hiçbir farkı yoktur. Bir çok kimseler nasıl bu fena hareketleri bir moda olarak yapıyorlarsa o gençler de bu işi bir rekor modası uğruna yapmışlar.

Şu da mühim ki balık yutan bu gençler münevver kimseler. Yâni tahsil hayatlarının son basamağına varmış insanlar.

Şunu bilmeli ki ilim, insanlığı îcap ettirmez. Kâinata dedim ki: Kızım, şimdi sen bu üniversitelilerin harekâtına uyar mısın? Hayır... dedi. İşte dedim, bu münevver geçinen kimselerin daha bundan gayri bir çok fena hareketleri vardır ki onlara da uyamaz, benimseyemezsin. Az evvel söylediğim gibi, bu gün cemiyette hoş görülen bir çok haller gibi ki, onlar da senin için sevimli ve cazip değildir.

Şunu da ilâve edeyim ki, her görülen, her okunan veya duyulan vaka yahut hâdiseden bir mânâ payı çıkarmaya alışınız. Çünkü her hâdisenin dili, insana bir hikmet söyler."

- "İnsanda şehvet ateşini söndürecek kuvvet, Allah'ın cezbesidir, canında, gönlünde Allah'ın cezbesi olmaktır.

Onun için bir kimsenin Allah'ın aşkından gayri, arzuladığı ve sev-

diği herhangi bir şeye karşı duyduğu, değil yalnız dünya sevgisi, âhiret muhabbeti de olsa, aşırı şekilde gönül verdiği bu mahbuptan çekilmeyince, vahdet cemâlini görmesi mümkün değildir.

Bu türlü kendini gayriye bağlamış kimseler, öldükleri vakit hiç bilmedikleri ve ahâlisinden tiksindikleri diyarlara düşerler, bin türlü

belâlara müptelâ olarak mahrum ve perişan kalırlar."

- "Bugün gazetede Turhan Tan'ın bir fıkrasını okudum. Muharrir, bir gişeden bilet alırken, yaşlı bir adam da memura parasını uzatarak bilet istemek üzere imiş. Bu sırada arkadan bir genç gelerek ihtiyarı itmiş ve biletini alarak çekilmiş. Tabiî bu hâle Turhan Tanın canı sıkılarak yaşlı adamla bakışmışlar. İhtiyar, muharrire dönerek: Ben bu gence beş sene de hocalık ettim. Asıl şimdi hayret et, demiş.

Bu münâsebetle muharrir, Kanunî Sultan Süleyman zamanında cereyan etmiş bir vakayı anlatıyor. Kanunînin çocuklarının gayet terbiyeli ve iyi huylu bir dadısı varmış. Bu kadının bir de kendi oğlu varmış ki Pâdişâh bu çocuğu çok sevdiğinden, büyüdüğü zaman iyi bir iş vermiş ve nihayet ilerleye ilerleye defterdar olmuş. Ancak, devrin nizâmına göre defterdarlar resmî merasimlerde mektupçulardan daha üstte otururlarmış.

Bu genç bir gün sadrâzamın huzuruna çıkarak Pâdişâhın kendisini bu vazifeden affetmesini ve daha küçük bir vazifeye tâyin etmesini rica etmiş. Sebep olarak da, bir zamanlar kendisinin bu zâtın karşısında dîvan durduğu için şimdi üst tarafına geçip oturmanın pek ayıp düştüğünü göstermiş.

Sadrâzam hâdiseyi Kanunîye arzedince Pâdişâh: Bu çocuk ne helâl süt emmiş... diye iltifat etmiş ve mektupçuların defterdarlardan daha üst makamı işgal etmelerine karar vermiş."

- "Cenâb-ı Hak iki denizi kavuşturdu. Fakat birbirleriyle karışmamaları için aralarına bir berzah koydu 1 . Bu âyetin bir çok mânâsından biri de şudur ki Cenâb-ı Hak hakikat ehli ile dünya ehlini birbirine yakın etti, görüştürdü, buluşturdu. Fakat ezelde olan istidatları sebebiyle

1- Rahman sûresi, 19-20 âyet: "Merace'l-bahreyni yeltekıyân beynehümâ berzahtın lâyebgiyân: İki denizi salıverdi, birbirine kavuşuyorlar. (Böyle iken) aralarında bir engel vardır, birbirine geçip karışmıyorlar."

aralarına öyle bir berzah koydu ki, o istidatsız kimse, hakikat erbabını gördüğü halde göremedi, sözünü işittiği halde işitemedi. Nasıl ki deniz ortasındaki bir adanın içinde tatlı su çıkıp denizin acı suyu ile karışmaz ve birbirlerinin tabiatına tesir etmezler. Dünyâda da insan, cinsini arayıp bulur ve cinsinin gayrı ile yakınlık kuramaz. Tatlı su ile acı suyun birbirleriyle birleşmediği gibi."

Hüsniye Hanım' in, Hakk'ın sevdiğini herkes de sever mi? diye bir sual sorması üzerine:

- "Evet, şu şartla ki o kimsenin velev cüz'î de olsa nûrânî bir tarafı bir istidadı olması lâzımdır.

İyi insanı, büyük insanı, başka dinlerin mensupları da severler. Halbuki müslümanlar arasında ne Ebû Cehiller, ne Ebû Leheb'ler ne kötü tıy netliler vardır.

Bunlar, Allah diyemeyen kimselerdir. Onun için Allah'ın sevgilisini sevemezler. Onlar, kâmil insanı da Kur'ân'ı da sevmezler.
Kur andan söylense küfürleri artar, kâmil insanı görmekle de keza inkârları ziyâdeleşir."

Hâlimize köpekler güler diye bir teşbih yapılması üzerine:

- "Köpek faziletli bir hayvandır; hattâ pek çok kimselerden... Zira o, kendisine verilen bir lokma ekmek yüzünden sahibinin uğrunda canını verir. Ya insanlar, Allah'ın bunca nimetlerine karşı ona kendilerini feda edecek kudreti hâiz midirler? Hattâ Allah uğrunda nefislerinin en küçük bir arzusunu bile terketmezler.

Allah yolunda en büyük fedâkârlık, nefsinden fedâkârlık etmektir. Hârûne'l-Reşîd'in karısı Sittî Zübeyde'nin hikâyesi malûmdur. Mekke'ye Bağdat gibi uzak bir yerden ve bin türlü zahmet ve meşakkatler ile su getirttiği halde Allah indinde bu, o kadar makbul olmamış da, bir saz ve söz meclisinde hararetle eğlendiği sırada, okunan ezân-ı Muhammedi hürmetine sazı susturmuş olması, kendisinin cennete girmesine sebep olmuştur."

Dünyânın ezâ verici olduğundan konuşuluyordu:

- "Şu ormanda bir gece geçireyim. Ne hoş yeşillikler... diyorsun.

Fakat orada gecelediğin takdirde, azap verici, rahatsız edici hayvanlar seni rahat bırakmıyorlar, sokuyor, ezâ ediyorlar.

İşte dünya hayatı da böyledir. Büyük ümitler ve arzular ile kendini oraya bırakırsan, seni sokar, yakar, azap verir. Onun için uzaktan seyreraber bir fenalığa
sebebiyet vermemek için idare etmek ayrı bir iştir."

Ramazanın ilk günü idi:

- "Bir ramazan daha geldi ve bizi bıraktığı gibi buldu. Belki de daha beter. Daha beter dememizin sebebi, Resûlullah Efendimiz'in: Bugünü dünkü güne müsâvî geçirene yazıktır buyurmalarıdır. Elinde fırsat varken, bugünü dünden, hele yarını bugünden aşağı geçiren kimseye yazıktır."

Muhlise Hanım' m, en büyük azap gaflettir, buyurmuştunuz; gaf-

letten kurtulmanın alâmetleri nedir? demesi üzerine:

- "Kibrin varsa onu gidermek, hasedin varsa onu silmek, gıybet ve yalan gibi huyların varsa bunları temizlemek, temizledikten sonra da Allah'a şükrünü bilmek. Fakat şükür, sâde dille olan şükür değildir. Allah'ın verdiği nimetleri onun istediği yerlerde kullanmak, sabırlı olmak, Allah için nefsinin hazzettiği şeylere sabretmek, nefsine ağır giden muamelelere mâruz kaldığın zaman şikâyet etmemek, Allah'ın verdiğine razı olmak, tam bir teslimiyetle teslim olmak. İşte bunları yapan kimse ilim ve irfan sahibi olmuş ve dünya karanlığında âb-ı hayâtı içmiş demektir ki, artık onun için ölüm, korku ve hüzün yoktur. Bu hallerin, bu alâmetlerin sahibi olan kimse ise tabiî ki gâfıl olamaz.

Fakat Allah'ın hoşnut olmadığı işlerde bulunmak, sabırlı olma-
mak ve saydığımız hallere uymamak ise gaflettir. En büyük azap da

Allah'tan gâfıl olmaktır.

Eğer sana: Muhlise ilim ve irfan nedir? diye sorarlarsa, kısaca nef-
sini ıslah ettikten sonra, sabır ve şükür etmek Hakka teslim ve ondan
gelene razı olmak demektir, dersin. Görünüşte yutulması güç demir bir
leblebi. Fakat Allah'a güvenerek hareket edersen, o demir leblebi yu-
muşak ve latif olur."

Ne zaman Boğaz' a gitsek, çarşı içindeki İstinye Camiine
uğrardık 1 . Duvarda, İkinci Sultan Mahmut'un el yazısıyle bir hadîs-i
şerif vardı ki Hocamız dikkatimizi bilhassa üstüne çekerek:

- "Bakın ne büyük, ne doğru bir kelâm.." derdi. "Mü'minin îman-
da en üstün olanı, ahlâkı güzel olandır 2 ."

- "Yürek yanığı olmayanın Allah demesine bile inanmam. Çünkü
onlar nefislerini ilâh edinmişler, kendilerini Allah'ta değil, Allah'ı ken-
dilerinde görmek istemişlerdir. Halbuki ehl-i dert olanlar kendilerini
Hakkın vücûdunda yok olmuş gördüklerinden, ancak onların Allah de-
meleri Hakkı zikirdir. Esasen Hakk'ı bilmek için onu zikir ehlinden

sorunuz 3 , diye bir âyet-i kerîme vardır.

Fakat zikir ehli dediğimiz kimseler, dergâhlarda zikir edenler de-

1- Bu cami ve yanındaki hamam, yolun genişletilmesi sebebiyle yıktırılmıştır.

2- Ekmelü'1-mu minine îmânen, ahsenühüm ahlaken.

3- Nahl sûresi, 43. âyet, Enbiyâ sûresi, 7. âyet: "Eğer bilmiyorsanız, ehl-i zikre sorun!"

>il Resûlullâhın esrarına vâris olan ehlullahtır."

Koınşunun evi tamir ediliyordu:

- "Bakıyorum da, şu demirciden tut, kunduracı, lâğımcı, kuyumcu, cellât bunların hepsi adam. Meselâ lâğımcıyı çağır, gel şu demir işini yap, de. Yapamaz. Bilmem der çekilir. Çünkü bilgisi ayrı. Diğerlerine de yine meslekleri dışında bir iş teklif edildiği zaman onlar da özür diler ve yapamazlar.

Fakat bütün bunlara hâkim olan bir adam var: Servet sahibi! O isterse demirciyi de, lâğımcıyı da kuyumcuyu da çağırır, çalıştırır ve ücretlerini verir.

İşte bir varlık sahibi kimsenin etrafına hükmedişi ve onları hizmetinde kullanışı gibi, ruh da vücûdun bütün azasına hükmeder.

O halde insanların, niçin kâmil kişinin cazibesine kapılmasını çok görüyor, yadırgıyorsun? Bir zenginde dünyânın bir kısım serveti varsa, onda da Allah'ın bitmez tükenmez hazîneleri vardır."

Ölmüş olan bir kudret sahibinden bahsolunuyordu:
- "Eğer o kudret sahibi sen olsaydın neredesin şimdi? Sen o olsaydın hani o dünyâya nam salmış nüfuzun, iktidarın, yeri göğü titreten azametin nerede? Demek ki bunlar, denizin üstündeki beyaz kabarcıklar gibi köpükten ibâretmiş ve sen de bu kabarcıkların içinde bir habbe

imişsin, kaybolup gittin. Bakî kalan deniz... Evet, sen o olaydın nerede güzelliğin, kudretin,azametin? Demek ki senden görünen bir kuvvet

varmış.

Amma bu sözleri kime söylüyorum. Bunları kalbinde manevî hastalık olanlar anlamazlar. Bütün bunları eski hikâyeler yoluyle, Âd, Semud kavminin başlarına gelen vakalar misaliyle anlatmıyorum. Eğer onlardan misal getirmiş olsam, geçmiş, geçmiş onlar, dersin. Halbuki eski hikâyelerde senin hâlin gizli...

Sözlerimi taze, yeni, günlük misaller ile anlattığım halde, dinleyenlerden birçoğunun bütün intibaları bir, yâ efendim, öyle... demekten ibaret kalır. Halbuki bunları kendine tatbik etmen, anlayabilmen için söylüyorum.

Tutup sana, Resûlullah Efendimizin dediği gibi: Rabbimi gördüm, omuzuma ellerini dayadı, vücûdumda titreme hâsıl oldu. İki memem-

den ilim sütleri aktı, dünyâya yayıldı veyahut: Rabbim bana dedi ki: Ben hastalandım gelip beni yoklamadın desem bunları hiç anlamaz, inkâra sapar, tîğ-ı teber şâh-ı levend elin avucun bomboş kalakalırsın.

Yahut için anlamak istese de, kâbiliyetsizliğin yüzünden yine anlamazsın. Kalbi manen hasta olanlara bu hakikatleri hangi türlü söylesem yine anlayamazlar."

Sâniha Hanım' a hitapla:

- "Hadîs-i şerifte öyle buyuruluyor: Ezelde anlaşmış olan ruhlar bu dünyâda da itilâfta, yâni anlaşma halindedirler. Ezelde ihtilâfta yâni zıddiyette olan ruhlar, bu dünyâda da ihtilâftadır. Yâni mânâları birbirine uyan, birbirini tutan kimseler, bir vesile ile karşılaştıkları zaman anlaşır, sevişir, halleşirler. Halbuki mânâ beraberliği olmayanlar, zeytin yağı ile su gibi, ne kadar birbirleriyle yuğurulsalar kendi hallerine kalınca, o bir tarafa bu bir tarafa ayrılıverir."

Sâniha Hanım:

- Kayınvalidem, dînin bütün emirlerine harfiyen riâyet eden fakat

yaptıklarını bir sevap ve ecir mukabilinde yapan bir hanım. Kocam ise dînî vazifelerine kayıtsız olmakla beraber iyi kalpli ve etrafına karşı hayırhah bir adam. Bu ikisini mukayese ettikçe, kocamın Allah indinde daha makbul olacağını zannediyorum.

- "Mademki danışıyorsun, danıştığın kimse, doğruyu söylemek mecburiyetindedir. Şunu bil ki Allah, kullarından irfân-ı Muhammedi istiyor. Kendini bilmek istiyor. Dînî emirlere riâyet, senin menfaatin icâbıdır. Ve bunu yapmakla, insanlıktan maksut olanı hâsıl etmiş olmazsın.

Keza, iyilik yapmak da yine insanlığın icâbıdır. Tabiî buna mukabil, Allah senin dünyalığını arttırır ve karşılığını dünyâda verir. Fakat yine matlûp hâsıl olmuş olmaz. Maksat kalb-i selimdir. Ya bizzat kendin bu kalb-i selime mâlik olacaksın, yahut bir kalb-i selim sahibi bulup onun gönlüne gireceksin.

Ben, çocukluğumda koca Dolmabahçe Sarayını emektarımız olan bir bahçıvan çırağının sayesinde görmüştüm. İşte, ya saraylı, yâni saraya mensup olacaksın, yahut da o saraya mensup olanın kılavuzluğundan faydalanacaksın.

Âlim ol, allâme ol, ne olursan ol, elinde pasaport, yâni geçiş tezkeresi olmadan seni bir memleketten bir memlekete sokmazlar. Hattâ

1- Server Beyefendi'nin oğlu Sedat Bey'in baldızı ve Tüccar Semih Bey'in zevcesi.

resmî veya husûsî büyük bir ziyafete, davetiye tezkeresi olmadan girebilir misin? Ancak kapıda, o davet sahibinin bir dostunu bir yakınını görürsen seni içeri alırlar.

İşte şefaatin mânâsı budur."

Radyodan bahsediliyordu:

- "Dünya, insanın bir eşidir. İnsan büyük âlem, dünya küçük âlemdir. Nasıl ki bir vücut tekâmül devrelerini geçirir, şeriat, tarikat,

hakikat, marifet derecelerini atlarsa, dünya da bir insan gibi bu devreleri yaşar. Şimdi, marifet devrindeyiz. Bundan ötesi kıyamet ve yeniden iptidaî hayâta başlayış."

- "Bâzı kimseler, Kur an'ın Türkçe olmadığından şikâyet ederler. Halbuki Tibyan ve Mevâkib isimlerinde iki mühim ve kıymetli tefsir kitabı vardır. Kim ki bir âyetin mânâsını anlamak isterse, onu evvelâ "Âyet Kitabı" denen bir kılavuzda arar ve kolaylıkla bulur. Aradığı âyetin karşısında: Bu âyet falan tefsir kitabının falan sahifesinde ve falan satırındadır, diye işaret olunmuştur.

İşte bu akşam da biz: İnnemâ cezâüllezine yühâribûn allâhe ve Resûlehû 1 ... âyet-i kerîmesini tefsirde bulmak istedik ve bulduk. Şöyle yazılmıştı: Allah ve Resûliyle muharebe edenler, arzda fesat çıkaranlar için azâb-ı şedid vardır. Allah ve Resûliyle muharebe ne demektir? Yâni Allah'ın ve Resulünün emirlerini yerine getirmemek, şirk koşmak vesairedir. Bu, tefsîrî mânâsı. Bir de bunun derin bir mânâsı daha vardır ki, o da, insanın vücûdunda ruh ki Hakk'm naibi, kalp ki Resulün vekilidir. Şu halde ruhunun ve kalbinin îcap ettirdiği güzel amellerde bulunmayan kimse, Allah ve Resûliyle muharebe etmiş demektir. Hakk'a sığınalım."

Sâmiha Hanıma hitapla:

- "Geçen akşam siz yokken, asılları cennetle alâkadar olan, yâni cennetin dört ırmağı ile münâsebeti bulunan kimselerin elbet öldükleri vakit, alâkaları cihetiyle cennete ve cehennemin tabakalarıyle alâkalı olanların da elbet asılları olan cehenneme gireceklerinden bahsediyor-

1- Mâide sûresi, 33. âyet.

duk. Meselâ, cennette mevcut olan dört ırmaktan bal ırmağı ile burada ilişiği olan kimsede aşk ve muhabbet olduğunu ve oradaki süt ırmağı ile ilişiği bulunanın burada ilim, marifet ve irfana sahip olduğunu ve orada şarap ırmağı ile münâsebeti olanların burada Allah'ın emir ve tâatiyle meşgul olduğunu ve bu emir ve ibâdetleri zevk ve mestlikle

yaptıklarını; orada su ırmağı ile münâsebeti bulunanların da kalp zindeliği, sâlih ameller ve iyi işlerle zinde olduklarını, kalplerinde bunların filizlendiğini anlatıyorduk.

Sonra, cehennem tabakaları ile münâsebeti olanların da, burada kibir, benlik, şehvet, zulüm, haset, riya, nifak ile tabiatlandıklarını, hâsılı dünyâda iken gözü açık olanların, cennetlik ve cehennemlikleri ayırt edebildiklerini ve hattâ öldükten sonra, mü'min olanların kabrinden cennete bir pencere açıldığını ve bunların orada cennet halkının nîmetlendikleri zevk ve sürür ile kıyamete kadar kabirlerinde zevk ve hoşluklar ile mükâfatlandırılacaklarını, fakat, Allah'ın rızâsı dâiresinde gitmeyenlerin de yine kabirlerinden cehenneme açılacak pencereden cehennemin azaplarını görmek ve pis kokularını duymakla keder ve sıkıntı içinde olacaklarını ve bu kabrin de hakikati, insanın kendi vücûdu olduğunu ve cennetlik olan kimselerin kalp pencerelerinde huzur ve zevk bulunduğunu, her ne kadar zahirleri fakr ve zarurette bulunsa da gönüllerinin huzur içinde olduğunu, keza cehennemlik olanların da maddî hayatları her ne kadar refah ve ihtişam içinde olsa da, kalplerinin sıkıntı ve darlık ile kederli olduğunu, öldükleri vakit ise, kendi kıyametleri kopuncaya kadar hep bu hal üzere kaldıklarını söylemiştik."

Bu sırada Nazlı Hanımın: Peki Efendim, cennetin bu ırmakları cennetin içinde midir, dışında mıdır? diye sorması üzerine:

- "Sizin bu aşkınız bu muhabbetiniz sâlih amelleriniz iyi işleriniz ve kalp zindeliğiniz içinizde midir, dışınızda mıdır? diye cevap vermiştim. İşte bu akşam da size aynı bahsi tekrarlıyorum."

- "Bugün Diş Tababeti Mektebi profesörlerinden Şevket Bey gelmişti. Kendisine: Kitabı okuyor musun? diye sordum. Aman Efendim başımı kaşıyacak vaktim yok, nerede? dedi. Yazık sana Şevket... dedim. Onun bunun dişini tedavi etmekten, dünyânın bitmeyen işlerini bitirme}^ uğraşmaktan, asıl lâzım olan şeyle uğraşmaya vakit bulamıyorsun, öyle mi? Bütün dünya meşgaleleri, ki hakîkî vazifene karşı teferruat hükmündedir, nasıl olur da asla verilecek kuvveti ihmal eder de

teferruatla vaktini ve kendini zayi edersin?

Geçen bayram da babana aynı suâli sorduğum zaman bana: Ne tuhaf, muharrir Kuzguncuk'daki İrfan Paşayı nereden tanıyor? diye hayret etmiş ve kitabı bir tarafa atmıştı. Arkadaşım olması hasebiyle ken-

dimde söz söyleme hakkı görerek, ona da bir hayli söylenmiştim. Gerçi sen bana ondan bir gömlek uzaksın. Fakat sende alma kabiliyeti gördüğüm için konuşuyorum. Ezelde, her birimizin ellerimizde birer top vardı. Fakat buraya gelirken toplarımızı kaptılar ve: Gidin, arayın... dediler. Aramak için yola çıktık ve kendimizi dünyâda bulduk. Aradık, taradık. İşte bu toplar, ilâhî emânet idi. Kendimizdi. Biz bu dünyâya kendimizi aramaya gelmiştik. Kendimizi bulunca da Allah'ı bulmuş olacaktık."

- "Bayram münâsebetiyle Reşat Bey gelmişti 1 . Ona dedim ki: Oğlum, sen, sevdiğimiz Esat Bey'in oğlusun. Aile seninle hep iftihar etti... Yüzünün akı ile tahsilini bitirdin, doktoranı aldın. Fakat asıl çalışma bundan sonra, asıl hayat senin için şimdi başlıyor. Göreyim seni, bu işte de doktoranı alabilirsen, işte o zaman tam insan olmuş olursun. Dedi ki: Evet Efendim amma, bu işte irâde ve feragat lâzım... Dedim ki: Oğlum, seni Avrupa'ya tahsile zor ile mi gönderdiler? Yoksa kendi arzu ve irâdenle mi gittin? Tabiî kendi isteğim, kendi irâdemle... dedi. Ve orada tahsiline devam edebilmek için bir çok da zorluklara katlandın, feragatlerde bulundun. Anandan, babandan ayrıldın. Gece yarılarına kadar yorularak çalıştın. Peki dünya işlerinde böyle irâdeni kullanmaya ve feragatlerde bulunmaya çekinmiyorsun da adam olma yolunda ne demeye bundan çekmiyorsun?"

Çirkini de güzeli sever gibi sevmek lâzımdır, deniyor amma insan yine de güzeli tercih etmekten kendini alamıyor:

- "Güzele de çirkine de Allah'ın mahlûku olmaları dolayısıyle hürmet etmek lâzımdır. Fakat sevmeye mecbur değilsin. Yalnız bunların hepsinde Allah'ın nuru olmak münâsebetiyle, saygı göstermeye mecbursun.

Şurada, güzel sesli ve çirkin sesli iki kişiye Kur'ân-ı Kerîm okutsan, her iki ağızdan çıkanı da Allah kelâmı olduğu için hürmetle dinlediğin halde, elbet güzel sesliyi tercih edersin.

1- Doktor Server Hilmi Bey'in dayısının oğlu.

Bu böyle olduğu gibi, Resûlullah Efendimiz de: Ben güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim. Bunların en başı akıldır. Bir parça akıl, birçok namaz ve oruçtan daha üsttür buyuruyor. Çünkü akıl, haramla helâli, doğru ile yanlışı, küfür ile îmânı ayırt eder. Çünkü akıl cevher, ötekiler ise arazdır. Güzel ahlâkı hal edip Kur'ân-ı Kerîm'de Cenâb-ı Hakkın buyurduğu gibi: Nefislerini kötülüklerden arıtanlar kurtulur ve selâmete erer 1 . Aksine, fena ahlâka sahip olanlar, maddî manevî ilerlemelerden istifâde edemeyerek nefislerini ayıplardan temizleyemeyenler şüphesiz helak olur.

Esasen beşerin yaratılışından gaye mekârim-i ahlâktır. Ancak Resûlullah onu tamamlamak için gönderilmiştir.

Beşeriyetin yaratılışından gaye mekârim-i ahlâk olduğu gibi; mekârim-i ahlâktan aranılan da niyet selâmeti ve amel selâmetidir. Yâni niyette sağlamlık, dürüstlük ve amelde sağlamlık, dürüstlük.

Kötü ahlâk sahibi olanları, yâni çirkinleri hor görmeyiz. Çünkü onların bize çok faydaları vardır. Evvel emirde, iyi ahlâkı gösteren onlardır. Edep edepsizden öğrenildiği gibi, bunlar da birer vazife sahibidirler.

Güzel ahlâklı olan kimse, insanların hayırlısıdır. Güzel ahlâk,

Allah'ın ahlâkıdır ve îman cihetiyle Allah'a yakın olan, ahlâkı güzel olandır. Rivayete göre Hazret-i Âdem halkolduğu vakit Cebrail vâsıtasıyle Cenâb-ı Hak ona üç hediye gönderdi. Biri akıl, biri haya, biri de îmandı. Bu üçten birini seçmek lâzım geliyordu. Hazret-i Âdem aklı intihap etti. Aralarından aklın ayrıldığını gören haya ve îman:
Akıl nerede ise biz de oradayız... dediler ve yanına gittiler. Binâenaleyh akıl ve güzel ahlâk sahibi olan kimselerin kalplerinden cennete bir yol vardır ki onlar dâim nîmetlenir ve zevklenirler.

Kötü ahlâklı olan ve akılları ancak dünyâya eren kimselerin de kalplerinden cehenneme bir yol vardır. Zahirde her ne kadar debdebe, ihtişam ve varlık içinde bulunsalar da kalpleri cehennem korkularından ve azaplarından hâlî değildir."

Yeni sene münâsebetiyle:

- "Ne yüz ile birbirimizi tebrik ediyoruz! Bir seneyi kaybettiğin
için mi seni tebrik edeceğim? Sen de, Allah yolunda ne gibi güzel amelimi gördün ki beni tebrik ediyorsun? Eğer bir tekâmülümü gördünse,

1- Şems sûresi, 9-10 âyet: "Kad efleha men zekkâhâ. Ve kad hâbe men dessâhâ."

söyle memnun olayım... Yat, ye, kalk, iç, gez, yürü, hâriçte evde bolca lâf... İşte şimdiki hâlim benim...

Bu sözü Medine'de birisine okumuştum da: Desenize biz hayvanmışız, dedi.

Bugün üç dört saat Allah için çalıştım, dersen, o amellerini selâmetle, sırf Hak için, içine şahsî bir menfaat karıştırmadan yaptığına delilin var mı? Yahut, ibâdetini bir makine gibi mi yapıyorsun, yoksa huşu ile mi? Sonra, niyetinde selâmet var mı? Amel niyete bağlıdır. Ne kadar hassas bir teraziye bağlı bu şeyler... Öyle teraziler vardır ki bir tozun konmasından bozulur. Sen de çalış ki böyle bir teraziye mâlik olasın."

- "Hayır, dört esasta toplanır. Söz, sükût, nazar ve hareket.

Söz, Allah'ı ve Allah'ın hoşlandığı şeyleri söylemek. Zira bundan başkası mâlâyânîdir, boştur. Dedikodudan kaçıp, baş çeviren mü'minler felah bulur 1 . Resûlullah Efendimiz de: Ya hayır söyle ya sus... buyurmuştur. İnsanların hayrı için konuşmak, onları hayra teşvik ve fenalıktan çekmek için söylenen sözler, hep bu hayrın içindedir.

İkincisi sükûttur. Fakat bu susmakta, Allah'ı düşünmek gerektir.
Dil susunca dimağ boş durmaz, düşünür. Ancak bu düşünce, şunun bunun hâline veya dedikodusuna âit şeyler olmamalıdır. Allah'ı ve onun ilâhî azametini düşün ve etrafına faydalı olmanın yollarını tefekkür et. Hâsılı öyle bir düşünmek ki sana: Güzîde ne düşünüyorsun? diye sorduklarında, şunu! diyebilesin. Yoksa âlemin kepazeliğini, ayıbını, fenalığını düşünmek değil. İşte bu türlü düşünceden uzak olan kimse hatâ işlememiş olur.

Üçüncü, nazardır demiştik. Nazar demek, bütün mevcudata ibret gözüyle bakmak, her şeyde Hakk'ı görmek, her bir mevcudu Allah'ın bir kelimesi bilip onda bir mânâ okumaya çalışmak ve bu suretle de Allah'ın azametini ibret gözüyle seyreylemektir. Bu nazardan başkası ise gaflettir. En büyük azap da Allah'tan gaflettir.

Dördüncüsü, harekettir. Yâni Allah'ın emrettiği dînî vazifeleri yerine getirmek ve Allah'ın razı olduğu bir iş için hareket etmek. Ya hem-

cinsine yardım ya onu bir vartadan kurtarmak, bir hayır işlemeye gitmek gibi çeşitli faydalı işlerde bulunmaktır. Hakk'ın rızâsı yolunda hareket eden kimseler, bir eğlence yerinde bir sinemada bir tiyatroda bile

1- Müminûn sûresi, 1-3. âyet: "Kad eflaha'l-mü'minûne'llezîne hüm fi salâtihim
hâşi'ûn. Vellezîne hüm ani'l-lağvi mu'ridûn."

Hakkın azametini seyrederler. İş niyettedir. Resûlullah Efendimiz'in buyurduğu gibi: Amel, niyetin içinde gizlidir. İş, bu düstûru hal etmektedir. Bütün amellerin bir hududu vardır. Fakat niyetin hududu yoktur. Onun için Fahriâlem Efendimiz: Allah sizin amellerinize ve şekillerinize bakmaz, kalplerinize ve niyetlerinize bakar, buyurmuştur. İşte bu yüzden ey insan, Allah senin amellerine, hayratına, hasenatına bakmaz. Onun sana nazarı, ancak senin bir kâmil insanın kalbine girmenledir.

Bunun dışındaki hareketler ise, yorgunluktan, hüsran ve nedametten başka bir şey değildir."

- "İşte evvelce de söylediğim gibi ahlâk güzelliğinde aranan şey, niyet ve amel dürüstlüğüdür, değil mi? Çünkü âzânın gördüğü amellerin ve fiillerin elbet bir haddi ve neticesi vardır. Buna mukabil, sevapların da yine bir haddi ve hududu vardır. Fakat niyete hudut yoktur. Onun için Resûlullah Efendimiz: Amel, niyet içinde gizlidir, buyurmuşlar ve yine: İnsanlar niyetleri üzere haşrolacaklardır, ve: Cenâb-ı Hak sizin amellerinize bakmaz, niyetinize ve kalbinize bakar, demişlerdir.

Geçen gün mânâdan bahsediyorduk. Hattâ Lütfıye Hanım'ın kürkünün de bir mânâsı olduğunu ve bunun da vücûdu ısıtmak olduğunu söylüyorduk.

Tekrar o mânâya dönelim: Herşeyde kayıtsız şartsız Hak ve hakikat olduğu için, hakkı ve hakikati her yerde ve her şeyde aramalıdır. Gülle bülbülün bir macerası vardır, değil mi? Bunlar manevî surette birbirleriyle konuşurlar. Fakat mükâlemelerinden aşikâr olarak sızan bir şey var mıdır? Böyle olmakla beraber maceralarını birbirlerine sayıp dökmekten hâlî kalmazlar.

Keza, pervane ile mumun da birbirleriyle manevî görüşmeleri var-
dır. Onların sözlerinin sır ve mânâsı da sûzdur, yanmadır. O halde bir
âşıkın da mâşûku ile geçen macerası bunlardan aşağı kalır mı?"

Hüsniye Hanım:

-insan, anlaştığı kimselerle daha fazla kaynaşıyor, halleşiyor:
- "Evet amma, her şey Hak olmak hasebiyle, anlaşmadıklarına da
hürmet etmeye mecburdur. Adamın biri yolda bir yılan görmüş ve yanı-
na giderek tutmak istemiş. Yılan da onu sokmuş. Onun üzerine şeyhi-

ne: Sen bana herşeyin Hak olduğunu söylemiştin. Halbuki işte yılan
beni soktu... diye şekvada bulunmuş. Bunun üzerine şeyhi: Evet
Hak'tır. Fakat celâl libâsı giymiştir. Onun için tutmayacak, yanına
yaklaşmayacaktın. Zîra vazifesi sokmaktır, demiş.

Evet insanın kendi esmasından olmayan kimselerle bağdaşama-

ması anlaşamaması tabiîdir. Zîra bir zıt isim diğer zıt isimle muharebe halindedir. Zeytinyağı ile su karışır mı? Halbuki esâsa gelince, zeytinyağının da aslı sudur... Ancak taayyün âleminde yâni bu yaratılış dünyâsı içinde bağdaşamazlar. Zîra aralarında isim ayrılığı vardır.

insanların, aralarında velev azçok bir cinsiyet bir benzerlik damarı olan kimseler ile anlaşmaları kolay olur. Fakat anlaşamadığın kimselere de saygı göstermeye mecbursun. Daha ileri düşünürsen seversin de.

Görmüyor musun, sarhoş çamurda yatıyor da kendini kaba döşekte zannediyor. Yüzünü köpek kirletiyor da, gülsuyu zannediyor. Neden? Çünkü sarhoş. Yâni kendinden geçmiş. Ben beni terkeyledim gördüm ki ağyar kalmamış, sırrı zuhura gelmiş. Fakat mademki taayyün âlemindesin, dünyâdasın, ayıksın, sokucu olan yılanın yanından kaç!"

- "Bâyezîd-i Bistâmî zamanında adamın biri bir îsevîye, müslüman olmasını teklif etmiş. O da: Beni hangi müslümanlığa davet ediyorsun? Eğer Bâyezîd'in müslümanlığına ise, ona takatim yok, îmânım var. Sizin müslümanlığınıza ise ihtiyâcım yok... cevâbını vermiş."

- Efendim hikâyedeki hıristiyan gibi, bu devirde biz de nelere

şahit olmaktayız. Meselâ Kuyumcu Leuon Nişastacıyan'ın: Eğer mürşidiniz, ben peygamberim, demiş olsa ilk tasdik edecek benim! dediğini kendi ağzından duymuştum. Sonra Terzi Ekonomidis'in sizin için söylediği hatıra gelmez sözler, müslüman olmağa takati olmayıp îmânı oluşunun bir ifâdesi değil midir? Ya Keldânî Patriği' ne ne demeli? Sonra Fener Rum Lisesiyle Yuvagimyon Rum Kız Lisesinin hoca ve talebeleri belki o iki çatı altında hiçbir hocaya nasip olmamış sevgi ve bağlılık tezahürünü sizden başka kime yapmışlardır? 1 1948 senesinde ziyarete gelen Fener Rum Lisesi Müdürü Zahary adisin sizi evde bulamayınca bıraktığı kartın üzerine eski yazı ile: "Mine'l-mehdi ile'l-lahd... " diye yazmış olması unutulur şey midir? Geçenlerde bir Rum

1- Hocamızın resminin 1991 senesinde dahî müdür odasının yanında hâlâ duruyor olması bunun en güzel delilidir.

2- Beşikten mezara...

hocanın anlattığı şu vak'a, belki de bütün alâkaların hepsinden ileri. Fener Lisesi' nin papaz hocalarından biri, ölümünden iki dakika evvel: Kenan Bey geldi mi? O beni yalnız bırakmazdı, diye etrafında sizi ara-mış. Bütün bunların Bâyezıd-i Bistâmî hâdisesinden ne farkı var? Aleme karşı kisvelerini muhafaza ediyorlarmış, etsinler. Allah kalbe bakar, değil mi Efendim?

- "Dün Ekrem'e dedim ki: Mîmârım, diye niçin böbürleniyorsun? Biz de mimarız. Herkes hayâtı binasının mimarıdır.

Faraza sen, yaptığın bir yapıyı, fena malzeme kullanır, çürük ve hesapsız yaparsan, yaptığın bina yıkılır, neticede seni mesul ederler. İnsanların buldukları, ferah, keder, cennet, cehennem, iyilik ve fenalık da, hayatları binasını iyi veya fena kurmuş olmalarındandır. Erdiğimiz neticenin mesuliyeti başkalarının değil, kendimizindir.

Eğer biz de vücûdumuz binasını çürük ahlâklar ve kötülükler ile yaparsak, günün birinde kendi kendine çöküverir. Nihayet Cenâb-ı Hakk'ın huzuruna çıkarılıp: Ben sana bu vücûdu emânet vermiştim. Onu niçin çürük ve kötü malzeme ile bina ettin? diye muhakeme edilir ve neticede de mahkûm oluruz."

- "Bizim yolumuzda iki ilim vardır. Biri acz ilmi, biri sükût ilmi. İnsanın kemâli, bu ilimleri öğrenmekle hâsıl olur. Bu ilimlere sahip olan kimse, ulu kimsedir."

- "Cenâb-ı Hakk'ın kendisini birlemeye tahsis ettiği kimseler pek enderdir. Gayr mertebesinde olanların bu mertebeden nasipleri yoktur. Zira bu tevhîd ancak Cenâb-ı Hakk'ın bekasına erenler içindir."

Hakikate karşı bigâne ve idraksiz olan kimselerden konuşuluyor-du:

— "Cenâb-ı Hak: O günde biz onların ağızlarını mühürleriz 1 buyu-

1- Yâsîn sûresi, 65-66. âyet: "O gün ağızlarının üstüne mühür basarız. Ne irtikâp edi-

yor idiyseler bize elleri söyler, ayakları da şahitlik eder. Eğer dileseydik onları gözle-

rinin üzerinden silme kör yapardık yolda koşuşup kalırlardı. Artık nasıl görecekler-

di?" "El yevme nahtimü alâ efvâhihim..."

ruyor. İşte bu dediğiniz zümre, mahşer gününü beklemeden gözleri kör

olmuş, ağızları mühürlenmiş kimselerdir ki Hakk'ın rızâsını göremez-

ler, ağızlarına gem vurulmuştur, mânâ şekerini yiyemezler. Eşek şe-

kerden anlar mı? Önüne bin kantar da koysan dönüp bakmaz bile. Fa-

kat bir parça saman verecek olsan, iştihâ ile sarılır.

İşte o kimseler de mânâ şekerini yiyemez, fakat dedikodu ve

mâlâyânî için hemen ağızlarını açar ve iştihâ ile dinleyip söylemeye

başlarlar."

- "Herşeyin evveli sâde ve basittir. Her şeyin başlangıcı bir nokta-

dır. Sonra onu biz çoğaltıyoruz. Faraza bir harp başladığı zaman onun

sonunun ne olacağını Sahip biliyor. Fakat o neticeye ulaşmak için arada ne hâdiseler oluyor, ne kanlar dökülüyor, toplar tüfenkler işliyor, kıyametler kopuyor. Allah indinde bu teferruatın kıymeti yok ki... Ona biz ehemmiyet veriyoruz."

- "Dünya zevklerinin etrafını dolananlar pervaneye benzerler. Uzaktan parlak aydınlık gördükleri bu ışığın ne yakıcı bir şey olduğunu, kanatları yandığı zaman anlarlar. Fakat aradan bir zaman geçince unutur, tekrar ona doğru atılırlar ve nihayet böyle böyle yanıp kavrularak mahvolur giderler."

Kâinat Hanım:

- Mesnevî-i Şerifte: Her ne ki seni Allah'tan alıkoyar o, şeker gibi lezzetli de olsa, bil ki can çekişmektir, buyuruluyor:

- "Allah'tan başka olan her istek, hattâ âhirete âit de olsa, şüphe etme ki o can çekişmektir. Faraza buraya babanı görmek üzere birisi geliyor. Fakat bulamıyor, yalnız Konağı görüyor. Tut ki burada sazlar sözler, eğlenceler, bağlar bahçeler de olmuş olsa ne fayda? Asıl gaye,

aradığını görmek, ona kavuşmaktır. Diğer zevkler ve sürurlar ise etrafında dolaşmak ve maksûda erememektir."

Hüsniye Hanım:

-Bu dünyâda herkes âşık... Fakat farkında değiller...

- "Hilkatten gaye aşktır. Biz o aşkı Allah'tan öğrendik. Hadîs-i kudsîde: Ben gizli bir hazîneydim, istedim ki bilineyim Duyurulduğu gibi, insanın yaratılışı aşka mazhar olmak içindir. Fakat aşk, herkesin istidadına göre bir başka surette tecellî etmektedir. Kimine güzel kadın ve erkekler, kimine servet ve şöhret, ilh...

Ehline ve erbabına ise Hakk'm cemâli cihetinden tezahür etmek-tedir ki bu da pek enderdir.

Zahitler ve âbitler, gece gün tâat ve ibâdette bulunurlar, bunlara zahit, âbit deriz. Bir kısım da riyazet ve mücâhede ile meşgul olarak nefislerinin terbiyesiyle uğraşırlar. Bunlara da keramet ehli, keşf ehli deriz. Ancak cemâle has olan kimselerdir ki onlara âşık deriz. Zira onların zikri fikri, hayâtı hep canandır.

Amma diğer zümrelerin de kendilerine göre büyük meziyetleri, değerleri ve mevkileri vardır. Lâkin cemalden mahrumdurlar."

Hüsniye Hanım:

- Fakat bu vazifeyi de yine onlara Sahip vermiş.

- "Şüphesiz. Fakat istidatlarına göre vermiş. Sen şimdi şu sobaya iskemle ol... iskemleye de kadeh ol, der misin?

Dün Edhem Ağa bahçede, yağmura rağmen çalışıyor çiçekler ekiyor, fideler hazırlıyordu. Kendisine selâm ve sigara yollayarak hatırını hoşladım. Evimin bahçesini süslüyor ve bizim zevkimize hizmet ediyor diye şurada, sizin aranızda ve şu konuşmalarda bulunabilir mi? Bulunsa da konuşulanlardan bir şey anlayabilir mi?"

Servet Bey:

- Efendim, her şeye hayat sudan verilmiştir buyuruluyor. Acaba mâdenler, yıldızlar ve dünyâda bulunan diğer varlıklar da sudan mı hayat buldu?

- "Evet, evet, evet... Her şeyin hayâtı sudandır 1 , kelâm-ı şerifinin mânâsı, Allah, kâinatı kâmil insanın yüzü suyu hürmetine halketti, demektir. Cenâb-ı Hak, Resûl-i Ekrem'ine: Sen olmasaydın, sen olmasaydın ben bu dünyâyı halketmezdim, buyuruyor. Dünyâdan gaye, kâmil insandır. Allah ona tecellî eder ve onun tecellîsinden de her şeye kuvvet ve hayat verir. Çünkü insan, bütün bu mükevvenâtın zübdesi, özü ve hulâsasıdır.

Her şeye hayat sudan verilir, sözünün bir de biyolojik veçhesini

1- Enbiyâ sûresi, 30. âyet: "Her diri şeyi sudan yarattık.

düşünürsek, en yakın misal olarak kendi vücûdumuza bakmamız kâfidir. Meselâ sen, yetmiş kilo sıkletinde bir adamsın... Elli kilon sudur. Bu su kurursa ne sendeki demir, çelik, kükürt, kireç gibi mâdenin kalır ne de hayâtın. Kurur mumya olursun. Dünya demek insan demek olduğuna göre, dünyânın da hayâtı su ile kâimdir."

- "Şehvet, zehirli şarap gibidir. İçerken hoş ve lezizdir. Fakat sonunda ölüm vardır."

Hocamız, pencereden, Caddebostanı sahilinde bir burnu işaret etti. Baktık. Denize dil gibi uzamış bu kara parçasının en ucunda bir adam durmuyordu. Fakat aradaki mesafe yüzünden bu adam ancak bir karış boyunda imiş gibi görünüyordu:

- "İşte, üstünde bulunduğu toprakla kıyas edilince ne kadar küçük bir mahlûk... Fakat insan denen mahlûk bu küçücük varlığına bakmıyor da göklerde uçuyor, denizlerin altında geziyor, akılları durduran icatları ile hârikalar meydana getiriyor.

Emâneti yere göğe arz ettik. Kabulden baş çevirdiler. Onu illâ in-

san kabul etmekle zalûm ve cehûl oldu 1 kelâmının mânâsı... Evet, yaptıklarının o emânetin icâbı oluşunu bilmeyişidir ki onu zalûm ve cehûl ediyor. Halbuki kendisinden zuhur eden bilgiler, hep o emânetin kendisine verilmiş olmasının neticesi. O ise kendinden bilmekle câhillerden ve zâlimlerden olmuş oluyor."

- "Dün Kâinat dedi ki: Neden güneşin batışı doğuşundan daha cazip, daha zevkli? Ben de dedim ki: Çünkü kızım, batış aslına kavuşuş demektir. Elbet asıldan ayrılırken çekilen ıztırapla ona giderkenki sevinç bir olamaz da ondan.

Fakat şu da var ki her gurup da o senin söylediğin gibi cazip ve hoş olamaz. Kâh bulutlu, kâh soluk, kâh sisli ve yağmurlu anlarda olan guruplar dikkatimizi çekmeden geçip gider.
am almak-
ta; aklın lezzeti ise cümle eşyanın hakikatlerini idrak ve mânâsının inceliklerini bilmektedir.

Gönül, Mevlâ'nın celâl ve cemal müşahedesine susamış olduğundan, onun lezzeti de maddiyatla ölçülemeyecek derecede leziz olan likada, yâni Hakk'ın cemâlindedir. İnsan ki gönüldür, onun lezzet ve saadetinin ancak Allah'ın muhabbetinde olmasından tabiî ne olur?"

1- Enbiyâ sûresi, 87. âyet: "Senden başka Tanrı yoktur. Seni tenzih ederim. Gerçekten
ben haksızlık edenlerden oldum."

- "insan nev'inin cümlesi üç sınıftır. Birincisi, bu âleme niçin geldiğini ve ondan maksadın kemal kazanmak olduğunu bilmeyip, yeme içme, uyuma ve sevişmeği kendine put düzmüştür. Bu sınıf, yüce âlemlerde olan asıl makamına dönemez. Çünkü onlar hayvan sıfatlarıyle sıfatlanmışlardır.

ikinci kısım, bu süfli âleme gelmekten maksadın, ancak kemal kazanmak olduğunu bilmiş, lâkin nefsini sevmek, evlât, mal, mevki gibi dört puta meyletmiştir. Bu sınıftan aslî makamına dönenler varsa da bunlar yine esirdir ve o dört puta tapmaktadır. Zîra nefsini bilip yüce makama vâsıl olamamıştır. Ve bu dünyâya gelmekteki maksadı yerine

getirememiştir.

Üçüncü sınıf, bu süflî âleme kemâle ermek için geldiğini bilmiş ve burada kendisini misafir sayarak nefis putunu kırmakla kemal kazanıp kâmil insan olmuştur."

- "Arifin uzleti, nefsinden kalbine hicret etmektir. Kalbinden de içeri ruhuna gitmektir ve nihayet ruhundan sırrına, sırrından Mevlâ'sına yetmektir. Uzlet, hakikatte hayvani sıfatlardan kurtulmaktır."

- "Allah'a isteyerek hizmet etmeyeni, Hak, istemeyerek kullara hizmetkâr eyler."

Meclisten:

Çalabun bir şar yarattı
iki cihan arasında
Bakıcak dîdar görünür

O şârın kenâresinden.

mısrâlarının tefsiri rica edilmesi üzerine:

- "Şardan maksat, cem u'l-cem ve hakikat mevkiidir. Yaratmak, mânâdan -surete geçmektir. Cihanın biri hüviyet diğeri eniyet'tir. Tâhâ sûresinin innenî enallah 1 âyet-i kerîmesindeki (innenî) hüviyet (ene),

1- Tâhâ sûresi, 14. âyet: "Şüphe yok ki benim, ben Allah. Benden başka hiçbir Tanrı
yoktur..."

eııiyettir. Sonra Allah geliyor.

İki dünya arasında yâni mânâ ile suret arasındaki kimse için, dîdârın görünmemesi diye bir şey yoktur. Herkes görebilir. Yalnız câhiller göremezler. Çünkü kalplerinde cehil perdesi vardır. Onun için görünmüyor, görünmez, derler. Bunların o dîdârı görmemelerine sebep,

kendi cehilleridir. Hazret-i Niyazi'nin:

Hak'tan ayan bir nesne yok
Gözsüzlere pinhan imiş

demesi işte bunun içindir."

- "Tarik nedir ve nereden alınmıştır?

Tarik, sâliki maksûduna, müridi muradına, cüz'ü külle kavuşturan yola derler ki, Resûl-i Kibriya (s. a.) Efendimiz tarafından gösterilmiştir. İşte çeşitli surette görülen ve fakat hakikat cihetiyle yekdiğerinden kafiyen farklı olmayan yollar birdir ve hepsine birden tarîkat-ı Muhammediye denir. Şeriat kavlim, tarikat hâlim, hakikat re'sü'l-mâlim yâni sermâyemdir sözlerini Efendimiz buyurmuşlardır.

Kabe'ye gitmek için yollar bir midir? Şüphesiz ki hayır. Dünyânın her tarafından Beyt-i Muazzama'ya giden birçok yollar vardır. Afrika'dan, Amerika'dan, Asya'dan, Avrupa'dan hareket eden hacıların yolları muhtelif olmakla beraber, neticede toplandıkları merkez ve maksut birdir ki o da Kabe'dir. Bu yollar, hacca niyet eden kimsenin bulunduğu yere göre nasıl uzun, kısa, güçlüklü veya kolaylıklı oluyorsa, ta-

rikler de böyledir ki sâliklerin ezelî istidadı derecesiyle mütenâsiptir.

Tarik; esas cihetiyle bir olunca, şüphesiz bu tarîkatin yollarında rehber ve delil olacak zatlar da ayni ruhu ayni irfan ve malûmatı hâiz olmak dolayısıyle birdirler ki bunlar da yukarıda söylediğimiz veçhile o büyük muallimden tâlim ve terbiye gören kâmil insanlardır. İnsan taslakları değil.

Dünyâya gelmekten maksadımız, bunlardan birini bulup terbiyesine girmekten ibarettir. İş Kadirîlik, Rifâîlik, Mevlevîlik'te değil, insan bulmaktadır.

Bir de maalesef tarîki ve tarîkati, dergâhları çok başka anlayıp işin yalnız dışında, kabuğunda kalmış olanlar vardır. Bütün tariklerde tâlim olunan zikir, Kelime-i Tevhîd ile İsm-i Celâldir. Fakat sâde Allah demek ve bunu türlü makam, ahenk ve usûlle söylemek kâfî midir? Lâzım olan, söylediğini bilmek, zikrettiğini görmek, Allah'ı bulmaktır. Bu ilmi öğretecek bu ilmin semeresini elde ettirip sâlikin geleceğini

kurtaracak muallim de, ancak kâmil mürşittir. Fakat: Her mürşide el verme, yolun sarpa uğratır, mürşidi kâmil olanın yolu gayet asan imiş.

Peygamberlerden halk mucize istediler. Halbuki istedikleri mucizeyi gördükleri halde îman etmediler. Bilmediler ki mucize, mûcib-i îman değildir. Mûcib-i îman olan şeyin cinsiyet, mânâ birliği ve beraberliği olduğunu anlayamadılar."

Aliye Hanımefendi:

- Bu sabah keman çaldım. Ferahnak peşrevini Beybabam da beraber söyledi. Sonra uzunca bir sükût oldu. Bu arada düşünüyor, geçen günkü sohbetin devamını istiyordum. Çünkü insanın kalbini temizlemesinin faydası ve kirli tutmasının zarar ve ziyanı kendisinedir ve kalbini temizleyebilen huzur duyar, rahat yaşar, pislikleri attığı nisbette de zevki artar, diye kendi kendime düşünüyordum. İşte ben böyle düşünmekte iken Beybabam şöyle buyurdu:

- "Hâsılı, insan kendi vücûdunun mimarıdır. Elemler, kederler, sürurlar, ferahlar, aydınlıklar karanlıklar, cennetler, cehennemler, yükselişler alçalışlar hep kendi amellerimizin aksidir, gölgesidir. Anla-

dın mı kızım? Hiç sebepsiz birşey olmaz vesselam... Ne yapıyorsak, ne buluyorsak bunlar hep kendi arayıp bulduğumuz şeylerdir. Binâen-aleyh arayan Mevlâ'sını da bulur, belâsını da. Kimseye atıp tutmaya, sövüp saymaya lüzum yok."

- "Bu dünyâya gelişimizden maksat, Elest gününde verdiğimiz ah-di yerine getirmek ve levhimizdeki îlâmı -ki kalb-i selimdir 1 - bu dünya mahkemesinde bir kâmil mürşit kadısından alıp korku ve hüzünden kurtulmaktır.

Öyle değil mi ya? Elest bezminde Cenâb-ı Hak bize Ben sizin Rab-biniz değil miyim? diye hitap buyurdu. Biz de Belî, evet... dedik. Fakat bu evetin doğru olup olmadığını tasdik ettirmek lâzımdır. Onun için dünya mahkemesine gönderildik. Fakat mahkemede de şahitsiz dâva dinlenmiyor. Bunun için de mürşit kadısı huzuruna ilimden ve amel-den iki şahit getirdik ve dâvamızı kazandık. Demek oluyor ki kim bu îlâmı dünyâdabir kâmil mürşitten alırsa, o kimse hür ve azat olur.

Her alıp verdiğiniz nefesinizi son nefes telâkki ederek ona göre

1- Şuarâ sûresi, 88-89. âyet: "Yevme lâ yenfeu mâlün velâ benûn illâ men et'Allâhe bi-

kalbin selîm: O gün ki, ne mal, ne de oğullar fayda vermez. Ancak Allah'a kalb-i

selîm getiren."

her hususta uyanık ve tetikte olmalı, ayıp bir şey görmemeli, kimsenin

kalbini incitmemeli, mâlâyânî ile meşgul olmamalı, gıybette bulunma-

malıyız."

-Efâl tecelliyâtı nedir?

- "Sâlik sülûkünde ve murakabesinde ilerledikçe, kendisinden zu-

hur eden hareket ve fiillerin Cenâb-ı Hak'tan olduğunu ve kendisinin

adetâ bir ağaç mesabesinde bulunduğunu, keza bilcümle mevcudatın

hareket ve fiillerinin de Cenâb-ı Hak'tan olduğunu bütün mevcudatın

dahi bir ağaç mesabesinde bulunduğunu müşahede eder."

- Sıfat tecelliyâtı nedir?

- "Sâlik, sülûkünde ve murakabesinde ilerledikçe, kendisinin bir ayna olduğunu ve bilcümle mevcudatın da keza bir ayna olup onlardan görünen sıfatın Cenâb-ı Hak'tan olduğunu ve fakat görünenin rengine ve kabiliyetine göre zuhur ettiğini anlar, meselâ müstesna bir güzelin etrafındaki cilâlı, paslı, kırık, siyah, beyaz, yeşil aynalar, onu kendi kabiliyetlerine göre aksettirirler. Keza, suyun konduğu kabın rengini alması gibi, tecellî de tıpkı kırmızı, yeşil bardaklara konmuş su gibi, rengârenk ve çeşit çeşit belirir.

Demek oluyor ki aslî hakikat birdir, tektir ve fakat mazharların yâni suretlerin kabiliyet, istidat, şekil ve rengine göre çok ve çeşitli olur."

-Esma tecelliyâtı ne demektir?

- "Sâlik sülûkünde ve murakabesinde bir feyze erişir ki kendinden zuhur eden kelâm, zikir, fikir vesâirenin Hak'tan zuhur ettiğini ve kendisinin sâdece bir tercüman olduğunu, şâir mahlûklardan ve herşeyden zuhur eden sesin de Cenâb-ı Hak'tan olduğunu ve bunların cümlesinin bir tercümandan başka bir şey olmadıklarını müşahede eder.

Bir sâlik bu efâl, sıfat ve esma tecellîsine mazhar olduktan sonradır ki zât tecellîsine vâsıl olur."

Şehitten ve şehâdetten konuşuluyordu:

- "Şehit demek, Allah yolunda can veren demektir. Sen Allah yolunda can verenleri ölü zannetme 1 , diyor Allah. Keza, Hak yolunda nefsiyle mücâhede eden âşıkların göz yaşları da şehit kanlarıyle beraberdir."

1- Âl-i İmrân sûresi, 169. âyet.

Melâhat Hanım:

- insan kendinin bir sırlar hazînesi olduğunu anlarsa işte o vakit sahip olduğu şerefi de anlar; bu insanın gurura düşmesine sebep olmaz mı?

- "Gurur, cehalet işidir. Bilmemezlikten ileri gelir. Bilen nasıl gururlanır ki, iptidası bir katre meni, nihayeti ise bir leştir."

Aliye Hanımefendi:

- Bu sabah, Beybabamla şundan bundan konuşuyorduk:

- "Güzide, Müfettiş Kıymet Hanıma Sâmiha'nın bir yazısını okumuş. O da bu sözler insanı dünyâdan çekecek şeyler... diye cevap vermiş.

Çekerse ne olur sanki? Dünya, kiminle alış veriş etmiş de sonunda silkip atmamıştır? Hangi sevinci vermiş de sonunu âh ü feryat takip etmemiştir? Dünya işvebaz, gönül kapıcı, fettan bir kadın gibidir. Fakat kimseye karılık kocalık hakkını ifâ etmemiştir." dediler.

- Beybabamın bu sözlerini kaydediyordum. Bana latife ile:

- "Ne yazdın cadı?" buyurdu. Güldüm ve gösterdim. Sözlerine şöyle devam ettiler:

- "Allah'ın öyle sevgilileri vardır ki nazarları derya, sözleri şifâ, yüzlerine bakmak gönle sefadır. Bunlardan birini bulan bahtiyar kimseler için dünya ve âhirette bu izzet, bu yücelik yeter."

Aliye Hanımefendi' nin, bu yaz da geçti, diyen Melek Hanım' in bir sözünü nakletmesi üzerine:

- "Sene diyorsun. Dünkü gün, yaptığın işleri görmek için şahitler geldi. Her ne işledinse, şimdi senin yazdığın gibi, yazıp gittiler. Fakat bu gün yine gelecekler. Çalış ki evvelki yaptığın şeylerden daha iyi işler yapasın. Bu suretle de şahitler, defterine daha güzel şeyler yazsınlar. Bu işi yarına bırakma. Olur ki yarın gelir de seni bulamaz. Onun için işini yarına bırakma. Deme ki, ben yarın daha iyi amellerde bulunurum. Mark Orel'in dediği gibi: Sen bu günü bırakıp gelecek ile uğraşmaya çalışıyorsun. Halbuki gelecek bu ânın içindedir."

Aliye Hanımefendi, Beybabasına ıztırârî ve ihtiyarî yâni mecburî olarak veya istenerek yapılan iyilikten bahsetti:

- "Yaratılışında kötülük olan kimsede iyilik, hal olmadığı için, bir zaruret îcâbı iyilik yapmaya yeltense de kötülük huyu, onu pusuda bekler ve bir fırsat bulunca da boy gösterir."

Aliye Hanımefendi:

-Amma Efendim, bâzı kimseler yaratılışları îcâbı sakin ve temiz olurlar. Bâzıları da pürüzlü olur amma fenalığı görüp ondan kaçarak iyiliğe doğru gitmeğe çalışırlar.

- "Dediğim gibi, esâsında kötülük varsa nafiledir. Bu iyilik, gün olup silinir gider. Bir kimsenin fena ahlâkını tashihe çalışması da yine iyilik damarı olmasındandır. Eğer iyi insan olmasan, kendini düşünür de fena ahlâklarını düzeltmeye çalışır mısın?

İhtiyarî iyilikten maksadın, yaratılıştan gelen iyilik demekse, şüphesiz o esaslı ve devamlı bir iyiliktir. Bâzı, bâzı muhitin îcâbı olarak

kötülükler ile karışsa bile bir gün olur safiyetini kazanır, parlar, ziynet bulur.

Keza, ıztırârî yâni çaresiz, mecburî iyilikten maksadın da kendi tabiatının aksine olarak iyilik yapmaya ve iyi olmaya çalışmak demekse, o da tabiî, kendi yaratılışı îcâbı olarak yapılmayıp zarurî olarak kendini iyi göstermek endişesiyle hareket edildiğinden, bu sunî iyiliği yapan, yaptığından kendi bile hoşnut olmaz; iyilikleri bir sebeple derhal fenalığa dönüverir."

Namazın değişik rekâtlarda emir buyurulmasından söz açılmıştı:
- "Sabah namazı iki rekâttır; cisimle cana işarettir. Öğle namazı dört rekâttır; dört tabiat kuvvetine işarettir. İkindi namazı dört rekâttır; dört unsura işarettir. Yatsı namazı dört rekâttır; cemat, nebat, hayvan ve insana işarettir. Yahut, nutfe, aleka, mudga ve insana işarettir. Namazın vasıfları hesaba gelmez derecede büyüktür. Fakat aşk çeşmesinden abdest alıp dört tekbîri bir etmeyince, cananın cemâline yüz döndürülemez."

Aramızda kâmil insanı tanımanın şükrünü ediyor ve bu şükrü ve-

renin de yine Allah olduğunu söyleyerek nefsimizin şerrinden Hakk'a

442

sığınıyorduk. Hocamız içeri girdi ve bıraktığımız yerden sözü alarak:

- "Kâmil insanın vücûdunda bütün mevcudat mahvolmuştur;
onun aşkı meydânında bütün mevcudat hayran ve mest olmuştur. Ezelde cânâmn yüzünü tavaf edenlerdir ki ancak bu varlığa ererler.

Allah, Kur'ân-ı Kerîminde kâmil insan için: Ağaçlar kalem, deryalar mürekkep olsa onu tavsif edemez [1], buyuruyor. Allah nefsinize uydurmasın! Nefislerini temizleyenlerdir ki felah bulurlar [2]."

Kur'ân-ı Kerim' deki ümit verici tebşir âyetlerinden bahsolunurken:

- "Bir âyet-i kerîmede: Onlar ki Rabbimiz Allah'tır dediler ve isti-

kâmet ettiler bu kimseler için korku ve hüzün yoktur 3 , buyuruluyor. Bu âyetin mânâsı, hem ilmin gayesi olan tevhîd, hem amelin gayesi olan istikâmet sahibi olanlar için korku ve keder olmadığını beyandır. Yine bir başka âyette: Nefsânî ihtiraslardan arınan ve güzel ahlâk sahibi olan kimse gerçek kurtuluşa erer 4 .

Diğer bir âyette ise: O kimseler ki îman ederler ve sâlih ameller işlerler, onlar için firdevs cennetleri vardır 5 , buyurulur.

Çoğa delâlet etmek üzere burada zikrettiğimiz birkaç âyette görül-düğü veçhile Kur'ân-ı Kerîm'in kulları cennetle müjdeleyen bu gibi âyetlerinin mevzuu hep hayırlı işler ve sâlih ameller üzerinedir.

Bu malûm olunca, bilmeli ki dînin esâsı îmandır. îmânın ruhu da ameldir. îmânın kemâli Allah sevgisidir. Amelin kemâli de halk sevgi-sidir. Yâni, kul nerede bulunursa bulunsun, kula düşen Allah'ın kendi-siyle beraber olduğunu bilerek onu sevmek ve halkın Allah'tan gayrı ol-madığını da bilerek halkı sevmektir.

Malûmdur ki tarikat ehli üç kısma ayrılır. Biri akıl sahipleri olup, halkı zahir, Hakk'ı bâtın görürler. Diğeri göz sahipleri olup, evvelkile-rin aksi olarak Hakk'ı zahir, halkı bâtın görürler. Üçüncüsü de saadet sahipleridir ki bunlar halka hitap etseler Hakka, Hakka hitap etseler

1- Kehf sûresi, 109. âyet: "De ki: Rabbimin kelimeleri için deniz mürekkep olsa, Rabbi-

min kelimeleri tükenmeden deniz tükenir. Yardım için bir o kadarını getirsek (yine

yetmez)."

2- Şems sûresi, 9. âyet: "Kad eflaha men zekkâhâ."

3- Ahkâf sûresi, 13. âyet: "İnnellezîne kâlû Rabbün'Allâhü sümme'stekamû felâ havfün

aleyhim velâhüm yahzenûn."

4- A'lâ sûresi, 14. âyet: "Kad eflaha men tezekkâ..."

5- Kehf sûresi, 107. âyet: "İnnellezîne âmenû ve amilü's-sâlihâti kânet lehüm

cennâtü'l-firdevsi nüzülâ."

yine Hakk'a hitap ederler.

Hulâsa, korku ve hüzünden azat olan kullar, Allah'ı seven ve halka şefkat, merhamet, af, hilm ve sabır ile muamele edip bu suretle ne kimseden incinen ve ne de kimseyi inciten kullardır."

- "Kâinat, akşam seninle tiyatroya gittik. Bu akşam da yine aynı piyesi seyretmek için aynı tiyatroya gitsek zevk duyabilir misin? Belki yüzde beş bir zevk duysan bile, üçüncü defa gidecek olsan, bu da kalmaz. Niçin? Çünkü gördün, kanıksadın ve bıktın.

Bu böyle olduğu gibi, dünya zevklerinin, şehvetlerinin, mevkilerinin, servet, itibar ve kıymetlerinin neticelerinin ne olduğunu, târih kitaplarında okuduğumuz bir yana, bugün kendi gözlerimizle gördüğümüze ne demeli? Öyle ki bir vakitler servet ve iktidar sahibi olan nice kimseler bir yandan yokluk bir yandan kalp sıkıntıları içinde kıvranmaktadırlar. Koca hükümdarlar, mevkilerinden düşmüş, taçlarından tahtlarından olmuş, yaşadıkları saltanatlı hayattan sonra halktan kimseler seviyesine inmişlerdir.

Ne tuhaf, insanlar dünya zevklerinin ve dünyâya düşkünlükleri-

nin nedametler ve acılar ile neticelendiğini gördükleri halde, nasıl oluyor da yine büyük bir istekle onlara doğru atılıyorlar?

Bunun cevâbını versene... Mademki ikinci defa aynı piyesi seyretmeye gitmiyoruz, ya bu boş ve fânî zevkler için kendimizde nasıl bir arzu buluruz? Şu hal şaşılacak şey değil de nedir?

Bu dünya kimi sevdi de sonunda atmadı? Kime bir şey verdi de fazlasıyle geri almadı? Kimi zevk ve eğlencelerine çekip de sonradan o kimseyi âh ve enine sokmadı?

Bulunduğum bâzı cenaze merasimlerinde, daha kabristandan çıkmadan evvel öyle muhaverelere şahit olmuşumdur ki, hiç değilse bu manzaradan ibret alarak kendilerinin de ergeç böyle bir çukura tıkılacaklarını düşünecek yerde, beş dakika sonra yapacakları hileli işleri konuşarak nerede olduklarını unutmuşlardı. Hattâ kendi kendilerini teselli etmek üzere, vefat eden kimsenin yaşını ve hastalığını birbirlerine sorup ne o yaşta olduklarını ne de böyle bir hastalığa duçar bulunduklarını söyleyerek, geniş bir nefes aldıklarını da görmüşümdür.

İşte kızım, piyesin canlısı olarak, günde bir kere değil, birçok kereler bu oyunu gördüğümüz halde yine de aynı gafleti işlemekten bıkmıyor ve ibret alıp uyanmıyoruz.

Şimdi burada, mesele iki ayrı cihetten ele alınabilir. Şöyle ki aklı

444

başında olan bir kimse, görüp tecrübe ettiği bir şeye, değil elem, zevk dahi olsa, üst üste düşkünlük göstermekten çekinir.

Dünyâya aşırı düşkünlük ve çılgınca zevkler ki, neticesi acılık ve nedamettir, aklı başında olan kimseler, gözlerinin önünde cereyan etmiş tecrübelerden ibret alarak onlara kapılmak gafletinde bulunmazlar.

Fakat akl-ı selimden mahrum olanlar için mesele değişir. Gözlerini gaflet perdesi bürümüş olduğundan, sonlarını düşünmeden, tartmadan, kendilerini felâkete götürecek her türlü maceraya atılmaktan çekinmezler, böylece de perişanlık gayyasında helak olurlar."

- "Zamanımız filozoflarından biri: Birbirine çok zıt olan iki ayrı

duygunun insanların bâzılarını ilme, bâzılarını da tasavvufa doğru itti-ğini söylemektedir. Bu iki meyil ve istidadın sevk ve yardımıyle büyü-müş, yükselmiş kimseler olduğu gibi, diğer meyil ve istidadın şevki ile şöhret bulup yükselen kimseler de vardır. Meselâ bir İngiliz filozofu olan Hume'de bu ilim meyli hâkimdir. Halbuki William Black'ı, ilme karşı şiddetli bir husûmette ve derin bir tasavvuf irfanı içinde görürüz.

Fakat hakimlerin çoğu, ilimle tasavvuf ihtiyâcını birlikte duymuş-lardır. Onlar bütün hayatlarını bu iki anlayışın arasını bulmaya sarfet-mişlerdir. Eski hakimlerden, ilimle tasavvufu birleştiren iki büyük filo-zof gelmiştir ki biri Heraclite diğeri Eflâtundur.

Bence de maddî bilgiler ile mânevi bilgileri birleştirmek, birçok ci-hetten faydalıdır. Çünkü ruh terbiye ve irşadına memur olan hocaların, kendilerine müracaat eden talipleri, aklen de tatmin etmeleri lâzım ge-lir.

Gerçi zahir ilmi olmayan bir mutasavvıfın da müridi, talebesi bu-lunursa da maddî bilginin yardımıyle irşadın daha tesirli olduğu aşikârdır. Onun için manevî bilgisi kadar dünya ilimlerine de âşinâ olan Mevlânâ Hazretleri: Karşıma fâzıllar, âlimler, âkiller ve çok bilen iyi düşünen kimseler gelsinler de onlara güzel, ince ve garip şeyler arz edeyim, diye tahsiller ettim ve ilimde türlü zahmetler çektim buyurur.

İlim ne demektir? Garplı ilim adamlarının telâkkilerine göre ilim,
hâdiseleri tahlil ve îzah etmekten ibarettir ki bu connaissance discursi-
ve, yâni nazarî bilginin veya aklın, connaissance intuitive yâni gönül
bilgisi ile münâsebeti yoktur. Belki aralarında ayrılık vardır. Bakınız
îzah edeyim: Auguste Comte ile Littre birbirlerini takiben astronomi,
fizik ve kimyaya, hâsılı maddenin bütün tezahürlerine tatbik olunan

bu usûlün, o ilimlerde mühim ilerlemeler meydana getirdiğini teslim
etmemek haksızlık olur, diyorlar. Yalnız bu iki hakîm yine diyorlar ki:
Biz yalnız gördüğümüz, işittiğimiz, duyduğumuz velhâsıl hislerimiz
vâsıtasıyle bildiğimiz şeyleri kabul etmeliyiz. Bilinmesi mümkün olma-
yan şeyleri aramamalıyız. İşte pozitivizm denilen meslek budur.

Fakat ne yapalım ki hislerimizin bize bildirdiklerini tahlile koyu-
lunca mutlaka aldandığımızı görürüz. Güneşin, etrafımızda döndüğünü
görüyoruz. Ayın, yıldızların da öyle. Halbuki doğru mu?

Ahenkli sesler işitiyoruz, Bunlar, bizatihi sakin bâzı dalgaları ha-
vanın nakletmesinden ibaret değil mi?

Sonra, ışığın tesirlerini, tabiatın muhteşem manzaralarını ne büyük hayretler ile temâşâ ediyoruz. Hakikate gelince, ne renk var ne de ışık... Yalnız esiri hareketler vardır ki, bunlar göz sinirlerimize çarptığı vakit bizde o ışık ihsaslarını hâsıl etmektedir.

Sıcaktan soğuktan bahsederiz. Halbuki kâinatta ne sıcaklık ne de soğukluk vardır. Var olan yalnız harekettir. Yaratılış alemindeki bütün hâdiseler, ihtizazdan, hareketten doğmaktadır. Fakat bunların adedini bilmek mümkün değildir. Meselâ harareti meydana getiren ihtizazların adedi saniyede 380 tirilyon ile 830 tirilyon arasında olduğu vakit görülebilir.

Elimizi ateşte yakıyoruz. Fakat yanma duygusu, yalnız dimağımızda vücûda geliyor. Su buharı gözle görülmüyor, geçiyor. Şualar gözle görülmüyor. Hele güneş ışığının gözle görülmeyen ne mühim tarafları vardır. Demek oluyor ki tabe evliya Allâhi lâ havfün aleyhim velâhüm yahzenûn: Haberiniz olsun ki Allah'ın velîleri için hiçbir korku yoktur. Onlar mahzun da olacak değillerdir."

Bu bahçelerden biri, tevhîd bahçesidir. Şayet burada, şirke âit ve şüpheye dâir otlar bitmişse, bunları koparıp atmak îcap eder.

Malûmdur ki bütün ilimlerin gayesi tevhiddir. Bu hâsıl edilince, dünyânın çeşitli zahirî bilgilerine sahip olmuş bir kimsenin lüzumsuz yere yorulduğu anlaşılır.

İkinci, tevekkül bahçesidir. Tevekkül demek, Allah'tan gayri fail olmadığını bilmek demektir. Bu bilinmedikçe de, ben Allah'a mütevekkilim, demek doğru olmaz. Bu bahçede de korku ve endîşe dikenlerini koparıp atmak lâzımdır.

Üçüncüsü tefviz, yâni kendini Hakk'ın irâdesine terkeylemektir ki bu bahçede tedbir ve ihtiyardan, şahsî isteğini kullanmaktan ileri gelen dikenler görülürse söküp atmak gerekir. İşini Allah'a bırakanın yâni tefviz edenin ne elemi olur ne kederi. Her işini Allah'a bırakmak, tedbir alsan, kendi irâdeni kullansan da bunu sırf bir âdettir diye yapmak, tedbîrinden bir şey beklemeden, bir fayda ummadan, Allah'tan gayri ve onun irâdesinden başka hiçbir şeyin tesîri olmayacağını bilmek ve tedbîrine bağlanmamak lâzımdır.

Dördüncü sabır bahçesidir ki, başlıca dört kısma ayrılır: Biri, Hakk'a lâzım gelen kulluk hususunda karşına çıkacak güçlüklere sabır. İkinci, dünyânın zevklerine, sürurlarma, ferahlarına kendini kaptırmamak hususunda sabır. Üçüncü, dünya fazlalıklarını elde etmeye çalışmamak hususundaki sabır. Dördüncü de, musibetlere, felâketlere sabır.

Asıl teşbih de sabırdır. İşte bu dediklerimizin hilâfında, bahçesinde bir şey görürse onları çıkarıp atmak lâzımdır. Hazret-i Yûsuf kuyudan selâmet sahiline çıkmak için nasıl uzatılan ipe tutunup çıkmış ise, insanı da bu dünya zulmetinden nûrâniyete çıkaracak ip sabırdır. Allah, sabırlı olan kimseler ile beraberdir 1 .

Beşinci bahçe rızâ bahçesidir ki, Allah'tan ne nîmet için bir şey istemek ne nikmetinden yâni ceza ve çile yollu verdiklerinden kurtulmak için yalvarmaktır. Bilâkis hâdiseleri olduğu gibi kabul etmeye çalışıp, bu hâdiselere karşı dargınlık, küskünlük ve itirazda bulunmamaktır.

Altıncı, marifet bahçesidir ki, Allah'tan gayri ne varsa ondan soyunmak ve Hak'tan gayriye meyil eylememek, Allah'ın ahlâkı ile ahlâklanıp, sabırlı ve razı, mütevekkil ve teslimiyet sahibi olmaktır.

Yedinci bahçe muhabbettir ki, Allah'ın aşk ve muhabbetine hiçbir şeyi tercih etmemektir. Nefis, evlât, mevki, servet putlarını kırıp at-

maktır.

1- Enfâl sûresi, 46. âyet.

Sekizinci bahçeye gelince, bu da hikmettir ki kavilde, fiilde, talep-
te dürüst olmaktır. Yâni, Allah'ı söylemek, Allah için işlemek, muradı
Allah'tan gayrı olmamaktır.

İşte bu bahçelere giren bahçıvan, her şeye hayat veren su ile o gü-
zel çiçekleri ve ağaçları sular ve bu suretle de canına can katar."

Vefakâr olmaktan konuşulurken, söz, Erenköyü'nde yaz mevsimi-
ni içinde geçirdiğimiz Doktor Suphi Neş'et Bey 'in köşkünün bahçesin-
deki ceviz ağacına intikâl etti. Hocamız bize dâima:

- "Vefa, Allah'ta ve Allah'ın sevgililerindedir,"

Demiş ve her söylediğini işlemesine alışmış olduğumuz için bu hükmünü de hareketleri ile doğrulamak ve isbat eylemekten geri kalmadığını göstermiştir, işte, havalar sertleşmiş ve yazlıktan Konağa nakledeli bir hayli zaman geçmiş olduğu halde, bir gün Erenköyü'ne gidip ceviz ağacını ziyaret etmek arzusunu gösteren Hocamız:

- "O bana yazın süt annelik etti. Meyvesinden yedim. Şimdi gidip ağacı okşamak isterim," diyerek istanbul'dan Kadıköyü yakasına geçip, ağacı ziyaret eylemiştir.

Bir gün de, Filibe'deki Alyans Izrailit Mektebinde sınıf arkadaşları arasında tercihen alâkadar olduğu Izrail Kalep ismindeki bir arkadaşının istanbul'da doktorluk yapmakta olduğunu öğrenerek telefon rehberinden adresini bulup bu çocukluk arkadaşına bir ziyaret yapmıştır. Aradan geçen uzun seneler yüzünden, eski sınıf arkadaşını tanımayan doktor, Hocamızı bir ecnebi hasta zannederek, evvelâ Fransızca olarak ne lisan konuştuğunu sormuş ve: Türkçe! diye aldığı cevaptan sonra, Hocamız:

- "Bundan şu kadar sene evvel, Filibe'deki mektepte bir ders senesi okuyan tek Türk talebe vardı. İşte o benim!" demiştir.

Sevincinden ve bir o kadar da hayretinden ne söyleyeceğini şaşı-

ran doktor, büyük bir muhabbet ve minnet ile Hocamızın ellerine sarılmış ve ağlar hâle gelmiş, misafirini evinde biraz daha tutabilmek için çocuklar gibi yalvarmış, dil dökmüştür.

Müsamaha, af ve hoş görürlükten bahsedilirken:

- "Allah her suçu affeder. Ancak kul hakkı ile şirki yâni ikiliğe düşmeyi affetmez.

Hazret-i Pîr Efendimiz bir gün bir kimseyi zina ederken gördü. Yanındakilere: Bu adama ne dersiniz? deyince: Zânî, alçak, deriz... diye cevap verdiler. O zaman Hazret-i Pîr: Öyle demeyiniz. Bir tövbe-i nasuh edip de sizden ileri geçmeyeceğini ne bilirsiniz? buyurdu.

Allah'ın rahmeti geniştir. Bunu unutmamak lâzımdır. Anatole France'ın, Tais isimli romanını okudunuz. Günahkâr Tais'i kurtarmak isteyen papaz ne oldu, Tais ne oldu?"

Dervişliğin gerçek mânâsından konuşulurken:

- "Dervişlik kime bağışlanırsa, onun kalbi pâk olur. Etrafına gölgesini yayan, yemişi tükenmez, dâim taze olan ağaca benzer. Onun nefesinden misk ü amber tüter. Budağından etrafı yeşillenir, yaprağı dertliye derman olur. Gölgesinde bir çok hayırlar işlenir."

- "Yaratıcı kuvvet, evvelâ faal (aktif) olarak zuhur etmiştir ki buna akl-ı kül derler. Bu faaliyet, münfail (passif) bir sıfat meydana getirmiştir ki bu da nefs-i küldür.

Akl-ı kül ile nefs-i külden, yâni yaratıcı kudretin faal (aktif) ve münfail (passif) sıfatlarından dokuz felek meydana geldi. Bundan da dört unsur zuhur etti: Ateş, hava, su, toprak.

Bunların birleşmesinden ise üç varlık doğdu: Mâden, nebat, hayvan ki hepsi birden on sekiz eder. Her biri zuhurdaki çokluk itibariyle bin sayılır. Bu suretle on sekiz bin olur. Yaratıcı kuvvet, Hakk'ın mutlak varlığıdır. Akl-ı kül, hakîkat-i Muhammediye'dir. Nefs-i kül, hakî-

kat-i Muhammediye'nin toplu olarak, öz olarak zuhurudur. Bu iki âleme, ahadiyet ve vâhidiyet denir. Allah, ahadiyyü'z-zât ve vâhidiyyu s-sıfat'tır. Hakîkat-i Muhammediye'nin tafsil ile zuhuru dokuz feleği meydana getirmiştir."

- "İnsanlık, yalnız iyilik sahibi olmakla tahakkuk etmez. Zîra bâzı kimsede iyilik yapmak isteği, bir meşrep, bir alışkanlık halindedir. İyilik yapar. Fakat kendisinde iyi ahlâk ve kalb-i selîm yoktur. İçi karmakarışık, bozuk düzen olan kimsenin yaptığı iyilik o işe mahsustur. Öyle ki, bu kimsenin niyeti salim ve hulûsu tam değilse, günün birinde nefsine ağır gelen herhangi bir sebeple, kafası kızıp, yaptığını da yapaca-

ğını da ayak altına alır. Hattâ bir zamanlar iyilik ve hayır yaptığı kimse hakkında hatıra gelmez fenalıklar düşünür ve yapar. Şu halde iyilik sahibi o kimsedir ki, nefsinin yalancı balonu bir iğne temâsıyle sönüp gitmez."

Hüsniye Hanım:

- Hikmetin başı Allah korkusudur, buyuruluyor. Fakat Allah korkusu nedir 1 ?

- "Zâtın biri diyor ki: Zamanımız insanları saadet vermeyen zevk, ilimden nasip almayan saadet ve hikmetsiz ilim arıyorlar. Onun için de bulamıyorlar.

Netice hikmete ve ilme bağlanıyor.

İlim ne demektir? İlim, kendini ve Allah'ını bilmek demektir. Bütün ilimlerin gayesi tevhîddir. Binâenaleyh insan ne kadar cihanın allâmesi de olsa, ona allâme-i cihan denir. Fakat insan denmez. Bir kimseye insan demek için, kendini ve bu suretle de Allah'ını bilmek ilmine vâkıf olması lâzımdır.

İlmin bu olduğu ve bütün ilimlerin ruhunun da Allah ilmi olduğu anlaşılınca, sıra hikmete gelir. Hikmet, kulun Hak'la söylemesi, Hak için işlemesi ve matlûbu Hak olmasıdır, sözlerinin Hak kelâmı, yâni Hakk'ın sevdiği kelâm ve işlediği, Hakk'm sevdiği ameller ve talebi de

ne dünya ne âhiret olup, matlûbu ancak Cenâb-ı Hak olmasıdır. Ne söylerse, ne işlerse, ne isterse onun altında gizli olarak Hakkın rızâsını gözetmek suretiyle işlemesi, söylemesi ve ancak onun cemâlini talep eylemesi demektir. İşte, hikmetin başı Allah korkusudur demek budur."

- "İnsan olana yakışan düşünmek ve ibret almak, sözü şükür ve medih için söylemek, gördüklerinde Allah'ın kudretini seyretmektir."

Nazlı Hanımefendi, varlık ve yokluktan konuşuyordu:

- "Ben kendi bildiklerimi terketmekle mârufa, bilinene erdim. Onlar daha kendi bildiklerini terketmediler, kaftanları yeni kaldı."

- "Ehlullâhın ilk hallerini görenler kuvvetle Allah'tan çekinir ve

ibâdete düşerler. Sonraki bast hâlinde yâni insanın, Allah'ın lutfunu gönlünde hissetmekten duyduğu inşirahla söylediklerini duyanlar ise şaşkına dönerler. Halbuki ehlullâhın bast âleminde söylediği bu sözler kendilerine âit değildir. Hakk'm bir tecellîsidir."

- "Bugün mektepte, çocuklara bâzı şeyler yazdırdım. Aynı sözleri size de tekrar edeyim: Sizin olmayan hâriçteki güzellikler ile öğünmeyiniz. Benim bir atım var, bu atım güzeldir. Fakat benim, atım güzeldir, diye gururlanmaya, hiç hakkım yoktur. Çünkü bu güzellik bana değil, ata aittir.

Öyle ise sana âit olan nedir? Yalnız ve yalnız aklın değil mi? Eğer bu aklınla eşyayı ve her şeyi olduğu gibi kullanmayı bilirsen, o vakit kendini takdir edebilirsin. Meselâ bir kimse, arkadaşlarına özenip rakı içmeye heveslense, evvelâ akliyle, rakının sonunda vereceği maskaralıkları ve içkiye müptelâ olanların vücutlarının nasıl harap olduğunu ve helake sürüklendiklerini, bu uğurda mallarını servetlerini yok edip ailelerini sefalete mahkûm ettiklerini, keza, kumarın sabahlara kadar nasıl insanı uykusuz bırakıp heyecan ve üzüntülerle vücûdunu ve kesesini harap ettiğini ve meselâ bir kötü arkadaşın sohbetinde bulunmanın da bir geçici illet gibi kendine bulaşacağını düşünür de aklını bu kötü işleri yapmamak hususunda kullanabilirse, o vakit kendini alkış-

lamalıdır.

Evet, benim güzel bir otomobilim, şâhâne bir apartmanım yahut güzel bir vücûdum var diye gururlanmak elbet akıl kân değildir. Çünkü bunlar senin değildir. Dediğimiz gibi, senin olan ancak aklındır."

- "Size saadetin sırrını söyleyeyim mi? Herkes saadet peşinde koşar. Onun için siz de bu sırrı bilmek istersiniz. Bakınız ne basit: Her şeyin kendi arzunuz veçhile olmasını istemeyin. Olan şeyleri hoşlukla kabul edin! Kendinizi her zaman hâdiseleri geldikleri gibi kabul etmeye hazırlayın, istediğiniz gibi olmasına değil. İşte saadetin sırrı budur, yâni: Hayır olandadır 1 .

Demirden bir leblebi ki yutmak herkesin kârı değildir."

1- El-hayrü fi mâ vaka'a (Hadîs-i şerif).

- "Size şâhâne bir amelden bahsedeyim: İyilik yapınız ve kendiniz hakkında şunun bunun fenalık yapmasına veya söylemesine kulak vermeyiniz."

Yakınlardan birinin yarın mahkemeye gideceğinden bahsedilirken, etraftan biri: Kim bilir bu dâvanın neticesini düşünerek ne heyecan geçiriyordur, dedi:

- "Bundan, bizim de mahşer gününde olacak mahkememiz için heyecan geçirip geçirmediğimizi düşündüm de hatırıma, Kur'ân-ı Kerîm' de Cenâb-ı Hakkın buyurdukları geldi: Herkes yarın buradaki ameliyle cezâlanacaktır. Allah'ın emri yolunda gitmeyenler cehenneme sevkolunacaklardır ve orada cehennem zebanileri: Size Cenâb-ı Hakkın emirlerini söyleyen ve sizi mahşer günü ile tehdit eden resuller gelmedi mi? Niçin onları dinleyip yolunuzu düzeltmediniz de dünyânın yalancı ve geçici olan zevklerine dalıp Allah'ınızı unuttunuz? Şimdi cehenneme giriniz ve orada dâim kalınız. Bu cehennem, kibirliler için ne çirkin bir yerdir 1 " diyeceklerdir.

Allah'ın emirlerini memurlarından dinleyip, Hakk'ın razı olduğu

yolda giderek Allah'a bağlı olan ikinci kısma ise Cenâb-ı Hakk'ın

hazinedarları: Hoş geldiniz, Allah'ın selâmı üzerinize olsun, buyurun...

Cennetlere girin ve orada dâim olarak kalın 2 , diyecekler.

İşte, Allah'ın bu sözlerinden haberimiz yok, bilmiyoruz, duymadık

okumadık... diyenlere de ben dilimin döndüğü kadar söylüyorum. İstinde öldürecek vâsıtaları çoğaltmakta

ve geliştirmektedir."

- Hikmetlerin başı Allah korkusudur, demiştiniz. Bu sözü biraz

izah eder misiniz'?

- "Allah bir kâbus mudur ki korkulsun! Bir fenalık mı yapar ki ür-

külsün. Bir küçük çocukla anasının arasındaki irtibatı düşünelim: O

anasını ne derece sever. Fakat ana, onun sevgisinden kat kat ziyâde

onu sever.

Fakat çocuk, annenin hoşlanmadığı istemediği ve dolayısıyle kendisine zarar verebilecek bir yanlış iş yaptı mı, elbet ananın canı sıkılır ve çocuğunu tenkit eder, azarlar, sevdiği şeylerden mahrum etmek, hapseylemek hattâ dövmek gibi hareketlere bile baş vurur. Fakat bu tutum çocuğun iyiliği içindir. Yoksa ana, çocuğuna karşı bir umacı değildir.

Ya Allah ki, anaya da sevgiyi veren odur; onu umacı gibi kâbus gibi göstermek reva mıdır? Korkacaksan, kendinden kork. Ben şu işi ve bu hatâyı Allah'ın sevmediği ve istemediği surette yaparsam, evvelâ kalbim beni suçlar de. Allah zâlim değildir ki korkasın. O zulmü işleyen sensin. O azarlama ve suçlamaya sebebiyet veren sensin. Allah, gafuru r-rahîmdir. Zalûm ve cehûl yâni çok zulmedici ve çok câhil olan sensin."

Mürşit karşısında müridin arzu ve taleplerinden bahsediliyordu:

- "Hazret-i Mevlânâ buyurur ki: İsteklerimi, arzularımı gönlümden uzak ettim. Gönlümü onlardan temizledim pâk ettim. Senin gönlün ne arzu ediyorsa ben onu talep ediyorum.

İşte hakîkî aşk budur. Yâni cananın arzusu ne ise senin arzun da

o olmalıdır. Yoksa, senin, onun arzu ettiğinden başka bir şeyi istemen, kendi arzuna âşık olman demektir. Mısrî-i Niyâzî de bu yolda ne diyor:

Kim ki candan geçmez ise deyin bize yâr olmasın

Ar u ırzıyla gelip âşıklara bâr olmasın

Onun için Necmeddîn-i Kübrâ Hazretleri buyurur ki: Allah'a giden yollar, mahlûkların nefesleri kadar çoktur. Bunlardan bilhassa üç yol vardır: Biri tâatler ve ibâdetler ile meşgul olan kimselerin yolu; ikincisi, riyazetler ve mücâhedeler ile meşgul olan kimselerin yolu; üçüncüsü aşk yoludur.

Birinci yoldan Hakka vâsıl olanlar pek azdır. İkinciden vâsıl olanlar ise evvelkilere nisbetle daha ziyâde ise de yine nâdirdir. Üçüncü yolun başlangıcı bunların nihayeti olur.

İşte bu aşk yoluyle yol alanların istekleri de arzuları da maşuklarının arzusudur.

Yine Mevlânâ Hazretleri buyurur: Benim arzularım, bu cihanın devlet ve debdebesi değildir. Benim arzum, daimî bir ömür de değildir. Ben, arzulardan gönlümü pâk ettim. Senin isteğin ne ise ben onu isterim.

İşte hakîkî aşk budur."

Söz bu noktaya gelince mecliste hazır bulunan Hâkim Rızâ Bey:

- insan hiçbir şeyi sevmemeli. . . dedi.

- "Niçin? Dünyâda sevilecek pek çok şey vardır. Fakat hakîkî aşk, bu sevilecek şeylerin her birinin üstündedir. Gerçek âşık, maşukundan bir hitap bir davet duysa, bütün diğer sevilecek şeyleri bırakıp gidebilen kimsedir."

Bâzı kötü görünen işlerden sonunda iyilikler zuhur ettiği konuşulurken:

- "Hazret-i Mevlânâ buyurur ki: Hiç şüphe etme, her zararın al-

tında ne kadar menfaatler vardır. Her zahmetin sonunda ne kadar ferahlıklar vardır. Her güçlüğün neticesinde ne kadar sürurlar ve kolaylıklar vardır. Bu böyle olduğu gibi, ölümü ve fena bulmayı dahi hayat ve beka takip eder. Çünkü zıt zıttıyle ortaya çıkar."

Sıcaktan ve susuzluktan bunalan bir yolcunun, yolda bulduğu bir elmayı ısırması sonra da kendisine âit olmayan bir şeyi yediği için elma bahçesinin sahibini bulup helâllik dilemesi, onun ise kör, sağır ve dilsiz olan kızını nikahlamak şartı ile hakkını helâl edeceğini söylemesi üzerine adamcağızın çaresiz razı olması, fakat evlendikten sonra kızın gören, duyan ve konuşan bir dünya güzeli olduğunu anlaması ve kayınpederi olan zâtın onun ahlâk bütünlüğünü denemiş bulunduğu hikâye edilmesi üzerine:

- "Allah hakkından o derece korkan bir kimseye Allah'ın verdiği nîmet de böyle olur. Kullara yapılan en ufak şey dahi kaybolmadığı halde doğrudan doğruya Hak nâmına yapılan bir şey zayi olur mu?"

Allah'ın kullarına yap ve yapma dediği yâni emir ve nehyettiği meselelerden söz ediliyordu:

- "Cihanda bulunan bütün mahlûklar, kötülük yapanlar, günah

işleyenler, münafıklar yoldan çıkmışlar da Allah'ın kuludur ve hepsine birden bu emir ve nehy gelmiştir. Bâzıları emirlere itaat etmiş ve nehiyden kaçınmış ve Hakk'ı Hak olarak bilmişler, o yoldan Allah'a yaklaşmışlardır.

Bunların içinden birçoğu da kâh dinlemiş kâh bildiğine gidip kullukta kararsız olmuşlar, bir kısmı ise büsbütün yoldan çıkıp kendi bildiklerine gitmişlerdir.

Bir peygamberin ashabı içinde de ona hakkıyle tâbi olanlar bulunduğu gibi, münafık ve sapıtmış olanlar da vardır. Peygamber olur da, ashabı arasında fitne ve fesat ehli bulunmak hele mürtet olmak yâni îmânından dönmek yakışır mı? denemez. Hayır ehli de şer ehli de karşılığını Allah'tan görürler. Fakat cemiyet bunlardan hâlî olamaz. Velevki peygamberlerin ashabı dahi olsalar...

Keza, bir kâmil insanın etrafında bulunanların hepsinin de, mat-

lûp olan dereceye yükselmeleri imkânsızdır. Bunda şaşılacak bir şey yok. Bu, böyle gelmiş böyle gider. Maamâfıh bunlar da hak ettikleri âkibeti ergeç bulurlar.

Bu hususta peygambere bir eksiklik düşmediği gibi, onun vekili olan kâmil insana da bir noksan gelmeyeceği tabiîdir."

Kendini unuttuğun vakit Allah'ı zikret ... hakikatinden bahsedilirken:

- "Kendini unuttuğun vakit yâni aklı terkettiğin zaman demek. Çünkü hicap, perde dünyâya taalluk eden akıldır. Binâenaleyh aklı bırakıp aşka kavuşursan, işte o vakit, Allah'ın cemâlinden gayrı her şey fânidir sırrı aşikâr olur ve bu aşkın içinde zikir, zikreden ve zikrolunan kendi olur."

Üsküp, Manastır ve Makedonya'nın büyük bir kısmı Türk idaresi ve hudutları içinde iken, bu topraklarda seyahat etmekte olan Hocamız, Belgrat'ın bir otelinde bir papazla aynı odada kalmaya mecbur olmuş. Fakat papazın, Fransızca, İngilizce, Almanca ve Türkçe hiçbir

lisânı konuşamaması yüzünden bu mecburî sükûtun, o arkadaşlığı tadsız bir hâle getirdiğini biliyorduk. Buna benzer bir hâdise o eski hâtırayı bize yeniden düşündürmüştü. İşte bu vesile ile:

1- Kehf sûresi, 24. âyet.

- "Allah sarayının mahremleri ve Allah esrarının arifleri olan kimselerin de aşk ve muhabbet-i ilâhiyeden mahrum olan nâmahremler ile beraber bulundukları vakit, ruhen azap ve ıztırap içinde kalmaları tabiîdir."

Hazret-i Süleyman, hüdhüt ve karganın hikâyesini konuşuyor, Süleyman'ın hüdhüte ve hüdhütün Süleyman'a söylediklerini anlatıyorduk:

- "Aklı temsil eden hüdhüt, ruhu temsil eden Süleyman'a: Ben bu tabiat toprağından silkinir ve mâsivâdan soyunup Allah'a yüz çevirerek uçarım. Beşeriyet ağırlıkları bana hiçbir suretle mâni olmaz, dedikten sonra sözüne devamla: Uçtuğum yüksekliklerden, her şeyin ne olduğunu bilirim. Ey hükümdar, siz kuvvetleriniz ve hisleriniz askerleriyle bir sahraya gider, yâni bu dünya muhabbeti sizi bir sahrada bırakır ve susuz kalırsanız, işte o vakit ben aşk ve muhabbet, ilim ve marifet suyu ile sizi sularım ve sizi o tûl-i emel yâni bitmez tükenmez hırs ve arzu girdabında helak olmaktan kurtarırım diyor.

Karga mesabesinde olan vesvese ise Süleyman'a şöyle sesleniyor: Adam sende, onun dediğine ne bakıyorsun? Söylediği doğru olsa bari... görüyorum ki çok defa yanılıyor, tuzağa tutuluyor. Şu halde söyledikleri nerede kaldı?

Mesnevî-i Şerifte geçen bu hikâyenin bir derece daha derin ve yüksek mânâsı ise şöyledir:

Rabbânî sırların sahibi ve kâinatın mânâsını idrak eden Huda erleri, keşif yolu ile her şeyi bilir ve görürler. Fakat bunları inkâr edenler, kaza ve kaderi de inkâr ederler. İşte bu rabbânî sırların sahibi mesabesinde olan hüdhüt der ki: Münkirler kaza ve kaderi inkâr etmekle ne kadar haksızlıkta bulunmuş olurlar. Zîra bilmiyorlar ki kaza ve ka-

der geldiği vakit ay da tutulur, güneş de... Benim de ay mesabesinde olan aklım ve basîret nuru mesabesinde olan güneşim de tutulur. Bu suretle kalbimin o geniş ve mukaddes arazîsi zulmet içinde kalır. Bu münkirler bilmiyorlar ki, kendilerinin inkârları da o kaza ve kaderin icâbıdır. Bunlar bilmiyorlar ki bir münkirin inkârı ve bir müminin ikrarı, hâsılı iyi veya kötü her kimsenin kârı, kaza ve kaderin hükmü altındadır.

Bakın size bir şey söyleyeyim: Allah, Hazret-i Adem'i halkettiği vakit ona baştan aşağı nûriyle, zâtiyle tecellî etti. Âdem, o tecellînin doğduğu parladığı ve esma ve sıfât-ı ilâhiyenin zuhur ettiği yer oldu.

İşte bu halde Allah meleklere, Adem'e secde etmelerini emretti. Melekler, Âdem'in ilâhî tecellîye mazhar olduğunu görünce, Allah'a secde eder gibi ona da secde ettiler ve Âdem'in o tecellîye mazhariyetinden dolayı ona tazim ve hürmet secdesi ettiler.

Allah cennette bir ağaç zuhur ettirdi, Havva'yı Âdem'e zevce olarak verdi ve ikisine de hitap ederek: Bu ağaca yaklaşmayınız, zâlimlerden olursunuz, dedi. Fakat Âdem'le Havva ne yapsınlar ki o

güzel Allah, bu ağacı, aşk ağacı kılmış ve Musa'ya yine bu ağaçtan: Ben senin Rabbinim! hitabı zuhur ettiği gibi, ondan da aynı hitabı Âdem'le Havva'ya duyurmuştur. Böylece onlarda da akıl ve fikir ortadan kalkarak ağaca yaklaşmışlardır.

Gûyâ Cenâb-ı Hak Âdem'le Havva'ya: Siz, akıl mertebesinden aşk mertebesine çıkmaya çalışmayınız. Çünkü bu mertebede mihnet ve can pazarı vardır. Bu suretle nefsinize zulmetmiş olursunuz. Amma öyle bir zulüm ki bütün adiller içinde, öyle bir cehil ki bütün ilimler içindedir.

İşte bu suretle Cenâb-ı Hak, kabiliyeti olan kimseleri aşka haris kılmış, adetâ o mertebeye doğru arkalarından itmiştir. Bütün şu üstün fikirleri sayıp döken hüdhüt, nihayet: Bu yüce kimseler peygamber oldukları halde aldanıyorlar da benim aldanmamı nasıl çok görebilirler ey hükümdâr-ı zîşân? Kaza ve kader ânı gelince kim aldanmaz ki ben aldanmayayım? diyor."

Yaşlı, hastalıklı ve bir ayağı sakat olduğu için madenî çizme ile yürüyen bir kardeşimiz vardı. Çok çetrefil bir Karadeniz aksanı ile konuşan ve okuyup yazması da olmayan bu ümmı kadına, bir mânâda hikmet ve irfanın canlı âbidesi demek caizdi. Fazilet onda, sabır onda,

doğruluk onda, insanlık, vefa ve aşk u muhabbet onda idi. Beşerî ölçülere göre câhil denen bu kadın, manevî ölçülere göre hakim ve arif kişi idi.

Bir gün Efendisini ziyarete gelmiş idi. Dönerken, Güzide Hanımefendi Validemiz: Güle güle Güleser Hanım... diye kapıdan uğurlarken:

-Anacığım bu kapıdan çıkarken insan gülmez, ciğeri yanar... diye cevap vermiş. Validemizin: Biraz daha dinlen de öyle git... demesi üzerine: Sizi görünce hemen yorgunluğum geçer amma, (göğsünü göstererek) burası dinlenmez ki... demiş ve gözlerinin yaşını silerek ağır ağır yürümeye başlamıştır.

Allah nedir, diye sorulmuş olan bir suâle verilen cevap:

- "Allah, akl-ı küldür. Peygamberimizin dediği gibi, Allah'ı bilmek isteyen, kendi nefsini bilmelidir. Camille Flammarion der ki: Hiçbir şey yoktan vücûda gelmeyeceği cihetle, bilcümle eşyanın vücûd-ı Hak'tan neş'et etmiş olması yâni onun tezahürleri ve tecellîsinden

ibaret bulunmuş olması lâzım gelir.

Aşk üstadı Mevlânâ ise:

Şems-i men Hudâ-yi men bekâ-yi men

Ey tü behak resîdeem ey hak hak güzâr-i men

Mevlânâ Hazretleri bu sözleriyle: Beni Hakk'a eriştiren ve bana, senin ve bütün kâinatın Hak olduğunu öğreterek benim hakkımı ifâ eden Hak sensin... Eğer sen olmasaydın ben de ulemâ gibi, Allah'ın, şu kâinat vücûdunun gayrı ve mahlûkâtın halikı ve mevcudatın mucidi olduğuna îtikât ederdim... demek istediğini söyleyenler olduğu gibi, aşağıdaki mânâyı daha mülayim bulduğum için onu da söylemek isterim.

Ey benim mâlik ve sahibim, ömrüm gibi, azız kurtarıcım! Benim beka mertebesine erişmeme vâsıta sensin. Ben senin delâletinle Hakk'a eriştim ey benim ehl-i Hak dest gîrim...

Hulâsa, insanın, vücûdunun Hak'la kâim olup müstakil bir vücûda mâlik olmadığını ve Hakk'ın fiil ve sıfatları ile ancak o kimsenin istidat ve kabiliyet derecesine göre onda tecellî ettiğini bilmek gerektir."

Tasavvuftan soruldu:

- "Tasavvuf, ölümsüz hayat ve her hal ve vakitte edeptir.

- "Tarikat tevhîd ilmini öğrenmek için kurulmuş bir cemiyettir. Böyle olduğu halde bu cemiyette yekdiğerine düşmanlık nasıl olur? Hâsılı tarîkatin ve insanlığın icâbı tevhîddir. Siz kendi aranızda bu tevhide varamazsanız nasıl derviş olursunuz?"

Hâtemü'l-evliyâ, yâni evliyaların sonu olan Muhiddîn Arabi'nin Hâtemü'l-enbiyâ, yâni peygamberlerin sonu olan Resûlullah'tan efdal olduğunu söyleyenler bulunduğu beyan edilmesi üzerine:

- "Ulu Peygamberimiz Efendimizin ruhu, her şeyden evvel halk olunduğu ve: Sen olmasaydın ey Habîbim ben bu kâinatı halketmez-dim, buyurulduğu için, hâşâ ona üstün gelecek kimse yoktur. Bu anla-

şıldıktan sonra, Resûlullâh'ın ikinci cephesine gelelim: Bir gül fidanı her nerede biterse o hep güldür. Binâenaleyh Peygamberimizin o güzel gül ağacından olan bir mânâ gülünün fidanı da herhangi bir yerde biter ve herhangi zamanda zuhur ederse, elbet o gül de aynı güldür. Kokusu da şüphesiz o manevî gülün kokusudur. Her ne kadar yerde ayrılık olsa da o ilim ve zevkte ayrılık olmaz. Bunun için Muhiddîn Arabî Hazretleri de Resûlullâh'ın vekili ve halîfesi olmak ve el-vekîl ke'1-asîl mânâsı gereğince, vekîlin de asil mertebesinde bulunması suretiyle Muhiddîn Arabi'den de Peygamberimizin zevken ve ilmen tecellîsi yadırganamaz. Hazret-i Mevlânâ da aynı mânâya işaretle: Maşrıktan doğan güneş şayet mağripten de doğacak olsa yine aynı güneştir, buyurur.

Suâlin anlayabildiğim ikinci kısmında, kâmil bir filozofun bir nebiden efdal olup olmadığı da soruluyor.

Filozoflar içinde bihakkın hakikate ermiş bir kimse tasavvur edemiyorum. Çünkü bunların bilgilerine ve bildiklerine akıl delil olmuştur. Akıl ise mahlûk olmak hasebiyle kendi üstünde olan hakikatleri idrak edecek kudret ve kuvvette değildir. Onun için bunlar, derya içinde dümensiz seyir ve sefer eden bir gemi gibidirler ki nihayet günün birinde taşlara çarparak parçalanırlar.

Evet, bunların içinde, Hazret-i Peygamber'in maneviyâtından nur ve feyiz almış olan Sokrat, Eflâtun, Epiktetos gibi kimseler de vardır.

Fakat hakikati bulmuş olan bu gibilere pek ender olarak rastlanır. Yine bunlar da bir nebi derecesinde olamazlar."

Küfrünü îman yerine koymayanın tam müslüman olamayacağı hakkında bir kanâat bulunduğundan bahsediliyordu:

- 'Lâ ilahe illallah yâni, Tanrıdan başka tanrı yok diyoruz. Lâ ilahe tanrı yok; illallah ancak Tanrı var, demek.

Ben... demekle, kendimize vücut veriyoruz. Halbuki bu vücut, hakikatte var olmayıp hayâli olduğu halde onu var zannetmekle küfretmiş oluyoruz. Bu hayâli vücûdu başka tanrı yoktur diye atarsak, var olan can ve hayat olarak kalan ancak Tanrı'dır.

Kendini kesretten kurtarıp vahdete salmak, işte gerçek îman budur.

Falan kimseden bana şu fenalık geldi, demek küfürdür ve erbâ-

bınca Allah'tan başka şeyle oyalanmak, gam veya sevinç hep küfürdür. Falan kimse sana şunu diyormuş, ko desin, vazifesini yapsın sana ne?

En büyük küfür, senin kendi vücûdundur. Onu atınca gönlünde hakikat doğar, îman o vakit gelir. Mâsivâyı var zannediyorsun. Yoktur. Bir varlık gösteren yokluktur. Bu dünya bir puthânedir. İçinde olan ihtiraslar ise birer puttur.

İşte küfrü îman yerine koymak demek, kendine vücut vermekten kurtulup vahdete ermek demektir."

- "Aşk ve âşıkların indinde korku ve hüzün yoktur. Çünkü bunlar, aşkın din ve mezhebinde kurban olmuşlardır.

Bir kimseyi asrın allâmesi de görsen, onun zahirde olan ilim ve marifetine bakmayıp, Allah'la ve halk ile olan ahdine vefa edip etmediğine bak. Çünkü ilim, kabuk gibidir; ahde vefa etmek de o ilmin özüdür.

Ey âkil, sakın surete bakma! Çünkü cinsiyet yâni ayni mayada olma sırrı surette değildir. Suret, taş ve toprak gibidir. Camidin, cinsiyetten haberi yoktur. Cinsiyet, mânâ cihetiyle kalplerin birbirine benzemesi, ruhların ezelden bilişikli olması ve akılların yekdiğerine uygun bulunmasıyle olur. Yoksa, surette ayni cinsten olmanın faydası yoktur."

"Ne acı şeydir, kendinden, kendinde olandan uzak olmak. Biz kendimize yaklaşmak ve bulmak için dünyâya geldik. Onun için çalışıyoruz. Aradığımız bizden uzak değil ki... Halbuki onu, kimimiz servette, kimimiz mevkide, kimimiz şöhrette zannetmişiz. Eğer kendimizdeki serveti bulsaydık, hâriçtekilere ihtiyâcımız olmazdı ve o zaman, varlığına kulak asmadığımız bu servetler de kendi kendine bize gelirdi. Hazret-i Alinin buyurduğu gibi: Allah haramı menetti, ben helâlinden de geçtim, diyerek, onun esîri olacağımıza emîri olurduk."

- "Ruh vücutta Allah'ın elçisidir, vekilidir. Bir şeyin olmasını istediğimiz zaman, meselâ karşıki odaya geçmek arzusunu duyduğumuz zaman, yerimizden kalkıp yürüyor ve oraya gidiyoruz. Emreden ruh, icra eden de melekelerdir.

Allah bir şey diliyor: Yakın, yıkın! Yahut: Yapın, kurun! diyor. El, ayak vesâir uzuvlarımız, bu emrolunan şeyleri yerine getiriyorlar.

Allah'ta olan sıfatlardan, insanda birer cüz' vardır. Gazap, af, sabır, söylemek, işitmek, kudret ve ilh...

Sonra mükevvenatta ne varsa yine insanda mevcuttur: Dağlar, dereler, kanallar, vâdîler, sahralar...

Ve sonra ceberut, lâhut, melekût da yine insanda mevcuttur."

- "Orucun, şâir ibâdetlerden derecesi çok yüksektir. Çünkü oruç tutan samediyet sıfatıyle sıfatlanır.

Orucun üç mertebesi vardır: Biri avamın orucu, yemeden içmeden ve haram olan şâir hallerden imsak etmektir.

Havassın, yâni olgunlaşmış olanların orucu, el, ayak, göz, kulak ve cümle azasını, günah denilen şeylerden imsak etmek, geri çekmektir.

En üst derecede olanların orucu ise, bütün mâsivâdan perhiz etmek ve cümle hevâ ve hevesten sıyrılıp Allah'ın muhabbeti lezzetini bulmaktır.

Orucun ve açlığın sır ve hikmeti, şehvet ve nefsin kahrından kurtulmak ve bu suretle rûhâniyet bulmaktır. Mevlânâ Hazretleri der ki: Lokma, eğer sende cevher oluyorsa, istediğin kadar ye. Fakat bu lokma, fenalıklar doğuruyorsa, boğazına kilit as."

- "Namaz, tevhîdden sonra farz olan ibâdetlerin efdalidir. Tevhîd, Hakk'a ortak koşmamaktır. Yüksek ve olgun kimselerin tevhidi, kâinatta Allah'tan gayri bir şey görmemek, muamelesini yalnız onunla yaptığını bilmektir. Namazın büyüklükleri hakkında ise evvelce konuşmuştuk. Onun için burada tekrarlayacak değilim. Ancak şu kadarını söyleyeyim ki namaz, karanlık gönülleri nurlandıran öyle ilâhî bir nurdur ki, ona müminin mîrâcı denir.

Fakat namazı, Hakk'ı görür gibi yahut Hak seni görür gibi kılma-

lı. Burada teberrüken namaz hakkında Allah'ın sevgililerinden
bâzılarının sözlerinden kısaca birkaç söz söyleyelim. Hazret-i Ali: Gör-
mediğim Allah'a tapmam, buyuruyor. Hazret-i Mevlânâ da: Halkın na-
mazı beş vakittir, âşıklar ise devamlı namaz halindedirler, diyor.

Şiblî Hazretleri bir gün namaza durmak üzere iken: Eğer şu anda

namaz kılarsam münkir ve münafık olurum. Kılmazsam da kâfir olu-
rum, diyerek birçok zaman bu halde kaldıktan sonra namazını kaza ey-
ledi.

Bunu şöyle îzah edelim: Şiblî namaza hazır olduğu zaman kesret
âleminin hükmü galip idi. Namaza başlayınca görüyor ki ibâdet eden
ve edilen, yâni kul ve Hak hep beraber olmuştur. Eğer namazını ibâdet
eden ve ibâdet edilen ayrıdır diye kılsa, bu takdirde vahdet nurunu
inkâr etmiş olacak. Ve eğer mabut ve âbit, secde eden ve edileni bir ol-
muş olarak görüp namazı terk etse kâfir olacaktır.

Muhiddîn Arabî Hazretleri de: Abd, Rabdır, Rab, abddır. Öyle ise mükellef kimdir, bilemiyorum, der. Eğer sen, mükellef Rabdır, dersen, Rab ne halle mükellef olur? Yâni kul, kendinde zuhur eden tecellî itibariyle Rabdır. Rab dahi bu mukayyet vücuttan zuhur ettiği cihetle kuldur.

Binâenaleyh eğer vahdet nuru galebe ederse, kulu fâni ve ölü görüp cümlede Rabb'i görür. Eğer kesret âleminin hükmü galebe ederse, kulu mükellef ve Allah'a ibâdet edici bulur.

Eğer vahdetle kesretin hükmü birlikte kulun vücûdunda zahir olursa, hayrette kalır ve işte o vakit: Mükellef kimdir, bilseydim... der.

Fakat bütün bu zikrolunan halet vicdanîdir. Yoksa beşeriyet mertebesinde ve kesret âleminin pençesinde olanlar, cümleden hür ve azat olan irfan ve vicdan ehlinin hallerini kendi hallerine nasıl kıyas edebilirler? Hazret-i Mevlânâ'nın dediği gibi: Pak olanlar ile kendini kıyas etmek, bayağı aslanla Acem bayrağında olan aslanı kıyas etmek gibidir."

- "Cenâb-ı Hak buyuruyor ki: Visale ve Hakk'ın yakınlığına nail olmak için kendisine en sevgili en makbul olan şeyi infak etmek, bol bol

vermek lâzımdır. Bu yolda mal bezleden, mal veren can bulur. Can veren cânâna vâsıl olur.

Hulâsa sehânın yâni cömertliğin, bezledişin âlâ derecesi, nefsânî zulmetlerden ve cismânî arzulardan kurtulmaktır.

Kötü sıfatların en kötüsü, hasislik ve hırstır."

- "İhtiyâcından fazla malı olanın, şer'î ölçü dâhilinde, sâlih olan fukaraya vermesi vaciptir. Böylece de zenginlerin zekâtı fukaraya ihsan etmek, mallarından vermek, fakirlerin zekâtı da, zenginlere olan

ümit ve itimatlarını kalplerinden silmek, yâni verecek diye beklememektir. Âşıkların zekâtı, cânânı uğrunda canını harcamak, ruhlarını Allah muhabbetine bezletmek, vermek, hep vermektir. Ariflerin zekâtı ise, kendi hallerinden ve ilimlerinden, irfanlarından ehil olana, isteyene, talep edene vermek, muhabbet etmek, âşıkları kendi hallerinden nafakalandırmaktır. İlmin zekâtı, talibine tâlim etmektir. Evlâdın

zekâtı yetime ihsan, evin zekâtı misafiri ağırlamak ve itibar etmek, sohbetin zekâtı, dedikodudan kaçmak; kuvvetlinin zekâtı zayıflara yardım, nefsin zekâtı, kötü ahlâklardan kurtulmaktır. Cenâb-ı Hak da: Zekât veren felah bulur, 1 buyurur.

Mevlânâ Hazretleri buyurur ki: Cömertlerin lâyığı para ve mal vermektir. Âşıkların ise can vermektir.

Hazret-i Muhiddîn, Resûlullah Efendimiz'in bir hadîsini naklediyor: Ehli olmayana hikmeti ve ilmi vermeyin. Eğer verirseniz hikmete zulmetmiş olursunuz. Ehlinden dahi men ederseniz, o hikmetin ehline, lâyığına zulmetmiş olursunuz, Mevlânâ da: Cevheri kötü olan kimseye ilim vermek, yol kesicinin eline kılıç vermek gibidir, buyuruyor.

Hâsılı lâzım olan, kendisine en makbul olan nesneyi ilmi, malı, yahut vücûdu Allah yolunda bezletmek, harcamaktır."

Maaş ve maad akıllarından konuşuyorduk:

- "Maaş aklının görüşü hudutludur. Yaratılmış bir varlık olduğu için ancak kendi gibi mahlûk olanı kavrayabilir. Yaradanı, yâni halikı değil.

Ancak havaî ve maddî ilişiklerle olan bağ kesilince insan, içine
dünya sızamayan bu sırlar âleminde maddiyattan uzaklaşır. Her kesif
madde, hakikatte şeffaf ve bilimidir. Onun kesafetini yarıp geçecek gö-
rüşe mâlik olanlar, yâni havaî ve maddî alâkalardan geçenler, hâdi-
selerin kesafeti arkasındaki hakikati çıplak olarak görürler. Fakat bir
kimse cüzî akliyle hakikate erişmeye muktedir olamaz. Çünkü bu kü-
çük terazi o büyük yükü çekemez.

Psikoloji okuduğumuz zaman, hocamız Münif Paşa, ruhu meş'ale-
ye benzetmişti. Mum azaldıkça, ruh da yavaş yavaş söner, diyordu.
Doğru. Fakat bu, gıdanın, havanın, fizyolojik ve biyolojik kânunların
tesiriyle vücûda gelen hayvânî ruhtur.

Lâkin izafî ruh, kayda ve zamana sığmayan bir varlıkla devam

1- Mü'minûn sûresi, 1-4. âyet: "Kad eflaha'l-mü'minûne... vellezîne hüm li'z-zekâti
fâ'ilûn."

eder. İşte bu ruhtur ki meselenin esrarını çözer. O ruh, aşktır. Bu hâsıl olmadıktan sonra, bir kimsenin kendi cüz'î aklı ile ruh deryasına ve hakikat âlemine sefer kılmasına imkân yoktur. Emniyet ve eman, aşk gemisine iltica ile mümkün olur."

- "Her şeyin bir gayesi vardır. Meselâ ağacın gayesi meyve vermektir. Bir buğday tohumunda yaprak, dal, bilkuvve mevcut olduğu gibi, akılda da bütün varlık âlemi ve bütün kâinat mevcuttur. Keza, her bir nebat ve ağaç, kendi tohumunun icâbını meydana çıkardığı gibi, insan da ezelde kalp tohumunun icâbı ne ise onu bu âlemde meydana getirir. İşte, meyvenin olgunluğu nasıl ağacın olgunluğunu gösteriyorsa, insanın da kemâli, evveline ulaştıktan yâni Hakk'a vusulden sonra olur.

Hâsılı, her şeyin tohumu kendi meyvesidir. Yahut her şeyin meyvesi kendi tohumudur."

Dînin vazifesinin insanları ahlâka sevketmek olduğunu ve ahlâklı kimselerin ise dîne muhtaç olmadıklarını söyleyen bir kimsenin fikirleri üzerinde konuşuluyordu:

- "Dînin zahir yüzünden başka, bir de insanoğlunu kemâle eriştirmek, sağlam ve yıkılmaz bir iç hayâtı kazandırmak için riyazet, mücâhede, tasfiye, hâlini ıslâh potası içinde temizleme ve pişirme tarafı vardır. Ben ahlâk sahibiyim, demekle cehil ve gaflet cehennemlerinden kurtulmak ve hakîkî cennet olan ezelî yakınlığa erip aslî fıtratını bulmak kabil değildir.

Resûlullah Efendimiz şöyle buyurur: Allah, aklı kendisine kulluk hususunda kullanmak için vermiş. Yoksa rubûbiyet sırlarını idrak etmek için değil...

Onun için, aklın varsa, benim hiçbir şeye ihtiyâcım yok demeyip, kendini dünya kirlerinden arıtmaya ve ruhundan cehil ve gafleti silip, onu aslî temizliği ile meydana çıkarmaya bak!"

- "Ulu Tanrı buyruğunda diyor ki: Allah'a, yakîn buluncaya kadar

ibâdet et... 1 Yâni güneş doğunca lambanı söndür. Çünkü yakîn hâsıl

1- Hicr sûresi, 99. âyet.

olunca, yâni insan aslî hüviyetini bulunca, kendisini aşk tecellîsi güneşi kaplar. O vakit mevhum yâni aslında mevcut olmadığı halde var zannettiğin hayalî varlığın gider, ibâdetin taklîdî olmaktan kurtulur, Rabb'ini görür ve taptığını bilir, aşkla, kendin de aşk olmuş olursun.

Lamba, yâni vücut zahirde mevcut görünse de güneşin nuru içinde fânî olur ve o vakit yalnız güneşin nuru bakîdir."

Meleklerin: Yâ Rabbî biz seni her an teşbih ettiğimiz, sanahamd ettiğimiz halde neden bizi halîfe yapmadın da kan dökücü Adem'i halîfe kddın? demesi konuşuluyordu:

- "Onlar bilmediler ki insanların hamurları şehvet ve nefsânî sıfatlarla yoğurulmuştur. Onun için de insanlardan bir kısmı, akla mâlik

oldukları halde, bu sıfatların zebûnu ve esîri olduklarından, hayvanlar-
dan daha aşağı olmuşlardır.

Bir kısmı ise hayvan derecesinde kalmış, ileri gidememiştir.

Fakat bunların arasında insanlığını bulan ve aslî hüviyetine ka-
vuşanlar, meleklerin üstüne yükselmiş, melekleri, Arş'ı ve Kürsî'yi ve
bütün mükevvenâtı kendilerine secde ettirmişlerdir.

İşte bunlar: Benim kalbim Allah'ımdan söyler sözünü söyleyen ve
ölülerden ölülere intikâl etmiş ilimlere ihtiyâcı olmayan ve hadîs-i kud-
sîde buyurulduğu gibi; Arza, semâya sığmayan ben, o kâmil insanın
kalbine sığdım sözlerinde beyan buyurulduğu veçhile bilgiyi, doğrudan
doğruya gönüllerinde tecellî eden Allah'tan alan kimselerdir."

Ömer Bey :

-Bize Resûlullah'tan ve miraçtan bahseder misiniz?

- "Resûlullah (s. a.) öyle bir ilâhî nurdur ki onu anlamaktan me-
lekler ve insanlar ve bütün mevcudat âcizdir. Muhammed'in yoluna de-
lil sıdktır. Muhammed'in vuslatına delil aşktır. Muhammed bir hidâyet

nurudur. O, âşıkların muhabbet şarabıdır. Binâenaleyh onun hâlini ve

evsâfını anlamak, kimsenin amma kimsenin haddi değildir. Eğer deniz-

1- Ömer Bâlî, Balıkesir'den mücavir olarak Medine'ye yerleşen bir ailenin evlâdıdır.

Zamanla kavmiyet hususiyetleri, mahallî örf ve âdetlerle değişerek kendisi de arap-

laşmış. İşte bu genç, Hocası Kenan Rifâî'nin fazilet ve meziyetlerine hayran olarak

İstanbul'a dönen Hocasını takip etmiştir. Pek iyi kavrayamadığı Türkçe'yi ilerlete-

rek himaye gördüğü Hocası tarafından iş güç sahibi olmuş hem de evlendirilmiş.

Çok iyi bir aile babası olan Ömer Bâlî, üç erkek evlât sahibi olmuş, soyadını da

Özene çevirmiştir.

ler mürekkep, ağaçlar kalem olsa yine de onun şan ve şerefini yazmak-

tan âciz kalır. Bir daha tekrarım getirsen yine bitip tükenir.

Bu bilindikten sonra Muhammed, mîrâcı vücut ile mi yaptı, yoksa tecellî ile mi suâline gelince, bir kere tecellî nedir, onu bilelim. Resûlullah: Ben de sizin gibi beşerim, amma bana vahy oluyor 1 ... sırrına mazhar olmuş bir sultandır. Böyle bir vahiy kanalı vücûdun, görmek ile görmemekle alâkası olur mu? Onun mîrâcı her vakittir. Zîra o her an Allah'ta idi. Onu gören, Allah'ı görür. Hattâ onun vârisi olan ehlullah için dahi, onlar ile olan Allah'la olur, dendiği halde, ya cümlenin efendisi olan ne olmaz?

Mîraç gökte mi oldu yoksa yerin altında mı? Resûlullah: Balık karnında miracını yapan Yûnus'la benim mîrâcım arasında fark yoktur, buyurdu.

Mîraç demek, kendi vücûdundan kopup, Allah'la bakî olmak demektir.

Hazret-i Ayşe'nin de bir sözü vardır: Efendimiz mîrâca gitti. Geldiği vakitte yatağı sıcaktı. İşte yâ Ömer, o sultanların vasıflarını bizim akıl yolunda yürüyen kafalarımız alamaz.

Müminlerin mîrâcı da namazdır. Allâhu ekber... diyerek iki elimizi kaldırıyor dünyâyı da âhireti de attık., diyoruz. Dünya ve âhiret kalkınca, ne kalıyor? Yalnız Allah..."

Ömer Bey:

-Amma Kurân-ı Kerim' de mîraç hakkında uzun bir izah var.

- "Kur'ân-ı Kerîm umum içindir. O, aynı seviyede olmamak şartıy-
le herkese hitap eder. Zîra içinde mevcut olmuş ve olacak, her şey mev-
cuttur.

Ben Allah'ın kulu, seninle konuştuğum vakit, evlâdımsın mahrem
konuşuyorum. Gizlim yoktur. Fakat yine de vardır. Lakin bir tanıdık
bir dost bir ahbaba senin yanında konuştuklarımı söyler miyim?
Kur'ân-ı Kerîm'in de yedi batnı vardır. Meselâ (Elif, Lâm, Mim) ne de-
mektir? sorarım sana?"

Ömer Bey:

- idrak edemiyoruz.

- "Demek ki bunlar erbabının anlayacağı remizler.. Amma
Kur'ân-ı Kerîm herkes için derece derece açık ve tatmin edici hikmetle-
ri hâvidir. Ebû Hureyre: Ben Resûlullah'tan iki ilim aldım. Birisini size
söyleyebilirim, diğerini söylersem kâfir olduğuma hükmedersiniz, bu-
yurur."

1- Kehf sûresi, 110. âyet.

Ömer Bey:

- Cenâb-ı Hak: Bana dua ediniz icabet edeyim, kabul edeyim ve Cenâb-ı Peygamber Efendimiz de: Yâ Rabbî senden af ve afiyet dileriz ve yine: Senin ismin affedicidir, bizi affeyle ve yine: Yâ Rabbî, senin affınla cezandan, rızânla gazabından, seninle senden istiâze ederim ve yine: Yâ Rabbî bize hayrı hayır olarak göster ki ona uyalım; şerri de şer olarak göster ki ondan kaçınalım, diye duâ ettikleri halde, kibâr-ı ehlullah duadan içtinap ediyorlar ve hattâ Hazret-i ibrahim ateşe atılmak üzere iken Cebrail'in yetişip: Ne istiyorsun yâ ibrahim söyle bana., istersen seni kurtarayım! demesi üzerine ibrahim: Benim isteğim var amma senden değil... diye cevap verdi. Bunun üzerine Cenâb-ı Hakk'ın Cebrail'e: Ne isterse söylesin, diye suâlini tekrarlamasıyla: Benim hâlimi Allah'ım bilir. Hacetimi söylemeye lüzum yok., dedi. Resûl-

ullâh'ın her zaman duâ buyurması ile ibrahim'in ve bâzı ehlullâhın duadan baş çevirmeleri nasıl îzah olunur?

- "Yâ Ömer, geçen gün konuştuğumuz gibi, Kur'ân-ı Kerîm herkese hitap etmiştir. Orada bütün insanlara, havâssa, ahassü'l-havâssa, mü'min ve kâfirlere de hitap vardır. Doğrudan doğruya peygambere de hitap vardır.

Herkese aklının yettiği mertebeden söyle hadîs-i şerifinin verdiği düstûru ele alırsak, bir çocukla konuşmak ile, rüşde vâsıl olmuş bir kimse ile konuşmak bir olmadığını görürüz. Keza, zahir ilimlere vâkıf bir münevver ile konuşmak başka, bilgiden yana, sathî ve basit bilgisinin içinde kalmış kimse ile konuşmak yine başkadır.

Onun için kibâr-ı ehlullah dediğimiz kâmil kimseler, Allah'tan emir almadıkça duada bulunmazlar. Onlar da duâ ederler, fakat emir ile duâ ederler. Kendiliğinden yok olduğu için, ettiği duayı kabul eden de odur. Nitekim hadîs-i kudsîde buyrulduğu üzere: O kulum bana yaklaştığı vakitte ben onu severim. Ben onu sevdiğim vakitte gördüğü göz, işittiği kulak, tuttuğu el ben olurum, hikmetlerin sırrı ve hilkatin rumuzu budur işte.

Bize gelince, biz duada kusur etmemeliyiz. Biz muhtacız. Biz, Acem bayrağındaki arslan gibiyiz. Onlar ise ormanlarda gezen hakîkî

arslanlardır. Binâenaleyh onların işleriyle kendi işlerimizi kıyaslamak asla doğru olmaz."

1- Gâfır sûresi, 60. âyet.

Ömer Bey:

- insanlara çalışma, gayret lâzım değil midir 1 ?

- "Nasıl lâzım olmaz? Resûlullah Efendimiz çalışma hususunda gayret sarfetmedi mi? Dağlara çıktı, riyazet ve mücâhedeler ile kendisini öyle yordu ki, Cebrail gelip tutmasa idi, kendini dağdan atacaktı. İçtihat et, çalış... Fakat şunu da bil ki aslı şakî olan kimse, çalışmakla saîd olmaz."

- "Dün Aliye bir kitap okuyordu. Bir esirin esarette çektiği zahmet ve meşakkatlere hoşlukla tahammülünü anlatan kısmı bana da okudu.

Bir kimsenin, dünyâda mâruz kaldığı cefâ ve sitemleri hoş karşılaması, Elest'te verdiği ahde (belî) "evet" demesidir. Allah: Bunları sana veren ben değil miyim? dediği zaman, kulun hoşnut olup (evet) demesi, işte o ahde sâdık kalmasıdır. Bu düstûru her âna teşmil etmek lâzımdır. Zira her nefeste Cenâb-ı Hak: Ben senin Rabb'in değil miyim? diye bize soruyor. Eğer biz de her ânımızı her hâlimizi hoş karşılıyorsak, belî demiş oluruz. İşte bunu yapabilmek için çok uyanık, çok tetikte bulunmak lâzımdır.

Netice, insanın her nefesi bir Elest muâmelesidir."

- "İnsan, düşüncesi ile ölçülür. Fikri ne ise kendisi de odur. Bundan başkası et, kemik, yağ gibi hayvani unsurlardır. Allah herkesi yaratılışı imkânları içinde sebat ettirsin.

Bu dünyâda her şey fânidir. Beka, Allah'ın rızâsıdır. Rabbani bir nefes olan insan gönlünü hayvani sıfatlar ile perdelemek reva mıdır? İnsana lâzım olan, nefsini aciz makamında tutup yokluğu sermâye et-

mektir. Tâ ki Hak varlığına erişip Hakk'ın zenginliğine vâsıl olsun ve tarîkatin icaplarına uyup mevhûmî, yâni aslında yok iken var zannedilen bu vücûdu yok bilsin ve sözde kalıp özden mahrum olmasın.

Dünya ve âhiret kayıtlarından kaçınmak lâzımdır. İnsan, Hakk'ın bütün tecellîlerine sahiptir. Onun için her türlü emre âlet olmuştur. Hatıra gelen bâzı tedbirler takdirin icâbıdır ki ona da Cenâb-ı Hak inşam âlet eylemiştir."

SOHBETLER 479

- "Uzaklık yakınlık bu suret âlemindedir. Gönül âleminde ise bir an ayrılık düşünülemez. Lâkin gözün görmesinde de bir başka zevk vardır. Tabiat onu da ister. Zahir ve bâtın birleştikte, tam ve yekpare bir zevk hâsıl olur."

- "Cenâb-ı Hakk'ın yardımına mazhar olmakla manevî rızâyı elde ederek hidâyet semtine yürüyün! Dâima dâva kokusu saçan sözden, en

büyük günah gibi sakının ve aciz ile nefsinizi terbiyeden geri durmayın. Her işinizi Cenâb-ı Hakka havale ederek yapın. Rızâda sabit kadem olup, hakîkî kul ve hakîkî insan derecesine erişerek nefsinizin putu olan varlıktan ve nefsinize kulluktan, puta tapar gibi sakının.

Hâsılı gerçek kulluğu kazanıp Hakkın rızâsında mahvolun."

-Bilerek suç işlemekle bilmeyerek işlemek aynı ölçüde mesuliyeti mucip olmuyor. Bilmeyenin bir dereceye kadar mazur sayılması gerek-

mez mı

- "Suçu suç olduğunu bilerek yapmak, emmârenin en kötü derecesidir. Fakat yapıp da mahcup olmak, kendi kendini levm etmek vardır

ki buna levvâme derecesi deniyor."

- Bir de yaptıktan sonra tövbe etmek var.

- "Tövbe eden günah işlemeyen gibidir, Tövbe, fakat bir daha yapmamak üzere tövbe. İşte Allah o günâhı siler, affeyler."

- "Tesadüf, hayâtın gizli hikmetleridir ki, fiillerimizin ve hareketlerimizin ceza veya mükâfatı, bu hikmetlerde saklıdır."

Güzide Hanımefendinin edep hakkında bâzı sualler sorması üzerine:

- "İmâm-ı Cafer Hazretleri buyuruyor ki: Allah Kur'ân'da tecellî etmiştir. Fakat görmüyorlar. Ancak edep sahibi tecellîye mazhardır. Edep ise lâ ilahe illallah demektir. Yâni ben yokum, ancak Allah var demek. Bu da lâf ile elde edilemez, Allah'ın tecellîsine mazhar olmakla mümkün olur.

Fakat herkes bu tecellîye nasıl mazhar olur? dersen, o tecellî sahibini görüp ondan feyz alması, göreni görmesi hattâ göreni göreni görmesi dahi feyzi için yeter bir imtiyazdır.

Şurada yüz adet mumu uyandırsak, yüzüncüde de birincinin nurundan olduğu için, bu yüzüncüden de birinciden aldığın feyzi alabilirsin. Cenâb-ı Hak: Biz resuller arasında fark gözetmedik 1 , buyuruyor. Resûlullah Efendimiz de: Ben Allah'ın nûrundanım, beni gören Allah'ı görür, diyor. Mîrâcını tamam eyleyen müminler için de: Benim sıfatlarımla muttasıf olduğunuz halde çıkınız, bana kullarımı ulaştırınız, hitabının müjdesi vardır."

Şîrazlı Sadî'den konuşulurken:

- "Sadî der ki: Lokman Hekîm'e, hikmeti nereden öğrendin? diye sormuşlar. Âmâdan! demiş. Nasıl olur? dedikleri zaman ise: Önüne gelen çukurlara, taşlara, engellere çarpmamak için asâsıyle etrafını yok-

lar ve tehlikelerden kurtulur, demiş.

insanlar da geleceği bilmedikleri için tefekkür asâsıyle yapacakları ve yapmakta oldukları işleri teftiş etmeleri lâzımdır. Resûlullah Efendimiz de: Tefekkür gibi ibâdet olmaz, buyurmuyor mu? Pascal da öyle diyor: İnsanın insanlığı tefekkür iledir ve ahlâkın esâsı da tefekkürdür. Yine Efendimiz: Bir saatlik tefekkür, bir senelik ibâdetten efdaldir, buyuruyor."

Doğruluk ve Hakk'a yakınlıktan konuşulurken:

- "Allah'ı her şeyde ve her yerde görmek istikâmettir, yolunu doğrultmuş olmaktır. Ebû Bekir Hazretleri de: Bir şey görmedim ki orada Allah'ı görmeyeyim; buyurur. Rabbimiz Allah'tır deyip istikâmet eden kimseler için korku ve hüzün yoktur 2 . Peygamberimiz: Sûre-i Hûd, emrolunduğun gibi istikâmet et... âyeti beni ihtiyarlattı, buyurmuştur.

İşte, her yerde ve her şeyde Allah'ı görmek suretiyle istikâmet eden kimseler, lâ ilahe illallâh'ı gerçek mânâsıyle yaşayanlardır. O vakit bu kemâle ermiş olanlarda kötü ahlâklardan hiçbiri bulunmaz. Yalan söylemez, riya edemez, kibir eyleyemez, kin ve intikam hislerine yol veremezler. Hırsta ve hasette bulunamaz, şehvetin esîri olmazlar."

1- Bakara sûresi, 285. âyet: "Lâ nüferriku beyne ahadin min rüsülih."

2- Ahkâf sûresi, 13. âyet: "İnnellezîne kâlû Rabbünallâhü sümme'ste-kâmû felâ havfün
aleyhim ve lâhüm yahzenûn."

SOHBETLER 481

-İnsanlarda nasıl olur da şehvet olmaz 1 ?

- "Aşırı derecede müptelâ olduğun her şey şehvettir. Para şehveti, mevki şehveti, gösteriş şehveti gibi... Bir de fizyolojik ve tabiî isteklere olan düşkünlük vardır ki, ona da şehvet deniyor. Fakat herkeste olan bu arzu için Hazret-i Mevlânâ: Bende de sizde olan şehvet vardır. Fakat ben onun esîri değil emîriyim, demek suretiyle, insanlara, tabiî arzularının dizginlerini elde tutmak ve ona kul olmamak yolunu göstermiştir."

Muhlise Hanım' in bir suâli üzerine:

- "Allah'ın isimleri, sıfatları ve zâtı vardır. Bütün mükevvenat, Allah'ın isimleri ve sıfatlarıdır. Ancak bunu görmek her kişinin kârı değildir. Zât ise ancak kâmilin kalbindedir. Zâtı kalbinde bulmak için isim ve sıfattan geçmek lâzımdır. Pâdişâh konmaz saraya, hâne mâmur olmadan...

Evet Muhlise... Güç olan isim ve sıfatı bulmak değil, zâtı bulmaktır."

- Resûlullah Efendimiz: Bana dünyânızdan kadın ve güzel koku sevdirildi ve gözümün nuru da namazdadır, buyuruyor. Kadının muhabbetini güzel kokudan ve namazdaki göz nurundan evvel zikretmesinin sebebi nedir acaba 1 ?

- "Sebep budur ki yaratılışta kadın, erkeğin bir parçasıdır ve hakikat itibariyle erkeğin aynidir. Binâenaleyh küllün cüze, bütünün parçaya muhabbeti, diğer eşyaya muhabbetinden fazladır. Bu yüzden o Hazret'in kadına muhabbeti, güya kendi cüzüne, belki aynına muhabbeti gibidir ve külli aklın, küllî tabiata ve külli nefse iştiyakı gibidir.

Enbiyâ ve evliya da Hakk'ı mezâhir yâni görünüşler hasebijde müşahede ederler. Ve her ne kadar güzele nazar etseler, onların vücutları aynasında Hakk'ın tecellîsini ve güzelliğini görürler. İbnü'l-Fâriz Hazretlerinin buyurduğu gibi, her güzelin güzelliği, o hazretin cemâlinden ödünç alınmıştır. İş böyle olunca, ârif-i billâh olanlar, Hakk'ın mutlak cemâlini, mukayyet cemalde görürler ve onu Hakk'ın pertevinin tecellî nuru bulurlar. Nasıl ki Mevlânâ Hazretleri bu mertebeyi Mesnevî'de şöyle beyan buyurur: Âkil kimse üzerine kadınlar galip gelir. Câhiller ise kadınlar üzerine galip gelir, der ve yine: , Hakk'ın pertevidir, haliktır güya, mahlûk değildir, der. Bir başka yer-

de ise: Hak, güya bu ince perdeden görünür, buyurur.

Gene Muhiddîn Arabî Hazretleri: O kimse ki sevgilinin hakikatine ve nurlarına aşinalığı, bilgisi ve marifeti olarak kadına muhabbet eylese o kimse Allah'a muhabbet eylemiştir. Fakat o kimse kadına tabiî şehveti yüzünden muhabbet etse, o kadın bu muhabbete ku-

ru ve ruhsuz bir suret olur. O surette hakîkî ruh meşhut ve malûm değildir. Bunu da bilmeli ki Resûlullah Efendimizin: Benden sonra size kadınlardan büyük bir fitne bırakmadım; onların hilesi azimdir, buyurduğunu da unutmamalıdır. Bizim söylediğimiz kadınlığın hakîkî yüzü, ruhu, mefhûmudur. "

Tevekkeltü alellah ne demektir'? diye tefsiri rica edilmesi üzerine:

- "Nefsimi Allah'a teslim ettim. Bütün işlerimi ona ısmarladım, arkamı ona dayadım. Ona talip olarak, ona rağbet ederek yüzümü yine ona döndürdüm. Sığınılacak necat yeri ancak ondan onadır, indirdiği Kitab'a ve gönderdiği Resule îman ettim.

Ey nereye dönsem kendisine teveccüh ettiğim zât-ı ilâhînin nuruna mazhar olmuş Resûlullah! Senin isminle Rabbim, başımı yastığa koydum ve ruhumu sana yükselttim. Nefsimi alıkoy arsan ona rahmet et, alıkoymayıp gönderirsen sâlihlerin nefislerini muhafaza ettiğin gibi muhafaza ederek gönder.

Ey nurumun nuru! Sana salât ve selâm olsun. Aynı zamanda halîfelerin Ebû Bekir, Ömer, Osman ve Haydara da salât ve selâm olsun ve Efendimiz Fâtımatu z-Zehrâ'ya, Hasan ile Hüseyin'e ve onlar ile

beraber bize de... ey ihsanının hududu olmayan Resûlullah 1 ."

1- 1927'de tutulmaya başlayan Sohbet notlan, 1948de Hocamızın rahatsızlığı ile dur-

muş, fakat manevî feyz kapıları açık kalmıştır.

Selâmlık Sohbetleri

1922 - 1925

Bu kısım Sohbetler, Ümmü Kenan Dergâh-ı Şerifinin 1922'den,

bütün dîni müesseseler meyânında, kanunen kapatıldığı 1925 senesine

kadar damatları Profesör Doktor Ziya Cemal Bey tarafından, erkekler

meclisinde zaman zaman tutulmuş notlardır.

Daha ziyâde, ramazan geceleri, selâmlık kısmındaki Sohbet Oda-

sında 1905'de başlayan Sohbet Meclislerinin on dokuz senesinden,

ancak dört yılın bir kısmı zaptedilebilmiştir.

Şeyh Yûnus Efendiye hitapla: 1

- "Şeyhim bir şey buyursanız a, söz açılmış olur."

Fakat ne Yûnus ne Mustafa Efendimde ne de mecliste bulunanlardan herhangi bir kimsede söz söylemeye temayül olmayınca, tekrar:

- "Şeyhim, bekliyoruz. Bir şey buyurun da söz açılsın!"
Şeyh Mustafa Efendi:

- Malûm a, evliyâullah satırda değil (eliyle göğsünü göstererek) onların ilimleri işte burada, sadırda imiş!

- "Evet öyle şeyh efendi... Nefis üzerine, bayağı, bizim bildiğimiz mâsivâ satırını basmayınca da o ilim hâsıl olmuyor. Ne satırda, ne sadırda... İllâ nefis üstüne indirilecek satırda..."

Şeyh Mustafa Efendi:

- Ö cihet bana ağır geliyor.

- "İşte bu da, lâ ilahe illallah demeyi bilmekle lâ ilahe illallâh'ı bilmekle olur.

Lâ ilahe tîgın al ağyarı dilden kat' kıl
Hoş hıram eyle cihân-ı pâk-i illallâha sen

Nefse satırı vurmayınca birşey hâsıl olmaz. Ne sadırda ilim olur
ne satırdaki ilim anl-aşılıf . Bu lâ ilahe illallah öyle muazzam bir kânun-
dur.

Birgün camide idim. Hocanın biri halka vaazederken: Bir kere lâ
ilahe illallah diyen cennetliktir. Biz ki günde kaç kere diyoruz. Haydi

1- Bosnalı Rifâî şeyhi.

2- Hırka-i Şerif deki Uşşâkî Dergâhı şeyhi.

deyin, eşhedü en lâ ilahe illallah! diyor ve cemâatle birlikte kubbeyi
gürletiyorlardı.

Evet, diyorlar amma, ammaları çok... Eğer insan lâ ilahe illallah
ilm-i şerifini hakkiyle bilecek olsa, ne huzurlu ne rahat olacak. Hiçbir
şeye gam yemeyecek, her tarafı dümdüz görecek... Hak'tan gayrı ve
abes hiç, hiçbir şey görmeyecek. Bir ilim amma bütün ilimlerin aslı ve

mânâsı... Fakat biz bu ilmin ne kadar kabında ne kadar kabuğunda kalmış, içine nüfuz edememişiz.

Küçük yaşta Fransızca bir hikâye okumuştum. Bir lantern majikçi varmış. Yâni şeytan feneri denen ve bugünkü sinemanın iptidâi şekli diyebileceğimiz bir küçücük kutu. Bu kutunun içinde bir filim var. Arkasındaki petrol lambası yanıp kol da çevrilince, filimdeki şekil ve suretler perdeye aksetmek suretiyle eğlenceli bir oyun olmuş oluyor.

Lantern majikçinin bir de maymunu varmış. Bir gün efendisinin sokağa çıkmış olmasından istifâde ederek misafir davet etmiş. Çağırdığı kimseler de kendi seviyesinde ve horoz gibi, tavuk, kaz, hindi, kedi ve köpek gibi mahlûklar...

Maymunun işi gücü taklit olduğundan, efendisi gibi yüksek bir yere çıkarak seyircilere hitap etmeye başlıyor ve: Ey hâzirûn! Şu karşıki perdeye bakınız. Size cenneti göstereceğim. Hazret-i Âdem'i, Havva'yı, yılanı göstermeye başlıyorum. Bakın Hazret-i Âdem cennette nasıl geziyor.

Ey misafirlerim, şimdi de size cehennemi göstereceğim. Bakın ateşlere, topuzlara, zebanilere... diye bir şeyler söylemekte devam ediyor.

Bu arada kaz, yanındaki tavuğa: Sen bir şey görüyor musun, tavuk kardeş? diye sorduğunda, tavuk hiçbir şey göremediğini söylüyor. Öyle ise kediye soralım, diyorlar ve ondan da menfî cevap alınca, sıra ile hepsi birbirine soruyor. Nihayet sıra hindiye geliyor. O: Bir şey görüyorum amma, iyice fark edemediğimin sebebini de bir türlü anlayamıyorum! diyor. Meğerse zavallı hindi, kendi kırmızı ibiğini görüyormuş.

Maymuna gelince, taklit olarak bütün söz ve hareketleri efendisinden almış. Yalnız noksan olan bir şey varsa, o da fenerin yakılıp içeri konmasını unutmuş olmasıdır. Ziya olmadığı için de o söylediği suretler perdeye aksetmemiş ve tabiî ki hiçbir şey de görünmemiş.

Bu hikâyeden de anlaşıldığı üzere bir kimsenin sadrında irfân-ı Muhammedi olmadıkça, yalnız öteden beriden veya kitaplardan öğrendiği sözlerden ne kendisi istifâde eder ne de başkalarına fayda verebilir."

SOHBETLER 485

Şeyh Mustafa Efendiye hitaben:

- "Şeyhim, bâzı kimseler ne kadar câhilce sözler söylerler ne kadar yanlış muhakemeler ederler. Meselâ: Nerede o eski ehlullah? Onlar hep geçti... derler. Fakat bilmezler ki velîlerin mevcudiyeti, Cenâb-ı Hakk'm mevcudiyeti ile kâimdir. Mademki her zaman Allah mevcuttur o halde elbet velî de mevcuttur. Allah'ın bir ismi de Velî'dir. Elbet o Velî ismine mazhar olan noksan kalmaz. Binâenaleyh her an ve zaman, velîden hâriç kalmaz. Cenâb-ı Hak: Her gün bir başka tecellîdedir 1 buyururken ve günden maksat da her an olurken, nasıl olur da zaman, o sultanlardan hâlî olabilir?"

Şeyh Yûnus Efendi:

-Namaz nedir?

- "Namazdaki faziletler o kadar büyüktür ki, söylemekle tükenmez. Namazı, sâdece yatıp kalkmadan ibaret saymak çok abestir. Zîra nice hakikatler namazın içindedir. Alemin ve Adem'in yaratılış sebebi ile ilmullah hep orada gösterilmiştir. Namaz, hilkatin başından zamanımıza kadar olan bütün devirleri gösterir. O, bir kitâb-ı mübîndir ki okumak lâzımdır."

Selâmlık meclisinde bulunan kimselerden biri, bir vaazda keramete dâir hikâyeler dinlemiş olduğunu anlattı:

- "Evet, maalesef o vaazlarda neler, ne olmadık şeyler söylerler. İrfan ve maddî bilgi sermâyesi olmayınca uydur uydur söyle... Halbuki İslâm dîni hikmet, mânâ ve yüksekliklerden ibarettir.

Ben de bir yerde misafir idim. Tekke âlemine de yeni atılmıştım. Birçok zevat toplanmış hikâyeler anlatıyorlardı. Bunlardan birisi dedi ki: Abdülkâdir Geylânî o kadar büyük bir adam idi ki, bir papaz ile imtihan olmuş. Papaz göğe uçmuş. Abdülkâdir de arkasından uçup gözünü oymuş.

Şundaki muhakemeye bakın! Bu ne uydurma ve ne bayağı bir menkıbedir. Hazret-i Abdülkâdir'in büyüklüğünden bahsedebilmek fırsatı için papazı göğe çıkarıyor ve Abdülkâdir'e de göz oyduruyor.

1- Rahman sûresi, 29. âyet: "Külle yevmin hüve fî şe'n..."

Ehlullah, esasen keramete tenezzül etmez. Onlar: Ve hüve alâ külli şey'in kadîr 1 sırrına mazhardırlar. Allah'ın ismine mazhar olmuş bir vücuttan kerametler zuhuru pek tabiîdir. Fakat tenezzül etmezler, hoşlanmazlar. Onlara keramet isnadı abestir. Bunları düşüneceğine, o yolun yolcusu isen kendini ıslâha bak...

Vaktiyle adamcağızın biri: Aman yâ Abdülkâdir, mübarek hırkanı bana giydir de senin hâlinle halleneyim! demiş. Hazret de: Sen kendin o hâli bulmadıkça hırkamı değil, kendimi giydirsem fayda vermez, buyurmuş.

Ehlullâhın hırkasını giymekten sana ne fayda? Ancak onların yolunda gidersen faydalanabilirsin. Keza, onların hikâyelerini söylemekle de eline bir mânâ giremez.

Geçende bir camide vaiz: Bu toplar, Yezid zamanından kalmadır, bu kırmızı fesleri giymek şeytan işidir, diyordu.

A mübarek adam, sen neredesin? İşte bu türlü câhilce sözler ile herkesi dinden îmandan uzaklaştırıyorlar. Din ise, hikmet, insaniyet ve ahlâktır. Bizim vazifemiz de herkesi Allah'a yaklaştırmaktır, uzaklaştırmak değil... Herkesi cehenneme tık tık... Peki cennete kim kalıyor? Neden gireyim cehenneme?

Kul yâ ibâdiy'ellezîne esrefû... 2 âyetini bunlar hiç okumuyorlar mı? Bir kimseye bir şeyi sevdirmek için o şeyin korkulu olduğunu mu söylemek lâzımdır? Yoksa güzelliklerini mi tanıtmak îcap eder? Birçok uydurma ve yakıştırma hikâye ve hükümleri İslâmiyet'e yüklemeğe uğraşıyorlar ve bu suretle herkesi dehşete salıp korkutuyorlar."

Şeyh Yûnus Efendi:

- Sırası geldi de söylüyorum. Memlekette bir Şeyh Süleyman Efendi vardı. Derdi ki: Ben kimseyi uyandıramıyorum. Yalnız şunu okuyun bunu çekin, diye teşbih ve evrat veriyorum.

- "Zavallı ne yapsın... Kendisinde olmayınca ve bir kâmil mürşide ulaşmayınca nasıl uyandırabilir? Evet, Cenâb-ı Hak, Kur'ân-ı Kerîm'inde: Vesileye uyunuz 3 âyet-i kerîmesiyle kâmil mürşidi işaret buyuruyor. İşte o vesileyi bulmak lâzımdır.

Resûlullah Efendimiz levlâk sırrına mazhar olmuş iken: Mürebbî

olmasaydı Rabbimi bilemezdim 4 buyurdu. Mürebbîden maksat,

1- Mâide sûresi, 120. âyet: "O (Allah) her şeye kadirdir."

2- Zümer sûresi, 53. âyet: "De ki: Ey nefislerine karşı aşırı giden kullarım, Allah'ın

rahmetinden ümit kesmeyin."

3- Mâide sûresi, 35. âyet: "Vebtegû ileyhi'l-vesîle... Ey îman edenler, Allah'tan korkun.

Ona (yaklaşmaya) vesile arayın."

4- Levle'l-mürebbî lemâ araftü Rabbî.

Cebrail Aleyhisselâm'dı. Demek oluyor ki mürşitten kimse baş çevirme-

miştir. İlâhî kânun böyledir. İmâm-ı Âzam Hazretleri de, İmâm-ı Cafer

Hazretlerinin terbiyesine girmekle ne kadar kazançlı olduğunu ve bi-

raz daha başı boş kalmış bulunsaydı mahvolacağını iki senecik daha

olmasaydı Nûman helak olacaktı, demekle itiraf eyler. Bu böyle olunca size bize ne kalır?

Hacı Bey söyle bakalım... Mustafa Bey söylesene oğlum... Ömer söyle... Amma sarftan nahivden değil..."

Ömer Bey:

- Ne hikmet ki ilâhî rahmet bir zümre veya şahsa geldiği halde fitne zâlim olana da olmayana da birden geliyor .

- "Cenâb-ı Hak: Rahmetim gazabımı örtmüştür, buyuruyor. Çün-kü Hakkın gazabı içinde de aynı rahmet vardır. Hiçbir şey yoktur ki onu ilâhî rahmet kaplamamış olsun. -Temsilde hatâ olmaz, Allah bile misal veriyor.- Bugün meslekler içinde ne kadar müşkülleri var. Meselâ yaz günü vapur içinde ateşçilik eden kimselerin, hayatlarını dâima tehlikeli denizlerde geçirenlerin, hergün nihayetsiz korkular içinde, meselâ mâden ocaklarında çalışan kimselerin hayatları sana azaplı görünür. Fakat emin ol ki bu kimselerin hem kendilerine göre tesellileri vardır, hem de hayatlarından memnundurlar. Meselâ Bir la-ğımcı, aynı işi yapan bir arkadaşını gördüğü zaman, o günkü kazancını iftihar ile anlatırken: Ben şu kadar necis attım, diye öğünür. Halbuki sen onun yaptığı işten bucak bucak kaçarsın. Onun tesellisi, azap için-de rahmettir... Çünkü Allah'ın rahmeti her tarafı kuşatmıştır. Umûmî

olan, herşeyi saran, herşeyi içine alan odur.

Azap ise kısmîdir. Sen kendi evlâtlarını Tâlip'i, Gâlip'i nasıl dö-
ğersin? Döğsen bile, muamelen en ziyâde şefkat ve merhamet üzre de-
ğil midir? Ceza yapman îcap edince yaparsın amma için de sızlar. Se-
nin onları cezalandırmaktan maksadın, yaptıkları yaramazlığı veyahut
kabahati tekrarlamamaları içindir. Onlara ceza yapman bunun içindir,
azap vermek için değildir. Sen ki onların dünyâya gelmelerine bir
vâsıta, bir geçit olmuşsun. Sen nesin ki onlar senin evlâdın olsun? Hep
bir namdan ibaret iken ve sende bu rahmet ve şefkati yaratan Allah
iken, ondan nasıl rahmet ve şefkat sâdır olmaz ki, cümlemiz onun kul-
larıyız.

Evet âyet-i kerîmede, fitneden sakınınız, Cenâb-ı Hakk'ın kahrı
geldi mi ayırmaz buyuruluyor. Cenâb-ı Hak, Lût kavmine azap verdiği

1- Enfâl sûresi, 25. âyet: "Vettekü fıtneten lâ tusîbenne'llezîne: Bir de öyle bir fitneden
sakının ki o, içinizden yalnız zulmedenlere çatmaz..."

vakit melekler dediler ki: Yâ Rabbî bunların içinde senin sevgililerin de var. Onları ne yapalım? Cenâb-ı Hak da buyurdu ki: Benim ihsanım sonsuzdur. Onlara ne ihsanlar hazırlamışım. Fakat bu azaptan da istisna etmem.

Çünkü Allah nazarında ölümün ehemmiyeti yoktur. Asıl vatan orasıdır. Asıl hayat da bu dünyâdan sonradır.

Fitneden dâima sakınmalı. Bir kavme azap ve kahır geldi mi, onun içinde yaş da yanar; kuru da. Bir ateş gelirse, kumaş, tahta, Kur'ân tanır mı? Ateş bu, hepsini birden yakar. Fakat tahta ile beraber Kur'ân'ın da yanmış olması, Kur'ân'm mânâsına zarar verir mi? Orada Kur'ân'ın zarfı yandı, Kur'ân yanmadı ki. Onun için dâima Allah'tan iyilikler isteyerek kulluk et. Fitne de ateştir ne bulursa yakıp kül eder."

Ömer Bey:

- Cenâb-ı Hak, Habîbine: Ben seni âlemlere rahmet olmak üzere gönderdim, buyuruyor. Bu rahmetin bütün âlemi kaplaması ne şekilde-

dir?

- "Ya Ömer, sen nasıl Peygamberin ümmeti isen, hıristiyan, Yahûdî ve Mecûsî de o Peygamber'in ümmetidir. Yalnız aralarındaki fark şudur ki müminlere ümmet-i icabet, diğerlerine ise ümmet-i davet denir. İşte bu suretle Resûlullâh'm gönderilmesinin rahmeti cümleyi içine almıştır."

Ömer Bey:

- Tâhâ, mâ enzelnâ'nın mânâsı nedir?

- "Allah bilir amma mânâ ve mefhûmu: Yâ Muhammed biz sana Kur'ân'ı zahmet ve zorluk olsun diye indirmedik. Ancak Allah'tan korkan kimseler için tezkire yâni ikaz ve nasihat olsun diye indirdik, 1 demektir. Sen namaz kılmışsın bana ne? Kendi ahlâkını temizlemekle hem vücûdunu hem de ruhunu faydalandırıyorsun. Kendini bulursan Allah'ını da bulursun. Yoksa şeklen ibâdet eylemekten ne çıkar?"

- "Ömer Efendi, söyle bakalım!"

Ömer Bey:

- Hazret-i Müsâ: Rabbî erini 2 diyerek neden Allah'ın ru yetini is-

tedi?

1- Tâhâ sûresi, 1-3 âyet.

2- A'râf sûresi, 143. âyet: "Yâ Rabbî bana kendini göster, sana bakayım..."

- "Görmek istedi, görmek için."

Ömer Bey:

- Herkes de bilir ki Allah görülmez. Bu böyle olunca Hazret-i

Mûsâ görmeyi ne diye istedi?

- "İşte bunu yanlış biliyorlar. Çünkü Allah'ın görünmesi gayr-i ka-

bil olsa idi, bir ulülazim peygamber imkânsız ve abes bir şeyi istemez-

di. Onlardan abes bir şey zuhur etmediği gibi, mümkün olmayan bir

şey de zahir olmaz. Allah görülür, çünkü ondan başka bir şey yoktur.

Onu göstermeyen, bizim kendi hicabımız, kendi varlığımız ve benliğimizdir.

Hak'tan ayan bir nesne yok
Gözsüzlere pinhan imiş

Fakat görene, köre ne? Ortadan mevcudiyetimiz kalkınca, Allah kendi nûriyle kendini görmüş olur. Böylece de Hazret-i Muhiddîn'in buyurduğu gibi: Kendim söylüyorum kendim dinliyorum, bu âlemde ağyar ve yabancı diye bir şey yok... sırrı zahir olmuş olur.

Bir zaman gelecek, Cenâb-ı Hak, hitap edip: Bugün kimin günüdür? diye soracak. Herkes, herşey fena bulduğu için kimse cevâba muktedir olamayınca yine kendi suâline kendi cevap verecek: Vâhidü'l-Kahhâr olan Allah içindir 1 ... diyecek.

Şimdi de bu budur. Allah'tan başka bir şey yoktur. Fakat bu sözleri hal olarak bilmeli. Mânâsından habersiz olarak papağan veya gramofon gibi söylememeli.

Kendi benliğin ortadan kalkarsa, yâni sen yok olursan, o vakit kendi aslım görmüş olursun.

Demek oluyor ki sen sen oldukça Allah'ı görmek kabil değildir.

Sen kendiliğinden kurtulup ortada Allah'ın nuru kalacak olursa, o vakit gören de görülen de bir olmuş olur.

Cenâb-ı Hak Musa'ya: Asanı at yâ Mûsâ 2 dedi. Musa'nın attığı nedir? Kendi vücûdu asâsıdır. Kendi mevcudiyetini Allah'ın mevcudiyetinde yok edince, gören ve görülen bir olur. Yoksa bu göz ile görmeye kalkışmak elbet abestir. Çünkü bu gözün nuru değil güneşe, lamba ziyasına bile tahammülden âcizdir. Nerede kaldı ki Allah'ın cemâli nuruna takat getirebilsin. Allah, cisim değildir ki cisim olarak, mekânı yoktur ki şurada burada görebilesin. Onu, ancak kendi nûriyle kendi görür. Ondan başka bir şey yok ki... Sen, ben, şu, bu hep birer hayalden ibaret...

1- Gâfir sûresi, 16. âyet.

2- Tâhâ sûresi, 19. âyet: "Kale elkıhâ yâ Mûsâ!"

Perde kurdum şem'a yaktım gösterem zili u hayâl

Sen hiç Karagöz'e gitmedin mi? İşte oradaki karagözcü, şem'asını yakmış, perdesini kurmuş oynunu oynatırken bak dikkat et ağlayan o, gülen, ölen, öldüren de o ve bütün hareketleri idare eden yine odur. Yine muhtelif sadâlar, Yahûdî, Arnavut, Kürt sesleri de ondan geliyor.

Birgün, Şîrin ile Ferhat oyunu oynanırken, cadı bunları biribirinden ayırdığı zaman Arnavud'un biri kızmış ve piştovunu çekerek cadıya sıkmış. Etraftan: Ne yapıyorsun, o bir deri parçasıdır... diye müdâhale edenler, gülüp alay eyleyenler olmuşsa da, kimse Arnavud'a lakırdı anlatamamış.

İşte bu câhil adamın hâli ne kadar gülünç ise, dünya perdesinde de aynı hal vâkidir. Şundan bundan nefsine hoş gelmeyen ve arzuna aykırı olarak zuhur eden şeyler için, bu şeylerin faillerine hiddet edip düşman oluyorsun ve hâdiseyi, asıl sahibinden, oyunu oynatandan bilmiyorsun. Şu halde Arnavud'un yaptığı hareket nasıl gülünç ve akılsızca bir iş telâkki ediliyorsa, faili Hak bilenler indinde de senin hiddet ve şiddetin öylece acınacak bir hal olarak görülüyor.

Hakikat nazariyle nereye baksan, ancak birlikten başka bir şey göremezsin. Bütün kesret âlemi, vazifesini yerine getirmek için yaratıl-

mış birer âletten ibarettir. Kudret, kuvvet, fiil, havi, herşey Allah'tandır: Lâ havle velâ kuvvete illâ billâhi'1-aliyyi'l-azîm.

Yalnız burada, itidalli bir cebir anlayışından ayrılmamaya çalışmalıdır. Sırf cebrîliğe gidersek âlemin intizâmı bozulur ve bu türlü düşünen kimse dalâlete düşüp yolunu şaşırır.

Adamın biri, gelişi güzel bir bahçeye girmiş ve bir hurma ağacına çıkarak hurma yemeğe başlamış. İşi farkeden bahçe sahibi, ağacın altına gelerek orada ne yaptığını sormuş. Adam ise gayet rahat: Allah'ın bahçesinden, Allah'ın hurma ağacından, Allah'ın hurmasını yiyorum! cevâbını verince, bu defa bahçe sahibi: Afiyet olsun, ye kardeşim... diyerek gidip bir ip ile bir kamçı alarak gelmiş ve adamı ağaca bağlayarak döğmeğe başlamış. Canı yanan adam bu defa feryat edip, hiddetle haykırmaya başlayınca, bahçe sahibi: Allah'ın ipi ile seni bağladım. Vur dediği kamçı ile de nerene rast gelirse indiriyorum işte... diye cevap vermiş.

Ehl-i sünnet ve'1-cemaat anlayışına göre itidal üzere olan cebirde cüz'î irâde vardır ki dünyânın nizâmı, işte bu gayret ile tevekkül arasındaki ince bağlantıyı muhafaza eden anlayış noktasını hayâta tatbik eyleyebilmekle mümkün olur."

- "Âdil Bey bir şey söylesene oğlum... Hacı Bey, Rauf Bey?"
Rauf Bey:

- Şevk ile aşk arasında ne fark vardır? ikisi bir değil midir 1 ?

- "Şevk, aşktan evveldir. Aşk, daha büyük mertebedir. Aşk, şevkten sonra gelir. Şevk bir zincirdir. Elbet zincir dîvâneden evvel gelir. Dîvânede hayat var, zincir ise cansız bir şeydir.

Hasan Bey söyle bakalım, adaşım söylesene, Ömer söyle.."
Ömer Bey:

- Melâike-i kiram, Hazret-i Adem dünyâya gönderilmezden evvel, insanın kan dökeceğini ve fesat çıkaracağını nereden biliyorlardı? Bu bir nevi bilgiçlik satmak değil midir? Çünkü diyorlar ki: Seni takdis eden, sana hamd eden bizler dururken neden Adem'i halîfe kılmak istersin ilâhî 1

- "Peygamberimiz, Cenâb-ı Hak, Hazret-i Adem'i halketmezden evvel, evvelü mâ halak'allâhu ruhî 2 buyurdu ve ezelî ilminde Adem'in dünyâda neler yapacağını da bildirdi. Böylece melekler, Âdem'in dün-

yâda neler yapacağını bilip gördüler. Onun için Cenâb-ı Hakk'a böyle dediler.

Daha insan halkolmazdan evvel, ruhlara Kur'ân'ın mânâsı bildirilmiştir 3 . Ümmu 1-kitapta yâni ezel levhasında, Âdem'in halîfe olacağını görünce melekler Cenâb-ı Hakk'a: Biz dururken kan döken, fitne koparan kimseyi neden halîfe ediyorsun? Biz ki seni teşbih ediyoruz sana hamd ediyoruz, bu reva mıdır? dediler.

Meleklerin bu sözlerini sen kendini beğenmişlik, kibir, azamet saymak istiyorsun. Halbuki bu kibir değil temennidir. Biz ki devamlı olarak seninle meşgulüz, o vazifeyi bize ihsan et olmaz mı, dileğidir. Cenâb-ı Hak, Âdem'e bütün esmâ-yı hüsnâyı öğretti ve onları meydana çıkar! dedi. Melekler ise ancak bir iki ismin mazharı idiler. Âdem'de bu zenginliği görünce hayrette kaldılar ve: Yâ Rabbî, senin öğrettiğin kadarını bilebiliriz 4 , diye acizlerini ortaya koydular.

İşte Âdem-zâde olan bizlerin içinde dahi, babamızın ilim mîrâsına konup onun halifeliğini icra edenler de aynı suretle esmâ-i ilâhiyeye

1- Bakara sûresi, 30. âyet: "Ve iz kale Rabbüke li'1-melâiketi innî câilün fı'1-ardı halîfe,

kâlû etec'alü fîhâ men yüfsidü fîhâ ve yesfiku d-dimâ' ve nahnü nüsebbihü bi-hamdi-

ke ve nükaddüsü lek."

2- Allah'ın ilk önce yarattığı benim rûhumdur, Hadîs.

3- Rahman sûresi, 1-4. âyet: "Er-rahmânü, alleme'l-Kur'ân, haleka'l-insâne, alleme-

hu 1-beyân: Rahman (olan Allah) Kuranı öğretti. İnsanı yarattı. Ona beyânı öğret-

ti."

4- Bakara sûresi, 32. âyet: "Sübhâneke lâ ilme lenâ illâ mâ allemtenâ"

vâristirler. Hâsılı ne ki mevcut ise, hepsi sizin nefsinizde mevcuttur 1 ,

âyeti üzre adam olup bu hakikatleri görünüz. İşte onun için Resûlullah:

Nefsini bilen Allah'ı bilir, buyuruyor. Nefsinizi bilirseniz o zaman

Cenâb-ı Hakk'ı da bilir ve ona aşkla taparsınız.

Bütün kâinatta ne yazılmış ise, Allah onların hepsini bu küçük vücûda sığdırmıştır. Ayıp değil mi bize ki, eşeğin üstündeki Kur'ân-ı Kerîm nasıl kendisine bir fayda vermezse, biz de bu nimetler içimizde olduğu halde onu görüp istifâde etmeyelim.

Tıp ilminden habersiz olanlar için tababet yok demektir. Böyle bir ilmin mevcudiyetinden haberdar olanlar ise, işittikleri kadar bilirler ki bu bilmek de bilmemek demektir. Fakat gir tıp fakültesine, oku, tatbikat gör, uzuvların ne gibi vazifeleri olduğunu öğren, vücûdun teşrih ve fizyolojisini anla... Bak o vakit karşında ne âlemler belirecek, vücûdun ne demek olduğunu nasıl görüp bileceksin ve kendi kendine: Ben vücûdumu bildiğimi zannediyordum. Meğer bilmeyerek taşıyormuşum. Bu ne intizam, ne büyüklük imiş... diyecek ve Hakk'm azametinin sonsuzluğu karşısında hayretlere düşeceksin.

Fakat bu öğrendiklerin de yine işin maddî ciheti. Hekim olmak, sana, sâdece vücûdun maddî taraflarını göstermiş olur. Bir de sonsuz âlemlere açık olan manevî ciheti var ki, bunda bilgi sahibi olmakla hissedeceğin hayret, maddeni bilip tanıdığın zaman hissettiğin hayrete göre kıyas kabul etmez derecede nihayetsizdir.

Reva mıdır ki maddî manevî bunca varlıklara sahip olasın da, kendinde olan bu servetten gafil olasın, Kur'ân taşıyan merkepler gibi,

taşıdığın o Kur'ân'ı yalnız taşımakla iktifa edesin? Allah sana beşer olmak şerefini ihsan etmiş iken kadrini bilmemek elbet nankörlüktür. Onun için çalışmalıyız. Dervişlik tembellik, işe yaramazlık demek değildir. Çalışacağız, her hususta çalışacağız. Dünyâya gelmekten maksat, ancak bu hakikatleri bilmek ve hemcinsimize hizmet etmektir ki dervişliğin mânâsı da budur. Hadîs-i şerifte de buyurulduğu gibi, insanın hayırlısı, hemcinsine menfaati dokunan kimsedir. Yoksa, sâde yat, ye, iç, kalk, dışarıda evde bolca lâf... Olmaz bu... Lâzım olan, insanın insanlığını bulmasıdır. Çünkü insanlık büyük şeydir. İşte oraya ayak bastın mı, artık vara yoka itirazlar, dedikodular kalmaz. Dâima edep dâiresinde hareket eder, kimseye fena nazar ile bakmaz, herşeyi Cenâb-ı Hakk'ın yaptığını bilir, dâima iyiliğe çalışırsın.

Her zaman söylüyoruz, dervişlikten maksat, ahlâkımızı tamamlamaktır. Bir dervişte ahlâk olmazsa, o derviş, derviş değildir. Bâzı kim-

1- Zâriyât sûresi, 21. âyet: "Ve fî enfüsiküm efelâ tübsirûn: Kendi nefislerinizde dahi

nice ayetler var. Bunları hiç de görmüyor musunuz?"

seler tarîkati ve dervişliği tekke ve tekkede bağırıp çağırmaktan ibaret zannediyorlar. Halbuki dervişlik sırf tekke ile olmaz. Ancak insanlıkla olur ve insanı bulmakla olur ki bu da ruhun safiyete ermesi ve cismânî hırslardan kurtulması iledir.

Resûlullah Efendimiz: Ben ahlâk güzelliğini tamamlamak için gönderildim, buyuruyor. Yine Resûlullah: Rabbim beni edeplendirdi ve edebimi güzel eyledi 1 , diyor.

Hâsılı illâ güzel ahlâk, illâ güzel ahlâk... Ahlâk olmazsa, ibâdetten de bir fayda hâsıl olmaz!"

- "(Şeyh Mustafa Efendiye hitapla) Şeyh efendi hazretleri bir şey buyurun da söz açılsın..."

Şeyh Mustafa Efendi:

- Biz yalnız dinlemeye memuruz. Dinlemenin daha fazla fazileti

vardır, derler.

- "Söz sözü çeker, bahis açılır."
Şeyh Mustafa Efendi:

- Fakat bu âna kadar söylediklerimden hiçbir şey istifâde edemedim doğrusu. Ben kendi nefsimden bahsediyorum.

- "Kendinizi ortaya koymakla tevazu buyuruyorsunuz. Bizim cesaretimizi kırmak reva mıdır?

Buyurun Şâir Ziya Bey... Birçok şeyler hazırlamışsınızdır."
Şâir Yûsuf Ziya Bey 2 :

- Gönül, kalp ayrı ayrı şeyler midir?

- "Gönül, kalp, ruh, nefis hepsi bir şeydir. Mektep denince, mahalle mektebinden Darülfünuna kadar hepsi mektep olduğu gibi... Yalnız mektep mânâsının belirttiği derece gittikçe fazlalaşmış olur, fark burada.

Meselâ ben çocuğumu iptidaî mektebine verdim. Terakki ede ede Darülfünuna geçti ve oradan da icazet aldı. Allah'ın yardımı erişirse istikbâli açık demektir. Devlet müesseselerinden hangisine müracaat etse: Buyurun, sizin için yer vardır, diye hoş karşılarlar. Tıpkı âhirette

kalb-i selîm erbabına: Selâm size, buyurun girin, ebedî cennetler sizin içindir 3 dedikleri gibi...

Sizde akıl, nefis, kalp ve ruh var. Fakat bunlara rağmen siz tek

1- Eddebenî Rabbî fe ahsene te'dîbî.

2- İhvandan Hacı Bey diye anılan zâtın erkek kardeşi.

3- Zümer sûresi, 73. âyet: "Selâmün aleyküm tıbtüm fedhulûhâ hâlîdîn."

zatsınız. Eğer irfanı bulmuş, ârif-i billah olmuş yâni sırları ve gerçekleri kavramış iseniz, bu saydığınız akıl, ruh, nefis ve kalp birleşmiş olur. Eğer olamamışsanız, hangi yerde kalmışsanız hükmünüz de ona göre olur.

Rızâ Efendi söylesene bakalım... Mustafa Bey!

(Her taraftan sükût ile mukabele edilmesi üzerine)

Âh-ı nâlen ey Fuzûlî incidübdür âlemi
Ger belâ-yı aşk ile hoşnûd isen gavgâ nedir

(Yine etraftan ses çıkmaması üzerine)

Hacı Bey söyle bakalım!"

Şâir Yûsuf Ziya Bey:

-insan çalışmakla ârif-i billah olur mu?

- "Azizim, Cenâb-ı Hak herkese o istidat tohumunu ihsan etmiştir: Herkes İslâm olarak doğar. Sonra onu anası babası Nasrânî, Mecûsî, şu veya bu yapar.

Demek ki herkeste o doğuştan gelen istidat mevcuttur. Fakat araya giren çeşitli sebepler onu aslî vatanına, cananına kavuşmaktan alıkoyar. Yoksa zirâate elverişli her tohum, mutlak neşv ü nema bulur, büyür, boy atar. Ve bir arızaya da uğramazsa kemâle erer. Bu söylediğimiz, ezelde yâni ümmü'l-kitapta saîd olan kimseler hakkındadır.

Yoksa ezelde şaki olan kimseler hakkında değildir. Bunlar çürük tohum gibidir ya toprakta iken boğulur veyahut sakat olarak doğup gelişir ve kemâlini bulamaz.

O şakiler hakkında: Sen ne söylesen onları kandıramaz, îmâna getiremezsin 1 , saîdler hakkında da: Onlar Allah'tan korkar ve inanırlar 2 yollu tebşirde bulunulmuştur.

Hiçbir anadan doğma kör veya kambur, hekimi çağırıp: Gözümü aç veya kamburumu düzelt! der mi? Dese bile, hekim tedavide âciz olduğunu söyler. Çünkü hekim, geçici hastalıkların tedavisine memurdur. İşte birinci âyet, ezelde kör, kambur, topal olan şakiler hakkındadır ki peygamberler ve mürşitler bunlara karşı hiçbir şey yapamazlar. İkinci âyet ise, geçici hastalıklara uğramış olanlar içindir ki, işte irşat ve vaaz ve nasihat bunlaradır."

1- Yâsîn sûresi, 10. âyet: "Ve sevâün aleyhim eenzertehüm emlem tünzirhüm lâ
yü'minûn."

2- Yâsîn sûresi, 11. âyet: "İnnemâ tünziru meni't-tebaa'z-zikra ve haşiye'r-Rahmâne

bi'1-gayb."

SOHBETLER 495

- Evliya ve ehlullah arasında ne gibi fark vardır 1 ?

- "Ehlullah, ehl-i şuhuttur. Çünkü bunlar, nereye dönsen Allah'ın yüzü oradadır 1 , sırrına mazhar olup her yerde Hakk'ı gören şuhut ehli-dir ve bunlar: Benim sıfatlarımla ortaya çık, seni gören beni görür 2 , sırrına mazhar olmuşlardır.

Evliya ise, hayır hasenat sahibi, sâlih, imanlı ve fazilet sahibi olan Allah'ın sevgili kullarıdır."

- "(Şeyh Yûnus Efendi'ye hitaben) Buyurun şeyhim!"
Şeyh Yûnus Efendi:

-Imâm-ı Ali sülâlesi nereye kadar gelmiştir?

- "Evvelki sülâlesi mi, sonra gelen sülâlesi mi? Sonra gelen

sülâlesi bitmez ki... Kıyamete kadar o biter mi? Evvelki sülâlesi ise hilkatten beridir.

Şeyhim buyursanıza..."
Şeyh Mustafa Efendi:
-Dinleyeceğiz Efendim...

- "Mâlûm-i reşâdetiniz Hazret-i Pir öyle buyururlar: Sen ki Âdem-zâdesin, nasıl ki Adem'e kendinden sonra gelecek cümle zürriyetleri gösterildiyse, sen de onun gibi zürriyetlerini gör. Yâni kendinden sonra gelecek zürriyetlerini gör, çünkü Âdem-zâdesin. Onun gibi Âdem mevkiinde otur ve onları seyreyle.

Demek ki Âdem-zâdenin zürriyeti nihayet bulmaz. Bu böyle olunca Hazret-i Ali'nin zürriyeti kıyamete kadar bakîdir.
Rızâ Efendi söylesene oğlum... Ömer söyle?"
Ömer Bey:

- Bugün Velie fendi Kütüphane si' ne gittim ve Hazret-i Abdülkâdir'in bir kitabını gördüm. Her vakit buyurduğunuz gibi, Kur'ân'ın bütün mânâsının Fatiha' da, Fatihanın da Besmele' de; Besmele' nin ise («_-») harfinde; (*—>) nin de, altındaki noktada bulunduğunu o noktanın ise kâmil insan olduğunu söylüyordu.

Insân-ı kâmilin bu mertebeye ulaşması havsalaya sığmıyor, ne suretle oluyor? Bu kemal Allah vergisi midir, yoksa kazanmakla mıdır?

- "Insân-ı kâmilden maksat, hakîkat-ı insâniyyedir. Cenâb-ı Hak bunu Kur'ân-ı Kerîmde kelime sözü ile ifâde ediyor ve o kelimeyi an-

1- Bakara sûresi, 115. âyet: "Fe eynemâ tüvellû fe semme vechullâh."

2- Uhruc bi-sıfâtî fe men reâke reânî, (Hadîs-i kudsî)."

latmak için denizler mürekkep ağaçlar kalem olsa yine beyan etmeğe muktedir değildir 1 buyuruyor. Kelimeden maksat, kâmil insan, yâni hakîkat-ı insâniyyedir.

Ve yine Cenâb-ı Hak: Ben insanın sırrıyım, insan da benim sır-

rımdır, buyuruyor. Sonra Habîbine: Sen olmasaydın, sen olmasaydın ben bu dünyâyı halketmezdim, diyor. Yine insana hitap ederek: Bak etrafına abes bir şey görebilir misin? buyuruyor.

Cenâb-ı Hak, insanı her şeyin üstünde ağırlamış, karaları ve denizleri emri altına vermiş, Adem'e bütün melekleri secde ettirmiştir.

İşte hilkatten gaye, aşka mazhar olmuş bulunan bu kâmil insandır. Varlıklar onun için yaratılmıştır. O, senin benim gibi adam değildir. O, mevhum ve fânî varlığını atıp Hak'la Hak olmuştur. O, ismullâha mazhar olmuştur. Onun yüzü suyu hürmetine bu varlık âlemi halkolunmuştur. Mağribî Hazretleri de bu mânâyı şöyle ifâde eder: Benim vücûdum sendendir. Senin zuhurun da bendendir. Sen olmasaydın ben vücut bulmazdım. Ben olmasaydım sen zuhur etmezdin.

Hadîs-i kudsîde de Cenâb-ı Hak: Ben bir gizli hazîne idim. İstedim ki bilineyim ve yine: Ben her şeyi senin için, seni de kendim için halkettim, buyurmuştur.

Kâmil insan, insanlığın kemal mertebesini ve Hakkın halîfesi derecesini bulmuş kimsedir. Yoksa her kemal iddiasında bulunan kimse değil. O, felekten, arştan, kürsten, Kabe'den daha faziletlidir. Allah, cisimden ve mekândan münezzeh olduğu için kâmilin vücûdu aynasında o tecellîyi görebilirsin. Onun benzeri yoktur 2 ve o, akıl ile bilinmez.

Zîra her ne ki aklın tasavvur ediyorsa o mahlûktur. Çünkü onu tasavvur eden akıl da mahlûktur. Onun için biz uzaklara gidemeyiz. Allah nasip eder de kâmil insanı buldurursa, her şey bulunmuş demektir.

Kur an, baştan aşağı insân-ı kâmili söyler. Kemâli bulmak için insanın nefsinin ayıplardan temizlenmesini tezkiyesini, ruhunun cilâlanmasını ve ona lâzım olacak amellerin ifâsını söyler. Yoksa Kurandan maksat, sâdece onu tecvit üzre okumak değildir. Mânâsım anlamaktır.

Birkaç hoca toplanmışlar, aralarında Fâtiha-yı şerîfedeki (dat) harfinin hangi sesle okunması lâzım geldiğini konuşuyorlarmış. İçlerinden biri (velezzâllîn) diye okumuş. Olmadı demişler. Öteki (veleddâllîn) diye okumuş, ona da: Olmadı, demişler, üçüncüsü (veleddellîn) diye okumuş, yine olmadı, olmadı! demişler. Bu sırada ezan okunmaya başlayınca münâkaşa eden hocalar namaza kalkmışlar. Aralarında bu-

1- Kehf sûresi, 109. âyet: "Kul lev kâne'l-bahru midâden li kelimâti Rabbî le-nefide'l-
bahru kable en tenfede kelimâtü Rabbî velev ci'nâ bi-mislihî mededâ."

2- Şuarâ sûresi, 11. âyet: "Leyse kemislihi şey'ün."

lunup çekişmeyi dinleyen bir derviş ise yaktığı çubuğunu içmekte devam ederek, namaz kılacak olanların arasına katılmamış. Hocalar: Be adam, sen müslüman değil misin, ne duruyorsun, namaza kalksana... diye çıkışınca, derviş: Kalkayım hocalar kalkayım amma daha siz Fatihaya karar veremediniz demiş.

İşte bu hikâyede işaret edildiği gibi, Kur anın mânâsı bırakılıyor da teferruat ile uğraşılıyor. Halbuki o teferruat, hep o mânâ içindir.

Zamân-ı Saadette birisi müslüman olmuş. Resûlullah Efendimiz sahabeden birine bu adama Kur an-ı Kerîm hatmettirmesini emreylemiş. Fakat müslüman olan bu zat: Zerre miskal hayır işleyen hayır bulur, zerre miskal şer işleyen şer bulur 1 âyetine gelince: Bu bana yetti! diyerek fazla okumak istememiş. Sahabeden olan zat, Resûlullâh'ın emrini yerine getiremediğinden bu hâli Efendimize bildirmiş. Kendileri de yeni müslüman olan zâtı çağırarak; Kur an-ı Kerîm okumak istemeyişinin sebebini sorduklarında adamcağız: Yâ Resûlallah, ben bu âyetleri hal edeyim, başka bir şeye ihtiyâcım kalmaz, demiş. Bunun üzerine Efendimiz: Bırakın onu, bu adam fakîh oldu! diye emir buyurmuşlar.

Onun için Kur'ân-ı Kerîm'i her saat haldır haldır okumak değil, okuduklarınla amel eylemek lâzımdır. Böyle olmadıktan sonra ne fayda?

Meselâ, Ömer... Şu mektubu al, postahâneye götür, teslim makbuzunu da getir! desem, Ömer de mektubu postahâneye teslim edeceği yerde, kâh parayı kâh mektubu evde unutarak muhtelif sebeplerle postahâneye boşuna gidip gelse, fakat mektubu bir türlü postaya vereme-se, matlûp hâsıl olur mu? Tabiî olamaz.

Lâ ilahe illallah, lâ ilahe illallah! diye günde on bin kere teşbih çekmiş, yahut günde on cüz okumuşsun veyahut her gün yüz rekat namaz kılmış veya her sene hacca gitmişsin... işte bunların hepsi, Ömer, mektubu postahâneye götür! demek gibidir. Eğer mektubu postaya vermezsen, yâni matlûp olan irfanı hâsıl etmezsen, bütün zikir, ibâdet, hac ve namazlardan bir mânâ çıkmamış olur. Sen de o ezelde aldığın mektubu, o ilâhî emâneti, bu dünyâda mazhar-ı aşk olan Hakk'ın halîfesine teslim edip kalb-i selîm makbuzunu almak lâzım gelirken, onu yapmayıp, birçok namazlar kılıp teşbihler çekmen ve hayratta bulunman, tıpkı Ömer'in birçok defalar postahâneye gidip gelmesi ve fakat mektubu kâh unutarak, kâh parası bulunmayarak verememesi gibi faydasız olmaz mı?

1- Zilzâl sûresi, 7-8. âyet: "Femen ya'mel miskâle zerretin hayran yerah. Ve men
ya'mel miskâle zerretin şerran yerah."

İşte Ömer'in bu hareketinde kaç türlü sebep dikkate alınabilir: Biri, mektubu alıp cebine koyduğu halde başka şeylere dalarak onu yerine teslim etmeyi unutması. İkincisi, postahâneye gitmeye lüzum görmeyerek: Ömer, şu mektubu al, postahâneye ver makbuzunu da getir! sözünü sabah akşam tekrar etmesi. Üçüncüsü de: Mektup cebinde olarak postahâne binasına günde beş on kere gidip gelmesidir.

Emâneti cebinde unutmak, dünyânın türlü zevklerine ve nefislerinin arzularına kapılarak Allah'ı unutan kimselerin hâli gibidir. İkincisi, Allah'a ve Resulüne itikadı olup emirlerini lafzen bilip söylediği halde amelde bulunmayan kimseler gibidir. Üçüncüsü de: Allah'ın emirlerini yapmaya gayret ederek amelde bulunan fakat asıl maksut olan mânâyı yerine getiremeyen kimselerin hâli gibidir."

- Cenâb-ı Hak kaleme: Yaz! diye emretti, o da her şeyi yazdı. Lâ ilahe illallah' ı da yaz, dedi, onu da yazdı. Neden Muhammed Resûlullâh 'ı yazarken çatladı ?

- "Çünkü Hazret-i Muhammed mazhar-ı aşktır. Bu sebeple tahammül edemedi. Aşk girdiği yeri yakar, yıkar ve kendinden başka bir şey bırakmaz."

-Resûlullâh' in mânevi vârisleri de o aşkın sahibi midirler[1] ?

- "Alimler, enbiyânın vârisleridir[1] . Allah'tan korkan âlimlerdir[2] . Fakat bu âlimlerden maksat, başına sarık saran ve sırtına cübbe giyenler değildir. Allah'ı, ismiyle, sıfatı ve zâtiyle bilen âşıklardır. İşte bu âşıklar, Allah'ı bildikleri içindir ki ondan ziyâde korkarlar. Onun için de Resûlullâh: Ben hepinizden fazla Allah'ı bilirim ve hepinizden fazla da ben korkarım! buyurdu.

Fakat bu korku ile bizim korkularımızın arasında bir münâsebet yoktur. O korku, bizim korkularımız gibi cennet ve cehennem mertebelerinin endîşesi veyahut bulunduğumuz mevkilerin kaybolması korkusu değil, sırf Allah'ın ululuk ve büyüklüğünün heybetinden hâsıl olan bir korkudur."

- "(Şeyh Mustafa Efendiye hitapla) Bir şey buyurmayacak mısınız şeyh efendi hazretleri?"

1- El-ulemâü veresetü'l-enbiyâ.

2- Fâtır sûresi, 28. âyet: "İnnemâ yahşallâhe min ibâdihi'l-ulemâ."

Şeyh Mustafa Efendi:

- Dinleyeceğiz Efendim.

- "Bu her gece mi?"

- Evet, her gece dinleyeceğiz.

- "(Şeyh Abdullah Efendiye hitapla) Buyurun şeyhim, bir şey söyleyin!"

Şeyh Abdullah Efendi:

- Bir ârif-i billâhın ağzından Fusus dinlenilse çok istifadeli olur.

- "Fakat onu anlamak her kişinin kârı değil, er kişinin kârıdır. Fakir için müşkül... Bir kere, okumak için mükemmel Arapça bilmeli. Sonra onu anlamak için bilgi sahibi olmalı. Haldır haldır okunur amma, öyle okumak işe yaramaz.

Hazret-i Muhiddîn, zamanının, asrının kutbü'l-aktâbı idi. Kelime nâmı altında çok büyük hakikatler ve mânâlar meydana çıkarmıştır. Söylediği sözler, nihayet câhillerce kendisinin küfür ile suçlanmasına sebep olmuştur ki, bu yüzden zindana atmışlardır. Halbuki onun bir küfrünün, ötekilerin cümlesinin îmânından üst olduğunu kimse bilmemiştir."

Şeyh Abdullah Efendi:

- Lâkin Fusus Türkçe'ye tercüme edilmiştir.

- "Amma onu anlamak için bilmeyi bilmeli. Yoksa nice Araplar

var ki Kuran-ı Kerîmin lafzen mânâsını bildikleri halde hakîkî mânâsını bilemezler. Cenâb-ı Hak ehlullâhın her birine bir başka türlü tecellî etmiştir. Kiminden aşkı ile, kiminden ibâdet ve türlü türlü isimleri ile görünür. Fakat hepsinin de söylediği birdir. Aralarında aykırılık yoktur. Latifeleri de kendilerine göre zariftir.

Meselâ, bir gün Seyyid Ahmede'r-Rifâî Hazretleri Basradaki evinin bahçesinde kova ile çiçek suluyormuş. Yanlarında da kendilerine yardım eden bir kimse varmış. Fakat elinde tuttuğu kovaya bir türlü hâkim olamaz, sağa sola gitmesini önleyemezmiş. Bir zaman bu hal devam etmiş, nihayet yerden bir avuç toprak alıp havaya fırlatmış.

O sırada da Hazret-i Abdülkâdir Geylânî Bağdat'ta ashabı ile oturmuş sohbet ediyormuş. Birden, altında bulundukları kubbe dehşetli bir gürleme ile sarsılmış. Hazır bulunanlar telâşa düşüp kaçacak olmuşlarsa da Hazret: Korkmayın, korkmayın Arab'ı kızdırdık, ondan oldu, buyurmuş. Meğer bu, Hazret-i Rifâî'nin kovasını sağa sola sallayan Hazret-i Abdülkâdir'e, Rifâî Hazretlerinin bir cilvesi imiş. Ne hoş, ne edep dolu bir karşılıklı cilveleşme..

Bu iki sultanın arasındaki birliğe bakınız. Ahmede'r-Rifâî Hazretleri her zaman: Bağdat'a gidip Abdülkâdir Geylânî Hazretlerini ziyaret

etmeyen benden uzak olsun... buyururlardı. İşte ehlullah hep birbirlerine karşı bu türlü bir birlik ve beraberlik halindedirler. Çünkü bir vücutturlar. Abdülkâdir Geylânî ile Ahmede'r-Rifâî nasıl bir vücut iseler, Şems-i Tebrîzî ile Mevlânâ, keza Muhammed (s. a) ile Ali (k.a.v.) de böyledir. Hâsılı bütün ehlullah böyledir. Bu birliği acaba bugün maneviyat ehli geçindiği halde birbirlerine cephe almış kimselerin bir çoğunda nasıl bulursun?"

Ramazan münâsebetiyle her gece misafirlere ve yârana açık olan selâmlık yine dolu idi. Fakat konuşan, bahs açan kimse çıkmayınca Medîne-i Münevvere hâtıralarından söz edilmeye başlandı:

- "Mekke ahâlîsi develere binmiş olarak Medine'ye gelirlerken içlerinden biri: Ey ehl-i Medine! Size bizden selâm olsun., der. Sonra bütün kafile bir ağızdan: Salli yâ Rabbî alâ Muhammed rahmeten li'l-âlemîn derler. Yâni âlemlere rahmet olan o Resûl-i Kibriya'ya salât eyle yâ Rabbî! diyerek gelir ve Bâbü's-selâm'm karşısında da yine aynı

salâtı okurlar.

Bu mukaddes şehre ziyaret vazifesini yerine getirmek için gidiş başka, aşk ile gidiş başka... Aşk ile giden, orada her şeyi kendine zevk edecek, akrebini, yılanını her şeyini sevecektir. Amma bu hal kendinden gelmeli... İllâ da yapayım, demekle olmaz.

Bizim bulunduğumuz saâdethâne, Harem-i Saadete pek yakın idi; Kubbe-i Saadet, içinde gibi idi.

Orada çok garip şeyler olur. Meselâ bir Akkaş Hafız vardı. Ziyaretini yapıp İstanbul'a gitmek üzere hazırlığını tamamlamış. Tam hareket edeceği gece Resûlullah Efendimiz Hazretleri mânâ âleminde kendisine: Bizim vazifemiz ağır mı geldi de gidiyorsun yâ hafız? buyurmuşlar. Bunun üzerine o zat da Medine'de yerleşmiş kalmış.

Akkaş Hafızın vazifesi, Harem-i Şerifte Kur'ân-ı Kerim okumak isteyenlere cüz' vermek idi. Ekser zaman Harem-i Şerifte ayakta dururdu. Sokağa çıktığı vakit de ağzından Kuran tilâveti eksik olmazdı. Birçok zamandan beri mücavir mübarek bir zat idi.

Bir gün kendisine giderek: Efendi Hazretleri, yarın mektepte mükâfat dağıtma merasimi olacak, mektebi şereflendirirseniz gelişinizle ihya olurum, dedim. Cevap olarak: Oğlum, ben bir yere çıkmıyorum,

fakat mademki arzu ediyorsun, peki, dedi.

Mektep talebesini yerliler, sâdat ve eşraf evlâtları teşkil ediyordu. Bu mektepte İstanbul mekteplerinin en yeni usûllerini takip ettiğim

halde, ahâlîden zerre kadar bir îtiraz görmedim. Hep güzel karşıladılar. Zikri geçen bu mübarek zat, mükâfat dağıtıldığı gün mektebi şereflendirdi ve merasimden sonra herkesle beraber gitti. Ertesi gün Harem-i Şerifte yanıma geldi: Aman oğlum, ver elini öpeyim, dedi. Bu teklife karşı: Ben senin ayağını öpeyim, dedim. Mumaileyh: Allah rızâsı için ver öpeyim, diye ısrar edince, neden, sebep nedir? diye sordum. Cevap olarak: Ben bu gece senin için Resûlullah'tan azar işittim. Dün mektepte mükâfat merasimi için: Kenan Bey burada bu bidati neden yaptı? Burada böyle şeyler söker mi? diye içimden bir îtiraz geçirmiştim. Bu gece Resûlullah Efendimiz ile müşerref oldum. Yâ Akkaş ne için onun işine karışıyorsun? diye ferman buyurdular. Bunun için ben de sizden af diliyorum, dedi.

Hâsılı, Medîne pek acayip bir yerdir. Orada her şey dakikası dakikasına meydana çıkar. Ben oraya aşk ile gittim. Gözüm başka şey

görmüyordu. İstanbul'da vazifem çok parlaktı. Bu vazifeyi terkederek oraya gideceğim için maâriften: Orası çöldür, buradaki güzel işini bırakıp da nasıl gidiyorsun, deli misin, sen? diyorlardı. Halbuki oraya değil müdürlük, mubassırlık veya hademelikle gönderseler yine gidecektim.

Talebeyi toplayıp, Harem-i Şerifte, Hazret-i Peygamberin huzurunda bir ağızdan salât u selâm getirmek, benim için en büyük dünya saadetlerinin üstünde idi.

Seyyitlerin reisi, nakîbul-eşraf, Alevî Bâ-Fakîh isminde mübarek bir zat vardı. Hazâ Resûlullah nesli olduğu yüzünden okunurdu. İstanbul'a geleceğim zaman gittim veda ediyordum: Bu mazhariyet sizden başka kimseye olmamıştır. Sizi, bilen seviyor, bilmeyen seviyor. Buna hayret ediyorum. Bu da Resûlullah Efendimizin size karşı teveccühüdür, sizi tebrik ederim, demişti.

Medine'ye ikinci defa gidişimde, geleceğimi kimseye haber vermemiştim. Fakat istasyona mızıka çıkmış. Pek çok kimselerin ellerinde hurma, bâzılarının ellerinde berâdiye dedikleri su testileri hep istasyona gelmişlerdi. Daha neler ve neler... Cilve-i Resûlullah bunlar. Bu gibi şeyler akıl ve muhakemenin dışındadır.

Bir Şeyh Osman Efendi vardı. Nakşî şeyhlerinden idi. Mekke'ye giderken devesini kaybetmiş ve susuzluktan bîtap düşmüş. İşte baygın

düşüp kendinden geçtiği bir sırada: Ey gayb erleri bana su verin! diye yalvarmış. Derhal karşısında, ellerinde su tulumları ile iki bedevî güzeli zuhur etmiş. Bunlardan biri: Tefaddal yâ şeydi! Yâni buyur efendi... diyerek kırbaları adamcağızın ağzına dayamış. Osman Efendi kana kana suyu içtikten sonra: Bu tarafa gidersen kafileye ulaşırsın! diyerek bir cihet gösterip kaybolmuşlar.

İşte burada da görüldüğü gibi, benim de bildiğim bir şey varsa, o da, kudret ve kuvvetin Allah'ın olduğu ve ondan başka bir mevcut olmadığıdır."

- "Rauf Efendi bir şey söylesene oğlum..."

Rauf Efendi:

- En büyük günah nedir?

- "Resûlullah Efendimiz'in buyurdukları gibi: Senin vücûdun öyle bir günahtır ki ona hiçbir günah kıyas kabul etmez. Bu, bir ejderhâdır. Yılanın en büyük başı da dünya sevgisidir. Tamah, haset, kibir, şehvet, öğünme, riya, işte bunlar yılanın diğer altı başıdır ki, birinciye nazaran küçüktür."

Şeyh Abdullah Efendi:

- Bunlardan kurtulmak için sığındığımız ve güvendiğimiz büyüklerimize dua ediyoruz:

- "Sâde duâ ile olmaz. Bu gibi şeyleri yapmamaya da azmetmeli. ibâdetten maksat, mânâdır. Evvelce büyükler bir seyahate çıktıkları vakit, gittikleri yerde kabir veya şu bu ziyaretinden evvel insan ararlar ve onu ziyaret edip manevî zahirelerini tedârik ederlermiş.

Mekke'de bulunduğum vakit, hac esnasında Minâ'da şeytan taşlıyorduk. Yanımda iki kişi, her ne sebepten dolayı ise boğaz boğaza kavgaya tutuşmuşlardı. Onların bu hareketlerinin mânâdan ne kadar uzak olduğunu düşünüyor ve istiğfar ediyordum: Zîra bu şeytan taşlama keyfiyeti, içimizdeki şeytanları taşlamak ve böylece de herkese anlatabilmek için zahire çıkarılmış bir ders idi.

Şeriat esasları, hep insanın kemâle ermesi içindir. Dinler, esas

itibariyle birdir. İptidaî dinlerden tutunuz, İbrahim'den, Musa'dan, isa'dan İslâmiyet'e kadar bütün dinler mânâ itibariyle hep birdir. Maksat içini temizlemek ve Allah'ın istediği ahlâkı bilmek ve hal etmektir. Nasıl ki iptidaî mektepten üniversiteye varıncaya kadar bir talebe bilgi kazanma safhalarını geçirirse, din dahi bu safhaları geçirmiş ve İslâmiyet'te son tekâmülünü bulmuştur. Onun için İslâmiyet denince, tekâmül etmiş Mûseviyet, tekâmül etmiş Iseviyet demek olur. İslâmiyet'ten öte bir tekâmül yoktur. Yalnız bizim noksanımız ilimdir. Onun için cehaletimiz her bir yanlışa sebebiyet veriyor. Meselâ din bilgisi olmayan hattâ din hakkında fikri bulunmayan bir kimse, senden îmâna ve dîne âit malûmat istiyor, sualler soruyor. Amma onun bu araştırıcılığına karşılık: Sus, kâfir oldun, der, fikrî ve ilmî seviyesine çıkıp onu ikna

ve tatmin edemezsen elbet senden kaçar. Onun için bir mürşit, zamanın ilmine ve fennine vâkıf olmazsa, kuş dili bilici Süleyman olamaz.

Geçen gün hocanın biri, kırmızı fes giymek şeytan işidir, diye camide vaaz ediyordu. Ne devirdeyiz a hoca? Âlem şimdi ne türlü tekâmül eylemiş ve eylemekte. Sen ise ne diyorsun? Teşbihle muharebeye gidilir mi? Krup topu kullanılan bir zamanda istersen sen kullanma!"

Şeyh Abdullah Efendi:

-Eski fikirler...

- "Eski ne demek? Kokmuş fikirler! Eski de bir şeydir. Bunlara eski denmez, hurafe denir. Uydurma masal... denir. Eski fikirlerde ne büyüklükler vardır. İki kere iki kâlû-belâdan beri dört eder. Bu, eskidir diye değişiyor mu? Güneş, eskiden beri şarktan doğuyor, bu da eskidir diye garptan mı doğsun?

Allah, Allah'tır, hiç değişir mi?

Maârif müfettişliğinde bulunduğum zaman, talimatta talebeye ilâhî ve marş öğretilme kaydı olduğu halde, ilâhî nâmına hiçbir şey öğretilmediğini teftişim esnasında görmüştüm. Fakat çocuklara, asrın îcâbı, çok eski ilâhîleri öğretmek mümkün olmadığı için onların anlayıp zevk alacakları birkaç ilâhî besteledim. Daha fazla alâkalarını çekmek için de piyano ile geçtim.

Lâkin, derhal itirazlar başladı. Çalgı ile ilâhî okunur mu, diye acı acı söylentiler çoğaldı. Niçin olmasın, dedim. Çalgı da benimle birlikte aynı ilâhîyi tatlı bir sesle söylerse neden caiz olmasın. Çalgı da, ben de ilâhî söylüyoruz. Ayıp ve günah bunun neresinde?"

Şeyh Yûnus Efendi:

- Cenâb-ı Hakk'ın kudret ve kuvvetine nihayet yok. Meselâ şu lisanların çokluğuna bakın. Türkçe, Arapça, Arnavutça ve saire...

- "Fakir, Harem-i Şerifte bulunduğum vakit her ağızdan türlü türlü sesler zuhur ederdi. Kimi Allâhu ekber, der; kimi salât u selâm getirir; kimi Besmele çeker, kimi lâ ilahe illallah der; kimi Kur an okur; kimi kasîde söylerdi. Fakat bu seslerin hepsi toplanır ve yalnız bir hû... sadâsı işitilirdi. İşte o lisanların da hepsini birbirine karıştıracak olursan, hâsıl olacak sadâ, bir "Hû" sesidir.

Hep Hû duyulan cümlesi bir hoşça şadadır
Amma ne nevadır."

Şeyh Yûnus Efendi:

- Allah cümlemize ziyaret nasip etsin.

- "Allah cemâlini göstersin. Cemâlini göstermedikten sonra Medi-
ne'yi ziyaretten ne çıkar?

Arif Hoca isminde bir müderris vardı. Medîne-i Münevvere'de bü-
yük bir hayrat işlemiş, Harem-i Şerife yakın bir medrese yaptırmıştı.
Ne mutlu ona. Bir gün fakiri buldu: Aman yâ Hazret, bu gün ben bit-
tim! dedi. Medreseye sabahleyin bir Hintli geldi. Fevkalâde hürmetle
karşıma oturdu. Aman hoca efendi, bu medreseyi siz yaptırmışsınız.
Çok zamandır da burada bulunuyormuşsunuz. Ne kadar hürmete lâyık
bir zatsınız, sizden istifâde etmeye geldim. Hindistan'dan buraya kadar
hep sizin gibi zevatı aramak için geliyorum, dedi. Görseniz bu sözleri o
kadar hürmetkârâne söylüyordu ki yerimde oturamıyordum.

Sonra: Efendim, sizden bir şey soracağım, kaç senedir buradası-
nız? dedi. On sekiz sene! dedim. Maşallah, maşallah... Aman hoca efen-
di, bu on sekiz sene içinde Resûlullâh'ı kaç kere gördünüz? Söyleyin de
yüreğim ferahlasın! dedi.

Yalan söylemek olmazdı. Düşündüm ve: Hiç görmedim dedim.
Ne?! diye bağırdı. Hiç mi görmedin? Allah aşkına hiç mi görmedin? Öy-

le ise burada ne duruyorsun? Hâne sahibi seni istiskal etmiş! Sana yüz vermemiş, dedi.

İşte böyle bir muameleye mâruz kaldığım için bittim, bu gün... dedi. Kendisini teselli için: O cilvedir, üzülmenize sebep olup ecir ve sevaba nail olasınız diyedir, dedim."

Şeyh Yûnus Efendi:

- Evet buyurduğunuz gibi maksat o cemâli görmek.

- "Şeyhim söylesenize!"
Şeyh Mustafa Efendi:

- Siz buyuruyorsunuz ya, hepsi bir değil mi?

- "Amma sözün akışı durur sonra..."
Şeyh Mustafa Efendi:

- Dâima buyuruyorsunuz. Ne söyleyeyim? Söyleyecek lisan yok ki söyleyeyim!

- "Nasreddin Hocanın yirmi kürkü varmış. Her gün bir tanesini giyermiş. Nedir bu böyle? diye sormuşlar. Allah'a şükür, o vermiş giyi-

yorum! demiş."

- "Şeyh Abdullah Efendi, buyurun!"

Şeyh Abdullah Efendi:

SOHBETLER 505

-Ali'nin zikri ibâdettir 1 denildiğine göre, Ali ile meşgul olmak mı ibâdettir?

- "Ali, demek şunun için ibâdettir ki, Hazret-i Ali, Cenâb-ı Hak'ta fânî olmuştur. Efendimiz (s. a.) öyle buyuruyor: Kabe'ye nazar, vech-i Ali'ye nazar, vech-i insân-ı kâmile nazar ibâdettir.

Bu böyle olduğu gibi, öyle ulu bir sultanın nâmım anmak da elbet ki ibâdettir. Allah'ın bir sevgilisini yâd etmek, elbet de Hakk'ın hoşuna gider.

İbâdetten maksat, kemâl-i sıdk ve sadâkatle Allah'ı sevmektir. Allah'ın sevdiğini sevmek de Allah'ı sevmektir.

Ya gönül o hazrete ermek gerek
Ya erene gönül vermek gerek!"

Şeyh Abdullah Efendi:

-Bu mastarı failine mi mefûlüne mi muzaf kılacağız?

- "Şeyh Efendi bu suâliniz, "velezzâlîn" mi, "veleddâlîn" mi, meselesi gibi bir şey 2 .. İbâdetten maksat, Allah'ı sevmek ve onun sevdiğini sevmektir. Ehl-i Beyt'i sevmek de, onların yolunda gitmek, rızâlarını kazanmaktır. Yoksa aşk ve îmânım Ali, Hu Hasan, Hu Hüseyin demekle, kuru lâfla olmaz. Onlara muhabbet, ancak yollarına gitmekle olur.

Ben Bağdat'ta kırk arşın atlardım, desen, burada da atla da görelim, der, elinde hüccet ararlar. Hazret-i Pîr'e oğulları: Baba, ben seni seviyorum, deyince: Yoluma gitmezsen, yarın âhirette evlâdım olduğunu inkâr ederim, buyurdular. Amma o nesilden gelen evlât, yolundan da giderse, nurun alâ nûr olur.

Resûlullah Efendimiz: Selman, benim âdemdendir, buyuruyor. Bu ne büyük şereftir. Yoksa, şerif, seyyit olmuşsun, o şerifliğin, o seyyitliğin eğer onların yoluna gidememişsen bu büyük isme lâyık olmamışsan

neye yarar. Ayet-i kerîmede buyurulduğu üzre: Âhirette senin malına, mülküne, evlâdına bakmazlar 3 yalnız, hani geçiş tezkeren, varsa buyur geç, derler. Çünkü orada hasep ve nesep, soy sop yoktur. Resûlullah (s. a.): Sizin Allah indinde ekreminiz en soylu olanınız takva sahibi olanınızdır, buyuruyor."

1- Zikru Alî ibâdetün (Hadîs-i şerif).

2- Bu veleddâlîn hikâyesi, evvelki sohbetlerde geçmiş olan, bir meselenin ruhunu bırakıp şekli ile meşgul olmayı nükteli bir misalle anlatan bir hikâyedir.

3- Şuarâ sûresi, 88-89. âyet: "Yevme lâ yenfe'u mâlün velâ benûn, illâ men etallâhe bi kalbin selîm."

- "Buyurun Şeyh Abdullah Efendi!"
Şeyh Abdullah Efendi:

- Salât-ı Münciye'yi ârif-i billâh efendimiz şerh etmişler mi?

- "Fakiriniz tercüme ettim. Bu tercümesini yaptığım, Salât-ı Münciye-i Kâdiriye, Resûlullah Efendimiz tarafından Hazret-i Abdülkâdir'e manen tâlim buyurulmuştur. Kadiri Evrâd-ı Kebîrinde vardır. Başka yerde yoktur. Lekad câeküm diye başlar.

Büyükler, hiçbir şeyi hazır bulmadılar, hep çalışıp kazandılar.
Dâima çalıştılar, yalvardılar. Hattâ ve hattâ Resûl-i Kibriya (s. a.) Hazretleri, dağda, mağarada nice vakitler riyâzatlar ile vakit geçirdiler. Açlıktan mübarek pehlûlarına taş bastırdılar. Kaç kereler aşkın galeyânıyle kendilerini dağdan atmaya kalktılar da Cebrail Aleyhisselâm men etti. Tâ ki Kendilerine risâlet gelinceye kadar.

Ehlullah neler çekmişler, ne kadar çalışmış, nice gayretler göstermişlerdir. Yoksa tarikat, şu şeyh böyle keramet gösterdi, kazanı, masayı devirdi... gibi saçma sözlerle vakit geçirmek değildir. O büyükler, ne yolda gitmişler, nasıl çalışmışlar, nasıl gayret göstermişlerdir, sen ona bak! Mademki kendimize derviş diyoruz, onların yoluna gitmek, hiç olmazsa o niyette olmak lâzımdır.

Mâlûm-i reşâdetiniz, bir karıncaya yolda birisi: Nereye gidiyorsun? diye sormuş. Dağı delmeğe gidiyorum, cevâbını alınca, bu küçücük vücûdunla mı? diye hayret edene karşı karınca: Hiç olmazsa yolunda bulunurum a... demiş.

Tarikat demek, irfân-ı Muhammedi demektir. Falan pir şöyle uçtu, falan şeyh böyle keramet gösterdi, demek değildir. Ehlullah kerametten son derece kaçınırlar. Esasen ehlullah demek, baştan aşağı keramet demektir. İnsanın insanlığı, gayreti ile, çalışması ile ölçülür kâidesince, çalışmak şarttır.

Elbet ki insanın elinde bir şey yoktur. Hüküm sahibi Allah'tır, buna şüphe yok. Fakat mademki Allah sana çalış, dedi, şu halde çalışacaksın. Ehlullâhın menkıbelerini okuyun, hiçbirinin hazıra konduğu görülmemiştir.

Ehlullah ve hüve alâ külli şey'in kadîr Allah her şeye kadirdir sırrı gereğince her türlü kerameti göstermeye muktedir iseler de, Allah'ın kânunu üzere olmayan bir şeyi yapmaya razı değillerdir. Onun için zahiren kerametten çekinir, ancak manen icap edeni gösterirler.

İşte herşey kâmil insana boyun eğer, onun emrine tâbidir. Eğer sen o kâmil ere ve dolayısıyle ezelde Allâh-ı Zü'1-celâl'e "beli" diyenler-

1- Ârif-i billâh sözü ile kastedilen Kenan Rifâî Hazretleri'dir.

den değil isen, sana o insân-ı kâmil ve o peygamber bir değil bin mucize gösterse yine îman etmezsin. Çünkü mucize îman sebebi değildir. îman sebebi olan, cinsiyettir. Eğer benim cinsimden değil isen îman edemezsin. Böyle olmasaydı Resûlullah Efendimize herkesin îman etmesi lâzım gelirdi. Ortada Ebû Cehiller ve Ebû Leheb'ler kalmazdı. Resûlullâh'm mübarek yüzü mucize üstüne mucize iken, ona ne eziyetler ettiler, mübarek vechine bile tükürdüler. Levlâk sırrına mazhar olmuş bir sultân-ı zîşan kadar kim olabilir?

Resûlullâh'ın meclisinde kimler oturuyor: Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali... Ebû Cehîl'in meclisinde de onun ayarı olan kimseler... Cins cinse meyleyler. Bu ilâhî bir kânundur. Tahtakurusu horoz ile gezer mi? Fil fil ile, karınca karınca iledir.

Nadanı nadan bulur, dânâyı dânâ, dûnu dûn
Cinsine meyleyler elbet bu cihanda her kişi

Şu da var ki geçici olarak iki ayrı cins arasında bir yaklaşma vâki olsa da, ilk fırsatta ayrılık mukadderdir.

Şeyhin biri, söz arasında dâima: Pır ile gelen zır ile gider dermiş. Bunun sebebini kendisinden sormuşlar. Benim Derviş Mehmet isminde bir dervişim vardır. Her zaman: Efendim, bakın herkesin etrafında yüzlerce müridi bulunuyor. Sizin ise benden başka dervişiniz yok... diye üzülür dururdu. Birgün Karacaahmet'ten geçerken, iki çocuğun kavga ettiklerini gördüm. Birinin elinde bir kuş başı, diğerinin elinde bu kuşun gövdesi vardı. Çocukların kavgasına netîce vermek üzere birinden başı, diğerinden gövdeyi alıp, Allah'ın izniyle başı vücûda yapıştırarak uçurdum. Kuş pır diye gidince kavga da kesildi ve bu hâdise de bütün memlekete yayılarak pek çok keramet düşkünü gelip bize mürit oldu.

Bir gün Derviş Mehmet'e: Cuma namazını bütün ihvanla beraber kırda kılalım, dedim. Fakat kimseye hissettirmeden uzunca bir bağırsak parçasına su doldurup düğümleyerek belime sardım ve yine bir tavuk kursağını da şişirerek yanına bağladım. Böylece imamete geçerek namaza durduk. Fakat az sonra su dolu bağırsağın ucundaki düğümü çözdüm, aynı zamanda kursağı da ses çıkaracak surette oynattım. Bu suretle namazda abdest bozacak iki hatânın zahir olduğu hissini verdim.

Bu halden sonra namaza devam etmekte oluşuma şaşıran ihvan, birer ikişer cemâatten ayrılarak kaçtılar. Sâde Derviş Mehmet kaldı. Nihayet ona: Herkes gitti, sen neden buradasın? Benden zuhur eden halleri görüp işitmedin mi? dedim. Gördüm ve duydum efendim. Fakat senin her yaptığında bir hikmet olduğunu bilirim. Bunu öğrenmiş oldu-

ğum için susmayı uygun buldum, dedi. İşte, dedim, bir pır ile gelenler zır ile böyle gider."

- "Şeyh Efendi Hazretleri buyurun!"

Şeyh Abdullah Efendi:

- Cenâb-ı Hak Kur'ân-ı Kerîmde: Biz o günde herkesi kendi imamı ile davet ederiz , buyuruyor. İmamdan maksat, bildiğimiz mahalle imamları demek değildir her halde.

- "Tabiî değil. İmamdan maksat, tâbi olduğunuz, uyduğunuz, kendinize rehber ittihaz ettiğiniz kimsedir. Evet Cenâb-ı Hak herkesi kendi imamı, yâni peygamberi, mürşidi ile davet edecektir. Doğruyu gösterene uymayıp nefsinin hırslarına, arzularına ve şeytanî davetlere uymuş olanlar ise kendilerini şaşırtmış olanlara: Siz bizi aldattınız biz de size uyduk, haydi kurtarın şimdi? diyecekler. Onlar ise: Bizde kudret olsa kendimizi kurtarırdık. Haydi ulumuz olan şeytana gidip hâlimizi anlatalım, diyecekler. Şeytan ise ateşten bir taht üstünde oturmuş olduğu halde: Benden ne istiyorsunuz, niçin geldiniz? diye soracak. Onlar: Senin vaatlerin çıkmadı, bizi aldattın, haydi bakalım kurtar şimdi... diye feryat edince, şeytan gülecek ve ben sizi zor ile elinizden tutup da mı kötü yollara şevkettim? Yoksa bu fenalıklar hoşunuza mı gitti de o kötü yollara saptınız? Yalnız, kötülükleri süsledim, bezedim, size hoş gösterdim. Hepsi o kadar. Hem Allah, düşmanınız olduğumu size bildirdi. Bana uymayıp kendisine tapmanızı tavsiye etti. Halbuki nefsiniz benim gösterdiğim yolu cazip buldu, onun için de Hakk'm sözünü değil beni dinlediniz. Şu halde beni kötüleyeceğinize kendi nefsinizi kötüleyin! diyecek.

Şeytan, insanları kandırmak ve aldatmakla mükellef bir memurdur. Nasıl ki Cenâb-ı Hakka: Yâ Mudil, diye hitap ediyor ve dalâleti de Allah'tan istiyor.

Enbiyâ da Cenâb-ı Hakka: Yâ Hâdî! diye hitap ediyor ve hidâyeti

Allah'tan diliyor.

Yalnız şeytanın, Allah'ın has kullarına dişi geçmiyor, onları alt etmeye gücü yetmiyor. Tıpkı bir bostan köpeğinin, efendisi ve efendisinin akraba ve taallûkâtı ve hattâ ahbapları önünde yaltaklanıp ayaklarına sürünmesi gibi. İşte Şeytan da o has kulların ihlâslı kapılarında öylece yuvarlanır durur.

1- İsrâ sûresi, 71. âyet: "Yevme ned'û külle ünâsin bi-imâmihim."

Cenâb-ı Hak Kur'ân-ı Kerîm'de: Nas, zannederler mi ki, biz
Allah'a ve âhirete îman ederek namaz kılar oruç tutarız; biz Allah'ın mü'min kullarıyız, demekle bırakılacaklar mı? 1

Keza, ben sâdık dervişim, diyenler için de hiç hatır ve hayâle gelmeyecek şeyler, hastalıklar, darlıklar, türlü çileler ve mücâdeleler vardır. İşte bütün bu nefislerine ağır gelen keyfiyetler ile imtihan olunurlar.

Cenâb-ı Hak bu imtihanları neden yapar? Kullarını bilmiyor mu? derseniz, kendi derece ve mevkilerini gösterip, bizzat tasdik ve imza ettirmek için yapar. Tâ ki kim yalancı, kim doğrucu meydana çıksın. Zira o da sâdıkım, diyor, öteki de. Amma imtihan vaktinde iş meydana çıkıp, doğrucu ve yalancı belli oluyor.

Hep hoşuna giden şeylere memnun olup, iğnenin ucunu görür görmez feryat edip bağırmak çağırmak olur mu? Maksat, Allah deyip durmak ve ondan ne gelirse razı olmaktır ki, Hak da senden razı olsun."

- Tevhidin hakikati nedir 1 ?

- "Muhiddîn-i Arabî Hazretleri: Tevhidin hakikati sükûttur, buyurmuşlardır. Tarikattan maksat da edeptir. Hele itiraz, tarîkatin en büyük düşmanıdır. Yine Muhiddîn-i Arabî Hazretleri öyle buyurur: Lisânı tutmak her şeyden iyidir. Fakat anlamak, itminan hâsıl etmek, yâni emin olmak kanâat getirmek için sormak başka.

Ömer Bey:

- Muâviye hakkında çok şeyler işitiyoruz. Efendimiz ne buyurur-

lar?

- "Muâviye'nin Resûlullah Efendimiz'in huzûr-ı saâdetleriyle, mübarek cemâliyle müşerref olmasına hürmetim vardır. Kendisinden birçok şeyler zuhur etmiştir. Fakat biz dervişler, kimseye lanet etmez, şu şudur, bu budur demeyiz. Bize ancak kendi Yezid nefsimize lanet etmek yaraşır. Çünkü biz hiçbir şeye sahip değiliz. Af da bizde değil, ceza da. Lâ faile illallah. Yâni Allah'tan başka fail olmadığını bilmiyorsak yazık bize! Çünkü bu takdirde lâ ilahe illallah demiş olamayız. Lâ ilahe illallah demek için de bütün esmâ-yı hüsnâyı tasdik etmek lâzımdır.

Seyyid Ahmede'r-Rifâî kitabında Kerbelâ vak'asının zuhurunun

1- Ankebût sûresi, 1-3. âyet: "Elif, lâm, mim. Ehasibe'n-nâse en yütrekû en yekülû âmenna ve hüm lâ yüftenûn...: Elif, lâm, mim. Andolsun, biz kendilerinden öncekileri de denemişken, insanlar "inandık" deyince denenmeden bırakılacaklarını mı sandılar."

sebebi vardır. Onun için cevizin kabuğunda kalmamalı, özüne ve ondan da özünün özüne girmelidir. Çünkü özü, îman mertebesidir. Halbuki o özü, bir ince deri örtmüştür ki, cevizi acı yapar. Onu da sıyırınca acılık falan kalmaz. Süt gibi olan özün özü meydana çıkar.

Elbet, ben Allah'ın sevdiğini severim; sevmediğini sevmem, bu bir tabiî haldir.

Dergâhlarda mersiye okunduğu vakit Yezide lanetler ederler. Hazret-i Hüseyin'i şu kadar yerinden yaraladılar, şöyle yaptılar, böyle ettiler, diye sayıp dökerek bu hazin ve elîm vakaya birçok da fazlalıklar katarlar. Fakat bütün bu sözleri kimi dışarıda sigara içerek, kimi içeride konuşarak, kimi sâdece bir vakadır diye, kimi ise ağlayarak dinlerler. Bana kalırsa bu gibi şeyleri tekrarlamak, bir nevî lâubalilik ve küstahlık demektir.

Yapan, yaptıran Allah'tır. Allah'ın emri olmaksızın bir kıl oynamaz. Nerede kaldı ki Ehl-i Beyt hakkında böyle mühim bir vak'a, o irâdenin hilâfında yapılmış olsun. Lâyığına ceza, müstahakkına mükâfat vermek de o irâdenin sânıdır. Sen kendi başına bak. Seni Allah'tan

ve Ehl-i Beyt'ten uzaklaştıracak olan nefsindir, onu ıslâha çalış.

Edirnekapısı tarafında bir dergâhta yine böyle bir mersiye okunuyormuş. Dervişin biri hacet için dergâhtan çıktığı vakit, oracıkta bir simitçinin durduğunu görerek: Be adam, içeride mersiye okunuyor, sen burada ne duruyorsun? demiş. Simitçi, mersiyenin mânâsını sorup anladıktan sonra: Yâ, demek oluyor ki siz bunları hem dinliyor hem de hâlâ yaşıyorsunuz, Medet yâ Hüseyin! diye kendisini ortaya atarak can vermiş.

İşte mersiye dinlemek böyle olur. Böyle olmayınca da onu okumakta bir mânâ yoktur. Nefsin Yezit'i senin içinde olduğu halde, bundan bin üç yüz şu kadar sene evvel gelen Yezit'e lanet ne kadar abestir. Onun için ya hayır söylemeli ya susmalı.

Acaba Allah'ın muradı olmasaydı, bu ciğer paralayıcı vak'a husule gelebilir miydi? O halde bundan, Allah'ın işine karışmak çıkmaz mı? Allah'ın işine karışmanın ise ne kadar kötü bir şey olduğunu bilmeyecek kadar cehalette bulunmak reva mıdır?"

- "Şeyhim buyursanıza..."

Şeyh Mustafa Efendi:

- Himmetinizi bekleriz Efendim.

- "Hacı Bey söyle bakalım! Rauf Efendi söyle!"

Rauf Efendi:

- Mesnevî-i Şerifte: Aşk çeşmesinden abdest almaktan bahis geçer. Bu ne demektir?

- "Yâni aşkın bütün vücûdu kaplaması demektir.

Zerrece aşk odu olsa bil yakar varlığın

Aşk odu ister ki yârdan gayrı bir şey kalmasın

Bak âyet-i kerîmede de ne buyuruluyor: Mülûk yâni hükümdarlar bir şehre dâhil olduğu vakit, o şehrin eşrafını zelil ve hakir kılar [1]. Bu

âyet-i kerîmenin bâtın mânâsı, aşk sultânı kalp memleketine dâhil ol-

duğu vakit, o memleketin ileri gelenlerinden olan benlik gibi, gurur gibi, öğünme, kibir ve şehvet gibi nefsin büyüklerini ya öldürür veya kendine boyun eğdirir. Yâni o kalp evinde hükmünü yürütenleri, Resûlullah Efendimiz'in Beytullah'ta putları kırdığı gibi kırar.

İşte aşk çeşmesinden abdest alıp dört tekbir ile er kişi niyetine dedin mi o vakit senin bu mevhum vücûdun gidip, yerine ilâhî bir vücut gelir ki, işte bu vücûdun nazarında, kahır da lütuf da bir olur. Etlerini cımbız ile koparsalar, ateşle yaksalar, yahut gülistan içinde bulundursalar senin için hep birdir. Esasen âşıklığın ölçüsü, kahır ile lutfu bir bilmektir. Bâzı kimseler, sâdece lutfunu isterim, der, celâl tarafına gelince, ben paşamı bu kadar severim, der gibi kaçarlar. Mademki beni seviyorsun, seni okşamamı sevdiğin gibi, acılarıma da katlanmalısın. Ancak o vakit beni sevdiğin sabit olmuş olur. Böyle olmadıkça da, beni sevmekliğin, yalnız iltifat ve lutuflarma muhabbetten başka bir şey olmamış olur, ki bu da bir nevi şirktir."

Hafız Rızâ Efendi:

-Aşk mahlûk mudur?

- "Ben gizli bir hazîneydim, istedim ki bilineyim 2 , gereğince aşk, Cenâb-ı Hakk'ın sıfatıdır.

İşte yukarıda da söylediğimiz gibi, aşk çeşmesinden abdest alan kimse, dünyâyı terk, âhireti terk, varlığı terk, terki terk denen dört tekbîri bir etmiş olur. Kendi de o zaman lâ ilahe katarına katılıp gider. Geri kalan ise illallah olur.

Nihayet nedir, diye sorarsan, başlangıca dönüştür."

Hafız Rızâ Efendi: 2

- Terk-i terkten, terkten vazgeçmek gibi bir mânâ çıkmıyor mu?

- "Hayır. O vakit hakikat zahir oluyor ve terkedilecek bir şey kal-

1- Nemi sûresi, 34. âyet.

2- Küntü kenzen mahfîyyen fe ahbebtü en ûrefe (Hadîs-i kudsî).

3- Ali Rıza Sağman, târih hocası.

mıyor. Mâsivallâhı yâni Allah'tan gayri şeyleri terketmek bir mertebe ehli için doğrudur. Fakat bu dereceden yükseldikten sonra göz gayrı görmez ki terke lüzum kalsın. O zaman lâ mevcûde illallah olduğu ortaya çıkar. Bunun için onlar terki de terk etmişlerdir.

Beşikteki çocuğa baklava, börek, et vermeyi düşünemezsin. Yavaş yavaş büyüdükçe onları yemeğe de sıra gelir.

Mademki ben dünya ile doluyum, bu mâsivâ zevklerinden kendimi sıyıracağım ki yüzümü âhirete döndürebileyim. Ahireti de terkedeceğim ki cemâle döneyim. Cenâb-ı Hak: Rabbine o senden, sen ondan razı olduğun halde dön... 1 buyurmakla kulunu, ihlâs sahibi kullarının gireceği kendine has cennetine davet ediyor. Çünkü ancak o zaman o kul Allah'tan, Allah da ondan razı olmuş olur.

Sen hurileri, gılmanları zebercetten köşkleri olan cenneti isteyeceğine yüce bir kâmil velînin aşkı halkasına dâhil olmakla elde edeceğin cenneti iste ki âyet-i kerîmede buyurulan cennete dâhil olmuş olasın.

Bir Debbağ Yûnus Mahallesi imamı vardı. Sesi güzeldi. Ben de o vakit Nümûne-i Terâkki müdürü idim. O da Kur'ân-ı Kerim hocası idi. Bâzan oturur hasbihal ederdik. Birgün bu konuşmalarımızın birinde, hayâtında kendisine tesir etmiş herhangi bir hâdise olup olmadığını

sordum. Cevap olarak dedi ki: Bir gün beni bir kız mektebine mümeyyizliğe çağırmışlardı. Karşıma güzel bir kız geldi, Kur'ân-ı Kerim okumaya başladı. Tecvitten bu ne olur, diye bir sual sordum. Pek cilveli bir cevapla: İhfâ, dedi. Bu karşılık ve kızın oynaklığı pek hoşuma gitti, duâ ettim: Yâ Rabbî, bunu bana dünyâda nasip etmezsin bilirim, bari âhirette nasip eyle! dedim.

Allah rahmet eylesin, temiz, müslüman bir adamdı. Güzel Kur'ân-ı Kerim okurdu. Amma cennete bu türlü temennilerle buradan hazırlanıyordu. A adamcağız, o kızın orada ne olacağını ne biliyorsun? Esasen daha dünyâda elli atmış sene sonra karşına getirseler, istiyordun al hoca efendi! deseler, iğrenir kaçardın.

Muhakkak ki mânâyı anlamak ve mânâdan zevk almak müşküldür. Faraza bir mecliste aşktan ve mânâdan bahsedersin, bütün o kalabalık içinde bunu anlayan pek az kimse çıkar. Halbuki cehennemde zincirler var ki bir tanesi beş bin beş yüz okkadır. Zebaniler şöyle asacak, böyle kesecekler... dedin mi, herkes birden gözlerini açıp döğünmeye başlarlar.

İşte idrak seviyeleri daha üst mertebelerin hâlinden anlamayan çocuk ruhlu kimselere, oyalayıcı hikâyeler tarzında sözler söylersen

1- Fecr sûresi, 28. âyet: "İrciî ilâ Rabbiki râdiyeten mardiyye."

dinletebilirsin. Bu arada da mânâya âit bâzı şeyler öğretebilirsen ne âlâ. Fakat sırf mânâdan bahsedecek olsan tahammül edemez, kaçarlar.

Aşk, Cenâb-ı Hakk'ın lutfudur, nasip iledir. Her yiğidin kârı değildir. İşte bu gibi kimseler ak sakallı da olsalar, başlarına babadan kalma bir taç da giyseler, aslı bırakıp teferruat ile uğraştıkları için çocuk mesâbesindedirler."

Ömer Efendi:

- Enelhak diyenlerin aşkı yok mudur 1 ?

- "Nasıl olmaz? Onların kendileri aşk olmuştur. Esasen onlardan enelhak diyen de kendileri değil, o aşktır yâni Hak'tır.

Bunuinde enbiyâ ve evliyanın istediği cennet, Cenâb-ı Hakk'ın cemâli cennetidir. Bunların, köşkler, huriler ve gılmanlar ile münâsebetleri yok-

tur. Âyet-i kerîmede: Ey mutmainne olan nefis! Ben senden sen benden razı olduğumuz halde benim sâlih kullarımın zümresine dâhil ol ve bu suretle bana has olan cennetime gir 2 diye buyuruluyor ki bu has olan cennet de, cemal cennetidir. Râbia Adeviye Hazretlerinin buyurduğu

1- ed-Dünya mezra'atu 1-âhire.

2- Fecr sûresi, 27-30. âyet: "Yâ eyyühetühe'n-nefsü'l-mutmainne, ircîî ilâ Rabbiki
râdiyeten mardiyye, fedhulî fi ibâdî v'edhulî fi cenneti."

da işte budur."

Münafıklık nedir 1 ?

- "Münafık, içi dışı başka olan kimse demektir ki en büyük günah-

lardan biridir. Cenâb-ı Hak, Kur'ân-ı Kerîm'de münâfıkı anlatırken: Kalplerinde olmayanı dilleriyle söyleyenler, yâni içleri başka dışları başka olanlardır, buyuruyor. Ve yine Allah'a îman ettiklerini zannederler. Hattâ namaz kılıp oruç da tutarlar. Fakat bu halleriyle cehennemin en alt derecesine giderler, diyor.

Hazret-i Peygamber zamanında yirmi yedi münafık vardı ki, Efendimiz bunları yalnız Ebû Zer-i Gıfârî Hazretlerine söylemişlerdir. Ashâb-ı Kiram, Ebû Zer Hazretleri kimin cenazesinde bulunmazsa, o kimsenin münafık olduğunu bu suretle anlarlardı.

Resûlullah, hakikat güneşi, Allah'ın sevgilisi ve âlemlere rahmet olarak gönderildiği, iki cihan da onun için halkolunduğu halde, işte devrinde yirmi yedi münafık mevcuttu. Peygamberimizden sonra, neûzibillah, birçokları dinden çıktı."

Mecliste bulunanlardan bâzıları, cami vaizlerinden söz açtı, Şeyh Yûnus Efendinin de yeni dinlemiş olduğu çok basit bir vaazı nakletmesi üzerine:

- "Evet şeyhim, bizim vaiz efendiler, Allah cümlesine ve cümlemize selâmet versin, nasıl bir noktada kalmışlar ise, hep o noktadan ve

aynı bilgi seviyesinden hareket ediyorlar. Halbuki zaman değişti, değişiyor ve değişecek. Şu halde senin de ona göre ders vermen lâzım ki dinlensin. Onun için vaazın da zamana göre olması îcap eder. İnsanlara akıllarının yettiği mertebeden söyle 1 hadîs-i şerifi işte bize kâfi bir ölçüdür. Zamanın idrâki, anlayışı ne seviyede ise sen de o seviyeye göre konuşacaksın.

Meselâ imanlı, itikatlı bir müslümana: Allah böyle buyuruyor, Resûlullah şöyle buyuruyor, diyecek olsan, derhal tasdik eder. Halbuki zanlarına göre kendilerinin bilgili, âlim ve hakikatlere âşinâ olduklarını farzeden ve hayal peşinde koşan kimselere âyet ve hadis ile karşı çıkamazsın. Onları hakikatlere yaklaştırmak için, bilgilerinden üstün bilgiye mâlik olmak lâzımdır. Resûlullah Efendimiz kâfirlerin üstüne

1- Kellimu n-nâse alâ kaderi ukülihim.

teşbihle yürümedi. Gazaya da üfürükle gitmedi. Hendekler açtırdı, bizzat muharebe etti, yaralanmcaya kadar gazada bulundu. Her müşkülü

çözmeye, her mucizeyi göstermeye kadir iken yapmadı. Bir işaretiyle kâfirleri dağıtmaya gücü yettiği halde niçin bu kadar zahmetlere atıldı? Çünkü zahirin hakkını vermek lâzımdı. Zahiri zahir ile mağlûp etmek, Allah'ın sevgililerinin âdetidir. Madde, mânâdan; mânâ da maddeden, yâni zahir bâtından; bâtın zahirden; evvel âhirden ayrılmaz.

Bâtın, zahirin, zahir bâtının, âhir evvelin, evvel de âhirin aynıdır 1 .

Onun için, ezelde şakî olan, nihayette de yine şakî olur. Onun için, çizmeye başladığın dâirenin son noktası, ilk başladığın noktaya ulaşır.

Meselâ herhangi bir işi evvelâ zihninde kararlaştırır, düşünür, sonra bu tasavvurunu tatbik edersin. Demek oluyor ki bu yapmak fiiline hükmeden, tasavvur ve karârındır ve yapılan şey, önceden kararlaştırılmış olan tasavvurlarındır.

Senin hareketlerin, fikrî faaliyetlerinin neticesidir. İlâhî irâde evvelâ Kürs'te, Arş'ta sonra da melekler vâsıtasıyle madde âleminde tezahür eder. Bunun gibi, sen de olmasını arzu ettiğin bir şeyi evvelâ tasavvur ve tahayyül eder, sonra da vücûdunun meleklerinden olan el, ayak vesâir âzâ vâsıtasıyle ortaya çıkarırsın. Faraza yazmak istediğin bir mektubun mevzuu ve mâhiyetini evvelâ düşünür, sonra da meleklerden olan elin ve madde mertebesinde olan kalem ve mürekkep vâsı-

tasıyle de bu tasavvur ve tahayyül ettiğin mevzuu kâğıda geçirirsin.

Demek oluyor ki vücûdunda hâkim olan ruh, arzusunu yerine getirmek için, o arzuyu hayalden ve zihinden geçirerek, el ayak vesaire gibi melekler mesabesinde olan kuvvetlere emreder, böylece de o arzuyu icra ettirir. Hâsılı, bâtında bir fikir zihinde hükme bağlanmadıkça zahirde meydana çıkmaz."

Ömer Efendi:

- Kulun işlediği kötülükler de Allah'tan mıdır 1 ?

- "Şüphesiz kötülükleri şerri de veren Allah'tır. Hayır da şer de Allah'tandır 2 . Yalnız, Allah şerre razı değildir. Fakat sen bunu ister ve: Bana şer ver! dersen, o da verir.

Allah'ın emirlerine muhalif davranmak, karşı gelmek de: Bana şer ver, demektir. İyilik Allah'tan; şer ise insanın kendi nefsindendir. Fa-

1- Hadîd sûresi, 3. âyet: Hüve'l-evvelü ve'1-âhiru ve'z-zâhiru ve'1-bâtın.

2- Hayrihî ve şerrihî min Allâhi teâlâ (Hadîs-i şerif).

524

kat netice itibariyle hepsi Allah'tandır. De yâ Habîbim her şey Allah'tandır 1 .

Resûlullah Efendimiz şeytanı görüp nereye gittiğini sordu. Şeytan, birisini dalâlete düşürmeye, yoldan çıkarmaya gidiyorum, dedi. Bunun üzerine Efendimiz: Ben Allah'ın emir ve hükümlerini tebliğ için gönderildim. Fakat bende hidâyetten bir şey yoktur. Şeytan da dalâlete düşürücü, günah işletici olarak halkoldu; fakat onda da dalâletten bir şey yoktur, buyurdular.

Demek oluyor ki kudret ve kuvvet herşey Allâh-ı Zü'1-celâl'indir, vesselam.

Hak yolunda bulunanlar, gerek kötü görünen gerek iyi görünen hiçbir şeye itiraz etmezler. Çünkü bilirler ki bunlar safha safha oyun-

lardır. Allah'ın tecellîsi bir değildir, sonsuzdur 2 . İlâhî saltanata nihayet yoktur. Onun için bu kimseler, dâima tarikat edebi ve irfan mektebi hocalarının öğrettikleri edep üzre giderler.

Edep ise iki kısımdır: Biri zahir, diğeri bâtın edebidir.

Zahir edebi, şerîat-i Muhammediye'yi tutmaktır. Bâtın edebi ise Cenâb-ı Hakk'ın tasarrufunu abes görmemektir, şu sarhoştu, şu kötüydü, şu çirkindi dememektir.

Birgün Hazret-i Pîr Efendimiz yanlarında ihvânıyle otururken içlerinden birine: Şurada bir kimseyi zina ederken görsen ne dersin? diye sordu. Zânî derim, diye cevap alması üzerine: Zânî deme buyurdu. Ne bilirsin o dakikada bir tövbe-i nasuh ile yana yakıla Allah'ına rücû edip senden ileri gitmeyeceğini? Bu takdirde o zâta hor gözle baktığından dolayı hâlin ne olur? İşte bunun için bize kimseyi hor görmek, küçük görmek yakışmaz. Bahusus fiili Hak'tan bilince, bunun ne büyük küstahlık olduğu meydana çıkar.

Hâsılı hiçbir şeye abes gözüyle bakmayıp, îtiraz etmeyeceksin. Bileceksin ki her şey Cenâb-ı Hak'tandır. Onun için de Âyete'l-Kürsî'yi okumak kâfidir. Fakat mânâsını anlayarak okumak şart.

Tekrar ediyorum: Bilmeli ki Allah murat etmedikçe bir şey ola-

maz. Onun için dilini tutmak lâzımdır. Hadîs-i şerifte de buyurulduğu gibi, ya hayır söyle ya sus!

Kur'ân-ı Kerîm baştan aşağı edeptir ve edebi telkin edicidir.

Tekrar edelim ki, iyilik de kötülük de Allah'tandır. Onun için yer-
de süründüğünü gördüğün bir topala bir köre acıma, vah zavallı, neden böyle olmuş, deme. icap ederse sadaka ver, yardım eyle. Lâyığı ne ise

1- Nisa sûresi, 78. âyet: "Kul küllün min indallâh."

2- Rahman sûresi, 29. âyet: "Külle yevmin hüve fi şe'n."

Allah ona bunu vermiştir. Eğer kedinin kanadı olsaydı, yeryüzünde serçe kuşunun tohumu kalmazdı. Her şeyde bir hikmet gizli olduğunu bilmek, arif kişi kârıdır. Onun için de bize itiraz yakışmaz."

Şâir Yûsuf Ziya Bey'e hitapla:

- "Söylesene şâirim.. Söyle de söz sözü açsın."
Yûsuf Ziya Bey:

-Dünya halkolmadan evvel ne vardı?

- "Allah vardı ve Allah'tan başka birşey yoktu. Kendi de âmâda yâni ademde idi. Allah vardı, onunla başka bir şey yoktu 1 hadîs-i şerifi, Hazret-i Cüneyd'in huzurunda okunup îzâhı istendiği zaman, cevap olarak el'ân kemâkân, şimdi de öyle buyurmuştur.

Cenâb-ı Hak ademe yâni yokluğa nûruyle tecellî ettiği vakit bu varlık âlemi zahir oldu. Mağribî Hazretleri de: Bu görünen sen misin, ben miyim? Hâşâ, hâşâ iki demekten... Benim vücûdum sendendir, senin zuhurun bendendir. Sen olmasaydın ben olmazdım, ben olmasaydım sen zahir olmazdın, buyurur.

Yûnus Hazretleri de: Etle kemiğe hüründüm, Yûnus diye göründüm sözleriyle aynı mânâyı ifâde eder.

Neş'et Bey söyle bakalım."

Neş'et Bey:

- Hazret-i Pır Efendimizin bâzı hikmetli sözleri var. Meselâ insanın hâlinin aynası, eşi dostu, düşüp kalktığı kimselerdir, buyurmuşlardır, izahını rica ediyorum.

- "Hazret-i Ali (k.a.v.): Herkesin bir miyarı, tartısı vardır, bu ölçü de görüştüğü kimselerdir, hâlinin aynası, eşi dostudur, buyurur. Öyle değil mi? Bir kimseyi tanımak için onun dost, arkadaş muhitini tedkik et ve buna göre de hükmünü ver."

Neş'et Bey:

- Ben zannediyordum ki insan kendini diğerlerinde görür.

- "Ayıp cihetiyle öyle. Yâni birisinde bir fenalık gördün mü, onu kendinde bil.

Meşhur hakimlerden biri yolda giderken bir deli görmüş. Deli duraklayarak hakîme bakmış ve gülmüş. Bunun üzerine hakîm, yamnda bulunanlara dönüp: Aman demiş, deliliğe karşı ne kadar ilâç varsa beni onlar ile tedâvî ediniz! Yanındakiler hayretle sizde cinnet eseri dahi

1- Kân' Allâhü velem yekûn maahû şey'.

yok, bu arzunuza sebep nedir? diye sorunca, hakîm, eğer bu deli bende bir cinsiyet eseri görmemiş olsaydı, velev bir an olsun, yüzüme bakıp gülmezdi, diye cevap vermiş.

Güvercin güvercin ile, doğan doğanla uçar. Meselâ sen, gece gündüz devamlı olarak hafif ve havaî ve sivri akıllı bir kimse ile oturup ondan zevk alabilir misin? Onun için herkesin düşüp kalktığı ve anlaştığı, kendi eşi dostudur."

Âdem Bey:

- Hazret-i Pır Bürhânü'L-Müeyyed'de, Allah'ın zikrinden gaflet edenlerin şeytana yoldaş olacağını âyet-i kerîmeye istinaden beyan buyuruyorlar.

- "Elbet... Allah'ı unutanların yoldaşı şeytandır. Şeytanın göstereceği de hep senin zararına olan şeylerdir. Allah Kur'ân'da diyor ki: Şeytan senin düşmanındır. Allah'ı unutanlara şeytanı yoldaş ve musallat ederiz. 1

Başka bir şey söyleyecek misiniz? Adem Bey!"
Âdem Bey:

- Müfessirler burmada, zikirden baş çeken, kör gibi davranan anlamazlıktan gelenlerdir, diye tefsir etmişlerdir. Halbuki Hazret-i Pîr burada, gaflet edenlerdir, diyor. Gaflet edenler buyurulunca, bu tefsir insanı daha fazla dehşete düşürüyor. Zira müptedîler için gaflet etmemek mümkün değil. Gafletten kurtulan ancak büyüklerdir. Erkek o kimselerdir ki onları, ticâretleri, alış verişleri Cenâb-ı Hakk'ın zikrinden alıkoymaz.

- "Zikirden baş çevirmek ve kör gibi davranmak anlamazlıktan, aldırış etmezlikten gelmek gaflet değil midir?

İkinci rical âyeti de: Rical o kimselerdir ki zahiren ve bâtınen temiz olmayı, yâni içlerini dışlarını temizlemeyi seven kimselerdir. 3

Üçüncü rical âyeti: Rical, nisa üzerine galip olanlardır. 4

Dördüncü rical âyeti: Rical, Allah'la ahidlerini güden kimselere derler. 5

Demek ki er, dünya ile herhangi suretle olan meşguliyeti, kendini Allah'tan alıkoymayan, zahir ve bâtınlarını temizlemeyi seven, nefislerine üstün olan, Allah'la olan ahidlerini güden kimselere derler. Görü-

1- Zuhruf sûresi, 36. âyet: "Ve men ya'şu an zikri' r-Rahmâni nukayyız lehû şeytânen
fehüve lehû karîn."

2- Nûr sûresi, 37. âyet: "Ricâlün lâ tülhîhim ticâretün ve lâ bey'un an zikrillâhi..."

3- Tövbe sûresi, 108. âyet: "Fîhi ricâlün yühibbûne en yetetahharû."

4- Nisa sûresi, 34. âyet: "Er-ricâlü kavvâmûne ale'n-nîsâ."

5- Ahzâb sûresi, 23. âyet: "Mine'l-mü'minîne ricâlün sadakü mâ âhedûllâhe aleyh."

yorsunuz ki er kimlermiş.

Ehlullah, hakikati görerek aldıkları yerden söylerler. En büyük azap, Allah'tan gaflettir. Çünkü Cenâb-ı Hak buyuruyor ki; Allah'ı unutanlar gibi olmayınız. Allah da size sâlih olacak şeyleri unutturur. 1 Nereye yapışırsanız kurur, faydalı diye el attığınız şeyler zararlı olur.

Danyal Bey söyle bakalım!"

Danyal Bey:

- Halîfetullah'tan maksat nedir, mümin müminin aynasıdır , ne demektir? Lütfen tenvir buyurur musunuz 1 ?

- "Halîfetullah, Hakk'ın halîfesi demektir. Melâike Cenâb-ı Hakka: Biz dururken dünyâda kan dökecek ve fesat çıkaracak olan Âdem'i mi halîfe edersin yâ Rabbî? 3 deyince Cenâb-ı Hak: Ben sizden daha iyi bilirim! dedikten sonra Adem'e bütün esmayı öğretti ve melâikeye hitaben: Eğer siz sözünüzde sâdıklar iseniz bana bu esmadan haber veriniz, dedi. Bunun üzerine melekler: Yâ Rabbî senin anlattığından başka bizim bilgimiz yoktur, sen bilicisin, hikmet sahibisin diyerek acizlerini ortaya koydular."

Ömer Efendi:

-Adem'in kan döküp fesat çıkaracağını, daha Adem dünyâya gelmeden evvel melekler nereden bildiler?

- "Cenâb-ı Hak, Adem'i halketmezden evvel, ilmullâhı zahire çıkardı. Kur'ân'ı bildirdi. İşte melekler de Kur'ân'ı levh-i mahfuzda okudular.

Hattâ Cenâb-ı Peygamber Efendimiz, Cebrail Kur'ân'ı tâlim edeceği vakit, Cebrail'den evvel söylerdi. Bunun için Cenâb-ı Hak: Yâ Habîbim, sana Kur'ân vahy olmazdan evvel acele edip söyleme ve: Allah'ım, benim ilmimi ziyâde et... diye bana yalvar! 4 buyurmuştur. İşte bu da, rûh-ı Muhammedi'ye Kur'ân'ın evvelce tâlim olunduğuna aşikâr bir delildir.

Görmüyor musun Ömer Efendi, Cenâb-ı Hak: Allah Kur'ân'ı tâlim etti, sonra insanı halketti ve sonra da ona bunun beyânını ve açıklamasını yaptı 5 , buyuruyor.

Demek oluyor ki ruhlara Kur'ân'ın tâlimi, insanın yaratılışından

1- Haşr sûresi, 19. âyet: "Velâ tekûnû kellezîne nesullâhe fe ensâhüm enfüsehüm

ülâike hümü'l-fâsikûn."

2- El-mü'minü mir atu 1-mü'min.

3- Bakara sûresi, 30. âyet: "Ve iz kale Rabbüke li'1-melâıketi innî câilün fı'1-arzı halîfe."

4- Tâhâ sûresi, 114. âyet.

5- Rahman sûresi, 1-4 âyet: "Er-rahmânü alleme'1-Kur an. Halaka'l-insâne allemehü'l-

beyân."

evveldir. İşte bunun için de Âdem'de olan tecellî, hiçbir yaratılmışta

yoktur. Çünkü Adem: Velekad kerremnâ benî Âdem 1 sırrına mazhar

olmuş ve o Âdem, Rahman sureti üzre halkolunmuştur.

Hakk'ın halîfesi olan peygamberler, Allah'tan haber getirerek sana, doğru ve yanlış yolu gösteriyor. Bu haber verişlerde, halkın teveccühünü kazanmak veya herhangi bir menfaat gibi düşünce aramak abestir. O peygamberlerin vârisleri de kâmil insanlardır ki vekil, asilin eşidir, sırrı onlarda carîdir.

Mü'min mü'minin aynasıdır hadîs-i şerîfîndeki birinci mü'minden maksat kâmil insandır. İkinciden maksat da Cenâb-ı Hak'tır. Bu itibarla kâmil insan, Hakk'ın aynası olmuş oluyor.

Allah, bir ağaçtan tecellî ettiğine göre, kâmil insandan tecellî etmiş olması neden çok görülsün? Cenâb-ı Hak, neden melekleri Âdem'e secde ettirdi? Âdem, Allah mı idi? Hâşâ! Fakat topraktan yaratılmış Âdem'e, melekler secde ettiler. Çünkü Allah ondan tecellî etmiş idi.

Melekler, birinci secdeyi Hakk'ın emrine itâaten ettiler. Lâkin başlarını kaldırıp secde ettikleri Âdem'de Allah'ın tecellîsini görünce tekrar bir secde daha ettiler. Birincisi mütâbaat yâni Hakk'ın emrine tâbi oluş, ikincisi tahkik ve şuhut ile yâni görerek ve bilerek yapılan secde idi.

Allah'tan gayrı ne varsa fânidir, bakî olan ise Haktır. 2 Tapılacak, bilinecek, görülecek, sevilecek hep odur."

Cemâleddin Bey:

- Kur'ân-ı Kerîmde, ecel ne bir saat geri kalır, ne de bir saat evvel gelir 3 buyuruluyor. Halbuki Resûlullah Efendimiz, hadîs-i şerifte: Sadaka belâyı defeder ve ömrü ziyâde eyler... diyor. Bâzı kimseler de, nebatî gıda alanların, hayvânî gıda alanlardan daha fazla yaşadıklarını söylüyorlar. Bendeniz bu cihetleri anlayamıyorum.

- "Bunda anlaşılamayacak bir şey yok. Allah'ın emri kat'îdir. Ne bir nokta ileri, ne bir nokta geri gider. Ezelî kânun değişmez. Nebat yiyenlerin çok yaşadıkları doğru olabilir. Demek ki Cenâb-ı Hak o kimsenin ömrünün uzun olmasını istemiş ve ezelde nebat yemesini takdir etmiş, böylece de yine takdir olunan ömür kadar yaşamış oluyor.

1- İsrâ sûresi, 70. âyet.

2- Rahman sûresi, 26-27. âyet: "Küllü men aleyhâ fân ve yebkâ vechü rabbike zü'l-
celâli ve'1-ikrâm."

3- Nahl sûresi, 61. âyet: "Feizâ câe ecelühüm lâ yeste'hirûne sâaten velâ yestakdimûn."

Sadaka belâyı defeder ve ömrü ziyâde eder, hadîs-i şerîfındeki mânâ, ömre ömür katmak demek değildir. Hekim, eceli geciktiremez. Ancak hastanın rahatlamasına yardım eder. Yâni bu işe âlet olur. Hekim de Allah'ın ismine mazhardır. Zahirden de bâtından da tecellî eden Allah olduğuna göre, ondan da Hakk'ın Şâfî ismi tecellî eyler. Rahat ve refah ile geçen ömür ise elbet uzundur.

Meselâ kış ortasında, etrafın kar ile çevrili olarak, açıkta kalmış olsan hastalanıp ölürsün. Halbuki bir kulüben ve ateşin bulunsa, hem barınır, hem istirahat eder hem de refah ve rahat içinde olmuş olursun. Bu hal, ölüm içinde hayat değil midir?

Her keder ile geçen ömür, ömür eksikliği; her refah ile geçen ömür

ise, ömür ziyâdeliğidir.

Sadaka verip bir fakirin gönlünü almak ve bu suretle de Cenâb-ı Hakk'ın hoşnutluğunu kazanmak, insanı, başına gelecek kazalardan, belâlardan ve kederlerden kurtarır.

Bir de şu noktayı dikkatten uzak tutmamak lâzımdır. İki türlü kader vardır. Birine levh-i mahfuz, diğerine levh-i muallak deniyor. Levh-i mahfuz, değişmeyen kaderdir. Levh-i muallak ise şarta bağlı olarak değişebilen kaderdir. Yâni Cenâb-ı Hakkın: Şu kulum şu işi yaparsa ona falan iyiliği vereceğim, yahut şu kötülüğü yaparsa ondan falan nimeti alacağım, gibi şartlara bağladığı kaderdir. Onun için levh-i muallak yâni şarta bağlanmış olan kader, levh-i mahfuz gibi kat'î ve değişmez kader değildir.

Galata Mevlevîhânesi'nde, Mesnevi şârihi İsmail Rusûhî Ankaravî Hazretleri medfundur. Kendileri bir zaman hastalanmış ve birkaç hafta mukabeleye çıkamamışlar. Öteden beri kendisine Ganem ismi verilmiş bir dervişleri varmış. Hazret'in üç dört hafta semahaneye çıkamadıklarından pek üzgün olan Ganem Dede de, aşçı dedeye: Sultânımıza ne oldu? Çok hasretiz... Ne vakit mukabeleye çıkacaklar? diye sormuş. Aşçı dede de: Vallahi Ganem Dede, Efendimiz çok rahatsız! diye cevap verince Ganem Dede ağlamaya başlamış ve: Ne olur, bir Fatiha çeksen de sultânımın uğruna ben kurban gitsem! demiş. Bunun üzerine aşçı

dede bir Fatiha çekmiş ve Ganem Dede de derhal cemâle yürümüş. Bundan sonra da Hazret gittikçe iyileşerek semahaneye teşrif etmeye başlamışlar. Ganem Dedenin başının, Hazret'in türbesi içine tesadüf ettiği bilinir.

İşte bunun gibi, şartlı kaderde, yâni levh-i muallakta kat'iyet yoktur."

Komşu Agâh Efendiye hitapla:

- "Komşu, aç bakalım bir tatlı yerinden.. Söz sözü çeker. Siz söyleyin ki biz de söyleyelim. Ömer, söyle bakalım!.."

Ömer Efendi:

- Müfessirlerin hepsi diyorlar ki bütün ehl-i îslâm için Allah'ı görmek mümkündür [1] . Râfızîler ise, Allah'ı görmek imkânsızdır diyorlar. Safîlerin ileri gelenleri de Hakk'ı görmek, dünyâda cemal için

ibâdet edenlere mahsustur, cennet için ibâdet edenlere değil... diyorlar.

- "Kim ki Rabbinin likasını dilerse, ibâdetinde şirk koşmasın ve sâlih işler işlesin 2 den maksat nedir? Beyzâvî Hazretleri buyuruyor ki: Cenâb-ı Hakk'a ibâdet ederken cennet ve cehennemi talep etmeyerek ibâdet etsin demektir.

Cehennemden kaçmak ve cenneti istemek bir bedel, bir ücret talep etmektir. Yâni cenneti isteyen ve cehennemden korkan kimse, ibâdetine başka şey karıştırıyor, bu suretle de ibâdetini hâlisen li-vechillah, yâni sırf Allah'ın cemâli için yapmayıp, cennet talebi ve cehennem korkusu ile yapıyor demektir ki, bu amel, bir nevi şirk olmuş oluyor. Mademki Hakk'ın cemâlini istiyorsun, onunla beraber şunu da isterim, bunu da isterim demek Allah'a şirk koşmaktır. Allah'ı istiyorsan yalnız Allah'ı iste!

Hazret-i Râbia Adeviye öyle buyuruyor: Yâ Rabbî ben sana cehenneminden korktuğumdan veya cennetini talep ettiğimden dolayı ibâdet etmiyorum, ancak senin cemâlin için ibâdet ediyorum.

Hazret-i Mûsâ, ulülazim bir peygamberdi. O peygamber ki Cenâb-ı Hakkın halîfesidir, olmayacak bir şeyi talep etmez. Eğer Allah'ı görmek mümkün olmasaydı, yâ Rabbî bana kendini göster! der miydi? Cenâb-ı Hak Musa'ya: Bak şu dağa, eğer o yerinde durabilirse sen de o

vakit beni görürsün, buyurdu ve Hak, dağa tecellî edince Mûsâ, dağın parça parça olduğunu gördü. Kendi de yüz üstü düştü bayıldı. Baygınlıktan kurtulduktan sonra: Yâ Rabbî, seni görmek istediğime tövbe ediyorum. Çünkü senin bu vücut ile görülmediğine ilk îman edenlerden biri ben oldum! 3 dedi.

Fakat büyük mutasavvıflar diyorlar ki: Allah görülmez olaydı, öyle bir ulülazim peygamber böyle bir teklifte bulunmazdı. Ancak, Allah bu göz ile görülmez. Zayıf olan bu göz, maddî aydınlığa bile dayana-

1- Kıyamet sûresi, 22-23 âyet: "Vücûhün yevme izin nâdıretün. İlâ Rabbihâ nazire:

Yüzler var ki o gün ışıl ışıl parlar. Ve Rabbine bakar."

2- Kehf sûresi, 110. âyet: "Femen kâne yercû likâe Rabbihi fel-ya'mel amelen sâlihân

velâ yüşrik bi-ibâdeti Rabbihi ahadâ."

3- A'râf sûresi, 143. âyet.

mazken, Allah'ın nuruna nasıl tahammül edebilir? Mahlûk Allah'ı göremez. Allah'ı gören yine kendinin nurudur. Bir şeyin hakikatini görmek ve bilmek için o şeyin kendi olmalıdır. Sen ateş olmalısın ki ateşin hakikatini bilesin. Allah'ı görmek kulun ne haddine? Demek oluyor ki sen kendinden çıktığın vakit Allah'ı görebilirsin. O vakit, gören de sen değilsin, senin hakikatindir."
Ömer Efendi:

- Kıyamet gününde umum ehl-i İslâm Allah'ı görecekler, buyurulmuş.

- "Benim söylediğim, dünyâda görmek meselesidir. Maamâfıh cennette bile Allah'ı görmek için giyilecek rûhânî ve nûrânî hil'at vardır."

Ömer Efendi:

- Süleyman Çelebi merhum: Bî-hurüf u lafz u savt ol padişah... diyor. Harf yok, ses yok, söz yok bu nasıl kelâm'?

- "O mühim mesele... Miraçta bulunmadık ki orasını sana anlatayım. İnşallah nasip olur da o vakit hakikati anlarız. Yalnız şimdilik şu

kadarını bil ki kalbe gelen bir ilhamda söz ve ses var mıdır?"

Cemâleddin Bey:

- Yeni bâzı icatlar vâsıtasıyle insana anasının babasının ruhları gösteriliyor. Bunlar cin midir, nasıl kabul edeceğiz?

- "Ruh çağırmaya ispirtizma derler. Bu seanslara gelenler süfli berzahlarda kalmış olan ruhlardır. Ruhlar kısım kısımdır. Bir kısmı ulvî bir kısmı da süfli berzahlarda bulunurlar.

Bilmiyor musun, eskiden büyücü hocalar cinleri davet etmezler miydi? Bu davete gelenlerin cinler ile iştiraki vardır.

Dârüşşafaka Mektebinde bulunmadığım bir gece, Ahmet Midhat Efendi, Fatin Efendi ve muallimlerden daha bâzı kimseler bir ispirtizma tecrübesi yapmışlar. Medyumları da resim muallimi Agâh Efendi imiş. Şimdiki Dârüşşafaka Müdürü Kâmî Bey ki Şâir İsmail Safâ'nın kardeşidir. Masa başında otururlarken, bir ruhun geldiğine dâir işaret olmuş. Kimsin? diye sormuşlar. İsmail Safâ'yım, kardeşime bâzı tavsiyelerde bulunmaya geldim, demiş. Tavsiyen nedir? deyince: Dünyâda iken namaz kılmazdım. Bu yüzden de korkunç berzahlara atıldım. Çok

azaptayım. Kardeşime namaz kılmasını tavsiyeye geldim, demiş.

Bu hâdise üzerine dehşetli korkan Kâmî Bey hem kendi namaza başlamış hem de ailesine namaz kıldırır olmuş."

Cemaleddin Bey:

- Bâzı büyük ruhlar da böyle davetlere icabet ediyorlar mı?

- "İşte o yalandır. Ne gibi büyük ruh?"

Cemaleddin Bey:

- Evliyâullâhın büyükleri...

- "Hâşâ... Onu kim söylemişse yalan söylemiş. Bunu söyleyen kimseye, böyle bir şey olamayacağına dâir senet verebilirsin. Evet, cinler, şeytanlar, budalalar ile eğlenmeye gelirler.

Edison, ruhlar ile konuşmak isteğiyle, senelerden beri bir telefon başında çalışıyormuş. Böylece de şimdiye kadar kazandığı şöhreti bu budalalıkla gölgeliyor."

- "Hacı Efendi söyle bakalım."

Hacı Rauf Efendi:

- Evvelki haftaki derste, kâmil insanın gönlüne girmek lâzım olduğunu buyurmuştunuz. Ne yolda girilir Efendim?

- "Kâmil insanı bulduktan sonra gönlüne girmek vâsıtaları zahirde de, bâtında da edebe uymak, sadâkat ve tam teslimiyetten ayrılmamak ve her ne telkin edip söylediyse, zerrece ondan şaşmamaktır. İşte Cenâb-ı Hak bir kuluna böylece amel etmek nasibini ihsan ederse, o kâmilin gönlüne girmek mümkün olur."

Adem Bey:

- Bir hadîs-i şerifte: Kim ki bildiği ile amel ederse Cenâb-ı Hak ona bilmediği ilmi de öğretir, buyuruluyor. Bu öğretilen ilim nedir?

- "Ledün yâni gizli hikmetleri bilmlere ne kadar yaklaşılırsa, korku da o nisbette artar. İşte

bundan dolayıdır ki Peygamberimiz Efendimiz: Eğer öldükten sonra başınıza gelecekleri bilmiş olsaydınız iştihâ ile yemek yiyemez, rahat-la ayaklarınızı uzatıp yatamazdınız, çok ağlar, az gülerdiniz, başınızı alıp dağlara kaçardınız, buyurdu. Görülüyor ki korku, mertebe ilerle-dikçe ziyadeleşmektedir."

Rauf Efendi:

- Yessir lenâ ilme lâ ilahe illallah' in mânâsı nedir?

- "Yâ Rabbî, bize sonsuz bir ilim olan lâ ilahe illallah ilmini mü-yesser kıl da öğrenelim, bilelim! demektir.

Resûlullah Efendimiz: Benim ve benden evvel gelen peygamberle-rin söyledikleri en faziletli söz, lâ ilahe illallah'tır, buyurmuşlardır.

Esasen dünyâya gelmekten maksat, budur. Vazifemiz, lâ ilahe il-lallah demeyi bilmektir.

Ezel gününde Elestü birabbiküm 2 denildiği vakit, belî yâni evet... dedik. Bu dâvayı kazanmak için şu dünya mahkemesinde ilim ve amel nâmında iki şahit göstermemiz lâzım gelir ki şahitlerden biri olan ilim,

lâ ilahe illallah'tır. Amel ise, adalet ve istikâmettir. Lâ ilahe illallâh'ın mefhûmu bu demektir. Yâni, Allah'tan gayrı verici yoktur, Allah'tan

1- Mu minûn sûresi, 14. âyet: "Yaratanların en güzeli Allah, ne yücedir!"

2- A'râf sûresi, 172. âyet: "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?.."

gayrı men edici yoktur, Allah'tan gayrı hidâyet edici yoktur. Hâsılı veren de o, alan da o, öldüren, dirilten de o, hep o, hep odur ki bütün bunların bir araya gelmesi, hepsini birden ihata etmesi lâ ilahe illallah'tır. Onun için lâ ilahe illallâh'ın mânâsını böylece bilerek söylemelidir. Yoksa Harun Reşid'in papağanı Yâsîn-i Şerifi baştan aşağı ezbere okurdu. Bir kuşun veya gramofon plâğı denen bir macun parçasının Yâsîn-i Şerifi okuması veya lâ ilahe illallah demesiyle mü'min ve kemal sahibi olması mı lâzım gelir? Hayır. Çünkü maksut, mânâyı anlamak ve ona göre amel eylemektir. Bu da ancak, kemâli bulmuş bir insana mahsustur. Çünkü mânâ ile amel etmedikten sonra, ister kuş, ister gramafon, ister insan olsun, birbirinden seçkin ve üstün değildirler.

Demek oluyor ki lâ ilahe illallah ilminden maksat, teşbihi ele alıp onu yüz binlerce defa çekmek değil, bitmez tükenmez mânâ-yı şerifini öğrenip ve kendi mevhum vücûdunu lâ ilâhe'ye atıp illallâh'ı isbat etmektir.

Bu ilmi öğrenmek için de: Daha gencim, çok vaktim var dememeli. Bu türlü özürler makbul değildir. Hazret-i Nûh, dâima ibâdetle meşgul olurmuş. Kendisine: Ne çok ibâdet ediyorsun. Bin sene ömrün var.. Ya Zamân-ı Saâdet'te gelseydin ne yapardın? demişler. -Zamân-ı Saâdet'te tabiî ömür, atmış ile yetmiş arasında imiş- O da cevaben: O zaman gelseydim başımı secdeden kaldırmaya vakit bulamazdım, demiş.

Mert, her nefes kendini hesaba çeken kimsedir. Yirmi dört saat içinde Allah için ne yaptın ve ne kadar zamanını kötülüklerde, Allah'ın istemediği yollarda sarfettin, meydana koy... Allah Habîb-i Ekrem'i hürmetine kötü huylarımızı ıslâh etsin, çok acınacak haldeyiz.

Hazret-i Pîr Seyyid Ahmede'r-Rifâî bir gün arkadaşlarıyle oturuyorlarken: Kim ki şehvet nazariyle bir nâmahreme bakarsa işte kıyamet zamanıdır, buyurdular.

Zamân-ı Saâdet'te ashâb-ı kiram, birbirleriyle buluştukları vakit: Haydi gelin vakit geçirelim, demezler. Dertleşelim, hallerimizi düşüne-

lim... derlerdi. Biz ise, vur patlasın, çal oynasın ile vakitlerimizi gaflet içinde geçirmekteyiz. Ne büyük devlet ki Muhammed ümmeti olmuşuz. Birçok kimseler gelip küfürden îmâna geçiyor. İslâm ile şerefleniyorlar. Biz ise müslüman olarak geldiğimiz halde vakitlerimizi kaybeder ve nihayette de kâfir olarak gidersek yazık değil mi?"

- "Buyurun bakalım şâirim, tatlı yerinden açın!"
Yûsuf Ziya Bey:

- Geçenlerde vahdet-i zât ve vahdet-i vücûdu sormuştum, izah buyurmuştunuz. Derecemiz nisbetinde istifâde ettik. Bu gün de ukübât (ceza) hakkında ne buyurursunuz 1 ?

- "Sizin ve benim bir mevcudiyetimiz var. Yiyoruz, içiyoruz, doğuruyoruz. Bu, taayyün yâni dünya işidir. Hiçbir yer yoktur ki Cenâb-ı Hakk'ın nuru ihata etmiş olmasın.

Şimdi benim ve senin bir benliğimiz var. Bu mecazîdir. Ben, ben miyim, sen, sen misin? Burada, pek sevdiğimiz bir kimse şimdi ölse, ürker, tiksinir, kaçardınız. O halde kimi seviyordunuz, size soruyorum? Onu seviyor idiyseniz, bu tiksinme nedir? Demek oluyor ki bu sevdiğiniz ile beraber ruhu seviyordunuz. Sevdiğiniz hakikatte rûh idi. O gidince kalıbın hükmü kalmadı. Ruhun görünüşü olmadığı halde bunu nasıl sevdiniz? Çünkü bu kalıpta kendini gösterdi ve sevdirmek istedi. Onun için de, içinde vazife göreceği bu kalıbı, nâm-ı diğeriyle bindiği bu bineği yedirdi, içirdi.

Meselâ biz seninle beraber şu işi yaptık. İşte taayyün âleminde yâni bu dünya yüzünde o işleri yapan ben ve sen birer isme mazhar bulunuyoruz. Meselâ ben Kahir ve Mudil ismine mazhar olmuşum. Sen ise Halim ve Hâdî isimlerinin mazharısın. İşte bu zıddiyet yüzünden birbirimizin muhalif ve hasmı oluyor ve çarpışıyoruz. Zeytin yağı ile suyun tezat teşkil etmesi gibi. Her ne kadar bunları birbirlerine karıştırsan bir müddet sonra yine ayrılırlar. Bunun gibi yekdiğerine muhalif yâni ayrı isimlere mazhar olmuş iki kimse her ne kadar zarurî olarak beraber bulunsalar da, kendi hallerine kalınca yine birbirlerinin zıddıdırlar. İşte mazhariyet cihetiyle mücâdeleler, azap ve eziyetler, çarpışmalar ve netîce itibariyle cezalar bundandır.

Yoksa hakikat cihetiyle, bu zıt isimlerin hepsi bir küldür, vahittir.

O mertebede dâva yoktur. Su ile imtizaç etmeyen zeytin yağının aslı su olduğu gibi... Firavun ile Musa'nın da hakikatte asılları bir olduğu gibi... Ayrılmaları, zıddiyetleri, mazhar oldukları isimler ve yaratılışları cihetiyledir."

Muhyî Bey:

- Hadîs -i şerifte: Hazret-i Ali'ye nazar, Kabe'ye nazar gibidir, buyurulmuş, bunu izah eder misiniz?

- "Hazret-i Ali'nin vechine bakmak, Kabe'ye nazar etmek gibidir. Alimin vechine bakmak da öyledir. Yoksa bu hadîs-i şerif, yalnız Hazret-i Ali'ye tahsis edilmemiştir. Ancak, Ali'nin vechine bakmak ibâdettir, buyurulmuş olması, Hazret-i Ali'nin Allah'ta fânî olmuş bu-

lunması itibariyledir.

Kâmil insanlar, tecelliyât-ı Sübhâniyyeye mazhar olmuşlardır.

Onların yüzlerinin çizgileri, Kur anın hatları gibidir. Hakikat aydınlıkları onların sımalarından parlar. Kabe, Allah'ın emriyle taş ve topraktan yapılmıştır. Onda Allah'ın emri, kâmilin kalbinde ise kendi vardır. Hadîs-i kudsîde buyuruluyor ki: Ben her yere kendimi arzettim, bir yere sığamadım. Ancak takva sahibi temiz ve hâlis kulunun kalbine sığdım. İşte bu yüzden onlara nazar ibâdettir. Fakat tarikat demek edep demek olduğuna göre, bir kimsenin, büyüklerinin yüzüne devamlı bakması doğru değildir."

Necip Bey:

- Hazret-i Ali'nin zikri hakkında da böyle buyurmuştunuz değil mi Efendim?

- "Evet, yine hadîs-i şerifte, Ali'nin zikri ibâdettir, buyurulmuştur. Bundan maksat da, Ali ve Ali sırrında olan kâmil insanın yâdı ve ona teveccüh ve murakabedir ki bu da az evvel söylediğimiz mânânın değişik bir ifadesidir."

- "Neşet Bey buyurun!"

Neş'et Bey:

- Ruhlar, Elestü bi-Rabbiküm hitabında belli "evet" dediler. Bu beliyi, Cenâb-ı Hakk'ı sıf atiyle ve kemâliyle tanıyarak mı dediler 1 ?

- "Tanıyanlar burada da tanıdılar. Orada hakikat zahirdir, gizli birşey yoktur. Beli... diyecekleri tabiî idi. Asıl maksat, o belî'yi burada îtiraf edebilmektir.

Cenâb-ı Hak herşeyi kendi istidadına göre halk buyurmuş, kabiliyeti ne ise, onu o yola sevketmiştir ki bu yol, o kimsenin sırât-ı müstakimi olmuştur. Elestü bi-Rabbiküm hitabında da her ruh, kendi istidadına göre belî... diyebilmiştir.

Cenâb-ı Hak ruhlara kendi nurundan serpti. O nur kime tesadüf ettiyse saîd oldu, kime etmediyse şakî oldu ve zulmette kaldı. Orada belî, diyenler, bu belî'yi burada yâni dünya mahkemesinde ilim ve amel şâhitleriyle isbâta geldiler. İsbat edebilenler, mahkemeden kalb-i selim hüccetini alarak dâvalarını kazandılar. Etmeyenler de mahkûm olarak muhtelif cezalara çarpıldılar ve evvelce dedikleri belî'de sadâkatleri sabit olmadığı için mahkeme-yi kübrâda mahcup ve me'yus oldular.

Cenâb-ı Hakkı tamâmiyle bilmek kimsenin haddi değildir.
Resûlullah Efendimiz: Seni hakkıyle bilemedik Yâ Rabbî! diye buyurdu. Onun kemâlini kendinden başka kimse bilemez. Kulun Allah'ı bil-

me derecesi, kendi istidadının derecesiyle mütenâsiptir. Yâni ancak istidadı nisbetinde bilebilir."

- "Söyle Ömer?"

Ömer Efendi:

- Dünya ve âhiret için hiçbir şey yoktur ki Kur'ân-ı Kerimde zikrolunmasın. Kur 'ân ise Fatiha sûresinde toplanmış olduğuna göre, şeriat, tarikat ve hakikatin bu Fatiha' da yeri neresidir?

- "Kur'ân-ı Kerîm'de ne mevcut ise Bakara sûresinde mevcuttur. Bakara sûresinde ne mevcut ise Fâtiha'da mevcuttur ve Fâtiha-yı Şerîfe'de ne mevcut ise Besmele'de; Besmele'de ne mevcut ise Besmele'nin (•>. ') smda ve (/) da ne mevcut ise (u-i) nın altındaki noktada mevcuttur. (_..ı) nın altındaki nokta da benim buyuruyor Hazret-i Ali.

Fatiha, Kur'ân-ı Kerîmin bütününü içine alır. Bir kere şeriat demek, ilâhî hükümlerin kul tarafından ifâsını emredici kânun demektir. Hakikat ise, Rabbın müşahedesini bildirir. Hakikatle kuvvetlenmeyen, perçinlenmeyen şeriat, şeriata bağlı olmayan hakikat makbul değildir. Bu ikisinin arasında bir de tarikat vardır ki, tarikat, şerîatin meyvesi ve hakikatin ağacı hükmündedir.

Cenâb-ı Hakk'ın rubûbiyet vasfı Fâtiha'da rahmâniyet ve rûz-i cezaya mâlikiyet ile tarif buyrulmuştur.

İşte Cenâb-ı Hak Fatiha sûresinde: (Elhamdü lillâhi Rabbi'l-âlemin) ve (mâliki yevmiddîn) buyurduktan sonra kula üç türlü emir olunuyor. Bir emir, kulun zahir ameller ile mükellef olması ki buna şeriat deniyor. İşte bu (iyyâke na'büdü) âyet-i celîlesi ile emrolunuyor. Biz sana taparız, demek.

İkincisi, bu görünen âlemin dışında bir de görünmeyen âlem olduğunu ve senin zahir fiil ve amellerinin ancak o gayb âleminin o görünmeyen âlemin emriyle icra olunabileceğini ve senin yüzünü bu görünen âlemden gayb âlemine çevirmeni emreden tarîkattir ki o da (iyyâke nestaîn) ile tebliğ buyuruluyor. Ancak senden medet talep ederiz, demektir. Üçüncüsü şehâdet âleminden bilkülliye çekilip bütün umur ve ahvâli ancak ve ancak Allah'ın elinde görmektir ki bu da makârn-ı

hakikattir. İşte o makamı müşahede eden kulun söyleyeceği veya söylediği (ihdina's-sırâta'l-müstakîm) 1 kelâmiyle gösteriliyor. Bize müstakim olan sıratı göster yâni, şirk karışmayan yola hidâyet et, demektir.

1- Fatiha sûresi, 6. âyet: "Bizi doğru yola ilet!.."

Fatihada şeriatın, tarîkatin ve hakikatin mânâları bu veçhile mevcuttur.

Evet Ömer Efendi, asıl senin soracağın sual, Fatihadan evvel

(ı) nın altındaki noktada, şerîati, tarîkati, hakikati nasıl görelim?

demek olacaktı. Onu da ben sana söyleyeyim: İşte o nokta için Hazret-i Ali: Benim! buyurduğuna nazaran, bunun üçü de kâmil insanda mevcut demektir. Daha Türkçesi, kâmil insanda: İnsan, dünya ve âhiret, Muhammed ve Allah tecellî etmiştir."

- Evet Efendim... Hazret-i Musa'ya ağaçtan tecellî eden Allah, insân-ı kâmil' den tecellî etmez mi?

- "(Şeyh Yûnus Efendi'ye hitapla) Söylesene şeyhim!"
Şeyh Yûnus Efendi:

- Dinliyoruz Efendim.

- "Bu her akşam olur mu? İnsana iki kulak bir ağız verilmiş, biraz da siz söyleyin! Sen söyle bari komşum!"

Komşu Agâh Efendi:

- Ramazanda iken görüşüyorduk. Şimdi hafta başlarını beklemek lâzım. Şeref veriyorsunuz.

- "O şeref sizin şerefiniz. Muhabbet kadar büyük şey yoktur. İş, o muhabbetin gül ü gışsız ve hâlis olmasındadır. En büyük azap, en büyük cehennem, Allah'tan gaflettir. İşte mürşitlere tan ve teşnî edenlere Allah bu azabı verir.

Mehmed Bahâeddin Nakşibend Hazretlerinin huzuruna çorba ge-

tirirler. O esnada kendileri murakabeye varırlar. Murakabeden sonra: Ben bu çorbayı içmem, çünkü bunu pişiren kimse, pişirdiği esnada Allah'tan gafil bulunuyordu, buyururlar.

Dervişe lâzım olan, dâima teveccüh ve murakabedir uyanıklıktır. Onun için dervişlerin yolu kolaydır. Onlara Allah kapısı olmak üzere mürşit ihsan edilmiştir ki bu suretle derviş mürşide ve dolayısıyle Hazret-i Pire, Resûlullah Efendimize ve Cenâb-ı Hakk'a teveccüh etmiş olur. Murakabeden maksat, gaflette olmamaktır. Maksada varmak, ancak bu suretle mümkündür.

Arife eşyada esma görünür
Cümle esmada müsemmâ görünür
Bu Niyazi'den de Mevlâ görünür
Kande baksan ol güzel Allah'ı bul
Âdem isen semme Vechullâh'ı bul

Burada Âdem isen semme Vechullâh'ı bul! deniyor. Çünkü âdem

suretinde ve hayvan sîretinde neler vardır. Ehlullah, bu kimselerin iç yüzlerini görür. Kimi ayı, kimi eşek, kimi akrep sîretindedir. Onun için hadîs-i şerifte buyurulduğu üzere, Allah sizin suret ve amellerinize değil, kalbinize ve niyetlerinize bakar. 1 Çünkü kalp, Allah'ın nazargâhıdır. Halbuki sen bu ilâhî nazargâhı puthâne etmişsin.

Cenâb-ı Hak hadîs-i kudsîde öyle buyuruyor: Nefsini bil, Rabbini bil. Allah'a vuslat nedir? Bir insanın kendi nefsânî muhabbetlerinden soyunup zulmânî perdeleri atarak şuhut mertebesine vâsıl olması demektir. Sen kendine vücut veriyorsun. Halbuki Tanrının vücûdundan gayrı vücut var mıdır? Bir kere kendini erittin mi, görürsün ki senin vücûdun bir hiç imiş ve Allah'tan gayrı mevcut yok imiş. İşte lâ ilahe illallah demek böyle olur. Çalışmamız, aramamız, o şuhut mertebesine vâsıl olmak içindir. Allah cümlemize bu mânâyı anlamak ve Allah yolunda, onun rızâsı dâiresinde gitmek nasip etsin.

Bir gün dehrîler İmâm-ı Âzam'a: Bizi ancak dehr helak eder, dediler. İmâm-ı Âzam ise cevaben: Lâ tesibbu'd-dehre inne'd-dehre fe hüvallah 2 buyurdu.

Dehrîler yine: Senin bahsettiğin Allah'ın görülmesi lâzımdır, bize onu isbat et, nerededir? dediler. İmâm-ı Âzam da bir çanak süt getirtti ve onlara hitaben: Bu sütte yağ var mıdır? Bana yerini tâyin ediniz! dedi. Fakat onların küfürlerinde bir değişiklik olmadı, yine îmâna gelme-

diler. Göz kör olduktan sonra hakikati göremez. Resûlullah, Kur'ân gibi bir delil getirdiği ve bunca mucizeler gösterdiği halde niçin herkes risâletini tasdik etmedi. Aslında pâk cemâli en büyük mucize idi.

Ebû Bekir. îman için başka bir mucize istedi mi? Asır, hep o asır.
Dem yine o demdir. Zamân-ı Saâdet'te ne ise yine öyle. Muvâfıkı da mevcut, münâfıkı da. Nerede o eski evliyalar? demek hatâdır. Allah da, tecellîsi de her vakit mevcuttur. Onun için, dünya Şems-i Tebrîzî dolu, bana Mevlânâ gibi mürit göster."

- "Şeyhim buyursamza, buyurun!"

- Şeyh Yûnus Efendi:

- İşitmişim, Bayramı Hazretleri: Sohbetle mertebe artar, demiş.
Kimisi de zikir ile artar, diyor. Hangisi doğrudur?

1- İnnallâhe lâ yenzuru ilâ suveriküm ve ilâ a'mâliküm bel yenzuru ilâ kulûbiküm ve

niyyâtiküm.

2- Dehre küfretmeyiniz. Dehr Allah'tır.

SOHBETLER 545

- "Sohbet büyük şeydir. Bir dem Huda mertleriyle sohbet, yüz sene takvadan hayırlıdır, buyurulur. Çünkü ne kazanılırsa sohbetten kazanılır. Zikir ile, Hakk'm esmâsıyle kazanılacak şey, belki bir defada sohbetle elde edilir. Zikirden maksat, nefsi ıslâhtır. Allah senden uzak değil ki işittirmek için bağırasm. Bu, senin benim kör nefsimize işittirmek içindir. Esas olan, nefsin ıslâhıdır. Nefsin ıslâhı ise elbet sohbetle daha ziyâde hâsıl olur.

Yalnız, sohbetten istifâde de istidada göredir. Bâzısı dinler, fakat hiçbir şey anlamaz. Yahut, o esnada başka şeyler düşünür. Zîra bir bardağa denizi de döksen, ancak istidadı kadar alır.

Kur an-ı Kerîm'in zahir mânâsı olduğu gibi, bir de bâtın mânâsı vardır ki o, aklın üstündedir. Meselâ ben sana: Herşey bu dünyâdadır; âhiret de bu dünyânın içindedir, dersem, bunu görecek göz, zahir gözü değildir. Bu hakikati görmek ve bilmek için bir başka göz ve bir başka akıl lâzımdır. İşte bu yolda aklın itirazlarına yol yoktur.

Nasıl ki Hazret-i Mûsâ ulülazim bir peygamber olduğu halde, Allah'ın emriyle, ledün yâni esrâr-ı ilâhî ilmini elde etmek için Hızır'a mülâki oldu. Hızır Hazretleri, kendisiyle arkadaşlık edebilmek için hiçbir şeye itiraz etmemesini şart koştu. Fakat malûm olduğu üzere Mûsâ üç defa Hızır'a itiraz etti. Böylece de Hızır, aralarında firak gerektiğini Musa'ya bildirdi."

Şeyh Yûnus Efendi:

- Göz buyurdunuz da hatırıma geldi. Şeyhimin şeyhi (göz değiştir) hikâyesinden ve kırk günde göz değiştirmesinden bahsetmişti. Sonra da irşada memur olmuş ve elli halîfe uyandırmış. Diğerleri de onun için: Daha dün geldi, nasıl usta oldu? demişler.

- "İstidat büyük şeydir. Göz değiştirmekten maksat, sâlikin derviş olmazdan evvelki gözüdür ki, mürşide intisap ettikten sonra erbain denilen kırk gün zarfında sâlikin riyâzâta girmesi ve bundan sonra kalbine ihsan olunan hikmet nûriyle gözünün görmesidir. Elbet bu göz ile evvelki gözün arasında büyük fark vardır. İşte bu göze, basiret gözü derler. Resûlullah Efendimiz buyururlar ki: Bir kimse kırk gün ihlâs eylese, o kimsenin dilinden hikmet eserleri zuhur eder. işte lisânından hikmet cereyan eden bu kimsenin şüphesiz gözünden de ibret nuru zuhur eder."

İhtiyar Hafız Efendi:

- Bir kimse oğluna yazdığı mektubunda, gayet muhterem bir zâtın oturduğu sokaktan geçmemesini tenbih etmiş. O öyle görüyor. Halbuki bu zat ne mübarek bir insan...

- "Ehlullah izini kolay kolay göstermez. Tâ ki kendine lâyık olanı

yanında tutabilmesi için çerçöpten uzak kalır. O, keramet göstermeye de tenezzül etmez. Bir kâmil insan, Hakk'ın bütün isimlerine mazhardır. Onun için ehlullâhı kerâmetleriyle büyük görmek, onlar hakkında şüphe etmek ve küçültmektir. Görecek gözün varsa, onlar baştan aşağı keramettir.

Arif bir zâta ulemâdan bir kimse gelmiş: Ben Allah'ı bin bir delil ile isbat ederim, demiş. O arif zat da cevap olarak: Demek ki senin Allah'ın mevcudiyetine ve onun her şeyde zahir olduğuna bin bir yerde

şüphen varmış ki bin bir delil ile tahdit ettin ve isbâta ihtiyaç duydun, demiş.

Fakat bütün bu dediklerimi görmek için basiret gözü olmak lâzım. Noksan, ehlullahta değil, onu göremeyen senin gözündedir."

- "(Şeyh Yûnus Efendiye hitapla) E şeyhim... Aç bakalım bir tatlı yerinden... Ben sizi eğlendireyim diye söylüyorum."

Şeyh Yûnus Efendi:

-Allah sizi eksik etmesin, dinliyoruz.

- "Haydi şâirim, sen söyle..."
Şâir Yûsuf Ziya Bey:

- Bir sâlik, birçok seneler hizmette bulunup bir şey istifâde edemezse, mensup olduğu mürşid-i âlîsi onu bir lütuf ile mükâfatlandırmaz mı? Mademki kendi çalışmasıyle bir şey kazanamadı?...

- "Mürşitten maksadımız, kâmil mürşit olandır. Yâni bizzat ve manen Resûlullah Efendimiz tarafından memur olanlardır. Hazret-i

Pir öyle buyuruyorlar: Mürşit, sâlike dört yerde yetişir: Biri, can çekişirken, biri kabirde, biri sıratı geçerken, biri de mizanda amelleri tartılırken Sâlike bu dört yerde yetişmeyen mürşit, kâmil değildir.

Bâzıları derler ki: Dervişlikten maksat, ahlâkın tashihi değil midir? Biz işte ahlâk sahibiyiz. Haset, kibir, gıybet etmeyiz. İyilik yaparız. Yalan da söylemeyiz, rüşvet de almayız. Binâenaleyh bizim derviş olmaya ihtiyâcımız yoktur. Biz kendi prensibimizle gideriz. Fazla olarak, Allah ve bir de Resûlullah olduğunu biliyoruz. Elimizde Kuranımız da var. Başka neye ihtiyâcımız olabilir?

Hazret-i Mevlânâ, bu türlü düşünenlere şu sözler ile cevap buyurur: Dal eğri olsun da köke merbut ve yaş olsun. Köke bağlı yaş dal, doğru olup da köke merbut olmayan doğru fakat kuru daldan elbet âlâdır. Çünkü o yaş dal, zamanı gelince semere verir, mahsul, meyve verir.

Beytullâh'ın kapısındaki paslı bir demir halka, erbabı için nice altım halkadan makbuldür. Demek oluyor ki tarikata mensup olanlarda bâzı eksikler ve noksanlar olsa bile, o yine dışarıdaki kuru ve semeresiz

kalmışlardan daha makbuldür.

Bu, Âdem'le Şeytanın sırrı meselesidir. Nasıl ki Şeytan da Âdem'e secde emrolunduğu vakit, ben ondan daha faziletliyim... diye secde etmedi ve meleklerin hocası iken merdut oldu.

Suâlinize gelince, istidadının kifayetsizliği yüzünden dünyâda vuslata eremeyen, fakat şeyhine tam teslimiyet gösteren bir sâliki, kâmil mürşit isterse bırakmaz. Belki son nefeste, yahut âhirette vuslat nasip olur, kaybetmez. Amma mürşidi kâmil ise...

Onun için, iş tarîkate girmekte değil, insan bulmaktadır. Halbuki bâzıları, tarikata girmekte zannederler. Tarikat, tarîk-i Muhammedi'dir. İnsanı tarikat kurtarmaz. Kurtaran mürşittir, kâmil insandır. Hangi tarikte olsa, onu arayıp bulmalı. İş, eline teşbihi alıp sabahlara kadar esma çekmekte, yahut zikir ve ibâdette değildir. O kâmil mürşidi bulup, önünde (lâ) olabilmektedir.

Hakka vuslat demek, tekrar ediyoruz, zulmânî perdelerden sıyırılıp, müşahede mertebesine varmak demektir.

Soyun varından ey Ken'an
Görürsün vâr olan Allah

Esasen ondan gayrı bir şey yok ki..."

- "Şeyhim sıra size geldi."
Şeyh Yûnus Efendi:

-Eyvallah... Aman Efendim eyvallah.. Allah sizden hoşnut olsun.

- "Allah nefsimizin şerrinden muhafaza etsin, rızâsından ayırmasın. Geceler geldi, gündüzler gitti. Ramazan ayı geçti. Topla davulla yine geçti. Öteki aylar topsuz davulsuzdur. Topla davulla olan böyle geçiyor. Ötekiler ise hissedilmeden geçip gidiyor.

Avamın Ramazanı, malûm olan ayda, orucu bozan şeylerden, havassın yâni Allah'ın has kullarının orucu ise fikir ve his günâhları demek olan gafletten yâni Hak'tan gayrı şeylerden kaçınmak ve riyâzatta bulunup cananın vuslatı bayramına intizar eylemektir. Avamın orucu senede bir aya mahsustur. Bu ise vuslat bayramı müyesser oluncaya kadar devam eder."

Şeyh Yûnus Efendi:

- Bu akşa?n ayı, fakir de gördüm.

- "Basra'da Anadolu'da bu gün bayram. Halbuki bizim başımız şerîate bağlıdır. Biz, mademki orucu, ulülemir olan hükümetin topuyla tuttuk, yine onun topu ile bozarız. Bu hususta mesuliyet varsa, bize âit değildir. Esasen âlemin intizâmı da bunu îcap eder. Herkes, ben ayı gördüm... der oruç tutar ve oruç bozarsa, o vakit birlik olmaz.

Hazret-i Osman'ın huzuruna iki kişi gelmiş. Bunlardan biri: Yâ Emîre'l-mü'minîn! Bu adam bütün varım yoğum olan elmas yüzüğümü kaptı ve yuttu. Sana şikâyete geldim, demiş. Hazret-i Osman şahidin var mı? diye sormuş. Dâvâcı: Yok! diye cevap verince, ötekine dönüp: Sen bu adamın yüzüğünü yuttun mu? diye sormuş ve adam: Yutmadım yâ Emîre'l-Mü'minîn... diye cevap vermiş. Bunun üzerine Hazret-i Osman: Dâva fasl oldu. Çıkınız dışarı. Mademki sen şahit gösteremiyorsun. Bu da yutmadığını söylüyor. O halde dâva düştü, diye kestirip atmış.

Bu hal karşısında yüzük sahibi ağlayıp sızlamaya ve adamın yü-

züğü yutmuş olduğuna, mukaddesatı üzerine yemin etmeye ve bütün ailesinin servet ve samanının mahvolduğunu söyleyerek: Aman yâ Osman ben şimdi ne yapayım? diye saçını başını yolmaya başlamış.

Adamın şiddetli teessür ve feryadından müteessir olan Hazret-i Osman: Yâ falan! Ben yüzüğün, bu adamın midesinde bulunduğu yeri dahi görüyorum. Amma biz zahire göre hüküm vermek düstûrundan ayrılamayız. Mademki şahit getiremedin, sana cevâbım yine aynıdır. Başka birşey yapmak elimden gelmez! diye cevap verince, yüzüğü yutan, Hazret-i Osman'ın ayaklarına kapanıp özür dileyerek cürmünü itiraf etmiş.

Şeriat muhafaza olunamazsa, âlemin kıvam ve nizâmı bozulur. Mükevvenatta gördüğün intizam, hep şeriatın icâbıdır. Çünkü şeriat demek, âlem hayâtının intizâmı demektir.

Şeriat, vücûdu kaplayan deri gibidir. Derinin altındaki et, tarikat gibidir. Onun altındaki kemik, hakikat gibidir. Onun içindeki ilik ise marifet gibidir. Bunların hepsi birden bir bütündür. Ne et derişiz, ne kemik etsiz; ne ilik kemiksiz payidar olabilir."

Şâir Yûsuf Ziya Bey:

- Zahir ehli olan kimseler şerîatten ileriye nüfuz edemiyorlar.

- "Kemâle ermek, şerîatin dereceleri olan tarikat, hakikat ve marifeti de bulmakla mümkün olur. Yoksa yalnız iptidâi mektebini bitiren bir çocuk ile, Darülfünunu bitiren ve istikbâli açılan genç bir olur mu?

Sıtma tutan kimseye, sulfato verirler, ateşi titremesi geçer. İşte

ilâç şeriat, yutmak tarikat, hastalığının geçmesi de hakikat gibidir.

Şeriat meşale, tarikat yol, vâsıl olunacak yer, yâni maksut hakikattir. Yalnız ilim kâfi değildir. Amel de lâzımdır. Hattâ bu yolda İmâm-ı Âzam Hazretleri iki benzetme yapar: Bir insan kan fesadından bir çıban çıkarsa, bu çıbanın dıştan cerahatleri ve kirleri temizlense, onu meydana getiren hastalık bünyede olduğu müddetçe yara geçer mi?

Yine İmâm-ı Âzam'ın buyurduğu gibi, şiddetli sıtmaya tutulan bir kimseyi ellerinden ayaklarından sımsıkı tutsalar, hastanın titremesine mâni olabilirler mi? İllâ içten kesecek ilâç ister. İşte, sıtmalının ellerini

kolarını tutmak, yalnız oruç, namaz, zekât, hac gibi şerîatin dış yüzünde kalıp ruhu temizleyecek mânevi ilâçtan mahrum olmaya benzer.

İmâm-ı Âzam Hazretleri, yalnız zahir ameller ile iktifa edip mânevi terbiyeye lüzum görmemiş olsa idi, İmâm-ı Cafer Hazretlerine boyun vermezdi. Bunu da: (Son) iki sene olmasaydı Nûman helak olurdu, sözüyle ifâde etmezdi.

Resûlullah Efendimiz de: Mürebbî olmaya idi ben Rabbimi bilemezdim, buyuruyor. Onun için ilme'l-yakîn, ayne'l-yakîn, hakke'l-yakîn 1 dereceleri başka başkadır. Meselâ Mehmet Bey Medine'yi görmemiş, yalnız tarifini işitmiş. Fakat ne kadar duysa, görmüş gibi olamaz. Bir başkası Medine'yi, Harem-i Şerifi görmüş. Elbet onun bilmesi daha başkadır. Bir de Medîneli olmak var ki, o, beldenin deliğini deşiğini bilir. Dışarıdan gelip gören, ne de olsa, Medîneli kadar bilemez.

Şeriat erbabından olup da tamâmıyle farz, sünnet ve müstehaplara riâyet eden ve ahlâkını tasfiyeye çalışan kimseler, ancak nefsinin yedi mertebesinden olan mülhimeye kadar çıkabilirler. Mülhimeden yukarıki mertebelere mürşitsiz yükselmek kabil değildir. Böyle olmamış olsa, Hak yolunun sâlikleri varlarıyle yoklarıyle Allah yoluna düşerler miydi? Bunlar budala da sen mi akıllısın?

Dünyâya gelmekten maksat, ruhu kemâle erdirmek, kâmil insanı

bulmaktır. İlmi burada bulamadınsa Çin'e kadar gideceksin. Bu hususta mazeret makbul değildir. Çünkü dünyâya gelmekten maksat budur. Benim evlâdım, ailem var, onlar ile meşgul olmam, onlar için çalışmam lâzımdır, da desen yine mazeretin makbul olamaz. Evlâdın ve ailen olduğu için yemek yemiyor musun? Şu halde ruhunun gıdası için de çalışman, onu aç bırakmaman lâzım.

Taşı toprağı arayacağına insanı ara... İlmullâhı, kâmil insanı ara... Seyahatler edip hacca gidiyorsun. Git. Fakat yalnız taşı toprağı

Duyarak bilmek, görerek bilmek, o şeyin kendi kesilerek kendi olarak bilmek.

ziyarette kalma... İnsanı bulup onu tavaf et!'

- "Neşet Bey buyurun!"

Neş'et Bey, bu gece sohbet meclisine gelememiş olan Şâir Yûsuf Ziya Bey 'in bir şiirini okudu. Son mısraları şöyle idi:

Gam yemez matlaba vuslat için erbâb-ı taleb
Reh-i mânâda eğer kâmil ise râh-beri
Görünür şâhid-i esrâr-ı maânî bî-şek
Hazretin olsa o dil mazhar-ı lutf-ı nazarı
Sohbet-i Hazret-i Kenan'a müdavim ola gör
Dinlemek ister isen Hayrü'l-beşeri
Fahreder pâye-i aşkın ile mâh-ı cebin
Gerçi yok Yûsuf-ı sevdâ-zedenin bir değeri

- "Yûsuf Ziya Bey bu akşam neden gelmedi?"
Hacı Bey:

- (Şâirin kardeşi) Bir mazereti var Efendim...

Sobanın üstündeki ibrik kaynıyor ve tatlı bir ses çıkarıyordu:

- "Ne güzel ses... Amma ateşe mâruz kaldığı vakit bu tatlı sesi veriyor. Suyun ağzı var mı imiş, yok mu imiş? Su, ateşe galiptir, derler. Su mu ateşe gâlipmiş, yoksa ateş mi suya? Yâni, erkek kadın üzerine kâimdir. Amma surette kâimdir. Mânâda ise, ateşin suya galibiyeti gibi, kadınlar da erkeğe galiptirler. Akıl erbabı, gariptir ki, hakikatte kadınlara mağlûptur. Fakat kadında olan bu galibiyet, akıl erbabının onlarda gördüğü nûr-ı ilâhî cihetiyledir. Yoksa hayvanı şehvet cihetiyle değildir.

Kadınlık, çok büyük mertebedir ve çok büyük mevkii hâizdir. Fakat iş, gerçekten o kadınlık mertebesini bulabilmededir. Yoksa bu sözümüz, hayvanlık derecesinden yükselememiş kadınlar hakkında değildir. Meşhur meseldir: Kadının fendi erkeği yendi, derler. Biz sözü burada, erkeğe galiptir, diye tefsir ediyoruz. Amma şeytânatta da galip imiş, onu da erbabına bırakalım.

Kadınlığın vazifesi pek büyüktür. Allah ona yaratıcılık sıfatına mazhar olmak gibi büyük bir meziyet ihsan etmiş.

Bâzı kimseler ise kadını bir makine yerine koyar, ev eşyası gibi

addeder, adamdan saymazlar. Halbuki Kur an-ı Kerîmde Cenâb-ı Hak kadını erkekten hiç ayırmamış. Ayetlerde: Zâkirûne ve'z-zâkirât; hâfizûne ve'1-hâfizât; müslimûne ve'1-müslimât diye hep beraber zikrediyor. Bütün Kur anı içine almış olan Fâtiha-i Şerife bile müennestir. Güneş de müennestir ve tera'ş-şemse izâ tala'at 1 buyuruluyor.

Cenâb-ı Hak, Kur an-ı Kerîm'de emir buyuruyor: Yâ Resûl'üm, yâ Habîb'im! Mü'minât olan kadınlar sana mubayaa için geldiklerinde onlar ile, Allah'a şirk koşmayacaklarına, hırsızlık eylemeyeceklerine, zina etmeyeceklerine, çocuklarını öldürmeyeceklerine, elleriyle ayakları arasında bir iftira düzüp getirmeyeceklerine ve emr-i mârufta sana âsî olmayacaklarına mubayaa et! 2 "

Şeyh Osman Efendi:

- Ekseriya kadınlarda istidat daha ziyâde olur.

- "Evet kadınlar arasında neler var. Ne ehlullah yetişmiş ve ne büyük sözler söylemişlerdir."

Şeyh Osman Efendi:

-Ne mutlu bir kâmil mürşidi olana.. Her şey onun hidâyeti nazariyle aslına kavuşuyor.

- "Fakat kabiliyet de şarttır. Feyze istidadı olmayan bir kimse, mürşitten ne istifâde edebilir? İsterse otuz kırk sene hizmet etsin... Maksat hâsıl olmadıktan sonra ne faydası var? Kim ki Allah'la olmak isterse ehlullahla olsun, buyuruluyor. İş, edeptedir. Edep de, Hak'tan başka bir şey görmemek demektir. Bu da mürşide olan bağlılık ve muhabbetle mümkündür. Şeyhin bir cemâli, senin yirmi sene edeceğin zikirden daha üsttür. Çünkü zikir, esmadır. Ondan tecellî eden ise Cenâb-ı Hakk'ın nurudur. Zikir ile ibâdet ile gidilen yol, meşk yoludur. Aşk yolu ise, cemal tecellîsidir. Mevlânâ Hazretleri, mürşit tarafına bir adım atmak, Hicaz canibine yüz adım atmaktan evlâdır, buyuruyor."

Şeyh Osman Efendi:

- İnsan o edebi o huzuru hal edebilse ne evrat ister ne ezkâr ister. Allah'ın en büyük nimeti, bir kâmil mürşit ihsan etmesidir. Mürşit vermesi, her şeyi vermesi demektir.

- "Mürşit, Cenâb-ı Hakk'ın memurudur. Amma onu herkes böyle göremez. Yahut da kendi idrâkine, anlayışına göre görür. Onun için Cenâb-ı Hak bir hadîs-i kudsîde: Ben herkesin zamandayım, herkes

1- Kehf sûresi, 17. âyet: "Güneşi görürsün, doğduğu zaman...'

2- Mümtehine sûresi, 12. âyet.

beni zannına göre anlar, buyuruyor. Hazret-i Mevlânâ da: Herkes kendi zannında benim yârim oldu. Herkes zannetti ki beni bildi ve bana yaklaştı. Halbuki derûnumdan esrarımı talep edici olmadı, diyor."

Şâir Yûsuf Ziya Bey:

- Fuzûlî'yi çok severim. Fakat Şiî olduğunu söylüyorlar. Halbuki cihar- 1 yâr'ı da takdir eder.

Ger belâ-yı aşk ile hoşnûd isen gavgâ nedir?

mısraını, çok beğenirim.

- "Bu mısraı, şahım sultânım:

Ger belâ-yı aşka düşmez bilmeyen gavgâ nedir

diye okumuşlardı.

Aşık, maşuktan başka bir şey işitmediği ve görmediği için, onun gördüğü mihnet ve belâ dahi aynı sefadır. Çünkü cânânı vermiştir. Bu sebeple onu yârin hoşlaması da tekdir etmesi de birdir. Bâyezîd-i Bistâmî Hazretleri buyurur ki: Eğer Cenâb-ı Hak beni cehenneme de koyacak olsa, cennette zevk sürenler gibi burada da aynı suretle hoşluk içinde olurum. Bana lâzım olan, yârimin benimle olmasıdır."

Şâir Yûsuf Ziya Bey:

- Efendim, Fuzûlî, gerçekten bir ehl-i beyt muhibbi.

- "Fuzûlî âşıktır. Resûlullah'ı sevmek, ehl-i beytini sevmekle olur. Ashâb-ı kirama dil uzatmak küfürdür. Faraza, sizin evlâtlarınız, dostlarınız, ahbaplarınız var. Bunlardan herhangi birine fena nazarda bu-

lunanlara karşı hoşnutsuzluk hissetmeniz tabiîdir. Eğer bana dost isen, şüphesiz benim sevdiklerime de hakaret nazariyle bakamazsın. İrfân-ı Muhammedi sahibi olanlar hiç kimseyi tahkir edemezler. Nerede kaldı ki Resûlullâh'ın ehl-i beytini ve ashabını tahkir etsinler. Medîne-i Münevvere'de bulunduğum zaman, oranın köpeklerine bile âşıktım. Ne mutlu bu köpeklere ki burada Peygamberin sokaklarında bulunuyorlar, derdim!"

- "İnsaniyet ne büyük şeydir. Şeriat erbabının gittiği yol, cennet yoludur. Halbuki asıl maksat, irfanı bulmaktır ki, bunun da yolu, cemaldir.

Derviş olan kimsenin ilk ve son vazifesi, Allah birdir, demektir.

Yânî lâ ilahe illallah demektir. Bu elde edilemezse, insan müslüman olmaz. Tabiî, lâ ilahe illallah demek, sâde teşbih çekip bağırmak demek değildir. Bir lokomotif, bir bıçkı makinesi, bir vapur da bu sesleri senden daha gür ve güzel çıkarır. Harun Reşîd'in papağanı Yâsîn-i Şerifi

baştan aşağı ezbere okurdu. Böyle yapması, müslüman olmasını mı îcap ettirir. Bizim aradığımız, insanlığı bulmaktır. Kalıp olarak insanız. Fakat her birimizin içinde bir maymun, bir tilki, bir kurdun hayvani sıfatları yatmakta. Halbuki dünyâya hepimiz insanlığı bulmaya geldik. Bulamazsak yazıklar olsun bize... Allah'ın ahlâkiyle ahlâklanmamış ve Hakk'ın sıfatlarıyle sıfatlanmamış kimse insan olamaz.

Söylesene Hacı Bey... Söyle bakalım, birşey söyle! Danyal Bey, Şahap Bey? Sâde boyun kesmekle olmaz. Âdem Bey söyle bakalım... Subhi Bey? Derviş Mehmet, Kâzım sen söyle!"

Kâzım Bey:

- Ben beni terkeyledim gördüm ki ağyar kalmadı, buyuruluyor.

- "Tabiî oğlum. Ben kendimi terkeyledim, demek; nefsimi terkeyledim, demektir. Ben Rabbime vâsıl olmak istedim, nefsini bırak da gel... dedi, sırrı budur. Nefsi terbiye etmek, onu nefislikten çıkarır. Nefis kemâli bulmadıkça, insan, insan olamaz.

Resûlullah Efendimize: Cenâb-ı Hak bu âlemi halketmezden evvel kim vardı? diye sordular. Efendimiz de: Allah vardı ve onunla başka kimse yoktu, buyurdular. Cüneyd-i Bağdadî Hazretlerinin huzurunda bu hadîs-i şeriften bahsedilirken: Siz ne buyurursunuz? dediler.

Cüneyt Hazretleri: Şimdi de öyle! diye cevap verdi.

Demek oluyor ki gördüğünü ağyar gösteren yâni Hak'tan gayri zannettiren nefistir. Eğer ağyarı kaldırır, Hak'tan gayrı bir şey görmezsen, lâ ilahe illallah sırrı zahir olur ve sırasıyle Hak'tan gayri mevcut olmadığını ondan başka verici olmadığını, failin de Hak olduğunu görürsün. Onun için nefsini (lâ) eden yâni yokluğa salan, illallah demiş olur ve o vakit de: Ben beni terkeyledim gördüm ki ağyar kalmamış hakikati meydana çıkar.

Hilmi, söyle bakalım..."

Hilmi Bey:

-Aşıkta edep olmaz, sözü ne demektir"?

- "Aşık kimdir oğlum? Âşık o kimsedir ki akıl sahibi değildir.
Mecazî aşkta bile bu budur. Âşıkın düşüncesi ancak maşukudur. Mâşûku için varım yoğunu, yâni nefsinin hattâ ruhunun bütün taleplerini feda eder. Aşkın evveli cünun, ortası fünun, sonu da sükûndur. Bak Mevlânâ Hazretleri ne buyuruyor: Nâydan işit ne söylüyor. Kanlı yolun, Mecnûn'un kıssalarını söylüyor diyor. Kanlı yoldan maksat, uğ-

runda nice başlar giden aşk yoludur.

Kim ki candan geçmez ise deyin bize yâr olmasın
Ar u ırzıyle gelip âşıklara bâr olmasın

Bu iş, akıl işi midir? Elbet değildir. Edep ise akla teklif olunur. Amma aşk erbabının bî-edepliği de bambaşkadır. Çünkü onun kendine mahsus bir edebi vardır ve öyle bir edep ki cümle edeplerin üstündedir. Zîra âşıkın bilgisi, görgüsü, nefesleri ve hayâtı hep cananıdır."

Şeyh Osman Efendi:

-Ah Efendim, hep bu sözler akıp gidiyor.

- "Herşey öyledir esasen... Bol ve fazla oldu mu kıymeti bilinmez. Osman Bey söylesene oğlum."

Osman Bey:

-Namazın esrarı nedir?

- "Namazın esrarına nihayet yoktur. Namaz, müminin miracıdır. Namazın esrarı, bütün tarîkatin, şerîatin, hakikatin ve marifetin esrarıdır. Şaşarım o kimselere ki namazın kadrini bilemez, namaz kılmazlar. Resûlullah Efendimiz: Gözümün nuru namazdadır 1 , buyurmuştur. Yâni mü'minin namazı, ilâhî vuslata yaklaşmasıdır. Namaz öyle büyük bir şeydir ki tefsir etmeye kalkışılsa kitaplar dolar. İçine nüfuz edildikçe hayretlere garkolunur. Ufuk gibi sonsuz ve nihayetsizdir. Namaz, Allah'ın meleklere, Âdem'e secde ediniz, dediği sırdır. Namazın fazileti namütenahidir. Bizim söylediklerimiz, ancak o deryadan bir katredir. Vay gidi bizim namazımız kılınmış diyen kimselere...

Gözünüzü açın, şerîatten ayrılmayın. Ayrıldınız mı helak olduğunuz gündür. Esasen tarikat, şerîatin içine gizlenmiştir.

Maamâfih bu haftaki derste de söylediğimiz gibi, sırf şerîatle gidenler ancak nefsin mülhime derecesine kadar çıkarlar. Yâni hakikatin hududuna kadar gelebilir, ileri gidemezler. Mutmainne, râdiye ve mardiye 2 mertebelerini bulmak ve hakikate ermek için mutlak yol gösterici bir mürebbî lâzımdır.

Fakat tarikat mürşitleri içinde, şeyhliği, intikâl suretiyle yalnız babadan alıp, şerîatin hâricinde hareket edenler, kendilerine tâbi olanları bâzı vaadlerle iğfal ederek bîçâreleri dalâlete sevkederler.

Ancak Allah tarafından memur olarak irşat ile vazifelendirilmiş mürşit ve mürebbîlerdir ki, şeriat babından ayrılmadan, sâliki hakikate ve kemâle ulaştırırlar. Şunu bilin ki hangi tarik olursa olsun, şerîatsiz zındıklıktır. Vücûdu kaplayan deri şeriat, et tarikat, kemik

1- Kurretü aynî fı's-salâti.

2- Nefsin üç üst derecesi.

hakikat, ilik ise marifet gibidir. Bunların hiçbiri, deri olmazsa payidar olamaz."

- "Danyal Bey söyle bakalım!"

Danyal Bey:

- Pirimiz Efendimiz Hazretlerine Ebü'l-alemeyn denilmesinin sebebi nedir?

- "Büyüklerin kutbü'l-aktab, gavsü'1-âzam, sırr-ı hilâfet, kutbu 1-ûlâ vesaire gibi mertebeleri vardır. Üçler dedikleri: Kutbü'l-aktab, gavsü'1-âzam ve sırr-ı hilâfet'tir. Bunlar her asırda mevcuttur. Rivayete göre de geçen yüz yirmi dört bin peygamberin vekilleri mevcuttur. Binâenaleyh: Nerede o eski evliyâullah... geçti onlar! demek hatâdır. O ehlullah her an mevcuttur. Çok kimseler böyle söyleyerek, şerîatte değilse bile hakikat yolunda küfür işlemiş olurlar. Çünkü Allah'ın mevcudiyetine şüphe olmadığı gibi tecellîsine de şüphe yoktur. Tecellî, her an bir çeşit görünür 1 . Bu malûm olunca, ehlullâhın da her asırda ve her zaman mevcut olduğu anlaşılır. Bunlardan biri gitse, yerine bir diğeri geçer.

Üçlerden biri Hakk'ın naibi, biri Hazret-i Peygamberin, biri de Hazret-i Ali Efendimizin vekilidir.

Yalnız, Cenâb-ı Hakkın bir cilvesi olarak, bâzan olur ki bu üç mânevi vazife, üç zatta ayrı ayrı bulunur. Bâzı zaman da olur ki bu üç vazife iki zatta bulunur. Yine bâzı zaman olur ki bu üç vazife bir zatta toplanır.

Hazret-i Pir Seyyid Ahmede'r-Rifâî, asrında kutbü'l-aktab idi. Seyyidinâ Abdülkâdir Geylânî ise gavsü'1-âzam idi. Abdülkâdir Geylânî'nin vefatı ile gavsiyet de kendilerine tevcih olundu. İşte bunun

için Hazret-i Rifâî'ye Ebü'l-alemeyn, deniyor.

Ebü'l-alemeyn denmesinin bir mânâsı da, zahir ve bâtın ilimlerine sahip olmalarından ve her iki ilimde de yed-i tûlâ yâni kudret sahibi bulunmalarından dolayıdır.

Hazret-i Pîr'in büyüklüğüne nihayet yoktur. Fakat evsaf ve ahlâkı, dâima tevazu, acz ve yokluktan ibarettir. Onun için Rifâîlerin başlıca tecellîsi tevâzudur. Gerçi bütün tarîkatler için tevazu, alçak gönüllülük esastır. Fakat Rifâîlere tecellî, ifrat tevazu cihetiyledir. Düşününüz, o sultan, Resûlullâh'ın mübarek elini öpmek gibi azîm bir şerefe nail olduktan sonra Bâbü's-selâm'a yatıp: Allah'ını seven üzerime basıp

1- Rahman sûresi, 29. âyet: "Külle yevmin hüve fî şe'n."

da geçsin! buyuracak bir vecd ve tevazu tecellîsine garkolmuştur."

Adem Bey:

- Bâyezîd-i Bistâmî Hazretleri: Muhabbeti kâse kâse içtim... diyerek aşkın sonsuzluğunu beyan buyurmuştur. Aşıklardan, doydum, kandım... diyen var mıdır?

- "İstidada göre oğlum... Bir gün Şems-i Tebrîzî Hazretleri, Mevlânâ Celâleddin Rûmî'nin karşısına çıkarak atının dizginini tutar ve Hallâc-ı Mansur mu büyüktür, yoksa, Resûlullah mı? diye sorar. Mevlânâ'nın: Elbet Resûlullah büyüktür, demesi üzerine Hazret-i Şems: Peki amma, Hallâc-ı Mansur, Enelhak, dedi. Halbuki Resûlullah: Yâ Rabbî seni hakkıyle bilemedik! buyurdu. Levlâk sırrına mazhar olmuş ve iki dünya kendisi için yaratılmış iken, seni hakkıyle bilemedik... neden demiş? diye sorunca Mevlânâ: Çünkü Hazret-i Peygamberin kabı o kadar geniştir ki ne kadar dolsa, daha yok mu? der. Halbuki Hallâc-ı Mansûr'un kabı ancak o kadarına müsait olduğu için, doldum, dedi cevâbını vermesi üzerine Şems-i Tebrîzî bir sayha vurarak düşüp bayılır.

İşte aşk da, girdiği kabın hacmi ile mütenâsiptir. Bir yüksük, bir tencere, bir kazan ve bir havuzdaki suyun nisbeti birbirinden ne kadar farklıdır. Fakat hepsi de dolunca: Doldum! der. Hallâc-ı Mansûr'un Enelhak... demesi gibi. Amma bir yüksüğün doldum demesiyle bir kazanın doldum, demesi bir midir?

Keza, herşeyin fıtrî istidadı, hilkati ne ise yaratılışı ve kabiliyeti de ona göredir. Cenâb-ı Hak herşeye kendi hilkatinin iktizâsını verdi ve o iktizânın ondan husul bulmasını takdir etti 1 . Binâenaleyh, herkese, hilkatinin îcâbı ne ise o kolay gelmiştir 2 .

Aşk da istidada bağlıdır. Kimisi doymaz, kimisi de kabına nazaran doydum yeter, der. Fakat aşk nihayetsizdir. Çünkü Allah'ın sıfatıdır.

Cenâb-ı Hak kaleme: Yaz! dedi. Kalem, Arş, Kürsî, cennet ve ilh... Herşeyi yazdı. Lâ ilahe illallah yaz dedi. Onu da yazdı. Muhammed Resûlullah'ı yaz! dedi. Onu yazarken, ortasından yarıldı, şak oldu, çatladı. Ne için? Çünkü Muhammed Resûlullah, aşka mazhardır da onun için.

Hâsılı aşk, hilkatin gayesidir."

- "(Komşu Agah Efendiye hitapla) Buyurun Agâh Efendi!"

1- Tâhâ sûresi, 50. âyet: "Kale Rabbünellezî a'tâ külle şey'irı halkahu sümme hedâ."

2- Küllün müyesserün limâ hulika lehû.

SOHBETLER 557

Agâh Efendi:

- Efendimiz, Rifâî ve Kadiri tarîkatlerindeki âdetlerin Nakşîlerde olmamasının sebebi nedir'?

- "Nakşîler, öteden beri zikirlerini hafi, gürültüsüz, kalbî yapar-
lar. Onların zikirleri cehrî yâni sesle olmayıp derûnîdir. Maksadın kalp zikri olduğunu söyleyerek ağızları ile değil içten zikrederler. Cehren zikretmekten maksat yine kalp zikrine varmaktır. İşte onun için de maksat kalbi temizlemek olduğundan zikrimiz de hafidir, kalbidir, der-
ler.

Halbuki diğer tarîkatlere mensup olanlar, zikirlerini nefislerine
de duyurmak isterler ve onu zikre alıştırdıktan sonra tedricen kalbe gi-
derler.

Tekkelere kudümlerin, nafilelerin kabulü esâsı, Resûlullah Efen-

dimiz'in Medine'yi teşrif buyurdukları vakit Medine ahâlisinin, sevinçlerinden sütuhlara çıkarak, ellerine ne geçtiyse, sahan kapağı mı olur, teneke mi, def mi ne buldularsa bunlar ile sevinçlerini izhar etmelerinden alınmıştır.

Semahane denilen yer, nefis ile muharebe hâlinde olunduğundan, sanki bir muharebe meydanıdır. Nitekim Resûlullah, cihattan avdet buyurdukları vakit: Biz küçük cihaddan büyük cihâda avdet ettik, buyururlardı. Sancaklar, teberler, topuzlar ve bir arada ilâhîler, naatlar, tevşihler okuyan zâkirlerin, birer asker sayılan dervişleri nefis muharebesine teşvik edip o heyecanı uyandırmaları, hep insanın yüksek duygulara doğru yol alması içindir ve bütün bu ilâhî nağmeler, sesler, sözler bakınız bunlar ile ne diyoruz? Allah diyoruz. Davulla dümbelekle hep onu söylüyoruz, demektir.

Yoksa, kudüm ve halîle vurmak, ilâhî ve naat okumak tarîkatin şartı değildir. Tarikattan maksat, nefsin ıslâhıdır.

Hiçbir şey yoktur ki Allah'ı zikretmesin. Niçin davulun, defin Allah demesini hoş görmeyelim? Kulağın varsa ne ses çıkardığını işit!

Birgün Hazret-i Pîr Seyyid Ahmede'r-Rifâî henüz pek genç iken bir şeyhler meclisinde bulunuyordu. Bir kimse def çalarak kasîde okuyor, etrafında da ahlar, oflar birbirini takip ediyordu. Bu sırada Haz-

ret-i Pîr, bir darbe ile def çalanın defini patlattı. Yâ Ahmed, neşemizi niçin bozdun? diye vâki olan itirazlara cevap olarak: Sebebini okuyucudan sorunuz, buyurdu. Kasîde okuyan ise kendisine sorulunca: Dün gece bir dünya ehli meclisinde idim. İşret ediyorlardı. Ben de def çalarak onları eğlendiriyordum. Onların hay huyunu bu meclisteki hay huya benzettim. İşte tam bu sırada şu genç gelip defimi patlattı, dedi.

Bir gün Hazret-i Ali yolda giderken bir kilise çanını dinlemek üze-

re durmuş ve zevkle dinlemeye başlamıştı. Kendileriyle beraber bulunanlar: Yâ Ali, bu kilise çanıdır, neden dinliyorsunuz? dediler. Hazret-i Ali cevaben: Evet kilise çanıdır, fakat Hak! diye bağırıyor, onu dinliyorum, buyurdu.

Her ne ki seni Allah'tan gafil etmezse ve Allah'ın aşkını sende
ziyâde ederse, onu can kulağı ile dinle. Her ne ki seni Allah'tan gafil ederse, ondan kaç! Allah'a olan aşkını ziyâdelendiren ve Allah'a gittikçe seni yaklaştırandan niçin korkarsın?"

- "Şâirim buyurun!"

Şâir Yûsuf Ziya Bey, yazmış olduğu bir şiiri, müsâade isteyerek okudu.

- "Bunu, sahibim nâmına kabul ediyorum. Şüphesiz bu medh bana âit değil!

Cenâb-ı Fahr-i Alem Efendimizi bir gün medhediyorlardı ve kendileri de bu medihten memnun oluyorlardı. Fakat bâzı kötü görücüler, münkir ve münafıklar: Bu nasıl şeydir? Biz ahlâkı peygamberden öğrenmemiz lâzım gelirken, görüyoruz ki medhedilmekten memnun oluyor. Bu hal, ahlâk ile nasıl telif olunabilir? dediler. Hazret-i Peygamber bu sözü söyleyenleri çağırttılar ve: Bu medihler bana değil sahibime aittir. Onun medhedilmesinden dolayı memnun oluyorum, buyurdular.

Biz de şu sözlerinizi, Hazret-i Pîr'e ve dolayısıyle Resûlullâh'a taalluku dolayısıyle kabul ediyoruz."

- "Âdem Bey söyle bakalım oğlum..."

Adem Bey:

- Cenâb-ı Hak: Ben kulumun zannındayım, buyuruyor. Ne demektir?

- "Bunun birkaç mânâsı vardır. Bir mânâsı, Cenâb-ı Hakk'ın büyüklüğüne ve ilâhî saltanatına nihayet olmadığını belirtmesidir. Çünkü Allah'ın zâtını tasavvur kabil değildir. Cenâb-ı Hakk'ı ne suretle tasavvur ve tasvir edebilirsin? Buna rağmen herkesin bir zannı vardır. Meselâ çoban Cenâb-ı Hakk'a: Gel senin çarıklarını dikeyim... Sana yatak yapayım... diyor. İşte Cenâb-ı Hak bunun için: Ben onun da zannındayım! buyuruyor.

Nebî, ümmetine karşı ne ise, şeyh de kendi kavmine karşı öyledir,

buyruluyor. Fakat dervişler kendi şeyhlerini hep bir suretle mi bilir zannedersiniz? Kimi, şeyhinin zahir yüzünde kalmış ve onda fânî olamamıştır. Kimi, bâtınına erişmiş, kimi ise hakîkatına vâsıl olmuştur.

Herşeyden evvel şeyhin ne demek olduğunu bilmek lâzımdır. Tarikatta kâfir, şeyhinin îmânına vâkıf olmayan, tarikatta ölü, şeyhinin hayâtından haberdar olmayandır. Onun için şeyhini ilme'l-yâkin ve hakke'l-yakîn bilmek lâzımdır ki evvelâ şeyhinde fânî olasın, sonra Resûlullah'ta ve nihayet Hak'ta fânî olmak mertebesini bulasın. Bu ilim de ne ile hâsıl olur? dersen, şeyhini gördüğün gözden daha başka bir gözle, basiret gözüyle görmek lâzımdır ki onun bâtınına varabilesin.

Mevlânâ Hazretleri de onun için: Herkes kendi zannınca bana yâr olduğunu sandı fakat derûnumdan esrarımı arayan olmadı, buyuruyor.

Sen ne nazar ve zanda bulunuyorsan, o zarının adamısın.

Herkes Allah diyor. Fakat herkes Allah'ı bir mi biliyor? Bu bilgiler ne kadar ayrı ayrıdır. Fakat herkesin zannında Allah, Allah'tır. Meselâ hıristiy anlar Cenâb-ı Hakka: Biz seni üç kimseden ibaret biliriz: Baba, oğul ve ruhu 1-kuds... diye tapıyorlar. Hazret-i Mevlânâ Celâleddîn Rûmî: Biz yetmiş iki mezheple de beraberiz... Sununla, bununla, Petro ve Yuvanla da beraber... buyuruyor.

Mevlânâ Hazretlerinin: Bir ayağımız şerîatte sabittir; öteki ile yetmiş iki milleti devrederiz, buyurmaları, Cenâb-ı Hakkı kemâliyle görenlerin nihayetsiz anlayışına aşikâr bir işarettir."

Şâir Yûsuf Ziya Bey 'e hitaben:

- "Ziya Bey buyursanıza!"

Yûsuf Ziya Bey:

- Efendim, seven kimse sevdiği üzerine bir gül yaprağı bile atmak istemez ki, müteessir olmasın... diye. Halbuki Cenâb-ı Hak enbiyâsını ve evliyasını türlü türlü dert ile mübtelâ kılıyor. Ne hikmet ki sevdiğine böyle yapıyor?

- "Cenâb-ı Hak, sevdiğinin sesini işitmek için onu derde düşürür. Resûlullah Efendimiz: Hiçbir peygamber benim gibi ezâ çekmedi, buyurur.

O iptilâlar, bizim gözümüze göre eziyettir. Mânâda ise nimettir. Çünkü sıkıntı ve eziyet zamanında kul, Allah'a daha yakındır. Ve insan ne nisbette mihnetten, gamdan âzâde ise o nisbette Allah'tan uzaktır. Sabahlara kadar zevk, safa ve eğlencelerle vakit geçiren o dört başı

mâmur kimseler, bilsinler ki Allah'tan gafildirler ve uzaktırlar.

Resûlullah Efendimiz: Dünya, mü minin zindanıdır, buyurur.
Dünyâda nefsini garip kabul et, yahut kendini bir yolcu say... Dünya zevki içinde yaşayan kimseleri cehennem kuşatmıştır. Onların iç yüzlerine baksanız, ateş içinde yandıklarını görürsünüz. Âyet-i kerîmede de buyurulduğu gibi: Cehennem hâlen bu dünyâda o kâfirleri ihata etmiştir. 1

Ancak Allah'ın halvetgâhmdan başka yerde huzur arama!

Onun için aşk sultanlarının belâları belâ değil, zevk ve muhabbettir. Berikilerinki ise cehennem azabıdır."

Yûsuf Ziya Bey:

-Âşık olmak güç Efendim...

- "Olmakla değil ki... Aşk seni seçer, kendine lâyık görürse çeker alır. Maşuk seni sevecek ki sen âşık olabilesin. O seni sevecek ki, bu kı-

vılcım ondan sana geçip uyanacaksın. Yoksa bu hal, kendiliğinden nasıl olur?

Şem'i gör kim yanmadan yandırmadı pervaneyi...
Muhyî Bey söyle bakalım!"
Muhyî Bey:

- Allah güzeldir güzelliği sever 2, den maksat, güzel ahlâk mıdır?

- "Cemal, kalp cemâli, kalp güzelliği musaffa yâni saf hâle gelmiş arınmış olan ruhun cemâlidir. Bu kelâmın zahire de şümulü vardır. Fakat zahir cemâli, bâtın cemâli olmadan fayda vermez. Puttan ibaret kalır. Zahir güzelliği, bâtın nurundan akseden güzellik olmalıdır. Evet Cenâb-ı Hak güzeldir, güzelliği sever. Yâni ruhun cemâlini sever, o tasfiyeye sahip olan rûh sahibi kim ise onu sever. Güzel ahlâk da o cümledendir. Ruh, güzel ahlâkla tasfiye ve tashih olur."

- "Şahap Bey, Neşet Bey!"
Şahap Bey:

- Cenâb-ı Hak sevdiği kullarını bir takım iptilâlar ile meşgul kılar, buyuruldu. Acaba bu iptilâ, emânetullah cümlesinden mi? Yâni in-

sanın semâvat ve arzı kabul etmesine mi işarettir 1 ?

- "O emânetten maksat, insanın kendinde ve cümle mevcudatta Allah'ı görmesidir. Sende bir ilâhî sır, bir emânetullah vardır. Onu sa-

1- Tövbe sûresi, 49. âyet, Ankebût sûresi. 54. âyet.

2- İnnallâhe cemîlün yuhibbü'l-cemal.

na vermişler ki, arayıp bulasın diye... Onu bulmak için de şüphesiz eline mücâhede kazmasım alıp vücûdunun bina olunduğu o beşerî tabakaları birer birer riyâzat külüngü ile yıkacaksın. Tâ ki o yıkıldıktan sonra, içinden çıkacak hazînede gömülü olan emânetullahı bulasın. Sonra da onu bulduğun gibi:

Kahde baksan ol güzel Allah'ı bul
Âdem isen semme Vechullâh'ı bul

sırrına mazhar olursun. Yoksa hayat, yiyip içmek gezip tozmaktan ibaret değildir. Bu hayvanda da vardır.

Emânetullah çok büyük ihsandır. O emânetullahı bulmak, bu iptilâlar olmasa kabil olmaz. Çünkü bunlar, onun mehengidir. İnsan, o emâneti kabul etmekle nefsine zulmetmiş oluyor. Yâni benliğini mahvediyor. Ölmeden ölmek gerek tâ ki emâneti bulasın."

- "Mehmet Bey, Hacı Bey, Arif Bey, Hacı Efendi, Salâhaddin Efendi söyle bakalım!"

Salâhaddin Efendi:

- Resûlullah Efendimiz: Ben ilmin şehriyim, Ali de kapısıdır, buyurmuş. Bu kelâm hadis midir ve bu sözden maksat nedir 1 ?

- "Ben ilmin esâsıyım, Ali de onun kapısıdır. O ilim şehrine bâb-ı Ali'den girmek lâzımdır, buyurmak istemişlerdir. Yâni bir kâmil insan ve bir mürşit bulmak ve onun vâsıtasıyle beni bulmak lâzım gelir, diye bizlere bu hakikati işaret etmişlerdir.

Hazret-i Ali Allah aslanı olmak dolayısıyle, kendisine muhabbet

ve hürmet eden, Resûlullâh'ı da hoşnut etmiş olur. Fakat ona muhabbet, yoluna gitmekle olur. Sevmenin şartı budur. Erenlerim ben Ali'yi severim! demekle olmaz. Dildeki dâvaya hüccet isterler. Ben Halep'te kırk arşın atlardım, demek para etmez. Atla... dedikleri vakit burada da atlamalı. İşte ancak o yolda yürürsen bu kapıdan ilmin şehrine girebilirsin.

Bu söz, ister hadis olsun, ister olmasın, hikmeti nerede bulsan alacaksın. Bizim maksadımız hikmet toplamaktır. Dâva senin nene lâzım? Her güzel söz, Resûlullah'ındır. İşte sana kat'î bir düstur. Amma bunu ister Rifâî, ister Ebû Bekir söylesin. Her güzel şey, hakikat cihetiyle Resûlullah'ındır. Dâva ile uğraşmamalı. Doğruya bakmalı ve alıp kabul etmeli!"

Şâir Yûsuf Ziya Bey'e hitaben:

- "E şâirim, aç bakalım. Akşam sohbette siz yoktunuz. Haydi dinliyoruz. Aç bir şey. Açılmadan olmaz ki!.. Kelâm kelâmı çeker."

Yûsuf Ziya Bey:

- Rubûbiyet ile ulûhiyet arasındaki fark nedir 1 ?

- "İkisi arasında ince bir fark vardır. Mâlûm-ı âlîniz, rubûbiyet, rab, terbiye edici demektir. Yâni, âlemin mürebbîsi, terbiye edicisi demektir. O cihetle dahi, yâ Rabbî! denildiği vakitte, bu duanın en kabule yakın bir duâ olduğu söylenir.

Allah, yerin göğün ve bütün kâinatın yaratıcısı, mevcudatın halikı demektir. Rab ise terbiye edici mânâsına gelir. Yâ Rabbî... demek; benim Rabbim demektir. Benim Allah'ım demek değildir.

Allah... denince kevn ve mekânın ve mevcudatın halikı olduğu anlaşılır.

Cenâb-ı Hak, yâ Rabbî, hitabını sever ve o hitaba cevaben kuluna: Lebbeyk! der. Bir insan hakîkaten Cenâb-ı Mevlâ'ya teveccüh edip, dağınık olan düşünce ve hislerini toplayarak: yâ Rabbî! dedi mi, kalbinde bir ferahlık, bir inşirah hâsıl olur. İşte o ferahlık, Cenâb-ı Hakkın o kuluna: Lebbeyk! demesidir. Eğer bu kul, hâlis, saf ve pâk bir gönülle, hiç olmazsa o anda tam bir teveccüh ile yâ Rabbî! dese, bu inşirahı bu ferahlığı hissetmemesi kabil değildir."

- "(İhtiyar Hafız Efendi'ye hitaben) sanki yarım saat evvel burada toplanmış gibiyiz, değil mi? Zaman ne çabuk geçiyor. Çok yaşamış bir kimse tasavvur ediniz. Meselâ yüz yaşına gelmiş bir adam... Ona deseler ki: İki yaşınızdan beri aklınızda kalan şeyler nelerdir, anlatınız! O da size, görmüş ve geçirmiş olduğu hayatı, başından geçen vakaları çocukluğuna ve gençliğine âit her şeyi anlatsa, bütün hayat hikâyesi, en fazla kaç saat sürer? İki saat... diyorsunuz değil mi? Fakir de diyorum ki azamî azamî yirmi dört saat sürse, yine de yüz senelik bir hayat yirmi dört saat içine sığdı demektir.

Yarın ölüm geldiği vakit ruhlara: Dünyâda ne kadar kaldın? diye sorulacak. Kimi on gün kadar; kimi hayır hayır bir gün kadar! diyecek.

İşte buna bir misal: Dün akşam burada idik. Dünden bu güne kadar geçen zaman sanki yarım saat gibi geldi. Halbuki bu yirmi dört saatte neler yapılmadı. Sahurlar yedik, iftarlar* ettik, uyuduk, uyandık, birçok işler gördükten sonra buraya geldik.

Şu Ramazan ayı, her dakikasını topu ile davulu ile bildirdiği hal-

de, hiç duyulmadan on altıncı gecesi oldu. İnsan ne kadar gafildir. Ramazan geçiyor... diyoruz. Halbuki geçen biziz.

Bu dünyâda neye güvenilir? Bu kadar insanlar gelip geçmiş. Hani bunların ilimleri, fazılları, kemalleri, paraları, gençlikleri, taravetleri nerede? Küllü âtin karîb. 1

Bakın Kemal ne diyor:

Sanman binâ-i kasr-ı cihan pâydâr olur
Bir gün gelir ol dahi virânezâr olur
Ümran sarây-ı dehrde her yer mezar olur
Bin inkılâba vesile bir rûzigâr olur

Feyzî merhum da:

Bir acep mamuredir etrâf-ı şehristân-ı aşk
Her taraf atf-ı nigâh etsen beyabandır bütün
Bak neler gelmiş neler ebnâ-yı cinsin başına
Tûde tûde bastığın topraklar insandır bütün"

ihtiyar Hafız Efendi:

- Salih isminde bir tüccar vardı. Namaz kılar, Aşır okuturdu. Fakat nedense battı.

- "Sen namaz kılmasına bakma. Elbet bir isyanı vardır. Allah, insanı sebepsiz düşürmez. Her namaz kılan da Allah demiş olmaz. Meselâ adam bir yandan namaz kılıyor, fakat hâlen de kalben de: Bana haramından rızık ver! diye duâ ediyor. Çünkü namazdan sonra harama el sokuyor. Allah zahire bakmaz. Bu türlü namaza da riya denir. Namaz, insanı kötülüklerden alıkoymalıdır ki namaz olsun.

Şu da var ki Cenâb-ı Hak bâzı müstesna kullarını, ellerinden mallarını ve kendileri için kıymetli olan şeyleri alarak imtihan eder. Fakat o gibi kimseler bu türlü vaziyet karşısında ne şikâyet eyler, ne de ondan bundan birşey istemeye tenezzül ederler.

Zâtın biri vaaz etmek üzere kürsüye çıktığı zaman: Yâ Rabbî, sen ne kadar hırsız, edepsiz, hayırsızlar varsa bunlara iyilikler ver! diye duâ edermiş. Kendisine bu türlü duanın sebebini sordukları vakit: Nasıl duâ etmeyeyim ki bu nimeti onların sayesinde kazandım. Ben vaktiyle son derece zengin bir tacirdim. Kervan ile memleketten memleke-

te gidip ticâret yapıyor, para kazanıyordum; fakat bir kere olsun Allah'ı

1- Her gelecek yakındır.

zikretmek aklıma gelmiyordu. Bir kere kervanın karşısına hırsızlar çıktı. Malımın yarısını çalıp gittiler. İkinci defa yine soyuldum. Fakat üçüncüde hiçbir şeyim kalmamacasına gidince bir tekkeye ilticaya mecbur oldum. Orada karnımı doyurdular. İzzet ikram ettiler. Nihayet Allah'ımın lutfu erişti. Bir kâmil mürşide intisap ettim ve işte bu günkü mevkiimi buldum. Eğer bütün o mallarım bende kalsaydı hâlim nice olurdu?

İşte, Allah'ın seçilmiş kulları, fakr gelince de Hakka isyan etmezler ve Hakk'ın bu tasarrufu altındaki hikmeti görerek şükrederler."

- "(Şeyh Yûnus Efendiye hitaben) Şeyhim, buyurun, açın bakalım bir tatlı yerinden!.."

Şeyh Yûnus Efendi:

-Ne haddimize... Efendimizi dinliyoruz. Ne cevherler doğacak?

- "Dervişten lâ ilahe illallah doğar. Başka ne doğar? Hemen Allah, lâ ilahe illallah ilmini öğrenmeyi bize müyesser etsin!

Fakat iş, yalnız bunu lisanla tekrarda değildir. Harun Reşîd'in papağanı da Yâsîn-i Şerifi baştan aşağı okurmuş. Böyle olmakla, o papağanın mü'min ve hafız olması mı îcap eder? Keza, Kur'ân'ın bir merkep üzerine yükletilmesi, o merkebe ne fayda verir? Hemen Cenâb-ı Hak, hakkıyle lâ ilahe illallah demeyi nasip etsin âmin!

Şeriat ehline göre bir hadis, yâni sonradan yaratılmış, bir de kadîm, yâni ebedî vücut vardır. Onun için de şeriat ehli, Allah başka, vücut başkadır, derler.

Tevhîd ehlinin inançlarına gelince, onlar, vücut birdir iki değildir, derler. Yalnız, bu bir olan vücûdun bâtını ve zahiri vardır. Bâtını, bir nûr-ı münbasittir ki cümle mevcudatı kuşatmıştır. Alem, bu nurun

içinde, güneşe karşı bir zerre, denize karşı bir katre hükmündedir. Binâenaleyh bu beyan ve tarife gelmeyen, nihayet ve pâyânı olmayan bir sonsuzluktur. İşte cümle mevcudattan zuhur eden, bu nurdur. Bilcümle mevcudat ise bu nurun tecellîsine mazhardır. Her bir varlıktan zuhur eden işte bu nurdur.

Nur, bir pencereden nasıl gelirse, o nur da pencere hükmünde olan bu varlık âleminden, bu mevcudata öylece gelir. Halbuki aslında işiten, söyleyen, bilen, bildiren, ikrar eden hep bu nurdur.

İşitme, görme, kudret, irâdet hep bu nur ile olur.Hazret-i Şeyh-i Ekberin dediği gibi: Ben söylüyorum ben dinliyorum, bu dünyâda Hak'tan gayrı bir şey yoktur.

SOHBETLER 565

Tasavvuf ehlinin hazarât-ı hams, beş hazretler dedikleri bir ıstılah vardır. Bunların biri, ahadiyet mertebesidir ki burada ne ilmen ne de aynen taayyün yâni bir varlık vardır.

Beş hazretten ikincisi, taayyün-i sânî mertebesidir ki buna âyân-ı sabite dahi denir. Âyân-ı sabitede de aynen temeyyüz yâni bir vücutlaş-

ma bir varlığa bürünme yoktur. Amma ilmen temeyyüz, yâni fikren bir seçilme, varlığa doğru fikrî bir hazırlanış kendini göstermiştir.

İşte bu âyân-ı sabite mertebesi, Hakk'ın zâtının, esma ve sıfatının tecellî mahalli olur. Vahdette kesret, kesrette vahdet mertebesi, bu mertebedir. Cenâb-ı Hakk'ın mutlak vücûdu, bu âyân-ı sabiteye ayna olduğundan, bu suretle de vahdette kesret oluyor. Mü'min mü'minin aynasıdır hadîs-i şerifi budur işte.

Öyle ki, birinci mü'min, kâmil mü'min; ikinci mü'min, Cenâb-ı Hak'tır. Demek ki kâmil mü'min, Cenâb-ı Hakk'ın aynası imiş.

Beş hazretin üçüncü mertebesi, ruhlar âlemidir. İşte melâike-i kerubiyun rûhü'1-kuds, akl-ı evvel hep buradadır.

Dördüncü mertebe, hayâl veyahut misal âlemidir. Dünya ile bu ruhlar âlemi arasında bir âlemdir. Rüyalar bu misal ve hayâl âleminde görülür. Melâike ve evliya, istedikleri kalıba burada temessül edip görünürler. Kemal erbabı, bu âleme, daha dünyâda iken girmiş, görüp gezip ondan haber vermişlerdir. Meleklerin birçok şekillerde temessül edip göründükleri yer, bu misal âlemidir.

İşte bu âlemlerin cümlesini hâvi olan beşinci bir âlem daha vardır ki, o da beşeriyet ve nâsut âlemidir. Ademin hakikati ne büyük şeydir.

Bu hakîkat-ı Âdem, cümleyi ihata etmiş, kuşatmıştır.

İrfan denen bir şey vardır. İrfan, vücûdu bir görmektir. Vücûdu bir görmek de, o "nûr"a ermektir. O "nûr-ı münbasif'e eren ise bir daha vücûdunu göremez.

İrfan sahibi demek, bütün zulmânî mertebelerini yırtmış, hodbinlikten çıkıp Hudâbin olmuş, kendi kalmamış kimse demektir.

Soyun varından ey Ken'an
Görürsün var olan Allah

Tabiî sen yok olunca ne kalır? Allah kalır. Lâ ilahe deyince, ötesi ne gelir? İllallah, gelir.

Sen zannedersin ki Hakk'ın vücûdundan başka bir vücut vardır. Halbuki vücut birdir. O da, Hak'tır. O "nûr-ı münbasif'e erip kemâlini bulunca, o vakit hakikat sana aşikâr olur, kendini gösterir. Ve:

Gitti kesret, geldi vahdet, oldu halvet dost ile
Hep Hak oldu cümle âlem, şehr ü bâzar kalmadı

sırrı aşikâr olur. İşte tevhîd ehlinin nazariyesi budur.

O vücûdun zahir görülen kısmı ki, bu mezâhir yâni gördüğümüz şu zuhur, varlık âlemidir. İşte bütün bu zuhur âlemi, Hakkın isim ve sıfatlarının mazharları, tecellî mahallî olmuştur.

Onun için Resûlullah (s. a.): Beni gören Allah'ı görür, buyuruyor. Hazret-i Ali de: Görmediğim Allah'a tapmam, buyuruyor. Hazret-i Ebû Bekir ise: Hiçbir şey görmedim ki onda Allah'ı görmeyeyim, buyuruyor.

Allâhu nûru's-semâvâti ve'l-ard 1 âyeti de bunu gösterir. Hazret-i Cüneyd: Rabbimi Rabbimle gördüm, dedi ki: Kimsin? Dedim ki: Senim, buyuruyor. Bâyezîd-i Bistâmî ise: Evvelce zannederdim ki ben Hakka talibim. Halbuki Hak bana talip imiş. Yine zannederdim ki Hakk'a vâsıl olacağım. Halbuki Hakk'a vâsıl imişim ve yine zannederdim ki ben Hakk'ı zikrederim, halbuki Hak beni zikredermiş. Nihayet kendimi kendi hayrını isteyen sanırdım. Fakat berbâdıma çalışıyormuşum, hayrımı isteyici ise Allah imiş, diyor.

Hemen Cenâb-ı Hak lâ ilahe illallah sırrını görüp anlamayı ve hal

etmeyi bize nasip etsin. Çünkü işiten de, gören de, bilen, bildiren de hep odur.

Lâ mevcuda illallah yâni Allah'tan gayrı mevcut yoktur. Lâ faile illallah yâni Allah'tan gayrı fail yoktur. Keza, Allah'tan gayrı izzetleyici, hidâyet verici yoktur, diyoruz. Bunların hepsini topla, lâ ilahe illallah zuhur eder.

Mademki senin vücûdun vardır, tamâmiyle mü'min olamazsın.
Bil ki ne ben vardır, ne de sen. Var olan ancak Hak'tır. Tevhîd ehli işte böyle söylüyorlar. Doğruyu bilici Allah'tır. Biz, büyüklerimizden naklen söylüyoruz 2 ."

Doktor Ziya Cemal Bey:

- Cenâb-ı Hak, Kur'ân-ı Kerimde: Yâ Habîbim, o kimseleri âhiret ile, azapla ister korkut, ister korkutma, onlar îman etmezler, buyuruyor 4 :

- "Bu âyet-i kerîme, ezelde reddedilmiş ve şakî olanlar hakkındadır. Yâni Allah'ın serptiği nurdan üstlerine isabet etmeyen kimseler hakkındadır. Anadan doğma âmâ olan, kulağı, ağzı, kolu, bacağı olma-

1- Nûr sûresi, 35. âyet: "Allah semâların ve arzın nurudur."

2- Selâmlık Sohbetleri burada tamam oluyor.

3- Bakara sûresi, 6. âyet.

4- Zincirli Kuyu aile arası sohbetleri.

yan kimseler için hekim çağırıp, tedavilerini istemek nasıl işe yaramaz ise, ezelde şekavet damgasını yemiş olan kimselerin de peygamberler ve mürşitler vâsıtasıyle irşatları kabil değildir.

Bunlara, istediğin kadar, Allah'ın ve Resûlullâhin kelâmını söyle ve hakikatten bahset, kabil değil tesir edemezsin. Çünkü ezelde, kulakları, gözleri ve kalpleri mühürlenmiştir.

Hekîm, ne kadar hâzik ne kadar bilgili olursa olsun, geçici olan

hastalıkları tedâvî eyler."

Doktor Ziya Cemal Bey:

- Meczup ile abdal arasında ne fark vardır?

- "Meczup, ilâhî aşk ile cezbolunmuş kimse demektir. Abdal ise, kendi beşerî ahlâkını ilâhî ahlâk ile tebdil eden kimse demektir. Yoksa avam Usanınca kabul edildiği gibi, abdal, ahmak demek değildir."

Doktor Ziya Cemal Bey:

- Efendim, bir şiirinizde:

A güzelim nerdesin
Kaldır hicran perdesin

buyuruyorsunuz. Acaba bu, dergâhların örtülmesiyle, feyz ve muhabbet meclisinizden uzak kalmış kimselerin hicran ve üzüntülerine bir işaret midir?

- "Sâde gündüz olmaz a.. Gece de lâzım. Beni, güneşle göremez-

sen, elektrik lambasıyle de görebilirsin. Maksat, mutlaka tekkelerde hay u huy değildir. Mânâdır. Mânâ ise, insanı bulmakla elde edilir."

Doktor Ziya Cemal Bey:

- Tecellî nurunun ateş şeklinde zuhuruna sebep nedir?

- "Hâriçten öyle görünür. O, nâr değil nurdur. Hazret-i Musa'ya Cenâb-ı Hak: Ayaklarından pabuçlarını at, 1 yâni dünyâyı da âhireti de at, nârı nur görürsün! buyurmuştu."

Doktor Ziya Cemal Bey:

- Elem neşrah leke sadrek âyet-i kerîmesinin mânâsını rica ediyorum:

- "Senin kalbini biz şerhedip irfan nuru koymadık mı, demektir.

1- Tâhâ sûresi, 12. âyet.

2- İnşirah sûresi, 1. âyet.

Kalbe îman nurunun girmesinin alâmeti nedir? dersen, yüzünü bu gurur dünyâsından, sürür dünyâsı olan âhirete döndürmek ve ölüm gelmezden evvel ona hazırlanmaktır."

Doktor Ziya Cemal Bey:

- İnsanlar, şeriat, tarikat, hakikat ve marifet devirlerini yaşadıkları gibi, tabiat da aynı merhaleleri geçiriyor mu? Geçiriyorsa şimdi hangi devirdeyiz?

- "Evet geçirir. Nasıl ki şimdiki devir, hakikat devridir görmüyor musun? Evvelce yalnız bâtında olanlar şimdi nasıl zahire vurmuştur.

Bir ehlullah, oturduğu yerden, uzak bir yere tayy-ı mekân ederek yâni ânında yer değiştirerek gider, oradaki bir kimse ile konuşur yahut, deniz altında gider, havada uçar. İşte buna benzer bâtını haller,

bugün tayyare, telefon, telgraf, telsiz telgraf, denizaltı gibi vâsıtalarla zahire de çıkmıştır.

Demek oluyor ki tabiat da tekâmül ediyor. Şimdi ise tekâmül devrini yaşıyoruz. Bundan ötesi selâmet: Yâni iptidaya rücû, kıyamet!"

Doktor Ziya Cemal Bey:

- Gül müdür bülbül müdür şol zâr u efgân eyleyen
Ten midir, yâ can mıdır Arş' ı seyrân eyleyen

buy ur utmasından maksat nedir?

- "Hazret-i Muhiddîn: Biz, ezelde âlî harfler idik. Sonra biz bizden ayrıldık. Daha sonra da biz bize birleştik. Şimdi yine biz biz olduk,

buyuruyor.

Yâni biz aşk idik. Âlî harf idik. Sonra birbirimizden ayrıldık. Gül olduk, bülbül olduk, diken olduk, sümbül olduk.

Yâni nefis ve rûh olduk. Sonra birbirimize kavuştuk. Ten ruh ol-

du, ruh ten oldu. Gül bülbül oldu, bülbül gül oldu. Şimdi ise yine aslımız olan aşk olduk."

Doktor Ziya Cemal Bey:

-Aşk kelimesi Arapça olduğu halde neden Kur'ân-ı Kerimde muhabbet ve fart-ı hub diye geçiyor?

- "Aşkın karşılığı Arapça'da garamdır. Kur'ân-ı Kerîmdeki yeri şiddet-i muhabbettir. Aşk, lisâna sonradan girmiş bir kelimedir. Aşk, ışk kelimesinden alınmıştır. Yâni sarmaşık demektir. Hazret-i Pîr'in kitabında da "hubb-ı şedîd" şiddetli muhabbet ile zikrediliyor. Aşk, Kur'ân-ı Kerîm'de sır olarak kalmış, açık açık söylenmemiş. Fakat hurûf-ı mukattaatta beyan olunmuştur."

Semîha Hanım:

- Aşkın tezahür ve tekâmülü için, geçmişin hâlin ve geleceğin bir tesiri var mıdır'?

- "Aşkın tezahür ve tekâmülü zamanla kayıtlı değildir. Yalnız, kabiliyetlerin gelişmesi nisbetinde kendisini gösterir. Adem'le Havva'da aşk nasıl zuhur etmişse, el'an bu budur. Yalnız suret ve şekil başka... Öyle ki senin ana karnındaki hâlin ile rüşte erinceye kadar geçtiğin ve daha sonra geçmekte olduğun yolları düşün... Bunların hepsi bir midir? İlim, meyil, muhabbet tâ aşka gelinceye kadar birer mertebedir. Ana karnından bu zamana kadar geçirdiğin hayat safhalarını dikkate alırsan, aşkın da kabiliyet ve istidada göre tezahür, cilve, şekil ve suretlerini anlayabilirsin."

— "Eflâtun: Bilmek demek, eski şeyleri hatırlamak demektir, diyor. İşte buradaki bilişme, kaynaşma ve buluşma da ezelin icâbıdır. Sokrat'ın yine güzel bir sözü vardır: Felsefe demek, ölüme hazırlanmak demektir. O zamanın ifâdesine göre tasavvuf, felsefe sözüyle anlatılmakta idi.

İşte bütün bu sözler, binlerce sene evvel söylenmiştir. Yâni Sokrat ve onun gibi hakikat peşinde koşan kimseler, Resûlullah Efendimiz'in

bâtımndan iktibas ederek bulmuş, duymuş ve söylemişlerdir.

Resûlullah da: Nurun kalbe girdiğine alâmet, bu gurur dünyâsından baş çevirip sürür dünyâsı olan âhirete teveccüh ve ölüm gelmezden evvel ona hazırlanmaktır, buyuruyor. Yine bir hadîs-i şerifte: İleride hesaba çekilmezden evvel hesaplarınızı burada görünüz. Amelleriniz tartılmadan evvel burada tartınız ve ölüm gelmezden evvel burada ölünüz! buyuruyor. Fe te'tûne efvâcen 1 âyetini tefsir buyurdukları sırada: Yarın âhirette herkes bu dünyâda neyin mağlûbu ise ve en

1- Nebe' sûresi, 18. âyet: "O gün Sûra üfürülecek de hepiniz bölük bölük geleceksiniz."

fazla ne ile meşgul oluyorsa, yâni o kimseye hangi huyu galip ise, âhirette de o huyunun îcâbı ne ise onunla haşr olacaktır, buyurmuşlardır."

Doktor Ziya Cemal Bey:

- Zevk içinde doğup büyüyen bir kimse, o zevklerin kıymetini takdir edemiyor. Zevksiz cennet bu mudur 1 ?

- "Öyle değil mi ya? Meselâ sen suyun zevkini benim kadar bilemezsin. Çünkü ben çölde günlerce susuz kalmışım. Onu bollukta, burada bile elime aldığım vakitte, o hicran demleri gözümün önüne gelir. O bardaktaki suya hürmet eder ve onu ihsan eden Allah'ıma taparım.
Sen ise bu ihtiyâcı benim gibi tatmamış olduğun için, elbet ki benim senden daha iyi bilmem tabiîdir.

Evvelâ hâdiseler dalgalarında ve beliyeler tufanlarında bulunmalısın ki hakikatten ibaret olan o zevkin tadını tatmış ve zevkini bilmiş olasın."

- "Hakikat dâima pırlanta gibi gizli bulunur. Hangi kimse mücevher kutusunu sokak ortasında, hattâ evinin içinde meydanda bırakır?
Hikmet de istidadı olmayan kimselerden gizlenir."

- Ahlâk nizam ve kaideleri tam olarak hangi yolla temin edilebilir?

- "Ancak mânevi kuvvetler ile sağlanabilir. Hiçbir ahlâkî kânun maneviyâtın sağladığı ruh ve kalp birliğini tam olarak temin edemez. Bu husus tarikat ile gerçekleştirilmiştir. Tarîkatin manevî ciheti ruhları ıslâh ve kemâle sevketmek ve onlara insanlığı buldurmaktır. Maddî cihet ise insanları biribirlerine yardım edecek, arka olacak kardeşler hâline getirmesidir. Suya atılan taşın hâsıl ettiği halka nasıl genişler ise onlar da gide gide yardım ellerini cümle âleme uzatır olurlar.

Tarikat mensupları arasında içtimâi mevki farkı gözetilmez. Belki bu fark, ruhlarının kemal derecesiyle kendini gösterir. Olgunlukta kim ileri giderse, büyük odur. Bunlar, vefa ve sadâkatin örneğidirler. Çünkü hepsi de bir merkezde birleşmişlerdir.

insanda nefis var mı, yok mu? Bu ıslâh olmadıktan, aradan çıka-

olmadıktan sonra, maddî hiçbir ahlâk kânun ve kaidesi bu maksadı temin edemez. Çünkü bu salâhı, bu temizliği, bu kemâli hâsıl edebilmek için asıl o nifaka sebep olan nefsin terbiyesi lâzımdır. Hiçbir şey üstatsız olmadığı gibi, nefsin terbiyesi de üstatsız olmaz. Bu üstat da işte kâmil insandır."

Doktor Ziya Cemal Bey:

- Bir insana ezelde verilen kader ve nasip her ne ise burada da o veriliyor. Halbuki verilmesi mukadder olan şeyler, çalışmalara, riyâzatlara ve mücâhedelere bağlı oluyor. Bunların, nice çileden sonra elde edilmesinin sebebi nedir? Acaba maksat işin zevkinin, lezzetinin artması için mi yoksa?

- "Oğlum, meselâ altın bir mâden değil midir? Yer altından çıktığı vakitte de bunun altın olduğunda şüphe yoktur. Fakat toprakla karışık bir altındır, içindeki lüzumsuz maddeleri çıkarmak için potaya koyuyor, ayıklıyorsun. Ancak bu muameleden sonradır ki darphâneye yollayıp damga vuruyor, sikke hâline koyuyorsun.

Keza, bir pırlanta, yakut, zümrüt için de bu budur. Fakat meselâ

bir çakıl taşını yontsan, potada kaynatsan mücevher yapabilir misin? Ne türlü muameleye mâruz bıraksan, taş yine taştır.

Resûlullah Efendimiz: İnsanlar, altın ve demir gibidir, buyurur. Fakat bir pırlanta nasıl lazımsa, gümüş de lâzımdır. Yâni hiçbir şey abes halkolunmamıştır.

Görüyorsun ya oğlum, aslında mücevher olan nesneler bile, içlerindeki temizlenmesi gereken maddeleri atmak için türlü çilelere tabî tutuluyorlar. Demek oluyor ki, ezelde saadet damgasını taşıyan vücutların da, burada riyâzat ve mücâhedelere tabî tutulmaları, lüzumsuz fazlalıklardan kurtulmaları içindir."

- Ezelde insanlara verilen istidat mıdır, yoksa ilim midir? Yâni irfan ve hakikat burada mı bulunur?

- "İlim, istidat, irfan, senin ruhunda mevcuttur. Fakat burada yontulacaksın ki, cevherin meydana çıkmaya fırsat bulsun.

Resûlullah Efendimiz Hazretlerine bile, bütün kâinatın mükemmeli iken, peygamberlik kırk yaşında geldi. Fakat o, aslında mevcut idi. Zuhuru ise bir zamana bağlı kaldı. Faraza bir kaysı çekirdeğinde kaysı, bilkuvve mevcut ise de, bilfiil ortaya çıkması zamana bağlıdır."

Doktor Ziya Cemal Bey:

- Ben ben isem canda değil
Ben sen isem tende değil
Sen ben isen can ten olur
Ten can olur bende değil

beyitlerini tefsir buyurur musunuz?

- "Ben ben isem, yâni ben nefsânî benliğimde isem sende değilim. Yâni ruhta, canda değilim. Canda, yâni benim asıl benliğimde olmak için ise, nefsânî benliğimden çıkmam lâzım gelir. Nefsimde Firavunluk varken can olamam, yâni hakikatimi bulamam.

Sen ben isen can ten olur, yâni o vakit cisim ruh kesilir ve cismim rûhumdur, ruhum cismimdir, sırrı zahir olur."
-Ruhun hakikati nedir 1 ?

- "Resûlullah Efendimiz rûh hakkında kendilerine sorulan suâle cevap olarak Ruh, Rabbimin emrindendir 1 buyurursa, ben bu babda ne diyebilirim?

İzafî ruh, Cebrail'in Meryem'e nefhettiği ruhtur ki, bundan atasız olarak Isâ zuhura gelmiştir. Bu böyle olduğu gibi, intisap zamanında mürşidin de sâlike nefhettiği nefes de budur ki bundan sâlikin kalbinde manevî velet zuhur eder. Bunun hissolunan belirtileri, cezbe ve aşktır. Resûlullah Efendimiz'in Hazret-i Ali'ye söylediği beyan olunan sır da budur."

Doktor Ziya Cemal Bey:

-Aşk ateşi insanı neden yakıp kavurur?

- "Bir hükümdar bir şehre girdiği vakit, oranın ne kadar eşraf, ayan ve itibarlısı varsa kılıçtan geçiriyor, asıp kesiyor. Ulu bir şah olduğundan kendisinden başka varlık istemiyor. "Benim!" diyenlerin başlarını uçuruyor.

Keza aşk da vücut memleketine dâhil olduğu vakit, orada mevcut olan nefsin sıfatlarından ne varsa, kin, kibir, şehvet gibi ulularını ve

eşrafı esaret altına alıyor.

Bak Hazret-i Mevlânâ da: Bu nâyın, yâni bu aşkın sesi, rüzgâr değildir. Ateştir, diyor."

1- İsrâ sûresi, 85. âyet: "Kuli'r-rûhu min emri rabbî.

- Şarap bir kimseyi Allah'tan alıkoymayacak olduktan sonra neden haram olsun? Mademki o kimse Allah için içiyor, ona şarabın haram olmaması lâzım gelmez mi?

- "Hikâye bu ya: Hazret-i Nûh zamanında şeytan gelmiş bir asma dikmiş. Kemâle erip üzümler belirmeye başlayınca şeytan bir hindi boğazlamış ve kanını içmiş. Sonra koruklar olurken bir maymun kesmiş. Üzümler olmaya başlayınca da bir arslan kesip yine kanını içmiş. Nihayet üzümler kemâle gelince bir domuz keserek kanını içmiş.

Hazret-i Nuh bu marifetin sebebini sorunca şeytan: Şarap, birinci

ve ikinci kadehlerde, içenlere hindi kanı gibi tatlı gelir. Amma kadehler art arda boşalınca, içenler maymun gibi taklitçi, sırnaşık ve geveze olurlar. Daha sonra arslan gibi yırtıcı kesilir, en sonunda da domuz gibi sızarlar, demiş.

Zamân-ı Saâdet'te ashâb-ı kiram içinde rakı içenler vardı. Çünkü henüz şarap ve rakı men edilmemişti. İlk âyette: Üzümden çok fayda-lar istihsâl olunur, kuvvet ve gıdadır 1 , ikinci âyette ise: Hem fayda istihsâl olunur hem de zararları vardır; zararı faydasından daha fazladır 2 , buyurulmuştur.

Ashaptan bâzıları sarhoş olarak namaza durdukları vakit âyetleri yanlış okurlardı. Onun için üçüncü olarak: Sarhoş olduğunuz zaman namaza yaklaşmayınız 3 ! âyeti nazil oldu. Fakat iş bununla da kalma-yıp gittikçe daha bir çok fenalıklar vuku bulduğundan, dördüncü âyet-i kerîme 4 ile işret tamamen haram kılındı.

Hattâ Efendimizin amcaları Hazret-i Hamza sarhoş olmuş ve Hazret-i Ali'nin pek sevdiği devesini getirtip ciğerlerini kebap ederek meze yapmıştı. Hazret-i Ali, pek sevdiği devesinin mâruz kaldığı hâli işitince Efendimize şikâyet etti. Resûlullah'ın da mübarek canları sıkı-larak Hazret-i Ali ile beraber Hazret-i Hamza'nm yanına geldi. Fakat o sırada sarhoş olan Hamza, Efendimiz'e hitaben: Bir yetimi muhafaza için beni mi korkutmak istiyorsun? diye, sarhoşluğun tesiriyle kendisi-

ne yakışmayacak sözler sarfetti. Efendimiz de üzgün olarak oradan ayrıldılar ve işte bu vak'adan sonra dördüncü âyet nazil oldu.

Garip tesadüftür ki Uhud Gazasında Hazret-i Hamza'nın da mübarek ciğerleri çıkarılıp Hind tarafından çiğnenmiştir.

Bu münâsebetle şunu da söyleyelim ki, Hazret-i Hamza'nın katili sonradan Efendimiz'e ricacı gönderip sığınarak nasıl müslüman olabi-

1- Nahl sûresi, 67. âyet.

2- Bakara sûresi, 219. âyet.

3- Nisa sûresi, 43. âyet.

4- Mâide sûresi, 90-91. âyet.

leceğini sormuş. Efendimiz de: Müslümanlığını kabul ettim. Yalnız za-

man olur ki sevgili amcamın hazin hâtıraları gözümün önüne gelir de belki kendisine hoş nazar ile bakamayacak olurum, diye karşıma çıkmamasını isterim, buyurmuşlar.

Sonra bu adam, Yemende türeyen ve peygamberlik iddia eden Müseylemetu 1-Kezzâb'ı öldürmekle İslâmiyet'e hizmet etmiştir."

Doktor Ziya Cemal Bey:

- Meczup âşık ile aşkı akılla beraber yürüten âşık arasında ne fark vardır?

- "Aşkta, bilmeyerek, hayret içinde, cezb içinde garkolmak vardır, bir de bilerek aşk vardır ki, akıl ile beraber aşkı büyütmektir.

Amma akıl yolunda gidende dahi kâh mahv sahva, yâni kendinden çıkış kendinde oluşa; kâh sahv mahva yâni kendinde oluş kendinden çıkışa galip gelir. Bir başka tâbirle kâh maşuk âşık olur; kâh âşık maşuk kesilir. Hazret-i Muhiddîn'in: Abd Rab'dır, Rab abd'dır, sözü bu hâli işaret eder.

Akıldan maksat, bilmek, düşünmek, öğrenmek ve bulmak demek-

tir. Aklın olmazsa düşünemezsin. Halbuki, ben neyim, benim sahibim kimdir, nedir? deyip arayıp bulman lâzımdır.

Bilerek, düşünerek, görerek ibâdet, görmeyerek, bilmeyerek, düşünmeyerek olan ibâdetten nihayetsiz derecede farklıdır.

Bu akıldan maksat, nefsini bilmek, Allah'ını bilmektir."

Nazlı Hanımefendi:

- Yıldızların ne vazifesi vardır. Zahirde bir vazifeleri yok gibi...

- "İnsanda düşünceler nasılsa, kâinatta da yıldızlar öyledir. Daha cenin ana karnında iken teşekkülü tamamlanıncaya kadar, büyük yıldızlardan yedisinin, yâni Güneş, Ay, Müşteri, Zühre, Utarit gibilerin ana karnındaki bu cenine husûsî tesirleri vardır."

Doktor Ziya Cemal Bey:

- Vahiy ve ilham bir lüzum üzerine mi olur?

- "Vahiy, bir ilimdir. Bir ilâhî ilimdir. Vahiy ve ilham ikisi de bir-

dir. Cenâb-ı Hak tarafından kalbe gelen bir ilim... Ekseriya bir lüzum üzerine veya cevap olarak veyahut tâlim için gelir. Kalbe, türlü şekilde, harfsiz, sessiz ve vasıtasız olarak veya vâsıtalar ile ve rüya ile doğar.

Olsa istîdâd-ı arif kâbil-i idrâk-i vahy
Emr-i Hak îsâline her zerredir bir Cebrail

Fakat vahiy herkese olmaz. Resûlullah Efendimize Cenâb-ı Hak:
Sana, insandan peygamber nasıl olur? diye itiraz edenlere, de ki: Ben de sizin gibi beşerim, fakat bana vahyoluyor 1 . İşte farkımız buradadır.

Peygamberlere olana vahy, ehlullâha olana ilham nâmı veriliyor.
Fakat esas cihetiyle aralarında fark yoktur.

Yalnız, ilham, şeytanî ve melekî de olabilir. Bir de bunun örtülü kısmı vardır ki, güzel görünür, içi çirkindir. Deva görünür, içi zehirdir. Ancak bunları seçecek olan kâmil insandır. Meselâ bir kadıncağıza bir

altın veriyorsun. Halbuki o kalptır. Bunu anlamaz ki... Anlayacak olan, altınla alış verişi, ülfeti olan kimsedir. Onu mehekke vurunca, kalp mıdır, hâlis midir anlar; sesinden bile farkeder ve hattâ bir görüşte bile anlayıverir. Ehlullâhın bir kimseyi, saîd midir, şakî midir bir bakışta anlaması gibi..."

Doktor Ziya Cemal Bey:

- Hâdiselerin şarta bağlanması âlemin nizâmı için midir?

- "İlâhî azametin türlü türlü tecellîsi, her şeyin Allah'ın kudret elinde olduğunu bu âciz kullara isbat içindir.

On beş yaşında idim. Gazetede bir vak'a okumuştum. Bir Acem'in elli tane kedisi varmış. Hepsine de derecelerine göre bakarmış. Kiminin kadifeden, kiminin atlastan koltukları varmış. Günün birinde, adamcağızın ayağında büyük bir çıban çıkmış. Birçok tedaviye rağmen hekimler, ayağının kurtulmasından ümit keserek kesilmesine karar vermişler.

Adamcağız bu karar ile pek me'yus ve muztarip, kedilerinin arasında oturmuş hasta bacağına bakıp ağlıyormuş. Bu sırada kadife kol-

tuğundan kalkan bir kedi, efendisinin yanına gelmiş ve hastanın çıbanına bir pençe vurmuş ve yarayı yalamaya başlamış. Acem, ıztırâbından düşüp bayılmış, fakat kendine geldiği zaman yarada bir iyilik görür gibi olmuş. Böylece de bacak, gün günden iyileşerek tamamen şifâya kavuşmuş.

1- Kehf sûresi, 110. âyet; Enbiyâ sûresi, 108. âyet; Fussılet sûresi, 6. âyet.

İşte Allah'ın Şâfî isminin bir kediden zuhuru... Bu adam o hayvanları Allah'ın mahlûkudur diye sevdi, şefkat gösterdi ve baktı. Allah da onların yüzünden şifâsını göndermek suretiyle azametini gösterdi.

Meselâ, Fransa, İngiltere ve Amerika'nın geceli gündüzlü akıl yorarak vücûda getirdikleri plânları, bir maymunun mahvetmiş olması gibi 1 .

İşte bunlar, hep o ilâhî azametin zuhur ve tecellîsidir ki neticede hükmün, galibin değil ekber olan Allah'ın 2 olduğunu gösteriyor. Çünkü işleyen, yapan, hep Allah'tır. Ondan başka fail yoktur.

Meselâ Nietzsche'nin çıldırması, meşhur riyaziyeci ve Darülfünun Emini Salih Zeki Bey'in âkibeti, insanların ilminde ve aklında güvenecek bir şey olmadığını ve Müzil isminin zuhuriyle, kendilerinde varlık ve ilim gören kimseleri zelil eden Allah'ın kudret ve azametini göstermez mi?

Cihanda her şey bir ismin mazharıdır ve o şeyden, o kimseden zuhur eden ameller ve hareketler, kendi isminin icâbıdır ki bu da âyân-ı sabitesinin ezel istidadının icâbıdır. İşte bundan dolayı kötü huylu kimselerden zuhur eden çeşitli amellere atıp tutmayıp onların da kendisinin de Allah'ın irâde ve kudret eli altında zebun olduğunu bilmek lâzımdır.

Allah'ın azametine bir nümûne de budur ki 60-65 derece hararette çalışan bir ateşçi bile hâlinden memnundur. O lağımcıları, hamalları düşün... Yük taşımak güç ve ağır bir iş olduğu halde, hamal, elinden yükünü bir başkası almasın diye arkadaşlarıyla kavga bile eder.

Memnun demekten maksadım, mesut ve bahtiyar olduklarını söy-

lemek değil, onların da bir çeşit zevk içinde olduklarını anlatmaktır.

Görmüyor musun? Bir alil, yerde sürünüyor, eli ayağı tutmuyor, gözü

görmüyor. Böyle olduğu halde yine kendini herhangi bir kazadan koru-

maya çalışıyor. Bir araba, bir otomobil çarpmasın diye tedbir alıyor ve

ne olursa olsun, şu dünyâdan gideyim demiyor. İşte böylece yerde sürü-

1- Burada kastedilen İstiklâl Harbi'dir. Öyle ki, adı geçen devletler, Türkiye'yi arala-

rında taksim etmek üzere Yunan ordusunu İzmir'den karaya çıkartıp Orta Anado-

lu'ya kadar dayandıkları zaman, Yunan tahtında, bu devletlerin politikasına arka

olan Alexandre isminde genç bir kral vardı. Günün birinde genç Alexandre, sarayın

bahçesinde gezinirken okşamak istediği bir maymun tarafından eli ısırılır ve az son-

ra da kanı zehirlenerek ölür.

Bu hâdiseden sonra Fransız politikasının asla uyuşamadığı eski kral Konstantin,

ölen oğlunun yerine tekrar Yunan tahtına geçer oturur. Ona sinirlenen Fransa

siyâsî çevreleri, Yunanistan'a yaptıkları yardımı bu defa bize yapmaya başlarlar ve

Adana'yı tahliye ile de ilk sempati jestini gösterirler.

İşte bu vaka, Türk talih ve târihinin bir yeni dönüm noktası olarak, Yunan hezimeti

ile Türk zaferinin gerçekleşmesine ciddî bir yardım ve esaslı bir adım olmuş olur.

2- Gafir sûresi, 12. âyet.

nenin bile hâlinden memnun olduğu hakikati meydana çıkıyor.

Fakat bâzı kimselerin de kendi hayatlarına son verecek kadar hal-

lerinden şikâyetçi olduğu görülmektedir. Bu da o kimsenin lâyık oldu-

ğu cezanın, Cenâb-ı Hak tarafından yine kendi eli ile kendisine verdi-

rilmesidir. Elbet o kimseye yaptırılan bu fiil, hallerinden şikâyet etme-

den yaşayan ve ağır yükler ve meşakkatler altında bulunan kimselerin

cezalarından çok ağırdır. Olabilir ki Allah'ın inayeti, o meşakkatler al-

tında bulunan ve hallerinden şikâyet etmeyen kimselere yetişir de, on-

lara âhirette rahat yüzü gösterir.

Fakat kendisine kıyan kimselerde bu mahrumiyet ve hicran pek

bariz ve aşikârdır. Bu bîçâreler güya elemden kurtulmak için bu fiili

irtikâp ediyorlar. Cenâb-ı Hak bu kimselerden şükür zevkini aldığı için ve daha büyük cezaya çarpılmaları için bir ilâhî mekr olarak, kendilerine ölümü teselli gibi gösteriyor."

Doktor Ziya Cemal Bey:

- Bu gece yatsı namazının ikinci rekâtında okunan âyet-i kerimenin mânâsı nedir?

- "O âyet-i kerîme Tâhâ sûresindendir. Cenâb-ı Hak, Hazret-i Musa'ya: Firavun'a git... Çünkü isyan etti, diyor. Mûsâ da Cenâb-ı Hakka: Yâ Rabbî, öyle ise sadrımı şerh et! (Şerhten maksat, zulmeti kaldırıp nur getirmektir) ve işimi kolaylaştır, lisânımda olan kekeliği ref et, tâ ki beni iyi anlasınlar, sözümü iyi işitsinler ve bana, ehlimden olan kardeşim Harun'u vezir eyle ve onu işimde bana ortak kıl, tâ ki seni çokça teşbih ve zikredelim. Cenâb-ı Hak da buyuruyor ki: İstediğini verdim yâ Mûsâ ! 1

Bu âyet-i kerîmenin bâtın mânâsı: Nefsime mücâhedeyi emrediyorsun. Öyle ise sadrımı şerh et, aklı bana vezir eyle ve maaş aklı hususunda işleyen lisânımı ki keke ve pepe sayılır, onu benden kaldır ve aklı, bu hususta bana vezir eyle ki seni lâyığı veçhile zikr ve teşbih

edeyim yâ Rabbî! demektir."

Doktor Ziya Cemal Bey:

-Kendilerini ibâdet ve tâate tahsis edenler aşk erbabı mıdır?

- "Onlar da aşk erbabıdır. Amma aşkın teferruatına âşıktırlar.

Yâni ya cenneti arzu ettiklerinden veyahut da cehennemden korktukla-

1- Tâhâ sûresi, 24-36. âyet.

rından korku veya ümit üzerine Hakk'a ibâdet edenlerdir ki, bunda yi-

ne nefsin parmağı vardır.

İşte aşk erbabı ile zevk erbabının farkı, birinin Allah'ın cemâlini

istemesi diğerinin ise Hakkın sıfatları ile iktifa etmesidir. Şeker şeker demek ve onu sâde görmekle iktifa edenler ile, şekeri yiyerek tadını anlayanların arasındaki fark gibi... Yâni suretle mânâ gibi ve bayraktaki aslan ile hakîkî aslan gibi...

Mevlânâ Hazretleri mürşitlerine hitap ederken, zaman zaman orada tecellî eden Allah'a hitap eder. Çünkü Cenâb-ı Hak: Ben sana bir gönül sahibinin gönlünden nazar ederim, yoksa ibâdetlerin, tâatlerin, hayrat ve çeşitli iyiliklerinden değil... buyurmaktadır."

Bâzı tasavvuf tâbirleri hakkındaki sualler:

-Neden zikir gününe mukabele deniyor?

- "Çünkü bütün kardeşler, içlerinde herhangi bir fesat bir kötülük olmaksızın toplanıp, birbirlerine karşı birer ayna gibi olurlar. Nasıl ki Cenâb-ı Hak Kur'ân-ı Kerîmde: Sadırlarında olan gıll u gışşı, haset ve hıyaneti ıız' ettiğimiz halde, şerirler üstünde birbirlerine mukabil olurlar 1 , buyuruyor. Yâni cennet ehli olan ihvan, yüz yüze olmak lâzımdır ki, mü'min mü'minin aynasıdır, hükmü üzerine, kalp kalbe, gıll u gışsız, cilâlı bir ayna gibi mukabil olabilsin. Bu suretle de tevhîd ve ittihadın sırları müşahede olunabilsin.

İşte mukabele sözünün asıl mânâsı budur ve bu suretle ariflerin dünyâda da cennette olduklarına işaret vardır.

Malûmdur ki cennet iki kısımdır. Biri bu dünyâdaki, diğeri de öteki dünyâdaki cennet. Ne zaman ki bir kimse ölmeden evvel ölmek bahtiyarlığına erer yâni kendi ihtiyar ve arzusu ile ölürsp, onun vücûdu kabri, cennet bahçelerinden biri olmuş olur. Bu mertebede o kul marifet cennetine girer ve şuhut gömüyle Hakkı görür. Dünyâda öyle bir cennet vardır ki, ona giren, âhiret cennetine iştiyak duymaz, buyuruluyor. Bu cennet nedir yâ Resûlallah? diye soruldukta, mârifetullahtır, diye buyurdular.

Demek oluyor ki dünya cennetine girmiş olan arifler ve dervişler, mukabele günü bir yerde toplanıp, Hakkın zikri ve fikri bahçelerinde, canlarını rûhâniyet gülleri ve ahadiyet sırları sümbülleri ile gıdâlandırırlar. Resûlullah Efendimiz: Zikir meclisleri, cennet bahçeleridir,

1- Hıcr sûresi, 47. âyet

diye buyururlar.

İşte, mukabelede bulunan bu sâlikler, dünya cennetindeki Tûbâ mesabesinde olan kâmil insanın vücûdu ağacı gölgesinde toplanıp, onun vücûdu ağacından silkilen irfan ve hoşluk meyvelerini toplarlar. Efendimiz buyuruyor ki: Cennet ağaçlarından bir ağaç bulduğunuz vakitte gölgesinde oturunuz ve yemişlerinden yiyiniz! Dünyâda bu nasıl kabil olur yâ Resûlallah? dediklerinde, bir ilim sahibi bulduğunuz vakit, cennet ağaçlarının birini buldunuz, demektir, cevâbını vermişlerdir."

- Tasavvuf nedir?

- "Tasavvuf güzel ahlâktır. İç ve dış edebiyle edeplenmektir. Dış edebi, yâni zahir edep, Allah'ın emrine uymak, nehyinden kaçmaktır. İç yâni bâtın edebi ise, hayvan sıfatlarından kurtulup iyi huylar ile alışkanlık peyda etmek, elinden, dilinden bir kimseyi kırmamak, rahatını bozmamak ve lüzumsuz düşüncelerden vesveselerden gönlünü pâk edip, Hakkın cemâli içinde gark olmaktır."

- Murakabe nedir?

- "Kalbi kötü düşüncelerden muhafaza, zahirde bâtında Hakkı müşahededir."

- Fark nedir?

- "Halkı görerek, halk perdesinin Hakk'ı görmez etmesi yâni bu âlemi halk görüp Hak'tan gayrı bilmektir."

- Cem' nedir?

- "Allah'ta fânî olmak makamına erişen kimseden beşerî ve dünyevî alâkaların kalkmasıdır. Böylece de sâlikin Hakkı halksız görmesi, eşyayı Hak ile görüp kendi kuvvet ve irâdesinden çıkarak Cenâb-ı Hakk'ın kudret, kuvvet ve irâdesinin kendinde tamâmiyle zuhur etmesidir."

- Cem'ü'l-cem ne demektir?

- "Ahadiyet mertebesidir. Sâlikin küllî bir yokluk ile yok olup zahirde de bâtında da varlıktan, dünyâdan fena bulmasıdır. Sâlik bu mertebede bütün mahlûkâtı ve mevcudatı Hak gözüyle görür. Böylece de kesreti vahdette, vahdeti kesrette müşahede eder. Onun için vahdeti

görmesi onu kesret görmekten ve suret âlemine bakmaktan men et-
mez."

580

- Mükâşefe nedir?

- "Gönülde olan sırları ve gizlilikleri yahut gayıpta olan kimsele-
rin ne iş işlediklerini bildirmek gibi keşf halleridir. Fakat kemal erbabı
bu gibi işlere iltifat etmezler. Bir nevi cilve ve aldatma kabul ederler.
Bâzı rahiplerin riyâzat yoluyle böyle keşiflere vâsıl olup dünyevî gizli-
liklere muttali oldukları malûmdur. Kemal erbabı ise himmetlerini
Hak'ta fânî olup yine Hak'ta bakî olma yoluna sarfederler.

Bir de manevî keşf ile alîm ve hakîm olan Allah'ın tecelliyâtından
hâsıl olan mücerret hakikatler ve gayb mânâları vardır ki bu da merte-
be mertebedir. İlk mertebesi herhangi bir zorlama ve kıyaslama yapıl-
maksızın zihne gelen bir mânâdır. Ulemâ buna hads (intuition) derler.

Bir üst mertebesi de düşünmeye hacet kalmadan aklî mânâların

münkeşif olmasıdır ki aklın bu mertebesine nûr-ı kuds derler. Hads, bunun bir parıltısından ibarettir.

Sonra, kalbe gaybın ve ledün ilimlerinin doğması ki buna da ilham denir. Bu mertebedeki zevata âyân-ı sabite ve gayb sırları açılır ve bir şeyin vücûda gelmeden gelecek olan hâlini bilirler. 1 '

- Müşahede nedir?

- "Müşahedenin iki mânâsı vardır: Biri eşyayı Hakk'ın birliğine delil bulmaktır, ikincisi de, eşyada Hakk'ı görmektir."

-Fena nedir?

- "Fenanın kemâliyle zuhuru, Cenâb-ı Hakk'ın kuluna kendi ef â-liyle tecellî ederek, onun ihtiyar ve irâdetini ortadan kaldırmasıdır. Kul o mertebede nefsinin ve gayrının ihtiyar, irâde ve fiilini ancak Hak'la görür. Muamelesini Hak'la yapar, lisânı Hak'la söyler, gözü Hak'la görür, kulağı Hak'la işitir, eli Hak'la tutar ve böylece de kemal mertebesini bulur. Hâsılı mâsivâ yâni dünya hükmünde olan eşyadan sâlik evvelâ ilmen, sonra hakkan fena bulur ve bakî hemen Hak kalır."

- Beka nedir?

- "Herşeyin Allah'la kâim olduğunu mutlak surette görmeye,
Hakk'ın beka ve devâmıyle bakî olmaya ve sıfatlarıyle sıfatlanmaya,
hayatiyle dirilmeye ve dünya bağlarından halâs bulmaya beka denir."

- Tecellî nedir?

- "Tecellî, zât, sıfat ve ef âl olmak üzere üç nevîdir. Bir kimseye
zât tecellîsi olsa, o kimsenin zât ve sıfatını tamâmiyle ifna ve yok eyler.
Bu mertebede gören ve görülen, kendisinden başkası olmaz.

Sıfat tecellîsi ise, o kimsenin zâtını ifna etmez. Ancak Hakk'ın sı-
fatı onda zuhur eder. Meselâ peygamberlerden Hazret-i isa'ya hâli-
kiyyet sıfatı ile tecellî etti. Topraktan kuş yarattı. Muhyî yâni hayat ve-
rici, Şâfî yâni şifâ verici isimleriyle tecellî edince de ölüleri diriltti, has-

talan iyi etti.

Hazret-i Meryem'e rezzâkiyyet sıfatiyle tecellî etti. Gayb âlemin-
den ona rızk geldi. Hazret-i Eyyüb'e Sabûr ismiyle tecellî etti, birçok se-
neler belâya sabretti. Mansûr'a vahdet-i mutlaka ile tecellî etti; Ene'l-

Hak, dedi!

Bu söylediğimiz tecellîler, enbiyâ ve evliyadan her birine birer vakitte olan tecellîdir. Halbuki safa erbabı bilirler ki Cenâb-ı Hak, her lahza, kullarının kalplerine birer türlü zuhur ve bir çeşit tecellî ile tecellî kılmaktadır."

- Hayat nedir?

- "Hayat, kalbin cehil ölümünden kurtulup ilimle hayat bulması, ikilik ve keşmekeşten arınıp, himmetini bir araya toplaması ve içindeki karışıklıktan kurtulmasıdır.

Her dirinin diriliğinin alâmeti hareket etmesidir. İlimle hayat bulan bir kalbin alâmeti de, Hakk'ı istemekte hareket eylemesidir.

Cehil ile ölü olan kalp, ölü gibi sakin olur. Yalnız nefsinin hazları için canlanır.

Hazret-i Ali buyuruyor ki: Kalbin hayâtı ilimdir, elde ediniz, ölümü de cehildir, sakınınız.

İkincisi, düşünce ve duyguları bir araya toplamakla kalbin dirilmesidir. Zîra bu toplanış, kalbi mâsivânın kötülüklerinden kesip,

Hakk'ın birliğine bağlar. İşte ebedî hayat denen budur. Tefrika, kargaşalık ise, kalbi ölü hükmünde olan çeşitli eşyaya bağlayıp dağıtmak ve nefsin îcap ve arzularına talip olmak demektir ki, cem' ehli indinde bu ölümdür.

Üçüncüsü, Hakk'ın hayatiyle hayat bulmaktır. Allah'ın Kayyûm sıfatını her şeyde görüp, bütün eşyayı onunla diri ve onunla kâim görmektir. Zîra bu kâinat şeklinde olan birbirine dolanmış ve uzanmış gölgeler, Hakk'ın isim ve sıfatlarının eseri olup, yaratılışın aynalarında tecellî etmektedir. İşte Hakk'ın birliğini müşahede eden bir arif, dâima hayât-ı tayyibe ile hay olmaktan geri kalmaz."

- istikâmet nedir?

- "Yemede, içmede, düşüncede, amelde, sözde ve ahvalde, hâsılı her şeyde ifrat ve tefritten sakınıp yolunda dürüstlükle gitmektir. Cenâb-ı Hak da: Onlar ki Rabbimiz Allah'tır dediler ve istikâmet ettiler, onlar için korku ve endîşe yoktur 1 buyuruyor. Bu âyet, ilmin ve amelin hulâsasıdır. İlmin hulâsası tevhîd; amelin hulâsası istikâmettir. Binâenaleyh hidâyet nurunu bulan, tabîat ve beşeriyet kirlerinden kal-

1- Ahkâf sûresi, 13. âyet: "İnnellezîne kalû rabbünallah sümme'stekâmû felâ hâvfün
aleyhim velâ hüm yahzenûn."

bini temizleyen, ağyar ve mâsivâ tozundan kurtulan kimseye istikâmet sahibi denir."

- I/ılâs nedir?

- "İhlâs, amellerini riya, kibir, hile ve kötülüklerden hâlis kılmaya denir. Ameli, bir karşılık ve sevap için yapmakta nefis kokusu ve lekesi vardır. Amele güvenmek ise irfanın noksanına delâlet eder.

Hâsılı ihlâs, ameli bunlardan arıtmaktır. Binâenaleyh cümle kudret ve kuvvetin Allah'tan olduğunu, ibâdet ve tâatin onun tevfik ve inayeti ile olduğunu bilen ve bu suretle görüp kendi amelini kendinden bilmeyen ve bu ameline karşılık ücret talep etmeyen ve belki onu Hak'tan fazl, kerem ve ihsan bilen bu suretle de ilmini ve amelini göl-

gelemekten, kirletmekten kurtulan kimse muhlistir, ihlâs sahibidir."

- Sadâkatin hakikati nedir?

- "Bir kul olarak ne işledinse, amellerin meydana çıktığında, için-
de seni mahcup edecek bir tek amel bulunmaması, sadâkatin hakikate ermiş olması demektir."

- Aşk nasıl elde edilir?

- "Aşk, ders ve tâlim ile olmaz, gayretle çabalama ile ele gelmez. Çünkü âşık, aşkın gereği üzere iradesiz olarak yürür. Âşıklara, dostun güzelliği hoca olur, ders verir."

-insana bu muhabbet nereden geliyor?

- "Allah'tan geliyor ve yine ona avdet ediyor. İnsan, kâinat kitabı-
nın fihristidir."

- insanda ne kadar çeşitli kuvvetler var..

- "Başlıca üç kuvvet mevcuttur. Biri tabiattır ki ondan şehvet hâsıl olur. Biri nefistir ki ondan arzu, biri de kalptir ki ondan da aşk zuhur eyler."

-insanlık nedir?

- "ibâdet ve tâatte bulunanlara zahit ve takva sahibi denir. Riyâzat, mücâhedeler ve teşbih ve tehlilde bulunanlara da keşif ve keramet sahibi denir. Amma hiçbirine insan denmez. Çünkü insanlık yolu başka yoldur.

İnsan, insanlığını bulan kimseye derler. Bu da, kemal kazanmak, yâni irfan, bilgi ve görgü iledir. Bu irfanı nasıl ve nerede bulalım? der-seniz, bir kâmil insanın gönlüne girip boyasıyle boyandığın zaman irfa-

na erdin demektir.

İşte bu kemal, bu insanlık da ancak dünyâda, bu vücut kalıbı için-de kazanılır. Öyle ki, müsbet ile menfi birbirine ulaşıp bir olduğu za-

man ışık meydana gelir. Ruh dahi tendeki kemâle erip, nefis ruha boyun eğip, ruh ile nefis izdivaç edince, mânevi velet zuhura gelir ki işte ışık, budur.

Kâmil insan pil gibidir. Fânûsa bağlı ampullere elektrik ziyası o pilden gelir.

Cenâb-ı Hak ruhları halkettiği zaman: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? dedi. Onlar da: Beiî! yâni evet... dediler. Öyle ise gidin, dünyâda beni bulun ve bu sözlerinizi orada tasdik edin, buyurdu.

Ruh, yalnız olarak bir şey bilemez. Nefis de yalnız olarak bir şey göremez. Sanki biri kör, diğeri topaldır. Şeffaf olan camın arkasında karanlık olmayınca yüzünü görebilir misin? Ruh ile nefis de bir olmalıdır ki, Rabbini görebilesin. Ten, ruha bir siper gibidir. İşte, canın arkasında tenden bir siper olmayınca cananın da aksini göremezsin."

-insanda olan bu kincilik nedir'?

- "Kin sıfatı, cehennemden bir cüz, bir parça, bir örnektir ki senin dîninin îmânının düşmanıdır. O sıfat, sonunda seni cehennem tarafına çeker. Her cüzün kendisinin aslı, küllü tarafına gitmesi gibi...

Amma, cennetin cüz u, yâni salâh bulmuş ve iyi niyetli, iyi huylu isen, o halde yolun, gideceğin yer ve zevkin de cennet olur.

Bil ki bir insanın fazilet ve kemâli, iyiliğinin ve kötülüğünün derecesiyle ölçülür."

- Sözün maddî bir- varlığı bir kalıbı olmadığı halde yaptığı iş ne kadar büyük?..

- "Sözü söylemeye yarayan dudaklardır. Amma söz cisim değildir. Nasıl ki Hazret-i îsâ, Hazret-i Meryem'den babasız olarak zuhur ettiyse, işte dudaklar da sözü vahy olarak zuhur ettirir. Cebrail'in Meryem'e ilâhî nefıhte bulunması gibi, söz de nefihten husule gelir ve ölü kalpleri diriltici îsâ olur ve bu diriltmeyi de Meıyem vâsıtasıyle icra eder. Evet, maddî bir varlık değilse de, tesir ve hükmü maddî olur."

-Bize uahdet-i vücuttan bahseder misiniz?

- "Cenâb-ı Hak, Kurân-ı Kerîmde: Ey kullarım her nereye dönseniz Hakk'm yüzü oradadır 1 , âyeti ile vücûdun bir olduğuna işaret buyurmuştur. Vücut birdir, demekten maksadımız, kâinatta yâni yukarıdan aşağı her şeyde ve her yerde, Hakk'ın vücûdundan başka bir mevcut yoktur; demektir.

Filozofların çoğu, vücut birliğine inanmazlar. Onlar, Hak için bir vücut, eşya için de ayrı bir vücut iddia ederler. Bu meselenin idrâki zevke ve uyanıklığa muhtaç olduğundan, bir dereceye kadar mazur sayılırlar ise de, tevhîd ilmini tahsil herkese farz olduğundan, bu cihetle de mazur değillerdir.

Malûmdur ki Cenâb-ı Hakk'ın bir ismi Alîm'dir. Yâni aşikâr olan ve kalplerde gizli bulunan amelleri ve sırları bilicidir.

Filozoflar Cenâb-ı Hakk'ın bu biliciliği için: İlâhî ilim, âlem zerrelerinin cümlesine sâridir. Bu vukuf ve kavrayış vücut ile olamaz. Zîra vücut fenaya, yok olmaya mahkûmdur, demek isterler.

Halbuki Hakk'a ayrı, eşyaya dahi yine ayrı bir vücut vererek, Allah, âlem zerrelerinin gizli ve aşikâr, zahir ve bâtın hareket, gidiş ve

hâlini ilmen bilir, demek imkânsızdır. Çünkü iki ayrı vücut arasında bir oluşun ilmen gerçekleşmesi mümkün değildir. Ahmed'in başı ağrısa, Ömer'in bundan haberi olmaz. Çünkü Ahmed'in ilmi, yâni bilgisi, bedeninden öteye geçemez.

Esasen ilâhî kelimeler olan her bir zerrenin başlı başına olması ve yekdiğerinin sırrını hâvî bulunması, vücut birliğine işarettir. Meselâ bin adet elmanın içinden bir adedini ayırıp tahlil etsen, bu elmanın terkibi, ötekininkinin aynıdır. Şu halde aradaki fark, çokluktan ibarettir.

Anlaşılıyor ki her cisim, kendi madde ve sırlarını içinde toplamış yekpare bir cevherdir ki bu cevhere ilâhî kelimeler denir. Eûzü bikelimâtillâhi't-tâmmât^an maksat küllî ve cüz'î olan isimlerin mecmûudur. Mutlak olan Hakk'ın hüviyeti bir cevher ise de, arazın mukabili olan cevher gibi değildir. İşte bu nokta, başı ve ayağı sürçtürür. Onun için, vücut birliğinin sırlarına, ancak bir kâmil insanın terbiyesinde bulunmakla erişilebilir."

- "Cenâb-ı Hak, Kurân-ı Kerîm'de ekber nâmiyle üç şeyi yâd buyurmuştur: Biri ism-i zâtı, biri rızâsı, biri de zikridir.

1- Bakara sûresi, 115. âyet.

2- Allah'ın tâm olan kelimelerine sığınırım.

SOHBETLER 585

İsm-i zât'tan maksat, zâtı bulmak; rızâsından maksat, yakınlığını kazanmak; zikir de yakınlığına meyil eylemektir.

Hazret-i Ali Efendimiz buyurur ki: Bütün hayırlar dört şey içinde toplanmıştır: Biri nutk ki Allah'ı söyler. Biri sükût ki murakabe demektir, Allah'ı düşünür. Biri nazar ki, ibretle Allah'ı görür. Biri hareket ki Hakka ibâdet için yapılır.

Bir nutk yâni bir söz ki Allah ile değildir, o boştur. Bir sükût ki, Hakk'ı fikreylemekten uzaktır, o hatâdır. Bir nazar ki ibretsizdir, o gaflettir. Bir hareket ki ibâdetsizdir, o bocalamadır."

- Bizim hayâta bakışımız, başkalarınınkinden çok ayrılıyor.

Meselâ...

- "Evet meselâ bizim için asıl usûl, usulsüzlüktür. Yâni bir şeyi Allah nasıl istiyorsa öyle olsun deriz. Bizim arzu ettiğimiz veçhile değil, onun dilediği şekilde zuhur etmesini temenni eyleriz.

Yine en üst ilim, ilimsizliktir, en ileri bilgi, bilgisizliktir, en büyük varlık, yokluktur, deriz.

Dünya ehlinin inanış ve anlayışının tam tersi olduğu için değil mi ki âleme hoş görünmüyor?"

- Yol nedir?

- "Yol gönüldür. Yolcu sensin. Gitmek, kendiliğinden yâni benliğinden çıkmak; gelmek, şenliksiz sana gelmek, bilmek, hakikati anlamak, bulmak, şuhut ve ayan ile onu görmektir. Olmak ise noksansız ve ittisalsiz ve infisalsiz birliğe yetmektir."

-Edep ne demektir?

- "Edep, her neye baksan Hakk'm birliğini görmektir. Esasen dervişlikten maksat da budur. Meselâ birisi sana yalan söylüyor. Bunu da sen biliyorsun. Mademki o Mudil ismine mazhar olmuştur; suçunu yüzüne vurup hakaret etme, ondan kaç. Dervişlik yalnız baş sallamakla olmaz. Bir derviş gıybet edemez, yalan söyleyemez, bilerek ve isteyerek

1- Takriben 1918-1920 seneleri arasında, haftanın muayyen günlerinde aile efradı ve
hanım ihvan arasında yapılan sohbetlerden perakende olarak tutulmuş notlardır.

kimseye kötülük edemez. Çünkü dervişlik insanlıktır. Bu yaratılış âlemi Cenâb-ı Hakk'ın "Kün" emrine mazhar olmuş, bu suretle de çeşitli esma ve sıfat meydana gelmiş. Mademki sen "Celâl" ismine mazhar değilsin, kahır ve dalâlet ismine mazhar olanlara yaklaşma. Fakat tah-

kir de etme. Allah'ın doksan dokuz isminden yalnız istediğini alıp diğerlerini atabilir misin? Tabiî atamazsın. Şu halde yaklaşma, fakat hürmet et. Kendinde kötülük olmayan kimse, başkalarında ayıp ve noksan aramaz. Şirkten kurtulmak istiyorsan, tevhîd ehli ol."

- Aşkın akıl ile alâkası olmadığı söyleniyor. Halbuki görüyoruz ki arifler akıllı kimseler... Bunun hakikati nedir Efendim?

- "Arifler, arif olmak için aşkın sükûn mertebesine varmış kimselerdir. Esasen bu dereceyi bulmayan kimselere arif denmez.

Şunu da bilmeli ki, dünya arifi, âhiret arifi ve hakikat arifi vardır. Ancak hakikat ârifı olanlar ehlullahtır."

- Hakk'a vâsıl olmanın yolu nedir, diye soruldukta nefsini bırak da gel... cevâbı verilmişti. Nefis nasıl bırakılır? Bu uzun bir iş, kestirmesi nedir, Efendim ?

- "Allah'ın emrettiği veçhile istikâmet üzere yürü. Bunun ışığı ve şulesi ise aşktır.

İstikâmet üzre yürümek demek, kötü ahlâklardan sıyrılıp yerine iyi huylar getirmek ve nefsinin tamâmıyle âciz olduğunu idrak edip, ancak mevcut olanın Allah olduğunu bilmektir. Yâni lâ ilahe illallah Muhammed Resûlullah demek lâzımdır. Amma sâde söz ile değil, kendinin ve mevcudatın Hak'tan ibaret olduğunu bilip muameleni de ona göre yapmak ile tevhide ermek mümkündür."

- Belâ ve cefâya sabır ve tahammül et, tâ ki hazîneye eresin, buyuruluyor. Belâ ve cefâya sabrederken elem duymamak nasıl kabil olur?

- "Şimdi sana desem ki: Seniye, kızım... Kosova'da Şar Dağı denen, Balkanların en yüksek dağlarından biri vardır. Amma oraya gidişte zorluklar tehlikeler, hattâ hesapta çok defa kar fırtınalarına tutulup ölmek bile vardır. Amma o tehlikelerden korunmak için şu tedbirleri alırsan dağa çıkabilirsin. Çıktığında da zirvede bir yer vardır orayı kazarsan gömülü olan, bahâ biçilmez mücevher hazînesini alabilirsin.

Bu haberi, sözüne inandığın bir kimse söylerse o hazîneye mâlik

olmak için Kosova'ya gitmekten ve çekeceğin meşakkatten elem duyar mısın? Her ne kadar zorluklara katlansan da eline geçecek o muhteşem varlık, bu çektiklerini unutturur.

Allah'ın verdiği zorluk ve cefâların altında da nice mânevi kazançlar ve hazîneler vardır. Bunu böyle bilince, bu güçlüklere bu elemlere seve seve katlanmak icap etmez mi?"

- İnsan kime denir'?

- "Beşerin hepsine âdem denir. Amma hepsi insan değil, bir kısmı hayvân-ı nâtık yâni konuşan hayvandır. İnsan, insanlığını yâni hakikati bulana derler. O insan suretinde olanların iç yüzlerini açacak olsan, kimi domuz, kimi kurt, kimi maymun sûretindedir.

İnsanlığını bulamayan kimseler, hayvandan da aşağıdırlar."

- Gözün her gördüğü şeyden ibret alması, Allah'ın ihsanı mıdır, yoksa tedkik ve araştırmalar ile mi olur?

- "Şüphesiz Allah'ın ihsanıdır. Dünya baştan aşağı pırlanta döşenmiş olsa, nasibi olmayan bir tane alamaz. Her şeyden ibret almak de-

mek, murakabenin verdiği bir ihsan demektir. Nasibi olan bir kapı çıtırtısından bile -tabiî delicesine değil- mânâ çıkarır. Çünkü hiçbir yer Allah'tan hâlî değildir. Her tarafta onu seyretmek lâzımdır."

-İrfan ne ile hâsıl olur?

- "Aşk ile hâsıl olur. Allah, dünyâyı dünya ehline, âhireti âhiret ehline, cemâli de aşk ehline ihsan etmiştir. Aşkın mânâsı ise, kendinde zerrece benlik kalmaması, varlığını tamâmiyle Hakk'ın istilâ eylemesidir. İşte bu dereceyi bulan kimse, elbet irfan sahibi olur."

- Dünyâda hiçbir şey yoktur ki istidadı itibariyle Allah'a âşık olmasın, deniyor.

- "Evet, kimi ateşe, kimi puta, kimi taşa toprağa tapar. Amma hepsi de Allah'ı isteyerek tapar. Allah nedir bilmez, yine de aslını bulmak istediği için kendince ateşe tapar, güneşe tapar. Fakat Allah'a tapma aşkından dolayı bu yolu seçmiş bulunur. İşte, aslına olan bu çekilişi de, istidadına göre bir nevi aşk olur."

- Yûnus Aleyhisselâm balığın karnına düştü. Balık bundan haberdar mı idi?

- "Balık hayvandır, balık, içine insan gireceğini ne bilir? Vücut da topraktır; içine insan gireceğini bilmez. Amma, ruh toprağa âşıktır. Toprak da ruha âşıktır. Çünkü kemâli bu vücutta bulacaktır."

- İnsanları ıslâh eden çektikleri çileler midir?

- "Çocuk değilsin, miden bozuk iken perhiz etmediğin takdirde işin kötüye gideceğini elbet bilirsin. Onun için elinde iken, hastalığı müzmin hâle getirmemeğe bak. Yoksa bu işi hekim eline alırsa acı ilâçlar verir. Bu da işte sana zor gelir. Binâenaleyh iş büyümeden, kendin geçirmeye çalış."

-Hayvani ruhun vazifesi nedir?

- "Hayvani rûh, Allah'ın celâl sıfatına mazhar olmuştur. Rızâsından kaçar. Sultanî rûh, Allah'ın cemâline mazhar olmuştur, rızâsına koşar. İnsan, hayvanlığını temizleyip insanlığını buluncaya kadar nefsin elinden kurtulamaz."

-Dervişlik nedir?

- "Dervişlik kalben mâsivâyı bırakıp Allah'ı bir bilmektir. Yoksa eline teşbihi alıp köşeye çekilmek değildir. Kalbine hiçbir gamı hiçbir zevki koymamaktır."

-Riyâzat nedir?

- "Riyâzat, yalnız aç kalmak, yemekten perhiz eylemek değildir. Oruç tuttuğun zaman mekruh hallerden nasıl sakınıyorsan, nefsinin istediği zararlı şeylerden kaçınmak da riyâzat demektir. Meselâ nefsin öğünmek, sayılmak istiyor. Bundan sakınmak da riyâzattır."

SOHBETLER 589

-İnsanlığı bulmak için en kestirme yol nedir?

- "Aşk yoludur. Aşk demek, başka sevgiyi, Allah'ın sevgisine üstün tutmamaktır.

Aşk, hangi vücutta karar ederse, orada Hak'tan gayri ne varsa yakar, yıkar. Onun için aşk yoluna, kanlı yol denir.

Aşk yolu belâlıdır
Her kârı cefalıdır
Canından ümidin kes
Cânâna irem dersen

Elindeki beş kuruşla mücevher satın alamazsın. Onu almak için sermâye gerek.

Bir mâden parçası olan pırlantaya, zümrüde, yakuta mâlik olmak için bile nice zahmetler çekiliyor. Ya aşka sahip olmak için fedâkârlık edilmemesi nasıl olur? Âşık olan, kötülük istemeye ve nefsin peşine

düşmeye vakit ve fırsat bulamaz. Gezdiği yürüdüğü yerde Hak'la beraberdir. Zahit ile âşıkm arasındaki fark, işte bu devamlı uyanıklık ve huzur hâlidir. Namazdan, selâm verilerek fariğ olunur. Âşıkın namazı, daimî namazdır. Yâni o, selâm verdikten sonra da, Hakkın huzurunda olduğunu bilir."

- Halk arasında kıyamet gününde müezzinlerin uzun boylu olacaklarına dâir bir söz vardır.

- "Müezzinden maksat, Allah'a davet eden kimseler demektir. Allah'a davet edenler ne diyorlar: Gelin, felah bulmak isterseniz Allah'a ibâdet edin.

Sen de bir gâfıl kimseyi îkaz eder, gittiği yanlış yoldan çevirir, Hakk'ın doğru yoluna çağırır isen, bu teşvik ve davetin, müezzinlik olur."

- Avuçta, kalbe bağlı bir damar vardır. El, haramdan bir şey alırsa, kalbe yayılır, deniyor.

- "Bu bir benzetmedir. Şöyle ki, Cenâb-ı Hakk'ın haram ettiği bir şeye el uzatacak olursan, bu hatâ, kalpte bir siyah nokta olur ve git gide yayılarak kalp simsiyah kesilir. Ancak tövbe eder, pişman olursan silinir.

Fakat şunu da bilmek lâzımdır ki, beşerin hatâ işlemesi tabiîdir.

Hatâ işlememek iddiası da bir hatâdır ve Allah'ın ve Resulünün şefaatine ihtiyâcım yok, demek olur. Yeter ki, şirk gibi, kul hakkı gibi esâsa dokunacak hatâlar işlemeyesin..."

- Cümle esmada müsemmâ görünür, müsemmâdan da Mevlâ görünür ne demektir?

- "Muhlise dediğimiz zaman bu bir isimdir, sana delâlet eder, fakat isim göz ile görülmez.. Amma ismi andığımız zaman müsemmâ,

yâni sen görünürsün. Onun için isim başkadır; ismin delâlet ettiği mânâ başkadır.

Allah ism-i celâli Allah mıdır? Hayır, isimdir. Amma o isim müsemmâya delâlet eder. Onun için birer isme mazhar olan her varlıkta, her isimde müsemmâ, yâni Allah görünür.

Hazret-i Mevlânâ'ya, şeyhiniz hakkında bize malûmat verir misiniz? demişler. Hazret de: Ben Şems hakkında size lâyıkıyle malûmat verecek olsam, ne siz kalırsınız ne de ben kalırım. Yalnız şunu söyleyeyim ki, dünyâda en küçük zerreden en büyük varlığa kadar, ne varsa onda Şemsi görüyorum... demiş.

Sen de eğer insanlığını bulursan, her zerrede, her yerde Allah'ı görürsün."

-Allah yolu için meşakkatli denmesinin sebebi nedir?

- "Bir şey, güçlüğü, meşakkati nisbetinde kıymetlidir ve güzeldir. Meselâ bir kimse hac farizasını yerine getirmek için çoluğunu çocuğunu evini barkını bırakıp bin türlü tehlikeyi göze alarak kelle koltukta yollara düşüyor.

Manevî hacca gelince, Hakk'ın cemâli aşkına türlü eziyet ve meşakkatlere katlanmamak olur mu?"

- Kalp düzgün olursa vücut da rahat olur, diye konuşuluyordu. Kalp düzgünlüğü nedir?

- "Kalp vücûdun şahı demektir. Onda olan bir arıza bütün vücûda sirayet eder.

Zahirde bu böyle olduğu gibi, maneviyatta da aynıdır. Onun için Resûlullah Efendimiz buyuruyorlar ki: İnsan bir hatâ işlediği vakit

kalpte bir nokta hâsıl olur. Tövbe etmezse, gittikçe büyür.

Çâresi de, tövbe edip, o hatâdan kurtulmaya azmetmektir. Yoksa kararmış bir kalbe cananın yüzü aksetmez."

- Günlerin en güzeli, şükredici olarak kalktığımız, Hak zikri ile geçirdiğimiz ve razı olarak uyuduğumuz zamanmış. Bu nasıl mümkün olur?

- "Yirmi dört saatlik günü şöyle bir hesap et. Nasıl geçirmiş olduğunu düşün. Hayırda veya serde ne yaptın? Onu kaydeyle.. Evde, sokakta, işte murakabe üzre uyanık olursan, senin için o gün, günlerin en iyisidir."

- Mümin olan kimsede iki şey bir araya gelmez. Biri buhl yâni hasislik, diğeri kötü ahlâktır, deniyor:

- "Bir kimse ister şeriat âlimi, ister tarikat âlimi olsun, Allah'ın sevmediği hasislik sıfatını nasıl benimser? Sonra kötü ahlâk ile nasıl birleşebilir ki namaz kılan kimsede kötü ahlâkın yeri olmaz. Çünkü namaz kötülükleri yakar. Mademki âlimdir, Allah'ın emrini tutması icap eder. Allah'ın emrini bilen kimse nasıl dedikodu yapar, nasıl harama el uzatır? Eğer bunları yapıyorsa o âlim değil, zâlimdir."

-Edep nedir?

- "Edep, kalbiyle ve haliyle Allah'tan gafil olmamaktır. Hiçbir suretle de kendine vücut vermemek, yâni kendinde bir varlık görmemektir. Tarîkatten maksat da edeptir. Edep, nûr-i ilâhîden bir taçtır. Onu başına giydikten sonra nereye istersen git. Edebi olmayan kimse, iki dünyâda da hüsrandadır."

- Âyet-i kerîmede Cenâb-ı Hak: Benim ismimi zikretmeyenlerin rızkını daraltırım , buyuruyor. Kâfirler, zındıklar neden mes'ût yaşıyorlar?

- "Rızk iki türlüdür. Maddî, manevî. Maddî rızk, servet ve her tür-

1- Tâhâ sûresi, 124. âyet.

lü varlıklar, manevî rızk ise, ilim, irfan ve hikmettir.

Allah'ı zikretmeyenin elbet manevî ilim ve irfanı daralır. Yine Cenâb-ı Hak: Kıyamet gününde biz o kimseyi âmâ haşr ederiz 1 , buyuruyor. Böyle haşrolan biri ben dünyâda kör değildim neden âmâ haşr oluyorum? dediği zaman: Bizim âyetlerimize kör idin, onun için şimdi de kör oldun! buyurulacaktır.

İşte maişette darlık da bu demektir. Efendimiz: Dünya, mü'minin zindanı, kâfirlerin cennetidir, demiyorlar mı? Yine Resûlullah Efendimiz: Dünyâda rahat yoktur, buyurmuyor mu? Allah'a yakın olanlar, bu dünyânın gaflet verici zevklerinden mümkün olduğu kadar uzak duran kimselerdir.

Dünya ehlinin zevk ve safa içinde olmaları, Allah'ın oyunudur.
Evet, ne ibâdet ederler ne itaat ederler. Fakat dünyalıkları yerindedir.
Bak gör ki Allah'la olan bir fakirin gönlündeki zevk, huzur ve teslimiyet onlarda var mıdır?"

-Allah'a ibâdet nasıl makbul olur?

- "Rızâ ile olursa. Korku veya ümit ile değil, sırf Hakk'ın rızâsı için yapılan ibâdet ibâdettir.

Küçük bir çocuğu mektebe alıştırmak için, şeker, oyuncak gibi şeyler vaat ederler. Amma bu çocuk büyüyüp de kendine gelince, o geçmiş hallere güler. Zira tahsil ve terbiyenin lüzumuna inanmış ve zevkine varmıştır.

Ruhen çocuk kalmış kimseler de işte, cehennem korkusu ve cennet ümîdi ile ibâdet ederler. Halbuki sözünde, işinde ve her hâlinde Allah rızâsını hedef alan kimselerin ibâdetleri tam ibâdettir."

- Kerîm ve rahim olan Allah, neden göz yaşından hazzetsin Efendim ?

- "Cenâb-ı Hakkın bizim herhangi bir şeyimize ihtiyâcı yoktur. Gerek ibâdetimizin gerek tâatimiz ve gerek göz yaşlarımızın onun indinde ehemmiyeti yoktur. Biz neyiz? Evvelimiz bir katre su, âhirimiz bir leş. Böyle olduğu halde, senden iki damla göz yaşını alıp, yerine lutuflar ihsan ediyor. Çünkü Allah, acizden, yokluktan hazzeder. Yalva-

rıştan hoşlanır. Onun için göz yaşını ve yürek yanığını bir şehidin kanı

1- Tâhâ sûresi, 124. âyet.

gibi makbul tutar."

- Bâsü bâde'l-meut nasıl olacak? Sual melekleri geldiği zaman
ruh vücûda iade olunacak mı?

- "Uyku ölümün kardeşidir. Uyandığın vakit nasıl oluyorsan işte
öyle olacak. Bizim şimdi bilmemiz lâzım gelen, bir insan olduğumuz ve
ona göre yaşamamız gerektiğidir.

Rüyada gördüğün güzelliklerden kalbine zevk ve hoşluk geliyor.
Kötü bir rüya gördüğün vakit ise, sanki arslanlar tarafından parçala-
nacakmışsın gibi oluyor ve uyanınca rahatlıyor, seviniyorsun.

Bu zevk ve azabı hisseden kimdir? Bir diğer Rebîa'dır. Rebîa için-de Rebîa. Demek ki bir ikinci vücûdun var ve sen, bu toprak vücûdunla değil, o görünmeyen vücûdunla bütün o iyilik ve kötülükleri hissediyor-sun."

- Bir kulun Allah tarafından sevilip sevilmediğini anlaması ka-bil midir?

- "Tabiî kabildir. Hak yolunda belâ ve mihnetlere ne mertebe sab-rın var? Nefsini yenmek için ne türlü uğraşıyorsun? Sadâkat ve mu-habbetin ne ölçüdedir? İşte bunları tarafsız olarak tartarsın. Doğrulu-ğun, teslimiyet ve istikâmetin nicedir, bunları da düşünür ve Allah'a olan yakınlığını anlamış olursun."

- Kalp, kabrin ziyneti nuru imiş. Kalp nurlanırsa kabir de ziynet-lenir mi?

- "Evet, kabrin ziyneti kalbin nûrâniyetidir. Sen ne kadar süslen-sen, mücevherler taksan, bundan kalbine ne fayda? İşte vücut da bir

nevi kabirdir. Kalbin nûrânî olursa, bu nur hârice de akseder. Seni âleme de sevdirir, bambaşka hâle koyar.

Sen, insanın öldükten sonra gireceği kabri düşünme, vücûdun kabrine bak, onu mâmur eylemeye, nurlandırmaya çalış.

Hadîs-i şerifte: Nur kalbe vâsıl olduğu vakit, kalp inşirah bulur, genişler, buyurulmuştur. Bunun alâmeti nedir yâ Resûlallah? denince, dünyâdan el çekmek ve yüzünü âhirete döndürmek, ölüm gelmezden evvel ölüme hazır olmaktır, buyurulmuştur.

Amma, dünyâdan el çekmek, bir köşeye çekilip, elde teşbih, işi gücü terketmek demek değildir. Dünyâdan kalben muhabbeti kesmektir. Dünya nedir? Seni Allah'tan alıkoyan her şey dünyâdır.

Onun için dünyâdan gitmeden evvel, bu vücut kabrini ziynetlendirmek lâzımdır. Yoksa dünyânın şaşaa ve ziynetlerinin kalbinin huzuruna asla tesiri olmaz. Nice varlıklı kimseler görürüz ki içleri adetâ ak-

rep, çıyanlar ile doludur. Onun için iş, burada temizlenmek, haşr u neşri burada görmek, hesabı kitabı burada kapamaktır."

- Kazâ-i ilâhî geldiği zaman, helva gibi tatlı olan şeyler acılık ve belâ olurmuş. Bu nasıl bir kazadır 1 ?

- "Kaza, ilâhî takdir demektir. Yoksa avamın bildiği gibi, düşmek, bir yeri sakatlanmak veya araba çarpması nev'inden kazaya uğramak değildir.

Her iş Cenâb-ı Hakk'ın emriyle olur. Onun için derviş olana, her şeyde Allah'ın kudret ve kuvvetini görmek lâzım gelir. Hazret-i Ebû Bekir de: Hiçbir şey görmedim ki onda Allah'ı görmeyeyim... buyurur. Meselâ harareti gideren su, eğer Allah'ın kazasının vakti gelmiş ise, harareti yok edemez. Bir hastalık gelir, maşrapalar ile su içsen yine de susuzluğun tükenmez. Nitekim hasta bir kimseyi ateş ısıtmaz ve titremesini geçirmez.. Sağlıkta lezzetle yediğin yemekler, hastalık vaktinde tatsız ve ikrah verici olur.

Demek ki iş olanda, yapılanda değil, olduranda, ona o hassayı, o hâli verendedir. Cenâb-ı Hakkın takdirini bozmak kabil değildir. Ancak duâ, ancak bir gönül sahibinin niyazı, serleri hayra tebdil edebilir."

- Sebâ kavmi gibi şükürsüzlük etmek, bilmeyerek edilen hatâlar gibi midir?

- "Cenâb-ı Hakkın hazînesi geniştir. İş, esâsa dokunacak hatâlardan sakınmaktadır. Onun için kulluğuna düşen ahlâk, evsaf, sadâkat ve teslimiyette bulunmaktır. Bu yolda yürürsen, Allah gafûru'r-rahîmdir.

Sebâ kavmi, Cenâb-ı Hakka dilleriyle: Sen bizden bu nimetleri al., demediler. Amma Allah'ın emrine aykırı hareket etmekle halleriyle Hakkın gazabını davet etmiş oldular.

Sen de kendini beğenir, kibirde bulunursan, Sebâ kavminden far-

kın kalmaz. Amma Resûlullâh'ın yolunda gidersen, onun ashabından olursun."

- Amel niyete bağlıdır, deniyor:

- "Geçmiş devirlerde hükümdarın biri, askeri geçit resminde iken:
Ah ne olurdu bu askerlerim Zamân-ı Saâdet'te olup da Resûlullâh'ın gazalarına iştirak etseydi diye içi yanarak kendi kendine düşünmüş. O gece Efendimiz ile mânâda müşerref olmuş, bu arzusunun aynen iştirak etmiş gibi kabul olunduğunu ifâde buyurmuşlar.

Niyet, bir amelin özüdür. Faraza bir muhtaca şu miktarda yardım etmeği aklına koyuyorsun. Fakat bu arada para kesen kayboluyor. Değil mi ki niyet ettin. O işin esâsına erdin sayılır."

-Cevizin kabuğu olmazsa, içini bulmak imkânsız:

- "Cevizi muhafaza eden kabuğudur. Kabuktan maksat, şeriattır.
Şeriat olmazsa, içindeki tarikat, hakikat ve marifeti yiyemezsin.

İnsanın da derisi var. Deri olmasa, et muhafaza olur mu? Deri şeriat, et tarikat, kemik marifet, ilik hakikattir.

Şeriat ilimdir, tarikat ameldir. Hakikat, o amelin semeresidir.

Şeriat ilâçtır, tarikat ilâcı yutmaktır. Hakikat iyi olmaktır.

Şeriat semdir; tarikat yoldur; hakikat, varacağın yerdir ve bunlar biribirine bağlı şeylerdir."

- Derman aradım derdime, derdim bana derman imiş diyor Hazret-i Niyâzî...

- "Dert olarak kabul edilecek şey, bâtın derdi yâni mânevi dertlerdir. Burada Niyâzî Hazretleri: Ben derdime derman aradım, yâni aslıma, cananıma kavuşmaya ve kopup geldiğim vatanıma ulaşmaya yol aradım, dediler ki, derman kendilidedir. Mademki cananının derdini kendine dert edinmişsin, şu halde ona yana yakıla kavuşursun, demek istiyor."

- Kur'ân-ı Kerîm'i havf ve haşyetle Hakk'ın huzurunda bulunmanın verdiği edepten gelen bir korku ve dikkatle okumalı, denmekten

maksat nedir 1 ?

- "Kur an-ı Kerîm Hak kelâmıdır. Onun için Hak'la konuşur gibi okunmalıdır. Havf ve haşyet ile, Allah'ın huzurunda bulunur gibi, edep üzre, tıpkı namazda olduğun gibi okumalıdır, demektir."

- Ölüm, ebedî hayâta vuslattır, deniyor. Ölmeden evvel ölen kimseler de böyle midir?

- "Elbet ölüm, ebedî hayâta vuslattır. Ölmeden evvel ölen kimse, ebedî hayat bulur. Şöyle ki, kendi arzuları, irâdeleri ile ölenler, yâni nefsânî sıfatlarını Hak için öldürenler, kibirlerinden, riyalarından, fesatlarından, hilelerinden Allah için geçip bunları Hak nâmına yakarak yerine güzellikler, iyilikler, doğruluklar, faziletler getirenler, ölmeden evvel ölmüş kimselerdir. Kim ki Allah için olursa Allah da onun için olur. İşte bunlar âyet-i kerîmede buyurulduğu gibi: Onlar için korku ve

endîşe yoktur, sırrına mazhar olmuş kimselerdir."

- Aşk, Hakk'ın tuzağıdır. Onunla kulları avlar. Aşk ile alış verişi olmayan kimseye yazık... diye bir söz okudum, izah buyurur musunuz?

- "Cenâb-ı Hak sevgili kullarını ikiye ayırmıştır. Bir kısmını ibâdet ve tâatine, bir kısmını da aşkına tahsis etmiştir.

Aşk demek, Allah'ın muhabbetinden başka bir muhabbetin gönlünde yer etmesine müsâade etmemek demektir. Ne mutlu o kula ki Allah onu muhabbet âleti ile avlıyor.

Ne yazık o kimseye ki ne ibâdet ne aşk ehlidir. Geçici ve hayalî olan dünya zevklerine sarılarak aslından uzaklaşır ve mevhum gölgelerin arkasından koşar."

- Kolay kazanılmış paradan sadaka vermekle, güç kazanılmış paradan sadaka vermek arasında bir fark var mıdır?

- "Elbet kendi helâl kazancından sadaka vermek daha hoştur.

Amma dili ile hayır yapmak, insanları hayra teşvik etmek de sadaka-dır. Keza bedeni ile başkalarına hizmet ve yardım da sadakadır. Sada-ka, mutlaka kesesinden fedâkârlık yapmakla olmaz. Allah nâmına ya-pılan her iyilik bir sadaka demektir."

SOHBETLER 597

- Resûlullah Efendimizin Hazret-i Ayşe'ye: Sakın gönlü ölü olan-lar ile görüşme... demesinden maksat nedir?

- "Gönülleri ölmüş kimseler, seni de kendileri gibi ölü hâle getirir-ler. Ölü kimdir; denirse, ölü dünya ehlidir. Yâni gönlü, dünyânın fânî zevkleri ve hırsları ile kararmış kimselerdir. Selâmet ise, dâima uyanık olup, Hak ve adalet üzre yaşamaktır.

Eğer sen Cenâb-ı Hak ile beraber olursan, Allah da seninle beraber olur. İşte numunesi: Yunanistan, bütün devletler ile beraberdi. Hattâ bir kısım Türklerden de destek görüyordu. Her taraf onunla idi. Fakat Allah onunla değildi. Bir maymun, yâni Allah'ın bir mahlûku krallarını ısırıp öldürdü. İşler de değişti. Çünkü Allah bizimle idi. Kim

ki Allah iledir, Allah da onunladır. Bakın Mustafa Kemal Paşa, Allah bizimle olduğu için koca devletlere meydan okuyor."

- Bir ahbabım var. Fakat iyi amellerde bulunmuyor. Meselâ abdesti, namazı yok. Görüşüp görüşmemeyi bilemiyorum:

- "Namaz, abdest, kulun borcudur. Amma yalnız onlar ile de iş bitmez. Namaz kılar da beri tarafta yapmadığı kalmaz.

İmâm-ı Cafer Hazretleri, yüz ahbabın varsa doksan dokuzunu sil biriyle de sık görüşme... buyurur.

Bâzı mecburî münâsebetler vardır ki kaçınılması mümkün olmaz. Amma biz başkalarının değil, kendi kusurlarımızı görmekle mükellefiz. Onun için sen kendine, kendi fenalıklarına bak. Allah ile kul arasına girilmez. Kimseyi ayıplamamalı. Bir gün gelir de nefsim beni fena yola sevkeder, diye dâima uyanık bulunmak ve yanlış yolda olanları görerek, doğru yoldan ayrılmamak için Allah'a yalvarmak, dalâlette olanlar için de hidâyet niyaz etmek lâzımdır.

Eğer b« dostluklar seni Allah yolundan alıkoyan zararlı münâsebetler ise, ayıplamadan tenkit etmeden onlardan kaçın ve kendi kar-

deşlerinle, gerçek dostlarınla görüş."

-Mehdinin kırk iki senesinde zuhur edeceği doğru mudur 1 ?

- "Kim söylemiş onu? Kur'ân'da da böyle bir şey yazılı değil.
Kıyametin kopacağı zaman belli mi? Resûlullah Efendimiz: Ne vakit Al-

lah zikri ortadan kalkarsa o vakit kıyamet kopacak... buyurmuştur.

Gökten Isâ inip etti zuhur... Bilmedinse bil ki sendendir kusur...

Gelecek ile kayıtlanma. Kendi vücûdunda o Mehdinin zuhuruna
bak ki, ileride o Mehdî de senden hoşnut olsun. Bu da Hakk'ın zikri ve
ehlullâhın gösterdiği yolda gitmekle olur."

- irfanın alâmeti nedir?

- "Arif olan, sözünden de, özünden de, gözünden de, hareketinden de bellidir. İrfan demek Allah'ı bilmek demektir. Yâni Allah'tan başka fail, ondan başka mevcut görmemektir. Her nereye baksan ol güzel Allah'ı görmek, işte irfan budur.

Sanma zahit savm u salât ile biter işin
İnsan olmaya lâzım olan irfan imiş."

- Şekavet ve saadet nedir?

- "Şekavet ve saadet ezelîdir. Kırmızı biberden sümbül ve karanfil çıkaramazsın. Aslı ne ise o odur. Bir yılan yavrusunu al, büyüt, ilk sokacağı sen olursun.

Şakî kimse, bir kâmil mürşidin yolunda tutunamaz. Denizde olan çerçöp gibi bakarsın sahile vuruvermiştir."

- insan kendi hatâsını kendi imzalar, buyuruluyor. Bu hatâlar si-

linmez mi?

- "Allah merhamet tanrısıdır. Bahane arar. Günâhını affettirmek için bir gönül yaparsın, Cenâb-ı Hak da hatâlarını affeder. İnsan kendi hatâsını imzalar amma, Allah da tövbekar olanı affeder. Resûlullah Efendimiz: Yarın âhirette ben ağlayıcı göz bırakmam. Şefaatim, sâlihler için değil, günahkârlar içindir, buyurur.

Allah'ın affetmediği, şirk ve kul hakkıdır. Onun için esâsa dokunmamalı. Edep ve sadâkatten ayrılmadıkça, Cenâb-ı Hak kusurları bağışlar."

-Bir sâlih kulun bu dünyâda imtihana tâbi olması niçindir?

SOHBETLER 599

- "İnsanlar, Allah'a, peygambere, âhiret gününe îman ettiklerini söylemekle bırakılmazlar. Türlü şekillerde imtihan olurlar. Hastalıklar mal ve evlât kaybı ve şâire gibi zorluklar ile tecrübe edilirler. Tâ ki iddialarının doğru olup olmadığı meydana çıksın, doğrucular ile yalan-

cılar birbirlerinden ayrılıp belli olsun, diye.

Bir zümre vardır, onlar da sâlihler gibi: Yâ Rabbî seni seviyoruz, derler. Fakat Hak nâmına kötü bir huyunu terketmesi söylenince ejderhâ kesilirler. Halbuki bir sâdık ve sâlih kul, ne derece ağır imtihana tâbi olsa, çatır çatır yanar da yine zerre kadar yolundan şaşmaz.

İşte imtihandan maksat, iddia sahiplerine bizzat kendi hal ve fiilleriyle kendilerini göstermektir."

- İnsanın işlediklerine bakmalı sözüne bakmamak derler:

- "Kızım! Allah ne söze ne şekle bakar. Ancak kalbe bakar. Binâenaleyh bir kimseyi fiiliyle veya sözüyle tartmak güçtür. Zira çok kimseler vardır ki sabahlara kadar ibâdetle meşguldür. Fakat yaptığı ameli kalbiyle mahveder. İyisi mi, kimsede kusur görmemeye bakmalı. Çünkü biz, hüsn-i zanna memuruz. Kötü bir şey görürsek onu yapan kimsenin selâmetine duâ ederiz.

Allah'ın işi bir anda değişiverir. Hazret-i Pîr bir evlâdına, karşında zina eden birini görsen ne dersin? diye sorunca: Zânî derim, cevâbını

almış. Hayır, buyurmuşlar. Çünkü bakarsın bir anda tövbekar olup affa uğrar. Onun için sen hüsn-i zanla mükellefsin. Kusuru görülecek kendi nefsindir. Başkalarının iyilik veya fenalığı Allah'ın bileceği iştir."

- Bir şeye, birine mukayyet olmak bağlanıp kalmak ne demektir'?

- "Surette kalmak demektir. Herhangi bir şeye tutulup kalırsan müşrik olmuş olursun. Çünkü Allah'tan gayriyi ilâh edinmek, ikilik olmuş olur."

- "Aslında tabiat, Rahmanın nefesi demektir. Mevcut olan eşya Hak'tan gayrı değildir. Onun için biz her zerrede Hakkın nurunu görmekle mükellefiz. Dayalı döşeli bir salona girsen ve bu salon karanlık olsa hiçbir şeyi göremezsin. Fakat elektrik düğmesine dokunup da orta-

lık aydınlanınca, olan biten görünür hâle gelir. İşte ilâhî nurun tecellîsi demek, Hakk'ın görünmezlik âleminden görünürlük mertebesine tecellîsi demektir.

Sâdece bir kimseye veya şeye yâni Hakk'ın bir ismine bağlı kaldıkça Allah'a tapamazsın. Bak Hazret-i Ebû Bekir ne buyuruyor: Hiçbir şeyi görmedim ki orada Allah'ı görmeyeyim, diyor."

- Kıskançlık bir noksan eseri midir?

- "Bir derviş ki Allah için yola çıkmıştır, elbet ki kıskançlık onun için bir uçurumdur, bir tehlikedir. Kardeşinin ilerlediğini gören derviş ancak gıpta eder ve: Yâ Rabbî ona verdiğin feyzi bana ve cümle kardeşlerime de ver... diye yalvarır."

- Secde kıl ki nefsinden fâni olasın. Eğer secde kılarsan Hakk'a vâsıl olursun, deniyor. Bu hangi secdedir?

- "Bunun topuna birden cevap, yokluk demektir. Bir toprak parça-

sı olan vücûdunu Hakkin varlığında eritmek ile olur. Yok olmayınca var olamazsın. Var olmayınca beka bulamazsın. Beka bulunca da ölümsüzlerden olursun."

- Tevekkül, sebebi terketmek ve Allah'a güvenmektir ve kaderden kaçmaya uğraşmak ise kendinden kaçmaya uğraşmak gibidir deniyor:

- "Kader demek, senin vücûdunun yuğurulmuş toprağıdır. Her ne olup ne bitecekse toprağınla beraber yuğurulmuştur. Zamanı geldikçe vukua gelir. Fakat bütün bunlar sebeplere bağlanmıştır. Ancak, sen sebepleri görme.. Hep Allah'tandır. Evvel de odur, âhir de odur. Zahir de odur, bâtın da odur.

Şimdi bir el resmi çizsem bu, elin ancak suretidir ve şeklidir. O benim elim gibi tutamaz. İşte sebep de bir şekildir."

-Bir kimse aleyhimde bulunsa kendimi nasıl müdâfaa edeyim?
- "Bunu dervişlikçe mi yoksa insanlıkça mı soruyorsun? İnsanlıkçası, kısasa kısastır. Yâni, sen de ona söylersin.

Dervişlikçesi sabırdır. Bende bu fena huyu görmeseydi söylemezdi, dersin. Yahut, bir hikmet tahtında söylemiştir, dersin veyahut, ileride yapacağım bir kusurum için ikazdır, beni îkaz etmek, uyandırmak için Allah tarafından söyletildi, dersin."

- Tarikat nasıl bir ihtiyaçtan doğmuştur ve ne sebeple şubelere bölünmüştür'?

- "Tarikat, Resûlullah Efendimiz zamanından beri mevcuttur. Bir başka ifâde ile, tarikat, insan idrâkiyle başlamıştır.

Resûlullah Efendimiz: Fakr fahrımdır, iftihârımdır buyurmuştur. Fakrdan maksat, dervişliktir. Cenâb-ı Hak da: Allah'a yaklaşmak için vesile talep ediniz 1 ve yine: Bilmediğinizi bilenden öğreniniz 2 ... buyurur.

Resûlullah, ashaba zikr telkin için Hazret-i Ali Efendimize: Gözlerini kapa, üç kere lâ ilahe illallah de, buyurmuşlardır.

Hadîs-i şerifte, Allah'ı öyle çok zikrediniz ki size mecnun desinler 3 ve yine; Kur'ân-ı Kerîmde: Kim ki benim zikrimi etmezse yarın âhirette ben onu âmâ hasrederim 4 , buyuruyor.

Efendimiz Hazret-i Ali'ye: Yâ Ali, Allah'a varan en kolay ve emin yol bir akıl sahibine tâbi olmaktır, buyurmuşlardır.

Tarîkatlerin şubelere ayrılmış bulunması, aralarında ayrılık olduğuna delâlet etmez. Ancak zamana ve insanların istidatlarına göre bu şekil farklarının meydana geldiğini düşünmek lâzımdır.

Sözün kısası, tarîkatlerin zuhuru, Allah'ın taayyünsüzlük âleminin taayyün âleminde zuhuru yâni yaratılışın başlaması iledir."

- Zikr ile sohbetin farkı var mıdır?

- "Bir istidat sahibi, otuz sene zikirde kazanamayacağını yarım saatlik bir sohbette kazanabilir. İş, o alışa istidatlı olmaktadır. Sohbetten muhabbet hâsıl olur. Muhabbetten aşk hâsıl olur. Aşktan ise her-

şey hâsıl olur."

1- Mâide sûresi, 35. âyet.

2- Nahl sûresi, 43. âyet; Enbiyâ sûresi, 7. âyet.

3- Eksirû zikrallâhi hattâ yekûlû mecnûn.

4- Tâhâ sûresi, 124. âyet.

- Mağfiret ve günah, âlemde mutlak mevcut olması lâzım gelen hâdiseler inidir"? Mağfiret kazananla hiç günahsız kimse arasında bir fark olamaz mı?

- "Gaffar, Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinden biridir. Eğer insanlar günah işlememek üzre yaratılmış olsalardı Gaffar, yâni affedici, gufran

sahibi oluculuğun mânâsı ortaya çıkmazdı. Esasen günâh işlememek iddiası da günahtır. Bundan, Allah'ın rahmetinden ve Peygamberin şefaatinden başçevirmek çıkmaz mı? Elbet kul kusursuz olmaz. Kuldan hatâ, Allah'tan atâ. Böylece de Allah'ın Gaffar ismi yerini bulmuş olur."

-Aşkın gıdası nedir?

- "Aşkın gıdası Allah'tır."

- Ne idik ne olacağız ?

- "Derviş ne geleceği düşünür ne de geçmişi. Hâline bak, halikına şükreyle. Geçmiş için: Lâ teknatû min rahmetillah 1 , geleceği ise Allah bilir."

- Çalgı refakatinde ilâhî okumakta bir hatâ var mıdır?

- "Ud, keman ne diyor? Allah... diyor. Allah demek neden hatâ ol-

sun?

Dünya nedir? Seni Allah'tan gâfıl eden her ne ise o dünyâdır. Hazret-i Mevlânâ'nın huzurunda nay da üflenirdi, bendir de vurulur, ud, keman da çalınırdı. Zamân-ı Saâdet'te, Resûlullah Efendimiz Medine'yi teşrif buyurdukları vakit, halk sevincinden ellerine geçirdikleri sahan kapaklarını bile birbirine vurarak sevinçlerini açığa vurdular ve Efendimiz de bundan memnun oldular."

- İnsan, kinini yok etmek için ne tedbir kullanmalıdır?

1- Zümer sûresi, 53. âyet: "Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyiniz.'

- "Kızım, bil ki Allah her yerde her şeyde hâzır ve nazırdır ve her hareketini bilici ve görücüdür. Bu hakikati bildin mi, kîne de, yalana da, riya veya herhangi bir kötülüğe de yer kalmaz. İşte bu suretle de

kin, yok edilmiş olur.

Hakk'ın razı olmadığı şeyi kalbinden sürüp çıkaramayanlar için azap vardır.

Amma kin, Allah için Allah nâmına olursa, bu takdirde o kin sana âit değildir."

-İlimle ibâdet başka, ilimsiz ibâdet başka... buyurdunuz, ilmim yok ne yapmam lâzım?

- "O ilim, okuyup yazmak, mektepler bitirmek değil, Allah'ı bilmek ilmidir."

- Riyâzat kimler için lâzımdır?

— "Herkes için lâzımdır. Bahusus, seferde olan, Allah'ı aramak için yollara düşmüş olan kimseler için...

Riyâzattan maksat, nefsiyle mücâhede etmek, savaşmaktır. Nefis,

insanı toprağa, rûh ise Allah'a çeker. Nefsiyle mücâhede eden kimse, elbet riyâzatta bulunuyor demektir.

Meselâ senin kinciliğin var. Onu atınca yerine güzel bir sıfat gelir: Merhamet. Yalan söylemekten hoşlansan da söylememeye karar vermiş ve açtığın mücâdelede galip gelmişsin. İşte riyâzat. Hâsılı kötü huylarınla uğraşmak, döğüşmek, güreşmek riyâzat demektir.

Resûlullah Efendimiz gazadan avdette, küçük kavgadan büyük kavgaya geldik, buyururlardı. Zîra mücâdele edilecek en büyük düşman nefistir."

- Bir kul cânâna nasıl vâsıl olur?

- "Kendini aradan çıkarınca cânâna vâsıl olunur. Yâni kötü ahlâklarını iyiye tebdil edip cümle mevcudatın Allah'tan gayri olmadığını bilerek varlığını lâ ilahe illallah'ta yakınca cânâna vâsıl olunur. Can kalkınca canan kalır vesselam." •

- Takdîr-i ilâhî... başıma bir musibet geldi. Sabretmek için gayret ediyor, sabretmeye çalışıyorum:

- "Sen adının vaktiyle Sâbire konmuş olduğunu düşünerek ve Allah'ın da sabrediciler ile beraber olduğunu bilerek isminin hakkını ver.. Sâbiıierden ol, tâ ki Allah medhini etsin. Sabredici olmak ne büyük meziyet..."

-Hakk'a âşık olan bulurmuş kendi nefsinde Hakk'ı
Bu visale taşradan arzu abestir bilmeli

beytinin mânâsını lütfeder misiniz?

- "Cenâb-ı Hak insana ilâhî nurunu ezelde sunmuştur. Binâenaleyh insan, kendinde mevcut olan o ilâhî nuru arayıp bulmalı.. Onu asla başka yerde aramamalı.

Fakat her şeyin bir usûlü ve yolu vardır. İşte bu usûlü ve yolu gösterecek bildirecek olan da kâmil insandır. O size mücâhede edin, kendi-

nizi temizleyin, riyâzatta bulunun tâ ki ezelde Allah'ın vermiş olduğu o nuru kendi içinizde bulaşınız, der.

Nasıl ki Ferhat ile Şîrin hikâyesinde: Şîrin'i sana veririz amma dağı delip içinden su akıtırsan... dediler.

Dağdan maksat, vücut dağıdır ki, onu riyâzat külüngü ile delip, beşerî ve zulmânî toprakları atınca, içindeki berrak su zuhur eyler.

Gerçi Ferhat ile Şîrin kıssası, bir hikâyedir. Ancak basiretle nazar edilen her şeyde ibret alınacak bir nokta vardır. Amma iş o göze sahip olmaktadır."

- Her sâlikin kendi kabiliyet ve istidadına göre bir miracı vardır.
Bu miraç, onun için çizilmiş yolu tamamlamasına bağlıdır, deniyor.
Bu miraç, nasıl bir miraçtır'?

- "Bir sâlik, kendi fıtrî yâni yaratılışından gelen var olan istidadının gerektirdiği mertebeye çıkınca, mîrâcını yapmış demektir. Fakat bir küçük zerrenin kendine mahsus devri ile, büyük bir varlığın devirleri bir değildir. Onun için o küçücük zerreden, büyük cisimlerin devirleri beklenemez. Ancak, her varlığın kendi fıtrî istidadını tamamlaması

mîrâcı olduğu gibi, tamamlayamaması da mahrumiyeti demektir."

SOHBETLER 605

- Kalpten kalbe yol vardır, dendiğine göre bir sâlik için ne vakit bu yollar açılır?

- "Bir sâlik esasen devamlı olarak murakabe ve teveccühtedir. Uyanıktır, yüzünü merkeze döndürmüş gönlünü merkeze bağlamıştır. Bu alışkanlık dolayısıyle o merkezden gelen cereyanı alacak istidadı aşikâr olmuştur. Bu yolların açılması, murakabenin kuvvet ve şiddeti-ne bağlıdır. İşte kalpten kalbe yol vardır, dedikleri budur."

- Efendim, kalpten kalbe yol var amma... Allah'ın cismi yok ki onunla rabıta kurabilelim? Bir sâlik de ancak kâmil insan sayesinde Allah'a olan teveccüh ve murakabesini bulabilir.

- Din yerine başka bir şey kâim olabilir mi?

- "Hayır. Lâkin dînin de, şeriat, tarikat ve hakikat kısımları var-

dır. Dîni şeriattan ibaret zannedenler aldanırlar. Resûlullah Efendimiz: Şeriat gemi, tarikat deniz, hakikat da o denizdeki inciler gibidir, buyururlar.

Şerîatsız tarikat, tarîkatsız şeriat erbabı gafildirler."

- Sıfat ve zât tecellîleri arasında ne gibi farklar vardır?

- "Daha önce anlatmıştık. Günde kırk kere Hakk'ın tecellîsine mazhar olan bir zat Bâyezîd-i Bistâmî Hz. ile müşerref olunca, Hazret'in nazarları karşısında kendisinden geçip gitmişti.

Bu keyfiyet Hz. Bâyezîd'den sorulunca: Ona olan tecellî sıfat tecellîsi idi. Bizdeki tecellî ise zât tecellîsidir. Zâtla sıfat birleşince zât tecellîsi sıfatı yaktı, buyurmuştur."

- Resûlullah Efendimiz: Ümmetim arasında yüzü güzelleri sevdim. Bana elçi göndermek isterseniz yüzü güzel olanları seçiniz, buyuruyor. Çirkinler daimî hicranda mı kalacaklar?

- "Hiçbir mahlûk yoktur ki güzel olmasın. İnsan, Rahman suretinde halkolunmuştur. Efendimiz, kalp cemâlinin güzelliğini kasdediyorlar. Resûlullah ki fânî olan şeylerden bizi sakınmaya davet ederken kendisi bir fânî güzelliğe nasıl meyleyler?

Fena huy olur, fena adam olmaz. İnsanın kaşı gözü, ağzı burnu birer âyettir. Onun için çirkinlik yoktur. Resûlullah bu hadîsi ile: Bana

kalbi zulmetli kimseleri göndermeyin... demek istiyorlar. Suretleri güzel öyle kimseler vardır ki, müşriktirler, hâin, zâlim ve katildirler. Rabbani olan nurun güzelliği ise gönülde parlar, dâimdir, bakîdir."

- Çok korkuyorum:

- "Hayır korkma... Burada ağlayan orada güler. Burada gülen orada ağlar. Dünya âhiretin tarlasıdır. Burada ektiğini orada biçersin.

Kırbana burada su doldurursan, orada içersin. Yoksa çölde susuz kalırsın."

- Ölmüş bir kimseyi mezara bırakıp sonra da orayı ziyaret, adak adamak ve taleplerde bulunmak, insanların tapmak için bir şekil görmeye, ondan bir teselli bulmaya muhtaç olmalarından mı ileri geliyor"?

- "Bir kere şunu bilmek lâzım ki, ölü olsun, diri olsun, bir kimsenin tasarruf sahibi olacağrı
nîmet olarak nasıl görürsün? Bâzan insanlara bir musibet bir sıkıntı gelir ve uluorta giderken aklı başına gelerek kendini toplar. Böyle bir eleme de nîmet dememek nasıl olur?"

- Bir derviş, nefsine ağır gelen herhangi bir şey için karşısındakine ağır muamelede bulunmalı mı?

- "Bir derviş, mürşidine karşı ağır muamelede bulunur mu? Kardeşlerine karşı da bunu yapamaz. Halka karşı da yapmaması îcap eder. Zîra vahdet gözüyle etrafını seyreden kimse için her bir eşyada Hakk'ın bir çeşit tecellîsi vardır. Şu halde, keyfiyeti bu hakikat noktasından gö-

rürsen, kimseye kötülük edemez, vefasızlıkta bulunamaz, hakaret nazariyle de bakamazsın."

- Korku ile ibâdetin bir alâkası var mıdır?

- "Allah'tan korkmak da ibâdettir."

- Ruhların zillet ve hakaret görüşü cisimlerindendir. Vücutlara şeref ve izzet ise ruhlarındandır, denir. Ruh, cisme girmekle neden girdiği bu cismi terbiye edemiyor?

612

- "Ruhlar, cisimleri terbiye için değil, kendini mükemmelleştirmek için gönderilmiştir. Noksan olan ruh, kemâli ancak dünyâda bulacaktır.

Ruh, toprakla karışmaktan zelil ve sefil olur. Toprak ise ruhla irtibat kurmakla ulviyet peydah eder.

Bir ruh ki maksadı kemâle ermek iken, zarf olarak kendisine verilmiş cismin hırs ve arzularına kapılarak dünyâya gelmekten maksut olan hakikati unutup süflîyete dalarsa, sefil olması tabiîdir. Amma aslî vazifesini bilip o yolda gayret sarfeden ruh, cismi de kendi gibi ulvîleştirdiğinden, bu takdirde cisim ruh, ruh da cisim olur."

-Dünya ile meşgul olmaktan ruha zarar var mıdır'?

- "Dünyâya meyletmek, nefse meyletmektir. Dünya hususunda duyulan azap, ruhun azabıdır. Nefsin îcâbı, Allah'tan uzak olmak, ruhun îcâbı, Allah'a kavuşmaktır."

-Kulun aczini izhar etmesinden maksat nedir?

- "Dervişe lâzım olan yokluktur. Bizim size öğretmek istediğimiz de işte bu aczini ve yokluğunu bilmektir. Bunu, Resûlullah Efendi-

miz'den, Hazret-i Ali'den ve Hazret-i Rifâîden öğrendik. Resûlullah: Fakr, yâni yokluk benim iftihârımdır, buyurur. Hazret-i Ali: Bana bir harf öğretenin kuluyum, diyor. Hazret-i Pîr ise: Her kapıyı dolaştım, ancak acz ve yokluk kapısında kimseyi bulamadım ve oradan çabucak girdim, diyor. İslâmiyet'in şartı da budur. Yâni lâ ilahe illallah, Allah var başka şey yok, demek. Soyun varından ey Ken'an / Görürsün vâr olan Allah. . . "

- Nefsin arzularını terketmedikçe insan, kâmil olamazmış:

- "Şuna, insan olmaz de.. Değil kâmil insan, derviş olamaz. O nefis öyle yamandır ki, tamamen yakıp kurtulmadıkça, hilesinden emin olamazsın. Nefsini öldürmek için de mücâhede ve aşk lâzımdır. Aşktan maksat da, insanda ondan gayrı bir şey kalmamaktır. Aşk ise bir rahmânî cezbedir ki onu vücut ocağında bir kâmil insan uyandırır. Uyandı mı da ne kadar put varsa yakar yıkar."

- Cenâb-ı Hakk'ın nuru mescitte de kilisede de tecellî eder, denmesinin mânâsı nedir?

- "Sözlerimizi iyice zaptetmiş, can kulağı ile dinlemiş olsanız, kendi kendinize cevap verirdiniz.

Tekrar edelim: Hiçbir şey yoktur ki Allah'ın nuruna mazhar olmasın. Hazret-i Niyazi'nin dediği gibi:

Kabe'de puthânede
Hanede viranede
Çağırırım dost dost

Hazret-i Pîr, ziyaretine gelen bir papazı kapıya kadar geçirince, etrafında bulunanlar: Aman efendim ne yapıyorsun? diye hayret ettiler. Cevap olarak Hazret-i Pîr: Ben onun papazlığına değil, onda olan Hakk'ın nuruna hürmet ediyorum, buyurdu.

O nur, domuzda da, kedide de, farede de mevcut. Hepimiz bir fabrikanın malıyız.

Ahmede'r-Rifâî Hazretleri, sokakta domuza selâm verirlerdi. Sebebini soranlara da: Nefsimi iyiliğe alıştırıyorum, buyururlardı.

Derviş demek, irfan sahibi kimse demektir. Derviş olan, her şeyi Hakk'ın bir mazharı bilecektir.

Lâ mevcuda illallah, yâni Allah'tan gayri mevcut yoktur, mânâsını idrak edince, edeple bu dünyâya bakmak lâzımdır. Dünya Kurandır. Nasıl ki Kurana abdestsiz olarak el süremezsen içindeki şeytan, Firavun kelimelerine de yine abdestsiz olarak parmak basamazsın. Dünya da bir Kur'ân olduğuna göre, onun içinde bulunan Hakk'ın bütün isimlerine de hakaret gözüyle bakamazsın. Her şey Allah'ın bir ismine mazhardır, onun için söyleyeceğin sözü dikkatli ve temiz söyle... Zira dervişlikten aranan güzel ahlâktır."

Arandığı takdirde bütün güzelliklerin ve iyiliklerin dünyâda bulunacağından söz ediliyordu. Cevap olarak:

- "Adamcağızın birinin: Ben dünyâda dört şey görmedim: Güzel dost, helâl lokma, riyasız amel, hasetsiz âlim... demesi üzerine karşısındaki zat da şu cevâbı vermiş: Yalnız ben bunların hepsini dünyâda gördüm. Güzel dost Kur'ân'dır. Helâl lokma gazabını yenmektir.

Riyasız amel, gizli sadaka vermek, kalp zikri ve yine gizli hayır işlemektir. Hasetsiz âlim ise ehlullahtır."

- Tasavvuf nedir?

-"Cüneyd-i Bağdadîye aynı suâli sorduklarında: Tasavvuf Cenâb-ı Hakk'ın bir kulunu nefsinden öldürüp kendi bekâsıyle diriltmesidir, ihya edip bakî kılmasıdır, buyurmuştur.

Tasavvuf, birlik demektir. Ve tasavvuf ehlinde bulunması gereken iki türlü edep vardır. Biri zahirîdir, diğeri bâtınî.

Zahirî edep, namaz, oruç, hac vesairedir. Bâtınî edep de insanın hayvan sıfatlarından kurtulması demektir.

Böylece de eliyle, diliyle kimseyi kırmaması ve kalbinin dedikodulardan pâk olması demektir."

- İbâdete şirk koşmak ne demektir 1 ?

- "Münafıklar, bir ümit üzre ibâdet ederler. Maişetleri daralmasın, işleri iyi gitsin, çocuklarına bir elem, keder gelmesin diye... Amma istedikleri yolunda gitmezse ibâdeti terkeder, hattâ isyan ederler.

Halbuki Allah, ibâdette ikilik istemez. Sen Hakka Hak için tap... İşlerinin yolunda gitmesi için ibâdet etmek elbet o ibâdete şirk koşmaktır."

- İlâhî esmayı görmekte sonsuz zevkim var, her an harfler semâsına seferim var... diye bir söz okumuştum. Fakat mânâsını lâyıkıyle anlayamadım:

- "Bu, nefsinden sefer etmektir. Mücâhedeler, riyâzatlar ile bir isimden bir isme geçmek, vücut içinde seyreylemek demektir.

Nereye baksan orada Hakk'ın bir ismi görülür. Onun için Cenâb-ı Hakk'ın isimleri arasında sefer elbet ki bir hazdır, zevktir."

-Bir kimsenin varından ve arından soyunması nasıl olur?

- "Allah nâmına yaptığın bir iş faraza bir ibâdet için kimseden çe-

1- Bu sohbetlerin yapıldığı târihlerde manevî değerlere karşı, o değerleri küçümseme

fikri cemiyette yaygın halde bulunuyordu.

kinmemek, utanmamakla olur. Meselâ namaz kıldığın için seninle

eğlenebilirler 1 . Aldırmayacaksın. Nefsine ağır giden şeylerden utanıp

yaptığın hareketten vaz geçmeyeceksin."

Hakk'ın cemâli nasıl görülür?

"Cemâli gören, aşkın nurudur, aklın nuru değil.

-Kesret nedir?

- "Kesret yoktur. Kesret, senin gözüne göre vardır. Bu görünüş âleminde tezahür eden çokluk, Hakk'ın tecellîsidir. Eşya, Hakka ayna olmuş, Cenâb-ı Hak, bu yaratılış âleminde kendi sıfatlarını ve isimlerini görür. Keza insanlar da bu yaratılış âleminde Hakk'ın tecellîsini görürler."

-Bir ehlullâhın kabri niçin ziyaret edilir?

- "Hak'la Hak olmuş bir velî, toprakta değildir, kendisine inanan ve sevenler ile beraberdir. Kabri hürmeten ziyaret edilir. Zâtı dâima cemiyetimizdedir."

- Tekke nedir?

- "Semânın ve zikrin hakikatine vâsıl olan kimseye ten tekke, gönül makam olmuştur."

Bir mesele hakkında: Ne diyelim? suâline:

"Sözümüz eyvallahtır, arzumuz da bir Allah'tır!'

-Dünyâya niçin gelmişiz?

- "Allah'ımızı bilmek, görmek, tapmak için gelmişiz. Nefsini bilen

1- Zâriyat sûresi, 56. âyet.

Allah'ını bilir, buyurulmuyor mu? Amma işitmekle başka, görmekle yine başka. Kötü huylarını yak, yerlerine iyilikler, iyi huylar getir ve nefsini bil. Cenâb-ı Hak: Ben insanı ve cinni ancak beni bilsinler diye halkettim 1 , buyurur. Burada Hakk'ı bilecek olanlar ancak Elest âleminde: Ben sizin Rabbiniz değil miyim 1 , diye sorulduğu zaman tasdik edenlerdir."

-Ehlullâhı neden Ashâb-ı Kehfe benzetirler?

- "Çünkü bu dünyâdan uyumuş ve gözlerini öteki âleme çevirmişlerdir. Yâni, onlar, yemelerinde, içmelerinde, sözlerinde, hareketlerinde Hakk'm tasarrufu altındadırlar. Onları evirip çeviren hep Allah'tır."

- Vücudundaki emâneti ara bul ne demektir 1 ?

- "Hakikat yoluna girmekle arıyorsun demektir. Dünyâya, Al-
lah'ını bulmak, nereden gelip nereye gideceğini bilmek için geldin. Sen demek, aslın demektir. Aslını bulursan, o emâneti buldun demektir?"

- Cenâb-ı Hak neden rızâsını gizlemiştir?

- "Niçin gizlesin... meydanda. Ne gibi mi? Allah'ın kullarından neler istediği neler istemediği Kur an-ı Kerîm'de bildirilmemiş mi?

Allah'ın rızâsı zahir ve bâtın iki kısımdır: Zahiri, kalp kırmamak, yalan söylememek, iftira etmemek, hilekârlık eylememek ve emrolunan ibâdetlerde kusur eylememeye çalışmak gibi herkesin bildiği hallerdir.

Bâtın rızâsı ise, kalben uyanık olup, Hak'tan gelen şeylere itiraz etmemek ve abes görmemek, bu suretle de edep sahibi olmaktır."

-Allah'tan korkmak ne demektir?

- "Bilgi arttıkça korku ziyâde olur. Amma bu, mertebemden düşmeyeyim, cehenneme girmeyeyim... korkusu değildir. Bu korku, İlâhî Saltanat'ın azametinden, o ilâhî büyüklüğünden, heybetindendir."

1- A'râf sûresi, 172. âyet.

-Bizim sermâyemiz nedir 1 ?

- "İrfân-ı Muhammedi'dir. Ahlâk-ı Mustafâvî'dir. İbâdetler tâatler hep o irfanı kazanmak içindir. Hazret-i Peygamberimizin ahlâkiyle ahlâklanacaksın. Bundan büyük sermâye mi olur?"

- Suretten sıfata gel ki yolda safiyet neş'esi bulasın... sözünü anlamak istiyorum:

— "Cenâb-ı Hak insanı kendi sureti üzre halketmiştir. Amma bu zahir suret mânâsına gelmez. Kendi sıfatı ile halkeylemiştir, demektir. İşte o zahir suretinden geç ki yolda safiyete erişesin."

- En kestirme yol nedir?

- "Allah Rabbimdir, deyip durmak ve her şeyi Allah'tan bilip her yerde Hakk'ı görmektir."

- Murakabe ne demektir 1 ?

- "Cenâb-ı Hakk'ın, senin her yaptığını görücü olduğunu bilerek bir göz açıp kapayıncaya kadar ondan gâfıl olmamaya çalışmak, sanki bir çadır kurup seni içine almış gibi oturmak. Resûlullah Efendimiz de: Tefekkür gibi ibâdet olmaz, buyururlar."

- Mürşit kimi sever?

— "Allah güzeldir, güzelliği sever. Kalbi pâk, güzel olan evlâtlarını sever. Mürşit, mürşidi seveni sever. O da ne demektir? İşaretleri dâire-sinde gideni sever, demektir."

-Aşkın nihayeti var mıdır?

- "Aşk, Allah'ın sıfatıdır. Neticesi, nihayeti olmaz.

Cenâb-ı Hak: Ben kullarımı iki kısma ayırdım. Birini aşkıma, di-

gerini ibâdetime tahsis ettim, buyurur.

İkisi de makbul, ikisi de sevgililer yolu. Amma ibâdette kulluk zevki var, aşkta ise, aşktan başka bir arzu bir zevk mevcut değildir.

Aşk yolu belâlıdır
Her kârı cefalıdır
Canından ümidin kes
Cânâna irem dersen

Elbet aşk yolu güç yoldur. Can pazarıdır. Mîraç'ta, Cebrail Aleyhisselâm'ın: Ben geçemem, daha ileri gidersem yanarım... dediği, Efendimiz'in ise: Ko yanarsam ben yanayım! buyurduğu yol bu yoldur."

- Cenâb-ı Hak hayır işleyen kullarını severmiş. Biz âciz kullar ne hayır işleyebiliriz Efendim ?

- "Hayıra niyet etmek de hayır işlemektir. Cenâb-ı Hak, niyete ve kalbe bakar."

- Merhamet muhabbetten mi gelir Efendim?

- "Muhabbetle merhamet başka başka şeylerdir. Biri sevmek, diğeri acımaktır. İnsan merhamet ve şefkatle mükelleftir. Bir kâfire de merhamet gerekir. Sevmek değil."

- Tahrîme ne demektir Efendim?

- "Tahrîme, haram etmek demektir. Namaza durduğun vakit konuşmak, gülmek ve emsali bir harekette bulunabilir misin? Tekbîre de tahrîme denilmesi şunun içindir ki, namaza duran kimse Allahü ekber demekle nefsinin arzularını kesip kurban ediyor. Onun için kendini salât-ı dâimede bilen murakabe ve müşahede sahipleri için haram şeylerden sakınmak tabiîdir."

- Bir kimse namazda iken herhangi bir kaza zuhur etse, namazı bozmak caiz midir?

- "Evet. Cenâb-ı Hak kazadan kaçınınız buyuruyor. Meselâ bir

ateş zuhur etmiş, zelzele olmuş, namazını bozarsın. Amma Cenâb-ı Hakk'ın öyle kulları vardır ki onlar hiçbir şeyle namazlarından fariğ olamazlar. Fakat onların yaptığını herkes yapamaz. Bize göre bozmak, onlara göre bozmamak caizdir."

- Gönül kıranın hâli nice olur?

- "Gönül başka kalp başkadır. Kalp herkeste vardır. Saf, temiz ve mahzun kalpler vardır. Bunları inciten elbette cezasını görür. Yahûdiymiş, hıristiyanmış, kedi, köpek, domuzmuş ayıramazsın. Derviş kişi hiçbirine haksızlık edemez. Çünkü hepsinin sahibi ve halikı Allah'tır. Haksız muamele etmek her vakit insan için pişmanlığı muciptir. Kalp kıranın îmânı gitmez amma dünyâsı harap kendi perişan olur.

Bir de ehlullâhın gönlüne dokunmak vardır ki bunu yapan ne dünyâda ne âhirette felah bulur. Gayretullah oku o kimsenin ya îmânına ya cesedine vurur. Cesedine vurursa, ölür kurtulur. Fakat îmânına vurursa, maazallah imansız gider. Onun için dikkatli, basiretli, uyanık olmak gerek.

Softalıktan dervişliğe girmiş bir adam varmış. Günün birinde hacca gitmek için şeyhinden müsâade istemiş. Fakat izin yerine: Bu sene gitmesen daha iyi olur, cevâbını almış. Derviş ise: Arkadaşlarımla karar vermiştik diye ısrar edince şeyhi de: Pek âlâ, git öyleyse! demiş.

Ne ise, hoca hacca gitmiş. Bir gün Beytullah'ta cemâatle namaz kılarlarken, imam bir âyeti yanlış okumuş. Hoca hemen bu yanlışı yüksek sesle tashih etmiş ve namazdan sonra da cemâate hitap ederek: Ey

cemâat, biliniz ki imam yanlış okudu namazınız fasit oldu, tekrar kılmalısınız! demiş. Cemâat de: Siz imamet ederseniz kılarız! demişler ve böylece de hoca namazı kıldırmış. Zaman geçip de memleketine avdet ettiğinde, şeyhini ziyaret ettiği zaman kendisine: Ne var ne yok, anlat bakalım, diyen efendisine hâdiseyi kemâl-i fahr ile nakletmiş ve bu hareketinden dolayı takdir beklerken, hikâyeyi dinleyen şeyh efendi: İmamın hatâsı karşısında hiç kimseden ses çıkmadığı halde senin müdâhalen büyük edepsizliktir. O gün senin sağında namaz kılan zat kutbu 1-aktâb idi. Solundaki ise falan mübarek kimse idi. Eğer o yanlışın tashihi lâzım olsaydı, bunu onlar yaparlardı. Böyle bir küstahlıkta bulunduğun ve imamı Allah'ın evinde mahcup edip kalbini kırdığın için Cenâb-ı Hak da seni huzûr-ı ilâhîsinden kovdu, çık dışarı., bir daha buraya gelme! demiş.

Şimdi bu adam hacca gitmek için şeyhinden mi izin almıştır, hayır

nefsinden!

Bizim İzzeddin Hümâyî Bey'in dâmâdı kuvvetli bir hafızdır. Dergâhlar açık iken, mihraba gelip namaz kıldırmak istermiş. Halbuki etrafta pek çok hafız olduğu için kendisine sıra gelmediğinden canı sıkılırmış. Bir gün buyurun dedik. Namaza başlandı. Fakat Fâtiha-yı Şerîfe'yi okurken: Elhamdülillâhi Rabbil âlemin... dedi ve arkasını getiremeyerek kaldı. Her gün kaç defalar okuduğumuz Fâtiha'yı, koca bir hafızın yanılarak unutması, nefsine itimâdından gayri neden olabilir?

Meselâ, Kur'ân-ı Kerîm okumaktan maksat, mânâsını anlayıp onunla amel etmektir. Yoksa bu gaye hâsıl olmadıktan sonra makine, aynı işi senden daha âlâ yapar. O huruf ve ibareler, mânâya ermek için bir köprüdür. Kısırda kaldıktan sonra neye yarar? İşte bunun gibi, şeyhinin rızâsı hilâfına hacca giden derviş de kısırda kalmış, mânâdan bir koku duymamıştır.

Şunu da hemen ilâve edelim ki, Fâtiha'yı şaşıran hafızı da size bir misal ve ibret dersi olsun diye anlattım. Yoksa maksadım o zavallıları ayıplamak değildir."

- İlimde câhil olanın ibâdet ve tâatı noksan mıdır 1 ?

- "Tabiî. Bilerek bir kere Allah demek cehl ile bin defa Allah de-

mekten evlâdır. İlim demek kitapları yutmak demek değildir. İlimden maksat, insanlık ve irfandır.

İrfansız ve bilgisiz olarak sabahlara kadar tekkelerde zikretmişsin ne fayda? Cehl ile Allah demekten ne çıkar? Semahaneye bir gramofon koysan, oradaki zikri hem de şeyhinin sesiyle içine alır. Ve istediğin zaman sana tekrarlar. Amma bir gramofon plağında, bir makinede insanda olan irfan, ilim ve muhabbet var mıdır?"

Cenâb-ı Hak âhirette kullarına ne suretle tecellî edecek 1 ?

"Dünyâda ne ile ve kiminle meşgul ise ondan tecellî edecek.

Hırstan gazaptan ne suretle halâs olunur Efendim?

"Gıdasını vermemekle."

- Aşkın akılla alâkası yoktur buyuruluyor. Bakıyorum ariflerde

akıl ziyâde. Arifler âşık değil midir 1 ?

- "Arifler aşkın cünun devresini geçmişler de arif olmuşlardır. Amma arif de üç kısımdır. Biri dünya arifi, biri âhiret arifi, biri de hakikat arifidir."

-Kesrette vahdeti, vahdette kesreti görmek nasıl olur Efendim 1 ?

- "Bir buğday tanesi tek bir tane iken, başak olunca birçok olduğu gibi, siz hepiniz aynı kitabın sahîfelerisiniz. Size bakan hepinizde mürşidinizi görebilir. Mürşidiniz ise, Hz. Pîr'den, Hz. Peygamber'den ve Hz. Hak'tan aldığı feyzi her birinize, istidatlarınıza göre verir. O da sizde kendi hâlini görür. Keza siz de onda istidadınıza göre kendi nurunuzu görürsünüz."

- Seni Hak'tan ayıran perdelerin en kalını mahlûka bağlanıp kalmak buyrulmuş olmasının sebebi nedir?

- "Burada mahlûktan maksat dünya ve dünya muhabbetidir. Yoksa, evlâdının terbiyesi, evinin hizmet ve idaresi gibi meşgale, Allah'ı

unutmamak şartıyla makbul işlerdendir."

- Dünyâda namaz kılmayan âhirette de secde edemez buyrulmasından maksat namazın zahiri midir, hakikati midir?

- "Namazın hakikatini bilen için zahirini de bilmek ve icra eylemek lâzımdır. Zahirde namaz kılmayan hakikatte de kılamaz.

Namaz, huzur, huşu, murakabe ve müşahede ile kılınmalıdır. Yoksa, dünyâyı arkana atmadan kılınan namaz, namaz olmaz."

-Aşk ve sadâkat hakkında ne buyurulur?

- "Her âşık sâdıktır. Lâkin her sâdık kimse âşık değildir. Her nebi velîdir. Fakat her velîde nebîlik yoktur."

- ismail Aleyhisselâm ten, İbrahim Aleyhisselâm can gibidir.

Güya can, nefsin şehvet gerdanını kesmek için Allâhü ekber diyor, buy-
rulmuş, izah eder misiniz?

- "Namaz kılan kimse Besmele-i Şerifi çekip namaza durunca Al-
lâhü ekber demekle, İbrahim gibi olan ruh, İsmail gibi olan nefsin şeh-
vet gerdanını katlediyor. İki elini kaldırmakla, iki cihandan geçiyor. El-
lerini göğsüne koymakla, kalbini mâsivâdan temizliyor. Onun için ruh,
Hz. Halil gibidir; nefs ise Hz. İsmail gibidir."

- Kendi vücûdun kitabını oku, buyruluyor. O kitabı ne suretle
okumalı?

- "Bu, kalbinde gizli olan, Hakk'ın emânetini bul demektir. İnsan
bir kitâb-ı mübîndir ki, dünya ve âhiret ona sığınıştır. Şu halde eline
külüngü al, fena ahlâklarını kazımaya başla. Her tabakada bir yeni
ilerleme görülür. Evvelâ toprak, sonra kil, bakarsın sonra da su çıkıve-

rir. İşte kendi kitabını okumaktan maksat, marifettir. Yâni nefsini bilmektir."

-Allah'tan başka kimseye secde edilir mi?

- "Secde, Allah'tan başka kimseye olmaz. Bu secde de iki türlüdür. Biri Allah'a olan secde, diğeri de Allah'ın emriyle meleklerin, Hz. Adem'e ettikleri hürmet secdesidir ki, başlarını kaldırdıkları zaman Hz. Adem'de Allah'ın tecellîsini görerek tekrar secdeye vardılar."

- Bir kimse elde ettiği mertebeden düşecek olsa, bir daha terakki edemez mi?

- "Niçin edemesin? Düşmez kalkmaz bir Allah. Kul hatâ edebilir. Allah ganîdir. Çalışanı yalvaranı mahrum etmez. Düştüğünü anlayıp, öyle de battık böyle de battık, deyip oturmak olmaz. Gafûrü'r-rahîm olan Allah affetmeye bahane arar. Bir gün olur, beni de affeder deyip, ümit kesmeden çalışmalıdır. Nefs-i emmâreye kadar düşeni bile yüksek mertebelere çıkarır."

-Resim bulunan odada namaz kılmak caiz midir?

SOHBETLER 623

- "Resim olan odada neden namaz kılınmasın? Yalnız resime karşı kılınmaz. Lâkin sen ona dikkat et ki, kalbin odasında resim bulunmasın. Ne tuhaf değil mi? Odalardaki resime dikkat edilir de, kalplerde bulunan suretlere, putlara dikkat edilmez."

- ilme ve akla sahip olan bir kimse, nasıl oluyor da nefsine uyuyor? Acaba bir güvenecek nokta mı var ki, ona güveniyor?

- "Ona sen de şaş, ben de şaşayım.

Bir gün Nasreddin Hoca bir bostandan sebze çalmaya girmiş. Lahanaları pırasaları çuvala doldurmuş. Bahçıvan görüp, sen buraya ne suretle girdin, diye üstüne gelince, rüzgâr attı demiş. Ya bu sebzeleri kim kopardı deyince, rüzgâr beni salladı, ben de onlara tütündüm de-

miş. Çuvala kim doldurdu diye sorunca da, ona sen de şaş, ben de şaşayım demiş.

Bir âkil kimsenin nefsine uyması şaşılacak şeydir. Amma bunda da Allah'ın kuvveti ve kudreti görülür. Öyle ki Cenâb-ı Hak hidâyet etmezse, kul hiçbir şey yapamaz. Onun için Allah'ın lutfundan gayri, ne akla ne de ilme güvenmek caizdir."

- Bir müride, mürşidi dört yerde yetişir. Biri hâlet-i nezide yâni ölüm döşeğinde, diğeri kabirde, üçüncüsü sıratta, dördüncüsü mizanda, deniyor. Dünyâda iken, ölmeden evvel ölmüş kimselere bu dört yerde tekrar sual sorulacak mı?

- "Hayır. Evvelce de söylemiştik. Ölmeden evvel ölenlerin suâli, hesabı dünyâda tamam olur. Çünkü o kimse bir avuç vücûdu suyunu vahdet denizine karıştırıp eritmiştir."

- Hikmet ne demektir?

- "Hikmetten maksat hakikattir. Vehim ve hayal, hikmet ve

hakikatin önüne perde olur."

- Salih Aleyhi s selâm' in kalbinde Allah'ın emâneti olan bir nâka (deve yavrusu) vardı. Bir gün o kalpte gizlenmiş olan sır nâkası meydana çıkınca tecelli bulutlarından Cenâb-ı Hak, muhabbet yağmuru

yağdırdı. Bu suretle o kalp sahibi Hakk'ın has bahçelerinde ilâhî sırların meyvalarını topladı ve bunları görüp gözlemenin leziz bir pınar gibi olan suyundan kana kana içti, diye Mesnevî-i Şerifte bir izah var. Açıklar mısınız Efendim?

- "O sır nâkası, sâde Hz. Salih'te değil sende de var, bende de var. Bir kimse sülükte kemâle eriştikçe, taş gibi olan kalbinden o sır nâkası zuhur eder. Ve gönül bahçesinden irfan güllerini ve îman sümbüllerini otlar ve Hakk'ın esrarı menbaından kana kana içer."

- Bir kimsenin yolunda ilerlemesi için, kâmil bir rehbere ihtiyâcı olmaması düşünülemez. Ancak onun irşat ve yardımıyle bir taş gibi olan kalbin yumuşaması mümkün.

- "Kâmil insan zamanın Salih'idir.

Amma şu da var ki kendini her mürşit zanneden mürşit olamaz. Onun için Mısrî-i Niyâzî:

Her mürşide el verme yolun sarpa uğratır
Mürşidi kâmil olanın yolu âsân imiş,

buyurur."

- Gaflet ne demektir?

- "Gaflet, Allah'a sadakatsizlik demektir. Çok, çok ibâdet et, tâatta bulun. Fakat bir zaman gaflete düştün mü hepsi mahvolur gider. Küçük de olsa sadakatsizlik her şeyi mahveder."

- Cenâb-ı Hak hadîs-i kudsîde: Ben bir gizli hazîneydim, istedim ki bilineyim, buyurmuş. Allah bizim kendisini bilmemizle bir şey kazanmaz. Kulları bilse de bilmese de Allah, gene o Allah değil mi?

- "Bu sözünle sen bize, kendimize bir vücut veriyorsun. Halbuki biz ve bütün mevcudat esasen hayalden ibaretiz. Evvel ve âhir Cenâb-ı Hak'tan gayrı bir şey yoktur. Ben bir gizli hazîneydim, istedim ki bilineyim, buyurduğu zaman, nasıl kendisiyle beraber kimse yok idiyse, şimdi şu dakikada da gene öyledir. O zamanla bu zaman arasındaki fark ancak Hakkın gizlilikten zahire çıkmasından ibarettir. Zahir de odur, bâtın da o. Evvel de odur, âhir de o.

İstedim ki bilineyim'den maksat, Cenab-ı Hakk'ın kendi kendine tecellî etmesidir. Bir şeftali ağacı çekirdek iken, ondan dallar yapraklar ve meyveler zuhur ediyor. Ağaç başka çekirdek başka mıdır? Görünüş-

te başka, esasta ise birdir."

-İnsan kalbinden bir pencere açmalı deniyor. Bu ne suretle olur?

- "Her halde duymuşsundur. İnsan öldükten sonra kabrinde bir pencere açılır. Eğer iyi bir kimse ise cennet tarafına, fena ahlâklı ise cehennem tarafına açılır, derler.

İşte biz de kabre girmezden evvel vücûdumuz kabrinde bir pencere açmaya bakalım. Yâni Cenâb-ı Hakk'm birliğine yol bulalım. Tâ ki Hakkın hakikat ve sırları içeri aksetsin. Kalp ayna gibidir. Bu ayna ne kadar temiz ve tozsuz olursa o ölçüde cemâli gösterir. Öyle kalpler vardır ki her hakikat buraya akseder."

- Kul küllün min indillâh * sırrı nedir?

- "De yâ Habîb'im. Her şey Cenâb-ı Hakkın ind-i sübhânîsinde, yâni Allah'ın iktidarı elindedir. Bunu hal ile bildin mi sana kimsenin bir şey yapamayacağını da bilirsin. İşte en yakın nümûne Türkiye'nin bu günkü hâlidir. Karşı taraf en mükemmel harp techîzâtiyle, topu, tüfeği ve tayyâresiyle geldiği halde bir avuç Türk askerine mağlûp oldu. Bu, Allah'tan değil de senin topun tüfeğinden mi idi? Hakk'ın kudretini

bilmek çalışmaktan fariğ olmayı değil, gayret kemerini bağlamayı gerektirir. Çünkü insanın kıymeti himmetiyle ölçülür. Allah bir işi murat etti mi sebeplerini de ona göre halkeder. Nemrûd'u bir sivrisineğin helak ettiği gibi, Yunana da bir maymunla neler yaptı?

Allah'ın kuvvet ve kudreti her asırda aşikârdır. Gözün açık olursa, görürsün. Görene.. Kör'e ne? Hüküm galibindir denirse de hüküm Allah'ın hükmüdür, hakikati vardır. Fakat insanlar ibret almazlarsa, ne yapalım?"

-Hayât-ı tayyibe nedir?

- "İnsanların dünyâya gelmelerinden maksat kendilerini öğrenmek, bu suretle de Cenâb-ı Hakk'ı bilmektir. Kim ki Allah'a kavuşmak isterse, ef âlini Hakk'ın ef âlinde, sıfatını Hakkın sıfatında, zâtını da gene Hakk'ın zâtında fâni etsin. İşte o zaman hayât-ı tayyibeyle dirilip ölmezlerden olurlar ve bu kimseler için korku ve endîşe yoktur. Eğer

1- Nisa sûresi, 78. âyet.

bir kimsenin gözü bu dünyâda iken ilâhî hakikatlere açılmazsa, öteki dünyâda da kör kalacağına şüphe edilemez."

- insanın insanlığı irfan iledir, buyrulmuş. İrfan nedir 1 ?

- "İrfan, gayret ve himmetin semeresidir, mahsûlüdür. Meselâ odun yanıyor. Semeresi nedir? Isıtmaktır. Meselâ elinde bir saz âleti var. Onun semeresi de senin bunu öğrenmendir ki, işte irfandır.

Tarikatta irfan ise, lâ ilahe illallah diyebilmek, yâni bütün mevcudatı birlemektir.

Arife eşyada esma görünür.
Cümle esmada müsemmâ görünür.

sırrına erip, bunu hal ile bilmek, işte irfandır. Yoksa, plak gibi söylemek değil."

*

- Güneş doğunca idare kandiline lüzum kalmaz, buyuruluyor. Hakikat dâima aşikâr iken görememenin hikmeti nedir?

- "Güneş doğunca, değil idare kandili yıldızlar bile kayboluyor. Demek ki hakikat güneşi doğunca da idare kandili gibi olan vücûdun yok olur. Ama o hakikati görmek kolay mı? Onu görmek için nefsin nevasından geçmek lâzımdır. Eğer o hakikati görsek her taraf süt limanlık olurdu."

- Tarikat erbabı bazen kesretle çoklukla meşgul olmaya sevkolunuyor. Sebebi nedir Efendim?

- "Cenâb-ı Hak buyuruyor ki: İnsanlar zannederler mi ki, biz Allah'ı ve âhireti biliriz demekle bırakılırlar. Biz onları hastalıkla, yoklukla, evlâtlarını ellerinden almakla, arzularını vermemekle imtihan ederiz. Tâ ki, hangisi doğrucudur, hangisi yalancıdır, meydana çıksın diye. Gerçi biz onların hangisi sâdık, hangisi yalancıdır, biliriz. Lâkin bunu kendilerini, kendilerine bildirmek için yaparız 1 .

İşte çokluğa salınan kimselerin de, çokluk içinde birliği bulup şa-

sırmamaları lâzımdır."

Kıyamet sûresi, 36. âyet; Muhammed sûresi, 31. âyet; Bakara sûresi, 155. âyet.

- Güneş doğunca idare kandiline lüzum kalmaz, buyrulmuştu. Evet, hakikat meydanda. Güneş doğmuş. İdare kandilini de söndürdük. Lâkin o hakikata yaklaşmaya, hatâlarımız mâni oluyor. İşte o yaklaşma lutfunu sizden bekliyoruz:

- "Kulun hatâ işlememesi kabil değildir. Mücevheri yontarak nasıl pırlanta hâline getiriyorlarsa, mürşitler de o pürüzleri, manevî illetleri tedaviye, düzeltmeye memurdurlar. Hekimler hastalıkları nasıl tedâvî ediyorlarsa, ruh tabibi olan mürşitler de mânevi illetleri öylece şifâlandırırlar. Lâkin söz dinlemek şarttır.

Mektebe gittiğim vakit hiçbir şey bilmiyordum. Hocamın sözünü dinlemek, cümle arzularımı hocamın arzusunda fâni etmekle birçok

şeyler öğrendim. Meselâ: Benim arzum sabahleyin geç kalkmaktı; hocamın emri üzere erken kalktım. Benim arzum bütün gün oyun oynamaktı, oyunlarımı terkedip, mektebe devam ettim. Yâni kendi istek ve heveslerimden geçip, hocamın çizdiği yolda yürümek suretiyle talebelik hayâtımı düzenlemiş oldum.

İrfan mektebi olan tarikat de böyledir. Muvaffak olabilmek için, kendisine gösterilen yolda yürümek lâzımdır."

- Güzel sesin kalbe tesir etmesinin hikmeti nedir 1 ?

— "Cenâb-ı Hakkın Elestte: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? hitabının; cüz'i surette bile olsa, benzerliği yüzündendir. Sanki deryadan alınmış bir kova su gibidir.

- Kalbe gelen lüzumsuz düşünceleri çıkarmak pek güç oluyor:

- "Bu güçlüğün sebebi o kalpte aşkın olmamasındandır. Gönlünde ilâhî aşk olana her şey kolaydır."

*

- Bir sâlik bir kimseye iyilik etse de, sonra o iyilik ettiği kimseden kötülük görse, bu o sâlikin nefsinden midir?

- "Hayır. Hz. Ali Efendimiz buyurmuşlardır ki, iyilik ettiğin kimse leîm ise zararından sakın. Çünkü yaptığın iyiliğin kadrini bilmez, sana zararı dokunur. Bir kerîme tokat vurduğun zaman, tesiri nasıl kötü olursa, bir leîme de iyilik ettiğin zaman, bu iyilik ona da aynen kötü tesir eder.

Senin nefsin de böyle leîmdir. Seni Allah yolundan uzaklaştırmaya çalışır."

1- A'râf sûresi, 172. âyet

Haya ne demektir'?

"Haya, her yerde Hakk'ı görmektir.

- Bir görmek, bir işitmek, bir bilmek için nefs şeytanından kurtulmak mı lâzımdır?

- "Birlik yâni vahdet mertebesini bulmuş kimseye şeytan karışmaz. Bu mertebeyi bulanlar Allah'ın velîleridir. Onlar için korku ve hüzün yoktur. Kendilerinden çıkmış, muratsız kalmışlardır. Korku, nefsinden soyunamayanlardadır. Diğerleri ise, lâ ilahe illallah sırrına mazhar olmuşlardır."

- Manevî rızk hususunda da kanâat lâzım mıdır?

- "Manevî rızk için kanâat olmaz. Allah'ın hazînesi kulun hazînesi gibi değildir. Sarfolundukça meydana çıkar, artar eksilmez. Cenâb-ı Hak: De yâ Habîb'im, benim ilmimi ziyâde et! 1 buyuruyor. Neden Cenâb-ı Hakk'ın feyz-i nurunu istemeyeyim? İlâhî tecellîye nihayet yoktur ki."

- Taklit ne demektir?

- "Biz yolcuyuz. Nereye gidiyoruz? Hakka gidiyoruz. İşte bu söz şirk sözüdür. Hak bizden uzak değil ki ona gidelim. Lâkin beşeriyetteyiz. Böyle söylemek îcap eder. Nefsimizden kalbimize sefer ediyoruz. Onun için, nefsimize uyup boş şeyler ile vakit geçirmemek lâzımdır. Taklit, şuhûda ermemek; Hak'tan gayri görmek, Hak'tan gayri işitmektir. Onun için içtihatlar hep zan üzre kalmıştır, ancak tahkîka erenler hakikate vâsıl olmuşlardır."

-Nefsini bilmek ne demektir?

- "Sen nesin? Vücûdunda varlığında Cenâb-ı Hakk'ın âyetleri kendini göstermiştir. Hak bize şah damarımızdan daha yakındır. Biz kendimizi bildik mi, Allah'ın ilmi meydana çıkar. Hal olarak bunu bilen ise, nefsini bilmiş demektir."

1- Tâhâ sûresi, 114. âyet.

- Hayrihi ve şerrihi inin Allâhi Tealâ diyor ve sonra da, Cenâb-ı Hak zulümden münezzehtir diyoruz. Bunu nasıl izah ederiz?

- "Cenâb-ı Hak haliktır, yaratıcıdır. Hayrı da şerri de yaratan odur. Amma hayıra rızâsı vardır. Şerre rızâsı yoktur. İrâdeni kullan, şerre gitme, hayıra yürü."

- Bâzı kimseler bütün zamanlarını ibâdete tahsis ediyorlar. Bu doğru mudur?

- "Muâviye çok ibâdet ederdi. Bir gün Resûlullah Efendimiz: Yâ Muâviye çok ibâdet ediyorsun. Amma bir zevk duygun yok. İbâdetin az olsun, fakat duygulu olsun. Senin vazifen beş vakit namaz kılmaktır buyurmuştur.

Her şeyden evvel lâzım olan irfan ve temiz ahlâktır. Böylece de kendini bilmeye, kendini görmeye ve kalbini temizlemeye çalışmaktır. Sabahlara kadar namaz kılan kimse olur ki bir gün usanır. Hacı Meh-

met isminde çok namaz kılan birisi varmış. Bunu bilen muzibin biri ta-
van arasına saklanmış. Tam namazını kılıp yattığı sırada tavandaki
muzip adam: Yâ Hacı Mehmet kum salli 2 demiş, Hacı Mehmet gâibden
geldiğini sandığı bu sese, peki yâ Rabbi'ciğim, deyip kalkmış. Abdest
tazeleyip, namaz kılmış, tekrar yatmış. Fakat aradan beş on dakika
geçtikten sonra, aynı ses Hacı Mehmet'i bir kere daha namaza davet et-
miş. Adamcağız gene kalkmış, tekrar namaz kılmış ve yatmış. Ancak
"kum salli"lerin arkası kesilmeyince, yorgunluktan tâkâti kesilen Hacı
Mehmet: Usandı yâ Rabbi'ciğim, diyerek muzibin dâvetine icabet etmez
olmuş.

Onun için az olsun da devamlı ve zevkli olsun. Her şeyde ifrat,
şûle-i hayâtı tez söndürür."

-Bir sâlik derecesinden düştüğünü farkedebilir mi?

- "Sâlikin derecesinden düşüp düşmemesiyle kayıtlanmasına lü-
zum yoktur. Bu gibi düşünceler vakit kaybetmekten ibarettir. Onun
gördüğü bir, taptığı bir olmalıdır. Mertebe, derece gibi basit şeyler üs-

1- Hayır ve şer Allah'tandır.

2- Kalk, namaz kıl!

630

tünde durmasına lüzum yoktur. Maamâfih beşeriyet haliyle bir kabahat işleyip farkına varsa, bir daha aynı hatâyı yapmamaya dikkat ederek, Allah'ın lutfu keremine sığınır ve affedileceğinden ümidini kesmez."

- Ashaptan birine gece namazı hakkında ne buyurursunuz diye fikrini sormuşlar. Gündüz Allah'tan kork, gece de uyu buyurmuş.

- "Ne güzel cevap. Yâni gündüz Hakk'ın yolunda yürü, geceyi düşünme uyu, zarar yok. Çünkü ömrünü uyanıklıkla geçiren kimsenin uykusu da ibâdettir."

- Sâde ilim lezzetiyle iktifa edip, amel acılığını tatmadan kemâle erilir mi?

- "Faraza seni sıtma tutuyor. Doktora gittin, reçetene kinin yazdı. Bunu almakla hastalığın geçecek dedi. Sen de ilmen bunun böyle olduğunu bildin. Fakat o kininin acılığını tatmadan ve böylece de hastalığını defetmeden ilâcın tesirini yaşayarak bilmiş olmazsın.

Şu da var ki, o amelin acılığını hissetmeden ilâcı yutan müstesnalar da vardır. Bunlara âşıklar denir. Nasıl ki acı kinin kaşe içinde acılığını hissettirmezse, o amelin acılığını da lutf-ı rabbani içinde kabul edenler böylece müteessir olmazlar."

- Kul, ne kadar dünyâdan uzaklaşmak istese, dünyânın ona musallat olması nefsinden midir?

- "Sen ne kadar dünyânın arkasından koşmak istersen, o kadar senden kaçar. Sen ondan ne kadar kaçarsan, o senin esirin ve benden olur."

- Teşbih ve takdis arasında fark var mıdır?

- "Hal etmez isen, bunların ikisinin de faydası yoktur. Maksat Allah'ı bulmak, bilmek ve tapmaktır. O hâsıl olmadıktan sonra, teşbihin de tehlîlin de heba olur gider. Allah sizin teşbihinize takdisinize bakmaz ancak kalbinize bakar. Şu halde işe oradan başlamak lâzımdır."

- Kulun bütün ibâdetlerini bir anlık gafletin mahvettiği buyuruluyor. Biz ise, daimî gaflet üzereyiz. Hâlimiz ne olacak?

- "O gafletten maksat Cenâb-ı Hakka sadâkat, vefa ve teslimiyette noksandır. Alelade kusur demek değildir. Meselâ bir kimse mürşidine elli sene yalan söylememiş, fakat bir gün söylemiş. Veya bir kadın zevcine yirmi sene sadâkatle arkadaşlık etmiş, fakat bir gün bir yabancıya meyletmiş olsa, elbette bu gafleti baştaki kazançlarını alıp götürür.

Bir de Hakk'ın yakını olan kullar vardır ki, onlar bütün dünya ile muamelelerini mürşitleriyle muamele bilirler. Mürşitle muamelenin de Cenâb-ı Hakka dayandığına inandıkları için, bütün âlemle olan alış veriş ve münâsebetlerini Allah'la yaptıklarını bildiklerinden gaflete düşmemeyi ibâdetin tâ kendisi kabul ederler."

- Emrolunduğun üzre istikâmet eyle 1 âyet-i kerîmesi nazil olduğu zaman, Resûlullah Efendimiz, Hûd sûresi saçımı ağarttı, buyurmuşlar. Emrolunduğu üzere istikâmet eylemek, Resûlullah' a zor gelemeyeceğinden, bu sözü acaba bizi irşat için mi söylemiş olmalıdır?

- "Şüphesiz. Amma gene düşün ki, bu söz Allah'ın sevgilisinin ağzından çıkıyor. Zîra yakınlık ne kadar fazlalaşırsa, korku da o nisbette artar. Meselâ bir pâdişâhın veziri mi ondan korkar, yoksa küçük bir çocuk mu? Tabiî ki vezirin korkusu büyüktür. Çocukta ise pâdişâhın büyüklüğünü idrâk edecek kafa yoktur ki korksun. Onun için de huzurunda çocukluğun bütün icaplarını yapar. Hoplar, zıplar. Hattâ tabiî ihtiyaçlarını dahi yapabilir. İşte ak sakallı fakat ruhu çocuk kalmış olanların da, Cenâb-ı Hakka karşı tutumları budur.

Aslanın biri bir ahıra girerek uyumuş. Akşam olup ineğin sahibi içeri girdiği zaman, kendi ineği zannı ile aslanı okşamaya başlamış. As-

lan ise, gün doğsun da bir bak, benim kim olduğumu anlayınca okşar mısın, kaçar mısın, görelim, demiş."

- Herkesin hâli iyi veya kötü kendi kıymetini aşikâr eyliyor:

1- Hûd sûresi, 112. âyet.

- "Tabiî senin kıymetin amellerinden belli olur. İyi şeyler iyi kimseler içindir. Kötü kimseden iyi şey zuhur etmez. İyi kimselerden de iyi şeyler zuhur eder. Beşeriyet îcâbı iyi insandan bir kötü muamele zuhur etse bile bu arızîdir.

Siz bu kadar kardeşsiniz. Ve her biriniz acaba kibir ediyor muyum, tecessüs eyliyor muyum, yalan söylüyor muyum diye kendinizi

yokluyorsunuz. Fiillerini bu tartış, bu muhasebe Hak yolu yolcularına nasip olmuş bir kazançtır.

Dünya ehli ise âlemin dedisine kodusuna, gaflet ve nisyânına öylesine dalmışlardır ki, tabakhanede çalışanların bir müddet sonra o kötü kokuyu duymaz hâle gelişleri gibi, içinde bulundukları çeşitli kötülüklerin taaffününü hissetmez olurlar. Ama çalıştıkları yerden dışarı çıkınca, temiz havada yaşayanlar onların üstüne sinmiş olan bu kokuyu derhal farkederler."

-Yâ Rab seni bilmeye kadir mi olur ben
Bilse bilir ancak seni sen, bensiz olan ben.
buyrulmuş. Bensiz olan ben ne elemektir Efendim'?

- "İnsanın iki benliği vardır. Biri nefsiyle olan benliği, diğeri de hakîkî manevî benliğidir.

Sen çok şeysin, Hak ve hakîkat benliğiyle. Hiçbir şey değilsin nefsânî benliğinle."

- Seven kimse Allah'ından sevilmek talep edebilir mi?

- "Aşkın dereceleri vardır. Sevgiyi meyveye benzetirsek, yeşil kabuğu, dış kabuğu, iç kabuğu ve bir de zarı olduğunu görürüz. Eğer sen de cevizin yeşil kabuğunda isen, isteyebilirsin. Ama lübbe ermişsen isteyemezsin. Çünkü gerçek âşıkta arzu kalmaz. Çünkü kendi kalmamıştır. Mademki âşık olmuştur, bu aşkın içinde sevilmek de mevcuttur. Zîra senin sevmekliğin aynı sevilmekliğindir. Eğer sen sevümeseydin, sevemezdin."

-Nefsin şehvet gerdanını katletmeye niyet eden zayıf akıllı kimseye, nefs-i emmâre, sûret-i haktan görünüp hücumlara başlar buyurulmuştu.

- "Dünyâdan yüzünü çevirip, Hak yoluna girmeye niyet eden kim-

senin karşısına nefs-i emmâre çıkıp aldatmaya koyulur. Şayet onu, şahsî ihtirasları tarafından yakalayamazsa, çocuğundan, erkekse karı-

sından, kadınsa kocasından, akraba veya ahbabından hulâsa her taraftan hücumlar ederek girdiği yolu kötüler. Ama sen ilâhî muhabbetle zırhlanmış isen, şeytanın, gönlüne yol bulması mümkün değildir."

- Elinden, dilinden, gözünden, belinden halk rahat olsun buyurulmuş olmasının sebebi nedir?

- "Kimseyi incitme demek. Elinle, kalbinle herkese muhabbet et demek.

Fakat bu muhabbet "celâl" sıfatıyla gelmiş olanlara emniyet göstermek demek değildir. Nefret etme, hürmet eyle. Şu da var ki yılan ve akrep gibi celâl suretinde yaratılmış mahlûklar dahi, kendilerine fenalık etmeyeceğinden emin olsalar kötülük yapmazlar. Bu da ayrı bir mes'eledir. Yapmazlar; çünkü bütün mahlûkâtın halikı birdir. Başka Tanrı yok ki. Biz dervişiz, kimseyle kavgamız yoktur. Yılan tabiatlı kimseden kaç, lâkin tahkir etme."

- İyi olmak istiyoruz, neden olamıyoruz? Acaba kabiliyetimiz mi yok?

- "Biz iyi olmaya çalışmıyoruz, yok olmaya çalışıyoruz. Yok ol, demek dervişlikte hayır duadır. O oldu mu, her şey oldu demektir."

-Aşırı derece ferahlanmak caiz midir 1 ?

- "Bir şeye çok ferahlanmak iyi değildir. Derviş olana lâzım olan Cenâb-ı Hakk'ın vermiş olduğu ihsana şükretmektir. Çünkü veren de odur alan da odur. Bir gün Hz. Abdülkâdir vaaz buyuruyordu. Bir ev?-lâdınız dünyâya geldi diye haber getirdiler. Evvelden biliyordum buyurdular. Gene bir gün vaazda iken, çocuğun ölüm haberini getirdiler. Daha doğduğu gün biliyordum, buyurdular."

- Bazen terkettiğimiz kötü ahlâklarımızın yeniden zuhuruna şahit oluyoruz. Bunun hikmeti nedir?

- "Demek oluyor ki onları hal olarak bırakmamışsın. Cenâb-ı Hakk'a tövbe ve istiğfar etmek bir daha o hâle avdet etmemek demektir.

Bir gün Hz. Ali Efendimiz Kabe'de istiğfar eden bir adam görmüş ve ne yaptığını sorunca, hatâlarına tövbe ettiği cevâbını almış. Bunun üzerine Hz. Ali: İstiğfar edeceğine bir daha hatâ işleme, asıl tövbe budur, buyurmuş."

- Celâlimden yanan kalpte cemâlim hiç nihan olmaz, ne demektir?

- "Allah için ağlayan dâima Allah iledir. Hak uğrunda çilelere hastalıklara ve türlü imtihanlara mâruz kalan kimse elbette cemalden mahrum kalmaz.

Râhatıyle istedim vaslını kahretti bana
Derde düşüp ağlayınca güldü cananım benim,
ve gene:

Kim ki candan geçmez ise deyin bize yâr olmasın
Ar u ırzıyla gelip âşıklara bâr olmasın.

Bu dünya irfan pazarıdır. Bizim istediğimiz nakit ise candır. Candan maksat nedir dersen, senin kendiliğinden geçip, güzel ahlâkla ahlâklanmandır. Bu türlü can vermek ölümden çok güçtür. Çünkü ölüm bir kere gelir. Bunda ise her an can vermek vardır."

- Cenâb-ı Hak vaadinden dönmüyor. Lâkin müminler dönüyor:

- "Kâmil mü'min vaadinden hulfetmez, dönmez. Çünkü onun kalbi Allah'ın arşından daha geniştir. Onların hâline itiraz küfürdür. Kâmil mü'min diyor ki, ben hakikat Musa'sının elinde asayım. Mûsâ'm gizlidir, ben aşikârım. Kim beni sarsarsa, Musa'yı sarsmış demektir.

Vaadden şaşmak iki türlü olabilir. Biri Cenâb-ı Hak ezelde: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? dediği zaman ruhlar, belî, "evet", biz senin emrini tutarız, menettiğinden kaçarız diye karşılık verdiler. İşte bu vadi dünyâya gelip de yapmayana Resûlullah Efendimiz'in buyurduğu gibi: Kim ki vaadinden cayarsa yazıktır.

İkincisi mü'min kimse sözünün eridir. Vaad ettiğini behemahal

yerine getirmelidir. Bir şeyi veririm demek vaaddir. Veremeyeceğin, yapamayacağın bir şeyi söylemek yalancılıktır.

Allah vaadinden dönmediği gibi, kullar da vaadinden dönmemelidir."

- Kim ki ameliyle umduğu şeye vâsıl olacağını düşünürse, hatâ etmiş, buyuruluyor.

- "Cenâb-ı Hakkın muhabbetine ibâdeti dahi ortak etme. Onun saltanatı karşısında hiç idin, hiç olacaksın. Amelinle övünüp kendine bir kıymet verdikçe ve o amel yüzünden kazançlı çıkacağını umdukça, büyük hatâ işlemiş oluyor ve maksattan da uzaklaşmış bulunuyorsun. Seni hiçten var eden Allah'a karşı amelinle nasıl övünebilirsin? Ki onu sana ihsan eden de Hak'tır. Süleyman'a karıncanın bir karınca ayağı hediye getirmesi ne gülünçtür. Onun için kendinde bir vücut görmeyerek amel eyle. Zîra insanda aczden başka bir şey yoktur. Bunu bilmek her bilginin üstündedir."

- Cenâb-ı Hak kullarına günde yetmiş defa lebbeyk dermiş. Bu sedayı kullar duyabilirler mi?

- "Bunu düşünmeye lüzum yok. Eğer sen cân ü yürekten yâ Rab desen hissettiğin zevk, Cenâb-ı Hakk'ın lebbeykidir."

- Secde nedir?

- "Allah'a yaklaşmak secdeyle olur. Secdeden maksat da yokluktur. Çünkü Allah'a yakınlık yoklukla olur."

- Yokluk nedir?

- "Kul, Cenâb-ı Hakk'm azamet ve kudret-i sübhâniyesi karşısında zayıf ve âcizdir. Dâima Hakkın hükmündedir. Mademki vücûdun bir İaşeden ibarettir, o azamet-i sübhâniye ile aşinalık kur ve kendine ondan başka varlık verme. Mademki kudret Cenâb-ı Hakk'ındır, sen

aradan çık. Öyle yapmazsan şirke düşmüş olursun."

- Hz. Pîr buyurmuşlar ki, öyle bir mertebeye vardım ki, kalbime

636

isyan edersem, Allah'a isyan etmiş olurum:

- "Yâni kalbimi o suretle tasfiye eyledim ki orada Allah'tan başka bir şey yok demektir."

- Ölümü düşünmek dâima hoş olur mu? Ölüm düşüncesi insana korku veriyor:

- "Elbette hoş olur, neden olmasın?

-Âşıklara da ölümü düşünmek caiz midir Efendim?

- "Şimdi sen çamurdan Himalaya dağlarına çıktın. Yâni çamurlu bir sualden yükseklere tırmandın. Oraya âşıkları ne karıştırırsın? Âşıklar bir ölümde değil bir çok ölümler içindedirler. Dervişler için bu sual en ednâ bir sualdir. Allah hemen îman selâmeti versin ve kâmil mürşidin rızâsı dâiresinde can vermek nasip etsin. Sen onu düşün, ona bak, ona çalış.

Gariptir, ölümü kimse istemez. Hiç kimsenin kurtulamayacağı bir şey olduğu halde, insan ne kadar sıkıntıda olursa olsun, gene de ölümden kaçmak ister. İşte acz-i beşer."

- Sırat köprüsü için kıldan ince kılıçtan keskin deniyor. Dünyâda onun misâli nedir Efendim?

- "Tarikat demektir."

Ümit ve korkudan hangisi ruha aittir?

"İkisi de nefse aittir."

- İnsan bu dünyâya bütün nasibini ezelden kazanarak mı gelir? Mahrumlardan ise suçu ne?

- "Ezelde Cenâb-ı Hakk'ın nurundan kapamamışsan kabahat kimin? Zulmette kalman tabiîdir. Onun için ezelde saîd olan burda da saîddir. Ezelde şakî olan burda da şakidir. Hiç işitmedim ki bir kırmızı biber gül olsun."

- O halde cehd ü gayretten vaz mı geçeceğiz?

- "Cenâb-ı Hak herkese cüz'î irâde vermiş. Sen de bu irâdeni kötü yola sarfetme."

SOHBETLER 637

-Adalet nedir?

- "Adalet insanın insanlığı icâbıdır. Resûlullah Efendimiz: Bir saat adalet yetmiş sene ibâdetten efdâldir, buyuruyor."

- Bir şeyi ilme'l-yakîn bilmenin, ayne'l-yakîn bilmeye faydası var mıdır?

- "Vardır da yoktur da. Meselâ sen Medîne-i Münevvere 'yi görmemişsin. Oraya giden bir kimseden dinleyip bilgi edinmişsin. Böylece de ilmin, malûmatın olmuş demektir. O ilimden maksat görmekti. Nitekim gidip görüyorsun. O zaman ilme'l-yakîn, ayne'l-yakîn olmuş oluyor.

ilmen bilmek de faydadan hâlî değildir. Ama görmek, o bambaşka."

- Allah herşeyi bir sebebe bağlamıştır, isterse sebepsiz olarak da veremez mi?

- "Sen sebebi Hak'tan gayri mi zannediyorsun? Sebebe güvenme; fakat onu da Hakk'ın bir âleti olarak küçümseme. Meselâ eğer bu ilâcı almasaydım, iyileşemezdim demek münafık işidir. Esas ve hakikat ci-

hetiyle Allah'tan başka bir şeye ümit bağlayamazsın. Ancak Cenâb-ı Hakk'ın lutfu, filân sebepten zuhur etti, diyebilirsin.

Resûlullah Efendimiz bile: Mürebbî olmasaydı, Rabbimi bilemezdim buyuruyor. Hz. Ayşe Validemiz, hakkında âyet nazil olduğu vakit, Allah'a şükredince, pederi Ebû Bekir Hazretleri: Resûlullâh'a da şükret; çünkü onun hürmetine sen o devlete nail oldun, dedi. Efendimiz de: Vâsıtaya şükretmeyen Allah'a da şükretmiş olmaz, dedi.

Sebepler dediğimiz vâsıtalar da Allah'tan gayrı değildir."

- Cenâb-ı Hakk'ın muhabbeti hayat verici ve diriltici bir pınar gibidir. Bir kimseyi sevmeyi murat ederse o pınarın suyundan içirir. O sudan içen de hayat bulur:

- "Burada suyun bâtınî mânâsı kâmil insandır. Allah bir kulunu sevecek olursa, evvelâ ona ehlullâhı sevdirir. Gazap edecek olursa da

ehlullâha buğz ettirir. İşte o velînin Kevser Suyu gibi olan sözlerinden irfan sümbülleri ve marifet nurları biterek, o kimseye hayat verir."

-Akarsu gibi olmak fakirin alâmetidir, buyurulmuş:

- "Akar su çer çöp tutmaz. Fakirde yâni dervişin kalbinde de gıll u

gış, dedikodu, çer çöp bulunmaz. Sonra akarsu etrafını sular, doyurur,

yeşertir."

-Dünyâda en büyük saadet nedir, Efendim?

- "Dünyâda en büyük saadet ve rahatlık dervişliktir. En büyük nimet kâmil bir insana erişmektir. Allah'ın halvetgâhından başka yer-de saadet yoktur."

- insan olana kendi kıymetini bilmek lazımmış. Büyük mertebede olanlar kendi kıymetlerini bilirlerse, gurur getirmezler mi?

- "Hakikati bilen gurur getirmez. Zira bilir ki kendisi hiçtir. Gurur câhil işidir."

- Ruh ihtiyarlamadığı halde, aşk niçin gençlikteki gibi olmuyor? Bedenin kirlenmesinden mi ileri geliyor?

- "Hayır kirlenmesinden değil, mukavemetinin azalmış olmasından."

-Ehl-i Beyt'e muhabbet yalnız sevmekle olur mu?

- "Ehl-i Beyt'in kurbanıyım diyorsun. Halbuki sevmek için onların yolunda gitmeli, isrinde yürümeli. Yalnız îmânım Ali, yâ İmâm-ı Hüseyin demekle olmaz. Onlar ne yapmışsa, sen de onu yapmalısın. Muhabbet demek budur."

- Gönül iyilik etmek istiyor. Edemeyince de mahzun oluyor:

- "İyilik yapmak iste, fakat yapamayınca mahzun olma. Çünkü
hayır işlemeyi isteyip de iktidarı olmadığından dolayı arzusuna muvaf-

fak olamayan, istediği iyiliği yapmış gibidir. Çünkü asıl iş niyettir. Al-
lah kalbe ve niyete bakar."

- Bâzı kimselere iyilik etmek onları ne kadar memnun ve müte-
hassis eyliyorsa, bâzılarına yapılan iyilik de onları adetâ kızdırıyor.
Hattâ gazaplandırıyor:

- "İyi mayalı kimse kendisine yapılan ihsandan hayat bulur. Ma-
yası iyi, kerim olmayan kimseye yapılan ihsan ise onu âsî kılar. Öyle
kimseler vardır ki iltifattan, okşanmaktan asla zevk almaz da hakaret
ve hattâ dayak hoşuna gider. Kahr altında olmak onlara ihsan gibi ge-

lir.

Cenâb-ı Hak Kur'ân-ı Kerîminde Çok kimseler nîmet verilmekle azdı 1 buyurur. Onun için Allah'ın bâzı kimseye nîmet vermemesi o kimse için nimettir."

- Bir insan hiddetlendiği vakit ne yapmalı da hiddetini teskin etmeli?

- "Ayaktaysa oturmalı, oturuyorsa yatmalı, yahut salât ü selâm getirmelidir."

-İbâdette, maksat nedir?

- "Allah'a teslim olmaktır. Meselâ minareden düşmekte olan bir kimsenin o esnada talebi ne olur? Nasıl Allah'a sığınırsa, sen de o suretle ibâdet et, baştan savma değil."

- Resûlullah Efendimiz bana çok salât edenleri tanırım buyurmuş. Bu salâttan maksat nedir?

- "Salâttan maksat, Resûlullah Efendimiz'i anmak demektir. Efendimizin buna ihtiyâcı yoksa da senin ihtiyâcın vardır. Bundan sen menfaatlenmiş olursun. Resûlullâh'ı yâdedeceğin vakit ona "Muhammed, Muhammed" diye seslenemezsin. Ancak salât ü selâm getirebilirsin. Bu da Efendimiz'in rahmetine vesiledir. O sultan, ümmeti için o

1- Alâk sûresi, 6. âyet.

kadar haristir ki bana salât ü selâm getirmezseniz, sizi tammam diyor ve beni unutmayınız zîra benimle kazanacaksınız diyor."

-iyi bir şey olunca seviniyoruz. Bu sevinmekte bir hatâ var mıdır?

- "Allah'ın nimetine insan elbette sevinir. Yalnız ona dikkat et ki bir keder geldiği zaman da böyle sevinesin. Bu da bana Allâh'ımdandır diyesin."

- Zahiren kazaya kalmış namazım yok. Lâkin bu namazların kabul olunduğunu bilmediğim için, dâima kaza namazı kılayım mı?

- "Mademki kazaya kalmış namazın olmadığını biliyorsun, şu halde niçin kılacaksın? İşimiz ibâdetlere kalırsa va}' hâlimize. Beş vakit namazını kıl da, şimdi irfan noktasında ilerlemeye bak."

- insan şer hususunda da hayır hususunda da vehme düşebiliyor. Bu, insanların kabiliyetine göre midir?

- "Vehim, insanın hissiyatı içinde sıkıcı ve üzücü bir kısımdır. Yüzde doksan ve belki yüzde doksan sekizi nefse taalluk eden mes'elelerden doğar. Sen dayanacağın yere dayandıktan sonra vehme yer kalmaz. Acabaları zihninden atmaya bak. Ziyâde amel işlemek arzusu da

bir vehimdir. Çok çok amelde bulunayım da bana cennet, köşkler huri-
ler ve gılmanlar verilsin, temennisinin altında nefsin parmağı vardır.
Gerçi insan yaratılışında, vehmin de yeri vardır. Fakat vücutta onu
hâkim kılmamak ve umurunu Hakk'a bırakmak ve ondan ümidini kes-
memek lâzımdır."

- Bir kulumu seversem, hatâsı ona zarar vermez buyurulmuş.
Cenâb-ı Hak bir kulunu ne zaman bu şekilde sever?

- "Ölmezden evvel öldükten sonra; kendi vücûdundan çıktıktan
sonra."

-Gam ve keder neden ileri gelir?

- "Gam, keder, kahır dünya bağlılığından arzu ve ihtiraslardan
ileri gelir. Meselâ evin yıkılmış keder edersin. Bir şeyin zayi olmuş ke-

der edersin. Hakkında kötü söz işitirsin keder edersin. Eğer dünyâdan kalben kopmuş olsan, bunların biri sana tesir etmez. Arzu ve emelleri-ni yerine getiremeyen kedere ve gama müptelâ olur. Varlık ve debdebe dahi bu arzuların tatmin olması için kâfi değildir. Öyle milyonerler, milyarderler vardır ki, dünyânın bütün zevklerini tattıkları halde, so-nunda intihar ediyorlar. Demek ki gam ve keder fakrdan değil, bitip tü-kenmeyen arzulardan gelir.

Bâzı kimselere bu kederler dünyâdan çekilmeleri için gelir.
Bâzılarına ceza olarak gelir. Yalnız bu dünyâda yaptıkları değil ezelde kazanmış olduğu menfî hallerin de onu dünyâda cehenneme sokması vardır ki bu cehennem ateşinde o hatâları tasfiye olur."

- Bir sâlikte ümit ve arzu olmaz diye. duyuruluyor. Ümitsiz nasıl yaşanır Efendim ?

- "Allah'ın rızâsını ve cemâlini istemek ümit değil midir? Belki en şâhâne ümit budur. Onun için isteyeceksen Allah'ın rızâsını iste, başka şeye gönül verme demek."

Çalışmadan âşık olanlar kimlerdir?

"Allah tarafından kendilerine cezbe verilen kimselerdir."

-Fânî-i mutlak hakkında ne buyrulur?

- "Fânî-i mutlak olamaz. Çünkü Allah dâima mevcuttur. Her yerde ve dâima Allah'ın zuhuru vardır. Ben Hakk'a mensubiyetim dolayısiyle fânî olmam, yalnız beşeriyetten fânî olurum. Nefsimde fânî olurum. Beşeriyet perdelerini yırtarsam, o vakit içindeki mücevherlere kavuşurum. Benim ezelî olan bir benliğim vardır ki, o bakîdir. İnsan, ancak beşeriyetten yâni nefsinin kötülüklerinden fânî olunca, Hakk'ın sıfatları ile sıfatlanmış olacağı için, Hak'la bakî olur. Bu yüzden de fânî-i mutlak yoktur.

Nasıl anladın mı? Dikkatli tercümanlık eyle."

-içinde dünya muhabbeti olan kimse mü'min dahi olsa, son nefesinde îmânından korkulur demişler. Müminlerin ekserisinde dünya muhabbeti görülüyor. Son nefes korkusu beni çok düşündürüyor. Ehlullah bile nefsinden korkuyor. Ne yapacağız bu son nefes korkusunu Efendim ?

- "Senin bildiğin gibi herkes mü'min değildir. Bizim bildiğimiz müminlerde son nefes korkusu yoktur. îman mertebesi büyük mertebedir. Bu mertebeyi bulana îman korkusu olmaz. Herkes nefsine uyuyor diyorsun. Allah'ın öyle kulları var ki, nefislerini zebun etmişlerdir. Ehlullah bile nefislerinden korkuyorlar diyorsun. Ehlullah için nefisten korku yoktur. Gerçi onlar da korkarlar. Ama korkuları bambaşkadır. Buna nefis korkusu denmez. Haşyetullah denir. Nitekim: Allah'tan en ziyâde korkanlar ulemâdır 1 buyuruluyor. Ulemâdan maksat başı sarıklı zümre demek değildir. Nefislerinden kurtulmuş, Allah'ı bilmiş ve bulmuş olanlardır."

- insan herkesi memnun edemiyor. Bazen iyilik nâmına yaptığı
bir hareket kırgınlığa sebep oluyor:

- "Herkesi memnun etmek kolay mıdır? Sen elinden geldiği kadar

iyilik et, kimseyi incitmemeye gayret eyle, herkeste Hakk'ın nurunu görüp ona göre yardım et. Yâni dâima yaptıklarını Allah için yap. Üst tarafını Hak bilir."

- Hakikat ehlinin nişanı yoktur buyurulmuş:

- "Hakikat ehlini görmek için hakikat sahibi olmalıdır. Hz. Mevlânâ'ya aşkın hakikati nedir, bize anlatsanıza dediler. Sen, ben olmalısın ki bilesin, buyurdu.

Aşk olmayınca aşkın hakikati bilinir mi? Değil körler, gördüklerini zannedenler de göremezler. Hakikat ehlini anlatmaya kalkacak olsam, ağaçlar kalem, denizler mürekkep olsa, ağaçlar biter, denizler kurur, gene anlatamam.

Bâzı kimseler hakikat ehlini kendileri gibi kıyas ederler de onda gördükleri bir hâli hatâ addederler. Hakikat ehli Allah'tan cüda değildir.

Hiç olmazsa, taklîden olsun hakikat ehli huzurunda olduğunu bilip, ona göre edebi muhafaza eylemek lâzımdır."

1- Fâtır sûresi, 28. âyet.

-Etrafımıza nasıl hizmet eylemeliyiz'?

- "Allah rızâsı için mü'min kardeşine hizmet eden kimse, Allah'ın himâyesindedir. Kulun kusurlu olduğunu bile bile hizmet ve yardımı esirgememelidir. Onun için kardeşlerinize dâima yardım etmelisiniz. Bizim aramızda fakirlik zenginlik yoktur. Hepiniz bir vücutsunuz."

- Kardeşlerimizden bâzısını severken, sevmez oluyoruz. Bu hal kendi kusurumuzdan mı onun kusurundan mı acaba?

- "Her ikisinden de olabilir. Aynı zamanda karşındaki, tarikatta bir küstahlık etmiş, şeyhine sadakatsizlikte bulunmuş bu suretle de

gaflete dalmışsa, senin de ona muhabbetin kapanır. Hâdisenin sebebini anlamak istersen, hotozunu önüne koyarsın senden mi, ondan mı, dil-den mi, anlarsın."

-Kaybolan Yûsuf u aramaktan maksat nedir, Efendim'?

- "İnsan Elest âleminden buraya gelmekle o hikmet Yûsuf unu kaybetti ve dünyâya onu aramaya geldi. Sen de ezelde kaybettiğin Yûsuf u gayret eder bulursan Ken'ân'a erersin."

- Kül kesilmiş cismi yakmak, aşka bir noksan imiş, buyurulması-nın sebebi nedir?

- "Aşka değil akla noksan imiş olacak, Mesûde. Öyle ya şimdi se-nin aklın var, sobanın içindeki külü uyandırmak için üfler misin? Bunu yapana deli derler. Bir âşık da yanmış kül olmuştur. Onun arkasından atıp tutma. Âşıkı tân eylemeye kalkışmak külü üflemek gibidir."

- Gözden ırak olan, gönülden de ırak olur, derler. Doğru mudur, Efendim?

- "Bu söz zahir adamlar içindir. Bâtın adamlar için uzaklık yakınlık yoktur."

644

- Mu minin kalbi cisminin şahıdır, sözünün mânâsını anlayamadım.

- "İyice düşünürsen anlarsın. Kalp, cisim memleketinin şahıdır. Kalp çalışmazsa, hiçbir âzâ çalışmaz. Bütün uzuvların şahı kalptir. Kalpten zuhur eden amel de elbet şaha yakışır. Şaha yakışacak amel de şâhâne gerek."

-Namaz kılarken kapı çalınsa, namazı bozmalı mı?

- "Namazın bir saat sürecek değil a! Kısa sûreler okursun. İş, sûrenin uzunluğunda değil, o namazı kimin huzurunda kıldığını bilmektedir. Kapıdaki de biraz bekleyiversin."

- insan öğrendiğini yapmalıymış:

- "Evet sâde öğrenip de söylemek olmaz. Ona îman etmek, tutmak, işlemek lâzım. Çok doğru Hatice Bala 1 "

-insan ümit üzre mi olmalıdır, korku üzre mi?

- "Yalnız ümîde sarılıp da: Ne olacak, ben kusur etsem de reddetmek sânından değildir, diyerek vazifelerinde ve ibâdetinde tembellik edip, dünyânın lezzetlerine dalmak öldürücü bir zehirdir.

Keza hâlim ne olacak, mahşer günü ne yapacağım diyerek cehennem korkusuyla ibâdetini ziyâde etmek ve Resûlullah Efendimiz'in şefaatini unutup ibadetiyle cehennemden kurtulacağını düşünmek gene öldürücü zehirdir. Nasıl ki kuş iki kanatla uçarsa, insanlarda da korku ve ümit muvazeneli olmalı. Cenâb-ı Hak buyuruyor ki: Yâ

Habîb'im kullarıma haber ver, ben gafûru'r-rahîmim, azabım da elim-

dir. Ey Hak yolunda israfta bulunanlar, Allah'tan ümidinizi kesmeyi-

Bu suâli soran, Hatîce Bala isminde yaşlı bir Kırım muhaciridir. Gençliğinde bir

rüya görüyor. Kendisine bir zat, bir erkek evlâdın olacak, kırk sene sonra seni baba-

na götürecek diyor. Gerçekten de bir oğlu oluyor. Çocuk büyüyor. Gün günden artan

Moskof zulmüne ancak kırk sene dayandıktan sonra, bir gün annesine: Artık bize bu

topraklarda yaşamak haram oldu, gel ana, İstanbul'a göçelim, diyor. Böylece de ana

oğul İstanbul'a geldikten kısa bir müddet sonra, Ümmü Ken'an Dergâhını bularak

Kenan Rifâî Hazretlerinin evlâtları arasına giriyor.

niz. Allah gafûru'r-rahîmdir 1 , Hakkın mağfiretinden ümidini kesmek

de öldürücü zehirdir. Ne kendini sırf korkuya ne de ümide salmalı.

Terazinin kefeleri mutlaka bir olmalıdır."

- Resûlullah Efendimizin miracı cismen mi olmuştur, ruhen mi?

- "Bu mevzuda ihtilâf vardır. Hz. Ayşe Validemiz, Resûlullah miraç edip geldiği zaman daha yatağı sıcaktı buyurmuştur.

Cenâb-ı Hak ehlullâha öyle bir kuvvet vermiştir ki cismen de iste-dikleri herhangi bir yerde görünebilirler. Keza ruhen de.

Rüyada bir memlekete gidiyorsun. Oralarda gezip dolanıyorsun. Eğleniyor, gülüyorsun. Yahut ağlıyor, korkuyor, üzülüyorsun. Bütün bunlar olup biterken, sen yatağında uyumaktasın. İşte sende bir benlik daha var ki, bununla sen sen olduğun halde mânâ âlemine gidip, dönü-yorsun. Ehlullah ise her an mânâ âlemine gidip gelir.

Bundan kırk elli sene evvel bir macun parçasından sesler çıkacak, gazeller, şarkılar söyleyecek deseydiler inanır miydin? Gramofon denen bu âlet bir maddî icat iken gördün ve inandın. Miraç ise aklın hari-cindedir. Ulvî bir hakikattir. Vücûdun havaya uçmasında âdetullah carî değildir. Fakat mîraç, miraçtır, yâni vâkîdir."

- Bâzı kimseler âhireti inkâr ediyorlar ne buyurursunuz?

- "Ruh ölmez ebedîdir, bakîdir. Onun için de bir âhiret günü vardır. Bu gün ilim ve fen insanların inkâr ettiklerini tasdik ediyor. Meselâ dünya mikrobu tanımazken Resûlullah Efendimiz: Elinizi yüzünüzü, ağzınızı, burnunuzu yıkayınız buyurmuşlardır. Burun, mikropların toplandığı mahaldir. Bıyıklarınızı kesin, kaplarınızın ağzını örtülü tutun gibi emirleri tıbbî keşifler daha pek yeni zamanda idrak eylemiştir. Âhireti inkâr edenler de ilmin gün be gün kemâle doğru yol almasıyla inkârlarının ne kadar abes olduğunu görüp anlayacaklardır."

-Etrafına aşırı derece acımak nefisten mi gelir?

- "Merhamet Allah'ın sıfatlarındandır. Acımak da merhametten gelir. Acı, fakat îtiraz etme. Biz dervişler için îtiraz abestir. Meselâ yol-

1- Zümer sûresi, 53. âyet.

da bir kötürüm görürsün. Yâ Rabbî bunun günâhı neydi de bu hâle koydun deme. Elinden geldiği kadar yardım et, sadaka ver. Allah her şeye, herkese lâyıkmı vermiştir. Kim bilir kötürüm olmamış olsaydı, neler yapacaktı? Acımak Allah'ın işine itiraz etmek demektir.

Adana'da maârif müdürü idim. Hücrâ köylerin birinde bilgili ve zekî bir adam gördüm. Edebiyata da vukufu ziyâde idi. Böyle bir kimsenin bir köyde sıkışıp kalması yakışır mı dedim ve kendisini vilâyete alarak muallimlik verdim. Fakat bir zaman geldi ki aleyhimde ilk söz söyleyen o oldu. Ne çâre ki Adana'ya kolera geldi ve ilk götürdüğü kimse de bu zavallı oldu.

Mahzun mahzun oturan bir kedi görüyorsun. Ne olurdu bunun da bir kanadı olsaydı deme. Çünkü kanadı olsaydı serçe kuşlarının neslini tüketirdi."

- Ruhun gıdası nedir Efendim?

- "Ruhun gıdası Allah muhabbetidir. Hayâtı da Allah'ın likası, cemâlidir."

-Kur' ân a nazar ve itibar Hakk'a nazar ve itibar mıdır?

- "Kur'ân-ı Kerîmi okuyan Allah'la konuşuyorum diye okursa, Allah'a itibardır. Ehlullâha, ihvana itibarla da vehmin gider, hikmetin artar."

- İnsan bazen bir kötü ahlâkından geçtiğini düşünerek seviniyor. Fakat o geçtiğini zannettiği kötü ahlâkını tekrarladığını görünce de kendini helak ediyor:

- "Ne geçtim diye sevinmeli ne de geçemedim diye kendini helak etmeli. O beğenmediği huyunu atmak için azmetmeli. Mademki insanız, hatâ etmememiz kabil değil. Allah'ın mağfiretine sığınmışız, ne yapalım? Meselâ baklava yiyince miden bozuluyor diye yememeye azmediyorsun. Bir gün önüne o yememeye karar verdiğin baklavayı getirdikleri zaman, dayanamayıp yiyorsun. Gene miden bozuluyor. Böyle böyle sebat edip yememeye nihayet kendini alıştırıyorsun. Hatâların için

helak olurcasına üzülmektense, onları yapmamaya azmetmek daha hayırlıdır."

SOHBETLER 647

- Vesvese ile vahiy birbirine benzemektedir, denilmesinin sebebi nedir?

- "Vahiy Cenâb-ı Hak'tandır. Vesvese ise şeytandandır. Kalbe çeşitli düşüncelerin gelmemesi kabil değildir. İnsan kalbi dere misâli sağdan soldan ne bulursa sürükler götürür. Ona dikkat etmeli ki, gelen çer çöp bir tarafta birikip kalmasın. Eğer derenin suyu kuvvetli akarsa, hepsini süpürür götürür. Şeytanî vesveseyi vahiyden ayırmak için dâima teveccüh ve murakabeye alışmak lâzımdır."

- Hz. Isa ya sormuşlar ki kıyametten daha dehşetli nedir 1 ? Sevgililerin günâhıdır, buyurmuş. Halbuki Allah bir kulunu sevdi mi günâhı ona zarar vermez buyuruluyor. Bu iki sözün hikmeti nedir?

- "Allah'ın sevdiği kullar sözünü, iki kışıma ayırmak gerek. Bun-

lardan bir kısmını ibâdetine, bir kısmını da aşkına tahsis ettiği kullar-
dır. İbâdetine tahsis ettiği kullar da sevgilidirler. Ama günâhı zarar vermeyen kullar, evliyası ve kendi ehlidir.

Bir ana babanın birçok çocuğu olsa, bir tanesi bir yaşında, diğeri üç-dört yaşında, diğerleri on, on iki nihayet yirmi, otuz, kırk yaşlarında olsa, ana baba nezdinde bunların kusurları aynı derecede mi telâkki olunur?

Sevgililer zümresinin de kusurları böyledir. Bir yaşındakiyle yirmi yaşındakinin kusuru bir olur mu? Bir yaşındaki çocukla yirmi yaşmda-kinin kusuru analarının nazarında nasıl müsâvî olur?

Faraza vefasızlık ve sadâkat eksikliği esâsa dokunan bir kusur-dur. Lâkin minicik bir çocuk sadakatsizliği de vefasızlığı da bilmediği için, böyle bir şey yapsa, hoş görülmek îcap eder."

- Bir sâlik bir kabre gittiği vakit kuvvetlice murakabe etse, o mevtanın ne halde olduğunu öğrenirmiş. Her sâlik için bu mümkün müdür Efendim?

- "Keşf-i kubur yâni kabirlerin içinde neler olup bittiğini öğrenme

hâdisesi derviş kişinin başlangıç hallerindendir. İlerlemiş kimseler için asla ehemmiyeti yoktur.

Bir sâlikin bir kabir başında, bunun hâli nicedir? Ne iştedir? Ne vazifededir diye araştırması küstahlıktır. Kendi kendine zahir olursa o başka. Bir sâlik şunun bunun hâlini bileceğine kendini bilsin. Kendi

vücûdu kabrinde ne oluyor ona baksın! Kabir ehlinin ne halde oldukla-rını araştırmak senin vazifen değildir. Dâima kendini düşün, kendini bilmeye çalış."

- "Mümin kardeşinle üç günden fazla dargın durmamak şeriatın icâbıdır. Sen affet ki Allah da senin nice günahlarını affediyor.

Yalnız Allah'ına, Peygamber'ine, mürşidine, tarikatına karşı söz söyleyenlerden kaç. Zira o kimseler şeytanın oyununa gelmişlerdir."

- Tekâmül tahdit edilmiş midir Efendim?

- "Tekâmülün nihayeti yoktur. Nasıl olsun ki? Faraza bir insan insanlığını buluncaya kadar ne kadar inkılâba mâruz kalıyor. Beşeriyet bu günkü seviyesini bulmak için, binlerce, yüzbinlerce seneler türlü inkılâplar geçirmiştir.

Bir kimse insanlığını bulduktan sonra, melek mertebesini, sonra da Hakka yakınlık mertebesini kazanıyor. Bu mertebeleri bulan için tekâmülün nihayeti olur mu?"

- Cenâb-ı Hak insanı ahsen-i takvim üzere yarattım buyurmuş. Ahsen-i takvimin mânâsı nedir Efendim?

- "En güzel yaratılış demek. İnsanlar kendi kadirlerini bilmeyip süfliyetin içine atılırlar. Resûlullah Efendimiz: Ben güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim, buyuruyor. İşte tarikatlar güzel ahlâk ile Allah'a kulluk eden kimseleri yetiştiren ocaklardır."

- Âşıkın cehdi çalışması hakikat mertebesine ulaşmak ve âhiret âlemi içindir buyurulmuş.

- "Âşık olan canandan başka bir şey arzu etmez. Bir görür, bir sever, bir yâdeder."

- Dünya ehlinin baklavasını böreğini yeme de gam yiyici ol, buyurulmasının sebebi nedir?

SOHBETLER 649

- "Zenginin haram karışmış lokmasından kendi tuz ekmeğin daha hayırlı demek."

- Kabz ve bast yâni Cenâb-ı Hakk'ın kulunun gönlüne verdiği sı-

kıntı ve ferahlık büyük nimettir, buyurulmuş. Sâlik bunu anlayamaz da isyan ederse:

- "Tarikat mektebinde okuyan bir sâlikin anlaması îcap eder.
Kabz da bast da insana hikmet tahtında gelir. Yahut yaptığı bir hatâdan dolayı içi daralır, kabza düşer. O hal esnasında gaflette olduğunu anlayarak Allah'tan affını ister. O zaman Cenâb-ı Hak da rahmetini saçar. İnsanın dâima rahat bırakılması olmaz. Arada bir de kulağının çekilmesi lâzımdır."

- İnsan, Hak nezdinde makbul olup olmadığını nasıl anlar?

- "Kendini ve amelini tartmakla. Kalbinde Allah'ın muhabbeti ne nisbette ise ve Hak nâmına neyini feda ediyor, nasıl bir ferâgatta bulunabiliyorsa, ondan anlaşılır."

- Bir âşık yokluk mertebesini bulduktan sonra gene ölmekten hâli kalmaz buyuruldu. Yokluk mertebesinden sonra ölmek nedir Efendim?

- "Yokluğun dereceleri vardır. Muselâ bir insan, bir dereceden ölür

başka bir derecede dirilir. Müslüman olarak doğmuş bir kimse farzet. Fakat ne ibâdet ne tâat lezzetini tatmış. Öyle bir muhitte ki dinden îmandan nasibi olmayanlarla beraber. Fakat bu adamın gün olup uyanarak Allah'a dönmesi bir diriliş değil midir? Ama orada da kalmayıp daha ileri giderek bir tarikata intisapla marifet erbabından olması, hakîkatta dirilmiş olmaklıktan başka nedir?"

- Her kulun hatâsından dolayı aynı derecede müteessir olmadığını görüyoruz. Bir kısım aşk ehli var ki bir kabahatinden dolayı hicrana düşse, kıyamet koptu zannediyor:

- "Farzet ki karşında dört tane mektep çocuğu var. Bunların biri bir hatâ işlese, daha hocasının haberi olmadan mahcup olur. Kendi kendine hocama karşı ben bunu nasıl yaptım der. İkincisi, hocası su-

cundan haberdar olup da kendisine şöyle bir manâlıca nazar edince

mahcup olur. Üçüncüsü hoca tarafından azarlanınca mahcup olur. Dördüncüsü ise, tokatı yemeden mahcup olmaz.

Meşk ehli başkadır, aşk ehli başkadır. Meşk ehli yapılması gereken bir emri Allah böyle istedi diye yapar. Bu gibi kimseler için hicran fazla tesir etmez. Hem deniz hem karada yaşayan bir çok hayvan vardır ki zamanının bir kısmını sahilde geçirir. Denize girince de rahat eder. Fakat balığın hayâtı yalnız suyun içinde olmasıyla mümkündür. Ondan ayrılırsa ölür. İşte aşk erbabı da o su içinde yaşamakla hayat bulur. Binâenaleyh bir suçundan dolayı hicrana düşerse, elbette kıyamet ve cehennem demek olur."

- Âşıkın taklit ile işi yoktur buyurulmuştu. Gene bir gün, taklit zaman gelir tahkik olur buyuruldu. izah eder misiniz 1 ?

- "Bu iki söz birbirinden ayrı iki mânâyı ifâde ediyor. Bir sâlik kazanmak istediği bir sıfatı benimsemeye karar verip, onun üstünde işleye işleye bu taklit edilen sıfat, günün birinde onda asıl olup, gerçekleşir, tahkik hâline geçer.

Aşk erbabının ise, bu çeşit taklit muamelelerle kaybedecek vakti yoktur. O göreceğini görmüş, inanacağına inanmış, bulacağını bulmuş-

tur. Aşkın akılla bile işi yoktur, nerde kaldı taklit ile olsun."

- Cümle halk ile sulh ü salâh üzre olmak kabil midir'? Bazen barış hâlinde olduğun bir kimseden fenalık görüyorsun:

- "Bizim için düşman yoktur. Her yerde Hakk'ı gördüğümüz için kimseyi tahkir edemeyiz. Mademki dervişim diyorsun, herhangi bir kimseden sana gelecek veya gelmiş bir kötülük için, bu bana Allâh'ımdandır demelisin. Meselâ Mü'mine Hanım rakı içti deseler, hiç alâkan olmayan bir şeyle suçlandığını görünce, herhalde bir başka hatâm yüzünden Cenâb-ı Hak beni bu suretle îkâz ediyor ve mürşidim beni uyanıklığa davet ediyor dersin. Bu iftirayı bir terbiye kabul ederek, gider söyleyenin elini öpersin. Bu kabil olmazsa, kalben hoş görüp o kimsenin dâima iyiliğini istersin. Hak kulunu kullar vasıtasıyla terbiye eder. Onun için bir derviş, olanı Ahmet'ten Mehmet'ten bilmez Allah'tan bilir. Mademki lâ faile illallah (Allah'tan gayrı fail yoktur) diyorsun, bu takdirde vâsıtayı görmemen icap eder."

- "Bir kalpte iki muhabbet olmaz. Hem dünya hem Allah muhabbeti bir yere sığmaz. Çok zengin kimseler vardır ki kalplerinde mallarının bir zerre muhabbeti yoktur. Zenginlikleri Allah'ın rızâsını elde etmek için bir nevi basamak olur.

Çok fakir kimse de vardır ki dâima tâat ve ibâdet üzredir. Lâkin kalbinden dünya muhabbeti kalkmamıştır. Amelde aranılacak nokta niyet selâmetidir. Niyetin Allah için ise korkma. Milyonlar içine gark olsan da zarar görmezsin. Mademki Allah seni kendi için yaratmıştır, sen de onun için olmalısın. Sözün kestirmesi budur işte."

- Bâyezîd-i Bistâmî Hazretleri bir memlekete gittiği vakit, basiretin esaslarını ve hakikatin sırlarını ararlardı buyurulmuş. Basiretin esasları ve hakikatin sırları nedir, Efendim?

- "Basiret doğruyu görmek demektir. Yâni bâtılı bâtıl olarak ve hakkı, hak olarak görmektir. Basiretin esasları ve sırları ise, ehlullâhın hakikatidir.

Bâyezîd-i Bistâmî gibi büyükler bir memlekete gittikleri vakit,

oranın taşını toprağını ziyaret etmez, bir kâmil insan arardı."

- Bir sâlik bilmelidir ki gerek ilim ve irfan, gerek lokma, gerek ten ve can Hak yolunda sarf edilmelidir.

- "Bildiğini, bilmeyenlere öğretmekten kaçınmak, misafirden sofrayı saklamak, îcap ettiği vakit Allah yolunda canını esirgemek Allah yolu yolcuları için küfürdür."

-Âyetlerin aynasına her dem saffet ve ihlâs ile bak, buyurulmasının mânâsı nedir?

- "Bu görünen ne varsa, hepsi âyetler aynasıdır. Cümlesine Hak nazarıyla bak, demek."

Rûh-ı ilâhî ayı, ten gecesinden başka yerde ışıldamaz ve bu be-

den âleminden gayrı yerde kimse onunla aşinalık edemez. Eğer onunla aşinalık etmek istersen, bu imkânı ten gecesinin halvetinde bulabilirsin. Ten gecesinin halveti nedir, Efendim?

- "Bu haftaki Mesnevî-i Şerif tefsirinde hatırınızda kalmış olmalıdır ki, âb-ı hayâtın zulmette bulunduğunu söylemiştik.

Âb-ı hayat öyle bir sudur ki onu içen ölmez denir. Bunu herkes işitmiştir. Mademki âb-ı hayat bulunduğu vakit insan için bir ebedî hayat vardır, işte o ebedî hayat ölüm demektir. Nefsinden ölenin ebedî hayâta kavuşması tabiîdir. O âb-ı hayat ise, bu ten zulmetinde bulunur. Ten, yâni cisim topraktan meydana gelmiş olması sebebiyle kesafet ve zulmet demektir. Fakat ruh nurdur. Hakk'ın emrinden, rûhundandır. O rûh ile alâka kurmak istersen, onu bu ten zulmetinde bulursun. Bu ten zulmetinin halveti de kalptir. Onun için kalp, Hakkın halvetgâhıdır."

- Sabûr ismine mazhar olanlar mı sabredicidirler?

- "İnsanlar, Cenâb-ı Hakk'ın sıfatlarıyle sıfatlanmak için yaratılmıştır. Sabır güzel ahlâktandır. Güzel ahlâk öğrenen kimseler için elbette sabır lâzımdır. Allah sabredenleri sever 1 . Allah sabırlılarla beraberdir. 2 İnsanlar bu müjdeleri bilirler de niçin sabretmezler?"

- "Bir insanda, yaptığı kötü işlerden, vicdanından, Allah'tan, diğer kimselerden mesul olmak korku ve endîşesi olmalıdır. Mükâfat fikri ise, gene kendi vicdanının inşirahı, umûmun hoşnutluğu ve Hakk'ın rızâsı endîşesi olmalıdır. Elhâsıl insanın dünyâsını da âhiretini de mâmur eden mekârim-i ahlâkiyedir."

- İnsan istemeyerek bir kimseyi incitmiş olsa, yalnız nedamet ve tövbe kâfi midir? Yoksa o kimseden af talep etmek mi lâzımdır:

- "Tabiî lâzımdır. Onunla helâlleşeceksin, bu İslâm'ın âdâbmdandır. Hattâ birbirinden ayrılırken bile hakkını helâl et kardeşim denir.

Cenâb-ı Hakkın affetmediği iki günah vardır. Şirk ile kul hakkı.

1- Âl-i İmrân sûresi, 146. âyet.

2- Enfâl sûresi, 46. âyet.

Hakk'ın huzuruna gittiğin zaman, yâ Rabbî ben bu kulundan davacıyım, hakkımı isterim dese, Cenâb-ı Hak onu haklı seni haksız bulur. Onun için kulun mutlaka kendini affettirmesi ve helâlleşmesi lâzımdır."

- Bütün muzırları öldürmelidir, buyurulmuş :

- "Evet muzır olanı öldürmek... Bu kelâmı yılan ve akrep gibi sokucu mahlûkları öldürmek mânâsında anlıyorlar. Ben gene diyorum ki,

senden muzır bir şey yoktur. İçindeki yılanlar, akrepler dururken hâriçteki yılanı akrebi öldürmeye ne lüzum var? Asıl öldüreceğin nefsin yılanları, nefsin akrepleridir. Mezarda da seni sokacak olan gene bunlardır.

Seni şimdiye kadar hiç yılan, akrep soktu mu? Ben bunların çok bol olduğu yerlerde bulundum. Ama gene de sokmadılar."

- Mesnevî-i Şerifte buyuruluyor ki: Ben elbette bu tenden ibaret değilim. Ben bakiyim. Onun için bakî olana nakş ve suret eksik olmaz. Ruh için her zaman bir suret vardır. Acaba ruh bu cisimden çıkınca, başka surete mi giriyor'?

- "İnsanın iki cismi vardır. Biri dünyâdaki cismi, biri de öldükten sonra büründüğü misâli cisimdir ki latiftir. Kemâlini bulan ruh, hiçbir zaman ölmez. Onun için ruha nakş ve suret eksik olmaz. Sen şu yaşa geleli kaç elbise eskittin? İş esastadır. Allah'ın aşkıyla yanan bakîdir. Allah'ın aşkına mazhar olan bir vücut söner mi? Çünkü aşk Allah'ın sıfatıdır."

- Aşk, Cenâb-ı Hak tarafından insana ihsan olunan ezelî bir nasiptir, buyruluyor:

- "Yâni Cenâb-ı Hakk'ın ihsanıdır demek. Onu herkese ihsan etmez. Ancak sevgililerine ihsan eder."

İnkâr ve îtiraz ateşine düşen, Hakk'ı unutup kendine tapmıştır,

1- Küllü muzırrın yuktel

buyuruluyor. Bu tapmaktan ne zaman kurtulacağız Efendim?

- "Ne vakit Allah'a tapmaya alışırsan, ne vakit tapılacak ancak Allah olduğunu bilirsen..."

- Münîre Hanımefendi, ihvandan Mürüvvet Hanım' in bir komşu-
sunun Rifâî evlâdı olmak hususundaki arzu ve ricalarını söyledikten
sonra, dergâhlar örtüleli beri kimsenin kabul edilmediğini de bildire-
rek boşuna ümide kapılmamasını söylemiş olduğunu anlattı:

- "Çünkü meneden Allah'tır. Elbet itaat edilecek. Mademki fırsat
kaçtı, o halde sabretmesi lâzım 1 ."

* * *

1- Dergâhların kapatılması şeklinde tecellî eden kanunî yasağa titizlikle uyulmuş,

lâkin ezel kânununa bağlı olan manevî alış veriş kesintisiz devam edip gelmiştir.

LÜGATÇE

LÜGATÇE

abâ: dövme keçeden yapılmış kol-
suz ve uzun giyecek.

abd: kul.

abes: boş, lüzumsuz.

âb-ı Hızır: âb-ı hayat, içene ebedî hayat verdiğine inanılan su.

âbid: ibâdet eden.

acâiz: âcizler, zayıflar.

adali: doğru yoldan çok sapmış olan, pek çok hatâda bulunan.

adem: yokluk.

adem-i şuur: şuursuzluk, şuur yokluğu.

âfak: ufuklar; dış âlem.

âfil: ufûl eden, batan.

Afüvv: affedici, (Esmâ-i Hüsnâ'-dan)

agâh: bilen, uyanık.

ağyar: Hak'tan gayri şeyler; mâsi-
vâ; eller, gayriler, başkaları, ya-
bancılar.

ahadiyet âlemi: Allah'ın zâtı, hiç
zuhurun bulunmadığı âlem.

ahassü'l-havas: mânevi kemalde
olanların en seçkini.

ahid: antlaşma, sözleşme, söz ver-
me.

âhir: son.

ahvâl-i dünya: dünya halleri.

akl-ı maad: sonunu, dönülecek ye-
ri düşünen akıl; manevî konulan
idrak eden akıl.

akl-ı maaş: maişet, geçim için kul-
lanılan akıl; dünya işlerini ve

maddî konulan idrak eden akıl.

akîde: inanç, prensip, ilke.

akim kalmak: başarısızlık, bir iş-
ten sonuç alamamak.

akl-ı kül: küllî akıl; Allah; tasav-
vufta yaratıcı kuvvetin ilk
zuhuru, hakîkat-i Muhammedi-

ye.

âlâ: en yüksek.

âlâ: ihsanlar, bağışlar.

alâyiş: süs, gösteriş.

alem: iz, işaret, bayrak.

âlem-i ekber: en büyük âlem,

kâinat; tasavvufta, bütün kâi-
natta mevcut olan varlıkları öz
olarak kendinde bulunduran in-
san.

âlem-i haşr: kıyametten sonra
ölülerin Allah tarafından diriltil-
diği âlem.

âlî: yüksek, yüce.

allâme: çok bilen, çok bilgili.

amâ: ahadiyet mertebesi; zât-ı
ulûhiyetin (Allah'ın) hiçbir
zuhurunun olmadığı mertebe.

amal: ameller, işler.

âmân babı: âmân kapısı, insanın
hiçliğini bilip âmân dilediği ka-
pı; Allah'ın kapısı.

amel: iş.

anâsır: unsurlar, elementler, eskiler (su, hava, toprak, ateş) dört esas unsur kabul ederlerdi.

arızî: gelip geçici, sonradan olan.

arif: bilen, irfan sahibi; tasavvufta Allah'ı Allah'la bilen (ârif-i billah).

arşın: uzunluk ölçüsü (80 cm.).

ashap: sahabeler; Hz. Peygamberin sohbetinde bulunanlar.

ashâb-ı kiram: Hz. Muhammed zamanında yaşamış, sohbetinde bulunmuş, onu görmek saâde-

tine ermiş ileri gelen müslümanlar.

aslî: asla âit, öze âit, esas olan.

âsûde: sakin, rahat.

âşık: seven; tasavvufta aşka mazhar olan, Allah'ın ilâhî aşkla kendine bağladığı kimse.

aşk erbabı: gönlünde aşk heyecanını duyan kimseler.

âşinâ: bilen, tanıyan, tanıdık.

ateh: bunama.

atfetmek: meylettirmek, bağla-
mak.

atıfet: lütuf, ihsan.

avam: halk tabakası; irfan sahibi
olmayan kimseler.

avdet: dönüş.

ayne'l-yakîn: görerek bilme.

ayan olmak: aşikâr olmak, görü-
nür olmak.

âyân-ı sabite: tasavvufta, varlık-
ların vücut bulmadan önce ilm-i
ilâhîde sabit olan suretleri.

azat: hür, serbest.

azamet sahipleri: büyüklük
sahipleri, büyükler, yüce kimse-
ler.

azîm: büyük, yüce.

azletmek: görevden almak.

B

baas: diriliş.

bab: kapı, bölüm.

bağteten: birdenbire, ansızın.

bahusus: husûsiyle, bilhassa.

bakî: zeval bulmayan, ölümsüz, fâninin zıddı.

bâr: yük.

basiret: gönül gözü; gönül gözüyle görme, uzak görüşlülük.

bast: kalbe gelen ferahlık, rahat-

lık.

bâtıl: hak olmayan, yanlış olan,
boş.

bâtın: iç, öz.

beddua: kötü dilekte bulunma.

bedîdar: aşikâr, görünür, açık.

behemehal: hemen, vakit geçirme-

den.

beka: bâkîlik, zeval bulmazlık,
ölümsüzlük, devamlılık, fânili-
ğin zıddı.

bekâbillah: Allah'la bakî olmak.

beli: evet.

beliyye: belâ, musibet.

bende: kul, köle.

berat: yetkili kılma belgesi, fer-
man, nişan.

berzah: iki şey arasındaki fasıla,
iki şey arasını ayıran ve birleşti-
ren çizgi; ölenlerin ruhlarının
kıyamete kadar duracakları yer.

beyan etmek: açıklamak.

beyhude: faydasız, boşuna.

beyt-i muazzam: büyük ev; Kabe.

beytullah: Allah'ın evi, Kabe.

beytü'1-mâl: devlet hazînesi.

bezletmek: bol bol vermek, saç-
mak.

biat: tâbi olma, kabul ve tasdik et-

me; bir mürşide tâbi olup ona intisap etme.

bî-can: cansız.

bid'at: sonradan meydana çıkan şey; Peygamber zamanında olmayıp sonradan meydana çıkan âdet vs.

bidayet: başlangıç, önce.

bigâne: kayıtsız, alakasız, ilgisiz.

bî-haber: habersiz.

bikr: bekâret, eldeğmemişlik.

bilkuvve: kuvve olarak, kuvve hâlinde, kabiliyet ve güç hâlinde, potansiyel durumunda; bilfiil olmayan.

binâenaleyh: bundan dolayı, bu-

nun üzerine.

biryan: kızarmış, ateşte kavrulmuş; kebap.

bî-şek: seksiz, şüphesiz.

bîvâyegân: kimsesizler.

bî-vücut: vücutsuz.

bizatihi: kendi zâtı ile, kendiliğinden.

bünyad: asıl, esas, temel; bina.

bünyad etmek: bina etmek, inşâ

etmek.

bulûğ: erginlik; erişme, yetişme.

caiz: dînen yapılmasına, işlenmesi-
ne izin verilen; olabilir, uygun.

camit: donmuş, donuk, cansız; taş,
toprak, mâden gibi cansız adde-
dilen cisimlerin durumu.

carî: geçerli, yürürlükte; cereyan
eden, akan, yürüyen.

cazibe: çekim, çekicilik.

Çalap: Allah, yaratan.

Cebbar: (Esmâ-i Hüsnâ'dan), çok

cebredici, çok kudretli; dilediğini yaptırmaya gücü yeten, kendisine karşı çıkılamayan.

ceberut: cebbarlık, büyüklük, azamet; varlıkların ilmî suretler hâlinde bulunduğu âlem, (âlem-i ceberrut).

cebîn: alın.

cebir, cebr: zorlama.

ced-be-ced: dededen dedeye, büyük babadan büyük babaya.

ceht: gayret, azim.

cehil: bilgisizlik.

cehl-i mürekkep: bilmediğini de bilmemek; katmerli bilgisizlik.

celâl: büyüklük, ululuk; Allah'ın

azameti, yüceliği; kahrı, gazabı.

cemat, cemâdat: taş, toprak,
mâden gibi cansız addedilen ci-
simler.

cemal: güzellik; Allah'ın güzelliği,
lutfu.

cemâl-i mutlak: sırf güzellik,
mutlak güzellik; Allah'ın cemâli.

cem'-i hatır: aklı, gönlü ve fikri
bir noktaya toplama.

cem'iyet-i hatır: akim, gönlün ve
fikrin bir noktada toplanması.

cenin: embriyo; canlı yavrusunun
ilk aylardaki hâli.

cerbeze: beceriklilik, güzel konuş-
ma.

cerh: yaralama.

cevelân: dolaşma, gezinme.

cevr: cefâ, haksızlık, eziyet, sitem.

cezbe: çekilme, çekme, kendine çekme; kendinden geçme hâli.

cibilliyet: huy, yaratılış, tabiat.

cihet: yön, taraf.

cûş u huruş: coşup taşma, coşkunluk.

cüda: ayrı, ayrı düşmüş.

cünun: cinnet, delilik; seyr ü sulukta coşkunluk safhası.

cüz: parça, kısım.

cüz'î irâde: insanlardaki sınırlı
irâde.

D

dahîlek: sana sığınırım, medet.

dâim: devam eden, süren.

dalâlet: doğru yoldan sapma.

dânâ: bilgin, bilgili, arif.

dâr: ev, yer, diyar.

dârat: debdebe, büyük gösteriş,
şan.

darülfünun: üniversite.

debbâğhâne: tabakhane, deri işle-
nen yer.

debdebe: haşmet, ululuk, gösteriş.

deccal: kıyametten az evvel çıkacağına ve Hz. Isâ tarafından öldürüleceğine inanılan yalancı ve zararlı şahıs; yalancı Mesih.

defin, defn: cenazeyi gömme.

dehalet: birinin merhametine ve himayesine sığınma.

delil: yol gösteren, kılavuz; şahit, belge.

denî: aşağı, alçak.

dergâh: tekke.

derûnî: içe, öze âit.

destgîr: elden tutan, yardım eden.

devlet-i bakî: son bulmayacak

devlet (ikbal).

dîdar: yüz, cemal.

dildar: sevgili, bir kimsenin gönlüne sahip olan.

dil-i şeydâ: coşkun, taşkın gönül.

dimağ: akıl, beyin, zihin.

dirayet: zekâ, bilgi, davranış.

diritnot: zırhlı gemi.

duçar: yakalanmış, uğramış, tu-
tulmuş.

dûn: alçak, aşağı.

durendiş: uzak görüşlülü, ileri gö-
rüşlülü, tedbirli.

düstur: prensip, kaide.

E

edâ: ödeme, yerine getirme.
edall: dalâlete ziyadesiyle düşmüş
olan; doğru yoldan çok sapmış
olan; pek çok hatâda bulunan.
edep: tasavvufta Hak'tan başka
varlık görmemek, her yerde ve
her şeyde Hakk'ı görmek.
ednâ: en aşağı, en alçak.
ef âl: fiiller.

efdal: en faziletli, daha iyi.

eflâk: felekler, yıldızların yörüngeleri.
ehl: eşlerden (karı-koca) biri;

sahip, mâlik; maharetli, usta.
Ehl-i Beyt: ev halkı; Hz. Muhammed'in ev halkı: Hz. Fâtıma, Hz. Ali, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin.
ehlullah: Hak'la Hak olmuş, her hâlinden Hak zuhur eden Allah ehli.
elest: Allah'ın ruhları yarattıktan sonra "Ben sizin Rabbiniz değilmiyim?" dediği zaman; insanların yaratılışlarının başlangıcı, (elestü: değil miyim?)
elest bezmi: elest meclisi.
elîm: acıklı, keder verici.
enbiyâ: nebiler, peygamberler.
endîşe: fikir, düşünce; şüphe, korku, merak, kaygı.
enfüs: nefisler; bâtın ve iç âlemi.
enhar: nehirler.
enin: inleme, sızlama.

eniyet: kişilik, şahsiyet, hakîkî

benlik.

ente: sen.

erbap: bir işin ehli; sahipler.

erzak: rızıklar, yiyecekler.

esânîd: hadis usûlü ilminde isnat kelimesinin çoğulu olup, hadîs-i şerif rivayet edenleri sırasıyle ve (an'anesiyle) bildiren senetler.

esfel-i sâfilîn: aşağıların en aşağısı, tabiat âlemi.

esîr: bütün kâinatı doldurduğu kabul edilen fizik iletişimi sağlayan, titreşim veren cisim.

esma: isimler.

esmâ-i hüsnâ: Allah'ın güzel isimleri (99 isim).

esrar: sırlar

esrâr-ı Muhammedi: Hz. Muhammed'e âit sırlar.

estağfirullah: Allah'tan mağfiret ve af dilerim.

evlâ: daha iyi.

evliya: velîler, Hak dostları.

evrat: virdler, her tarikata mahsus, belli zamanlarda okunan duâ ve âyetler.

evsaf: vasıflar, özellikler.

evsat: bir şeyin ortası.

ezâ: eziyet.

ezel günü: Kâlû belâ (bk. elest), elest gününe verilen ad.

ezelî istidat: Allah bilinmek isteyip tecellî eylediğinde, nur hâlindeki ilk tecellîsinde beliren her insanın tesbit edilmiş kabiliyeti.

ezkâr: zikirler.

F

fahr: öğünme.

fail: fiili işleyen, yapan; özne.

fakr: yokluk; fakirlik.

fânî: yok olucu, fena bulan, ölüm-
lü.

fariğ: vazgeçmiş, çekilmiş.

fasit: bozulmuş, fesada uğramış.

fasl: ayırma, halletme; ara.

fassallık: insanların arasını aç-
mak veya buna sebep olacak şe-
kilde laf taşımak.

fâş etme: ifşa etme, açığa vurma.

fazilet: iyilik, iyi huy, üstünlük.

fazl: fazilet, iyilik, üstünlük.

fecr: güneş doğmadan önce tan ye-

rının ağarması.

felah: kurtuluş.

fena: yok olma, yokluk.

feragat: fedâkârlıkla vaz geçme.

feraset: anlayışlılık, çabuk sezisli-

lik.

ferzende: oğul, çocuk.

fesat: bozulma, bozuluş, bozukluk; kötülük.

fetva: bir konuda dînen verilen hüküm.

fevc: bölük, takım, cemâat.

fevk: üst, üstün.

feyz: akma, taşma; zuhur ve tecellî; ilham, ilim, irfan.

feyz-i akdes: en mukaddes tecellî; tasavvufta ilmî suretlerin zuhurunu sağlayan tecellî.

feyz-i mukaddes: tasavvufta ilmî suretlerden maddî suretlerin zuhurunu sağlayan tecellî.

fırka: bölük, grup, parti.

firak: ayrılık, sevgililerin ayrılığı.

firkat: ayrılık.

fitne: bozgunculuk.

füsun: büyü.

G

gaflet: boş bulunmak, dalgınlık, dikkatsizlik; tasavvufta Hakk'ı unutma.

gafur: gufran sahibi, affedici.

ganem: koyun.

ganî: zengin.

garaz: istek, maksat, gaye; kötü

niyet, düşmanlık.

garkolmak: boğulmak.

gasp: zor kullanarak alma.

gaşyolmak: kendinden geçmek.

gayp: bilinmeyen, gizli olan, belirsiz, gözle görülmeyen.

gayya: cehennemde bir kuyu veya dere.

gayz: hiddet, öfke.

gavâyet: isyan etme. azgınlık, kötü yola yönelme.

gavsiyet: gavs makamı, imdada yetişicilik makamı.

gavsü'1-âzam: en büyük yardımcı.

gazap: öfke, hiddet.

gedâ: fakir, yoksul, dilenci.

gıll ü gış: kin ve hîle.

gına: ganîlik, zenginlik, müstağni
olma, doyma.

gıybet: bir kimseyi arkasından çe-
kiştirme, dedikodusunu yapma.

giryan: ağlayan.

gufran: af ve merhamet etme.

gulgule: gürültü, karışıklık, bağrı-
şıp çağrışma.

gûnâgûn: türlü türlü.

gûş: işitme, dinleme; kulak.

güzergâh: geçilen yol, geçit, uğ-
rak.

H

habbe: tane, tohum.

habl-i metin: kopmaz ip, sağlam
ip.

hacet: ihtiyaç.

Hâdî: hidâyete erdirici, doğru yola
götürücü (Esmâ-i Hüsnâ'dan).

hafi: gizli, sessiz.

hâil: engel, perde.

hakîm: hikmet sahibi, bilge kişi;
her şeyi yerli yerince yapan,
emir ve hükümleri dâima
isabetli olan.

hakkak: hakkeden, mühür ve benzeri şeyler kazıyan.

hakke'l yakîn: yaşayarak bilme.

hâl: tasavvufta Allah yolundaki hâlis amelleriyle nefsini Hak'ta fânî etmiş kişinin kazandığı maddî-mânevî durum.

halel getirmek: ihlâl etmek, bozmak.

halet: hal, durum.

hâlet-i nez': ölüm hâli.

hâlî: boş.

halîfe: tarikatta şeyhin hilâfet verdiği ve kendisini temsile ve mürit yetiştirmeye yetkili kıldığı kimse.

halketmek: yaratmak, meydana getirmek.

hail ü fasl etmek: bitirmek, tamamlamak, bir meseleyi çözümleyip neticeye bağlamak.

hâlis: ihlâs sahibi, has, temiz.

halvethâne: halvetgâh; tenhâ, yalnız kalınan yer.

hâmil: taşıyan.

harâbest: haraptır, yıkılmıştır.

harâmî: haram yiyen, şakı.

haris: hırslı.

Harem-i Şerif: Medine'de Mescid-i Nebevi ile Mekke'de Kabe'nin bulunduğu mescit.

hasenat: güzellikler.

hasep-nesep: nesil, soy, sop.

haset: başkasının iyiliğini istememek, çekememezlik.

hâsıl-ı dünya: dünyâda elde edilenler.

haslet: insanın yaratılışındaki huyu, tabiatı.

hassa: hususiyet, özellik.

haşır-neşir: toplayıp yayma, toplanıp dağılma, oturup kalkma.

haşr olmak: toplanmak.

haşyet: Allah'tan korkma.

hatif: sesi işitilip de kendi görülmeyen, seslenici, çağına.

havas: seçkinler.

havf ü hüzün: korku ve üzüntü.

hâvi: ihtiva eden, içine alan.

havi: güç, kuvvet, takat.

Hay: (Allâhü Teâlâ'nın zat isimlerinden) hayat sahibi, diri, hayâtı daimî olan.

haya: utanma, kendini her an
Hakk'ın huzurunda bilerek
hatâdan kaçınma hâli.

hayât-ı tayyibe: tertemiz, güzel
hayat.

hayrat: hayırlar.

Hayrü'l-beşer: insanların hayırlı-
sı, Hz. Peygamberin lâkabı.

hâzinin: bir toplulukta hazır bulu-
nanlar.

hazret: mertebe, derece; huzur, ya-
kınlık; bir kimseye hitapta kul-
lanılan saygı kelimesi.

hazık: işinin ehli, usta.

heba: boşa giden, ziyan.

hengâm: zaman, sırasında.

helak: yok olma.

hevâ: heves, istek, arzu, nefsin isteği.

heybet: korku ve saygı uyandıran hal.

hezeyan: saçmalar, yalan yanlış şeyler.

hıfzetmek: korumak, saklamak, ezberlemek.

hicap: perde, iki şeyi birbirinden ayıran engel.

hicran: ayrılık.

hidâyet: doğru yolu gösterme: doğru yol, hak yol.

hikmet: kâinattaki bütün hâdi-
selerin Allah tarafından bilinen
sebebi.

hilaf: yalan, zıt.

hil'at: kaftan, kıymetli elbise.

hilkat: yaratılış.

himaye: koruma.

himmet: gayret, çalışma; mânevi
yardım, destek.

Hû: O; Allah; tasavvufta Allah'ın
zâtını ifâde eder.

Huda, Hüdâ: Tanrı, Allah.

hudus: sonradan olma, hadis olma;
ortaya çıkma.

hulûs: samimiyet, hâlis olma.

hûr: hûrî.

hurafe: aslı esâsı olmayan söylenti, asılsız, rivayet.

huruf: harfler.

husul bulma: meydana gelme.

huşu: kendi hiçliğini hissetme, derin hürmet ve çekinme.

huzur: hazır bulunma, bir kimsenin önünde bulunma; gönül rahatlığı.

hüccet: delil.

Hüdâ, Huda: Tanrı, Allah.

hüdâbîn: Hakkı görücü.

hüsn: güzellik.

hüsnüniyet: iyi niyet.

hüsran: zarar, ziyan, ümit edilene

kavuşmamanın verdiği üzüntü.

hüşyar: ayık, akıllı, aklı başında.

hüviyet: mâhiyet, hakikat, asıl.

ıslâh: sâlih kılma; düzeltme, iyi

hâle getirme.

ıztırar: mecburiyet, çaresizlik.

ıztırârî: mecburî, zarurî, çaresiz.

İ

ibâdetgâh: ibâdet edilen yer.

ibkâ: bakî kılma, evvelki hâlinde bırakma.

iblâğ: ulaştırma, eriştirme.

ibret: misal, örnek, bir hâdiseden alınan ders.

icabet: cevap verme, kabul etme, karşılık verme.

icazet: mezuniyet belgesi, diploma.

icmali: bir konudaki teferruatı da içine alan toplu mânâ; tafsilsiz, toplu, teferruatsız.

içtinap: çekinme, sakınma.

idrak: anlama, akıl erdirme, kavrama.

îfâ etmek: yerine getirmek.

ifna: yok etme.

ifrat: aşırı olma, aşırı gitme.

ifsat: bozma.

iğfal: aldatma.

ihata: çevreleme, içine alma, kuşatma.

ihfâ: gizleme.

ihlâs: hâlis olma, içi dışı bir olma.

ihsan: vergi, bağış, lütuf olarak ve-

rilen; her an Allah'ı görüyormuş gibi davranma.

ihsas: hissettirme, uyarma, duyurma.

ihtirak: yanma, tutuşma.

ihtilâf: anlaşmazlık; farklılık, ayrı ayrı olma, çeşitli olma.

ihtilât: karışma, karışık olma.

ihtimam: özenle iş görme.

ihtişam: şanlı, yüce görünüş, debdebe.

ihtiva: içine alma, içinde bulundurma.

ihtiyat: tedbir.

ihtiyar: kendi arzusuyla hareket edebilme, irâde, seçme, hür ve serbest olma.

ihtiyarsız: elinde olmadan.

ihvan: kardeşler; aynı tarikatın mensupları.

ikan: yakîn, şüphesiz, kesin bilgi; derin bilgi.

ik5 met: oturulan, durulan yer.

ikrar: kabullendiğini ifâde etme, tasdik etme, evet deme.

iktibas: bir fikri veya bir metni bir yerden olduğu gibi alma, aktarma.

iktisap: kazanma, elde etme.

ilh... (ilâ âhirihi): sonuna kadar; vesaire, gibi.

ilham: Allah ehlinin kalbine gelen sezgi; gönüle doğan şey, gönüle doğma.

illâ: isbat edatı, (ancak vardır); ancak, sâdece.

illet: hastalık, sebep.

ilme'l-yakîn: ilimle bilme; teorik bilgi.

iltica: sığınma.

imha: yok etme.

imtiyaz: başkalarından ayrı oluş, farklılık, seçilme, seçkinlik.

imtizaç: uyum sağlama, uyuşma.

inayet: yardım.

inbisat: yayılma, genişleme, açılma; iç ferahlığı, iç genişliği.

incizap: cezbolma, çekilme.

infisah ayrılma.

inikas: aksetme, yansıma.

inşirah: ferahlık.

intihap: seçme, seçim, seçilme.

intikal: bir yerden bir yere geçme.

intisap: mensup olma, bağlanma; tarikatta bir şeyhin terbiyesi halkasına dâhil olma, mürit olma.

intizar: bekleme.

inzar: uyarma.

iptida: başlangıç.

iptidaî: ilk ile, başlangıçla ilgili;
ilk derecede; ham; ilkel.

iptilâ: alışkanlık, düşkünlük; bir
belâya duçar olma.

irâde, irâdet: dileme, isteme,
emir, ferman, buyruk.

irca: geri döndürme, geri çevirme, aslına döndürme.

irşat: doğru yolu gösterme, doğruya sevk etme; Hak yolunu gösterme.

irtibat: bağlantı, bağ.

irtikâp: kötü bir iş işleme, yiyicilik, rüşvet.

irtihal: göçme, ölüm.

îsal: ulaştırma, eriştirme.

ismet: temizlik, iffet.

ism-i Celâl: Allah adı.

isr: iz, nişan; gidiş, gidilen yol.

istiap: kapasite; içine alma, içine sığma.

istidat: kabiliyet.

istidlal: bir delile dayanarak netice çıkarma, akıl yürütme.

istiğfar: Allah'tan günâhın bağışlanmasını isteme, "estağfırullah" deme.

istiğna: ihtiyaçsızlık, müstağni olma, tok gözlülük.

istiğrak: gark olma; kendinden geçme.

istihale: değişme, başkalaşma.

istihfaf: bir kimseyi küçümseme, hafife alma.

istihfam: soru.

istihza: alay etme, eğlenme.

istikâmet: doğruluk, doğruluğa yönelme, doğru yolda olma.

istikbal: gelecek zaman; birini karşılama.

istilâ: yayılma, kaplama.

istimdat: yardım dileme, medet dileme.

istiskal: yüz vermeme, hoş davranmama.

istisna: ayırma, ayrı tutma, bir şeyin dışında tutma.

iştiyak: şiddetle arzu etme, çok özleme.

itibar: bir şeyin hakîkî değil, kararlaştırılan değeri; takdir; kabul etme, farzetme, kıymet biçme.

itibarî: izafi; relatif.

itidal: ılımlılık, aşırı olmama, ölçülülük, dengeli oluş.

itikat: inanış, inanç.

îtinâ: özen gösterme, çok dikkat etme.

itiyat: alışkanlık.

ittihaz: öyle kabul etme, öyle alma; îtibar etme, sayma.

ittisal: birleşme, bitişme, kavuşma.

iyal: aile.

izafî: göreceli, göreli, îtibârî, röla-
tif.

izdivaç: evlenme, birleşme, çiftleş-
me.

izhar: zuhura çıkarma, açığa çı-
karma, meydana çıkarma.

K

kâbus: karabasan, uykuda basan
ağırlık.

kabil: kabul eden.

kabz: gönüle gelen sıkıntı, darlık.

kadir: güç, kuvvet, kudret sahibi,
her şeye kudreti yeten.

kadir bilmek: kıymetini bilmek.

Kahhar: kahredici, yok edici, kendisine karşı direnilmesi mümkün olmayan (Esmâ-i Hüsna'dan).

kahir: Allah'ın kahredici ismi; Allah'ın azgınlara, haddi aşanlara zorlu ve ezici mukabelesi.

kâim: ayakta duran, var olan, birinin yerine geçen.

kalb-i selîm: kötülüklerden arınmış kalp.

kâl erbabı: söz erbabı, aslına eremediği mevzuda söz söyleyenler.

kalp: sahte.

kâlû belâ: ezel meclisinde konuşulan söz, "evet, dediler" anlamın-

dadır.

kamet: endam, boy; ayakta durma.

kâm-ı dil-i şeydâ: dîvâne gönlün emeli, isteği.

kâmil insan: Hakkı hakke 1-yakîn tanıyan, Hak'la Hak olmuş insan, Allah'ın yeryüzünde halîfe kıldığı insan.

kande: nereye, nerede.

kâr: iş.

kâşane: saray gibi muhteşem yapı.

katre: damla, zerre.

K.A.V.: Kerrem'Allâhu vechehu: Allah onun vechini şereflendirsin.

kavi: söz.

kavs: kavis, yay; tasavvufta ruhun tekâmülü dâiresidir. (Bu süfli âleme gelinirken geçilen kavse "nüzul kavsi", süflî âlemden Allah'a vâsıl olurken geçilen kavse de "uruç kavsi" denir.)

kaziye: teorem, mesele, dâva, önerme.

kelâm ilmi: islâmî ilimlerden; Allah'ın varlığını ve birliğini naklî ve aklî delillerle tartışan ve is-

patlayan ilim dalı.

kemâkân: olduğu gibi.

kemâl: olgunluk.

keramet: velîlerden zuhur eden, olağanüstü haller.

kerem: bir istek veya kazanılan hak dolayısıyla yapılan bağış, ihsan, cömertlik.

kerîm: kerem sahibi, cezalandırması mümkün iken affeden, cömertlik gösteren.

kerrûbiyan: dört büyük melek. (Cebrail, Azrail, Mikâil, İsrafil.)

kesbetmek: kazanmak, çalışarak elde etmek.

kesif: yoğun.

kesret: çokluk.

ketumiyet: ağzı sıkılık, sır sakla-
yıcı olma.

kevn: oluş; kâinat.

kezâlik: bunun gibi, böylece.

kıdem: kadim olma; evveli, öncesi
bulunmama; bir gurubun içinde
daha eski olma.

kısas: şeriatta bir suça ayniyle
ceza verme.

kısır: kabuk.

kıssa: ibret alınacak hikâye.

kıyl ü kâl: dedikodu.

kibir: büyüklenme, kendini büyük
görme.

kibriyâ: Allah'ın yüceliği, büyük-
lüğü.

kilk: kalem.

kinaye: üstü örtülü söz, bir düşün-
ceyi kapalı söyleme.

kisve: kıyafet, elbise, üniforma.

Kuddus: en aziz ve mukaddes
olan, her çeşit noksandan mu-
kaddes ve münezzeh olan,
(Esmâ-i Hüsnâ'dan).

kudüm: ayak basma.

kutbü'l-aktab: kutupların kutbu,
en büyük kutup, Allah'ın kendi-
sine tasarruf kudreti verdiği

velî.

kuvve: fiil hâline gelmeyip tasavvur hâlinde olma, güç hâlinde olma; güç.

küfrân-ı nimet: Allah'ın verdiği nimetten gafil olup onu görmeme, bilmeme ve inkâr etme.

küfüv: denk, benzer, eş.

kül: bütün.

külünk: büyük kazma.

kûmun: gizli olma, gizlilik.

kün fe yekûn: "01, hemen olur."

lâ: nefy edatı, yok.

lâ faile illallah: Allah'tan başka fail yoktur.

lafz: söz.

lâhut: ilâhî zat âlemi.

lâtif: hoş, ince, güzel.

Latif: kullarına yumuşaklık ve lutufla iyilik eden; gizliliklere nüfuz eden ve vâkıf olan; kesafeti olmayan (Esmâ-i Hüs-nâ'dan).

lâübâlî: kayıtsız, saygısız, senli benli.

lebbeyk: "Buyurunuz, emir sizindir efendim" demek.

leim: kötü huylu kimse, alçak, kötü.

levh-i mahfuz: değişmez ilâhî takdirlerin yazılı olduğu levha.

levh-i muallak: kişinin fiillerine bağlı olarak Allah katında değişebilir takdirlerin yazılı olduğu levha.

levlâk: "sen olmasaydın".

levmetmek: kınamak, yermek, paylamak, ayıplamak.

libas: elbise.

lika: kavuşma, görme, yüz yüze
gelme; yüz, çehre, cemal.

lüb: kabuğun altındaki öz.

M

mâdum: yok, mevcut olmayan.

mağbun: şaşkın, aldanan.

mağfiret: affetme.

mağz: ilik, iç, öz.

mahbup: sevilen, sevgili.

mahdut: sınırlı.

mâh: ay.

mâhiyet: bir şeyin aslı, özü;
hakikat.

mahlûk: yaratık, yaratılmış.

mahmud: çok övülmüş, beğenilmiş.

mahrek: yörünge.

mahrem: haram; kendisine sır söylenilen, kendisiyle çok yakın ve samîmi olunan.

mail: meyilli, yönelik.

mâ-i maîn: saf su, akar su.

maişet: yaşama, geçinme, yaşamak ve geçinmek için gerekli olan şey.

makbul: beğenilen, hoş karşılanan.

maksut: kasdedilen, gaye, istenilen şey.

mâlâyâni: boş, lüzumsuz ve faydasız söz.

Mâliki: ehl-i sünnet mezheplerinden biri.

malûmat: bilgiler.

mâmur: îmar görmüş, bakımlı, güzel.

marifet: bilme, biliş; Allah'ı bilme, kalbî bilgi.

mâruf: bilinen.

mâruz: bir tesirin altında bulunan, bir şeye uğramış olan, istenilmeyen bir şeyle karşılaşan.

mâsivâ: Allah'tan gayrı şeyler, ağ-

yar, gayr.

mâsiyet: günah, isyan, itaatsizlik.

massetmek: emmek.

maşuk: âşık olunan, sevilen; ilâhî aşka mazhar olanın âşık olduğu varlık, Allah.

matlûp: istenilen, taleb edilen.

mazeret: özür.

mazhar: zuhur yeri, tecellî yeri; bir şeyin göründüğü, meydana çıktığı yer veya böyle bir kimse; bir çeşit def.

mazhariyet: nail olma; bir yüceliğin bir kimseye tevcih edilmesi, verilmesi.

mecali: meclâlar, görünme yerleri,

tecellî yerleri; aynalar.

mecaz: gerçek, hakîkî olmayan; kendi öz mânâsından başka mânâda kullanılan söz.

meclûp: celbedilmiş, çekilmiş, kapılmış, tutkun.

mecmu: toplanmış, cem' olunmuş, bir araya getirilmiş, toplam.

meczup: Allah'ın cezbesine kapılarak aşkı aklını yakmış kişi.

medfun: defnedilmiş, gömülmüş.

medyum: ruh çağırma seanslarında operatörün telkinlerine açık olan kimse.

meftun: fitneye uğramış, düşmüş; tutkun.

mehdi: hidâyete eren, doğruyu yanlıştan ayırabilen, doğru yolu tutan.

mekârim-i ahlâk: Ahlâk güzellik-

leri, ahlâk yücelikleri.

mekr: hîle, düzen, oyun, tuzak, aldatma.

melbus: giyilmiş, örtülü, saklı.

meleke: yetenek, kabiliyet.

melekût: ruhlar ve melekler
âlemi.

menetmek: yasaklamak.

menbâ: kaynak.

menkıbe: tanınmış büyüklerin ib-
ret alınacak hayat hikâyeleri.

menzil: yollardaki konak yeri.

merbut: bağlı, alâkalı, irtibatlı.

merbûtiyet: bağlılık, alâka.

mert: er, erkek, insan.

merdut: reddedilmiş.

merkat: mezar; uyuyacak yer.

mersiye: ağıt; birinin ölümü üzeri-

ne duyulan teessürü anlatmak
için yazılan manzume ve beste.

mertebe: derece, rütbe.

mesabe: ölçü, derece, rütbe.

meskenet: miskinlik.

meşakkat: güçlük, zorluk, sıkıntı.

meşgale: iş, uğraşılan iş.

meşhut: görülmüş, şahit olunmuş
müşahede edilmiş.

meşiyet: irâde.

meşk: temrin, alıştırma, egzersiz.

meşrep: huy, tabiat, yaradılış, mizaç.

meta: mal, eşya.

mevcudat: var olan şeyler, varlık-
lar.

mevhum: vehmedilen; aslı esâsı
yokken var sayılan.

mevt: ölüm.

meyus: yeisli, kederli.

mezâhir: mazharlar, zuhur yerle-
ri, tecellî yerleri.

mezbele: süprüntülük.

mezhep: tutulan yol, gidilen yol;
mektep.

meziyet: üstünlük ifâde eden va-
sıf.

mihekk: ayar taşı.

mihnet: güçlük, zorluk, eziyet, sıkıntı, zahmet.

minnet: bir iyiliğe karşı borçluluk ve şükran duygusu.

mişkât: içine kandil, lamba vb. koymak için duvarda yapılan oyuk, hücre; ışık hazînesi, kaynağı.

mişkâtı sirâcı: onun ışık hazînesinin ışığı, ışık kaynağının kandili.

mîyar: ayraç, tartı, ölçü, kriter.

mizan: ölçü, terazi.

muaşaka: birbirini sevme, karşılıklı sevgi duyma.

muazzep: azap çeken, eziyet için-
de olan.

mubassır: gözetici, bakıcı, bekleyi-
ci.

mucip: îcap ettiren, gerektiren.

mucit: îcat eden, vücûda getiren;
yeni buluş yapan.

Mudil: dalâlete götürücü, saptırıcı
(Esmâ-i Hüsna'dan).

muhabbet: sevgi.

muhakeme: zihinde inceleme, ak-
la vurma; düşünüp, inceleyip
hüküm verme.

muhatap: kendisine hitap edilen.

muhip: seven, sevgi besleyen;
tarikatta sülûke girmemiş fakat

alâka ve muhabbet duyan.

Muhyî: hayat veren, dirilten (Esmâ-i Hüsna'dan).

Muiz: aziz edici, izzetlendirici (Esmâ-i Hüsna'dan).

mukabele: karşılama, karşılık verme, karşılık; karşılaştırma; karşı karşıya olma; âyîn-i şerif merasimi.

mukadderat: alın yazısı, takdir.

mukaddesat: mukaddes şeyler, kutsal şeyler.

mukayyet: kayıtlı, bağlı, mutlak surette olmayıp bâzı şeylere bağlanmış olan; izafi, itibarî.

muktedir: iktidarlı, güçlü.

muktezâ: îcap eden, gereken, ge-
rek.

murat: istenilen, istenilmiş, istek.

murakabe: kendi kendini hesaba

çekme, kontrol etme.

murahhas: temsilci.

mûtat: alışılmış.

mutrıp: çalgı çalan, şarkı, ilâhî ve

âyin okuyan.

muttali: ittilâ kesbeden, bilen, vâ-

kıf olan.

muttasıf: vasıflanmış, nitelenmiş.

muvakkat: geçici.

muvâzene: denge.

muztarip: acı çeken, ıztıraplı.

muzır: zararlı.

mubayaa: alışveriş; bîatleşme; sözleşme; bir mürşide intisap etme.

mübârekest: mübarektir.

mübîn: beyan eden, açıklayan, doğruyu yanlıştan ayıran; açık, aşikâr.

mücâhede: ceht, gayret; Hak uğrunda maddî ve manevî mücâdele etme, uğraşma.

mücavir: komşu, civarında bulunan; memleketini terk ederek ömrünün kalan kısmını Haremeyn-i Şerîfeyn'de (Mekke'de Kabe civarı ve Medine'de Hz. Peygamber'in türbesinin civarı) geçiren kimse.

mücehhez: hazırlanmış, donatıl-
mış.
mücrim: suçlu.
müdam: devamlı.
müdârâ: idare etme, hoşlukla

muamele edip idare etme.
müennes: dişi.

müfessir: tefsir eden, açıklayıp yo-
rumlayan; Kur'ân-ı Kerîm'i tef-
sir eden.
müftü: dînî konularda hüküm ve-
ren.
mükellef: külfetle süslenmiş, mü-
kemmel şekilde hazırlanmış
olan; fıkıhta, âkil baliğ olup emir
ve nehiylerde sorumlu olan kim-
se.
mükevvenat: kâinat, varlıklar.

mülâhaza: dikkatle bakma, iyice

düşünme.

mülâzım: teğmen.

mültefit: iltifat eden.

mülûk: melikler, pâdişâhlar.

mumaileyh: sözü, bahsi geçen

kimse, söz konusu edilen şahıs.

mümeyyiz: iyiyi kötüden ayırt

eden; imtihanlarda gözcülük ya-

pan.

münâcat: Allah'a yalvarma.

münafık: içi başka dışı başka olan.

münâsip: uygun.

münbasıt: genişleyen, yayılan, ya-

yılmış.

münevver: nurlu, nurlanmış, ay-

dınlanmış, aydın.

münezzeh: tenzih edilmiş, temiz,

arı.

münfail: pasif.

münhal: boş.

münkalip: değişen, kalıptan kalıba giren.
münkeşif: keşfolunmuş, açılmış.
münir: parlak, nurlu, ışık veren.
Müntakım: intikam alıcı (Esmâ-i Hüsnâ'dan).
müptedî: yeni başlayan, bir şeyin henüz başlangıcında bulunan.
müptelâ: tutkun, iptilâya uğramış, yakalanmış.
mürebbî: terbiye edici.
mürekkep: iki veya daha çok şeyin karışmasından meydana gelen, birleşik.
mürit: isteyen, murat eden; bir mürşide bağlanan.
mürşit: irşat eden, doğru yolu gösteren kılavuz; müritlere yol gösterip manen ve maddeten terbi-

ye ederek gafletten uyandıran

şeyh.

mürüvvet: insaniyet, iyilik sever-

lik.

müsâmahat: müsamaha, hoş gör-

me.

müsâvî: eşit, denk.

müsemmâ: isimlendirilmiş, bir

isimle isimlendirilen.

müstağrak: gark olmuş, batmış.

müstakar: istikrar bulmuş, durulmuş, kararlılık kazanmış.

müstahzar: hazırlanmış (ilâç).

müstait: istidatlı, kabiliyetli, yetenekli.

müstakim: doğru, düz.

müstehak: hak eden, lâyık olan.

müstesna: istisnaî, ayrıcalıklı, benzerlerinden üstün.

müşir: mareşal.

müşkül: zor.

müşkülât: güçlükler, zorluklar.

müşrik: dinde Allah'a ortak koşan.

müştak: iştiyaklı, özleyen, can

atan.

müştehâ: arzu edilen, kendisine istek ve iştihâ duyulan, istenen.

müştemilât: eklentiler; bir şeye, bir binaya bağlı kısımlar.

mütâbaat: birine tâbi olma, uyma.

müteessir: bir şeyden tesir alan, bir şeyin tesiri altında kalan, üzgün, kederli.

mütefekkir: fikreden, düşünen.

mütehayyir: hayrette kalmış.

mütenâsip: uvgun; nisbetli, oranlı.

müteselsil: birbiri ardınca, silsile hâlinde.

mütevekkil: tevekkül eden, kade-
re boyun eğen.

müvekkil: kendisine vekil tutan
kimse.

müyesser: kolaylaştırılmış, kolay
gelen.

müziç: îzaç eden, eziyet eden, sı-
kıntı veren, sıkan.

Müzil: zelil edici, zillete düşürücü,
hor ve hakîr eyleyen (Esmâ-i
Hüsnâ'dan).

müzmahil: dağılmış, yıkılmış, yok
olmuş.

müzmin: eskimiş, uzun zamandan
beri devam eden, kronik.

N

nasip: pay, hisse, Allah'ın verdiği kısmet.

nadan: bilmez, kaba, terbiyesi kıt.

nâfia: bayındırlık.

nafile: lüzumlu değilken yapılan iş; farzların dışındaki ibâdetler.

nail olmak: erişmek.

naip: temsilci; vekil.

nâka: dişi deve.

nakd-i ömr: hayat sermâyesi.

nakîbü'l-eşraf: Peygamber soyundan kimselerin işlerini görmek

üzere hükümetçe tâyin edilen memur.

nakş: resim, süsleme, işleme.

nakzetmek: bozmak, çözmek, kırmak.

nâle: inleme, inleyiş.

nâmahrem: yabancı, mahrem olmayan, kendisine dinen nikâh düşmeyen.

namütenahi: nihayeti olmayan, belirsiz, sonsuz.

nâr: ateş.

nâs: insanlar, halk.

nasihat: öğüt.

nâsuh: nasihat eden, öğüt veren;

temiz, hâlis.

nâsut: şehâdet âlemi, dünya, beşe-
riyet mertebesi.

nazar atfetmek: bakmak.

nazar etmek: bakmak, görmek.

nazargâh-ı ilâhî: Allah'ın baktığı
yer, kalp.

nazariye: teori.

nazîr: benzer, eş.

nebatî: bitkisel.

necat: kurtuluş.

necis: pis, murdar.

nedamet: pişmanlık.

nedim: meclis arkadaşı, sohbet arkadaşı.

nefer: er, asker.

nefha: üfleme, soluk, nefes.

nefis: bir şeyin kendisi; insanın biyolojik ihtiyaçlarının kaynağı; ego.

nefs-i mutmainne: (Nefsin merte-

belerinden) îmânı itminana

(tatmine) kavuşmuş, gönlü iman yönünden tatmin olmuş kimse.

nefyetmek: ortadan kaldırmak, yok etmek; olumsuz hâle getirmek; sürmek.

nehy: yasak.

neşat: neşe, sevinç.

neş'eyâb: neş'e bulmuş, neş'eye gark olmuş.

neva: sadâ, ahenkli ses.

nevâfil: nafileler, nafile ibâdetler.

nezâret: bakmak, göz kulak olmak.

nida: seslenme, bağırma; ses.

nifak: ikiyüzlülük, arabozuculuk.

nihan: gizli.

nikap: peçe, örtü, perde.

nîmet: iyilik, lütuf, ihsan, azık, Allah'ın bahşettiği her türlü rızık.

nisa: kadınlar.

niyaz: duâ, yalvarma, yakarma.

nukabâ: nakipler; bir tekkede şeyhin yardımcısı olan en eski dervişler veya dedeler.

nur: ışık, aydınlık, parlaklık.

nurânî: nura âit, aydınlık.

nûr-ı aynım: gözümün nuru.

nusret: yardım.

nücebâ: tekkede kıdemli olan der-
vişler; gayp ricalinden bir züm-
re; soyu sopu temiz, nesli pak
kimseler.

nüfuz: içine işleme, tesiri olma, sö-
zü geçme.

Ö

özr-hâhî: özür dileme.

pâ-nihâde: ayak basmış, vâsıl ol-
muş; doğmuş.

pâyan: son, nihayet, hudut, kenar.

paye: mertebe, rütbe, basamak.

payidar: devamlı, dâim, sürekli,
sağlam.

pehlû: vücûdun iki yanı, yan.

penah: sığınılacak yer.

pertev: parlaklık, ışık, nur.
pinhan: gizli.
pişdar: öncü.
pîşvâ: önder, reis, başkan.
pösteki: tüylü hayvan derisi.
pûyan: koşan, seğirten; dalan, batan.

R

rabıta: bağlantı, alâka.

râfızî: râfıza fırkasından olan; Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer'in halifeliğini kabul etmeyip bunlara dil uzatanlar.

rağbet: istekle karşılama, istek,

arzu.

râhber: rehber.

Rahman: pek çok merhametli,
rahmeti her şeyi kuşatmış olan,
(Esmâ-i Hüsnâ'dan).

râmetmek: boyun eğdirmek, itaat
ettirmek, emrine almak.

refakat: arkadaşlık, beraberlik.

ref'etmek: kaldırmak; yükselt-
mek.

reh: yol.

rehber: yol gösteren.

resûl-i kibriyâ: ululuk sahibi
Hakk'ın resulü, en büyük resul,
Hz. Muhammed.

re'sü'1-mâl: sermâye.

reva: uygun, lâyık.

revan: yürüyen, akan, geçen, gi-
den.

Rezzak: bütün mahlûkların rızkım
veren; bol bol rızık veren (Es-
mâ-i Hüsnâ'dan).

rızâ: memnuniyetle kabullenme,
hoşnutluk, razı olma.

rızık: Allah'ın herkese bahşettiği
nîmet.

rical: erkekler, ileri gelen zevat;
erler, erenler.

ridâ: örtü.

rif at: yükseklik.

risâlet: Peygamberlik, resûllük; ki-
tap ve şeriat getiren peygamber-
lik.

riya: ikiyüzlülük, özü sözü ve içi
dışı bir olmama.

riyâzat: nefsi terbiye etmek için
perhizli yaşama.

riyaziyat: matematik, hesap ilmi.

rûhâniyet: rûhânîlik, rûhânî ol-
ma, ruha mensup olma, ruhtan

ibaret kalmış olma.

rumuz: işaretler, semboller.

rûz: gün.

rücû: dönme, geri dönme.

rükn, rükün: esas, temel bölüm.

rü'yet: görme, görüş.

S. A: Sallallâhu aleyhi ve sellem: Allah ona salât ve selâm etsin.

saadet: mutluluk, Allah indinde makbul olma, ebedî kurtuluşa ermiş olma.

sabr-ı anillah: Allah'a (kavuşmaya) sabır.

sadâkat: sâdık olma.

sadr: göğüs.

sâdık: doğru, içten bağlı.

saffet: temizlik, saflık, hâlislik.

sahabe: Hz. Peygamberin sohbetinde bulunanlar.

sahip: bir şeyin mâliki, koruyucusu, arka çıkanı.

saîd: (şakinin zıddı) mutlu, ebedî kurtuluş ve saadete ermiş olan, saâdetli, Allah indinde makbul olan.

sakin: oturan, mukîm, sükûnet içinde olan.

salâh: düzelme, iyileşme, ıslah olma, iyilik; barış, rahatlık.

salât: namaz, duâ.

salât-ı dâime: devamlı namaz; hel-
an Hakkın huzurunda olma ve
niyazda bulunma hâli.

sâlih: yararlı, elverişli, uygun, iyi.

sâlik: sülük eden, yola giren; bir
kâmil insanın terbiyesine giren.

samediyet: samed olma; hiçbir şe-
ye ihtiyâcı olmama, bütün yara-
tıkların ihtiyaçlarını karşılama;

kendinden üstünü olmama.

sâni': yapan, yapıcı, yaratıcı,
san'atlı yaratan.

sarf ve nahiv: arapça dilbilgisi.

savmaa: ibadethane, özel tapınak; manastır.

savt: ses.

sa'y: çalışma, gayret.

sayha: çığlık, bağırma, nâra.

seda: ses.

sefahat: zevk ve eğlenceye düşkünlük.

sehâ: cömertlik.

selbî: menfilikle ilgili, olumsuzluk; negatif.

semâ': işitme; mevlevîlikte husûsî ayîn şekli.

semahane: semâ' edilen yer.

semâvat: semâlar, gökler.

semere: fayda, kâr, meyve, sonuç.

semme vechullah: âyet-i kerîme-
den bir bölümdür: "....Allah'ın
yüzü oradadır" mânâsındadır.

sereyan: dağılma, yayılma, geçme,
sirayet.

sermedi: ebedî.

servet: zenginlik, varlık.

servet ü saman: zenginlik ve
maddî rahatlık.

seydî: efendim.

seyr ü sefer: gidiş ve yolculuk.

seyyiat: fenalıklar, kötülükler, gü-

nahlar.

sıddık: pek doğru, sözünün eri; Hz. Ebû Bekir'in lâkabı.

sıhhî levâzımat: sağlık araçları.

sırât-ı müstakim: doğru yol, Allah'ın rızâsına uygun yol.

sırr-ı kaza: kaderin meydana gelişindeki sır, bilinmezlik; Allah tarafından takdir edilmiş şeylerin meydana çıkışındaki sır.

sidretü'l-müntehâ: beşerî ilmin son haddi; Arş'ın sağ yanında olduğuna inanılan bir ağaçtır ki ötesine hiçbir mahlûk geçemez.

sikke: altın veya gümüş para.

sîmâ: çehre, yüz.

sim ü zer: gümüş ve altın.

sirâc: ışık, kandil, mum.

sirayet: yayma, geçirme, yayılma, geçme.

sîret: bir kimsenin içi (hulku); öz, mânâ, manevî yapı.

sirkat: hırsızlık.

sitem: çıkışma, eziyet.

sivâ: başkası, gayr, Allah'tan baş-
kası mâsivâ.

softa: medrese talebesi; kaba sofu.

sudur: sâdır olma, meydana çık-
ma, olma.

sûfî: tasavvuf ehli, mutasavvıf.

suiistimal: kötüye kullanma.

sulb: döl, döş, zürriyet, sülâle.

sun': yapma, yaratma.

suret: şekil, aslının görüntüsü, gö-
rünüş.

sûrî: surete âit, görünüşe âit,
zahirî.

sûz: yanma.

sûzan: yakan, yanan.

sûziş: yanış.

Sübbûh: pek çok teşbih edilen, her türlü noksan ve ayıptan münezzeh olan (Esmâ-i Hüsnâ'dan).

süfli: aşağı, bayağı, alçak.

sülük: yola girme, yolda gitme; bir tarîkate girme; manevî terbiye içinde olma.

Sübhan: her şeyden, noksan ve ayıptan münezzeh olan.

sürür: sevinç, memnunluk.

sütuh: satıhlar, yüzeyler, dam.

şâdîlik: sevinçli olma hâli, mem-

nuniyet.

Şâfî: şifâ veren (Esmâ-i Hüsnâ'-
dan).

şah: pâdişâh.

şaki: (saîd'in zıddı) bedbaht; Allah
indinde makbul olmayan, ebedî
kurtuluştan mahrum olan.

şakkui-kamer: ayın ikiye bölün-
me mucizesi.

şar: şehir.

şâyân-ı hayret: hayrete değer, şa-
şılacak.

şefaat: bir suçun bağışlanması için
vâsıta olma.

şem': mum.

şems: güneş.

şerare: kıvılcım.

şerh: açıklama.

şerik: ortak.

şevk: şiddetli arzu ve istek; neş'e ve coşkunluk.

şikâr: av.

şirk: Allah'a ortak koşma.

şuâ: ışın.

şuhut: görme, müşahede etme; görülme, bilinme, müşahede edilme.

şule: ışık, alev, parıltı.

şuûnat: şe'nler; işler, hâdiseler, tecellîler, fiiller.

şükran: iyilik bilme, teşekkür etme; şükür.

taaccüp: hayret etme.

taaffün: kokuşma, pis koku çıkarma.

taalluk: alâka, ilgi, ilişki, alâkası olma.

tâat: Allah'ın emir ve nehiylerine uyma ve ibâdette bulunma, ibâdet.

taayyün: görünme, ortaya çıkma, vücut bulma.

tab': tabiat, yaratılış, yapı.

tâbi olmak: uymak, bağlanmak.

tâb-ı sîne: gönlün harareti, ışığı, parlaklığı.

tadîlât: değişiklik.

tafsil: uzun uzun anlatma, açıklama, detaylandırma.

tahakkuk: gerçekleşme, tahkik suretiyle elde etme.

tahmid: hamdetme, elhamdülillah deme.

tahammül: yüklenme, dayanma, katlanma, yükü üstüne alma.

tahdit: sınırlama.

LÜGATÇE

tahkik: gerçekleştirme; gerçeğini, hakikatini araştırma; hakikat ve aslına erme.

tahkir: hakaret, aşağılama.

takrir: söyleme, anlatma, anlatım.

taksirat: kusurlar, hatâlar.

takva: Allah'tan korkup dince yasaklanan şeylerden kaçınma, sakınma.

talep: istek.

tâlim: öğretim, öğretme.

talimat: genelge; bildirmeler, emirler.

talip: talep eden, isteyen; mürit.

tardetmek: uzaklaştırmak.

tarîk: yol.

tarikat: yol; Allah'a ulaşmak için tutulan yol.

tariz: azarlama, sitem.

tasfiye: arıtma, temizleme.

tashih: düzeltme.

tatmin: doyum, insanın kalbine güven verme, içini rahatlatma,

tavaf: Kabe'nin etrafında dönme, dolaşma.

tavsif: vasfetme, niteliklerini belirleme, niteleme.

tayy-i mekân: mekânın dürülmesi; kısa zamanda uzun mesafeleri geçme.

tazim: hürmet; ululama, saygı gösterme.

taziye: baş sağlığı dileme.

teamül: öteden beri yapılagelen.

tebdil: değişme, değiştirme.

teberrüken: mübarek sayarak; feyz ve bereketinden istifâde maksadıyla.

tebşir: müjde, müjdeleme.

tecellî: görünme, zahir olma, zuhur; Allah'ın kudret ve sırrı eserinin kişilerde ve eşyada görünmesi.

tecerrüt: soyutlanma; mücerret olma.

tecvit: Kur'ân-ı Kerîmi usûlüne göre okuma ilmi.

tedai: çağrışım.

teessüf: esef etme, üzülme.

teessür: kederli ve üzüntülü olma, üzülme, kederlenme.

tefâhur: öğünme, iftihar etme.

tefekkür: fikretme, düşünme.

tefrika: ayrılma, ayrılık, farklı ol-
ma; fark mertebesi.

tefrit: tersine aşırılık, ortalamanın
çok altında kalma.

tefviz: havale etme; Allah'a havale
etme.

tegayyür: değişme, başkalaşma.

tehlil: (Lâ ilahe illallah) sözünü
söyleme, tekrar etme.

tekaddüm: öncelik; önce gelme,
önce bulunma, öne geçme; daha
eski ve kıdemli olma, önceliği ol-
ma.

tekâmül: gelişme, olgunlaşma.

tekdir: azar, azarlama, ceza ver-
me.

teksir: çoğaltma.

telhî-i hicr: ayrılık acısı.

te'lif: birleştirme, kaynaştırma, uzlaştırma.

temâşâ: seyir, bakıp seyretme; kâinatın her yerinde Hakk'ın tecellîsini görme.

temayül: meyletme, eğilim.

temayüz: ayrılma, seçilme, farklılaşma.

temerküz: bir noktada toplanma.

temessül: bir şekil ve surete girme, benzeşme; özümleme.

temkin: ihtiyat, tedbir; istikâmet üzere karar kılma ve iyice yer-

leşme makamı, huzur ve sükûn makamı.

teminat: güven verme, emin kılma.

temyiz: iyiyi kötüden ayırma; ayrılma.

tenezzül: inme, alçalma, daha aşağı seviyeye inme.

tenzih: Allah'ın hiçbir eksikliğinin bulunmadığına ve yaratılmışlardan hiçbirine benzemediğine inanma ve ikrar etme.

terakki: ilerleme, yükselme.

terâvet: güzellik, tazelik.

terk-i havâtır: gönüle, hatıra ge-
len şeyleri terk etme.

teşbih: Allah'ı tenzih etme, "Süb-
hân Allah" sözünü tekrarlama.

teshir: tesir altına alma, büyüle-
me.

teskin: sükûnet bulma, sakinleş-
me, yatıştırma, rahatlama.

teslimiyet: boyun eğme, teslim ol-
ma, itirazda bulunmama.

teşbih: benzetme.

teşne: çok istekli; susuz.

teşrih: anatomi.

teşyi: uğurlama.

teşvik: şevklendirme, gayrete getirme.

teveccüh: yönelme.

tevekkül: her hâl ü kârda Allah'a sığınma ve güvenme, Allah'ı vekil tâyin etme, Allah'a havale etme.

tevfik: başarılı kılma, muvaffak kılma.

tevhîd-i ef âl: fiillerin birlenmesi, bütün fiillerin Allah'tan olduğunu bilip görme.

tevhîd-i sıfat: sıfatların birlenme-

si, bütün sıfatların kaynağının (hakikatinin) Hak olduğunu görüp bilme.

tevil: başka mânâ verme; yorumlama; aslî mânâsını vermek için açıklama.

tevkif: tutuklama; durdurma.

tevzî-i mükâfat: mükâfat (ödül) dağıtımı.

tezahür: zuhura gelme, meydana çıkma.

tezkere: izin belgesi.

tezkiye: temizlenme, temizleme, arındırma.

tezvir: yalan, dolan, kovuculuk; ara bozma, ara bozuculuk.

tezyif: eğlenme, alay etme.

tıynet: yaratılış, mizaç, maya.

tîğ ü teber şâh-ı levent kalma:

yoksul kalma, maddeten ve
manen herşeyini kaybetme.

toy: ziyafet.

toylamak: ziyafet vermek.

tövbe-i nasuh: çok hâlis olarak
yapılmış, bozulmayacak tövbe.

tûde: yığın, küme.

tuğrâ-i garrâ: parlak tuğra.

tuğyan: azgınlık, sapıklık, âsîlik.

türâbest: toprak olmuştur.

U

ubudiyet: kulluk.

uhdesinde bulunmak: sorumluluğu altında bulunmak.

ukde: düğüm.

uhrevî: âhirete âit.

ulemâ: âlimler; din bilginleri.

ulûhiyet: ilâhhk.

ulü'1-azim: büyüklük, azamet sahibi; nübüvvet ve risâlet vazifelerini büyük bir azim ve kuvvetle yerine getiren peygamberler için söylenin Bunlar: Nûh, İbrahim, Mûsâ, Isâ ve Hz. Muhammed'dir.

ulvî: yüksek, yüce.

ulyâ: en üstün, en yüksek.

umman: büyük deniz, okyanus.

uzlet: tenhâda yaşama, bir kenara çekilme, yalnız yaşama.

uzuv: organ.

Ü

ülfet: yakınlık; alışma, kaynaşma.

ümmî: anasından doğduğu gibi olup, okuma yazma öğrenmemiş kimse.

ümmü'l-kitap: Kitabın anası, aslı; zat'tan ilk zuhur, ezel levhası, levh-i mahfuz.

ünsiyet: yakınlık, yakın olma, alış-
kanlık.

vaaz: camide kürsüden cemâate

yapılan nasihat.
vahdet: birlik.

vahit: tek, bir.

vâhidü'l-kahhar: bir ve kahhar
olan

vâhidiyet âlemi: Allah'ın ilk tecellîsi, ilk zuhuru.

vahim: sonu tehlikeli, korkulu.

vahiy, vahy: Allah'ın peygamberlerine bildirmesi, hitap etmesi.

vaiz: vaaz eden.

vâki olmak: vukua gelmek, meydana gelmek.

vâkıf: vukuf sahibi, öğrenmiş, bilen.

valide: anne.

varit: erişen, gelen, içe doğan; kulun kalbine gelen mânâ.

vasi: kavuşma.

vech: çehre, yüz.

vech ile: suretle, münâsebetle, sebeple.

vecîbe: yapılması gereken şey, borç hükmünde olan vazife.

vehim: aslı olmayan ve hislere dayanan zayıf bilgi; kuruntu, vesvese, yersiz korku.

velet: çocuk.

vesîle: sebep.

vesvese: şüphe, tereddüt, kuruntu.

vird: devamlı söylenen duâ, söz; diline dolama.

visal: kavuşma.

vukua gelmek: meydana gelmek.

vukuf: vâkıf olma, derinliğine bil-

me.

vuslat: kavuşma, vâsıl olma; ta-

savvufta Hakka kavuşma.

vücup: vacip oluş, lüzumlu ve

zarurî olma.

vusul: vâsıl olma, kavuşma eriş-

me.

yahşi: iyi, güzel.

yakîn: kat'î olarak seksiz şüphesiz

bilme, kesin bilgi.

yaman: çirkin, kötü.

yaran: dostlar.

yed-i kudret: kudret eli, Allah'ın

eli.

yeis: ümitsizlik; üzülme, kederlen-
me.

Yezit: Muâviye'nin oğlu, Kerbe-
lâ'da Hz. Hüseyin'in şehâdeti ile
alâkası yüzünden kötülük ya-
panlara verilen sıfat.

yuhyî: ihya eder, hayat verir.

yümît: öldürür.

zaaf: zayıflık, güçsüzlük, acz.

zabit: subay.

zahit: dînin şeklî yönüne fazla
önem veren, ibâdet ve tâatte aşı-

rı olan.

zâhid-i bîhûd: kendini, haddini
bilmez zahit.

zahir: meydana çıkmış, görünen,
zuhur eden.

zahire: hububat, tahıl.

zail olmak: yok olmak, zeval bul-
mak.

zarafet: naziklik, incelik, güzellik.

zaruret: zarurî oluş, mecburiyet,
zorunluluk.

zât: öz, bir şeyin kendisi, bir şeyi o
şey yapan ve diğer şeylerden
ayıran varlığı, mâhiyet.

zât-ı ahadiyet-i ayn: ahadiyetin
kaynağı olan zat, Allah.

zât-ı ahadiyet-i cem': bütün çokluğu zâtında icmâlî olarak bulunduran ahadiyet mertebesi.

zât-ı âlî-kadr: kıymeti yüce kimse.

zayi etmek: kaybetmek, yitirmek.

zâyî: yitik, kayıp.

zebercet: açık yeşil renkte kıymetli bir taş.

zebun: güçsüz, âciz.

zelîl: alçak, aşağılanmış.

zemm: yerme, kötüleme, ayıplama.

zeval: zail olma, sona erme, son bulma.

zevce: nikâhlı kadın, eş.

zevç: nikâhlı erkek, eş, koca.

zili u hayal: gölge ve hayal.

zındık: Allah'a ve Resulüne ve
âhirete inanmayan, inançsız,
dinsiz.

zîhayat: hayat sahibi, canlı.
zikir: anma, hatırlama, Allah'ın

isimlerini anarak manen Hakk'a

yönelme.
zîşan: şan, şöhret sahibi.
ziyâde: fazla, çok fazla.
ziynet: süs.

zulmânî: karanlığa âit.

zulmet: karanlık.

zuhur: meydana çıkma, görünme,

zahir olma.

züht: dînin şeklî yönüne fazla

önem verme, ibâdette aşırı olma.

İNDEKSLER

AYET-I KERİMELER İNDEKSİ*

* Sûre adından sonraki rakam âyel numarasını, üç noktadan ( )sonraki rakam sayfa numarasını gösterir

SOHBETLER

kitap isimleri indeksi

ŞAHIS İSİMLERİ İNDEKSİ

LÜGATÇE VE İNDEKSLER

YER İSİMLERİ İNDEKSİ

TERİMLER, KAVRAMLAR VE KONULAR İNDEKSİ

lalı

lah

lah

lah

lah

lah

lah

541

lah

158

lah

lah

B

Ç

D

K

L

M

N

O-Ö

P

Ş

</pre> </div>

</div>